

สารบาณ

คำนำ

ภาคหนึ่ง

พื้นฐานทางนิรุกติศาสตร์และประวัติศาสตร์

บทที่

๑. ร้อยรอยของ 'สยาม' ในปัจจุบัน	๑
๒. ชานและชาม	๓
๓. ชานและสยาม	๑๖
๔. ร้อยรอยของสยามในจารึกพะม่า	๓๒
๕. สยาม ในจารึกจามปา	๕๓
๖. สย ในจารึกเขมร	๖๕
๗. สย และ เสียม	๘๔
๘. จะตามหา สย กู๋ อย่างไร	๙๖
๙. ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกก แหล่งอารยธรรมไทยสมัยก่อนยุคสุโขทัย	๑๑๐
๑๐. นเสียมกก!	๑๒๘
๑๑. สย ในจารึกสมัยก่อนนครหลวง	๑๕๑
๑๒. สยาม และ อัสสัม	๑๗๐
๑๓. โกสามพี และ ลาวเฉียง	๑๘๗
๑๔. สยามในความรับรู้ของจีน	๒๐๕
๑๕. ทมาของสยาม สมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์และทางสังคม	๒๓๖
๑๖. ทมาและความหมายของสยามตามความเห็นในอดีต	๒๕๖
๑๗. สยาม-ความเป็นมาในภาษาไทย	๓๔๓

ภาคสอง

ข้อชนชาติและฐานะทางสังคม

บทที่

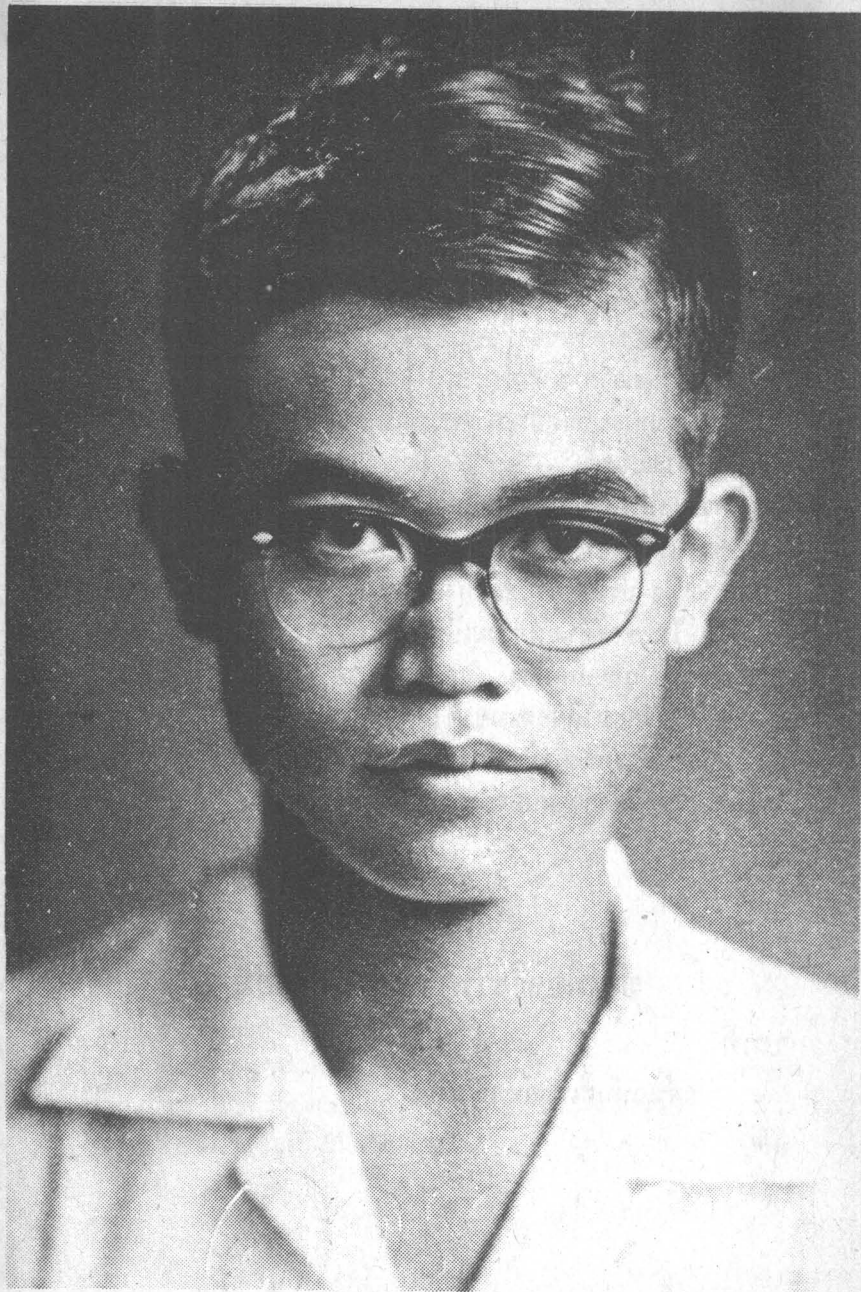
๑. ลักษณะสองด้านของข้อชนชาติ	๓๖๓
๒. มีลักษณะ-กிரาด-นิยาม-ทาส และนาคผู้ขึ้นหยัดประกาศความเป็นคน	๓๗๓
๓. วิญญาณมนุษย์	๔๐๒
๔. ความสัมพันธ์ทางสังคมกับข้อชนชาติ	๔๓๒
๕. ข่า และปรัชญาแห่งความเป็นทาส	๔๕๖
๖. ลาวเทิง-ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้	๕๐๖
๗. ไท-ไต ข้อทชนชั้นความเป็นคน	๕๔๖
๘. ไท-ไต และคนเมือง ปฏิกริยาตอบโต้ของชนชาติไต	๕๖๓
๙. วิวัฒนาการของคำว่า ไท และ ลาว	๕๗๕
๑๐. ทางโน้มแห่งความหมายของคำ "สยาม"	๖๑๒

ภาคผนวก

ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม

บทที่

๑ (ต้นฉบับที่เพิ่งค้นพบใหม่)	๓๐
๒	

คำนำ

เรื่องของชื่อเมืองไทยที่เรียกกันว่า 'สยาม' นี้ อันที่จริงก็เป็นเรื่องเก่า ๆ ที่มีผู้เขียนสืบสาวและอธิบายความหมายกันมามากแล้ว, การนำมาเรียบเรียงอีกครั้งหนึ่ง ณ ที่นี้ ด้านหนึ่งจึงดูออกจะเป็นเรื่องซ้ำซากน่าเบื่อเต็มที่; แต่อย่างไรก็ดี ถ้าท่านได้ติดตามอ่านข้อเขียนนี้จนตลอดแล้ว ก็คงจะสังเกตได้ว่าข้อเขียนนี้ได้เข้าสู่ปัญหาการสืบสาวที่มาของคำสยาม และความหมายของคำสยามจากจุดยืนที่ต่างกับผู้เขียนอื่น ๆ ในอดีตที่เคยเขียนกันมาแล้ว.

ประการที่หนึ่ง: นักปราชญ์ทางพงศาวดารและประวัติศาสตร์ในอดีตเริ่มสืบสาวที่มาและค้นหาความหมายของคำสยามโดยยึดเอาภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นจุดเริ่มต้น, ทั้งนี้ก็เพราะอุปาทานที่เชื่อว่าคำศัพท์สูง ๆ และสวย ๆ ต่าง ๆ ในภาษาไทยจะต้องมีที่มาจากภาษาคำกฤษณ์ทั้งสองนั้น. ข้าพเจ้าไม่เห็นพ้องด้วยกับวิธีเริ่มต้นที่ผูกมัดความคิดและจำกัดขอบเขตแห่งการค้นคว้าเช่นนี้; การเริ่มต้นของข้าพเจ้าจึงมิได้เริ่มต้นจากจุดยืนเช่นนั้น, หากเริ่มต้นจากการสืบสาวติดตามร่องรอยและข้อเท็จ

จริงที่เป็นอยู่จริง แล้วก้าวคืบไปหาต้นตอของปัญหา.

ประการที่สอง : ท่านผู้ค้นคว้าที่มาและความหมายของคำสยามในอดีตนั้น สังเกตได้ว่าทุกท่านมักเริ่มต้นด้วยยึดถือความรักชาติเป็นที่ตั้ง และพยายามอย่างน่าชมเชยสรรเสริญในอันที่จะแสวงหากำเนิดและความหมายที่ดีและเป็นมงคลของคำสยาม, ฉะนั้นท่านเหล่านั้นจึงมักยึดถือการแสวงหาความหมายที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการค้นคว้าเพียงด้านเดียว. สำหรับข้าพเจ้า ความรู้สึกชาตินิยมกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์นั้น รู้สึกว่าบางครั้งก็อาจจะขัดกัน; ในบทความนี้จึงเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์, มิได้เริ่มต้นจากความรู้สึกชาตินิยม, มิได้ปิดประตูตายสำหรับความหมายที่ร้าย และเปิดประตูต้อนรับเฉพาะความหมายที่ดีด้านเดียว.

ประการที่สาม : ท่านผู้ค้นคว้าในอดีตมักจะเข้าสู่ปัญหา^๕ โดยเข้าจับตัวปัญหาอย่างลอยๆ ไม่สัมพันธ์กับพัฒนาการของชีวิตแห่งสังคมและพัฒนาการทางเศรษฐกิจของสังคมไทยและชนชาติที่เกี่ยวข้อง. ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า การวิเคราะห์ปัญหาทางอักษรศาสตร์และประวัติศาสตร์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับพัฒนาการของชีวิตแห่งสังคมและ

พัฒนาการทางเศรษฐกิจของสังคมทั้งของไทยและชนชาติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง, ถ้าหากเห็นห่างจากสิ่งนี้เสียแล้ว เราจะไม่อาจได้รับข้อสรุปที่ถูกต้องแน่นอนเลยอย่างเด็ดขาด.

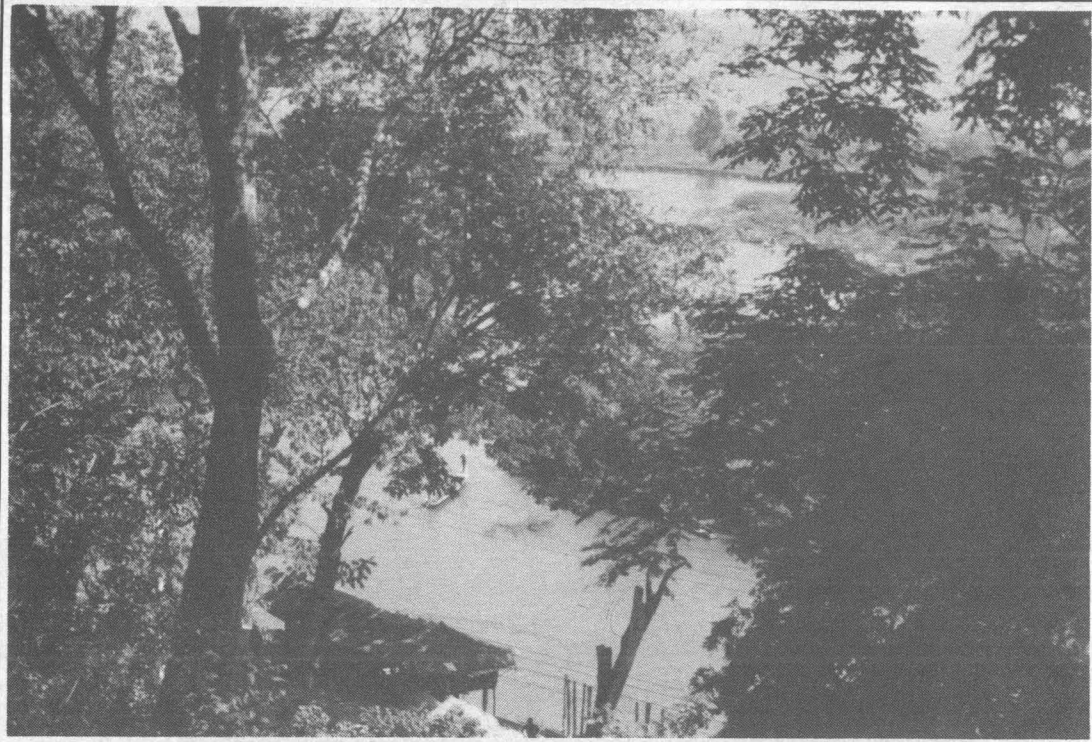
โดยจุดเริ่มสามประการดังกล่าวแล้ว งานค้นคว้าขั้นนี้ของข้าพเจ้าจึงอาจจะมีข้อคิดอะไรใหม่ ๆ อยู่บ้างแก่ผู้ที่สนใจศึกษาและค้นคว้าวิชาอักษรศาสตร์และประวัติศาสตร์, คงจะไม่ถึงจิตซีดหน้าเมื่อเสียทีเดียว. ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการแลกเปลี่ยนแง่คิดใหม่ ๆ กับบรรดาท่านที่ค้นคว้าปัญหาเดียวกันนี้ อยู่ด้วย.

ข้อเขียนของข้าพเจ้าขั้นนี้ กระทำในภาวะที่จำกัดและไร้ความสะดวกเป็นอย่างยิ่ง, แน่อน, ย่อมต้องมีที่บกพร่องผิดพลาดอันเกิดจากการศึกษาค้นคว้าไม่รอบด้านเพียงพอ. ท่านผู้อ่านหรือผู้ค้นคว้าอื่น ๆ ย่อมมีสิทธิเต็มที่ที่จะวิจารณ์และชี้ที่บกพร่องผิดพลาดอย่างตรงไปตรงมา, อันจะเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ที่ถูกต้อง. ข้าพเจ้าเตรียมพร้อมอยู่แล้วที่จะรับผิดอย่างซื่อตรงในทุกแห่งที่มีการผิดพลาด และพร้อมที่จะแก้ไขที่ผิดให้ถูกต้องตามคำวิจารณ์หรือชี้แจงที่มีหลักฐานเหมาะสมนั้น ๆ.

จิตร ภูมิศักดิ์

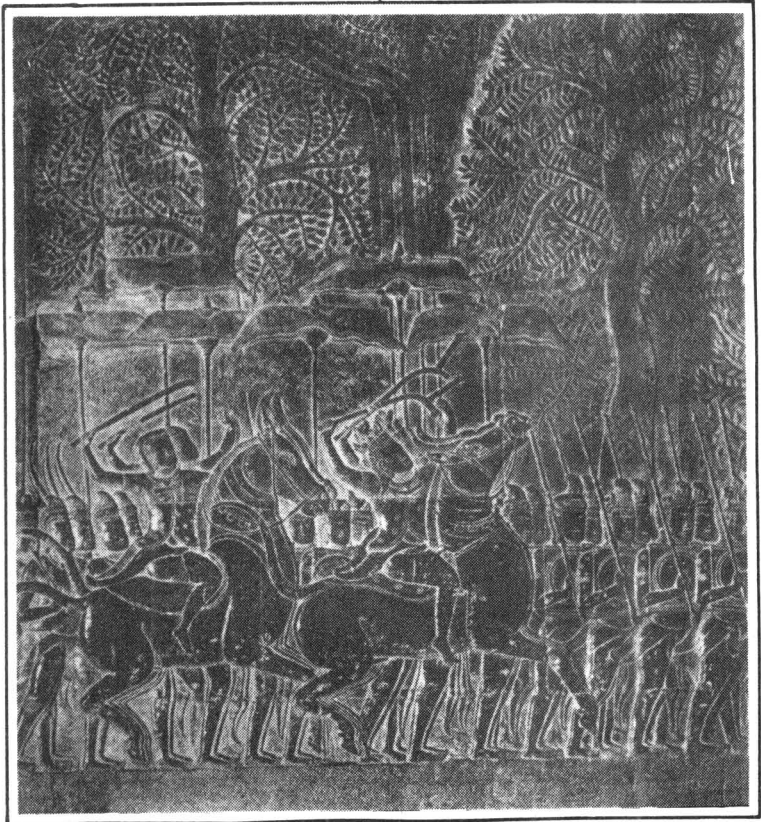
แม่น้ำกก ถ่ายจากหน้าเมืองเซ่งรายน

แม่น้ำกก ถ่ายจากหน้าเมืองเซียงราย

ภาพกองรบของชาวเสียมมุก⁴

ภาพกองทหารภายในกองทัพของพระเจ้าศรีสุริยธรรมนท ๒

ภาพหน้าของชาวสยาม

บทที่ ๑

ร่องรอยของ 'สยาม' ในปัจจุบัน

ชื่อที่เรียกกันว่า สยาม ในปัจจุบันนี้ นอกจากจะใช้อยู่ในเมืองไทยเราเอง หรือนอกจากจะเป็นชื่อที่ชาวต่างชาติใช้เรียกเมืองไทยเราแล้ว ยังมีใช้เป็นชื่ออะไรอยู่ที่ไหนอีกบ้างหรือไม่?

เราได้พบร่องรอยของคำ สยาม ใช้เป็นชื่ออยู่อีกแห่งหนึ่งในปัจจุบันนี้ คือเป็นชื่อบอกโคตรตระกูลของชนเผ่าไทบางพวกในรัฐอัสสัมของอินเดีย. ผู้ที่ได้พบร่องรอยนี้คือ ดร. บรรจบ พันธุเมธา, ซึ่งได้เดินทางไปถึงตำบลศิขังปานีในแขวงเมืองสิพพสาคร ตรงทิศตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐอัสสัม, ใกล้พรมแดนพม่า, และได้เล่าไว้ในหนังสือ *กาเลหม่านไต* (เที่ยวบ้านไท), พ.ศ. ๒๕๐๔ ว่า:

“เจ้าของบ้านที่นายทนรามาตัวข้าพเจ้ามาฝากไว้ที่ศิขังปานีนั้นเป็นหมออีก ชื่อนายแพทย์ ทุคนาด โคฮาย สยาม (ออกเสียงตามเสียง ศ ของสันสกฤต คือคล้าย ฉ. ฟังดูเป็น ฉ-ยาม). คุณหมอทุคนาดนี้เป็นไทยค้ำยัง ถ้าได้มาพบในประเทศไทย และ

ไม่มีใครบอกหรือได้ยินเสียงพูด ก็คงหารู้ไม่ว่าคุณหมอมไม่ใช่คนไทยที่เกิดในประเทศไทย.” (น. ๕๒)

อีกแห่งหนึ่ง ดร. บรรจบ พันธุเมธาเล่าว่า:

“แม่เต่าที่พาข้าพเจ้าไป . . . คิซังปานนั้น ชื่อนางรูปุโหิศยาม . . . ชื่อรูปุโหิศยามฟังดูแปลกกว่าชื่อคนไทยทุกคนที่ได้ยินมา แต่คำ ศยาม ที่เป็นนามสกุลนั้นแปลกยิ่งกว่า และที่แปลกที่สุดก็คือคนไทยทุกคนในหมู่บ้านนี้หรือแม่หมู่บ้านใกล้เคียง มีนามสกุลศยามด้วยกันทั้งสิ้น (ออกเสียงอย่างสันสกฤตว่า ฉะยาม). แม้คุณหมอมทุกคนจะมีนามสกุลโคชายแบบอาหม แต่ก็ยังต่อท้ายว่าศยาม. ตามคำบอกเล่าของคุณหมอมและคนอื่นๆ ปรากฏว่าการที่ทุกคนกำหนดนามสกุลว่า ศยาม เหมือนกันหมดนั้น ก็เพื่อให้รู้ว่าเขาเหล่านั้นมาจากแหล่งศยามแหล่งเดียวกัน แต่เมื่อถามว่า ต่างคนต่างกำหนดคำ ศยาม ไว้เป็นนามสกุลของตนได้นานเท่าใดแล้ว ไม่มีผู้ตอบได้ เขาตอบได้เพียงว่า นานนักหนาแล้ว เหลือจะกำหนดจจจำว่านานเท่าไร . . .” (เล่มเดียวกัน, น. ๕๕).

ดร. บรรจบ ฯ เล่าถึงหม่านนา (บ้านนา) ในตำบลตีตาบอร์ แขวงเมืองโยรหัต ไว้อีกแห่งหนึ่ง, ซึ่งเป็นพวกไตตรง (ไททรง), ว่า:

“เมื่อกลับมาถึงบ้าน ก็ได้พบชาวบ้านมานั่งคอยกันหลายคน

คนหนึ่งเป็นคนหนุ่ม หน้าตามีเค้าจีนมากกว่าไทย มีหลายคนที่
 ข้าพเจ้าพบที่นี้ มีเค้าหน้าเช่นนั้น ชายผู้หนึ่งแนะนำตนเองว่าชื่อ
 สปีราม สยาม ได้ยินคำสยามเช่นเดียวกับอ้ายคุมผู้ใหญ่บ้าน
 ทำให้ต้องถามเขาถึงเรื่องนามสกุลของคนในหมู่บ้านนี้ และคำตอบ
 ก็คือ ทุกคนในหมู่บ้านนี้และแม่ในหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลตีตา-
 บอร์น ใช้นามสกุล สยาม ทั้งสิ้น, ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับคนไทย
 ที่หมู่บ้านดิซังปานีที่ใช้สกุลสยาม เพื่อยืนยันให้รู้ว่าพวกเขาได้
 อพยพมาจากแห่งที่เรียกว่า สยาม ด้วยกันทั้งหมด แต่ถ้าจะถาม
 ว่าสยามอยู่ที่ไหน ไม่มีใครบอกได้ หรือจะถามว่าได้ชื่อขึ้นมา
 แต่เมื่อไหร่ เขาก็บอกไม่ได้เช่นเดียวกัน.” (เล่มเดียวกัน, น.
 ๒๕๐-๕๑)

“... ยังมีประวัติย่อๆ ของพวกไทยตรง ว่าก่อนจะมาอยู่
 ในอัสสัมได้เคยอยู่ที่เมืองม่านค้ายัง ทางตะวันออกเฉียงเหนือของ
 พะม่า เป็นพวกเดียวกับพวกไทยหลวง (ไทยใหญ่) จนเมื่อข้าม
 ภูเขาปาดไก่อเพื่อเข้ามาอยู่ในอัสสัม ถูกกะฉิ่นจับตัวไว้ และต้อง
 อยู่ที่บริเวณแม่น้ำตุงปานี จึงได้ชื่อใหม่ว่าไทยตรงหรือไทยตรง
 เพราะเหตุว่าอยู่ที่แม่น้ำนั้น แต่บางทีก็เรียกกันว่าพวกสยามหรือ
 ซาม (คำว่าซามนี้คงจะกลมกลืนเสียงมาจากสยามที่เขาออกเสียง

ชยาม และได้ทราบจากชาวไทยใหม่ว่า คำว่า ชาน ซึ่งเป็นชื่อ
 รัฐของเขานั้น ก็คือคำเดียวกับสยามหรือชามนี้เอง หากแต่ออก
 เสียงเพี้ยนตามพม่าที่ออกเสียง ม. สกตเป็นแม่กน ชาม จึงกลาย
 เป็น ชาน ไป) ผู้เขียนประวัติไม่ลืมกล่าวถึงเวลา ๕ ปี ที่อยู่กับ
 พวกกะฉิ่นและคนไทยจริงลี้มภาษาของตนเองจนหมดสิ้น.” (เล่ม
 เดียวกัน, น. ๒๕๕-๕๖)

อีกแห่งหนึ่งที่ชะริกะเตียใกล้เมืองโยรหัต, ดร. บรรจบ ฯ
 เขียนเล่าว่า :

“หมู่บ้านไทยที่มีอยู่สามหมู่บ้านด้วยกัน คือ นานดาว ภูสีขัน
 และเพชรบุรี รวมเรียกว่า สยามดาว (หมู่บ้านสยาม) และ
 ชาวบ้านที่ใช้สกุลสยาม เช่นเดียวกับชาวบ้านไทยที่ดิด้างปานี
 และหม่านนาแขวงตีตาบอร์ ถ้ารู้เสียแต่แรกว่าเขาเรียกว่า สยาม-
 ดาว โทรเลขก็คงถึงเรียบร้อยไปแล้ว.” (เล่มเดียวกัน, น. ๓๖๐-๖๑)

ทั้งหมดนี้คือข้อความเกี่ยวกับสยาม-สยาม-ชาม-ชาน ที่มี
 กล่าวไว้ในหนังสือ กาเลหม่านไต ของ ดร. บรรจบ พันธุเมธา.

ข้อที่ข้าพเจ้าใคร่จะชี้แจงเพิ่มเติมก็คือ ที่ ดร. บรรจบ ฯ
 เรียกว่า คนไทย (โดยเขียนไทย มี ย สกตท้าย) ในข้อความ
 ที่คัดมานั้น ข้าพเจ้าคงคัดมาตามต้นฉบับ ทั้งๆ ที่ข้าพเจ้ามี

ความเห็นว่าควรจะเขียนว่า **คนไท** หรือ **คนไต** (ตามสำเนียง
 ภาษาของเขา). ทั้งนี้ก็เพื่อแยกให้เป็นที่แจ่มชัดว่ามีได้หมายถึง
 คนไทยที่มีสัญชาติไทยอย่างในประเทศไทยของเรา, หาก
 หมายถึงประชาชนของสหภาพอินเดียที่มีเชื้อสายดั้งเดิมสืบมา
 จากชนเผ่าไทหรือไต ซึ่งเป็นชนเผ่าหนึ่งซึ่งกระจายกันอยู่ใน
 ดินแดนของประเทศต่างๆ หลายประเทศ; และในบางประเทศ
 เนื่องจากมีจำนวนมากและยังมีภาษาเป็นของตนเองและมี
 วัฒนธรรมเป็นของตนเอง, ก็ได้มีสิทธิเป็นรัฐหนึ่งในสหภาพ
 นั้น เช่น **รัฐเมิงไต** หรือ **รัฐชาน** ในสหภาพพม่า (เมิงไต
 คือ เมืองไท), หรือในบางประเทศก็ได้สิทธิจัดตั้งการปกครอง
 เป็นเขตปกครองตนเองในสาธารณรัฐนั้นๆ อันเป็นสิทธิใน
 สภาพของชนชาติส่วนน้อย เช่น เขตปกครองตนเองไท-แม้ว
 ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม, เขตปกครองตนเอง
 ไตสิบสองปันนา และเขตปกครองตนเองไต-จิงป้อ ในสาธารณ-
 รัฐประชาชนจีน เป็นต้น. แต่ในรัฐอัสสัม, คนที่มีเชื้อสาย
 ไทหรือไตเหล่านี้ ส่วนใหญ่เปลี่ยนภาษาไตดั้งเดิมของตนไปหมด
 สิ้นแล้ว, พวกที่อยู่ ณ หมู่บ้านคิซังปานนั้นนั้นก็พูดไตไม่ได้ ใช้
 แต่ภาษาอัสสัม, พวกไตรงก็ลืมภาษาไตสิ้นเชิงแล้ว และตามที่

ดร. บรรจบ ฯ เล่าไว้ปรากฏว่าพูดภาษาจิงป้อหรือกะฉิ่นกันทั้งนั้น ; สภาพของคนไตที่นั่นจึงมีลักษณะเป็นชนชาติส่วนน้อยกลุ่มเล็กๆ ที่ยังคงเหลือทรากตกค้างอยู่ที่อัสสัม และนับวันจะกลายเป็นชาวอัสสัมไปในที่สุด.

ที่ข้าพเจ้าต้องชี้แจง ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกับท่านผู้อ่านว่า ข้าพเจ้ากล่าวถึงร่องรอยของสยามในอัสสัมโดยวัตถุประสงค์ทางอักษรศาสตร์และประวัติศาสตร์เท่านั้น, มิได้กล่าวในแง่ชาตินิยมที่เพื่อฝันจะไปปลุกปล้ำเอาคนเหล่านั้นให้ขึ้นมาเป็นคนไทย, หรือเพื่อฝันที่จะรวมชนเชื้อชาติไตเหล่านั้นเข้าไว้ในมหาอาณาจักรไทย อันลม ๆ แล้ง ๆ; และก็กล่าวถึงด้วยความสำนึกที่ว่า ในรัฐประชาชาติหนึ่ง ๆ นั้น ประชาชาติย่อมประกอบด้วยชนที่มีเชื้อสายมาจากเผ่าชนหรือเชื้อชาติต่างกัน และมีองค์ประกอบเป็นชนชาติส่วนน้อยหลายชนชาติ, นี้เป็นสังขรณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้; บัญหาอยู่ที่ว่าชนเชื้อชาติต่าง ๆ เหล่านี้ มีเอกภาพแห่งดินแดน มีเอกภาพแห่งเศรษฐกิจและการเมืองร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว. เราต้องยอมรับความจริงข้อนี้; แม้ประเทศไทยปัจจุบันองค์ประกอบของประชากรก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน.

บทที่ ๒

ชานและชาม

ในเรื่องรอยเกี่ยวกับชื่อ สยาม ที่คัดมาข้างต้นนั้น เราได้ทราบว่าเป็นชื่อที่ตรงบางที่ก็ถูกเรียกว่า สยาม (ออกเสียง ชยาม) หรือ ชาม. มีคำอธิบายต่อไปอีกว่า คำว่า ชาม นี้คือคำเดียวกับชาน ที่พระมาไซ์เรียกคนไตในรัฐชาน, แต่ที่เพี้ยนเป็น ชาน ก็เพราะพระมาไซ์ออกเสียงตัว ม สะกค เป็นแม่กน.

ข้อนี้เป็นความจริง. คำว่า ชาน ในภาษาพระมานั้น อักษรพระมาเขียน ชาม (ใช้ ม สะกค) รูปอักษรเป็นดังนี้:

๑๘๖

ถ้าจะถอดรูปอักษรออกเป็นตัวไทยก็จะเป็น รุหฺมะ ทั้ว รุนั้น พระมาออกเสียงเป็น ย หมค (ยกเว้นสำเนียงชาวยะไข่หรืออารกัน ซึ่งออกเสียง ร รวฺลันไค้), เมื่อเอา ย ควบ ห คือกระแทกเสียงลมที่ลำคอ (aspirated) แล้ว ก็ออกเสียงเป็นกึ่งช กึ่ง ช, ซึ่งใช้ถอดเป็นอักษรอังกฤษโดยประมาณว่า Sh. ส่วนเครื่องหมายเหมือนสระอะนั้น บอกเสียงหนัก-ยาว ฉะนั้น

รฺหฺมะ จึงเท่ากับเขียน ชาม หรือ ชาม, แต่ออกเสียงเป็นแม่กน
จึงออกเสียงเป็น ชาน หรือ ชาน (เสียงที่ถุกนั้นกึ่ง ช กึ่ง ช ไม่
สามารถจะเขียนให้ตรงด้วยอักษรไทยได้) ซึ่งเสียงนี้เอง ฝรั่ง
เอาไปเขียนว่า Shan. ไทยเราถอดคำออกมาจากภาษาอังกฤษจึง
ถอดเป็น ชาน, แต่ถ้าหากจะให้คนไทยที่ไม่รู้จักภาษาอังกฤษ
ฟังชาวพม่าออกเสียงคำนี้แล้ว เขาคงจะฟังกระเดียดไปทาง ช
และเขียนเป็นตัวไทยว่า ชาน มากกว่า ชาน.

ฟังทราบว่ การที่ข้าพเจ้าถอดอักษรพม่าออกเป็น รฺหฺ
นั้น เป็นการถอดออกตามรากเหง้าอักษรให้ตาไทยๆเราดูเข้าใจ
เท่านั้น. ในหนังสือพม่าเอง ถือเอาอักษรตัว ๑ (รฺหฺ)
นี้ เป็นตัวเฉพาะตัวหนึ่ง ซึ่งอ่านว่าตัว ชะ (กึ่ง ช กึ่ง ช).
ฉะนั้น รฺหฺมะ ในความรู้สึกของพม่าจึงเป็นการจงใจเขียน
ชาม (หรือ ชาม) แต่เนื่องด้วยพม่าไม่มีเสียงแม่กม จึงออก
เสียงเป็น ชาน - ชาน ไป.

เรื่องออกเสียงตัวสกดไม่ตรงตามรูปอักษรนี้ เป็นเรื่องที
คนไทยๆ จะต้องงงมากเมื่อเรียนภาษาพม่า, เพราะเป็นเช่นนี้
ในหลายมาตราตัวสกด. ตัวอย่างเช่น ก สกด, บางกรณีก็ออก
เสียงเป็นแม่กตเสียฉิบ; ตัว ป สกด แต่ไหลไปออกเสียงเหมือน

ค สกคบ้าง และเหมือน ก สกคบ้าง ดังนั้นเป็นต้น. ลักษณะการออกเสียงตัวสกคไม่ตรงตามรูปอักษรนี้ มีอยู่ในภาษามอญอีกภาษาหนึ่ง. สำหรับตัว ม สกค ที่พะม่าออกเสียงเป็นแม่กนนั้น มีเหตุผลที่อธิบายได้ชัดเจน คือ สำเนียงในภาษาพะม่าไม่มีสำเนียงแม่กมใช้ (คือไม่มีเสียงสระนาสิกย์ที่ปิดท้ายคำด้วย ม) จึงต้องเร่ไปออกเสียงแม่กนแทนหมด, ยกเว้นในคำสองพยางค์ที่พยางค์หน้าเป็นแม่กมและพยางค์หลังเป็นพยัญชนะวรรค ป.

อันที่จริงแล้ว เสียง ซาน - ซาน นี้ พะม่าจะเขียนโดยใช้ น สกคตรงตามเสียงก็ยอมทำได้, เพราะพะม่ามีตัว น และใช้สกคในแม่กนเสมอ, แต่ทำไมคำ ซาน นี้จึงต้องเขียนสกคด้วย ม ?

คำตอบที่จะแก้ปัญหานี้ก็คือ คำนี้เดิมทีเดียวต้องเป็นภาษาอื่นที่เขียนด้วย ม สกค, หรือออกเสียงแม่กม, แล้วพะม่ายืมคำนั้นมาใช้ โดยยังรักษารูปคำเดิมไว้ แต่ทว่าออกเสียงตามอักษรวิธีของพะม่า เรื่องก็เป็นอย่างเดียวกับในภาษาไทย เรามีคำว่า กษัตริย์, ที่จริงถ้าจะเขียนตรงตามเสียงว่า กะสัด ก็ได้. แต่ที่เขียนพิศดารหนักหนายิ่งนักก็เพื่อรักษารูปคำเดิมในภาษาสันสกฤตไว้, เพราะขอยืมคำเขามา. คำนี้ ภาษาสันสกฤตเขา

อ่านออกเสียง ฉัด-ตรี-ยะ, แต่เราเขียนตามเขาอย่างเดียว, เวลาอ่าน เราอ่านตามอักขรวิธีของเราว่า กะสัด.

พะม่าจะต้องยืมคำ ซาม - ซาม มาจากภาษาอื่น, คงเขียนรูปคำดั้งเดิมอยู่, แต่อ่านตามอักขรวิธีพะม่าและถิ่นพะม่า เป็น ซาน - ซาน.

คำ ซาม - ซาม ดั้งเดิมนั้นมาจากไหน ?

เราจะพอกำพบบรรายอยู่บ้างเมื่อตรวจดูคำเรียกชื่อชนชาติไทในสหภาพพะม่า.

สหภาพพะม่าปัจจุบัน ประกอบด้วยชนชาติใหญ่ ๆ หลายชนชาติ. มีชนชาติใดรวมอยู่ด้วยเป็นรัฐใหม่รัฐหนึ่ง คือที่พะม่าเรียกว่า **รัฐซาน** (Shan State) และไทยเราเรียกตามฝรั่งว่า รัฐซานหรือบางทีก็ว่ารัฐจัน หรือไทใหญ่, คนไทที่นั่นเองเรียกรัฐของตนเองว่า เม็งไต (เมืองไท). นอกจากนั้นยังมีคนไทในรัฐกะฉิ่น, ซึ่งชาวไทใหญ่เรียกไทพวกนี้ว่า **ไตคำตี้หลวง** (ไทคำตี้หลวง) และพวกพะม่าเรียกว่า **กันตักยี** (กันตี คือ คำตี้, อย่าลืมว่าพะม่าไม่มีเสียงแม่กม; กยี่เป็นภาษาพะม่า แปลว่าใหญ่, หลวง). นอกจากไตคำตี้หลวง ยังมีไตอีกพวกหนึ่ง, อยู่ในบริเวณเมืองจิงกะลิ่งคำตี้, ไกล่พรหมแดนอินเดียน, พวก

นี้เรียกตัวเองว่า “ลูกไต”, ชาวไทใหญ่เรียกเขาว่า ไตคำตี้ เหมือนกัน, แต่ไม่มีโหลง (หลวง). บรรดาชนชาติไตทั้งสาม เหล่านี้ ถูกชนชาติต่างๆ ในพม่าเรียกชื่อด้วยคำๆ เดียวกันแทบทั้งสิ้น, เป็นแต่ออกเสียงเพี้ยนไปบ้างตามถิ่นของ คนเล็กน้อยดังนี้ :

คำเรียกคนไต

ภาษา

- ๑ เขม, เข็ม — ภาษามอญ, มีสองสำเนียง.
- ๒ ชาม — ภาษากะฉิ่น. รัฐกะฉิ่นอยู่เหนือสุดของพม่า ติดจีนและอินเดีย, ตอนใต้ติดต่อกับรัฐชาน. ชาวไตเรียกกะฉิ่นว่า ขาง หรือ ข่าขาง.
- ๓ ชาม — ภาษวอฉ่าง. ฉ่างเป็นชนชาติในตระกูลภาษาเดียวกับพม่า, อยู่ในรัฐชานตรงพรมแดนติดต่อกับจีน บริเวณใต้แม่น้ำต้าฝิง มีเข้าไปถึงในจีนด้วย. จีนเรียกพวกนี้ว่า อาซาง 阿昌.
- ๔ ชาม — ภาษาลาซี. ลาซีเป็นสาขาหนึ่งของ

ชนชาติมารู (ดู ๕).

- ๕ เซน* — ภาษามารู. มารูเป็นชนชาติใน
 เช (Hse)** ตระกูลภาษาเดียวกับพะม่า, อยู่ทาง
 แถบตะวันออกของรัฐกะฉิ่น ตาม
 เทือกเขา Kachin Hills, เรียกตัว
 เองว่า ลองวอ; มารูเป็นชื่อที่พวก
 กะฉิ่นเรียก.
- ๖ เซน (Shen)*** — ภาษาว่าหรือล่า, ซึ่งไทยเรียกละว่า.
 ละว่ามีรัฐเล็กขึ้นอยู่ในรัฐชาน, อยู่
 พรหมแดนรัฐชานทางตะวันออกเฉียง
 เหนือติดต่อกับจีน.
- ๗ ชิอาม (Shi-ām)**** — ภาษาปะหล่อง. ชนชาตินี้อยู่
 ในภาคเหนือของรัฐชานติดต่อกับ

* ๑-๕ ได้จาก R. Halliday, *Mon-English Dictionary*, และ
 บัญช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพะม่า*, น. ๒๑๘.

** W.B.T. Abbey, *Manual of the Maru Language*, Ran-
 goon 1899, p. 55.

*** W. Cochrane, *The Shans*, Rangoon 1915, Vol. I, p. 12.

**** Leslie Milne, *A Dictionary of English-Palaung and Pa-
 laung-English*, Rangoon 1931, pt. II p. 246.

บริเวณของละว้า. พวกนี้เรียกตัวเอง
ว่า ตะอาง (Ta-āng).

เฉพาะรายการที่ ๗ ภาษาปะหล่องนั้น ออกเสียงเป็นสอง
พยางค์ว่า ซิ-อาม, แต่ถ้าพูดเร็ว ๆ ก็คงจะฟังคล้ายเขียม, แต่
ไม่เป็นเขียมอย่างเฉียบพลันลงไปเลย.

คราวนี้ลองดูในมณฑลยูนนานของจีนบ้าง.

พวกชนชาติส่วนน้อยในยูนนาน ซึ่งคลุกคลีอยู่กับคนไต-
เหนือ (ในอำเภอปกครองตนเองไต-จิงป้อ) และไตลื้อ (ใน
อำเภอปกครองตนเองไตสิบสองปันนา) ก็เรียกคนไตด้วยคำที่
คล้ายกับในพะม่า, คือ :

๑ ซาม (Sam) — ภาษาจิงป้อ. จิงป้อคือชนชาติเดียวกับ
ที่ในพะม่าเรียกกะฉิ่นและอยู่ใน
บริเวณติดต่อกับรัฐกะฉิ่นของพะม่า,
ในอำเภอปกครองตนเอง ไต-จิงป้อ,
ตีตพรหมแดนตะวันตกของยูนนาน.
จิงป้อคือคำที่ชนชาตินี้เรียกตัวเองทั้ง
ในพะม่าและในจีน.

๒ เขียม (Siam) — ภาษาช่าวะ, คือละว้า, พวกเดียวกับ

ที่ในรัฐชานเรียก ว่า หรือ ล้า. ขอ
ให้สังเกตว่าสำเนียงพวกว่าในรัฐชาน
ออกเสียงคำนี้เป็น เซน (Shen) เพียง
กันกับช่าวะในสิบสองปันนา, ยูน
นาน - คุในตารางก่อน (๕).

- ๓ ชยาม (Syam)* -- ภาษาช่าหมุ หรือ ชมุ. ชนชาตินี้มี
มากในเขตลาวเหนือ. ในยูนนานมี
เพียงประปราย. ไม่ทราบว่าจะมุใน
ลาวเหนือจะเรียกคนใดว่าอย่างเดียวก
ันหรือไม่.

เฉพาะภาษาชมุ รายการที่ ๓ นี้ เข้าใจว่าเวลาออกเสียง,
ซึ่งควม ชย ให้สนิท, คงจะฟังคล้ายๆกับเซียม แต่เสียง ย
เน้นยาวหน่อย. ขอให้เทียบกับภาษาปะหล่องในตารางก่อนที่
ออกเสียง ชิ-อาม, ซึ่งไม่ยอมใช้ ย อรรถสระเข้าเชื่อมระหว่าง
พยางค์ คงเปล่งเสียงขาด ทั้งรอยข้อต่อไว้ (คือมี hiatus),
ส่วนช่าหมุใช้ ย เชื่อม (เสียง hiatus).

* จากตารางเทียบคำในหนังสือสิบสองปันนา ของนายหลี่ ฟู่, 十二版纳志,
李拂一著, ใต้หวัน ๑๙๕๕ น. ๑๕๖.

จากตารางทั้งสองนี้ จะเห็นได้ว่า ชนชาติจำนวนหนึ่ง ในมณฑลยูนนานและในพม่าเรียกชนเชื้อชาติไต-ไทด้วยคำๆ เดียวกัน, จะผิดกันบ้างก็เพียงเล็กน้อย โดยการเพี้ยนเสียงกัน เท่านั้น.

ในตารางทั้งสองข้างต้น จะเห็นว่าคำที่ออกเสียงแม่กม เป็นเสียงข้างมาก, ส่วนที่ออกเสียงแม่กนเป็นเสียงข้างน้อย. การที่พม่าออกเสียง ชาน (แม่กน) แต่เขียน ชาม (แม่กม) เป็นการยืนยันอย่างที่ว่าคำดั้งเดิมนี้ต้องเป็นเสียงแม่กม, และพม่าพยายามที่จะถ่ายเสียงคำเรียกชนชาติไตที่เป็นเสียงแม่กมเหล่านั้นนั่นเอง.

ในหนังสือภาษาอังกฤษซึ่งเขียนในรุ่น พ.ศ. ๒๔๐๐ เราได้พบว่ามีเรียกชาวไตในพม่าว่า Sham (ชาม) อยู่เหมือนกัน,* แสดงว่าในยุคนั้นใช้ปนกันได้ทั้ง Shan(ชาน) และ Sham(ชาม).

เราสรุปได้แล้วว่า ชานในภาษาพม่า เป็นคำเดียวกับคำเรียกชื่อคนไตในภาษาอื่น ๆ ในบริเวณพม่า-ยูนนาน, และก็ เป็นคำเดียวกับที่ในอัสสัมของอินเดียเรียกชาวไตตรงว่า ชาม หรือ ชยาม (ศยาม) อย่างไม่มีข้อสงสัย.

*Yule and Burnell, *Hobson-Jobson*, London 1903, p. 823. คำ Sham ทยกมาแสดงในที่นี้ เป็นคำโคลงเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔, ผู้เขียนคงตั้งใจจะถอดรูปคำออกมาจากอักษรพม่าซึ่งเป็น ม สกต.

บทที่ ๓

ซานและสยาม

ปัญหาต่อไปมีอยู่ว่า คำ ซาน ในภาษาพะม่า และคำคล้าย คลึงกันที่แสดงมาในบทก่อนนั้นเป็นคำเดียวกับคำ สยาม ใน ภาษาไทยหรือไม่?

คำตอบก็คือเป็นคำเดียวกัน.

สะพานเชื่อมที่แสดงความจริงข้อนี้คือ ภาษามอญ.

มอญเรียกคนไตในพะม่าและยูนนานว่า เซม และขณะ เดียวกันก็เรียกคนไทยในประเทศว่า เซม เหมือนกันหมด.* นี้แสดงว่าในภาษามอญ คำว่าเซมคือชื่อสำหรับเรียกชนชาติ ไตทั้งชนชาติโดยไม่จำแนกว่าจะอยู่ในขอบเขตของการเมือง และเศรษฐกิจแห่งสังคมใด. ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ษั ติเหมือนจะมีมอญเพียงชาติเดียวเท่านั้นที่ให้อำนาจเป็นสะพาน เชื่อมกันอย่างชัดเจนที่สุด.

* Halliday, *Mon-English Dictionary*, คำว่า เซม หรือ เต้. นอก จากนั้นข้าพเจ้ายังได้สอบถามจากท่านผู้รู้ คืออาจารย์มหาอำ ทวงศ์วรรณ ผู้เชี่ยวชาญภาษาตะวันออก, ซึ่งก็ยืนยันเช่นนั้น.

รูปคำอักษรมอญ

๑๑๑, ๑๑๒

เสมี, เส

(อ่าน เขม)

ครวณ^๕มาคฺเขมร ซึ่งเป็นชนชาติใหญ่ในตระกูลภาษามอญ
-เขมร ร่วมกับมอญบ้าง. เขมรเรียกคนไทยในประเทศไทย
เป็นสามสำเนียง คือ :

- ๑ ซึม สำเนียงเขมรในประเทศไทยบริเวณเหนือเขาอง
เร็ก, คือในจังหวัดสุรินทร์, บุรีรัมย์และศรีสะเกษ
ซึ่งเรียกว่าสำเนียงเขมรสูง;
- ๒ เขม สำเนียงเขมรใต้เทือกเขาองเร็กในอำเภอกาญจนบุรี
จังหวัดปราจีนบุรี และเขตตะวันตกเฉียงเหนือ
ของจังหวัดพระตะบอง;
- ๓ เขียม สำเนียงเขมรบริเวณทะเลสาบลงไปจนถึงพนม
เป็ณ, ซึ่งเรียกว่าสำเนียงเขมรต่ำ.

ส่วนพวกไทใหญ่นั้น เขมรเรียกว่า เขียมทม หรือ เขมทม.
ทม ในภาษาเขมรแปลว่า ใหญ่. จะเห็นว่ายังคงเรียกไทใหญ่ด้วย
คำเดียวกันกับที่เรียกคนไทยในประเทศไทย, แต่ต้องเติมสร้อย

บอกว่าชม (ใหม่) ลงไป. อันนี้ยังไม่ชัดเหมือนภาษามอญ, ซึ่งเรียก ชม คำเดียวโดดๆ หมดทั้งไทใหม่และไทน้อย.

คำ เขียม ในภาษาเขมร (รูปอักษรเขมรปัจจุบันเขียน เสียม 𑄇𑄓) ก็คือคำเดียวกับ สยาม ในภาษาไทย. วรรณคดีไทยโบราณใช้ทั้งคำ เสียม และ สยาม, เช่นในลิลิตตะเลงพ่าย ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์. จึงเป็นที่แจ่มชัดว่า ชาน-ชาม-ชม-เขียม-เสียม-สยาม คือคำเดียวกัน, เป็นแต่ว่าขอบเขตของความหมายในแต่ละภาษากว้างหรือแคบผิดกันเท่านั้น.

สยาม ในภาษาไทยปัจจุบันนี้ มีความหมายเฉพาะเพียง "ประเทศไทย" เท่านั้น; และก็เป็นคำเรียกดินแดน มิใช่เรียกคน. ถ้าจะเรียกคน ต้องพูดว่า ชาวสยาม จะเรียกสยามเฉยๆ ไม่ได้.

ตรงข้าม, ชานในภาษาพม่าและชมในภาษามอญ ตลอดจนเขียมในภาษาเขมร เป็นชื่อเรียกคน, ถ้าจะเรียกคนไท ก็ใช้คำ ชาน-ชม-เขียม โดดๆ; แต่ถ้าจะเรียกประเทศจึงต้องเติมคำว่า เมือง ลงไป, คือในภาษาพม่าจะต้องเรียก ชานปยี (รัฐชาน), ภาษามอญต้องเรียก เิงเขิม (เมืองไทย) และภาษา

เขมรต้องเป็น สรักเสียม หรือ สรักเซียม (เมืองไทย).

ความแตกต่างดังกล่าวนี้สำคัญมาก.

ดังกล่าวนั้นว่า ชาน ในภาษาพะม่าเป็นคำเรียกคน, ฉะนั้น
ในภาษาพะม่าจึงใช้คำ ชาน นี้เรียกคนชนชาติใดโดยทั่วไปทั้ง
หมด.

จริงอยู่ ภาษาพะม่าปัจจุบันนี้ เมื่อพูดถึงคนไทยในประเทศ
ไทยแล้ว โดยทั่วไปก็ใช้คำว่า โยเดีย (ယိုးဒယား), ซึ่งมา
จากคำ อโยธยา อันเป็นชื่อเก่าแก่ดั้งเดิมของกรุงศรีอยุธยา,
หรือบางทีก็เรียกตามชื่อ Thailand ว่า ไท. แต่ถ้าหากพูดเฉพาะ
ภาคแล้ว เมื่อพะม่าพูดถึงชาวไทยภาคเหนือ (คนเมือง) เขาจะ
ไม่เรียกโยเดียเป็นอันขาด หากจะเรียกว่า ชาน หรือไม้ก็
ชานยูน ดังนี้ :

ရှမ်းယိုးဒယား

ชาน ยูน หลู่ เมียว มียา

แปลว่า คนชาวชานยูน. ชานหรือชานนั้นคือ ไท ยูนนั้น
ถอดตามตัวอักษรเป็น ยวนะ ซึ่งหมายถึง ยวน หรือ โยน หรือ
โยนก. ชานยูน ก็คือ ไทยยวน หรือ ไทโยน.

คำชานหรือชานของพะม่า ยังใช้เรียกชนเชื้อชาติไท-ไท

กลุ่มหมตไปถึงมณฑลยูนนานของจีนด้วย, ขึ้นชื่อว่าเป็นชนชาติ
ไต-ไทแล้ว พระม่าเรียกชานทั้งนั้น. เช่นไตลื้อในสิบสองปันนา
ในมณฑลยูนนานของจีน พระม่าเรียกว่า ชาน เหมือนกันดังนี้:

ອິດູ່ອະດູ່ອະດູ່

ลู่ ชาน หลู่ เมี้ยว มยา

คำว่า ลู่ นั้นคือ ลื้อ. ลู่ชาน คือไตลื้อ. ขอให้สังเกตว่า
ลู่ ตามตัวอักษรพระม่าเขียนเป็น ลฺวิ ฤ คำ ลฺวิ นี้เองที่ชาว
ไตลื้อสิบสองปันนาเอาไปดัดแปลงเรียกแคว้นเชียงรุ่งว่า อาลวี
หรือ อาพวี, แล้วชกนินยว่าเป็นเมืองของอาพวักยักซ์ในตำนาน
ทางพุทธศาสนา.

ทางตะวันตกเฉียงเหนือของสิบสองปันนา ตรงพรมแดน
ยูนนานตะวันตกติดต่อกับรัฐกะฉิ่นของพระม่า มีคนไตอีกพวก
หนึ่ง (ปัจจุบันเป็นอำเภอปกครองตนเองไต-จิงป้อ); ไทพวก
นี้เรียกตนเองว่า ไทเหนือ (ไทเหนือ). ไทใหญ่เรียกพวกนี้ว่า
ไตแจ๋ หรือ แจ๋ไตเหนือ (แจ๋ คือ จีนในภาษาไตที่นั่น)
พระม่าก็เรียกพวกนี้ว่า ชาน หรือ ชาน อีกเช่นกัน คือ
เรียกว่า:

๑๘:๓๑๐

ชาน ตยก

คำว่า ตยก เป็นภาษาพม่า หมายถึงชาวจีน คำนี้ตรงกับภาษามอญว่า เจอยจ, และภาษาไทยว่า เจ๊ก. * ชานตยก คือ ไต-จีน หรือที่ไทใหม่เรียกว่า ไตแซ่.

จากนั้นทำให้เราเชื่อได้ว่า ดั้งเดิมแล้วพม่าคงจะเรียกชนชาติไต-ไท ว่าชานทงสน, แม่ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก็คงจะเรียกว่าชานค้วย, เป็นเช่นเดียวกับ แซม ในภาษามอญ. ต่อมาภายหลัง เมื่อไทยเรามาตั้งศูนย์กลางอำนาจปกครองอยู่ที่กรุง

* ตยก อักษรพม่าปัจจุบันเขียน ตรฺป. พม่าโบราณเขียนในศิลาจารึกว่า ตรฺก. ความจริงแล้ว ตรฺก คือพวกเตอร์ก (Turkic). เมื่อครั้งกษัตริย์ชานชาวตยกที่พม่ามาเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๗-๘ นั้น กองทัพกษัตริย์ชานมีชนชาติเตอร์กมากกว่ามอญ, พม่าจึงเรียกการรุกรานจากทางเหนือครั้งนั้นว่าเป็นพวกตยก. ต่อมาก็เลยพลอยเรียกจีนซึ่งรุกรานมาจากทางเหนือครั้งใหม่ในสมัยหนึ่งว่าเป็นพวกตยกไปด้วย. ในที่สุดก็เลยกลายเป็นคำเรียกชาวจีนไปในภาษาพม่า (Luce, *The Early Syam in Burma's History*, JSS XLVI pt. 2, p. 136, Note 85 p. 184) ในภาษาปะหล่อง ใช้คำ ตะโยก เรียกเฉพาะจีนอิสลามเท่านั้น, จีนทั่วไปเรียกต่างหากว่า แซ่ (Milne, *A Dictionary of English-Palaung*, Rangoon 1931)

ศรีอยุธยา (อโยธยา) อยู่มาจนถึง ๔๑๗ ปี, พระมาได้ติดต่อกับ
 ราชสำนักอยุธยา และทำสงครามขับเคี่ยวกันมานานมาก จึงได้คุ้น
 กับชื่ออโยธยาขึ้นอีกชื่อหนึ่ง และในที่สุดก็เลยเรียกไทยลุ่มแม่น้ำ
 เจ้าพระยาว่า โยเดีย (อโยธยา) อย่างเดียว. ด้วยเหตุนี้ ไทย
 ใต้จึงเป็นพวกเดียวที่กลายเป็นโยเดียไปในภาษาพระมา, ไม่เรียก
 ชาน. สำหรับทางภาคเหนือของไทยนั้น พระมาได้ติดต่อใน
 อีกฐานะหนึ่ง, คือได้เป็นเจ้าครอบครอง, มีกษัตริย์ราชวงศ์
 พระมาครองอาณาจักรโยนก (เชียงใหม่) มาตั้งแต่ราว พ.ศ.
 ๒๑๐๐ เป็นเวลาเกือบสองศตวรรษ พระมาจึงยังคงรู้จักคนไต
 ที่นี้ในชื่อว่า ชาน เช่นเดียวกับที่รู้จักชาวไทใหม่ซึ่งตนก็ได้
 ครอบครองเป็นเมืองขึ้นอยู่เสมอเหมือนกัน.

ส่วนมอญนั้นรู้จักคนไต-ไทคนละแนวกับพระมา. มอญคลุก
 คลิกกับไทใหม่ซึ่งอยู่ติดต่อกับอาณาจักรมอญสุธรรมวดี (สะ-
 เทิม), มอญคลุกคลีกับชนชาติไต-ไทแห่งอาณาจักรเงินยาง
 (ดุษทที่ ๙), มอญแห่งนครรัฐหริภุชชัย (ลำพูน) คลุกคลีกับคน
 ไทยจนกลืนหายเป็นไทยไป, มอญแห่งอาณาจักรทวารวดี อันได้
 แก่เขตนครปฐม-ลพบุรี คลุกคลีกับคนไทยซึ่งอพยพลงมาตั้ง
 หลักแหล่งที่นี้ จนในที่สุดกลายเป็นไทยไปหมด, สมัยกรุงศรี-

อยุธยาและรัตนโกสินทร์ หรือแม้ตั้งแต่สมัยพระร่วงสุโขทัย มอญก็มีก๊อปปยพลภัยเข้ามาพึ่งพาอาศัยไทยอยู่ไม่ขาด, ฉะนั้น มอญจึงยังคงรู้จักชนชาติไทดี ไม่ว่าจะไปอยู่ในดินแดนใด ๆ, และคงเรียกเซมหมดทุกพวก.

แต่อย่างไรก็ดี แม่พะม่าจะมีกเว้นตรงเรียกไทยลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยาว่าโยเดีย, แต่เมื่อพูดถึงชนเชื้อชาติไททั้งหมดแล้ว นายตอ เซียนโก (Taw Sein-Ko) นักประวัติศาสตร์คนสำคัญของพะม่าก็ยืนยันว่า ชื่อเรียกว่า ชาน นี้ “ชาวพะม่าใช้เรียกชนเชื้อชาติไทหมดทั้งเชื้อชาติ.” (Taw Sein-Ko, *Some Remarks on the Kalyani Inscription*, Bombay, 1894 p.16)

ความรับรู้ที่ว่า ชาน เป็นชื่อชนชาติไททั้งหมดนี้ ได้ตกทอดไปถึงภาษาฝรั่งด้วย. ฝรั่งเรียกชนเชื้อชาติไทที่อยู่ภายนอกประเทศไทยและประเทศลาว ว่า Shan ในหนังสือของชาวอังกฤษและฝรั่งเศสสมัยก่อน จะได้พบว่าใช้คำ Burmese Shans (ชานพะม่า) สำหรับเรียกคนไตในพะม่า, และขณะเดียวกันก็เรียกคนไตในตอนใต้ของจีนว่า Chinese Shans (ชานจีน), หรือมิฉะนั้นก็เรียกชนชาติไทในพะม่ารวมทั้งในอัสสัมว่า ชาน ตะวันตก และเรียกชนชาติไทในจีนตลอดไปถึงตังเกี๋ยของเวียต-

นาม ว่า ชานตะวันออก.

นายยู. เอ็น. โคหาย นักค้นคว้าประวัติศาสตร์ชาวไทอาหม ได้เขียนไว้ในหนังสือ *บันทึกย่อเกี่ยวกับไต* ว่า:

“ยอร์ช สกอตต์กล่าวว่า พวกไตที่อยู่ทางตะวันออก (ของ อาหม—ผู้เขียน) นั้น พวกยุโรปเรียกว่าชานทังสัน. นายเอ. เอช. คีน ผู้แต่งเรื่องมนุษย์ในอดีตและปัจจุบันเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๐ กล่าวว่า ชาน เป็นศัพท์พม่าใช้เรียกชนชาตินี้ เช่นเดียวกับลาวซึ่งเป็นศัพท์ที่คนสยามเรียกชนชาตินี้เหมือนกัน แสดงว่าเป็นศัพท์ที่ใช้ทางการเมืองมากกว่าทางเชื้อชาติ เพราะชานเคยขึ้นอยู่กับพม่า และลาวเคยขึ้นอยู่กับสยาม ดังนี้ . . .” (U.N. Gohain, *A Short Note on The Thai*, ถัดจากคำแปลของสารนาถ, ใน *เยี่ยมไทยอาหมสายเลือดของเรา*, ๒๔๘๗, น. ๔๓๕. ใน คำแปลของสารนาถนั้น ถอดคำ Shan ออกตามระบบอักษรสันสกฤตเป็น *ศาน*. ข้าพเจ้าได้ถือวิสาสะแก้เป็น *ชาน* เพื่อให้เข้าใจง่าย, ต้องขออภัยต่อสารนาถไว้ ณ ที่นี้ด้วย).

ในความรับรู้ของฝรั่งนั้น, ฝรั่งเพิ่งมารู้จักคำว่า ชาน เมื่อกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔. คำนี้ใช้ในภาษาฝรั่งเก่าที่สุดเท่าที่พบแล้ว คือใช้โดยคณะของพันเอก Symes เมื่อ พ.ศ.

๒๓๓๘ แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย มาแพร่หลายเอาต่อภายหลัง สงครามล่าเมืองขึ้นอังกฤษ-พม่า พ.ศ. ๒๓๖๗-๖๙ ลงมาแล้ว.^๑ แต่ถึงกระนั้น แม่ในเรือน พ.ศ. ๒๔๐๐ ก็ยังมีใช้กันว่า Sham-ชาม (ดูในบทที่ ๒). นอกจากชาม, ยังได้พบว่าพวกฝรั่งในครั้งกระนั้น เรียกชาวไทใหญ่ว่า **เซียม** เป็นเสียงเดียวกับคำที่เรียกชาวไทยในประเทศไทย, นั่นคือ: ในพ.ศ. ๒๓๗๖ Sangermano เขียนหนังสือเกี่ยวกับพม่า, เล่าถึงสงครามล่าเมืองขึ้นของอังกฤษที่กระทำต่อพม่า, บรรยายความว่าในสงครามนั้น พวกเจ้าฟ้าไทใหญ่ซึ่งถูกพม่ากดขี่มานานต่างได้ลุกขึ้นแข็งข้อต่อสู้กับพม่าเป็นศึกชานาบหลัง. หนังสือนั้นเรียกเจ้าฟ้าด้วยคำว่า Zaboà ซึ่งมาจากคำภาษาพม่าที่ออกเสียงคำไต่ว่า เจ้าฟ้า เพี้ยนเป็น ซอพวา, และมีอธิบายความเป็นเจ้าครองนครเล็กๆ ของ **ชนชาวเซียม (Sciam)**. หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงประเทศไทยด้วยและเรียกว่า Siam.^๒ จะเห็นได้ว่า คำที่เรียกไทใหญ่ว่า เซียมนั้น ก็มีเสียงเดียวกับเซียมที่เรียก

๑ Yule and Burnell, *Hobson-Jobson*, London 1903, p. 822.

๒ Sangermano, *A Description of the Burmese Empire*, อ้างถึงโดย Yule and Burnell, *Ibid.* p. 823.

ไทยน้อย,* เป็นแต่ผู้เขียนแผลงเป็น Sciam ให้รูปคำแปลก
ออกไปจาก Siam เท่านั้น.

ถ้าตรวจดูในหนังสือฝรั่งทวนต้นขึ้นไป เราก็จะได้พบว่า
ฝรั่งยุคโบราณ, ก่อนหน้าที่จะรู้จักคำ ชาน จากพะม่านั้น,
เรียกไทยน้อยกับไทใหญ่ด้วยคำเชื่อมคำเดียวกันเหมือนในภาษา
มอญเช่นกัน.

เดอ ลา ลูแบร์ (de la Loubère) ราชทูตฝรั่งเศสจากราช
สำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งมาเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๒๒๗
-๓๑ ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับเมืองไทยไว้, ในหนังสือนั้น
เรียกชาวไทยอยุธยากับไทใหญ่ด้วยคำ เชียม (Siam) คำเดียวกัน
หมด, ยังหาได้แยกออกเป็นสองคำไม่ ข้อความในตอนนั้นมี
ดังนี้:

-
- Siam อันเป็นชื่อที่ฝรั่งเรียกไทยน้อยพวกเราทุกวันนี้ ฝรั่งได้นำไปโดย
ผ่านชาวมลายูซึ่งเรียกไทยว่า เชียม. พวกโปรตุเกสมารู้จักกันก่อน ต่อ
มากก็เป็นเดนมาร์ก, ฮอลันดา และฝรั่งเศส ซึ่งก็ออกเสียง เชียม ทั้งนั้น.
อังกฤษเป็นพวกมาทีหลัง เห็นทีจะไม่รู้ว่า Siam นั้นประสงก์จะให้ออก
เสียง เชียม หรือมีฉะนั้นก็ออกเสียงไม่ถนัดปาก จึงเอาไปอ่านเป็นไซเอม
หรือ ไชแอม แปลกพวกออกไป.

“ประชาชนสองชาติต่างกันเรียกว่าชาวสยาม (Siamois)

“หนึ่ง ชาวสยามที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้ เรียกตัวเองว่าไทน้อย (Täi nöë) คือ เขียมเล็ก (Siams-petits). ตามที่ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่า, ยังมีคนอีกพวกหนึ่งซึ่งป่าเถื่อนที่สุดเรียกกันว่าไทใหญ่ (Täi-yäi) คือ เขียมใหญ่ (Siams-grands), อันเป็นพวกที่อาศัยอยู่ทางเขตเขาภาคเหนือ. ข้าพเจ้าได้พบหนังสือเป็นจำนวนมากซึ่งเขียนเกี่ยวกับภูมิภาคเหล่านี้ ว่ามีราชอาณาจักรแห่งหนึ่งชื่อ เขียมมอน (Siammon) หรือเขียมมี (Siami); แต่ก็ไม่ปรากฏว่าประชาชนในราชอาณาจักรนั้นป่าเถื่อนแต่อย่างใด.”^๑

จะเห็นได้ว่าในยุคนั้น ฝรั่งเศสยังไม่มีคำ Shan ใช้ ยังเรียกเขียม (Siams) ทั้งไทน้อยและไทใหญ่. ลา ลูแบร์เองก็บอกไว้ว่าเขียม (Siam) เป็นชื่อชนชาติ มิใช่ชื่ออาณาจักร ถ้าจะเรียกอาณาจักรก็ต้องเรียกว่า le Royaume de Siam (ราชอาณาจักรแห่งชาวเขียม)^๒ ฉะนั้น เมื่อพบชนชาตินี้ที่ไหนก็เรียกเขียมทั้งนั้น. ลา ลูแบร์, ตามที่คัดมาข้างบนนั้น, ยังได้กล่าวถึงอาณา-

๑ de la Loubère, *Du Royaume de Siam*, Tome I, Amsterdam 1691, pp. 15-16. ภาษาไทยดู จดหมายเหตุลา ลูแบร์, กรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ แปล, กุศุสภา ๒๕๐๒, เล่ม ๑ น. ๒๖.

๒ *Ibid.* p. 15.

จักรไทใหญ่ที่มีชื่อเรียกในหนังสือฝรั่งยุคนั้นว่า เขียมมอน (Siammon) หรือ เขียมมี (Siami) เขียมมอนนั้นสงสัยจะเป็น เขียม-มอญ คือไทใหญ่กับมอญ. ส่วนเขียมมี (Siami) นั้น เห็นจะเขียนเติม อี ลงตามทำเนียบฝรั่งที่เขียนถึงชาวตะวันออก เพื่อให้มีความหมายว่า ชาว เช่น Iraqi ชาวอิรัก; เขียมมี (Siami) คือชาวเขียม; แต่ข้อนี้อาจไม่แน่นัก เพราะพวกโปรตุเกสเมื่อเขียนถึงเมืองไทยก็เขียน Reyno de Sião แต่ที่สมัยโบราณเขียนว่า Siame (ชียาเม หรือ เขียมเม) ก็มี* ไม่อยู่กับร่องกับรอย.

ตามที่ได้ค้นกันมาจนถึงบัดนี้ เราเห็นได้ชัดแล้วว่าคำชาน-เขียม-สยาม เป็นคำเดียวกันทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงเพี้ยนกันไป ตามถิ่นภาษา, และมีขอบเขตแห่งความหมายแตกต่างกันออกไป กว้างบ้าง แคบบ้าง. กาลเวลาผ่านไป ชื่อของชนชาติใดก็เลยเกิดแยกเป็นสองคำเด็ดขาด คือ ชาน (Shan) กับเขียมหรือสยาม (Siam), จนแทบจะไม่เห็นร่องรอยว่าเป็นคำเดียวกัน. โดยเฉพาะคนไทยเรานั้น แม้จะอยู่ติดกับพม่าและไทใหญ่ แต่ก็ไม่มาได้รู้จักคำ ชาน (Shan) โดยผ่านฝรั่ง, ความเข้าใจของไทย

* Yule and Burnell, *Hobson-Jobson*, London 1903, pp. 833-34

ทั่วไปจึงรู้สึกว่่า ชาน มีความหมายเฉพาะไทใหญ่ในรัฐชานเท่านั้น, หาได้รับรู้ไม่ว่า ชาน ทั้งในภาษาพม่าและอังกฤษรวมทั้งภาษาฝรั่งอื่น ๆ มีความหมายคลุมถึงชนชาติไต-ไททั้งหมดที่อยู่นอกกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและนอกประเทศลาว, หาได้รับรู้ไม่ว่าสยามก็เป็นคำเดียวกับชาน และเป็นคำเดียวกับแซมในภาษามอญซึ่งใช้เรียกชนชาติไต-ไทโดยทั่วไปไม่จำกัดขอบเขตการเมืองและสังคม.

สมมุติฐานเก่าที่จะต้องรื้อทิ้ง

เคยมีนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทยเราหลายคนตั้งสมมุติฐานขึ้นว่า การที่ไทยน้อยเรามาได้ชื่อว่า สยาม นั้นเป็นเพราะที่บริเวณเมืองสุโขทัยเมื่อก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐ ที่ไทยจะเข้ามาครอบครอง เป็นเมืองของขอมหรือบ้างก็ว่าของละว้า มีชื่อว่าเมืองสยาม.^๑ ไทยเราเข้ามายึดหัวหาดตั้งศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองขึ้นที่นั่น ก่อสร้างอาณาจักรไทยสุโขทัยขึ้น จึงเลยพลอยถูกเรียกตามชื่อเมืองเก่าว่า ชาวสยาม ไปด้วย. สมมุติฐานนี้เรา

๑. กวรรกู อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๐๓, เล่ม ๓, น. ๑๒๒๗.

เห็นได้ชัดแล้วว่า จะต้องร้อง, เพราะสยามมิใช่ชื่อของไทยน้อย โดยเฉพาะ, มิใช่ชื่อเมืองใดเมืองหนึ่ง, หาก สยาม ก็รูปหนึ่งในบรรดาคำ ซาม-ซาน-แซม-เซียม-ซยาม-เสียม ฯลฯ ที่ชนชาติเพื่อนบ้านใช้เรียกชนชาติไต-ไทมาแต่โบราณ, ซึ่งเราสามารถสืบสาวหลักฐานขึ้นไปได้อย่างแน่ชัดนับพันๆ ปี ดังจะเห็นได้ในบทต่อไป.*

ความเข้าใจที่ว่า สยาม เป็นคำเดียวกับ ซาน หรือคำอื่นๆ ที่ชนต่างชาติใช้เรียกคนไต-ไท, มิใช่ชื่อเฉพาะของไทยแห่ง

* เรื่องสยามเป็นชื่อเก่าของสุโขทัยสมัยขอมน หนังสือนิติศาสตร์ประเทศสยาม ของกรมตำรา กระทรวงศึกษาธิการ, พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ กล่าวไว้ว่า สยาม เป็นมณฑลของขอม ดังนี้ : “เมื่อราว พ.ศ. ๑๓๐๐ ในอาณาจักรลันนาไทยมีวรมบุรุษไทยเกิดขึ้นคนหนึ่งนามว่า ‘ท้าวมหาพรหม’ เป็นเจ้าผู้ครองเมืองเชียงแสน ท้าวมหาพรหมเป็นหัวหน้าควบคุมพวกไทยขยายอาณาเขตลงมาทางใต้จนได้เมืองชะเลียง (คือเมืองสวรรคโลก) อันเป็นหัวเมืองในมณฑลสยามของขอม . . . ต่อมาไม่ช้าไทยก็รบกันขึ้นกับขอมอีก ไทยมีชัยชนะได้แดนสยามทั้งหมดเป็นของไทย (แดนสยามคือมณฑลนครสวรรค์และพิษณุโลกทุกวันนี้) ไทยจึงตั้ง แดนสยาม เป็นอิสรภาพขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๓๘๑ เรียกว่าอาณาจักรสุโขทัย” (น. ๔๖๓) ความเข้าใจเช่นนี้ไดตกทอดมอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน. เคยมีองค์การจัดตั้งทางการเมืองบางแห่ง เสนอว่าควรใช้ชื่อประเทศสยามอย่างเดิมมากกว่าชื่อ “ประเทศไทย” เพราะชื่อหลังนี้จากคความแต่ว่าเป็นประเทศของคนไทย, ส่วนสยาม เป็นชื่อดินแดนภูมิภาคน ข้อมเบียดกว้างในด้านความหมายให้รวมถึงชนเชื้อชาติอื่นๆ ที่อยู่ในประเทศด้วย.

ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานี้, ข้าพเจ้าได้พบว่า มีนักศึกษาประวัติศาสตร์อื่น ได้มีความเข้าใจเช่นนี้อยู่ด้วยเหมือนกัน. บุคคลผู้หนึ่งคือ ศาสตราจารย์ลูซ (G.H. Luce). ท่านผู้นี้ได้เขียนบทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวไทในพม่า (ชาน) หรือประวัติของชนชาติชานในยุคโบราณชั้น และได้รวมคลุมาถึงประวัติของไทยยุคสุโขทัยด้วย, บทความชั้นนั้นท่านให้ชื่อว่า *สยามยุคต้นในประวัติศาสตร์พม่า* (The Early Syam in Burma's History, *Journal of the Siam Society*, Vol. XLVI pt. 2 Nov. 1958). คำ สยาม ในชื่อบทความนี้ หมายถึงทั้งชาวไทยใหญ่และไทน้อย โดยถือเป็นชื่อเรียกชนชาติเดียวกัน. ที่นายลูซเรียกชาวไทในพม่าว่า สยาม ด้วยนั้น, เป็นผลมาจากที่ได้พบว่าในภาษาพม่าแต่โบราณ ก็เรียกชาวไทยใหญ่หรือชานด้วย คำที่เห็นได้ชัดว่าเป็นคำเดียวกับ สยาม, ดังจะได้ศึกษากันต่อไปในบทหน้านั้น.

บทที่ ๔

ร่องรอยของสยามในจารึกพะม่า

ร่องรอยของสยามมีปรากฏอยู่บ้างในศิลาจารึกพะม่า ณ เมืองปกัน (ชื่อเมืองหม่อมเรียก พก่า, ไทยเรียก พุกาม, พะม่าเขียน ปุกั แต่ออกเสียงนิกคหิตเท่ากับแม่กนอีกเหมือนกัน จึงออกเสียงเป็น ปกัน หรือ ปะก่าน). ผู้ที่ได้ค้นร่องรอยนี้มา แสดงชัดเจนคือศาสตราจารย์ ลูซ ซึ่งเขียนไว้ในบทความเรื่อง *สยามยุคต้นในประวัติศาสตร์พะม่า* (G. H. Luce, *The Early Syām in Burma's History*, *The Journal of the Siam Society*, Vol. XLVI, pt. 2, Nov. 1958).

ศาสตราจารย์ลูซได้กล่าวไว้ในบทความเรื่องนี้ว่า ได้พบคำที่เขียน สฺยมฺ หรือ สฺยั ราว ๒๐ แห่งในจารึกปกัน, ซึ่งมีข้อความแสดงให้เห็นว่าใช้หมายถึงพวกขานหรือไทใหญ่.

คำนี้ปรากฏครั้งแรกในจารึกภาษาพะม่า ลงจุลศักราช ๔๘๒ (พ.ศ. ๑๖๖๓). โดยปรกติ จารึกพะม่ากล่าวถึงพวก สฺยมฺ หรือ

สฺยั ไว้เป็นพวกข้าพระซึ่งมีทั้งชายและหญิง.* ศาสตราจารย์ ลูซกกล่าวว่า ชื่อข้าพระเหล่านี้มักมีคำว่า สฺยั ตามหลัง, ซึ่งกรณีนี้อาจหมายถึงคนที่ผิวขาวเหมือนชาวชานก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงชาวชาน, เพราะถ้าจะให้หมายถึงชาวชานแล้ว ก็ควรจะใช้คำ สฺยั นำหน้าชื่อ, ซึ่งกรณีที่ใช้ นำหน้าชื่อนี้ มีปรากฏน้อยแห่งมากในจารึกปกกัน.

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ในคําอักษรศาสตร์แล้ว จารึกพะม่าจะใช้ คํา สฺยั เป็นคําขยาย (ผิวขาวเหมือนชาน) หรือจะใช้เป็นคําบอกชื่อชาติของข้าพระ ก็ไม่มีคําต่างกันอย่างไร เพราะถึงจะใช้อย่างไรก็ล้วนแต่แสดงว่า สฺยัม หรือ สฺยั คือชื่อของชนชาติหนึ่งอยู่ดี. เป็นทำนองเดียวกับในภาษาไทยที่เราเรียกกันว่า “ไฮ่ปานแขก” เพื่อให้รู้ว่านายปานคนที่ผิวดำตาคมเหมือนแขก, แม้จะไม่ได้หมายความว่านายปานคนนั้นเป็นชนเชื้อชาติแขก แต่คําว่า แขก ก็ยังคงบ่งถึงชื่อชนชาติหนึ่งอยู่นั่นเอง, และชนชาตินั้นจะต้องเป็นที่รู้จักกันทั่วไปด้วย จึงจะนำมาขยายท้ายชื่อ บอกรูปพรรณสัณฐานได้, ถ้าไม่เป็นที่รู้จัก อย่างชนชาติ เสตยง

* ข้าพระ คือพวกเชลยที่ถูกจับตัวมาใช้เป็นทาสติดที่ดิน ให้อยู่เฝ้ารักษา วัดหรือปุษนัยสถาน มีหน้าที่ทำไร่นาเป็นอาหารของพระ รับใช้งาน วัดจำพวก ตัมกรัก ตักน่า ต่าขมัน และงานโยธาอน ๆ ตลอดจนเป็น นักดนตรี นักพ่อนถวายบำเรอปฏิมาในพิธีกรรมต่าง ๆ ฯลฯ.

แล้วนำมาขยายท้ายชื่อว่า ไ้ปานเสตียง, คนฟังก์งเป็นไก่
ตาแตก และก็คงไม่มีใครอุทริเที่ยวไปเสาะค้นมาใช้ด้วย. คำ
สฺยมุ หรือ สฺย ในจารึกพะม่าก็เป็นทำนองเดียวกันนี้.

ศาสตราจารย์ลูซได้ให้รายละเอียดของชื่อคนเหล่านี้ไว้บ้าง
ดังนี้

สฺย คนหนึ่งจารึกเขียนไว้ว่า สฺพยงฺ สฺยฺ ปรากฎในจารึก
ลงจุลศักราช ๖๐๓ (พ.ศ. ๑๗๘๔). ศาสตราจารย์ลูซอธิบายว่า
สฺพยงฺ เป็นชื่อบรรดาศักดิ์ชั้นสูงของมอญโบราณ. คำที่เรียก
ในจารึกที่ว่า สฺพยงฺ สฺยฺ มีคำ สฺยฺ ต่อท้ายศนั้น คงจะเป็น
ทำนองเดียวกับไทยในสมัยโบราณมีเรียกขุนนางชั้นสูงว่า จักรี-
แขก จักรีมอญ, คืออาจจะเป็นชื่อตัวว่าอย่างนั้นก็ได้, เป็น
ชนชาตินั้นก็ได้ หรือผิวพรรณลักษณะคล้ายชนชาตินั้นก็ได้,
ถ้าไม่รู้จักตัวจริงก็ทายไม่ถูก.

จารึก จ.ศ. ๕๐๗ (พ.ศ. ๑๖๖๘) ระบุข้าพระเจ้าสฺยคนหนึ่ง

* ยศ สฺยงฺ นี้ พม่ารับมาจากมอญ. จารึกมอญเองในพ.ศ. ๑๖๖๔-๖๕
เขียน สมุเพญฺ Blagden, *Epigraphia Birmanica*, Vol. III pt. I,
Rangoon 1923, p. 38 ft. 4) ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งอำมาตย์
ผู้ใหญ่หรือขุนนางชั้นลูกหลวง (บิดาสามภิกขุ, *ศาสนวงศ์*, แสง มนวิทูร
แปล ๒๕๐๖ น. ๑๑๓, คำบาลีเขียนเป็น สฺยงฺ).

เป็นหนังสือที่เพื่อน (อิหฺ สุยฺ ปนุทฺยาหฺ), จารึก จ.ศ. ๖๖๑ (พ.ศ. ๑๘๔๒) มีข้าพระคนหนึ่งเป็นช่างทอชาวสุยฺ (ยฺนุ สฺยฺ งา สุยฺ), จารึกจุลศักราช ๖๖๓ (พ.ศ. ๑๘๔๓) ระบุข้าพระอีกคนหนึ่งเป็นคนปั่นฝ้ายชาวสุยฺ (ปนุทฺยฺ งา สุยฺ).

จารึกปกัณฑ์เอ่ยถึงข้าพระชาว สุยฺ หรือ สฺยฺมฺ นี้ มิได้บอกไว้ว่าข้าพระเหล่านี้มาจากไหน. แต่อย่างไรก็ดี จารึกปกัณฑ์ได้เอ่ยถึงท้องถิ่นชื่อ “*ชนฺตี*” บ่อย ๆ. ศาสตราจารย์ลูซกกล่าวว่าไม่ต้องสงสัยเลย ท้องที่นี้ต้องหมายถึงบริเวณที่ภาษาไทยใหม่เรียกว่า “*คำตี*” ในภาคกลางของพะม่า อันได้แก่บริเวณเมืองมินบู ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี, ใต้เมืองปกัณฑ์ลงไปราว ๘๐ ไมล์. บริเวณนี้มีชื่อเสียงมากในด้านความอุดมสมบูรณ์ เพราะมีชลประทานทั่วถึง, ไทยใหม่จึงเรียกว่า คำตี แปลว่า ที่ดินทอง (ตรงกับคำไทว่า คำที). คำตีในภาษาไทยใหม่เป็นเสียงแม่กม สกกดด้วยนิคคหิต, พะม่าออกเสียงนิคคหิตเป็นแม่กนหมด ดังเคยกล่าวมาแล้ว จึงเรียกด้วยสำเนียงพะม่าว่า *กัณฑ์* และเขียน *ชนฺตี* ในจารึก. ที่เขียนด้วยตัว ข เพราะพะม่าออกเสียงตัว ข เหมือน ค ของไทย, และตัว ค ของพะม่าออกเสียงแบบบาลี คือเหมือนตัว g ในคำว่า gate ของ

ภาษาอังกฤษ.

ศาสตราจารย์ลูซยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า จารึกพะม่ารุ่นหลังๆ ยังมีกล่าวถึงบริเวณที่เรียก คำตี อีก, เป็นต้นว่าจารึกลงจุลศักราช ๙๕๕ (พ.ศ. ๒๑๓๖), แต่ในรุ่นนี้เขียนว่า “ขัติ” ซึ่งก็อ่าน คันตี เช่นเดียวกัน. ศาสตราจารย์ลูซชี้แจงว่า ตามความในจารึก คำตี หรือ ขัติ ในที่นี้เป็นคนละแห่งกับที่กล่าวมาแล้ว คือหมายถึงเมืองของพวกเขาไตคำตีทางภาคเหนือสุดของพะม่า ไกลล์รัฐนาคาของอินเดีย นั่นคือเมืองฉิงกะลิ่งคำตี และเมืองปุกเตา. เมืองทั้งสองนี้เป็นที่อยู่ของพวกเขาที่เรียกตัวเองว่า “ลูกไต” แต่ชาวไทใหม่เรียกเขาว่า ไตคำตี และชาวไตเหนือ (ไทเหนือ) ในเขตจีนเรียกเขาว่า ไตคำตี. พะม่าเรียกเมืองฉิงกะลิ่งคำตีว่า คันตีกาเล และเรียกเมืองปุกเตาว่า ปุกตาอู. เฉพาะเมืองหลังนี้พวกเขาไตเองเรียกว่า บ้านป่าเต้อ คือ บ้านป่าไต, ไทใหม่เรียก ปุกเตา โดยเรียกเลียนตามเสียงพะม่า (บุชช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพะม่า*, น. ๙๘, ๑๑๐ และ ๒๐๓).

จากการที่จารึกพะม่ากล่าวถึงบริเวณคำตีทั้งสองแห่งนี้บ่อยๆ ศาสตราจารย์ลูซจึงลงความเห็น ว่า พวกเขาพระสุยในจารึกปกันั้นนั้นคือชาว ไตหรือชนที่มาจากบริเวณคำตีนี้เอง.

นี้ย่อมหมาความว่า สฺย หรือ สฺยม ในจารึกพะม่านั้น คือ รูปคำอย่างโบราณที่พะม่าใช้เรียกคนไต และได้เปลี่ยนมาเป็น รุหฺมะ ในปัจจุบัน.

การที่ สฺยม เปลี่ยนมาเป็น รุหฺมะ นั้น เรามีแนวทางที่พิสูจน์ได้.

เราได้พบว่าคำพะม่าโบราณในจารึกที่เขียนด้วย สฺย นั้น ในปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้ รุหฺ แทน. เช่นคำที่แปลว่า เจ้า, คำที่พะม่าโบราณเขียน สฺยง แต่ปัจจุบันเขียน รุหฺง เป็นต้นว่า ในจารึก พ.ศ. ๑๘๓๘ มีคำเรียกยกย่องกษัตริย์ว่าพระเจ้าซ้างเผือก ตัวจารึกเขียนว่า จง ผลฺย สฺยง (ซ้าง-ขาว-เจ้า)* คำนี้ ในปัจจุบันเขียนเป็น จง ปฺรุ รุหฺง ๑๐๘(๒)๐๘ และอ่านออกเสียงว่า สิ้น พฺยู่ สิ้น.^๑ จะเห็นได้ว่าพะม่ายุคปัจจุบันใช้ รุหฺ เขียนแทน สฺย ของอักษรวิธีโบราณ.

การเปลี่ยนจาก สฺย มาใช้ รุหฺ นี้ เข้าใจว่าคงจะเป็น

* Luce, *The Early S'yam in Burma's History*, JSS XLVI pt. 2, Nov. 1958 p. 154.

๑ จง ปฺรุ รุหฺง อ่าน สิ้น พฺยู่ สิ้น หรือ สิ้น ผฺว ฉฺน. เพราะสระอะในแม่กง พะม่าออกเสียงเป็น อิ้น. ปฺรุ ออกเสียงเหมือน พ หรือ ผ ควบ ย. ปฺรุ ของอักษรไทยเหนือ ก็ออกเสียง ผ เหมือนกัน เช่น เปรด ออกเสียง ผศ.

เพราะเกิดการเปลี่ยนเสียงในภาษาชั้นจนในที่สุดจะเขียนด้วย สย ต่อไปก็ไม่ตรงกับเสียงพูด, จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวพยัญชนะกันขึ้น.

คำ สย หรือ สยม ที่ใช้เรียกคนไต้หวัน เดิมอาจจะออกเสียง ซยาน หรือ ซยานm อย่างใดอย่างหนึ่ง, แต่ก็เหลือจะเอาได้ถูกต้อง. อย่างไรก็ตาม คำนี้ยังได้พบว่าคงใช้อยู่ต่อมาจนถึงเรือนพ.ศ. ๑๙๐๐-๒๐๐๐. เช่นมีในจารึกพะม่า พ.ศ. ๑๙๑๘ และ ๑๙๒๖ ซึ่งกล่าวถึงวีรกรรมของกษัตริย์ ตระยาพญา แห่งอังวะที่ปราบปรามพวกคนไตทางพรมแดนพะม่า-จีน ซึ่งไม่นับถือพุทธศาสนา. จารึกเรียกไตพวกนี้ว่า ทิฐิสย นั่นคือพวกชานมิจนาทิฐิ.*

ข้าพเจ้าเคยกล่าวว่า พะม่าเขียนคำชานเป็นตัว ม สกตกก็เพื่อรักษารูปคำเดิมไว้. เดียวนี้เราพบรูปคำเดิมแล้วว่า คือ สย หรือ สยม แต่คำทั้งสองนี้ยังเป็นภาษาพะม่าอยู่ดี, พะม่าเอาคำนี้มาจากไหน ข้าพเจ้ารู้สึกว่ คำ สย หรือ สยม นี้ พะม่าต้องรับเอามาจากในภาษาอื่น หาใช้คำที่คิดเขียนขึ้นเองไม่ เพราะถ้าคิดผสมอักษรเขียนขึ้นเอง ก็คงจะไม่เขียนด้วยแม่กม

* *Op. cit.* pp. 151, 198.

ในเมื่อตนไม่ได้ออกเสียงตรงตามนั้น, คงจะเขียนด้วยแม่กน
ง่าย ๆ ตามเสียงพูดของตนมากกว่า. รูปการถือว่าพะม่าจะต้อง
ได้คำ^๕มาจากภาษาอื่นในบริเวณข้างเคียงกับชนชาติพะม่าในยุค
โบราณ แต่นำไปอ่านออกเสียงตามอักษรวิธีของตน.^๖

พะม่าจะได้คำ^๕ไปจากภาษาอะไร?

ชนชาติที่คลุกคลีกับพะม่าในยุคโบราณ ที่มีอักษรศาสตร์
เจริญรุ่งเรือง ก็มีเพียงสองชาติคือ **พม่า** และ **มอญ**.

ชนชาติพม่า^๕ในเมืองไทยเราไม่ค่อยได้ศึกษากัน ทั้ง ๆ ที่
ได้ติดต่อสัมพันธ์กับชนชาติไตมาแต่โบราณ.

-
- การขืมภาษาอื่นมาโดยรูปศัพท์ แล้วมาอ่านตามอักษรวิธีของตนนั้นเป็น
สภาพทั่วไปในทุกภาษา. เช่นในภาษาไทยขืมคำ มาส (ทอง) มาจากเขมร
โดยรูปคำ และอ่านอย่างอักษรวิธีของไทย; เขมรเขี่ยนมาส แต่อ่านออกเสียง
เมยะส. พะม่ามีคำ สงฺเภา แปลว่าเรือเดินทะเล, เห็นชัดว่าเป็นคำเดียวกับ
คำสำภาของไทย, แต่พะม่าอ่านออกเสียงตามอักษรวิธีของเขาว่า ซัมบอ,
พะม่าโบราณในจารึกเขี่ยนคำ^๕ว่า สงฺเภา. คำ^๕เป็นคำภาษาชวา-มลายู.
ชวาโบราณในจารึกป่าเล็มบัง พ.ศ. ๑๒๒๖ เขี่ยน สามเว (^๕សាវេ)
คำ^๕ภาษาชวาโบราณออกเสียงว่า ซัมโบ (Sambo), ภาษามาลากา^๕
ปัจจุบันว่า ซัมบู (Sambu), เขมรรับเอาคำชวามาเป็น สำเพา อ่าน
ออกเสียง สำเป้ว. ไทยโบราณรับมาใช้เป็น สำเพา, สะเพา, ตะเพา
และสำภา ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน. พะม่าเอาคำ^๕เองไปใช้ แต่อ่านตาม
อักษรวิธีของตนเป็น ซัมบอ. ดู Coedès, BEFEO XXX, 1930
p. 36 และ Luce, JBRS XXVII pt. III, Dec. 1937
p. 239, ft.

ผิ่ว ชื่อเขียนตามเสียงอ่านของพะม่าในปัจจุบัน.

พะม่าโบราณในจารึกเขียน ปฺยู, ปัจจุบันเขียน ปฺรุ และอ่าน ผิ่ว หรือ ผิยู, อังกฤษเรียก Pyu. เคยพบไทยเรียก พยุ ก็มี, โดยถอดออกมาจากตัวอักษรอังกฤษ.

ชนชาติผิ่ว เป็นชนชาติที่ครอบครองอาณาบริเวณพะม่าภาคกลางและภาคใต้มาก่อน. แผ่นดินพะม่าโบราณนั้นพอแบ่งได้เป็นสี่ภาคใหญ่ ๆ : ภาคเหนือเป็นถิ่นของชาวพะม่า, ภาคเหนือสุดและตะวันออกเฉียงเหนือเป็นถิ่นของชาวไต, ภาคกลางเป็นถิ่นของชนชาติผิ่ว และภาคใต้เป็นถิ่นของชนชาติมอญและกะเหรี่ยง. ชนชาติผิ่วมีอำนาจการเมืองปกครองพะม่าภาคกลางและใต้ก่อนชาติไตหมด เริ่มประวัติการของเขามาตั้งแต่ต้นพุทธกาล. ตั้งเมืองหลวงอยู่ตรงบริเวณเมืองแปร (ปัจจุบันเป็นเมืองร้าง ห่างจากแม่น้ำอิรวดี ๔ ไมล์ ใต้เมืองแปร). เมืองหลวงของพวกผิ่วหรือปฺยูนั้นชื่อว่า ศรีเกษตร. ยุคที่ผิ่วรุ่งเรืองที่สุดนั้น มีอำนาจครอบครองลงไปจนถึงบริเวณแหลมมลายู.

ในพ.ศ. ๖๕๑ มอญซึ่งอยู่ทางใต้ยกทัพไปรุกรานอาณาเขตของผิ่ว, จนผิ่วต้องหนีไปตั้งเมืองหลวงใหม่ ณ เมืองพุกามเก่า.

หลังจากนั้นก็ถูกมอมบ้างพะม่าบ้างผลัดกันมีอำนาจครอบครอง
 ผีว. จนพ.ศ. ๑๓๗๕ อาณาจักรหนานเจ้าได้ยกทัพรุกราน
 ทลายอาณาจักรผีว้อยยับ, มอมเป็นผู้ต้านทัพหนานเจ้าถอย
 กลับไปและได้ครอบครองบริเวณพะม่าภาคกลางและใต้ระยะ
 หนึ่ง. แต่ในที่สุด อาณาจักรมอญสุธรรมวดี (สะเทิม) ก็มีชัย
 ก็ถูกพะม่าทลายลงเมื่อ พ.ศ. ๑๕๙๓ โดยพระเจ้าอโนรธา.
 พะม่าได้ครอบครองมอมและผีว และชนชาติผีวหรือปยูก็เลย
 ถูกกลืนจนสูญหายไปโดยสิ้นเชิงในปัจจุบัน.

อุ ชิตรอง ซึ่งได้เดินทางเข้าไปในสาธารณรัฐประชาชน
 จีนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ และได้ไปย้งยุนนาน ได้กล่าวไว้ว่า :

“...จำนวนชนชาติส่วนน้อยที่อยู่ติดกับพรมแดนด้านตะวันออกเฉียงเหนือของพะม่านั้น มีอยู่ ๒๐ ชนชาติ. ในจำนวนนี้พวก
 ไป (Pais) เป็นชนชาติที่อยู่ในบริเวณเมืองต้าหลี่ (Ta-li-fu)
 ซึ่งติดกับพรมแดนพะม่าทางด้านพะโม. ข้าพเจ้าได้ทราบจาก
 ศาสตราจารย์ประวัติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยคุนหมิง, เมืองหลวง
 ของมณฑลยูนนาน, ว่าชนชาติปยู ซึ่งราชธานีของเขารุ่งเรือง
 มากในคริสตศตวรรษที่ ๗ คือผู้ที่ เป็นเชื้อสายสาขาของพวกไป

ในมณฑลยูนนานนี้ . . . ”

ผิวหรือปยู เป็นชาติที่รับนับถือพุทธศาสนา และมีความเจริญทางอักษรศาสตร์ก่อนใครในย่านพม่ามอญ, โดยรับเอาอักษรอินเดียได้มาปรับปรุงเป็นอักษรของตน. อักษรมอญก็ได้นำเอาอักษรผิวไปปรับปรุงใช้ขึ้นในภายหลัง, อักษรพม่าก็ได้รับทอดวัฒนธรรมทางอักษรศาสตร์นี้จากมอญไปอีกทอดหนึ่ง.

ผิวรู้จักคนไต, เคยรบกับหนานเจ้า ซึ่งประชาชนส่วนสำคัญส่วนหนึ่งเป็นไต. ผิวจะเป็นผู้ให้กำเนิดคำ สยุม-สยั แก่พม่าได้หรือไม่? ข้อนี้เมื่อพิจารณาภาษาผิวแล้วรู้สึกว่าจะไม่ได้.

ภาษาผิวมีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลายแห่ง. ตำรวจแล้วเป็นภาษาในตระกูลหลอหลอ (Lolo 羅羅) ลักษณะคล้ายภาษาหลอหลอ-ลีซอ-มูเซอ-กะตุ (Kadu). เป็นภาษาที่มีระดับเสียงวรรณยุกต์; แต่มีข้อสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นภาษาที่ไม่มีเสียงตัวสกด (มีแต่พยางค์เปิด, ไม่มีพยางค์ปิด), เป็นอย่าง

-
- U Chit Thong, *The Inaugural Address of the Fiftieth Anniversary Celebration of the Burma Research Society* 28 XII, 1959, JBRS XLIII pt. I, 1960, P. 28.

เดียวกับภาษามูเซอและหลอหลอ^๑

ด้วยเหตุที่ภาษาผิวหรือปยูไม่มีตัวสะกดเลยนี้เอง จึงทำให้เรา^{๕๕}ได้แน่นอนว่า สฺยมฺ และ สฺยํ ในภาษาพะม่าซึ่งเป็นแม่กม (ม สกต) มิได้เกิดจากคำภาษาผิวแน่, เพราะพะม่าต่างๆ ที่ไม่ออกเสียงแม่กม ก็ยังอุทิศสำหรับรักษาเสียงตัวสะกดแม่กมไว้นัก.

ถ้าเช่นนั้นก็ควรจะ^{๕๖}ได้คำนามาจากภาษามอว.

มอวครอบครองบริเวณพะม่ากลางและใต้ช้านาน และรู้จักสัมพันธ์กับคนไททางตะวันออกเฉียงเหนือดี, มีอารยธรรมและอักษรศาสตร์แห่งยุคอาณาจักรสุธรรมวดี (สะเทิม) อันรุ่งเรือง. พระเจ้าอินโรทาของพะม่าเพิ่งบุกเข้าทำลายอาณาจักรสุธรรมวดีลงเมื่อ พ.ศ. ๑๕๙๓ แล้วตั้งอาณาจักรพุกามครอบลงไป. ชั้นแรกยังรับเอาศิลปวัฒนธรรมของมอวไปใช้อยู่ถึงราว ๑๐๐ ปี จึงก่อรูปศิลปวัฒนธรรมของตนเองขึ้น. (Hutchinson, *The Seven Spires, A Sanctuary of the Sacred Fig Tree at Chiangmai*, JSS Vol. XXXIX, pt. I, June, 1951)

๑ เรื่องของผิว ได้จาก D.G. Hall, *Burma*, London 1950; Luce, *The Ancient Pyu*, JBRs XXVII pt. III, Dec 1937; บันทึกของ H.B.M. Consulate, Tengyueh, JBRs V pt. II, 1955 p. 103 และ Blagden, *The "Pyu" Inscriptions*, JBRs VII pt. I, 1917 pp. 37-44.

ตามผลการค้นคว้าของศาสตราจารย์ลูซ ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีพะม่า^๕ นั้น ปรากฏว่าอิทธิพลของศิลปะ-วัฒนธรรมมอญได้เข้าครอบคลุมเหนือพะม่ามานานทีเดียว และปรากฏชัดมาตั้งแต่ก่อนหน้าที่พระเจ้าอโนรธาของพะม่าจะเข้ายึดครองอาณาจักรสุวรรณวดี (สะเทิม) นานแล้วด้วยซ้ำ. มอญได้สอนให้พะม่าขยายภาษาและถ้อยคำของตน, สอนให้ชาวพะม่ารู้จักอ่านและเขียนทั้งภาษาพะม่าและมอญ สอนให้รู้จักพุทธศาสนา และได้ถ่ายทอดระบบการบริหารรัฐบางอย่างให้ด้วย.*

จากพื้นฐานที่เป็นจริงทางประวัติศาสตร์ และอักษรศาสตร์ เช่นนี้ ก็มีความเป็นไปได้ที่เดียวกับที่พะม่าจะได้คำ สุขุม และ สุขย์ไปจากมอญ.

แต่ก็ยังไมปรากฏว่ามีใครค้นพบคำนี้ในเอกสารหรือศิลาจารึกมอญโบราณ ทั้งที่พบในพะม่าและไทย. ในบรรดาจารึกมอญเก่าที่ค้นพบและพิมพ์เผยแพร่แล้วทราบเท่าถึงบัดนี้ มีกล่าวถึงชนชาติต่าง ๆ หลายชนชาติ แต่ยังไม่พบที่กล่าวถึงชนชาติใดด้วยคำว่า สุขุม หรือ สุขย์ หรือ เสุม (เซม). ศาสตรา-

* Luce, *Economic Life of the Early Burma*, JBRS Vol. XXX pt. II, April 1940, p 287.

จารย์ลู่ช เมื่อเขียนบทความชิ้นสำคัญเรื่อง สยามยุคต้นในประวัติศาสตร์พะม่า, ดังที่ได้อ้างอิงถึงมาแต่ต้นบทนี้, ท่านได้ค้นศิลาจารึกพะม่าอย่างละเอียดละออ แต่ก็หาได้เอ่ยถึงการค้นพบคำนี้ในศิลาจารึกมอญไม่ ทั้ง ๆ ที่ได้เอ่ยถึงจารึกจามและจารึกเขมร.

ข้าพเจ้าได้พยายามค้นดูจารึกมอญทั้งที่พบในพะม่าและในไทย, แต่เป็นในขอบเขตที่มีอุปการณ์จำกัด คือเท่าที่มีหนังสืออยู่ในหอสมุดแห่งชาติ (ขาดหายไม่ครบชุด), ก็ยังไม่พบคำนี้.

อย่างไรก็ดี ได้พบว่าภาษามอญโบราณมีรูปคำ สยามุ อยู่แต่คำนี้ก็มิได้ใช้หมายถึงคนใด, หากเป็นชื่อเรียก สามกุมาร ในสามชาดก, คือเรื่องพระสุวรรณสาม. การที่มอญโบราณเรียก พระสุวรรณสาม (สามกุมาร) ว่า สยามุ นี้ คงจะพยายามดัดให้เข้ารูปคำสันสกฤต. น่าสังเกตว่าพะม่าซึ่งรับพุทธศาสนาไปจากมอญก็เรียกว่า สุวัณณสยาม. ไทยสมัยสุโขทัยซึ่งได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาหีนยานจากมอญ ก็เรียกว่า สุพัณณสยาม,^๑ เป็นแนวเดียวกันหมด.

๑ ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑, หลักที่ ๕ จารึกวัดป่าแดง พ.ศ. ๑๘๔๘, มีชื่อพระเถระผู้ใหม่จำนวนหนึ่ง ในนั้นมีองค์หนึ่งชื่อ สุพัณณสยามมหาเถร.

คำ สยาม ของมอญที่วาน พบที่แผ่นภาพจำหลักเรื่องชาดก
ที่อาณันทวิหารเมืองปกัน (พุกาม) ซึ่งจำหลักในสมัยพระเจ้า
จันชิตตา (Kyansittha) เมื่อ พ.ศ. ๑๖๓๓,^๑ มีรูปอักษรดังนี้ :

มฺยมิ

สยาม

ขอให้สังเกตว่า ที่บนตัว ม มีเครื่องหมายวิราม (ซึ่ง
ข้าพเจ้าถอดออกเป็นเครื่องหมายทัณฑฆาต). เครื่องหมายนี้
บังคับ ม ให้เป็นตัวสกต, ไม่ออกเสียงเป็น มะ อีกหนึ่งพยางค์.
คือต้องอ่าน ชยาม, ไม่ใช่ ชยามะ. แต่มอญปัจจุบันก็ไม่ใช้
คำนี้เสียแล้ว, คือเรียกสามชาดกว่า จาดซาม (ชาตุ สาม).

รูปคำ สยาม นั้นมีอยู่ในภาษามอญโบราณแน่ และได้พบ
ใน พ.ศ. ๑๖๓๓ ระยะเวลาเดียวกับที่พบคำ สยม-สฺย ที่ใช้เรียก
คนไตในจารึกพะม่า พ.ศ. ๑๖๖๓ ด้วย. แต่มอญจะใช้รูปคำ
สยาม นี้เรียกคนไตด้วยหรือไม่, และเป็นต้นกำเนิดของคำ
สยม-สฺย ในจารึกพะม่าหรือไม่?

เราสามารถจะตั้งสมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์เกี่ยวกับ

๑ Duroiselle, *Epigraphia Birmanica Vol. II pt. I, The Talaing
Plaques on the Ananda Text*, Rangoon 1921, p. 29 cf.
plate XVIII.

บัพพาน^{๕๕}ขึ้นได้; และผลของการเปรียบเทียบตามหลักวิชานิริรุกติ-
ศาสตร์บอกแก่เราว่า มอญโบราณเห็นจะมีได้เรียกคนไตด้วย
คำว่า สยาม หากควรเป็น *สาม (ชาม) หรือ *เสม (เซม)
หรือ *เส (เซม).^๖

การเปรียบเทียบโดยหลักวิชานิริรุกติศาสตร์มีดังต่อไปนี้:

๑ สมพะง-สัพยง

ในจารึกมอญ พ.ศ. ๑๖๔๔-๔๕ เราได้พบคำมอญโบราณ
คำหนึ่ง เป็นชื่อบรรดาศักดิ์อำมาตย์ชั้นสูง คือ “สมพะง” เช่น
เรียกว่า สมพะง ราชสุรุ, สมพะง เขย สถณ, สมพะง กงสาสุรุ,
สมพะง คุรี เป็นต้น.^๗ คำนี้พบเขียนเป็นหลายอย่าง คือเป็น
สัพพะง ก็มี, สัพพะง ก็มี.^๘

คำ สมพะง หรือ สัพพะง นี้ พะมาโบราณย่อมไปใช้เป็น
บรรดาศักดิ์ในวงราชการของตนด้วย แต่จารึกพะมาเขียนเป็น
สัพยง, ดังในต้นบทนี้ก็ได้อีกว่าถึงไว้คนหนึ่งว่าเป็นชาวไต

๕ คำที่เขียนมีดอกจันทึบไว้ข้างหน้า เช่น *สาม เป็นสัญลักษณ์ทางวิชา
นิริรุกติศาสตร์ หมายถึงคำที่ตั้งเป็นสมมุติฐานขึ้น, ยังไม่พบจริง.

๖ Blagden, *Epigraphia Birmanica Vol. III pt. I, Mōn Inscriptions Nos. IX-XI*, Rangoon 1923, p. 38, ft. 4, B. 1 36.

๗ Luce, *Economic Life of the Early Burma*, JBRS Vol. XXX pt. II, April 1940, Note 25, p. 305.

เรียกว่า สัมพยุ สฺย (จารึก พ.ศ. ๑๗๘๔). คำสัมพยุ นี้มีปรากฏ
ทั่วไปในจารึกพะม่า, เขียนเป็น สัมพยุ ก็มี, และพบทางพะม่า
เหนือพยายามถ่ายเสียงคำมอญ^๕ ออกเป็น สยงปฺยง ก็มี.^๖

จะเห็นจุดสำคัญว่ารูปคำ (ส) เพง ของมอญ, ถ่ายเสียง
ออกเป็นรูปคำ (ส) พยุ ในภาษาพะม่า. นั่นคือ เปลี่ยนจาก
สระเอ (เพง) มาเป็นอรรชสระ ย (พยุ).

๒ เสฺนุก-สนฺยุก

มอญมีคำ เสฺนุก แปลว่า คาบ, พะม่ายืมคำ^๗ไปใช้แปลว่า
คาบสองคม แต่ก็ได้เปลี่ยนสระเอ เป็นอรรชสระ ย อีกเช่นกัน
คือเป็น สนฺยุก. ได้พบเป็น สนฺรฺยุก และ สนฺลฺยุก ด้วย.

๓ สฺรง-สนฺรฺยง

มอญมีคำ สฺรง แปลว่า คานหาม หรือ เสฺลียง. พะม่ายืม
คำ^๘ไปใช้ เปลี่ยนสระเอ เป็นอรรชสระ ย ตามเคย ได้รูปคำ
เป็น สนฺรฺยง, บางทีก็เป็น สนฺลฺยง, ปัจจุบัน สฺลฺยง.

จากตัวอย่างทั้ง ๓ นี้ จะจับแนวได้ว่า ถ้าคำมอญเขียน
ด้วยรูปสระเอ, พม่าจะยืมมาปรับเสียงและเขียนด้วยรูป

๖ Ibid. p. 306 คำเทียบภาษามอญและพะม่าในอีกสองรายการข้างล่างก็
ได้จากแหล่งเดียวกันทั้งสิ้น.

อรรถสระ ย, ซึ่งเป็นแนวทางปรับเสียงแนวหนึ่งระหว่างมอ
กับพะม่า. กล่าวโดยทางกลับก็คือ คำภาษาพะม่าที่มีรากศัพท์
มาจากมอ^๕นั้น ถ้าพะม่าเขียนด้วยอรรถสระ ย ก็ย่อมปรับรูป
คำมาจากคำมอที่เขียนด้วยสระเอ. [sanyak จาก snek;
sanryan̄ จาก sareñ; sambyan̄ จาก samben]

โดยแนวทางนี้ เราก็อาจตั้งสมมุติฐานได้ว่า คำพะม่า
โบราณที่เรียกคนไตว่า สยาม-สยั, ซึ่งเราเข้าใจว่ายืมมาจากมอ
เพราะพยายามรักษาแม่กมไว้^๕นั้น, น่าจะมาจากภาษามอ
*เสม-เส็.

syam จาก *sem

syam จาก *sem

นี้ก็หมายความว่า เราได้สมมุติฐานว่ามอโบราณก็เรียก
คนไตว่า *เสม-เส็ (เซม) เช่นเดียวกับที่เรียกอยู่ในปัจจุบัน.
และนี่เองคือที่มาของคำ สยาม-สยั ในจารึกพะม่า และ รุหฺมะ
ในปัจจุบัน ซึ่งพยายามรักษาแม่กมให้คงไว้.

ยังมีแนวทางในภาษามออีกอย่างหนึ่งว่า ในมอโบราณ
นั้น ได้พบว่ามักใช้สระ อา กับ เอ สับเปลี่ยนปะปนกัน. บางคำ
ก็เปลี่ยนจาก อา มาเป็น เอ, บางคำก็เปลี่ยนจาก เอ ไปเป็น อา

เช่น

คำว่า ใน, ภายใน	มอฉใช้สองรูป	เบฺทย-ปะทย
คำว่า ฉนั้น	„	เอยฺย-อย
คำว่า ้นั	„	เทกฺ-ทาก
คำว่า เทียน, ตะเกียง	„	เปฺนง-ปฺนาง
คำว่า ราชนี	„	กฺนเกยฺก-กฺนกฺยาถ ^๑

ระหว่างรูป อา กับ เอ ทั้งสอง^๕ เราได้พบเป็นสามกรณี คือ ๑) รูปโบราณเป็น เอ, รุ่นหลังและปัจจุบันเป็น อ-อา; ๒) ในจารึกรุ่นเดียวกันใช้ปนกันทั้งรูป เอ และ อ-อา; และ ๓) รูปคำโบราณเป็น อ-อา, รุ่นหลังเป็น เอ.

ตัวอย่างสำหรับกรณี^๕ที่ ๓ นี้ คือ:

๑ กฺยาถ-เกยฺก (พระ, เจ้า)

จารึกมอฉที่พบ ณ ลพบุรี ภาษาเวียงพุกทศศตวรรษที่ ๑๒ เขียน กฺยาถ,^๒ ได้พบจารึกมอฉ พ.ศ. ๑๖๓๓ ณ อานันทวิหาร เมืองปากัน เขียน เกยฺก (ในคำ กฺนเกยฺก = ราชนี).

๑ Duroiselle, *Epigraphia Birmanica Vol. II pt. I, The Talaing Plaques on the Ananda Text*, Rangoon, 1921, pp. 25, 137.

๒ Halliday, *Môn Inscriptions in Siam*, BEFEO XXX, 1930, p. 84.

๒ สุ่มพง-สมฺพง (มหาอำมาตย์)

จารึกมอญที่ลพบุรีแห่งเดียวกัน คือพุทธศตวรรษที่ ๑๒
เขียน สุ่มพง.^๑ จารึกรุ่น พ.ศ. ๑๖๔๔-๔๕ เขียน สมฺพง^๒

ด้วยแนวทางมีอยู่เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงขอตั้งสมมุติฐานไว้อีก
คำหนึ่งด้วยว่า คำ สมฺ-เส็ [เซม] ที่มอญใช้เรียกคนไตอยู่
ในปัจจุบันนั้น ในยุคโบราณเรือนพุทธศตวรรษที่ ๑๒ อาจจะ
เป็น *สาม-สำ [ซาม]^๓ หรืออาจจะมียุคหนึ่งเคยใช้ *สาม-สำ
[ซาม] และ *เสม-เส็ [เซม] ประปนกันก็ได้.

คำภาษาพะม่าที่เรียกคนไตว่า สฺยมฺ และ สฺยั ในศิลาจารึก,
และเราเคยตั้งข้อสงสัยไว้ครั้งหนึ่งแล้วแต่ตอนต้น ว่าพะม่า
ได้รู้คำแม่กม (รวมทั้งนิกคหิต) มาจากไหน, คำตอบเห็น
จะเป็นว่ามาจากรูปคำภาษามอญโบราณในสมมุติฐาน^๓เอง,

๑ คำเดิม ในประชุมจารึกสยามภาคที่ ๒ อ่านเป็น สมฺง.

๒ ขอให้สังเกตว่า คำทักด้วยอย่างมาทั้งหมด ข้าพเจ้าพดถึง รูปคำ, มิใช่
เสียงของคำ. ฟังเข้าใจว่าเสียงคำมอญ-พะม่าเหล่านี้ ไม่เหมือนกันที่
เราอ่านด้วยอักษรวิธของไทยเลย เช่น ปฺตยฺ (ใน) อ่าน ปัดัว หรือ
ปัดัว ฯลฯ.

๓ อ่า ในภาษามอญ อ่านเสียงยาว [อาม] นิกคหิตมีค่าเท่ากับ ม สกค
เท่านั้น, ไม่ทำให้เสียงสั้นลง และภาษามอญไม่มีสระอ่า [อัม] เสียง
สั้นด้วย.

ทั้งนี้ โดยผ่านการปรับเสียงและอักษรวิธีจากสระเอเป็น
อรรธสระ ย.

แต่อย่างไรก็ดี นี่ก็เป็นเพียงสมมุติฐาน; ข้าพเจ้ายังตั้งความ
หวังว่าอาจจะได้พบคำมอญโบราณที่ใช้เรียกคนไตในจารึกมอญ
ที่มีอยู่และที่จะค้นพบต่อไป, ซึ่งเมื่อนั้นแหละจะคลี่คลายปัญหา
นี้ได้.

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่า รูปคำ สยาม และ สยั
ของพะม่าโบราณนี้ ไปคล้ายคลึงกับคำภาษาเขมรโบราณที่เรียก
คนไตว่า สย้า, และคำภาษาจามโบราณว่า สยาม รวมทั้งจาม
ปัจจุบันซึ่งเขียน สยั. แต่นี้ยังไม่ทำให้ข้าพเจ้าทักทักเชื่อว่าพะม่า
จะรับเอารูปคำนี้มาจากเขมรโบราณหรือจามโบราณ ทั้งนี้เพราะ
คำเรียกคนไตว่า ซาม-เซียม นั้น มีหลักฐานชัดเจนว่าเกิดขึ้น
ทางบริเวณพะม่าเหนือและยูนนานตะวันตก ดังจะเห็นได้ใน
ตอนต่อๆ ไปข้างหน้า.

บทที่ ๕

สยาม ในจารึกจามปา

ร่องรอยของสยามมีปรากฏอยู่หลายแห่งในศิลาจารึกของอาณาจักรจามปา (คือบริเวณเวียตนามกลางลงมาจรดเขมร).

จารึกจามที่วิหารโปนาการ์ แห่งเมืองฉาตรัง* ลงศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๕๕๓ ในสมัยของกษัตริย์จามปาชื่อชัยปรมศวรธรรมเทพ (พ.ศ. ๑๕๘๗ - ๑๖๐๓) ได้กล่าวถึงการที่กษัตริย์องค์นี้บูรณะพระรูปปฏิมาเจ้าแม่กวนอิมที่เทวสถานนั้น และอุทิศทาสถวายไว้เป็นข้าพระจำนวน ๕๕ คน, ในจำนวนนี้มีทาสชาวจาม, เขมร, จีน, พุกาม และชาวสยาม. ข้อความนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือ *ราชอาณาจักรจามปา* ของนายมาสเปโร (Georges Maspéro, *Le Royaume de Champa*, 1914, p.185).

นายมาสเปโรมิได้ให้รูปคำสยามในจารึกไว้ว่าเขียนเป็นอักษรจามอย่างไร, หากแปลออกเป็นภาษาฝรั่งเศสเลยทีเดียวว่า

---

*วิหารโปนาการ์นี้ เคยพบนักเขียนไทยเราพยายามลากเข้ารูปศัพท์ไทยเป็น โพนคร, ที่จริงไม่ใช่. โปนาการ์ เป็นภาษาจามปนสันสกฤต ในจารึกเรียกว่า ยัง ปุ นคร (ยัง โปนาการ์) ถ้าจะแปลให้ตรงไทยต้องเป็น พระสรันคร. เป็นวิหารสำคัญบ้านคูเมืองของจามปา.

siamois ซึ่งหมายถึงคนไทยในเมืองไทยเดิยวัน (siamois หรือชาวสยามในภาษาฝรั่งเศสเป็นคำใช้เฉพาะแก่ชาวไทยน้อยเท่านั้น คือไทยในราชอาณาจักรสยาม, ไม่ได้หมายคลุมถึงไต้ดินอื่นที่อยู่นอกเมืองไทย เช่น ไตลื้อ ฯลฯ). ข้าพเจ้าปรารถนาจะค้นหารูปคำจากโบราณคำนี้ให้พบเหมือนกัน, และนายมาสเปโรก็ได้บอกชื่อหนังสืออ้างอิงไว้ชัดเจน, แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าหนังสือที่ลงพิมพ์ตัวจารึกโดยตรงนั้น ไม่มีฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ!

อย่างไรก็ดี ศาสตราจารย์ยอช เซเคส์ ได้กล่าวถึงทาสสยามนี้ไว้ในหนึ่งในหนังสือ *ประวัติศาสตร์โบราณของประเทศที่ได้รับอิทธิพลอินเดียแห่งอินโดจีนและอินโดนีเซีย* (*Les Etats hindouises d' Indochine et d' Indonesie p. 320*), ท่านอ้างอิงถึงหนังสือ *ราชอาณาจักรจามปา* ของนายมาสเปโร, แต่ขณะเดียวกันก็เขียนถึงทาสพวกนี้ด้วยรูปคำว่า **สยาม** (syām). รูปคำนี้ อาจจะ พอเชื่อถือได้ว่า เซเคส์ได้เขียนลงไปโดยได้สอบทานกับตัวศิลาจารึกแล้ว, เพราะท่านเองก็เป็นผู้เชี่ยวชาญทางอักษรจารึกผู้หนึ่ง.

ร่องรอยของสยามอีกแห่งหนึ่งคือในจารึกจามที่ใจคิมเมื่อ

พ.ศ. ๑๗๕๐ พุดถึงกองทัพสยามกับปุกำ (พุกาม) เข้าร่วมกับ กองทัพเขมรไปทำสงครามกับจามปา. จารึกนี้คือจารึกเลขที่ ๘๖ ในหนังสือเรื่อง *จามปา* ของมารซุมดาร์ (Marzhumdar, Champa) แต่หนังสือนี้ก็มิได้ให้รูปคำจามไว้ว่าเขียนคำสยาม อย่างไร หากแปลเป็นภาษาอังกฤษไว้เลยว่า Siamese (ซึ่ง หมายถึงคนไทยน้อยในลุ่มแม่น้ำยมและเจ้าพระยานี้เท่านั้น). ตามค้นหนังสืออื่นก็ปรากฏว่าไม่มีในหอสมุดแห่งชาติ, หรือ มิฉะนั้นเคยมีแต่แล้วหายไป!

ในบทความของพันตรีเอตีเยน เอยโมนิเยร์ เรื่อง “*สยามโบราณ*” มีความตอนหนึ่งกล่าวว่า: ชื่อเรียกไทยน้อยเป็นครั้งแรกเท่าที่พบแล้ว คือ *สยาม* (Syam) ในจารึกภาษาพื้นเมืองจามปา พ.ศ. ๑๕๙๓.^๑ ต่อมาพบที่ภาพจำหลักนูนต่ำที่ระเบียงนครวัด, แต่เขียนด้วย ส เสมอ ซึ่งต้องเกิดเพราะความไขว้เขว ผิดพลาดในเรื่องรากคำ, ตั้งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว, กล่าวคือเพี้ยนมาจากคำสันสกฤตว่า *ศยาม* (śyama) ซึ่งแปลว่า สีคล้ำ สีดำ, และเขียนด้วย ศ. (M. Etienne Aymonier, *Le Siam ancien*, Journal Asiatique, mars-avril 1903, p. 194)

๑. ข้าพเจ้ายังได้พบก่อนหน้านั้นอีกหลายร้อยปี, ดูบทที่ ๑๑.

จารึกจาม พ.ศ. ๑๕๘๓ ที่เอยโมเนียเยร์อ้างถึงนั้น ก็คือจารึก
 ที่ไปนาการ์ตั้งได้กล่าวมาแต่ต้นนั่นเอง. เอยโมเนียเยร์ให้รูปคำ
 ว่า สยาม (syām) เช่นเดียวกับที่เซเคส์ให้ไว้. แต่จะถือเป็น
 แน่ก็ยังไม่ยาก เพราะในความถัดไปเอยโมเนียเยร์ก็กล่าวว่าได้พบ
 ชื่ออีกที่ภาพจำหลักนูนต่ำ ณ ระเบียงนครวัต. แต่ที่จริงแล้ว
 ที่ระเบียงนครวัตนั้นเขียน สยาม (syām).^{*} จึงรู้สึกว่ายเอยโมเนียเยร์
 มิได้ประสงค์จะแสดงรูปคำในจารึกอย่างเคร่งครัด เพียงแต่
 ต้องการจะถ่ายเสียงและรูปคำไทยปัจจุบันว่า สยาม กระทบ จึง
 เขียน syām ลงไป. แม้ที่เซเคส์เขียนไว้ว่า syām, ข้าพเจ้าก็
 ยังสงสัยว่าจะเป็นการเขียนคำไทยปัจจุบันว่า สยาม มากกว่าจะ
 ถ่ายอักษรตรงมาจากจารึกจาม. เมื่อนั้นยังค้นไม่ได้รับคำที่มัน
 ใจอยู่ดี!

ยังมีจารึกจามอีกแห่งหนึ่ง พบที่ลอมเอนแวงเมืองพันราง,
 ระบุถึงการอุทิศถวายข้าพระราชวีน, สยาม และพุกาม. จารึกนี้
 ลงพิมพ์ในวารสารของวิทยาลัยฝรั่งเศสแห่งภาคตะวันออกเฉียง
 เล่มที่ ๑๕ (*Bulletin de l'Ecole française d' Extrême-
 Orient*, Tome XV, 1915, II, p. 9) แต่ในบทความที่ลงพิมพ์

* ดูรายละเอียดในบทที่ ๖

จารึกนั้นก็มิได้ถ่ายทอดอักษรจารึกออกมา เป็นแต่แปลออกมา
 เลยว่ามีทาสชาว Siamois (ชาวไทยสยาม).

ความจริงยังมีหนังสืออื่นที่พิมพ์จารึกเหล่านี้ไว้อีก เป็นต้น
 ว่า *Journal Asiatique 1891, Bulletin de l' Ecole française
 d' Extrême - Orient, Tome III 1903** และหนังสืออื่นๆ
 ของ Barth, Bergaine และ Marzhumdar เป็นต้น. แต่หอ
 สมุดแห่งชาติของเรามีขนาดเล็กมาก ไม่มีหนังสือเหล่านี้ครบ
 ครั้นเท่าที่ควร. บางเล่มและบางชุด เคยพบว่ามีอยู่ แต่ระยะ
 ที่มาค้นเรื่องนี้ แม่เจ้าหน้าที่จะได้เอื้อเฟื้อให้ความสะดวกอย่าง
 ศีลย (ซึ่งต้องขอขอบพระคุณในน้ำใจที่ถึงงามไว้ ณ ที่นี้ด้วย)
 แต่ก็ปรากฏว่าหนังสือเหล่านั้นไม่อยู่แล้ว. ข้าพเจ้าจึงได้
 เขียนเล่าความผิดพลาดที่น่าเหลือ ในการค้นคำสยามในจารึก
 จามปาไว้ให้ปรากฏยี่ดยาวเพื่อร้องอุทธรณ์ต่อสาธารณชน. ใคร
 บังเอิญหยิบฉวยหนังสืออ้างอิงสำคัญๆ เหล่านี้ไป (เป็นจำนวน
 มาก), โปรดถือติดมือมาส่งเสียที. คนไทยเจ้าของหอสมุดร่วม
 กันคนอื่น ๆ จะได้ใช้ศึกษาหาความรู้บ้าง !

* หอสมุดดำรงราชานุภาพมีวารสารชุดนี้จำนวนหนึ่ง นับว่าเกือบครบครัน
 ในยุค ค.ศ. ๑๘๔๐ ลงไป, แต่เฉพาะเล่ม ๓ ค.ศ. ๑๘๐๓ นี้ก็ให้บังเอิญ
 ไม่มี !

แต่ข้าพเจ้ายังไม่โซครายเสียทีเดียวที่จะค้นให้ได้รูปคำสยาม
ของจามโบราณ.

ใน *วารสารของมหาวิทยาลัยฝรั่งเศสแห่งภาคตะวันออกไกล* เล่ม ๑๕, ซึ่งลงพิมพ์จารึกจาม ณ ลอมเงอ เมืองพันราง โดยระบุถึงทาสชาวสยาม, ดังกล่าวแล้วนั่นเอง, ในส่วนที่สองของเล่มได้พิมพ์สารบาณค้นชื่อและค้นคำในประวัติศาสตร์และศิลาจารึกไว้จำนวนหนึ่ง. ในสารบาณค้นคำนั้นเอง ได้มีคำ *สยาม* (syām) ปรากฏอยู่ในแผนกชื่อคนและสถานที่ และมีบอกไว้ด้วยว่าชื่อนี้มีพบในจารึก ณ ลอมเงอ เมืองพันราง. เป็นอันได้ความแน่ว่าจารึกลอมเงอซึ่งแปลมาลงพิมพ์ไว้ว่ามีทาส *siamois* นั้น ตัวจารึกเป็น *สยาม* (syām). ที่เชื่อถือได้ก็เพราะการทำสารบาณค้นคำของสถาบันแห่งนี้ สืบเกตมาหลายกรณีแล้ว ทำอย่างเคร่งครัดมาก. การถ่ายถอดคำออกจากจารึกนั้น ใช้ระบบการถ่ายถอดตามรูปอักษรในระบบเดียวกับการถ่ายถอดอักษรสันสกฤต และใช้อย่างเคร่งครัด, รูปคำที่ปรากฏในบัญชีคำนั้นจึงนับว่าพอเชื่อถือได้, อย่างน้อยก็ในระยะที่ไม่อาจจะค้นตัวจารึกจริงได้เช่นนี้.

เนื่องจากข้าพเจ้ายังค้นรูปคำจากจารึกหรือตัวพิมพ์ โรมันที่

ถอดอักษรจารึก ไม่ได้หมดทุกแห่งดังกล่าวมาแล้วนี้, ในชั้นนี้จึงกล่าวแน่นอนได้แต่เพียงว่า: จารึกจามปาในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึง ๑๘ มีกล่าวถึงชาวสยามหลายครั้ง. จารึกที่ลอมเงอเมืองพันรียงเขียน **สยาม**. ส่วนจารึกที่อื่นจะเขียนรูปคำอย่างใดแน่ ไม่อาจจะยืนยันได้ในขณะนี้, นอกจากจะอนุมานเอาว่าคงจะเขียนเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน เพราะเป็นภาษาเดียวกัน.

เหตุที่ข้าพเจ้าไม่กล้ายืนยันว่าควรเขียน **สยาม** เหมือนกันหมด ก็เพราะได้ตรวจดูในจารึกจามปาพบว่า คำออกเสียงเดียวและเขียนรูปเดียวกับ **สยาม** นี้, แต่เป็นคำในภาษาจาม, มีเขียนได้เป็นสองอย่าง, ดังนี้:

ภาษาจามโบราณ มีคำเขียน **สยาม** อยู่คำหนึ่ง แปลว่าดี, งาม, เจริญ, พร. และเมื่อเอาอุปสรรค ป เติมลงไปเป็น **ปสยาม** ก็แปลว่าทำให้ดีขึ้น, พัฒนา. คำทั้งสองนี้ ปรากฏว่าในจารึกจามเขียนอีกรูปหนึ่งก็ได้ คือ **স্যำ** syām และ **ปস্যำ** pasyām (*Index, Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient, Tome XV, 1915, pp. 193-210, ดูแผนกที่ ๓ บัญชีคำจาม*)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าจารึกอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากที่ลอมเองจะเขียน **สฺยาม** หรือ **สฺยฺ** แต่อย่างไรก็ดี เรากล่าวได้แน่นอนว่าจะต้องอยู่ในรูป **สฺยาม-สฺยฺ** ทั้งสองนี้, ไม่เป็นอื่นไปได้; เพราะที่เซเคส์และเอย์โมนีเยร์เขียนเป็นอักษรโรมันว่า **syām** (**สฺยาม**) นั้น ถ้าตีเสียว่าเขียนอย่างไม่เคร่งครัด, รูปที่เคร่งครัดก็มีได้รูปเดียวคือ **Syām** (**สฺยฺ**) คือมีจุดที่ตัว **m** (**m**) เพื่อบอกว่าเป็นนิคคหิต, ไม่มีพิศดารไปกว่านี้อีกแล้ว. ส่วนพยัญชนะตัวหน้าก็เป็น **ส** เสมอ ดังเอย์โมนีเยร์ได้กล่าวยืนยันไว้ข้างต้น.

อนึ่ง ถ้าจะมีเขียน **สฺยฺ** จริงในบางแห่ง ก็ไม่ประหลาดอันใด, เพราะจารึกเขมรก็เขียน **สฺยฺ** เหมือนกัน, ดังจะกล่าวต่อไปในบทหน้า, และไม่ว่าจะเป็น **สฺยาม** หรือ **สฺยฺ** ก็มีค่าทางการออกเสียงเท่ากันในอักษรวิธีของจามโบราณ.

สฺยามและสฺยฺ ในจารึกจามอ่านออกเสียงอย่างไร?

ข้อนี้พอจะทราบได้โดยเทียบแนวจากเสียงคำจามปัจจุบัน.

ได้กล่าวมาแล้วว่าในจารึกจามมีคำภาษาจามอยู่คำหนึ่ง ซึ่งเขียน **สฺยาม** หรือ **สฺยฺ** แปลว่า **ตี, งาม, เจริญ**. คำนี้ยังพบว่ามิอยู่ในภาษาจามปัจจุบัน คำจามปัจจุบันเขียน **สฺยฺ** อ่านออก

เสียงว่า เขียม, แปลว่า ตี, งาม เช่นเดียวกัน และตรงกับคำว่า พร ในภาษาเขมรและไทยด้วย. รูปอักษรจามปัจจุบันเป็นดังนี้:

១៥

สุย์

จะเห็นได้ว่ารูปคำก็ยังคงคล้ายคลึงกับ สุย์ ในศิลาจารึกอยู่.

ตามสายตาไทย ๆ เรา รูปคำ สุย์ อ่าน เขียม ออกจะประหลาดอยู่จึงขออธิบายเล็กน้อย.

ตัวอักษรจามข้างบนนั้น ตัว ១ เป็นตัว ย ลตรูปสำหรับใช้ควบกล้ำหรือสังโยค (ตรงกับที่เขมรเรียก เซ็ง อักษร) คือย่อมาจากตัว ย เต็ม ซึ่งเป็น ៧ ฉะนั้น ตัวอักษรจามคำ ១៥ ซึ่งเห็นเขียนเรียงตัวอยู่เฉย ๆ นั้น จึงต้องถอดออกเป็นอักษรไทยว่า สุย์. เมื่อ ย ควบอยู่กับพยัญชนะอื่น แล้วมี am (นิคคหิต) ตามมา, ค่าของ ย นี้จะเป็น อีย [iy] ฉะนั้น สุย์ จึงเท่ากับ ซีย+อัม ซึ่งออกเสียง เขียม [siam].

ถ้าคิดง่าย ๆ ว่า นิคคหิตมีค่าเท่ากับ ม. สุย์ ก็คือ สยม. รูปคำ สยม นี้ ไทยโบราณสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาก็ต้อง

อ่าน เสียม เหมือน รยม อ่าน เรียม. รยก อ่าน เรียก. ซึ่งนี้
ก็แสดงว่าไทยเราโบราณ ก็ใช้ ย เป็นอรรถสระ (กึ่งสระ) บอ
เสียงเอีย เช่นกัน. จามโบราณในจารึก ใช้ ย (ลครูป) บอ
เสียงเอียเช่นเดียวกัน และในภาษาจามปัจจุบันก็ยังคงใช้ ย
(ลครูป) นี้ เป็นสัญลักษณ์บอกสระเอียอยู่.

อนึ่ง คำว่า เขียม ซึ่งแปลว่า ตี, งาม, พร นี้ อักษรจาม
ปัจจุบันยังเขียนได้อีกรูปหนึ่ง ดังนี้ :

๐๙๕

รูปอักษรจามคำนี้ ถอดออกเป็นไทยก็คือ สฺย+เออ+นิกค
หิต ซึ่งมีค่าเท่ากับ ชีย+เอิม และออกเสียง เขียม เช่นกัน.
การใช้ เออ เข้าช่วยนี้ ผู้ที่ได้ศึกษาระบบ Phonetics สากล
ย่อมเข้าใจได้ดี เพราะตรงกับการถ่ายเสียงของระบบ Phonetics
ว่า siem พอดี.

ตัว เขียม ที่เขียนแบบที่สองนี้เอง คือคำที่จามปัจจุบัน
ใช้เขียนเรียกคนไทย. นี้หมายความว่าคำจามปัจจุบันนี้ยังคง
ออกเสียงคำที่แปลว่า ตี, งาม, พร และคำเรียกคนไทย ด้วย
เสียง เขียม อันเดียวกันอยู่ และก็เขียนเหมือนกันด้วย.

ในภาษาจามโบราณ **สุยาม** ก็เป็นได้ทั้งคำที่แปลว่า ตี และ
ทั้งหมายถึงคนไทย. รูปคำจามโบราณรูปหนึ่งก็เขียน **สุย่า** ซึ่ง
ยังมีร่องรอยเหลืออยู่ในรูปคำจามปัจจุบันที่เขียน **สุย๋**.

ด้วยเหตุนี้จึงสามารถบอกได้ว่า **สุยาม** กับ **สุย่า** ในจารึก
จามโบราณนั้น คงจะออกเสียง เขียม เหมือนในปัจจุบันนี้
เอง. หรือมิฉะนั้นก็อาจจะออกเสียง ซยาม แต่กล้า ซย ให้
เร็วและสนิท, ฟังดูคล้าย เขียม ชนิดมีเสียง ย เน้นยาวหน่อย.
(โปรดดู **สุย่า**=เขียม ในบทที่ ๗ ประกอบด้วย)

อนึ่ง ภาษาจามปัจจุบันมีบางถิ่นออกเสียงคำเรียกคนไทย
เป็น ซีม, อักษรจามบักนี้จึงมีเขียนอีกรูปหนึ่งตามเสียงนั้น คือ:

๗๖

ตามตัวเขียนก็คือ **สุย๋** ซึ่งมีค่าเท่ากับ ซีย+อิม, คือออก
เสียงเป็น ซีม ยาวๆ นั้นเอง.

(รูปอักษรและคำจามปัจจุบันทั้งหมด ได้จาก พจนานุกรม
จาม-ฝรั่งเศส: *Dictionnaire Cam-Française*, par Etienne
Aymonier et Antoine Cabaton, Paris, Imprimerie Nationale
๑๙๐๖, pp. ๔๙๒-๔๙๓ และคำอธิบายอรรถสละ ย หรือสระเอีย
p. XI, ft. ๔)

คราวนั้นเรามาพิจารณาถึงเชลย สยาม (เชียม) ในศิลาจารึก
จาม พ.ศ. ๑๕๙๓ ต่อไป.

พันตรีเอย์โมนีเยร์ กล่าวถึงเรื่องชาวเชียมเหล่านั้นไว้ว่า :

“ชื่อชาวสยาม ที่เราได้พบว่าปรากฏขึ้นในระหว่างศตวรรษที่
๑๖ และ ๑๗ นั้น, ยังมีปรากฏให้พบอีกใน พ.ศ. ๑๖๓๓, ๑๗๕๐,
๑๗๗๖ ในข้อความตามศิลาจารึกจามปา, ซึ่งเข้าใจว่าชาวสยาม
เหล่านั้นต้องมาทำสงครามกับจามภายใต้คำบัญชาของเขมร, เรื่อง
นี้เห็นจะมีค่าว่าเป็นความจริงอยู่ที่เดียว.” (Aymonier, *Le Siam
ancien*, Journal Asiatique, mars-avril ๑๙๐๓, p. ๒๐๑)

เรื่องสยามในยุคนุพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ทำสงครามกับ
จามป่านี โดยทั่วไปแล้วไม่ปรากฏในหนังสือตำราประวัติศาสตร์
ไทยที่สอน ๆ หรือรำเรียนกัน. จารึกจามเหล่านี้ มีคุณค่าที่เรา
จะต้องเชื่อว่าชาวเชียม, ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นคนไทยแห่ง
ลุ่มแม่น้ำยมหรือเจ้าพระยา, ได้เคยรบรันพันตูกับจามมาหลาย
ครั้ง จึงได้มีทาสเชลยถูกจามจับไปแล้วอุทิศถวายให้เป็นข้า
พระรักษาทิวสถาน : แต่เรื่องที่ว่าชาวเชียม (สยาม) ถูกเขมร
โบราณเกณฑ์ไปรบนั้น อาจจะไม่เสมอไป. เอย์โมนีเยร์เป็น
นักโบราณคดีสำนักฝรั่งเศส ลุ่มหลงในศิลปกรรมและประวัติ-

การณ์ของเขมรโบราณ จึงดูเหมือนจะเข้าใจเอาว่าในแถบเมือง
ไทยทุกวันนี้ เมื่อก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐ (สุโขทัย) ขึ้นไป จะอยู่
ภายใต้อำนาจปกครองของเขมรนครธมไปเสียหมด. อันที่จริง
ในยุครุทศศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ นั้น ชนชาวเขียมหรือไต มี
อาณาจักรเป็นปึกแผ่นของตนอยู่แล้ว ณ ลุ่มแม่น้ำกก ใน
จังหวัดเชียงราย นั่นคือ อาณาจักรเงินยางหรือหิรัณนคร,
ซึ่งมีประวัติว่าได้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ โดย
ปู่เจ้าลาวจกหรือพระเจ้าลาวจกราช. อาณาจักรเงินยางนี้เป็น
อาณาจักรใหม่ มีกำลังคนและเศรษฐกิจมั่นคง, แต่พวกฝรั่งเศส
ที่ศึกษาโบราณคดีตะวันออกไม่ค่อยรู้จัก, เพราะเรื่องราวของ
อาณาจักรนี้ไปปรากฏอยู่ใน *ตำนานเงินยางเชียงแสน* ภาษา
พื้นเมือง, ไม่มีใครแปลออกเป็นภาษาฝรั่งเศสหรืออังกฤษ.
นักโบราณคดีฝรั่งทั้งหลายได้ศึกษาแต่ศิลาจารึกสุโขทัยซึ่งมี
ฉบับที่เซนต์เปเล่เป็นภาษาฝรั่งเศส จึงเอาเรื่องสมัยสุโขทัย
ราว พ.ศ. ๑๘๐๐ แห่งลุ่มแม่น้ำยม ไปต่อเข้ากับเรื่องชนชาติ
ไต-ไทในเมืองจีน, สรุปรวบหัวรวบหางเอาว่าเพ็ญพลงมา.
เป็นอันว่าพวกนักโบราณคดีฝรั่งข้ามยุคเงินยางหรือหิรัณนคร
ซึ่งเริ่มแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ลงมาจนถึงยุคเชียงใหม่

ไปเสียคือ ๆ จะนั้นเมื่อเอ่ยถึงไทยยุคก่อนหน้า พ.ศ. ๑๘๐๐ ขึ้นไป ก็มักถือว่าเป็นข้าของเขมรเสมอ.

จริงอยู่พวกไทยที่ลงมาอยู่ ณ **แคว้นละโว้** (ตำนานทางฝ่ายไทยเรียก ลวรัฐ) ต้องมาเผชิญกับอำนาจปกครองของเขมร นครธมเป็นครั้งคราว และต้องตกเป็นไพร่บ้านพลเมืองของพวกเขาจนแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานับระยะยาวนาน, แต่ไทยทางเหนือ นับแต่ปากแม่น้ำปิงที่นครสวรรค์ขึ้นไปแล้ว อิทธิพลการเมืองของเขมรนครธม (กัมพูชเทศ) มีโอกาสแผ่ขึ้นไปน้อยมาก. ตรงข้าม ในบริเวณตั้งแต่ลำพูนขึ้นไป มีนครรัฐอิสระหลายนครที่อยู่นอกอำนาจเขมรนครธม เป็นต้นว่าอาณาจักรหริภุญชัย (ลำพูน) ซึ่งมีพลเมืองเป็นละว้า, มอญ และไทย และมีชนชั้นปกครองเป็น ชาว-มลายู, มอญ และไทย สลับเปลี่ยนกัน. เหนืออาณาจักรลำพูนหรือหริภุญชัยขึ้นไป คืออาณาจักรเงินยางหรือหิรัญนคร ซึ่งตั้งขึ้นก่อนหน้าหริภุญชัยไม่ถึงครึ่งศตวรรษ คือ อาณาจักรเงินยางเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑ และหริภุญชัยเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๒๐๗. อาณาจักรเงินยางนี้ ไม่เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของเขมรนครธม เป็นอาณาจักรอิสระที่มีชนชั้นปกครองเป็นไทผสมกับมอญ (ดูบทที่ ๑๐)

และเคยทำสงครามกับจามปาโดยตรงด้วย. ฉะนั้น ข้อที่นายเอ-
มोंनेียร์ว่า เขมรนครธมเกณฑ์ไทยสยามไปรับศึกจามหรือ
รุกรานจามนั้น เห็นจะไม่เสมอไป, คือ อาจจะเป็นจริงทาง
แคว้นละโว้และชเวตียง, แต่ไทยทางเหนือ คือ เงินยาง ทำ
สงครามกับจามโดยตรงก็มี.

หลักฐานทางฝ่ายไทย ที่มีรับสอดคล้องกับจารึกจามระยะ
พ.ศ. ๑๖๐๐, ซึ่งว่ามีทาสชเวตียงหรือไทย, ก็คือ วรรณคดี
ลาวล้านช้างเรื่อง *ขุนเจือง*, อันเป็นบันทึกสงครามแผ่อำนาจ
ของอาณาจักรไทยเงินยางสมัยขุนเจือง (พ.ศ. ๑๖๖๗-๑๗๐๘),
และเป็นวรรณคดีเก่าแก่ที่แต่งขึ้นอย่างต่ำก็ในปลายศตวรรษที่
๑๙, ในนั้นก็มิกล่าวถึงความสัมพันธ์กับจาม และมีอ้างอิงไว้
ด้วยว่าบรรพบุรุษชั้นปู่ของขุนเจืองก็เคยยกทัพไปตีเขตเมืองจาม
ดังโคลงว่า :

ปางปู่ ๑ เข้ายาดต้ายเมืองม้าง พ่างจาม*

(*ท้าวฮุ่งหรือเจือง*, ฉบับชำระโดยนายศิลา วีรวงศ์, กรม
ศิลปากรจัดพิมพ์ ๒๔๘๖, น. ๑๐๔)

จากความจริงที่ว่าข้อความในวรรณคดี มีหลักฐานในศิลา-

* ยาด-แข่งชิง; ต้าย-ค่ายก่ชิงเทิน; ม้าง-มล้าง.

จารึกจามเย็นยันเช่นนี้, เราจะยังไม่ยอมเชื่อหลักฐานของเราเอง, ไม่ให้คุณค่าแก่เอกสารตำนานและวรรณคดีของไทยทางเหนือ, จะเชื่อฟังแต่ฝรั่งตะพึดไป, เรื่องใดฝรั่งไม่เอ่ยถึง (เพราะไม่รู้, ไม่สามารถอ่านตำนานพื้นเมืองออก) เราก็เลยเห็นเป็นว่าฝรั่งไม่รับรอง และก็เลยไม่สนใจ, อย่างนี้หน้าจะเลิกกันเสียที.

ที่เอยโมนีเยร์กล่าวว่าทาสเชลย สุยาม (เซียม) ทั้งหมด คือพวกคนไทยที่ไปรบกับจาม โดยการเกณฑ์ของเขมรนครธมนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นความจริงแต่บางส่วนเท่านั้น, ซึ่งก็มีจารึกจามบางแห่งระบุชัดไว้ว่ามีกองทัพชาวสุยาม (เซียม) ไปรบจามร่วมกับเขมร; แต่ในอีกด้านหนึ่ง ข้าพเจ้าเชื่อหลักฐานของฝ่ายไทย กล่าวคือทาสเชลยชาว สุยาม เหล่านั้น เป็นเชลยที่จามจับไว้ได้จากการรบที่กองทัพไทยยกไปรบกับจามโดยอิสระ ในฐานะเป็นรัฐอิสระ อย่างน้อยก็คือกองทัพจากอาณาจักรเงินยางราว พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๖๕๐ ถึงแม้กล่าวไว้ในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่ง ด้งได้คัดมาแสดงไว้แล้ว.

บทที่ ๖

สุย้า ในจารึกเขมร

ในเขมร, มีเรื่องของชาวสยามปรากฏอยู่หลายแห่ง; แห่งที่รับรองและรู้จักกันแพร่หลายแล้ว คือจารึกประกอบภาพจำหลักศิลาขนาดใหญ่ในกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๗. ที่จริงเรายังได้พบร่องรอยของสยามก่อนหน้านั้นอีก คือได้พบในจารึกตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒, แต่เพื่อความสะดวกในการเข้าใจ ข้าพเจ้าจะขอล่าวถึงจารึกในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ นี้เสียก่อน.

ที่ระเบียงชั้นนอกด้านทิศใต้ปีกตะวันตกของนครวัด, ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยศรีสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๕-๙๐) นั้น, มีภาพสลักศิลาขนาดใหญ่ (bas-relief) เป็นขบวนทัพของศรีสุริยวรมันที่ ๒. กองหน้าสุดเป็นพวกพลธนู, มีอักษรเขมรโบราณจารึกบอกไว้ว่า

อนก ราชการุญ ภาค ปมณฺ ฆงฺ ฌาล ด นํ้า สุย้า กุก
ศาสตราจารย์ยอช เซเคส์ แปลไว้ว่า:

ราชบริพารแห่งกษัตริย์ (๑) ปมฉ. เซง ฉาล นำหน้าสยามกุก^๑
กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงแปลว่า:

นักราชการภาคพรานบทรซึ่งนำสยามกุก^๒
ข้าพเจ้าขอเสนอคำแปลใหม่ ดังนี้:

ข้าราชการฝ่ายทหารพรานแห่งเมืองเซงฉาลซึ่งนำชาวเสียมกุก
ถัดมาเป็นภาพสลักกองทหารอีกกองหนึ่ง มีตัวนายยืนถือ
ธนูบนหลังข้าง, มีอักษรจารึกบอกว่่า:

นะ สยาม กุก

แปลว่า

นี่ เสียม กุก

แต่อย่างไรก็ดี เฉพาะคำแปลจารึกแห่งแรกนั้นยังเป็น
ปัญหาอยู่.

อนุกุ ราชการุยุย คำนี้คือ นักราชการ หรือ ข้าราชการ,
นี้ไม่มีปัญหา. คำ นัก ที่เราเคยพบในชื่อเขมร เช่น นักองค์
ดวง, นักพระสถิตา ฯลฯ เขมรเขียน อนุกุ ๕ ๕ และ

๑ Coedès, *Les Bas-reliefs d'Angkor-Vat*, Bulletin de la
commission archéologique de l'Indochine 1911, p. 203.

๒ วรรณไวทยากร, *วารสารของสมาคมค้นคว้าวิชาแห่งประเทศไทย*, ภาษา
ไทย ฉบับที่ ๓.

ยังแปลว่า ท่าน, ผู้, คน ก็ได้ด้วย อย่างในภาษาไทยใช้ว่า นักเรียน, นักเขียน ฯลฯ.

ภาค เป็นคำสันสกฤต. เขมรใช้ในความหมายว่า ฝ่าย, มิได้ใช้ในความหมายถึงท้องถิ่นอย่างในภาษาไทยว่า ภาคเหนือ ภาคกลาง ฯลฯ, หากใช้ในความหมายที่เทียบอย่างไทยได้ว่า ฝ่ายหนึ่งตักน้ำ, ฝ่ายหนึ่งทำครัว, ฝ่ายหนึ่งก่อสร้าง ฯลฯ.

ค นำ แปลว่า ชึ่งนำ, นี้ชัดเจน.

คำที่เป็นปัญหาคือ ปมณฺ ฺเซฏฺ ฆาล ซึ่งเซเคสฺถือเป็นชื่อของกษัตริย์ และกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์แปลรวม ภาค ปมณฺ ฺเซฏฺ ฆาล ว่า *ภาคพรานบทจร*.

ปมณฺ คำนี้ ที่แปลว่าพราน ก็โดยถือว่าแผลงออกมาจากคำว่า บณฺ ซึ่งแปลว่ายิง. ในวิธีแผลงของเขมรมีวิธีแผลงคำกริยาให้เป็นคำนาม และหมายถึงผู้กระทำกริยานั้น โดยเติม ม ลงกลางคำ, เช่น คัด แปลว่า เผ้าแหนเจ้านาย เติม ม ลงกลางคำเป็น คมัด แปลว่า ข้าเผ้า (ga1 → g-m-al → gmal); สิง แปลว่า อยู่รักษา แผลงเป็น สมิง แปลว่าผู้อยู่รักษา (sing → s-m-ing → sming), เสพฺย แปลว่า ชับกล่อมด้วยดนตรี แผลงเป็น เสุมพฺย แปลว่า ผู้จับกล่อมดนตรี (sebya →

s-m-ebya → smebya)* สีร หรือ เสร แปลว่า เขียน แผลง เป็น สมีร หรือ เสฺมร แปลว่า ผู้เขียน, เสมียน (sira → s-m-ira → smira)** ^๕ตั้งนเป็นต้น. ตามหลัก^๕ บณ (ยิง) ก็ควรแผลงเป็น ปมณ (ผู้ยิง คือ พราน) ^๕ทั้งนี้ ปม จะต้องควบกันหรือสังโยคกันตามหลักการแผลง, มิใช่เขียนเรียงตัว (คือต้องเป็น pmañ มิใช่ pamañ). แต่ในจารึกนครวัดเขียน ปมณ (pamañ) ด้วย ปม เรียงตัวเหมือนไม่ใช่คำแผลง, และคำ ปมณ^๕ก็ยังไม่เคยพบในจารึกแห่งอื่น ๆ. บัณฑิตจึงต้องคิดว่า ปมณ จะแผลงออกมาจาก บณ และแปลว่า พราน จริงหรือไม่.

ในภาษาเขมรปัจจุบันมีหลักเกณฑ์การแผลงแบบแทรก มลงกลางคำไว้ว่า ถ้าคำ^๕นั้นเป็นอักษร บ จะต้องเปลี่ยน บ เป็น ปฺร เสียก่อนด้วย ฉะนั้นคำเขมรปัจจุบัน บณ (ยิง) จึงแผลงเป็น

* คำแผลงที่ยกตัวอย่างไว้ในต้นทั้งหมด เลือกแต่คำเขมรโบราณสมัยนครหลวงซึ่งได้พบในศิลาจารึก, ไม่มีในภาษาเขมรปัจจุบัน. เสพข ^๕ซึ่งแปลว่า ขั้บกล่อม^๕นั้น ไปมีค้างอยู่ในภาษาลาว พบทั้งในวรรณคดีโบราณ (ท้าวฮุ่ง) และทั้งในภาษาลาวปัจจุบัน. สมิงในภาษาไทยมิใช่ในคำเสื่อสมิง คือเสื่อที่เชื่อว่ามิวิธฉาณเข้าสัง.

** เส-เสมฺร เป็นคำ^๕ร่นหลังสมัยนครหลวง เขมรปัจจุบันมีคำ สเส (เขียน) ไม่มี เสมฺร หากหันมารู้คำ เสมียน จากไทยไปใช้.

ปรมัตถ์ (พฺรณ).^๑ จะเห็นว่าก็มีใช้ ปมณ อีกเหมือนกัน. การที่ ศาสตราจารย์ยอช เซคส์ไม่แปลคำ ปมณ (pamañ) หากถือเป็นชื่อเฉพาะ ก็คงจะเป็นเพราะเหตุที่มันไม่เขียน ปมณ หรือ ปรมณ (pmañ, pramañ) ใดๆอย่างหนึ่งตามที่ควรนั่นเอง.

แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าเชื่อว่า ปมณ ในจารึกต้องแผลงมาจาก บณ และแปลว่าพฺรณ เหตุผลก็คือ :

๑. ภาษาเขมรปัจจุบันมีข้อบังคับว่า คำที่จะแผลงในแบบแทรก ม ลงกลางคำนั้น ถ้าเป็นคำที่เกิดจากพยัญชนะชนิด (aspirated) และเศษวรรค ให้เอา ม แทรกเข้าสังโยคได้ทันที เช่น สฺม (ขอ) เป็น สฺมฺม (ผู้ขอ); แต่ถ้าเป็น บ และ ฝ ต้องเปลี่ยน บ และ ฝ เป็น ปฺร, จะเอา ม เข้าควบ (สังโยค) ตรงๆ ไม่ได้ นี่ย่อมชี้ว่า บ เป็นกรณีพิเศษในปัจจุบันและเชื่อว่าได้เป็นเช่นนั้นมาแล้วแม้ในยุคโบราณ. ฉะนั้นในยุคโบราณ บณ ก็ย่อมจะแผลงเป็น ปมณ ไม่ได้, ต้องมีกฎต่างหาก.

๒. ได้พบคำทำนองนี้ในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์, นั่นคือคำ ปมง, ดังในกาพย์ว่า “กาน้ำคำน้ำคือ ปมง.” คำนี้แผลงมาจาก บง ซึ่งแปลว่า ทอดแห

๑ คำ ทองคำวรรณ, *หลักภาษาเขมร*, ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๐๓, น. ๕๘.

ปรม คือ ผู้ทอดแห หมายความว่าถึงพรานจับสัตว์น้ำ, ขอให้สังเกตว่าใช้ ป ตัวโดดๆ ไม่เป็น ปฺร. คำนี้เขมรปัจจุบันแผลงเป็นปฺรมง (ใช้ ปฺร ตามกฎปัจจุบัน) ตรงกับที่ไทยใช้ว่า ประมง เดียวนี้. จึงน่าจะเชื่อว่า ในยุคนครหลวงนั้น มีกฎการแผลงแทรก ม ที่ใช้กับคำอักษร บ ว่า ไม่ต้องเอา ม เข้าควบหรือสังโยค หากใช้ ป เป็นตัวอิสระเหมือนอุปสรรคโดดๆ และไม่ต้องเป็น ปฺร ควบ, บณ จึงเป็น ปมณ (ไม่เป็น ปฺมณ หรือ ปฺรมณ).

๓. มีแนวการใช้ ป ที่เป็นอุปสรรคอย่างลอยตัวโดดๆ ในทำนองเดียวกันนี้ในภาษาเขมรสมัยนครหลวง. เขมรปัจจุบันมีการเติมอุปสรรค ป หน้ากริยา แปลว่า ทำให้ เช่น เรียน เติมอุปสรรคเป็น เปฺเรียน แปลว่าทำให้เรียน คือ สอน. ขอให้สังเกตว่าต้องเอา ป เข้าควบกล้ำ (สังโยค). แต่ในยุคนครหลวง ใช้ ป เรียน (ปรฺยฺยฺน) คือ ป เป็นตัวโดด, ไม่ควบกล้ำหรือสังโยคกับ ร. จึงเชื่อว่า ปมณ ที่ใช้ ป โดดๆ ไม่ควบกับ ม เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในทำนองเดียวกันนี้, โดยแผลงจาก บณ และแปลว่า พราน ตรงกับ ปฺรมณ ในยุคปัจจุบัน.

คราวนี้มาถึงคำ เซง ฆาล

เท่า. การแปล เซง ฌาล ว่า บทจร จึงเป็นการหักแปล ผัน
 ไวยากรณ์. และถ้าเขมรโบราณจะต้องการพูดถึงพลเดินเท้าแล้ว
 ก็หาพูดอย่างพิสดารเช่นนั้นไม่ หากมีคำเฉพาะของเขาว่า เถฺมร
 เซง (เถฺมร แปลงจาก เทร แปลว่า ผู้เดิน) คำนี้ตรงกับเขมร
 ปัจจุบันว่า เถฺมฺร เซ็ง, ไทยโบราณย่อมมาใช้ในวรรณคดีเป็น
 เถฺมฺรเซ็ง - เถฺมฺนเซ็ง.

ประการที่สอง, จะนำคำ ฌาล กับ ฌาน ในภาษาเขมร
 มาปะปนสับสนกันไม่ได้ ทั้งนี้เพราะตัว น สกต กับตัว ล
 สกต ในภาษาเขมรออกเสียงผิดกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อ
 ล สกตจะต้องออกเสียงตัว ล ด้วย เหมือน / ในภาษาอังกฤษ.
 คำว่า การ, กาน, กาน, กาล ในภาษาเขมรออกเสียงตัวสกต
 ต่างกันชัดเจนทุกคำ (เทียบเป็นอักษรฝรั่งเศส kar, kane,
 kagne, kal) จะเขียนปะปนกันไม่ได้. เรื่องจึงมิใช่เป็นการ
 เปลี่ยนตัวสกตได้ง่ายๆ ตามใจชอบเหมือนในภาษาไทย ซึ่ง
 จะเขียน กังวาน หรือ กังวาล ก็ออกเสียงเหมือนกัน, เลยเขียน
 ผิด ๆ ถูก ๆ ปนกันอยู่เสมอ. ฉะนั้น ฌาล ในจารึก จึงไม่ใช่คำ
 เดียวกับ ฌาน ในภาษาเขมรปัจจุบันแน่นอน.

ในความเห็นของข้าพเจ้า เซง ฌาล เห็นจะเป็นชื่อตำบล

บ้านหรือเมืองของเขมรโบราณมากกว่าอย่างอื่น, ทั้งนี้เพราะได้พบในศิลาจารึกเขมรสมัยนครหลวงมีเอ่ยถึงตำบลบ้านหรือเมืองที่มีคำว่า เซง (เซ็ง) นำหน้าบ่อยๆ^๑ เป็นต้นว่า เซง สุรุก (ชายเมือง), เซง จุทิง (เซ็งท่า, ริมแม่น้ำ), เซง พุნი (ตีนเขา, เซ็งพนม), เซง เซรา (ท่าน้ำลึก) ฯลฯ^๒ ตัวอย่างของตำบลบ้านที่ใช้คำ เซ็ง นำหน้านั้น ในเมืองไทยก็เคยมี ในวรรณคดีสมัยต้นอยุธยา คือ โคลงกำสรวล มีโคลงบทหนึ่งกล่าวว่า

เขียนาปลุเสบย เซ็งราก^๓

เซ็งรากในคำโคลงนี้ คือ ชื่อดั้งเดิมของตำบลที่เรียกอย่างไทยๆ

๑. คุปป์ชกันช้อยล์เล่มของหนังสือชุดของ Coedès, *Inscriptions du Cambodge* Vol. I-VI, แต่ในหอสมุดแห่งชาติมีเหลืออยู่เพียงเล่ม ๒ เล่มเดียว, จึงควรดูเพิ่มเติมใน Coedès, *Les Stèles de Sdok Kak Thom, Phnom Sandak et Praḥ Vihar*, BEFEO XLIII, 1943-46.

๒. เซง เซรา เขียนอย่างไทยบังคับคือ เซ็งเทรา, เทรา แปลว่า ลึก แผลงเป็นชำเรา, เหมือน แทรก-ชำแรก, ทราบ-ชำราบ. ชื่อเมือง ฉะเชิงเทรา เข้าใจว่าเดิมเป็นคำเขมรโบราณว่า โฉกเซ็งเทรา, โฉก แปลว่าป่า, พบเสมอในจารึก, ชอบใช้นำหน้าชื่อเมืองแม่กระทั่งเมืองหลวง. แต่มีบางท่านท้าว ฉะเชิงเทรา คือท่านาลกหกท่า โดยถือ ฉะ เป็นภาษาบาลีแปลว่า หก, บางท่านว่ามาจากคำเขมร ฉทังเซรา คือแม่น้ำลึก.

๓. ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์, กรมศิลปากร ๒๕๐๓, บท ๒๘.

ในปัจจุบันว่า เชียงราก อยู่ในจังหวัดปทุมธานีบัดนี้^๕。

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงแปลคำ เซง ฌาล เป็นชื่อเมือง คือ “ข้าราชการฝ่ายทหารพรานแห่งเมืองเซงฌาลซึ่งนำชาวเสียมก๊ก” ชาวทหารพรานแห่งเซง ฌาลนั้นในรูปสลักแท่งตัวคล้ายพวก ข่าระแด คือที่เอวห้อยชายไหวบิตลงมาระหว่างขา, ผิดกับพวก พลทัพเขมรซึ่งไม่มีชายไหว. ทุกคนถือธนู. เห็นจะเป็นกอง ทหารพรานตามภูมิภาค ซึ่งราชสำนักเขมรจัดตั้งไว้ในท้องถิ่น

๑. ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่อยุธยาลงมา มีตำบลบ้านที่ชื่อเป็นภาษาเขมร อยู่มากแห่ง เห็นจะเนื่องจากมีชาวเขมรหรือชนชาติมอญ-เขมรอยู่หนาแน่นมาก่อน. เช่น บางระมาด (เขมร รมาส คือ แรด), บางเชือกหนัง (กำสรวลใช้ บางฉนัง แปลว่าหม้อไ้ด้วย, ฉนัง เป็นภาษาเขมร), สำโรง (ชื่อต้นไม้ภาษาเขมร), พระประแดง (โคลงนิราศพระยาตรังใช้ พระแดง, เขมรโบราณขอตำบลบ้านว่า แดง, คำนี้เป็นชื่อยศราชการ และแปลว่าเจ้าได้ด้วย) ฯลฯ ที่ว่ามานี้ รู้ๆ กันอยู่แล้ว. เมื่อเร็วๆ นี้ ได้พบใหม่อีกแห่งหนึ่งคือ “ชรอกแขวะ” ในโคลงกำสรวลมบทหนึ่งว่า “จากมาแก้วกัคำ ชรอกแขวะ, โพรงชรอกโทรมแขวะศรี โสภสร้อย” ได้พบชื่อนี้ในจารึกภาษาเขมร พ.ศ. ๑๗๑๐ เรียกคลองสายหนึ่งว่า ฉตฺจฺ ชรวกแขวะ ชรวก คือ หม (เขมรปัจจุบันว่า ชรูก) ฉตฺจฺ ชรวกแขวะ คือ คลองหมแขวะ. จารึกนี้พบที่นครสวรรค์, คลองชรวกแขวะในนั้นต้องเป็นคนละแห่งกับตำบลบ้านชรอกแขวะในกำสรวล, ซึ่งพรรณนาไว้ตอนใต้อยุธยาลงมา. คงเป็นชื่อที่ขบใช้กันหลาย ๆ แห่ง (เกี่ยวกับจารึกนี้ดู ฉา ทองคำวรรณ และเซเชตส์, *วารสารศิลปากร* บท ๕ เล่ม ๖ มค และบท ๖ เล่ม ๑ พค. ๒๕๐๕)

ทำหน้าที่เป็นกองโจรและหน่วยลาดตระเวนนำทางกองทัพของ
ชาวเสียมกุก.

ส่วนคำแปลของเซเดส์ ที่ว่า “ราชบริพารแห่งกษัตริย์ (?)
ปมณฺ เซงฺ ฌาล นำหน้าพวก สยามกุก” (Le représentant du roi (?)
Pamañ jen jhāla conduisant les Syām kuk),^๑ เท่ากับ
ปมณฺ เซงฺ ฌาล เป็นชื่อกษัตริย์องค์หนึ่ง, ไม่ทราบว่าเป็นของบ้าน
เมืองใด, มีกองราชบริพารเป็นกองนำหน้าพวกเสียมกุกมา.
ข้าพเจ้าไม่สู้จะเห็นด้วยกับคำแปลนี้ จึงได้แปลใหม่ดังได้เสนอ
ไว้ในแล้ว.

ม^๔ร^๕อ^๖ง^๗ท^๘ข^๙า^{๑๐}พ^{๑๑}เจ^{๑๒}า^{๑๓}เ^{๑๔}ห^{๑๕}น^{๑๖}จ^{๑๗}ำ^{๑๘}เบ^{๑๙}น^{๒๐}ต^{๒๑}อ^{๒๒}ง^{๒๓}ช^{๒๔}เจ^{๒๕}ง^{๒๖}ไ^{๒๗}ว^{๒๘}เ^{๒๙}ย^{๓๐}เ^{๓๑}ล^{๓๒}ย^{๓๓} ฌ^{๓๔}ท^{๓๕}น^{๓๖}
ร^{๓๗}อ^{๓๘}ง^{๓๙}ห^{๔๐}น^{๔๑}ก^{๔๒}อ^{๔๓}ร^{๔๔}อ^{๔๕}ร^{๔๖} “ส^{๔๗}ย^{๔๘}า^{๔๙}ม^{๕๐}ก^{๕๑}ก^{๕๒}ุ^{๕๓}ฏ^{๕๔}” ห^{๕๕}ร^{๕๖}อ^{๕๗} “ส^{๕๘}ย^{๕๙}า^{๖๐}ม^{๖๑}ก^{๖๒}ก^{๖๓}ุ^{๖๔}ฏ^{๖๕}” ท^{๖๖}ม^{๖๗}ก^{๖๘}ม^{๖๙}
พ^{๗๑}ุ^{๗๒}ด^{๗๓}ห^{๗๔}ร^{๗๕}อ^{๗๖}เ^{๗๗}ย^{๗๘}น^{๗๙}ด^{๘๐}ิ^{๘๑}ง^{๘๒}ก^{๘๓}ัน^{๘๔}อ^{๘๕}ย^{๘๖}ู่^{๘๗}บ^{๘๘}็^{๘๙}อ^{๙๐}ย^{๙๑}ๆ^{๙๒} ใน^{๙๓}เม^{๙๔}ือ^{๙๕}ง^{๙๖}ไ^{๙๗}ท^{๙๘}ย^{๙๙}.

การอ่านอักษรจารึกบนภาพที่ผนังระเบียงนครวัดนั้น นัก
โบราณคดีฝรั่งเศสเป็นผู้อ่านออกพิมพ์เผยแพร่ก่อนใครอื่น. ผู้
อ่านจารึกนี้คนแรกคือนาย Aymonier ซึ่งได้อ่านและแปลไว้
ตั้งแต่ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๐๐-๑๘๐๓.^๒ ในการอ่านครั้งนั้น มีผิด

๑ Coedès, *Les Bas-reliefs d'Angkor-Vat*, Bulletin de la Commission archéologique de l'Indochine 1911, p. 203.

๒ Aymonier, *Le Cambodge III*, Paris, 1903, pp. 263-64.

พลาดไปตรงคำ “สุยักกุ” คือแห่งแรกอ่านผิดเป็น สุยักกุ (Syām kak) นั่นคือไม่มีสระอุ เพราะอ่านตก; ส่วนแห่งที่สองอ่านผิดไปเป็น “เนะ สุยัก กุต” (Syām kut) นั่นคืออ่านตัวสกตผิดเป็นตัว ต, แล้วยังมีหมายเหตุบอกไว้เสียด้วยว่า กุต ในภาษาไทยแปลว่า ขาด ว่า ต้วน!^๑

ความผิดพลาดเล็กๆ น้อยๆ นี้เอง ได้นำไปสู่การสันนิษฐานทางภาษาและโบราณคดีกันใหม่โต.

Gerini, นักโบราณคดีผู้เชี่ยวชาญชาวอิตาลีออกไกลผู้หนึ่งสันนิษฐานว่า สุยักกุต (Syām kut) ซึ่งอ่านผิดนี้น่าจะเป็นศุยามกุฏ (Shyāmakūṭa) และเป็นภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศไทย, ส่วน สุยัก กุ (Syām kak) ซึ่งก็อ่านผิดอีกก็น่าจะเป็น ศุยามก (Shyāma ka) และควรจะได้แก่ตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตรงกับอาณาจักรสุโขทัย.^๒

คราวนี้นักโบราณคดีฝ่ายไทยเรา ซึ่งต้องอาศัยเอกสารของ

๑ Ibid, p. 263, ft. 1

๒ Gerini, *Siām's Intercourse with China*, อ้างถึงโดย Paul Pelliot, *Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIIe siècle*, Bulletin de L'Ecole française d'Extrême-Orient 1904, Tome IV p. 236, ft. 2.

ฝรั่งเป็นหลักในเรื่องเกี่ยวกับเขมรโบราณ, เมื่อเขาพิศมาเราก็พลอยพิศตาม แต่ก็มีที่ริเริ่มใหม่ออกไป คือเอา สุย์ากุต มาตีความเป็น สยามกุกุ, กุกุในภาษาสันสกฤตแปลว่า ยอด อย่าง ยอดเขา, ยอดอาคาร, เลยแปล สยามกุกุ ว่า จอมทัพสยาม. ตรงนั้นในภาพสลักมีรูปนายทัพซึ่งช้างยิงธนูพอดี ก็เลยบอกว่าจารึกนั้นบรรยายบอกว่า นี่รูปจอมทัพสยาม!

ยังมีอีกฝ่ายหนึ่งแปลงอักษรเอาตามใจชอบอีกนึกให้เป็น สยามกุกุ แล้วแปลว่า ห้องสยาม, เห็นจะถือว่ามาจากคำกุกุในภาษาบาลี, และรวมความอธิบายว่าเป็นอักษรจารึกบอกไว้ว่า ระเบียบห้องนี้ เป็นห้องแสดงภาพชาวสยาม!^๑

ส่วนตรงที่อ่านผิดเป็น สุย์ากุกุ (Syām kak) นั้นก็ยกคำให้เป็น สยามกุกุ แปลกกว่า ชาวสยาม หรือ รูปชาวสยาม, หรือไม่ว่าเป็นคำเรียกอย่างจีน คือ เสียมกุกุ ไปเลย. ข้อนี้จะขอยกไว้วินิจฉัยกันในบทที่ ๘ ซึ่งว่าด้วยคำ สุย์ากุกุ โดยตรง.

กลับมาพูดถึงการอ่านจารึกใหม่

การที่เอย์โมนีเยร์อ่านผิดไปทั้งสองแห่งนี้ ศาสตราจารย์

๑ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, *ถกเขมร*, ๒๔๘๖ น. ๔๒ เรียกว่า เขมมกุกุ แปลว่า ห้องสยาม.

หลุยส์ ฟีนอท ได้ตรวจพบและตั้งข้อสังเกตไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๗^๑ จากนั้นมา ถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ ศาสตราจารย์ยอช เซเดส์ ผู้เชี่ยวชาญอักษรจารึกตะวันออก ได้อ่านคำจารึกที่ระเบียงนครวัดตรวจสอบใหม่ทั้งหมด จึงได้พิมพ์คำจารึกออกมาอย่างชัดเจนถูกต้องว่า จารึกทั้งสองแห่งนี้ เป็น *สุยักุกุ* ทั้งคู่^๒ แต่แม้ทางฝรั่งจะแก้กันตั้ง ๕๐ ปีแล้ว ทางไทยเราก้ยังคงลำหลังกันอยู่ ยิ่งคงกล่าวถึง *สยามกุกุ* หรือ *สยามกุกุ* กันอยู่จนถึงบัดนี้.

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเดินทางไปยังนครวัดหลายครั้ง, ได้ไปพิจารณาอักษรจารึกแห่งนี้อย่างพิถีพิถะระห์. อักษรจารึกทั้งสองแห่งนี้นั้นยังมีสภาพสมบูรณ์ดี ไม่มีชำรุด และเป็น *สุยักุกุ* แน่แน่นอนตามที่ศาสตราจารย์ยอช เซเดส์อ่านไว้, ไม่มีทางเป็น *กุกุ* หรือ *กุกุ* หรือ *กุกุ* ไต่เลย, และข้อสำคัญก็คือ เป็น *สุยักุกุ* ไม่ใช่ *สยาม* ด้วย. ข้าพเจ้าได้อัดสำเนาอักษรนี้มาด้วย ดังนี้:

สุยักุกุ

-
- ๑ Finot, อ้างถึงโดย Paul Pelliot, *Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIe siècle*, BEFEO IV, p. 236.
  - ๒ Coedès, *Les Bas-reliefs d'Angkor-Vat*, Bulletin de la commission archéologique de l'Indochine 1911, p. 203.

(ถอดตามตัวเป็น สฺยํ กุกฺ เครื่องหมายทัณฑฆาตของเขมรโบราณใช้กำกับตัวอักษรเพื่อบอกว่าเป็นตัวสกต, เช่นเดียวกับอักษรพะม่าและมอญในปัจจุบัน, และเช่นเดียวกับที่ไทยใช้เขียนภาษาบาลีในรุ่นรัชกาลที่ ๕).

เราจะพิจารณาความหมายของสฺยํกุกฺ หลังจากที่ได้ศึกษาปัญหาที่จำเป็นอีกปัญหาหนึ่งเสียก่อน ดังบทต่อไปนี้.

บทที่ ๗

สุย่า และ เสียม

คำ สุย่า ในจารึกเขมรอ่านออกเสียงอย่างไร ?

ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า คำนี้มีได้อ่านออกเสียง สุย่า หรือ สยาม โดยเด็ดขาด, หากอ่านว่า เสียม หรืออ่านอย่างไม่มีเสียงสูงต่ำตามแบบภาษาเขมรว่า เซียม. นั่นคือออกเสียงอย่างที่ชาวเขมรบริเวณทะเลสาบลงไปเรียกคนไทยอยู่ในทุกวันนี้ (เขาเรียกไทยว่า เซียม, เขียนเป็นรูปอักษรเขมรว่า เสียม).

ทำไม สุย่า จึงออกเสียง เสียม หรือ เซียม? นี่เป็นเรื่องของอักษรวิธภาษาเขมรโบราณ, จะขออธิบายวิธีเขียน สระเอ๋ยของเขมรสมัยพระนครหลวง* ดังนี้ :

๑ สระเอ๋ยที่ไม่มีตัวสกด. การเขียนสระเอ๋ยที่ไม่มีตัวสกดของเขมรยุคนครหลวง ใช้ตัว ย ตัวเดียวเข้าซ้อนใต้พยัญชนะที่ต้องการออกเสียง. เช่นคำว่า พงเีย ซึ่งแปลว่าดอกไม้ อักษร

---

* สมัยนครหลวง (L' époque angkorienne) หมายถึงสมัยที่เขมรเริ่มลงมาตั้งเมืองหลวงอยู่ ณ นครธมเมื่อ พ.ศ. ๑๓๔๕ จนถึงเมื่อย้ายราชธานีหนไทยลงไปทางใต้ทะเลสาบเด็ดขาดเมื่อ พ.ศ. ๑๘๑๘.

เขมรสมัยนครหลวง เขียน วจฺย (เขมรโบราณใช้ ๖ กับ พ
ตัวเดียวกัน) ดังนี้ :

๖๖

แบบนี้เบนแบบใช้ทั่วไป. แต่ยังมีอีกแบบหนึ่ง คือใช้
สระอิเข้าช่วย เป็น วจฺย (อิ+ยะ=เอีย). ซึ่งรูปนี้คล้ายคลึงกับ
สระเอียที่ไม่มีตัวสกคของสุโขทัยในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่ง
เขียน เมีย ว่า มียย, เขียน เอีย (ยังข้าว) ว่า ยีย เป็นต้น.

ได้พบแบบพิเศษอีกแบบหนึ่งเหมือนกัน คือใช้ ย เคียง
ข้างพยัญชนะแล้วเติมสระอาลงไปด้วย. เช่น เทวีย ซึ่งแปลว่า คู่
หรือ สอง เขียน ทวยยา^๑ ดังนี้ :

๖๗

- ๑ รูปสระเอียพิเศษนี้ได้พบในจารึกถรอยพระศิวบาทคู่ที่บาของใกล้ตติงตรง
มีอักษรบอกไว้ว่า “ศิว บาท ทวยยา เซง” (ศิวบาท สองคืน) - Finot,
Notes d' archéologie cambodien, BCAI 1912, p. 184, pl. I
วิธีเขียนอย่างนี้ใช้ ย เป็นอรรสระ (กึ่งสระ) คู่เท่ากับ อิ แล้วสมกับ
อา เป็น เอีย เหมือนในภาษาพะม่าปัจจุบันซึ่งเขียน มุยา ออกเสียง เมีย
(แต่ควรเป็น ทวยยา คือ ย ต้องซ่อนใต้ ทฺว)

แต่อย่างไรก็ดี รูปแบบที่ทั่วไปที่สุดคือแบบที่เขียน วงยุ
(พวงเวียน)°

๒ สระเอ๋ยทมิฬทักกด สระเอ๋ยที่มีตัวสกกดมีอยู่ ๒ รูป
รูปที่หนึ่ง ใช้ ย ช้วนใต้ตามข้อ ๑ นั้นเอง แล้วเป็นแต่
เติมตัวสกกดเข้าไป เช่น เคียง ที่แปลว่า รู้ เขมรสมัยนกรหลวง
เขียน ดยง ดังนี้ :

๒๒

วิธีนี้เป็นวิธีเดียวกับที่ไทยโบราณ ใช้มาตลอดสมัยสุโขทัย
และศรีอยุธยา เช่น เขียน มยง อ่าน เมียง, กลยด อ่าน เกลียด.
พบใช้วิธีนี้ทั่วไปถึงในจารึกจามปา, ในล้านช้างโบราณ และ
ในอักษรวิชัยของลาวปัจจุบัน.

รูปที่สอง ก็คล้ายคลึงกับรูปแรก แต่ใช้สระอาเติมหลัง ย
เข้าไปอีกตัวหนึ่ง. นี่ก็นำเอารูปสระเอ๋ยแบบใช้น้อยดังกล่าว
ในข้อหนึ่งนั่นเอง มาใช้เติมตัวสกกดลงไป. และในกรณีสระเอ๋ย

๑ พวงเวียน คำนี้ ไทยโบราณเคยนำมาใช้ มีปรากฏอยู่ในลิลิตยวนพ่าย และ
ในสมทรวินิจฉัยคำฉันท์, ชั้นหลังๆ ต่อมา ไขว้ว่า พวงเวียน แปลว่าพวงดอกไม้.
เขมรปัจจุบันไขว้ว่า ภูเวียน แปลว่าดอกไม้เฉยๆ. คำนี้สมัยก่อนนกรหลวง
พบ ในจารึกเป็น วงา (พวงา) และ วงเ (พวง), ไทยมีไขว้ว่า พวงา.

ที่มีตัวสกนธ์ การใช้สระอาแทรกช่วย ก็ได้พบเพียงประปราย
 ไม่เป็นลักษณะทั่วไปเหมือนรูปที่หนึ่ง, แต่ก็ได้พบบ่อย.
 ตัวอย่างเช่นคำว่า เรียน ซึ่งแปลว่า เล่าเรียนเขียนอ่าน เหมือน
 กับไทยเรานี้แหละ, เขมรสมัยนครหลวงเขียน **รฺยฺยาน**. ต้อง
 ขออธิบายอีกหนึ่งว่า การที่มี ย สองตัวนั้นไม่เกี่ยวกับสระเอีย,
 หากเป็นเรื่องของ เราะพะ (รฺ), กล่าวคือ: ในอักษรวิธีของเขมร
 สมัยนครหลวง คำที่มี รฺ เราะพะ จะต้องซ้อนตัวพยัญชนะที่ตาม
 มาเป็นสองตัวเสมอ เช่น ฐรมฺ เขมรโบราณเขียน ฐรมฺม,
 วรฺณ เขมรโบราณเขียน วรฺณณ ดังนี้เป็นต้น. วิธีนี้ดูเหมือนจะ
 ใช้กันทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ไทยในจารึกพ่อขุน
 รามคำแหงและจารึกอื่นๆ ในยุคสุโขทัยก็ใช้วิธีเดียวกัน, จะ
 เห็นได้ว่าจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเขียน ธรรมม (ธรรม),
 สฺพฺรณณญม (สุพรรณภูมิ). ด้วยเหตุนี้ คำ เรียน ของเขมร
 โบราณ ซึ่งเขียนโดยวิธีใช้ รฺ เป็นเราะพะนำหน้าคำ จึงต้องซ้อน
 ย สองตัวเป็น รฺยฺยาน. ดังรูปอักษรจารึก พ.ศ. ๑๕๕๗ ดังนี้:

ยฺยฺยาน

(จารึกที่กำปงธม, ตำบล ๑ บันทึกที่ ๘ จาก Coedès, *Inscriptions du Cambodge II*, p. 63 และ *Corpus des Inscriptions du Cambodge I*, planche XXXI).

ตัวอักษรวิธิตั้งกล่าวมานี้เอง สระเอี้ยที่มีตัวสกคของเขมรสมัยนครหลวงจึงมีเขียนปะปนกันเป็นสองแบบ เช่น จันเล็ก ซึ่งแปลว่าเสื่อผ้า เขียน จนฺลฺยฺก บ้าง บางทีก็เขียน จนฺลฺยฺก บ้าง; กั้นเมียง ซึ่งแปลว่าเต็ก ก็มีเขียน กนฺมฺยฺก บ้าง หรือ กนฺมฺยฺก บ้าง (จันเล็ก เขมรปัจจุบันว่า เสื่อเล็ก; กั้นเมียง เขมรปัจจุบัน เกมุง ไทยโบราณเคยมีมาใช้ตามรูปโบราณว่า กั้นเมียง, มีในมหาชาติคำหลวงกัณฑ์ทศพร) ถึง รุยฺยาน ตัวนี้ก็เขียน รุยฺยน บ่อยๆ.

๓ สระเอี้ยที่อยู่ในแม่กม เฉพาะสระเอี้ยที่อยู่ในแม่กมนั้น มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ เขมรสมัยพระนครหลวงไม่นิยมใช้ตัว ม สกค, หากใช้นิคคหิตแทนตัว ม ทั้งนี้เพราะนิคคหิตในภาษาเขมรมีค่าเท่ากับ ม สกค เหมือนในภาษาสันสกฤต และภาษามอญ. ภาษาไทยสมัยสุโขทัยและศรีอยุธยาก็นิคคหิตเป็นแม่กมเช่นนี้เหมือนกัน ขอให้ลองตรวจจารึกสุโขทัย และหนังสือสมัยอยุธยา เช่น วรรณคดีลิลิตยวนพ่าย และโคลง

กำสรวล จะพบว่าเขียน ลໍ (ลม) ชໍ (ชม) ฯลฯ^๑

ด้วยเหตุนี้ สระเอียในแม่กมของเขมรโบราณจึงใช้นิคคหิต สกค และมีรูปเป็นสองอย่างตามรูปสระเอียในข้อ ๒ คือ ย็ หรือ ย่า.

ตัวอย่างของรูปที่ ๑ (ย็): เขมรสมัยนครหลวงมีคำ เทียม แปลว่า เทียบเข้าคู่ อย่างในคำว่า เทียมว้ว, เทียมเกวียน ฯลฯ คำนี้แสดงเป็น เทนียม แปลว่า คู่ เช่น ในความว่าหนึ่งคู่, สองคู่.^๒ คำนี้เขมรสมัยนครหลวงเขียน ทุนย็ (=ทุนยม). จารึกภาษาเขมรโบราณที่พบในประเทศไทยก็เคยมีคำนี้ นั่นคือศิลาจารึกภาษาสันสกฤต-เขมร ซึ่งพบที่โบสถ์พราหมณ์ข้างสะพานชีกุน, อยุธยา, จารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๔๘๐ รูปอักษรเป็นดังนี้:

ย็

-
- ๑ นิคคหิตในภาษาไทยปัจจุบันใช้เขียนภาษาบาลีจนเคย จึงมีคำเท่ากับ สกคอยู่เสมอ. แต่ในอักษรวิธานภาษาไทย ยังมีร่องรอยว่านิคคหิตมีค่าเท่ากับ ม สกคอยู่ นั่นคือในสระ อ่า นิคคหิตในต้นเป็น ม สกค: อ่า=อาม แต่ ทว่าออกเสียงสั้นไปเสีย, เป็นต้นทั้งในภาษาลาว, เขมร.
- ๒ คำ เทนียม (คู่) เขมรสมัยก่อนนครหลวงเป็น เทนม (เทน) เขมรปัจจุบันมีคำกริยาว่า ทิม (อ่าน คิม) แปลว่า เทียม, และคำว่า คู่ กร่อนเป็น นิม (ที่จริงควรเป็น ทุนิม หรือ ชุนิม).

(ดูจารึกนี้จาก Coedès, *Une nouvelle inscriptions d' Ayuthya*,
JSS XXXV, pt. 1 Feb. 1944)

ตัวอย่างของรูปที่ ๒ (ย่า): เขมรโบราณมีคำ เอร์ียม แปลว่าพี,
คือที่ไทยและเขมรใช้ว่า เรียม ในบัดนี้.^๑ คำนี้เขมรสมัยนคร-
หลวงเขียน อฺรฺย่า ดังนี้:

๒

(จากจารึกที่กุกตระพังสุรก พ.ศ. ๑๖๑๖, ด้านที่ ๑ บันทึกที่ ๒๓
และ ๒๕ ดู Coedès, *Inscriptions du Cambodge II*, p. 132,
cf. *Corpus des Inscriptions du Cambodge II*, planche LX).

ด้วยอักษรวิธีดังกล่าวมานี้ สฺย่า ในจารึกเขมรโบราณจึง
เป็นรูปสระเอียในแม่กมเหมือน อฺรฺย่า (เอร์ียม). ฉะนั้น สฺย่า
จึงต้องอ่าน เสียม หรือ เขียม, ไม่ใช่สยาม. ขอให้ย้อนไปดู
บทที่ ๕ จะเห็นได้ว่า สฺย่า หรือ สฺยาม ในจารึกจามปาก็เป็น
รูปสระเอียโดยอักษรวิธีเดียวกันนี้เอง.

-
- ๑ เอร์ียม คำนี้เขมรปัจจุบันเขียน เรียม ไม่มี อ. มีคำในภาษาเขมรจำนวน
หนึ่งที่โบราณเคยมีเสียง อ นำหน้า แล้วในปัจจุบันไม่ออกเสียง เช่น อฺนฺก
(คือที่ไทยใช้ว่า นก), แอฺสะ (คือที่ไทยใช้ สะ=ม้า).

เรายังมีตัวอย่างคำที่ออกเสียง เสียม อยู่อีกคำหนึ่งในจารึก
 เขมรโบราณสมัยนครหลวง, ซึ่งคำนั้นก็เขียน สฺย៉ำ เหมือนกัน.
 คำนี้มีอยู่ในจารึกที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา, อัน
 เป็นจารึกของขุนนางเขมรเมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๖๕๑-๕๕, ก่อน
 หน้าจารึกที่ระเบียนนครวัดไม่กี่ปี (จารึกที่ภาพสลักนูนต่ำนคร-
 วัดอยู่ในระยะ พ.ศ. ๑๖๕๕-๕๐). ในจารึกที่พิมาย มีระบบชื่อ
 ข้าพระไว้จำนวนหนึ่ง ในบรรดาชื่อเหล่านั้น มีอยู่คนหนึ่งเป็น
 ทาสหญิงชื่อ กนฺสฺย៉ำ (มีปรากฏสองครั้งคือในบันทึกที่ ๑๓ และ
 ๒๑)* ชื่อนี้ต้องอ่านว่า กันเสียม หรือ กันเซียม เหมือนกัน.

ถ้าตรวจดูชื่อของชาวเขมรพื้นเมืองในบริเวณจังหวัดศรีสะเกษ,
 สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ปัจจุบันนี้ ก็จะได้พบร่องรอยของ
 ชื่อ กันเซียม ว่ายังมีอยู่. ข้าพเจ้าได้ทราบที่อำเภอท่าตูม
 จังหวัดสุรินทร์ มีหญิงชาวเขมรชื่อ กะซิม. กะซิมนี้เป็นคำ

* จารึกพิมายนี้ มีพิมพ์เป็นภาษาไทยแล้ว รวมอยู่ในหนังสือ *นำเที่ยวพิมาย และโบราณสถานในจังหวัดนครราชสีมา*, มานิต วัลลิโกดม, ๒๕๐๒. เกี่ยวกับความสำคัญของข้อความในจารึกแห่งนี้ ควรดู จิตร ภูมิศักดิ์, *พิมายในด้านจารึก*, วารสารคดี ประจำเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖.

๑ ทราบจากคุณสุทัศน์ ภูมิวงศ์ ผู้ตรวจการศึกษาทันในอดีต และได้ถูกจับกุมคุมขังในข้อหาทำการกระทำความผิดอันเป็นคอมมิวนิสต์อยู่ร่วมกับข้าพเจ้าในค่ายกักกันลาวตงตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๑ จนถึง ๒๕๐...

เดียวกับ กันเขียม. ข้อต้องอธิบายอีกหนึ่ง, คือสำเนียงภาษาเขมรที่เขตสามจังหวัดเหนือเขาตองเร็กนั้น ต่างกับสำเนียงเขมรต่ำ คือทางบริเวณทะเลสาบเขมรลงไปจนพนมเปญ. สำเนียงเอ็ยของเขมรต่ำ, เฉพาะคำที่ตัวเขียนเขียนด้วยสระเอ็ย,* จะเป็นเสียง อี ในสำเนียงเขมรสูงเหนือเขาตองเร็กสามจังหวัดนี้. เช่นเขมรต่ำว่า เร็ยน เขมรสูงเป็น วีน. เขมรต่ำเรียกคนไทยว่า เขียม, เขมรสูงในสามจังหวัดเรียก ชีม ฯลฯ ฉะนั้น ชื่อ กันเขียม ในจารึก จึงตรงกับชื่อ กะชิม ที่พบในจังหวัดสุรินทร์.

เรื่อง สุย่า อ่าน เสียม หรือ เขียม นี้, ผู้ที่ไม่คุ้นกับอักษรวิธของเขมรสมัยนครหลวงอาจจะรู้สึกไม่เข้าใจ เพราะดูคล้ายตาแล้วเป็นสระอำซัด ๆ, ทำไมออกเสียงเอ็ยไปได้! แต่ผู้ที่ศึกษาหลักวิชาว่าด้วยธรรมชาติของเสียง (Phonetics) ย่อมเข้าใจได้ และเห็นว่ามิใช่เหตุผล เพราะ ย เป็นอรรธสระหรือกึ่งสระ (Semi-vowel) มีค่าเท่ากับ อีย เมื่อควบกับพยัญชนะแล้วมีสระอาตามหลังมาก็ย่อมมีค่าเท่ากับ อียา คือ เอ็ย.

* ทว่า สำเนียงเอ็ยที่เขียนเป็นอักษรด้วยสระเอ็ย นั้น เป็นเพราะเขมรมีสำนะียงเอ็ยอีกพวกหนึ่งท้ออักษรเขียนด้วย สระ อา (คือพวกอักษรโฆมะ) พวกหลังนี้ไม่รวมอยู่ในแนวทกล่าว.

ผู้ที่เคยเรียนอักษรไทลื้อสิบสองปันนาสมัยก่อนมีการปรับปรุงโดยคณะกรรมการนิรุกติศาสตร์แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จะได้พบรูปสระแปลกๆ เช่นนี้เหมือนกัน เช่น :

เขียน วุ้ย (๖)	อ่านเวง	แปลว่า	เวียง
เขียน สุย (๖)	อ่านเสง	แปลว่า	เสียง
	อ่านเส้ง	แปลว่า	เกลี้ยง
			(อีसान เสิ่ง)

ที่เป็นอย่างนี้มีเหตุผลที่อธิบายได้. กล่าวคือ : อักษรศาสตร์ของไทลื้อสิบสองปันนาได้รับอิทธิพลมาจากล้านช้าง, โดยรับเอาอักษรและอักษรวิธีของล้านช้างแบบตัวอักษรธรรม (ขอม, ลาว) มาใช้อ่านเขียน. ทางล้านช้างโบราณเขียนสระเอี้ยด้วย ย ตัวเดียว เป็นอรรษสระแบบสุโขทัย เช่น เดียว เขียนดียว. แต่เมื่อถึงแม่กงได้ใช้นิคคหิตแทน ทั้งนี้เพราะในระบบอักษรตัวธรรมนั้นถือนิคคหิตมีค่าเท่ากับ ง สกต หรือ อังแบบบาลี. ฉะนั้น เวียง จึงไม่เขียน วุย เรียงตัว หากเขียน วุย และ เสียง จึงเขียน สุย (มีค่าเท่ากับ สุยง). คราวนี้พวกไทลื้อนี้ออกเสียงคำสระเอี้ย เป็น เอ หมด เช่น เดียว เป็น เคว, เขียว เป็น เขว, เวียง เป็น เวง และ

เสียง เป็น เสียง. เมื่อยืมเอาอักษรศาสตร์มาจากล้านช้างก็คงเขียนตามล้านช้างหมด แต่อ่านไปตามสำเนียงของไทยคือ วัย จึงอ่าน เวง และ สยั จึงอ่าน เสง. ผู้ไม่ทราบมูลเหตุเมื่อคูลแล้วจึงออกจะงง ๆ.*

ที่ยกอุทธาหรณ์มายึดยาวนักก็ด้วยประสงค์จะชี้แจงว่า การจะยึดถือเอาอักษรวิธีของไทยว่าถูกที่สุด แล้วนำไปตัดสินอักษรวิธีของภาษาอื่น จึงยอมเป็นไปไม่ได้. อักษรวิธีของทุกชาติที่เป็นชาติมีอักษรสืบทอดมาแต่โบราณล้วนมีอะไรที่แปลก ๆ ๕๕ ขึ้นอยู่กับรากเหง้าที่มาของมัน. ถึงอักษรวิธีของไทยเราก็มิได้สมเหตุสมผลมากมาย แต่เราใช้กันเคยจนมองไม่เห็น เช่น สระ เอีย ลงผสมคฤเกิด สระเอ+อี+ย ไม่มีเค้าจะออกเสียงเอีย ได้เลย เพราะเอียนั้นเป็นสระผสมของ อี+อา, ยิ่งสระเอาะ ยิ่งไปกันใหญ่ เออ เติมสระ อะ บังคับให้เสียงสั้น ทำไมกลายเป็น เอาะ ไปได้? คำตอบปัญหาเหล่านี้ จะต้องสืบไปถึงรากเหง้าโบราณว่าเรารับเอามาจากอักษรวิธีของภาษาใด และในภาษาเดิมของเขาออกเสียงอย่างไร, เราเอามาตัดแปลง

* สระของไคล้อที่เขียนรักษาแบบล้านช้าง แต่ออกเสียงแบบไคล้อยังมีอีกมาก. ผู้สนใจเชิญตรวจดูอักษรไคล้อ เช่น ในหนังสือ ไทยสิบสองปันนา และ ล้อ-คนไทยในประเทศจีน ของบุณช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๔๘๘, ซึ่งพอมีอยู่บ้าง.

ตรงไหน.

เมื่อได้เข้าใจว่าอักษรวิธีของไทยจะเอาไปตัดสินอักษรวิธีของภาษาอื่นไม่ได้ดังนั้นแล้ว ก็ขอให้กลับไปดูคำ สุย์^๕ ใหม่ คราวนี้เราจะตระหนักว่าจะเที่ยวไปเอามาที่กัทักอ่านว่า สะหย่า หรือ สยาม ง่าย ๆ หาได้ไม่, หากจะต้องอ่าน เขียม หรือ เสียม ตามอักษรวิธีของเขา.

อนึ่ง ฟังทราบว่ คำ สุย์^๕ นั้น ถ้าเขมรโบราณประสงค์จะเขียน สยาม แล้ว เขมรยุคนครหลวงจะต้องเขียน สุยาม ได้ถูกต้อง, ^{๕๕} ทงนเพราะเขมรยุคนครหลวงนับถือศาสนาพราหมณ์ และพุทธมหายานซึ่งใช้ภาษาสันสกฤตเป็นหลักและเชี่ยวชาญภาษาสันสกฤตอย่างสูง, สามารถแต่งคำฉันท์คำโคลงภาษาสันสกฤตเล่าเรื่องกษัตริย์ได้ไพเราะยัดยาว จารึกไว้อย่างงดงามตามเทวสถานนับหลายร้อยแห่ง. พวกพราหมณ์หรือราชบัณฑิตหรืออลักษณ์เขมรยุคนครหลวงเหล่านี้จะไม่ยอมปล่อยให้คำ สุยาม ให้ห้าแต้มออกมาเป็น สุย์^๕ เลยเป็นอันขาด เพราะมันไหลไปออกเสียง เสียม ไปจิบ!

มาถึงขั้นนี้ ก็เป็นที่แจ่มชัดแล้วว่า สุย์^๕ คือ เสียม, เป็นคำเดียวกับ สุย์^๕ หรือ สุยาม ในจารึกงามปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ และก็เป็นคำเดียวกับ สุย์^๕ หรือ สุยม ในจารึกพะม่า.

บทที่ ๘

จะตามหา สฺยํากุกุ อย่างไร ?

ทำไมในจารึกนครวัดจึงต้องมีคำ กุกุ ต่อท้าย สฺยํ่า ทั้งสอง
แห่ง ? กุกุ คืออะไร แปลว่าอะไร ?

ใครที่คิดว่า กุกุ คือ กัก คือ พวก, แล้วแปล สฺยํ่ากุกุ กลับ
จากข้างหลังมาหาข้างหน้าว่า พวกสยาม อย่างนี้เห็นจะผิดเต็ม
ประตู. ไวยากรณ์เขมรทั้งโบราณและปัจจุบันไม่อนุญาตให้ทำ
เช่นนั้นได้, เพราะไม่ใช่คำสมาสในภาษาสันสกฤต.

มีอยู่ทางเดียวที่จะเป็นไปได้ในไวยากรณ์เขมร (และแม้ใน
ไวยากรณ์ไทย) นั่นคือ กุกุ ต้องเป็นคำขยายของ สฺยํ่า (เสียม)
เช่น เสียมคำ, เสียมขาว, เสียมเหนือ, เสียมใต้ ฯลฯ อะไร
ทำนองนี้. แต่อย่างไรก็ดี จนบัดนี้ก็ยังไม่มีการค้นพบว่า กุกุ
ในภาษาเขมรโบราณแปลว่าอะไร. ถ้าจะเป็นเสียมเหนือ ก็ควร
จะเขียนว่า สฺยํ่าเล, และถ้าเป็นเสียมใต้ ก็ควรจะเขียนว่า
สฺยํ่ากโร (ดังมีตัวอย่างในศิลาจารึกเรียกเมืองเพยาเหนือ ว่า
เพยาเล และเพยาใต้ว่า เพยากรโร. เล เขมรปัจจุบันเป็น เลอ,
กรโร เขมรปัจจุบันเป็น โกรม).

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เคยทรงถามเรื่อง
 สยามุกุ แก่ศาสตราจารย์ยอช เซคส์, แต่ศาสตราจารย์ผู้นี้ก็
 ไม่อาจให้ความเห็นได้. เมื่อทรงปรารภเรื่องนี้แก่พระยาอนุমান
 ราชชน, พระยาอนุমানราชชนก็ได้กราบทูลตอบว่า :

“... เรื่องสันนิษฐานคำว่า กุก ในหนังสือฝรั่งเป็นเรื่องที่
 เดียงกันมาก คนหนึ่งว่ามาจากพระนามกากวัทท์ ซึ่งเป็นพระราช
 บิดาพระเจ้ากาฬวรรณดิส ซึ่งในพงศาวดารเห็นว่าเป็นผู้สร้าง
 เมืองละโว้ เหตุผลฟังไม่สนิท และคงจะเป็นด้วยเหตุผลที่เคย
 ได้เดียงกันมายังไม่ยุติกันนี้ ศาสตราจารย์เซคส์จึงไม่กล้าถวาย
 ความเห็น.” (อนุমানราชชน, บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ,
 วารสารศิลปากร ปีที่ ๔ เล่ม ๔, พฤศจิกายน ๒๕๐๓, น. ๒๒)

ตรงนี้ขออธิบายแทรกสักหน่อยว่า ที่มีนักโบราณคดีฝรั่ง
 คิดไปไกลถึงนามพระเจ้ากากวัทท์ ก็เพราะในยุคโน้นยังอ่านตัว
 จารึกผิดเป็น สยามุกุ (Syām kak) จึงได้ทีทักเอาคำ กุก
 (kak) ไปยึดเป็นกาก (วัทท์). ถ้าคิดเป็นอักษรฝรั่ง kak กับ
 kāka ก็พอจะปนกันได้ง่าย. แต่คิดเป็นอักษรเขมรแล้ว กุก
 ต้องออกเสียง กอก (ตามอักษรวิธีเขมร), ไม่ใกล้กับกากวัทท์
 เลย! แต่อย่างไรก็ดี ความเห็นนี้เป็นอันโมฆะไปแล้วเพราะ

ได้รู้แล้วว่า ตัวจารึกเป็น **สุยักุก** (ถอดเป็นอักษรโรมันว่า kuk ไม่ใช่ kak).

เมื่อไม่นานนักมานี้ มีนักค้นคว้าชาวอเมริกันคนหนึ่งได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับราชอาณาจักรเขมรโบราณ ผู้เขียนคือ นายลอเรนซ์ บริกส์ ได้ค้นคว้าอ้างอิงหนังสืออันเป็นผลงานทางโบราณคดีเกี่ยวกับเขมรมากมาย, เขาได้กล่าวถึง **สุยักุก** ด้วย แต่ก็บอกไว้ว่าคำ **กุก** นั้นยังไม่ทราบความหมาย.* ข้าพเจ้าไม่มีโอกาสจะค้นคว้าได้กว้างขวางอย่างบริกส์ แต่ก็อาศัยฟังจากนายบริกส์ได้ว่าทราบจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๔ ซึ่งเขาแต่งหนังสือเล่มนั้น ยังไม่มีใครไขปัญหา **สุยักุก** ได้. หลังจากนั้นมาแล้ว ข้าพเจ้าก็ยังไม่พบว่าใครจะได้เขียนเกี่ยวกับ **สุยักุก** ในเชิงค้นหาความหมายของมันอีกหรือไม่.

ในการค้นหาความหมายและแหล่งที่ตั้งของ **สุยักุก** หรือเสียมกกัน, เราน่าจะไต่กลับไปพิจารณาคุณภาพสลักที่ระเบียงนครวัดอีกครั้ง.

ภาพสลักที่ “ระเบียงประวัติศาสตร์” แห่ง^๕ ภายในกองทัพ

* Lawrence Palmer Briggs, *The Ancient khmer Empire*, American Philosophical Society 1951, p. 201 ft. 3.

ของศรีสุริยวรมันที่ ๒ นอกจากจะมีกองรบของพวกเสียมกุก
แล้ว ถัดมายังมีกองรบของชาวละโว้ ซึ่งตามหลังเสียมกุก
มาติด ๆ. มีอักษรจารึกบอกไว้ด้วยชัดเจนว่าเป็น “พลละโว้”
ภายใต้การนำของนายทัพผู้สูงศักดิ์ คำจารึกมีว่า :

วຸຣະ ກມຸຣເຕງ ອຸ ສຸຣີ ສຍ ສິງ ຫຸວຣມຸມ ກໍລຸງ ໄວ້ຣ ນຳ ວລ ໂລວ

คำแปล

พระกัມรแดงอภัยศรีชยสิงหวรมันภายในป่า นำพลละโว้
(โลว) (Coedès, *Les Bas-reliefs d'Angkor-Vat*, Bulletin
de la commission archéologique de l'Indochine, 1911
p. 203)

พลโลว นี้รู้ได้แน่ว่าเป็นกองทัพจากเมืองละโว้ (ลพบุรี)
เพราะศิลาจารึกที่พบ ณ เมืองลพบุรีเอง เขียนเป็นภาษาเขมร
ลงศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๕๖๕ สมัยศรีสุริยวรมันที่ ๑ ก็เรียก
เมืองนั้นว่า “สุรูกุ โลว” (สุรูกุ=เมือง)* ตรงกับที่ไทยเรา

* ดูใน เซเดส์, *ประชุมศิลาจารึกภาค ๒*, กรมศิลปากร ๒๕๐๔. ชื่อเมือง
นี้ยังได้พบอีกในศิลาจารึก ณ เทวสถานพินานอากาศในวังนครรม และที่
จารึก ณ ปราสาทพระขັນเหนือเมืองนครรม, แต่ทั้งสองแห่งนั้นผูกเป็นศัพท์
สันสกฤตว่า ลโวทัยปุระ (Lavodayapura).

เรียกมาแต่โบราณว่า ละโว้. ในตำนานจามเทวีวงศ์ ซึ่งพระ
โพธิรังสีแต่งเป็นภาษาบาลีที่เขียนใหม่เมื่อราว พ.ศ. ๒๐๐๐
เรียก ลโว บ้าง ลวรัฐ บ้าง.

กองรบของ เสียม (สยัม) ที่จัดเข้าคู่มากับกองรบของละโว้
(โถว) นี้ เป็นที่น่าสังเกต. เมื่อละโว้คือแคว้นที่ครอบคลุม
บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมด, เขตติดต่อไปถึงนครรัฐ
เพชรบุรี ซึ่งอยู่ติดกับรัฐตามพรลิงค์ (ศรีธรรมราช) ทางใต้,
ดังนั้นเสียม (สยัม) ก็น่าจะอยู่นอกเขตละโว้ขึ้นไปทางเหนือ.

ความจริงข้อนี้ไปปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุพงศาวดารแห่ง
ราชสำนักจีนสมัยราชวงศ์หยวนหรือหงวน (พ.ศ. ๑๗๔๙--
๑๙๑๑), ซึ่งจดเรื่องราวของเสียมกับละโว้ไว้ว่า เป็นประเทศ
สองประเทศคู่กันในภูมิภาคแหลมทองนี้. เรื่องในจดหมายเหตุ
จีนที่จดไว้เช่นหลังจารึกนครวัดราว ๒๐๐ ปี. จารึกนครวัดจึง
เป็นเครื่องยืนยันได้ที่ว่า เสียม ได้มีก่อนที่จีนจะจดไว้มานาน
ตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๖๕๐ ซึ่งสร้างนครวัดแล้ว.

เรามาลองดูจดหมายเหตุจีนกันสักหน่อย :

จดหมายเหตุจีนเรียก เสียม (สุย่า) ว่า เซียน(暹) และเรียกละโว้ว่า หลอหุ (羅浮) เรื่องของเซียนเพิ่งปรากฏเป็นครั้งแรกในจดหมายเหตุพงศาวดารจีนเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๕.

ตามจดหมายเหตุจีนนั้นกล่าวว่า เมื่อกบไลช่านไต้ครองจีนแล้ว ก็ส่งทูตลงมามีติดต่อกับประเทศทางทิศใต้, ในจำนวนนี้มีประเทศเซียน (暹 อ่านสำเนียงแต่จิวว่า เซียม หรือ เสียม) และประเทศหลอหุ (羅浮 อ่านสำเนียงแต่จิวว่า หล่อฮก หรือ ล่อฮก), สองประเทศนี้โดยการเดินทางมาทางเรือ. ส่วนประเทศที่อยู่เหนือเซียนขึ้นไปนั้น, คณะทูตเดินทางมาโดยทางบก, ติดต่อกับประเทศ ปาไป๋ซีฟู (八百媳婦) และประเทศ เซอหลี่ (徹里).**

ประเทศ ปาไป๋ซีฟู ที่อยู่เหนือเซียนนั้น เป็นชื่อที่จีนเรียก, แปลว่า “สนมแปดร้อย”, มีคำอธิบายไว้กว่าที่

* ชื่อประเทศเซียน (暹) นี้ ในเมืองไทยนิยมอ่านกันว่า : เสียน. ข้าพเจ้าอ่านว่า เซียน ตามเสียงในพจนานุกรมเสียงมาตรฐานฉบับปัจจุบัน 同音字典, 中國大辭典編纂外編, 上海, ๑๙๕๖.

** G.H. Luce, *The Early Syām in Burma's History*, Journal of the Siam Society, Vol. XLVI, pt. 2 Nov. 1958 p. 13.

เรียกชื่อนี้ก็เพราะประมุขของรัฐมีสนมแปดร้อยคน, ประชาชนชาวเมืองเองเรียกชื่อประเทศของตนว่า **จิ้งไม้** (景邁), ประเทศนี้คือ เชียงใหม่ ของกษัตริย์เมงราย. ส่วนประเทศเซอหลี่นั้น ได้แก่อาณาจักรเชียงรุ่งในสิบสองปันนา, ซึ่งต่อมาเรียกว่า เซอหลี่ (車里) และยังคงเรียกเช่นนั้นมาจนบัดนี้ (คำว่าเซอหลี่ มิใช่การถอดเสียงออกมาจาก เชียงรุ่ง. หลี่ นั้นคือ ลือ อันหมายถึงพวกไตลื้อ ซึ่งจีนเรียกว่า หลี่ มาแต่โบราณ, ส่วน เซอ นั้นคือ เชียง).

เขียนกับหลอหุนั้น อยู่ใต้เชียงรุ่งและเชียงใหม่ลงมา. ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หยวนใหม่ เล่มที่ ๒๕๒ ซึ่งเรียบเรียงในสมัยราชวงศ์หมิง (อยู่ใน 二十五史, 元史與新元史, เล่มที่ ๘) ได้เขียนเล่าเรื่องเขียนและหลอหู่ไว้มีใจความดังนี้ :

เขียน อยู่ติดกับประเทศปาไปซีฟู ซึ่งอยู่นอกมณฑลยูนนาน. ทิศตะวันออกของเขียนติดต่อกับอันหนาน (คืออันหนัมหรือเวียตนามกลางบัดนี้) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดต่อกับประเทศเหมียน (緬 คือ ม่าน, ได้แก่พม่า). ประเทศเขียนนี้ที่ดินไม่อุดมสมบูรณ์ ปลูกข้าวไม่ได้ผล ต้องอาศัยพึ่งพิงหลอหู่ในทางเศรษฐกิจ.

หลอหู่ อยู่ใต้ประเทศเซียนลงมา, อาณาเขตติดริมทะเลคือทางทิศใต้เป็นอ่าวใหม่. มีแม่น้ำใหม่สายหนึ่งไหลผ่านจากเซียนลงมาถึงหลอหู่, แล้วไหลออกทะเลทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ. ประเทศนี้ในฤดูร้อนมีน้ำไหลทันจากอ่าวซุ่นเป็นสี่โคลน น้ำจะไหลทันเข้าคลองเล็กคลองน้อยทั่วพื้นที่ จึงทำนาได้ผลดีมาก. ข้าวราคาถูก.

ต่อมาเซียนได้เข้าร่วมกับหลอหู่เป็นประเทศเดียวในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๐-๑๙๑๐ ทางจีนจึงเรียกประเทศนี้โดยรวมนามเข้าด้วยกันเป็น เซียนหลอ, (ซึ่งเป็นชื่อเรียกประเทศไทยสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้).

ตามจดหมายเหตุจีนนี้ เซียน คือ **อาณาจักรสุโขทัย** และ หลอหู่ ก็คือ **อาณาจักรศรีอยุธยา** แรกตั้ง ซึ่งจีนยังคงเรียกว่า หลอหู่ ตามชื่อของแคว้นละโว้ที่จีนเคยรู้จักดีมาแล้ว.

เฉพาะละโว้นั้น จีนเริ่มติดต่อบริการโดยมีทูตจากแคว้นละโว้ไปยังราชสำนักจีนตั้งแต่ พ.ศ. ๑๖๙๘ (O.W. Wolters, *Chên-li-fu, A State on the Gulf of Siam at the Beginning of the 13th Century*, JSS Vol XLVIII, pt. 2, Nov. 1960, p. 18). แต่สำหรับประเทศเซียน, ไม่ปรากฏว่ามี การติดต่อบริการ

กับจีนมาก่อนเลย, จดหมายเหตุจีนระบุว่าเขียนกับจีนเพิ่งจะ
เริ่มติดต่อกันเป็นครั้งแรกในพ.ศ. ๑๘๒๕ (จดหมายเหตุพง-
ศาวดารราชวงศ์หยวนใหม่ เล่มที่ ๑๒).

ในแผนที่ภูมิศาสตร์ของจีน ซึ่งเริ่มทำขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ
พ.ศ. ๑๗๕๓ (สมัยราชวงศ์ซ่งใต้) มีเขตแดนของเขียนกับ
หลอหู่ปรากฏอยู่ด้วย, แต่อาณาบริเวณไม่ตรงกับที่บรรยายไว้
ในจดหมายเหตุพงศาวดารราชวงศ์หยวน. ในแผนที่นั้นแสดง
เขตของหลอหู่ไว้ตรงบริเวณประเทศลาวปัจจุบัน, ส่วนเขตของ
เขียนนั้นอยู่ทางตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา. (ประภาศิริ,
สืบหาสยาม, วารสารศิลปากร ปีที่ ๒ เล่ม ๒ สิงหาคม ๒๔๙๑,
น. ๖๑-๒)

ก่อนหน้านั้นขึ้นไปไม่มีเรื่องของเขียนในจดหมายเหตุจีน,
จีนรู้จักบริเวณเหนือหลอหู่ขึ้นไปด้วยชื่ออื่น. ในจดหมายเหตุ
พงศาวดารสมัยราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ. ๑๕๐๓-๑๖๗๐) มีตอนหนึ่ง
กล่าวถึงประเทศในแถบแหลมอินโดจีน. ตอนหนึ่งกล่าวถึง
ประเทศ ตานเหมยหลิว (井巖流), คือนครศรีธรรมราชซึ่ง
มีชื่อตามศิลาจารึกสันสกฤตว่า ตามพรลิงค์, จดหมายเหตุบอก

ที่ตั้งของทานเหมยหลิวไว้ว่า : ทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึง
หลอหู (ละโว้) ระยะทาง ๒๕ เฉิง, ทิศเหนือถึง เฉิงเหลียง
(程良) ระยะทาง ๖๐ เฉิง.* แคว้นฉิงเหลียงที่อยู่เหนือหลอหู
(ละโว้) นั้น เข้าใจว่าเป็นแคว้นที่ไทยเรียกแต่โบราณว่า เซลียง
หรือ ฉะลียง, อันเป็นเมืองเก่าแก่ซึ่งมีชื่อเสียงมาก่อนสมัย
สุโขทัย, อย่างน้อยที่สุดก็ปรากฏชัดเจนมาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๕๐๐
ในครั้งที่พระเจ้าพรหมชัยโล่ขอมดำลงมาจากแดนโยนก, และ
คราวพระเจ้าชัยศิริ (โอรส) อพยพครว้ทั้งเมืองโยนกหนีทัพ
มอญและไทใหญ่ลงมาโดยผ่านแดนฉะลียงเมื่อ พ.ศ. ๑๕๔๗.
(พงศาวดารโยนก, ฉบับศิลปปาบรรณาการ ๒๕๐๔ น. ๑๗๑.
เมืองเซลียงคือเมืองเก่าในอำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย.
เมืองนี้จารึกสุโขทัยเรียกฉะลียง แต่ไทยทางใต้มักเรียก ฉะลียง
เช่นในกฎหมายลักษณะลักพา พ.ศ. ๑๘๙๘ ของกรุงศรีอยุธยา)

แต่ถึงจะไม่ปรากฏเรื่องของเซียมก่อนหน้า พ.ศ. ๑๘๒๕
ในจดหมายเหตุจีน เราก็ได้พบมีปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุของ
เวียตนาม. เวียตนามเรียกคนไทยว่า เซียม, และได้จดไว้ว่า
เมื่อ พ.ศ. ๑๖๙๒ แคว้นละโว้ได้รวมเข้ากับประเทศเซียม.

* ตั้งชื่อ เล่ม ๔๘๘ บทที่ ๒๔๘, ในชุดพงศาวดาร ๒๕ เล่ม (二十五史).

(เซเคตส์, *จารึกใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแหลมอินโดจีนภาคกลาง*, วารสารศิลปากร ปีที่ ๖ เล่ม ๑, พฤษภาคม ๒๕๐๕ น. ๔๔)

ประเทศเซียมของจดหมายเหตุเวียดนาม พ.ศ. ๑๖๙๒ นั้นแน่นอนย่อมไม่ใช่อาณาจักรสุโขทัยที่เพิ่งเกิดขึ้น ในราว พ.ศ. ๑๗๕๐-๑๘๐๐. หากจะต้องเป็นประเทศของชนชาวเซียมที่มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ ณ ที่อื่น.

ในเอกสารตำนานฝ่ายไทยเราเช่น *รัตนพิมพวงศ์* หรือ *ตำนานพระแก้วมรกต* ซึ่งพระพรหมราชาบิณฑบาตเมื่อ พ.ศ. ๑๘๗๒, *จามเทวีวงศ์* ซึ่งพระโพธิรังสีแต่งเมื่อราว พ.ศ. ๒๐๐๐ และ *ชินกาลมาลีปกรณ์* ซึ่งพระรัตนบิณฑบาตเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๙, โดยแต่งเป็นภาษาบาลีทั้งสามเรื่อง, ล้วนมีกล่าวถึงเซียม คือเรียกภูมิภาคอันเป็นที่อยู่ของชาวเซียมว่า สามทสะ บ้าง สยามทสะ บ้าง (ดัดคำ เซียม-สุย่า ให้เข้ารูปภาษาบาลีที่ใช้แต่ง).

ในตำนานเหล่านั้น สามทสะ หรือ สยามทสะ เคยปรากฏมาแล้วในศตวรรษที่ ๑๖ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ลำพูน (หริภุชชัย) สมัยพระเจ้าอาทิตย์ราชเป็นกษัตริย์ ในราวระยะ พ.ศ.

๑๕๐๐-๑๕๕๐. พระยาประชากิจกรจักรได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ *พงศาวดารโยนก* ว่า :

“ในพงศาวดารลำพูนและจามเทวีวงศ์ กล่าวลำดับกษัตริย์สืบวงศ์นครลำพูนต่อไปว่า เมื่อจุลศักราช ๓๑๕ (พ.ศ. ๑๔๙๖) นั้นมีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามว่า วัตรจักรพรรดิราช ในตำนานจามเทวีวงศ์ว่ามาจากถมุนคร แต่ในพงศาวดารลำพูนว่ามาจากอิทฺฐระรัฐมหานคร ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นเมืองเชียงรุ่ง ตามรูปศัพท์ในคำว่า รุ่ง แปลว่า ยาว หรือ ไกล กษัตริย์องค์นั้นได้มาเป็นเจ้าครองเมืองหริภุชไชย สืบพระวงศ์มาได้สองชั่วพระวงศ์เป็นปี ๒๐ ปี จึงมีพระมหाराชองค์หนึ่งมาจากเมืองสุปะละนคร แต่ในตำนานลำพูนว่ามาจากเมืองสักกระบาล มาตีเมืองหริภุชไชยได้เมืองสุปะละหรือสักกระบาลนี้จะเป็นเมืองใดหาไม่พบ แต่อนุมานว่าคงอยู่ในจำพวกไทยเหนือเพราะว่า (เมื่อ) สืบพระวงศ์มาถึงพระเจ้าอาทิตย์ราช (แล้วก็ระบ) ว่าเป็นชาติไทย และเรียกแคว้นแคว้นลำพูนไชยในสมัยนั้นว่าสามทесе คือ สยามประเทศ . . .”
(ฉบับพิมพ์ของศิลปินบรรณาการ, ๒๕๐๔, น. ๘๒-๓)

จากนี้จะเห็นได้ว่า ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ นั้นสามทесе-ประเทศของชาวเสียม-ได้แก่อาณาบริเวณที่มีเมือง

ลำพูนเป็นศูนย์กลางทางการเมือง, มิได้ผูกขาดว่าชื่อ^๕นี้จะต้องใช้
แก่กรุงสุโขทัยหรืออาณาจักรสุโขทัยเลย, หากใช้เรียกดินแดนที่
ชนชาติเขียมเป็นชนชั้นปกครอง หรือดินแดนที่มีชนชาติเขียม
ตั้งหลักแหล่งเป็นไพร่บ้านพลเมืองอยู่มาก, จะเป็นทีใดก็ได้,
เป็นคำกว้างๆ เท่านั้นเอง; ต่อเมื่อได้ตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น
แล้ว อารยธรรมของไทยเริ่มขยับตัวลงมารวมศูนย์ที่นั่น และ
ภายหลังได้เลื่อนลงมารวมศูนย์ ณ กรุงศรีอยุธยา คำเขียนใน
จดหมายเหตุจีนจึงได้หมายถึงอาณาจักรสุโขทัย แล้วขยับลงมา
ถึงกรุงศรีอยุธยา (เขียนหลอ) เคลื่อนตามศูนย์กลางทางการเมือง
และอารยธรรมลงมา.

ในเมื่อเขียมเป็นชื่อเรียกชนชาติไต-ไททั้งหมดในภาษา
ของชาวแหลมอินโดจีน, ซึ่งชื่อ^๕นี้เราก็ได้ตระหนักกันมาแต่ใน
บทที่ ๒ และ ๓ แล้ว, การศึกษาเรื่องของ เสียมกุก จึงไม่
ควรจำกัดอยู่เพียงในบริเวณอาณาจักรสุโขทัยลงมาทางใต้อย่าง
เด็ดขาด หากสามารถขยายวงขึ้นไปทางทิศเหนือได้อย่างกว้าง
ขวางในบรรดาดินแดนที่ชนชาติเสียม (สฺย๋่า, สฺย๋, สฺยาม) ได้
ตั้งบ้านเมืองอยู่ในอดีต.

ข้าพเจ้าเห็นควรจะต้องศึกษา เสียมกุก (สฺย๋่ากุก) ในแง่

ที่ถือว่า เสียม เป็นชื่อชนชาติ, และ กุกุ เป็นคำวิเศษณ์ขยาย
ความคำ เสียม ตามไวยากรณ์เขมร.

ต่อไปนข้อข้อเสนออันเป็นผลจากการศึกษาในระยะสั้นๆ
และในขอบเขตเครื่องมืออันจำกัดของข้าพเจ้า :

บทที่ ๙

ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกก แหล่งอารยธรรมไทยสมัยก่อนยุคสุโขทัย.

มีทำเนียบของชนเผ่าไต-ไทอยู่อย่างหนึ่ง คือมักใช้สถานที่อยู่ หรือชื่อสิ่งควรสังเกตบางประการ พ่วงท้ายคำว่าไต-ไทเสมอ, เพื่อบอกกลุ่มโคตรหรือชมรมหรือสังคมของตน. และก็โดยที่ชนเผ่าไต-ไทในถิ่นดักการเพาะปลูก, ทำนา, ชอบอาศัยอยู่ที่ลุ่มริมแม่น้ำเป็นส่วนมาก คำพ่วงท้ายจึงมักจะเป็นชื่อของแม่น้ำเป็นส่วนมาก. ชนเผ่าไทที่มีหลักแหล่งอยู่ในที่ต่าง ๆ นอกประเทศไทย ล้วนยึดถือทำเนียบนี้ทั้งนั้น. ตัวอย่างคือ พวกที่อยู่ริมแม่น้ำมวในรัฐชานของพม่า เรียกว่า ไตมว (แปลว่า เมา); พวกที่อยู่ริมแม่น้ำเงินในรัฐชาน เรียกว่า ไตเงิน; พวกที่อยู่ริมแม่น้ำตุงปานิในรัฐอัสสัม เรียก ไตตุง หรือ ไตตรง; พวกที่อยู่ลุ่มแม่น้ำแดงตอนเหนือของเวียดนาม เรียก ไตแดง; บางครั้งก็เรียกตามสีของเครื่องแต่งกาย เช่นพวกทางสิบสองจุไท-เคียนเบียนฟู, ซึ่งชอบนุ่งห่มด้วยผ้าสีดำ เรียกว่า ไตดำ; พวกที่อยู่เหนือขึ้นไปแถบเมืองไล ชอบนุ่งห่มด้วยผ้า

สีขาว เรียกว่า ไทขาว. การเรียกเช่นนี้ บางครั้งก็ตัดคำว่า ไต หรือ ไท ออกเสียเลย, คงไว้แต่สร้อยบอกหลักแหล่งหรือ บอกโคตร เช่นเรียกว่า ชาวเงิน, พวกไท้. ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงก็มีกล่าวถึงพวก “มา, กาว, ลาว และไท เมืองใต้หล้าฟ้า ต่อ (ตั้ง), ไทขาว, ชาวของ มาออก” (ด้านที่ ๔) ไทขาวผู้นั้น คือพวกอยู่ริมแม่น้ำอยู่ในแขวงพงสาลีของประเทศลาว, ชาวของ คือชาวลุ่มแม่น้ำโขง, ที่เรียกว่า มา นั้นคือพวกที่อยู่ริมแม่น้ำมา ซึ่งเวียตนามเรียก ซองมา (ในเขตสิบสองจุไท).

โดยนัยนี้, จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า เขมรโบราณก็ได้เรียกพวก **สุย์** ต่างกันเป็นถิ่นๆ ตามไปด้วย, และเอาชื่อถิ่นหรือชื่อโคตรวงศ์นั้นๆ ต่อท้ายคำ **สุย์** เข้าไป. ถ้าหากในขณะนั้นขณะที่เรายังไม่พบร่องรอยอื่น, เราลองยอมรับทฤษฎีนี้ดู, คำว่า **กุก** ที่ต่อท้ายคำ **สุย์** นั้น ก็คงจะหมายถึงแม่น้ำสักสายหนึ่งอันเป็นแหล่งศูนย์กลางสำคัญของชนเผ่าไทในเรือนศตวรรษที่ ๑๗, เป็นบริเวณที่มีไพร่บ้านพลเมืองหนาแน่น จนสามารถจัดกำลังคนเข้ากองทัพไปได้เป็นกองใหญ่ และมีพื้นฐานเศรษฐกิจดีพอสมควร จนพอที่จะจัดอาวุธยุทโธปกรณ์ได้.

ถ้าจะให้ลองชี้ โดยยัดชื่อ **สุย์กุก** เป็นเกณฑ์, ข้าพเจ้า

ขอซี แม่นากก ที่ตำนานมักเรียกว่า กุกนท, อันเป็นแขนงหนึ่งของแม่น้ำโขง, ในอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย และอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่. แม่นากก เป็นแม่น้ำสำคัญของจังหวัดเชียงราย และตัวเมืองเชียงรายก็ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสายนี้.

ทำไมข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า สุยักุก คือ ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกุกนท หรือ เสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกอก ?

การที่ข้าพเจ้าชี้แม่น้ำกอก ก็เพราะบริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน เป็นศูนย์กลางใหญ่ที่สำคัญอย่างยิ่งของสังคมชนชาติไทยและอารยธรรมของไทยยุคก่อนหน้า พ.ศ. ๑๘๐๐ ขึ้นไปนับหลายร้อยปี. ศิลปสกุลช่างเขียนแสดนที่มีลักษณะเฉพาะของตน และเป็นสกุลช่างที่ชนชั้นสูงสกุลหนึ่งของศิลปไทย ก็ได้พักตัวขึ้น ณ บริเวณลุ่มแม่น้ำกอกนมาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๔๐๐, จนกระทั่งมารุ่งเรืองถึงขั้นสุดยอดในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๘๐๐ (เขียน ยัมศิริ และมานิต วลลิโกตม, พุทธานุกรณ์และตำนานเชียงแสน-ตำนานทริภุชชัย, ๒๕๐๐). ร่องรอยที่เป็นรูปธรรมของสังคมไทยและอารยธรรมไทยลุ่มแม่น้ำกอก ก็คือ บนสองฝั่งแม่น้ำกอกของจังหวัดเชียงราย และอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ มีทรากเมืองโบราณอยู่มากมายเกลื่อนกลาด. ทราก

เมืองโบราณที่สองฝากฝั่งแม่น้ำกน^๕นี้มีมากมายไม่แพ้จังหวัดนครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์ และอุบลราชธานี แห่งลุ่มแม่น้ำมูลทีเดียว.

เฉพาะที่อำเภอฝาง, จังหวัดเชียงใหม่, อันเป็นตอนต้นของแม่น้ำกน^๕นี้, เพียงอำเภอเดียว มีทรางคูเมืองและกำแพงเมืองอยู่ถึง ๑๒ แห่ง (เท่าที่พบแล้ว) คือ: เวียงฝาง, เวียงหื้อ, เวียงแช่, เวียงหวาย, เวียงไชยปราการ, เวียงมลิกา, เวียงสุทโธ, เวียงสันทราย, เวียงคัง, เวียงป่าบัว, เวียงป่ารักและเวียงป่าไธสง. ส่วนในอำเภออื่น นอกบริเวณลุ่มแม่น้ำกน^๕ออกไปแล้ว, มีทรางอยู่เพียงสาม-สี่เมืองเท่านั้น, ไม่แน่นอนขนาดเหมือนบนสองฝั่งแม่น้ำกน^๕. ส่วนในจังหวัดเชียงราย, อันเป็นปลายแม่น้ำกน^๕, ก็เป็นแอ่งใหญ่ของเมืองโบราณเช่นกัน; ที่พบแล้วมี ๑๕ เมือง คือ เวียงไชยนารายณ์, เวียงเก่า, พะเยา, เวียงปรีक्षा (เชียงแสนน้อย), เมืองสุวรรณโคทมคำ, เมืองมโนहरา, เวียงหวาย, เมืองเก่าที่อำเภอเชียงของ, เมืองเก่าที่อำเภอเชียงคำ, อำเภอเทิง, อำเภอพาน, เวียงกาหลง (อำเภอเวียงป่าเป้า), เวียงสี่ทวงหรือเวียงแก้ว (อำเภอแม่สาย), เวียงพานคำ (อำเภอแม่สาย) และเมืองเชียงแสน.

ขอให้สังเกตว่า ณ บริเวณแม่น้ำกก และกิ่งก้านสาขาของแม่น้ำกก, ภายในเขตจังหวัดเชียงรายกับอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่อีกอำเภอเดียวเท่านั้น, มีทรางเมืองโบราณถึง ๒๗ เมือง (เฉพาะที่พบแล้ว).*

จริงอยู่ ทรางเมืองเหล่านี้ บางเมืองก็สร้างขึ้นภายหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๗ (หลังจารึกนครวัด) แต่ถึงกระนั้นก็ยังเป็นพยานได้ดีว่า ได้มีชนชาติไต-ไท (เซียม) ชุมนุมกันตั้งถิ่นฐานกันอยู่ในบริเวณแม่น้ำกกนี้หนาแน่น และได้มีการขยายวงของสังคม มีการสร้างบ้านแปงเมืองกันอยู่ไม่ขาดสาย.

ศูนย์กลางทางการเมืองของไต-ไทแห่งลุ่มแม่น้ำกกนี้ ในยุคแรก ๆ ตั้งอยู่ที่ลำน้ำแม่สาย (ละว้าวันที่) ซึ่งอยู่เหนือแม่น้ำกกขึ้นไปเล็กน้อย. ตำนานสิงหนวัติฉบับที่กล่าวราชวงศ์กษัตริย์ไทเมือง ชื่อ สิงหนวัติกุมาร อพยพครวัไทยจากนครไทยเทศ (= เมืองไท) ในมณฑลยูนนาน ลงมาตั้งอาณาจักรโยนกนาคพันธ์ ณ บริเวณแม่น้ำละว้าวันที่ (แม่สาย) และแม่โขงตั้งแต่ต้น

*ดูรายละเอียดใน โบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักร, กรมศิลปากร ๒๕๐๐, จังหวัดเชียงราย และอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่

พุทธกาล.^๑ ตำนานเงินยางเชียงแสนกล่าวถึงปู่เจ้าลาวจกว่าได้
มาตั้งอาณาจักรเงินยางหรือหิรัญนครเป็นศูนย์กลางที่สองต่อจากโยนก-
นาคพันธุ์พินาศไปแล้ว, เมื่อพ.ศ. ๑๑๘๑, ก็ตั้งศูนย์กลางอยู่
ณ บริเวณเดียวกับศูนย์กลางของโยนกนาคพันธุ์เดิม. แต่ศูนย์กลาง
กลางเหล่านี้ ก็อยู่ใกล้กับปากแม่น้ำกกสบแม่โขง และแม่
ศูนย์กลางจะอยู่ห่างแม่น้ำกกไปทางเหนือเล็กน้อย แต่ไพร่บ้าน
พลเมืองไทยส่วนใหญ่นั้นล้วนคับคั่งอยู่ทางลุ่มแม่น้ำกกอันมี
บ้านเมืองติดกันเป็นฟืด, เพราะชนชาติไทยนิยมทำนา อาศัย
น้ำท่าและน้ำฝน, การปกครองบ้านเมืองก็แบ่งเป็น พันนา อยู่
บนสองฟากฝั่งแม่น้ำกกหรือกกกนทัน.

ด้วยพื้นฐานดังกล่าวนี้ แม่น้ำกกจึงได้เป็นศูนย์กลางของ
สังคมชนชาติไท-ไทมาตั้งแต่ต้นพุทธกาล และคงมั่นคงอดมา
ไม่ขาดสายจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙. ศูนย์กลางทางการเมือง
ก็ได้เริ่มขยับเข้ามาอยู่ที่บริเวณแม่น้ำกกนทีหรือแม่กกนทีตั้งแต่
พุทธศตวรรษที่ ๑๖. อำนาจของไทยยิ่งแผ่ลงทางใต้มากขึ้น.

๑ เรื่องศักราชของตำนานสิงหนวัติกรมารนี้ ยังเป็นเรื่องที่ศึกษากันคว้าและ
ขัดแย้งกันอยู่ กวรรค มานิต วลลิโกดม, ตำนานสิงหนวัติกรมารฉบับสอบค้น,
ในวารสารศิลปากรตั้งแต่ปีที่ ๖, ๒๕๐๖ เป็นต้นมา. ในทบทวนข้าพเจ้ากล่าว
โดยประมาณกว้างๆ ไว้พลาง.

เมืองสุดท้ายที่ได้สร้างขึ้นเป็นราชธานีบนฝั่งแม่น้ำก คือ เมือง
 เชียงราย. พญาเมงราย กษัตริย์หิรัญนคร (เงินยาง) ได้สร้าง
 เมืองขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๕ โดยสร้างเลียนแบบลัทธิพนมหรือ
 ลัทธิเจ้าภูเขาของเขมร (คือสร้างเมืองรอบภูเขาเล็กๆ หรือสร้าง
 ภูเขาจำลองไว้กลางเมือง เพื่อสมมุติเป็นภูเขาพระสุเมรุอันถือ
 เป็นศูนย์กลางของโลก)* โดยก่อปราการโอบรอบคอยจอมทอง
 ไว้ (คอยจอมทอง คือ ภูเขายอดทอง เป็นคำไทยๆ ที่ใช้เรียก
 ภูเขาพระสุเมรุ ซึ่งมีชื่อออกอย่างหนึ่งว่า เขมบรรพต หรือ
 เขมาทรี อันแปลว่า ภูเขาทอง วรรณคดีลาวโบราณ เช่นเรื่อง
 ท้าวฮุ่ง มีเรียกภูเขาพระสุเมรุว่า เขาทอง บ่อยๆ เช่น เมื่อ
 จันทรเคลื่อนคล้ายลับขอบ เขาทอง - ฉบับพิมพ์กรมศิลปากร
 พ.ศ. ๒๔๘๖, น. ๓๗๔). เมื่อได้สร้างเมืองใหม่อันเป็นศูนย์กลาง
 ของโลกขึ้นแล้ว พญาเมงรายก็ขนานนามเมืองใหม่นั้นตามนาม
 ของตนเองว่า เชียงราย, ซึ่งนี้เป็นความนิยมของลัทธิเทวราช
 อันได้แก่การสถาปนาตนขึ้นเป็นท้าวแห่งจอมเขาพระสุเมรุและ
 แห่งโลก ทำนองเดียวกับกษัตริย์ ศรียโสธรรมันท์ ๑ ของ
 เขมร สร้างเมืองนครธมขึ้น แล้วขนานนามเมืองตามชื่อของตน

* ดูรายละเอียดลัทธินี้ใน Coedès, *Pour mieux comprendre Angkor.*

ว่า ศรียโคธรประ.

เชียงรายเป็นศูนย์กลางสุดท้ายของอารยธรรมแห่งลุ่มแม่น้ำกก. พอถึง พ.ศ. ๑๘๓๙ พญาเมงรายก็ย้ายศูนย์กลางลงมาทางใต้, สร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่บนลุ่มแม่น้ำฝิง (ตัวอักษรไทย-โยนกเขียน ฝิง แต่ออกเสียง บิง, เหมือน ฝี่ เป็น ฝึ), ตั้งนามเมืองตามชื่อลำน้ำว่า นครฝิงเชียงใหม่ หรือ ฝิงนคร. แล้วแต่นั้นมา ศูนย์กลางของสังคมไทยล้านนาก็ย้ายจากลุ่มแม่น้ำกก อันเก่าแก่ลงมาอยู่ที่ลุ่มแม่ฝิง, และอารยธรรมแห่งลุ่มแม่ฝิงก็ก่อรูปขึ้นแทนที่.

ในสมัยที่ศรีสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๕-๙๐) สร้างนครวัดนั้น บริเวณลุ่มแม่น้ำกกกำลังเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุด, ศิลปสกุลเชียงแสนกำลังพัฒนาถึงขั้นคลาสสิก, คือฝีมือชั้นครู. อาณาจักรสำคัญของไทยบริเวณนี้คืออาณาจักรเงินยางหรือหิรัญนคร (ที่อำเภอเชียงแสน ตรงปากแม่น้ำกก). ในระยะร่วมสมัยกับกษัตริย์ศรีสุริยวรมันที่ ๒ นั้น กษัตริย์ของเงินยาง คือ ลาวซัน (๑๖๓๘-๑๖๖๕) และขุนเจือง (๑๖๖๕-๑๗๓๕). เฉพาะขุนเจืองซึ่งแยกมาตั้งหลักอยู่ที่เมืองพะเยานั้น เป็นกษัตริย์นักรบแผ่อำนาจคนสำคัญอันดับหนึ่งของอาณาจักรเงินยางที่เดียว.

นักประวัติศาสตร์และนักพงศาวดารของไทยเราแต่เดิมมา มักจะปฏิเสธไม่ยอมรับรู้เชื่อถือตำนานต่าง ๆ อันเป็นบันทึก พงศาวดารของอาณาจักรไทยทางภาคเหนือ, โดยกล่าวหาว่า เป็นเรื่องปรัมปราเหลวไหล, ทั้ง ๆ ที่ทางภาคเหนือมีตำนาน ที่จับบันทึกความเป็นมาของเขาอย่างเป็นระบบ ละเอียดยละเอียด มีวันเดือนปีแน่นอนแม่นยำ และค่อนข้างสมบูรณ์, แม้จะ พัวพันกับประวัติความเป็นไปของพุทธศาสนาในบริเวณนั้นเสีย ส่วนมาก มีนักปราชญ์บางคนถึงกับถือว่า เรื่องของขุนเจือง เป็นเรื่องของหัวหน้าเผ่าชนชาวข่าอะไรไปเลย. แต่ขณะเดียวกัน นักพงศาวดารเหล่านั้นก็มีความรู้ด้านอื่นที่ขัดแย้งกับ ตัวเอง กล่าวคือ ยอมรับรู้และนับถือศิลปสกุลช่างเชียงแสน. ศิลปสกุลเชียงแสน เป็นคำที่พวกนักเล่นพระต่งซ้อให้ เพราะ พระฝีมือช่างแบบนั้นพบมากที่บริเวณเมืองเชียงแสนเก่า (เงินยาง หรือโยนกนาคนคร) แต่ไม่อยากจะรับรู้สังคมไทยอาณาจักร เงินยาง จึงเรียกชื่อสกุลศิลปตามชื่อเมืองที่พบว่า **สกุลเชียง-แสน** (ที่จริงเมืองที่ชื่อเชียงแสนนั้น พญาแสนภูเพิ่งมาสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๑ ทรงรอบเมืองเงินยางหรือโยนกนาคนครไว้ทั่วซึ่งทั้ง ร้างอยู่ แล้วเรียกว่าเชียงแสนตามนามของพญาแสนภู เอาอย่าง พญาเม็งรายผู้ปี่ซึ่งสร้างเมืองเชียงราย แล้วตั้งชื่อเมืองตามชื่อ

ตนเอง)

ศิลปสกุลเชียงแสนนั้น มีร่องรอยให้เห็นชัดเจนตั้งแต่มัน
ก่อรูปขึ้น, พัฒนาจนถึงขั้นฝีมือครู, แผ่ขยายออกไปในส่วน
กว้าง แล้วค่อย ๆ สลายตัวลง. วิถีดำเนินเช่นนี้ต้องการเวลานับ
หลายร้อยปี. แต่นักพงศาวดารเก่าแก่ มักจะปฏิเสธสังคมลุ่มแม่-
น้ำก่อนเป็นพื้นฐานรองรับความเจริญแห่งศิลปเสีย, คล้ายกับ
จะทักท้วงเองง่าย ๆ ว่า ศิลปเชียงแสนทงยุคซึ่งกินเวลาหลายร้อย
ปีนั้นเกิดขึ้นได้ลอย ๆ โดยไม่ต้องมีสังคมหรือรัฐที่มีเศรษฐกิจ
มั่นคงเป็นบีกแผ่นรองรับ. พูดย่าง ๆ ก็คือ ดูเหมือนจะเชื่อโดย
ไม่ต้องพิสูจน์ว่า ชนชาติไทยที่ยังแตกกระจัดกระจายเป็นชมรม
เล็กชมรมน้อยรวมตัวกันไม่ติดกันนั้น สามารถพัฒนาศิลปฝีมือครู
ของตน, ซึ่งเป็นฝีมือชั้นเยี่ยมแห่งประวัติศาสตร์ศิลป, ขึ้นได้
ฉะนั้น.

ประวัติของอาณาจักรเงินยาง มีเป็นบีกแผ่นเรียบริ้อยมา
นานหลายร้อยปีก่อนหน้าสุโขทัย (พ.ศ. ๑๘๐๐), ดังปรากฏอยู่ใน
ในตำนานเงินยางเชียงแสนและอื่น ๆ. แต่ถึงจะไม่ยอมรับรอง
ตำนานเหล่านั้น, ไม่ยอมรับรองเรื่องของกษัตริย์ลาวชิน (พ.ศ.
๑๖๓๘--๑๖๖๕) และเรื่องของขุนเจือง (พ.ศ. ๑๖๖๕--๑๗๓๕),

ถึงแม้จะถือว่าตำนานสิงหนวัติเป็นเรื่องปรัมปราเหลวไหล, เราก็ยังมีเอกสารสำคัญชิ้นใหม่ยิ่งอีกชิ้นหนึ่ง ที่ยืนยันว่า ขุนเจืองเป็นกษัตริย์แห่งสังคมไทยลุ่มน้ำกกสืบต่อจากลาวจีน และเป็นวีรบุรุษสำคัญที่แผ่อำนาจอาณาจักรเงินยางออกไปจนถึงแดนล้านช้างและแคว (เวียตนามเหนือ) อยู่ดี.

เอกสารนี้คือวรรณคดีเก่าแก่, เขียนเป็นโคลงแบบโบราณมาก และใช้ภาษาลาวโบราณระคนกับภาษาไทย, เรื่อง *ท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง* ซึ่งนายศิลา วีรวงศ์, ผู้เชี่ยวชาญวรรณคดีแห่งประเทศไทยปัจจุบัน, ชำระตรวจสอบให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖. วรรณคดีนี้ไม่ใช่นิยายปรัมปรา, หากเป็นโคลงสุคติวีรกรรมของขุนเจืองในการทำสงครามป้องกันและแผ่ขยายอาณาจักรเงินยาง. ลักษณะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์เช่นเดียวกับ "ลิลิตยวนพ่าย" ของอาณาจักรศรีอยุธยา ซึ่งบันทึกและสุคติงานสงครามของพระบรมไตรโลกนาถ, และแน่นอน มีการยกยอแต่งตั้งให้ขุนเจืองได้ขึ้นสวรรคตในคอนท้าย, ทำนองเดียวกับที่ผู้แต่งลิลิตยวนพ่ายสรรเสริญแต่งตั้งให้พระบรมไตรโลกนาถแบ่งภาคจากพระพรหม, พระนารายณ์, พระอิศวร และพระพหูเจ้า รวมกันมาเกิดเป็นกษัตริย์ โดย

พรรณนาไว้อย่างตอนต้นเรื่อง, ฉะนั้น. และก็เป็นเช่นเดียวกับที่ลิลิตยวนพ่ายฉบับที่กรายชื่อข้างศึก ม้าศึก เรือรบ ลงไว้เต็มทั้งทำเนียบ, วรรณคดีเรื่องทำวอชั่งหรือขุนเจือง ก็จดโดยละเอียดตั้งแต่ชื่อเมือง ชื่อสถานที่ ชื่อบุคคล ไปจนกระทั่งชื่อข้างศึกทุก ๆ ตัว ตามสำคัญทุก ๆ เล่ม.

เรื่องทำวอชั่งหรือขุนเจือง^๕ เป็นเรื่องใหม่และยาวมาก, มีโคลงทั้งสนราว ๕,๐๐๐ บท, เป็นหนังสือชนคดีที่เรียกกันว่า “มหากาพย์” ถือเป็นบทกวีขนาดใหญ่และยาวที่แต่งสรรเสริญวีรบุรุษของชนชาติ. เราจะถือบทกวีขนาดใหญ่ยาวที่สรรเสริญขุนเจือง^๕ ๕๗ เป็นเรื่องเพื่อพิสูจน์ไว้ความจริงกระนั้นหรือ? เมื่อเราเชื่อเรื่องพระร่วง ซึ่งต้องเพี้ยนออกมาจากนิยายกระท่อนกระแท่นเต็มที, แล้วทำไมเราจะปฏิเสธเรื่องของขุนเจืองที่มีเอกสารและบันทึกครบครันทั้งในหนังสือพงศาวดารของไทย-เงินยางที่มีตกทอดมาในสภาพเกือบสมบูรณ์ และทั้งในมหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่ (อันไม่มีบทกวีของอยุธยาและรัตนโกสินทร์ในประเภทมหากาพย์เรื่องใดจะยิ่งใหญ่เท่าเทียมได้ . . . แม้แต่เพียงครั้งเดียว!) วรรณคดีเรื่อง^๕ ๗ เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์จะต้องศึกษา, มิใช่มองข้าม.

จากการตรวจภาษาที่ใช้ และรูปแบบโคลงที่ใช้ ผู้ที่คุ้นเคยกับวรรณคดีล้านช้าง และวรรณคดีไทยยุคต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา จะต้องยอมรับว่า วรรณคดีเรื่องขุนเจืองเก่าแก่กว่า **สินไชย** ที่แต่งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๑๘๕ นานหลายร้อยปีทีเดียว, อย่างน้อยก็ต้องแต่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๙๐๐. ฉะนั้น, แม้จะปฏิเสธเรื่องของขุนเจืองแห่งอาณาจักรเงินยางในตำนานสิงหนวัต, ก็จะต้องยอมรับเรื่องของเงินยาง และขุนเจืองในมหากาพย์ที่กล่อมแม่^๕ น่ากแต่งขึ้นเพื่อสรรเสริญวีรบุรุษของเขาเรื่อง^๖.

ด้วยข้อเท็จจริงทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวรรณคดี ดังกล่าวมาแล้วนี้ ข้าพเจ้าจึงได้เสนอข้อคิดเห็นว่า **สุยักุก** ที่เข้าร่วมในกองทัพของกษัตริย์ศรีสุรยวรมันที่ ๒ คือชาวเสียมแห่งลุ่มแม่นากก. กุก^๗ นั่นคือ แม่นากก หรือ กุกนที ซึ่งเขมรโบราณนำเอามาพ่วงท้ายคำ เสียม เพื่อบอกแหล่งที่ของชนชาติ. คำเสียม ที่มีพ่วงท้ายเช่นนี้ ยังมีตัวอย่างอยู่อีกสองคำในบัดนี้คือ คำหนึ่งได้แก่ชื่อเมือง เสียมเรียบ, คำว่า เรียบ นั้น เขมรเขียนราบ ได้แก่ที่ราบ; * ข้าพเจ้ายังค้นไม่พบว่าทำไมจึงเรียกเช่นนี้.

* เมืองเสียมเรียบนั้นเป็นที่ตั้งของนครมณฑลข่งไทย (เสียม) ยกทัพไปล้อมและปล้นเมืองหลายครั้ง ชาวเสียมจะไปสร้างประติการณ^๘ ประทับใจอะไรไว้ ณ ที่บริเวณนั้นไม่ทราบ.

อีกคำหนึ่งคือชื่อเมือง **เสียมโบก** อยู่ใกล้กับสตึงแตรง, คำว่า
 โบก ในภาษาเขมรแปลว่า หลอกล่อ, กลลวง, ไม่ทราบประวัติ
 ที่เรียกเช่นนั้นแน่นอนอีกเช่นกัน. เสียมเรียบและเสียมโบกนั้น
 เป็นชื่อเมือง, แต่ **สุย๋ากุก** นั้นไม่ใช่ชื่อเมือง เป็นชื่อชนชาติ.
 อันรู้ได้แน่ เพราะการสลักภาพกองทัพไว้ที่กอง แล้วเขียน
 คำจารึกอธิบายว่า “**นีสุย๋ากุก**” (นะ สุย๋ากุก) คงไม่อุทิศเอาชื่อ
 เมืองเตาะลงไปแน่. ตอนที่เห็นกองทัพพะโล้วก็บอกไว้ว่า
 “**พลพะโล้ว**” (พลโล้ว). ถ้า **สุย๋ากุก** เป็นชื่อเมืองก็คงจะต้องเขียน
 ว่า “**นีสพลสุย๋ากุก**” คงไม่เอาชื่อเมืองใส่ลงไปดื้อๆ โดยไม่ได้
 ความ. เหมือนเราเขียนภาพกองทัพไทยเป็นขบวน ตอนหนึ่ง
 มีกองทัพเขมรมาร่วม เราคงจะเขียนอธิบายว่า “**นีสเขมรดำ**”
 ไม่เขียนว่า “**นีสพนมเบ็ญ**” จะเห็น.

ภาพชาวสุย๋ากุกที่เข้าขบวนทัพหน้าหน้ากองทัพหลวงของศรี-
 สूरยวรรมันที่ ๒ นั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นกองทัพชาวเสียมแห่ง
 ลุ่มแม่น้ำกก ที่ขุนเจืองส่งมาช่วยงานศึกของศรีสूरยวรรมันที่ ๒
 ในฐานะเป็นไมตรีต่อกัน. สงครามครั้งนั้นคือสงครามที่เขมรทำ
 กับกรุงวิชัยของจามปา, ซึ่งเขมรตีแตกหักเอากรุงวิชัยได้เมื่อ
 พ.ศ. ๑๖๘๘, ภัยพิบัติอันทรูธรรมันของจามเสียชีวิตกลาง

สนามรบ. ชัยชนะครั้งนี้เป็นเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่หลวงของ
ศรีสุริยวรมันที่ ๒ จึงได้จำหลักภาพการทำพิริยาตราทัพของ
ตนไว้บนระเบียงเทวสถานนครวัด.

ระยะนั้นขุนเจืองครองเมืองพะเยา, ขุนชินหรือลาวชิน (ใน
มหากาพย์เรื่องท้าวฮุ่งเรียก ท้าวซิม) ผู้เป็นลุงครองอยู่เมืองเงิน-
ยางอันเป็นศูนย์กลางใหญ่ ได้ขอกำลังทัพขุนเจืองไปช่วยรบศึก
แกวประกัน* (เวียตนามเหนือ). ขุนเจืองตีทัพแกวประกันแตก
แล้วยกไปยึดอาณาจักรล้านช้าง จากนั้นก็ยกไปปราบเมืองแกว-
ประกันได้เมื่อ พ.ศ. ๑๖๗๗, ทางจีนถึงกับยอมรับรองอำนาจ
ของขุนเจืองเหนือเมืองแกวประกัน. สาเหตุใหญ่ที่ทำให้ขุนเจือง
มีชัยชนะเหนือล้านช้างตลอดไปจนถึงแกวประกันก็เพราะขุน
เจืองดำเนินนโยบายผูกมิตรกับชนชาติข่า. ในอาณาจักรล้านช้าง
นั้น ชนชาติข่าคือชนพื้นเมืองที่มีอยู่มากกว่าลาว, (แม้ทุกวันนี้
องค์ประกอบของประชากรลาวก็มีสามชนชาติใหญ่ ๆ คือ แม่ว,

* แกวเป็นคำภาษาลาวและไทยโบราณเรียกชาวเวียตนาม. ในพงศาวดาร
ลาวและตำนานทางล้านนาโบราณเรียกเมืองแกวหรือเวียตนามเป็นสอง
ภาค ภาคหนึ่งเรียก แกวประกัน หรือ แกวปะกัน, อีกภาคหนึ่งเรียก
แกวฮ่องบัว หรือ แกวแท่นบัว. แกวประกันคือบริเวณเมือง บักกาน
ในภาคเหนือสุดของเวียตนามบัดนี้, ส่วนแกวแท่นบัวคือบริเวณเมือง
ทัพหวา ถัดฮานอยลงมา.

ซึ่งเรียกว่า ลาวสูง เพราะอยู่บนเขา; ข้า ซึ่งเรียกว่า ลาวเทิง เพราะอยู่ในป่าดงที่ดอน—เทิงภาษาลาวแปลว่า บน—; และลาว ซึ่งเรียกว่า ลาวลุ่ม เพราะอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ; ทั้งสามชนชาตินี้มีจำนวนใกล้เคียงกัน) ในยุคนั้น ข้าถูกลาวเหยียดลงเป็นข้าทาส (ข้า ภาษาลาวแปลว่า ทาส) ต้องถูกเกณฑ์แรงงานมารับใช้ชนชั้นปกครองลาว, พวกข้ายอมไม่พอใจ. ชนเจืองใช้นโยบายเข้าผูกมิตรกับข้า สาบานเป็นญาติพี่น้องกัน โดยเฉพาะกับพวกข้าภูตง (เหนือทุ่งไหหิน) จึงมีกำลังเพียงพอที่จะปราบล้านช้างและแควประกัน. และการได้รับเกียรติเป็นคนเท่าเทียมกันนี้เอง พวกข้าจึงนับถือชนเจืองมาก และยังมีข้าที่นับถือผีเจืองอยู่จนบัดนี้ และยังเชื่อว่าชนเจืองจะมากอบกู้ชนชาติข้าอีกในอนาคต. เพราะเหตุนี้เอง เลยทำให้นักพงศาวดารบางคนคิดเลยเถิดไปว่าชนเจืองเป็นกษัตริย์ของชนชาติข้า.

ข้าพเจ้าเชื่อว่าชนเจืองผู้พิชิตล้านช้างและเวียตนาม และมีชนชาติข้าพื้นเมืองเป็นกำลังนั่นเอง ได้ส่งกองทัพจากลุ่มแม่น้ำกลงไปช่วยเขมรทำสงครามกับจามปา. กษัตริย์ศรีสุรยวรมันที่ ๒ ของเขมรกับชนเจืองแห่งเงินยาง คือกษัตริย์เรืองอำนาจแห่งสองอาณาจักร ซึ่งเป็นมิตรไมตรีกัน ฝ่ายหนึ่งทำสงคราม

กับเวียตนาม และฝ่ายหนึ่งทำสงครามกับจาม. เวียตนามนั้น
คือกำลังหนุนสำคัญของจามที่คอยรังควานเขมร การทำศึกกับ
เวียตนามของขุนเจืองจนชนะเมื่อ พ.ศ. ๑๖๗๗ จึงเป็นผลดีต่อ
เขมรอย่างยิ่ง และการที่เขมรทำสงครามปราบจามก็ย่อมเป็นที่
พอใจของขุนเจือง เพราะเงินยางกับจามได้เป็นศัตรูทำสงคราม
กันมาตั้งแต่ครั้งปู่ของขุนเจือง คือพญาลาวเงิน.

เนื่องด้วยทั้งสองฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกัน และขุนเจือง
ได้ส่งกองทัพชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกมาช่วยงานศึกของเขมร
เอง เมื่อศรีสุริยวรมันที่ ๒ จำหลักภาพขบวนทัพขึ้นเป็น
อนุสรณ์แห่งชัยชนะจึงได้จำหลักภาพของ สุย๋ากุกุ ไว้เป็นเกียรติ
ด้วย. ในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งหรือขุนเจืองที่กล่าวมาแล้วนั้น
ได้มีพรรณนาไว้เหมือนกันว่า เดชานุภาพของขุนเจืองนั้นเป็นที่
เลื่องลือยอมรับไปจนถึงอาณาจักรเขมรหรือขอม—นามกรก้า
เขมขอม เมืองม่าน ก็ถึง (ท้าวฮุ่งหรือเจือง, ฉบับกรมศิลป
ากรพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๖, หน้า ๒๐๔)

เอาละ ถ้ายอมรับสมมุติฐานว่า สุย๋ากุกุ คือ เสียมแห่งลุ่มแม่น้ำ
กมา, บัณฑิตยังมีอีกข้อหนึ่งว่า ทำไมเขมรจึงเขียนแม่น้ำ
นี้ว่า กุกุ ทำไมไม่เขียน กก? บัณฑิตตอบได้ง่ายมาก :

๑. ตามอักษรวิธีของเขมร, ถ้าจะให้ออกเสียง กก จะต้องเขียน กุก, คือต้องมีสระอุ (ซึ่งเขาเรียกว่าสระโอะ ในกรณีที่ใช้กับพยัญชนะอโหมชะ). ถ้าเขียน กก, จะออกเสียงเป็น กอก.

๒. แม่น้ำกุกนั้น ทางไทยเราเองก็มักจะเปลี่ยนชื่อให้ หลงเหลือเป็น กุกนที, มักใช้ในตำนานที่แต่งเป็นภาษาบาลี หรืออังกบาลี.

ฉะนั้น **สุยักุก** จึงเป็นการเขียนที่ถูกต้องที่สุดในสำเนียงเขมร และเมื่อแปลเป็นไทยก็ควรเป็น **เสียมกุก** (=ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกุก) หรืออาจเขียนรักษารูปศัพท์จารึกไว้ชนิด ๆ ก็ได้ว่า **เสียมกุก** (=ชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกุกนที)

เสียมกุก หรือ เสียมกุก ฟังดูไม่คุ้นหูไทย แต่เมื่อเขมรเรียกชนชาติไท-ไตว่า เสียม เขาก็ต้องเรียกชาวเสียมที่ลุ่มน้ำนั้นว่า เสียมกุก; เหมือนพะม่าเรียกคนไตว่าชาน ก็ต้องเรียกคนไตแห่งลุ่มแม่น้ำมา หรือไตมา ว่า ชานมา หรือ มาชาน, ถ้าให้เขมรเรียกคนไตที่นี้บ้าง ก็ต้องเรียก เสียมมา หรือ เชียมมา เหมือนอย่างเรียกไทใหญ่ว่า เสียมทม. เรื่องไม่น่าแปลกใจอะไรเลย!

บทที่ ๑๐

นี่เสียมกุก!

เมื่อได้กล่าวถึงเรื่องเสียมกุกแล้ว ก็จะขอกกล่าวเสียให้สิ้น
กระแสความเลยในครั้งเดียว.

ยังมีอยู่อีกปัญหาหนึ่งที่ได้ยินกล่าวขว้กันอยู่บ้าง คือสงสัย
กันว่ารูปกองทัพเสียม (สุย่า) ที่สลักไว้บนพระเบียงประวัติ-
ศาสตร์นั้นจะไม่ใช่คนไทย, เพราะรูปร่างหน้าตาไม่เหมือน
คนไทยทุกวันนี้เลย. ศาสตราจารย์หลุยส์ ฟิโนต์ นั้นตั้งข้อ
สังเกตว่า ตัวนายที่อยู่บนหลังช้างนั้น แต่งตัวคล้ายเขมร,
สงสัยว่าจะเป็นนายทหารเขมรคุมกองทัพชาวป่าชาวดอย
อนารยะอะไรมามากกว่า.* ข้าพเจ้าสงสัยว่าศาสตราจารย์ผู้
ล่วงลับไปแล้วผู้นั้นคงจะหาไม่ค่อยดี. ตัวนายทัพเสียมกุกก็
แต่งตัวเหมือนพวกในกองของตนยังกับแกะ และผิดกับนาย
ทหารของกองทัพเขมรอย่างเห็นได้ชัดๆ (ดูภาพ) ทำไม่จึงเห็น
เป็นคนละพวกไปได้. ส่วนตัวไพร่พลของกองทัพเสียมกุก

* *Bulletin de l' Ecole française d' Extrême-Orient* IV
p. 236.

นั้น ล้วนสวมเสื้อ นุ่งผ้าเรียบร้อย มีเครื่องถนิมพิมพากรณ์
 ประดับหรูหรา ต่างกับพวกไพร่พลในกองทัพเขมรนครธมและ
 พลตะไฉ่ ซึ่งคาดเตี่ยวขึ้นนิกเตี่ยว ปล่อยอกและฟุงลอนจ้อน,
 ทำให้จึงเห็นพวกเสียมกุกเป็นพวกคนป่าหรือกองทัพของพวก
 อนารยะ (contingents barbares) ไปได้.

ที่นี้ทางเมืองไทยเราก็กเคยได้ยินนักโบราณคดีบางคนกล่าว
 กันว่า พวกเสียมกุกคงไม่ใช่คนไทย เพราะรูปร่างหน้าตาพิกล
 นก การแต่งตัวก็ไม่เหมือนกับที่คนไทยโบราณแต่ง. ผู้ที่กล่าว
 อย่างนั้นก็ไม่ได้เห็นได้อธิบายเลยว่าคนไทยรุ่นพ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๐๐
 แต่งตัวอย่างไร, 'จึงต้องเดาเอาเองว่า ชรอยท่านผู้นั้นจะคิดว่า
 ต้องแต่งตัว อย่างภาพเครื่องแต่งกายชาวสุโขทัย (พ.ศ. ๑๘๐๐)
 ซึ่งนุ่งกางเกงขาก๊วย ใส่เสื้อม่อฮ่อม อย่างที่ผู้คาดคะเนชน
 กระนั้นละมัง. การวาดภาพเครื่องแต่งกายของคนไทยไว้จาก
 มโนนึก คิดเอาว่าควรจะเป็นอย่างนั้น อย่างนี้, ใช้การไม่ได้
 หรอกในทางโบราณคดีและศิลป์. เครื่องแต่งกายของแต่ละสมัย
 นั้น ต้องกำหนดภาพสมมุติขึ้นโดยศึกษาตรวจสอบจากเอกสาร,
 ภาพจำหลัก, ภาพปั้น, ภาพเขียนในยุคนั้น ๆ หรือจากลวดลาย
 ที่จัดทำขึ้นในยุคนั้น ๆ, เหมือนอย่างที่คุณชิน อยู่ดี เคยค้นคว้า

ตรวจสอบจากหลักฐานศิลปะและวรรณคดีต่าง ๆ (ลงพิมพ์ในวารสารศิลปากรแล้ว). เรื่องที่เรานึกเอาและเรื่องที่เป็นจริงนั้นมันคนละอย่างกัน. อย่างเครื่องแต่งกายสุโขทัยที่ลอกออกมาได้จากลวดลายจำหลักต่าง ๆ ของศิลปวัตถุสมัยสุโขทัยนั้น ไม่เหมือนกับภาพแสดงเครื่องแต่งกายสุโขทัยที่มีคนคิดขึ้นและนำออกแสดงเป็นภาพพิมพ์จำหน่ายหรือเป็นหุ่นโชว์เลยสักนิดเดียว, ต่างกันเหมือนความฝันกับความเป็นจริงยั้งนี้แหละ.

ในสังคมที่มีการพัฒนาทางศิลปะและวัฒนธรรม การแต่งกายย่อมแปรผันไปเสมอ ขึ้นอยู่กับผลสะท้อนของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติ. จะไปให้มันตายตัวแข็งที่อยูเหมือนสังคมที่ห่างไกล ล้าหลัง ขาดการติดต่อกับนานาชาติหาได้ไม่.

ภาพชาวเสียม (สยาม) ในระเบียงนครวัดนั้น ร่างใหญ่แข็งแรง ไบหน้ายาว นี่เป็นลักษณะของคนไทยในรัฐชานและไตลื้อสิบสองปันนา และเชียงราย. คนไทยโบราณนั้นร่างใหญ่ สูงจนถึงกับมีคำพังเพยว่า: “เขมรขาว ลาวใหญ่ ไทยเล็ก เจ๊กดำ” (ห้ามคบ) คำพังเพยนี้จะเชื่อได้หรือไม่ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง, แต่ในด้านประวัติศาสตร์แล้ว มันบอกแก่เราว่า

ลักษณะทั่วไปของคนไทยโบราณ, สมัยที่ยังไม่คลุกกลีปะปนกับชนพื้นเมืองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจนกลืนกันไปหมดนั้น, เป็นคนร่างใหญ่; ถ้าคนไทยคนไหนร่างเล็กแล้ว เป็นผิดเพศผิดพวกทีเดียว. ภาพสลักชาวเสียมพนันจุ่มกยาว โตกว่าจุ่มกภาพชาวเขมร บางคนก็มีหนวดมีเคราด้วย. ทุกคนใส่ตุ้มหูห่วงกลมเหมือนจักรวงเขื่อง ไว้ผมยาวเกล้าทรงสูงลดชันขึ้นไปกลางกบาล บนยอดประดับดอกไม้ไหวเป็นช่อสูง เมล็ดที่เกล้าดูเหมือนจะมีเครื่องรัด (คือที่ไทยโบราณเรียกเกี้ยว, เกี้ยวภาษาไทยโบราณและภาษาลาวบัดนี้แปลว่า รัด). ผมตอนล่างของกบาล คือบริเวณท้ายทอยจรดหูปล่อยปรกลงประบ่า มีพวงดอกไม้แซมผมรอบท้ายทอยเป็นระย้า. ทรงผมนี้ผิดกับทัพชาวเขมรและละโว้ทั้งหมด ซึ่งพวกนั้นสวมเทริดยอดเป็นรูปหัวสัตว์ต่าง ๆ, ไม่ปล่อยผมประบ่าเลย, (ดูภาพ)

ที่นั่น เชนเสื่อแขวนสั้น ไม่มีคอ คือเจียนผายชันไปเลย บ้างก็เป็นเสื่อเรียบ ๆ บ้างก็เป็นเสื่อแพรลายดอกไม้เป็นดวง ๆ (ที่ว่าเป็นเสื่อแพรก็เพราะผ้าไหม, ผ้าฝ้ายของไทย ไม่มีทอเป็นลายดวงดอกไม้เช่นนั้น ลายอย่างนั้นมีแต่ทำในแพร) ปลายแขวนเสื่อและชายเสื่อมีขลิบริมลวดลาย. ส่วนเครื่องนุ่งนั้นเป็น

โสร่ง มีทั้งเป็นผ้าพันเรียบและทั้งลายแบบผ้าถุงลาวโสัง (ผู้ไท) ซึ่งนุ่งให้เชิงผ้าข้างล่างผายนิดๆ เหมือนโสร่งมอญ-พะม่า แต่สังเกตว่าไม่ได้เปลาะชายผ้าให้เป็นถุง หากเป็นฝืน และนุ่งพันแบบมลายู. รอบเอวมืดอกไม้ห้อยเป็นระย้าลงมาเป็นสายยาวเกือบจรดเข่าเหมือนระย้าประดับเอวระบ้ำสาวาย. มือถือดอกหรือทวน และคอง.

รูปพวกเสียมกุกนี้ ผิดจากรูปของพวกเขมร, ละโว้ และทัพเมืองอื่น ๆ ในขบวนเดียวกันนั้นทั้งหมด. พวกอื่น ๆ นั้นถอดเสื้อล่อนจ้อน มีบางคนจึงสวมเสื้อ อารมณ์ที่นุ่งคือเที่ยวทั้งชายบั้งกันนิดเดียว แต่ชายนั้นแผ่อ้อมรอบตะโพกและยาวเฉลียงลงมาบังต้นขา. ใบหน้าก็แบะใหญ่ จมูกแบน หูยานรูโตยาว แต่ไม่ใช่ตุ้มหู. มีพวกกองหน้าสุด คือกองของนักราชการพลธนูแห่งเมืองเชิงฉาลเท่านั้น ที่มีแปลกกว่าใครชนิดหนึ่งตรงที่มีผ้าห้อยจากสะตือลงมาบังหน้าเป็นชายไหว (ไม่มีชายแครงขนาบ) คุณคล้ายพวกข่าระแแต่เชื้อชวามลายูนุ่งกันเดียว.

ที่หน้านายทัพเสียมกุก แต่งตัวสวมเสื้อ นุ่งโสร่งแบบเดียวกันกับไพร่พล ต่างแต่มีผ้าคาดอก เอวเหน็บกริชอัน

เมื่อเรือ ยื่นโถงธนูอยู่บนหลังช้าง. เฉพาะผมนั้น เกลัดลัดชั้น
ขึ้นไป และมีดอกไม้วัวประดับเป็นช่อเช่นกัน ต่างแต่ว่าพวก
ดอกไม้ห้อยแซมผมที่รอบท้ายทอยนั้นมากกว่าของพวกไพร่พล
จนดูเหมือนแข่งกันทีเดียว.

ส่วนเครื่องสูงในกองทัพ สบายๆ ที่ใช้ประดับยศผู้นำบน
หลังช้างนั้น เป็นร่มไหม่คล้ายกลด แต่หลังคาลาดตรง ไม่ค่อม
มีเชิงระบายหลุมมนลงมานิดหน่อย, คั้นยาว ถือชูบังคนที่ยืน
บนหลังช้างได้สบาย และใช้ประดับเป็นหมู่หลาย ๆ คั้น. ร่มที่
วานี้ เป็นแบบเดียวกับของพวกเขมร. สังเกตดูจากภาพสลัก
เขมรในที่อื่น ๆ แล้ว ได้ความว่าร่มชนิดนี้เป็นแบบฉบับของ
ร่มยศเขมรโบราณ ยิ่งผู้นั้นมียศสูงก็ยิ่งประดับมากคั้น, เช่น
ตัวกษัตริย์ศรีสุริยวรมันที่ ๒ ในภาพตอนนั่งทำพิธีเคลื่อนพล
อยู่บนยอดเขานั้น มีร่มที่วานี้สิบคั้นทีเดียว.

ร่มเขมรโบราณอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นอย่างเดียวกับที่ใน
กฎมณเฑียรบาลของไทยสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาเรียกพรรณนาไว้
ในเครื่องประดับยศเจ้านายและขุนนางว่า “ร่มทงยู” เช่น
“บรรดาศักดิ์หัวเมือง นา ๕,๐๐๐ ชีแว ร่มทงยู” (กฎมณเฑียร-
บาล, กฎหมายตราสามดวง) ที่เขียนเป็น ธงยู เพราะคิดว่า

เป็น ธง ไปก็มี. (กฎหมายเมืองไทย ฉบับพิมพ์สองเล่มของ หมอบลัดเลย์ เล่ม ๒ น. ๙๓, ๙๔)

เรื่องร่ม ทงยู หรือ ธงยู นี้ เป็นของลึกลับมานานแล้ว เคยอ่านพบใน *สารสินสมเด็จฯ* ว่า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ก็ทรงค้นไม่พบว่าเป็นอะไร.

ความจริงแล้ว ทงยูเป็นคำภาษาเขมร. เขมรปัจจุบันเขียนทำงาน, ออกเสียง เตียงยู, แปลว่า ร่มกระดาษ ; ร่มผ้าเรียกฉัตร. ไทยเราคงจะขอยืมคำนี้มาใช้พร้อมด้วยร่มชนิดนั้นตั้งแต่โบราณ. ร่มทงยูที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลเห็นจะมีรูปร่างอย่างร่มประดับยศของภาพสลักที่นครวัดนั่นเอง คือคันใหม่ ค้ำยาว และไม่ใช้ทำด้วยผ้า, อาจทำด้วยวัสดุอื่นที่ไม่จำเป็นต้องเป็นกระดาษก็ได้. ร่มทงยูนี้มีหลักฐานชัดเจนว่าไทยแห่งนครเงินยางในศตวรรษที่ ๑๗ ได้ยืมไปใช้ประดับยศ และใช้บังแดดในขบวนทัพให้แก่เจ้านายบนหลังช้างด้วย. หลักฐานนี้คือวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง ซึ่งเล่าประวัติการรบระหว่างไทยเงินยางกับแกวประกัน (เวียตนามภาคเหนือสุดบริเวณเมืองบักกาน) เล่มเดียวกับที่เคยกล่าวถึงมาแล้วในบทที่ ๙. ในหนังสือนี้ก็มีกล่าวถึงร่มทงยูหลายครั้งในขบวน

เดินทัพ, เช่น

เมื่อนั้น	เจ้าอยู่แก้วขันตี	ทองเทียร
ทงยูกางฮ่มงาม		บังง

(น. ๒๑๐)

ความว่า เจ้าหญิงแก้วขันตีข้างชื่อทองเทียร มี ทงยู
คันทงามกางเป็นร่มกันแสงแดด.

อีกแห่งหนึ่งขุนเจืองพาคูรักไปเที่ยวป่า มีว่า :

ทะเล่งคว้าวเตียรคาษ	แพนทอง
เสนานำม่วนเมือ	เถิงท้าว
พระองค์ย้าย ทงยู	บังฮ่ม
ข้างแนบน้าวเฮียงเจ้า	จากลง ฯ

(น. ๔๗)

ในวรรณคดีนี้บ่งชัดว่า ทงยู คือร่มใหญ่คันยาว กางบังคน
บนหลังข้างได้ เป็นแบบเดียวกับที่ภาพสลักนครวัด. คำทงยู
ก็คือ ทงยู ในกฎมณเฑียรบาลสมัยศรีอยุธยาตนเอง แต่
เขียนไปแบบสำเนียงล้านช้าง คือ มักเติม อ เช่น มงคล เป็น
มุงคูน; บรม เป็น บรูม ฯลฯ และคงประสงค์จะลากเข้าความ
ด้วย เพราะ ทง ในภาษาล้านชังก็คือ ธง, เป็นอย่างเดียวกับ

ที่ไทยลากเข้าความเป็น ธงยู.

ทงยู-ทงยู อันได้แก่ร่มใหม่ กัณยาว ทำด้วยกระดาษ^๕ ยังมีร่องรอยอยู่ในชีวิตจริงของชาวอีสานปัจจุบัน, กล่าวคือ : พวกนายฮ้อยที่คุมโขลงควายรอนแรมจากที่ราบสูงเหนือเทือกเขาตองเรือก ตัดช่องเขาลงมาขายยังภาคกลางแถบนครนายกนั้น จะมีร่มใหม่ชนิดนี้^๕กันแค้นลงมาด้วย บักนอนกันน้ำค้างได้เหมือนกลด ร่มใหม่ที่ว่านี้ ทำด้วยกระดาษ และเรียกว่า "กัณยู" ไม่เรียกด้วยคำอื่น. ในภาษาลาวและอีสานนั้น เรียกร่มกระดาษว่า จ้อง และเรียกร่มผ้าว่า ฮ่ม ; กัณยูใช้เรียกร่มกระดาษคันใหม่ที่ใช้เดินทางไกลโดยเฉพาะ. คำ กัณยู นี้เห็นได้ชัดว่าเป็นคำเดียวกับ ทงยู ในวรรณคดีโบราณ^๕นั่นเอง เป็นแต่มาถูกลากเข้าความเป็นคันไปเสียภายหลัง. คำ กัณยู นี้ ยังมีใช้ด้วยในภาษาไทยภาคเหนือออกเสียงเป็น กัณยู. ส่วนทางลาวหลวงพระบางกลายเป็น ผักยู, ใช้เรียกร่มกระดาษ ; ร่มผ้าเรียกว่า กต (คือ กลด).

เราได้วิเคราะห์กันมาแล้วว่า กองทัพชาว สุย์ากุก ในภาพจำหลักที่ระเบียงนครวัดราว พ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๐๐ คือรูปชาวสยามแห่งลุ่มแม่น้ำกกในอาณาจักรเงินยางสมัยขุนเจือง (พ.ศ.

๑๖๖๕-๑๗๓๕). เมื่อปรากฏว่ากองทัพเงินยางของขุนเจืองก็ใช้ทงยู แบบเขมรโบราณยุคนั้น, ดังมีพรรณนาไว้ในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่ง, จึงไม่แปลกประหลาดอันใดที่ภาพกองทัพเสียมกุกที่ระเบียงนครวัดก็ได้มีร่มทงยูหรือทงยูกางอยู่ในนั้นด้วยหลายคัน. ในยุคนั้น รู้สึกว่าจะยังไม่นิยมร่มชั้น (ฉัตร). ภาพจำหลักของเขมรโบราณมักแสดงยศของกษัตริย์โดยใช้ทงยูกางปักเรียงรายรอบคันทันหลาย ๆ คัน. คือเอาจำนวนคันทันเข้าว่า ไม่เอาจำนวนชั้น. ราชสำนักไทยเงินยางก็คงจะมีคตินิยมทำนองเดียวกัน, จึงไม่ปรากฏมีฉัตรอยู่ในกองทัพเสียมกุก, มีแต่ทงยูหรือทงยู.

ที่นี้มาว่าถึงเสื่อแพรลายดอกไม้ที่ตัวนายในกองทัพเสียมกุกสวมกันคู้บ้าง. วรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งมีกล่าวถึงแพรจีน แพรลายแพรห่อ เสมอ. จัดอยู่ในจำพวกอาภรณ์ที่ถือว่าเป็นของชั้นดี. ของฝากหรือบรรณาการที่ให้อันจะต้องมีแพรจีนอยู่เสมอ. อาณาจักรเงินยางนั้นอยู่ติดกับเขตยูนนาน ซึ่งชาวไทเงินยางเรียกว่าพวกห่อ (ห่อ คือ ชนชาติฮั่น, อันเป็นชนชาติส่วนข้างมากของจีน. ภาษาจีนได้เช่นกวางตุ้งออกเสียงคำนี้ว่า ห่อน, กวางซีว่า ฮอน เสียงชั้นจุมก, ภาษาไตตัดเสียงจุมกทั้ง เลยเหลือ

เพียง ห้อ และเรียกชาวยุ่ยนานโดยทั่วไป. ไทยภาคกลางเขียนผิดไปเป็น ฮ่อ). ด้วยเหตุที่เขตติดต่อกัน และด้วยเหตุผลทางการเมืองตลอดจนเศรษฐกิจการค้า, ไทยเงินยางจึงออกจะนิยมของจีนอยู่มาก. ในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งมีกล่าวถึงการเลี้ยงแขกเมืองบ่อย ๆ และถ้วยชามที่ใช้ทุกครั้งจะต้องเป็น ชามจีน บางทีก็เรียก ทะไลจีน. ที่เรียกทะไลจีนนั้น เห็นจะเป็นถ้วยกลม ทรงบ้าน มีเชิงเตี้ย ๆ รูปเดียวกับถ้วยตะไลของไทยภาคกลาง. แต่ถ้วยตะไลของเราเป็นอย่างขนาดเล็ก ใช้ทำแต่ขนมถ้วย. ของเดิมที่เดียวเห็นจะมีหลายขนาด. ลองนึกถึงดอกไม้ไฟที่เรียกว่าตะไล ซึ่งทำเป็นวงกลมขนาดผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ ๔-๕ นิ้ว. จะเห็นว่าโตกว่าถ้วยตะไลมาก เชื่อว่าเดิมคงมีถ้วยตะไลขนาดใหญ่ ๆ ด้วย และดอกไม้ไฟชนิดนี้คงมีลักษณะกลมเหมือนถ้วยตะไล จึงได้เรียกว่าดอกไม้ตะไล. ทำนองเดียวกับที่ทำเป็นพุ่มขนาดพ้อม ก็เรียกดอกไม้พ้อม ฉะนั้น. ส่วนคำคำว่า ฮีเวอร์ตะไล นั้น คงจะขยายความออกไปจากดอกไม้ตะไลที่หมุนแจ๊ด ๆ อลระวาด, ไม่เกี่ยวกับถ้วยตะไล. ทะไลจีนที่ชาวเงินยางชอบใช้นั้น เห็นจะถือเป็นภาชนะชั้นดี คือเป็นถ้วยเคลือบ, มีใช้ชามดินเผาพื้นเมือง, จึงนิยมเอามารับแขก และ

พรรณนาถึงบ่อยๆ.

นอกจากชาวจีนและทะเลจีน วรรณคดีเรื่องนี่ยังกล่าวถึง ไทจีน, ซึ่งก็คงจะเป็นไทเคลือบชนิดหนึ่ง. จนที่สุด จะชม ท้องฟ้าว่ามีเมฆสลบสีเป็นลวดลายงามตาก็คงชมว่า เป็นลวด ลายงามเหมือนลายจีน (น. ๑๐๘)

ความนิยมวัฒนธรรมบางอย่างของจีน และของใช้จีนดัง กล่าว เห็นจะเป็นเพราะโดยทางการเมืองระหว่างประเทศแล้ว จีนคือมหาอำนาจทางภาคตะวันออกไกลในยุคโบราณ รัฐเล็ก รัฐน้อยจะต้องไปขอการรับรองรัฐบาลจากจีนเสมอ (ซึ่งจีนจก เหมมาไว้ว่าไปจิ้มก้อง) ทำนองเดียวกับที่มะริกันมีอิทธิพลทาง การเมืองระหว่างประเทศอยู่ในซีกโลกตะวันตกบัดนี้, รัฐบาล ไตที่รัฐประหารกันขึ้นมา ถ้าไม่ได้รับความเห็นชอบจากมะริกัน ก็เตรียมม้วนเสื่อได้!

ที่หันกลับมาว่าถึงแพรจีน. วรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งจดไว้ หลายครั้งถึงเรื่องให้บรรณาการกันด้วยแพรจีน เช่น :

ย่งย่งต่งถวายเป็นเครื่อง	บรรณาการ
ยอนยอน ยอแพรจีนแจกกอง	ทังผ้า

(น. ๘๐)

มีแพรห้อยลายวัลย์

แวนหลาก

(น. ๖๓)

เมื่อขุนเจืองรบชนะเมืองแกวปะกัน (แกว คือชาวเวียตนาม ลาวและไทยโบราณเรียกว่า แกว; ปะกัน คือภาคเหนือสุดของเวียตนาม ซึ่งเวียตนามเรียกว่า บักกี และในภาคนี้มีเมืองใหญ่เมืองหนึ่งชื่อเมือง บักกาน, อยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำคำซันไป. ขุนเจืองไปตีเมืองแกวปะกันก็ว่าต้องเดินทัพข้ามแม่น้ำคำไป, คงหมายถึงเมืองแกวที่บริเวณบักกานนี้) เมื่อชนะแกวปะกันแล้ว ประเทศรอบทิศก็ยำเกรง, ทางยูนนาน พม่า ห้อเมืองหนองแสก็ส่งบรรณาการมาถวาย มีแพรเงินอีกเช่นกัน ถึงคำโคลงว่า :

ผู้ผ่าน ^๕ พื้นห้อยใหญ่	หนองแส
มีบรรณาการมาเครื่องทวย	ทั้งคู่
แฮลายเกยวสนโคม	ฮ้อยแผ่น
ทั้งหม่ ^๕ ผ้าตาแต้ม	เครื่องคำ

(น. ๒๙๙)

แฮลายนั้น เป็นภาษาไทยเงินยาง คือ แพรลาย. (ไทยพายัพเดียนกัวยังเรียกแพรว่า แฮ).

ตาม^๕ นั้นได้ว่าช่างเขมรยก^๕นสลักภาพนายทัพเสียมกุก
แห่งเงินยางไว้ได้ตรงตามที่^๕เป็นจริงทีเดียวในเรื่องผ้าคาดอก.

ที่^๕นมาตุผ้า^๕นุ่ง ซึ่งเป็นโครงสร้างแบบมอญพะม่า. ไทยเงินยางจะ
นุ่งโครงสร้างแบบมอญพะม่าหรืออย่างไร ?

ข้อ^๕นี้ยังหาหลักฐานมาชี้^๕ขาดอย่างจุใจไม่ได้. ในวรรณคดี
เรื่องท้าวชูง มีกล่าวถึงท้าวชูง (ขุนเจือง) แต่งตัว บรรยายว่า
นุ่งผ้าแต่จะเป็นแบบโครงสร้างมอญหรือไม่ ไม่มีรายละเอียด :

แต่ ^๕ นั้น	พระบาทย้ายสรงโสรจ	บริวารณ
	ทรงผืนคานคำคำ	พันก้อน
	กาสาเสื่อจังกอน	ควรรขนาด
	แหวนใส่ช้อนฝูงแก้ว	คำเมือง
		(น. ๒๘๖)

ในโคลงนี้กล่าวว่าขุนเจืองนุ่งผ้าเป็นผืน (ไม่เปลาะชายต่อ
กัน) เป็นแน่นอนว่าไม่ได้นุ่งกางเกงขาก๊วยเหมือนที่มีใครเคย
คิดวาดเป็นแบบชนตามจินตนาการ. ภาพสลักที่ระเบียงนครวัด
นี้^๕ พวกเสียมกุกทั้งตัวนายที่^๕ยืนบนหลังช้างและทั้งไพร่พลก็
นุ่งผ้าเป็นผืนอย่าง^๕นี้ แต่พันรอบตัวให้เชิงผายนิก ๆ เหมือน
โครงสร้างมอญ.

พื้นฐานที่จะนุ่งโสร่งอย่างมอญมีอยู่มากทีเดียวในอาณาจักรหริภุญไชยหรือเงินยางยุคขุนเจือง. ในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่งมีบรรยายไว้แจ่มชัดว่า แม่ของขุนเจืองเป็นมอญ ซึ่งในหนังสือนี้เรียกว่า เมง ตามภาษาไตภาคนั้น.^๑ อาณาเขตของเมืองสวนตาลหรือนาคอง อันเป็นเมืองของพ่อแม่ขุนเจือง (ริมโขงเหนือเมืองเชียงแสน) ก็มีอาณาเขตติดต่อกับเมืองเมง (มอญ) ดังโคลงว่า: “บุรีเท้าเมืองเมง มนุษย์โลก” (น. ๑) บ้าของขุน

๑ เมงกับมอญ เป็นคำเกิดจากรากเหง้าเดียวกัน. พวกมอญโบราณเรียกตัวเองว่า เรมณ (จารึกมอญ พ.ศ. ๑๖๔๔-๔๕) ยุคต่อมาค่านในภาษามอญเองกลายเป็น รมน (จารึกมอญ พ.ศ. ๒๐๒๒) เวลาเขียนเป็นภาษาบาลีใช้ รามณเทศ. ไทยรับมาใช้ทางรปอักษรมัน รามณ. แต่มอญเองออกเสียงคำ รมน ในรุ่นหลังกร่อนเป็น ห-ม่อน หรือ ม่อน (ยาว ๆ หนัก ๆ), ไทยจึงเรียกตามภาษาปากออกคำหนึ่งว่า มอญ. ส่วนไตเหนือ เอาคำรามณ หรือ เรมณ (รีเมณ) ไปใช้, แต่ออกเสียงตามลันของล้านนาและล้านช้าง. ไททางภาคทั้งสองนั้น ในสมัยโบราณ ออกเสียง ฅ สกต เป็นแม่กงเป็นส่วนใหญ่, เช่น เพ็ฅ เป็น เพ็ง หรือ เบ็ง. ช่างวานัน คำสระอะทมิ ฅ สกต, จะออกเสียงเป็นสระเอทมิ ง สกตหมด จะเห็นได้จากวรรณคดีล้านนาและล้านช้างโบราณ เช่น บัลชร เป็น เบ็งชร, อัญชั เป็น เอ็งชั, กัณฉา เป็น เก็งฉา, อรัณฉา เป็น อเร็งฉา, บัลจาด เป็น เป็งจาด ฯลฯ คำ รามณ หรือ เรมณ จึงเป็น รเม็ง, กร่อนเหลือ เมง เพราะไม่เสียง ร ในภาษาไตเหนือและล้านช้าง. (จารึกมอญทั้งสองแห่ง ดู C. O. Blagden, *Epigraphia Birmanica Vol. III pt. I. Rangoon 1923, p. 5, Vol. III pt. Rangoon 1928, p. 84*)

เจื่องก็เป็นมอญ เป็นชายาของเจ้าเมืองเซียงเคือซึ่งเป็นจาม. ลูกสาวของบ่าซ้อนางง้อม เป็นซุรักของขุนเจื่อง; ในหนังสือนี้ก็เรียกนางง้อมว่า นางเมง บ้าง นางมอญ บ้าง ลูกมอญ หรือ ลูกเมง บ้าง (น. ๑๕). เมื่อทางเมืองของนางง้อมแต่งพิธีกรรม ผีคือผีบรรพบุรุษ ก็กล่าวเชิญผีบรรพบุรุษฝ่ายมอญมากิน เครื่องเส้น เช่นมีโคลงว่า “ขุนหลวงเจ้าเมือง เมง เป็นใหม่ มากิน” (น. ๑๑); เมื่อแม่ขุนเจื่องส่งคนไปขอนางง้อมให้ลูกชาย แม่ นางง้อมเรียกสินสอดแพงมาก, แม่ขุนเจื่องก็ได้ออกปากค่า แม่ นางง้อมว่า พวกเมงนี้มันช่างจืดไร้มักได้ชายคนกิน ดังโคลงว่า:

คนจิ้งไฮถือความ	มักได้
ยาวว่า เมงคาแข่งชายกัน	กินค่า

(น. ๑๓)

จะเห็นได้ว่าไทยเงินยางกับมอญนั้นคลุกคลีปะปนกันสนิท แน่นแฟ้น ทั้งนี้เพราะบริเวณตั้งแต่แม่น้ำโขงขึ้นไปนั้น มีมอญเป็นชนพื้นเมืองเดิมอยู่ร่วมกับละว้าซึ่งเป็นชนชาติในตระกูลมอญ-เขมรด้วยกัน. แม่น้ำโขงนั้น เดิมชื่อแม่ระมิงหรือแม่น้ำเมง. หนังสือ *จามเทวีวงศ์* เรียกชาวลุ่มแม่โขงว่าพวก

เมงคบุตร (ลูกเมง) ชื่อ ระมิง หรือ เมง นี้ ก็คือคำเดียวกับ
 เรมณ อันเป็นชื่อของมอญแต่โบราณ, แม่ระมิงหรือแม่น้าเมง
 ก็คือแม่น้าที่พวกมอญหรือเมงอาศัยอยู่. เพราะการคลุกคลีเช่น
 นี้ อารยธรรมของมอญที่สำคัญหลายอย่างจึงเข้ามาผสมกับ ไทย
 เช่น กฎหมายพระธรรมศาสตร์ ซึ่งฉบับของไทยบอกชัดว่าแปล
 มาจากภาษามอญ; ปฏิทินแบบมอญหรือเมงก็เป็นที่ใช้กันทั่วไป
 ในภาคเหนือมาแต่โบราณเต็มที, จารึกหรือเอกสารเก่า ๆ ทาง
 เหนือจะต้องบอกศักราชเป็นวันไทและวันเมง (ปฏิทินไทยและ
 ปฏิทินเมง) ควบคู่กันเสมอ เพื่อให้เข้าใจทั่วกันทั้งพลเมืองไทย
 และเมง เช่น *หลักอินทขิล* (หลักเมือง) ของเวียงยางสาย, พญา
 ลาวเคียงบรรพบุรุษของขุนเจือง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๕๓๔ ก็ต้อง
 เขียนควบคู่ไว้ว่า “ไทยว่าเดือนหกเพ็ง เมงวันอาทิตย์ ไทยกตสี
 ยามกลองงาย . . .” (พงศาวดารโยนก, ศิลปাবรรณาการ
 ๒๕๐๔, น. ๒๕๐).

สิ่งสำคัญที่สุดอันเป็นวัฒนธรรมของมอญอีกอันหนึ่ง^๕ที่ไทย
 โยนก-เงินยาง-เชียงใหม่-ลำพูนรับไว้ คือ การอักษรศาสตร์
 ซึ่งติดมากับพุทธศาสนาอันผ่านมอญมาจากอาณาจักรสุธรรมวดี.
 ตัวอักษรก็ดี อักษรวิธีก็ดี ไทยโยนกและเงินยางรับจากมอญ

มาเป็นพื้นเดิมสุด อักษรไทยเหนือทุกวันนี้ก็ยังมีร่องรอยแสดง
ความจริงซ่อนอยู่ แม่ในล้านช้าง อักษรที่เรียกว่าตัวธรรมก็มี
ลักษณะมาจากมอญโบราณเช่นกัน.

ในอาณาจักรไทยเงินยางนั้น รู้สึกได้จากวรรณคดีเรื่อง
ท้าวฮุ่งว่ามีพื้นชีวิตทางวัฒนธรรมชาวบ้านที่รับมาจากข้าตำน
หนึ่ง จากมอญอีกตำนหนึ่ง (เฉพาะข้า ควรรตย ศิลา วีรวงศ์,
ความเห็นของผู้ชำระ, *ท้าวฮุ่งหรือเจือง*, กรมศิลปากร ๒๔๘๖)
ชนชั้นปกครองนั้นผสมปะปนกับมอญมาก และถือว่ามอญเป็น
ตระกูลสูง, ทั้งนี้ตามฐานะทางวัฒนธรรมและการเมืองของมอญ
ทางลุ่มแม่โขงขึ้นไป. อีกตำนหนึ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งยกย่องเชิดชู
ก็คือจีน, เพราะอิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศ. แม้ขุน
เจืองเองเมื่อพิชิตแคว้นประกันก็ต้องขอการรับรองอำนาจของเงิน
ยางเหนือแควจากราชสำนักจีน (พระยาประชาภิจักรจักร,
พงศาวดารโยนก, ศิลปাবรรณาการ ๒๕๐๔ น. ๒๕๗).

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่ถกกันในนครเงินยางสมัยขุนเจืองว่า
ผู้ตระกูลดีคือผู้มีเชื้อสายเมงและจีน. เช่นในโคลงเรื่องท้าวฮุ่ง
ว่า:

พระราชเมียนกอลยกล่าว	นางมน
โสมควนคือคู่เหลา	ผิวเผียน
พระกายกะกุลก้าเมงจิ้น	เจ้าแม่
เมียนมอบให้เมื่อพร้อม	เพื่อนเฮา ๆ

(พระกายกะกุลก้าเมงจิ้น = รูปกายและตระกูลเสมอกัวยเมงและจิ้น).

ฉะนั้น จึงไม่แปลกประหลาดอะไรที่ตัวขุนเจืองหรือตัวนาย และพลทหารเสียมกุกจากเงินยางที่สลักไว้ ณ ระเบียบนครวัด นั้น จะไม่ได้มุ่งกางเกงขาก๊วยอย่างที่ใครคิดว่า น่าจะเป็น หากมุ่งสร้างแบบมอญ! ปราบฏการณ์ทางวัฒนธรรมเช่นนี้ก็เป็น อย่างเดียวกับที่ไทยศรีอยุธยาที่ไม่มุ่งกางเกงขาก๊วย, หากมุ่งผ้า โจงกระเบนแบบขอมหรือเขมร (ซึ่งได้เอามาจากชนชั้น ปกครองที่มาจากอินเดียได้อีกทอดหนึ่ง).

ที่นี้คุ้มหู่. ที่ในภาพสลักรูปเสียมกุกใส่คุ้มหู่ห้วงกลมกระชั้น รู ก่อนข้างโต มีลายเป็นจัก ๆ นั้น อันนี้ตรงกับในวรรณคดี เรื่องท้าวฮุ่งเผงที่เดียว. พวกผู้ชายชาวเงินยางนั้นใส่คุ้มหู่ห้วง กัวย ซึ่งในหนังสือวรรณคดีเรียกว่า กะจอนต้าง (ต่าง ภาษา ลาวหมายถึงตึงของใบหู และหมายถึงคุ้มหู่ห้วงขนาดใหญ่กัวย).

ในโคลงทำนองเขียนพรรณนาถึงบ่อยๆ เช่น ทำนองแต่งตัว :
 ทรงกะจอนต่างเสาคำ ประดับดอก
 (น. ๒๘๖)

ส่วนการไว้ผม ตามรูปนครวัดนั้น เห็นจะเป็นแบบหนึ่งของการเกล้ากลางกบาลของไทยโบราณที่เรียกว่า **เกล้าโจรง-โขดง**, และที่มีแซมดอกไม้ไหวบนยอดเมาลัยนั้น ได้พบว่าตกถึงสมัยอยุธยา ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลว่าการแซมดอกไม้ไหวบนมวยยังเป็นเครื่องประดับยศอย่างหนึ่งของพวกเจ้านายผู้หญิงและเมียขุนนาง. และตัวขุนนางเองก็มีการสวมเครื่องประดับศีรษะและไว้ผมมวยมีเกี้ยวรัดทองคำ ดังที่เขียนไว้ว่า “ฝ่ายท้าววังเมือง ศิริเพรฐน์ (คือ เครื่องประดับหัว) มวยทอง...” (กฎมณเฑียรบาลใน *กฎหมายตราสามดวง*) มีที่น่าสนใจคือการปล่อยผมรอบท้ายทอยให้ยาวประป่า แถมมีพวงดอกไม้ห้อยประดับลงมาเป็นสายๆ ยิ่งของตัวนายละเป็นแผงฟูทีเดียว. ตามความรู้สึกของเรา การร้อยดอกไม้ห้อยระย้าแซมผมเช่นนี้น่าจะเป็นของผู้หญิง, แต่ที่ไหนได้ ตรวจดูในวรรณคดีเรื่องทำนองแล้ว ปรากฏว่าตัวขุนเจืองเองก็มีห้อยพวงดอกไม้ประดับแซมผม, และชอบพุดถึงบ่อยๆ เสียด้วย, บางแห่งกับบอกซัดทีเดียว

ว่าร้อยดอกไม้ประดับแซมเข้ากับช้องสำหรับประดับผม (ช้อง=ผมสำหรับเสริมผมให้ยาวและใหญ่-พจนานุกรม) เช่นตอนทำวุ้นหรือขนเจืองเดินทัพผ่านป่า, หุมแพงพีเลี้ยงก็กรองดอกไม้ (ร้อยดอกไม้) ประดับช้องถวาย:

พื้ทาน กรองดอกไม้อันชื้อ โยธีกา

หุมแพงถวายมอบมवल ทัง ช้อง

ฝ่ายขนเจืองก็รับมาประดับผม

ทวยดอกไม้กรองแทบ ทัดผม

(น. ๑๐๔)

เดี๋ยวนเราเข้าใจแล้วว่า ตัวนายทัพเสียมกุกที่ร้อยดอกไม้รอบท้ายทอยจนฟูเป็นแผงหลายชั้นนั้น เป็นช้องเสริมผมชั้นดี ซึ่งหนักกว่าของพวกไพร่พล, ในนั้นคงมีผมปลอมแซมอยู่ด้วย!

จากที่ตามเสาะสืบค้น เราต้องตั้งข้อสังเกตว่า ภาพสลักศิลาอนุสาวรีย์นครวัดนั้น นายช่างจงใจสลักภาพชาวเสียมแห่งลุ่มแม่น้ำกุกในยุคนั้นเจืองที่ยกทัพไปช่วยเขมรในฐานะสัมพันธมิตรผู้มีเกียรตินั้น อย่างบรรจงดีบรรจง และพยายามถ่ายทอดภาพให้ใกล้เคียงความจริงอย่างที่สุด. และด้วยเหตุนี้ ภาพชาวเสียมกุกจึงผิดจากภาพของพวกละไว้และพวกเขมรใด ๆ ทั้งหมดอย่าง

เห็นได้ชัด, ไม่ว่าจะเป็นค้ำหน้า เรือรบ หรือเครื่องแต่งกาย. ถ้าหากเราจะจำลองภาพเครื่องแต่งกายไทยยุคอาณาจักรเงินยาง ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ตอนปลาย (พ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๐๐) ก็จะต้องจำลองออกจากภาพสลักแห่งนี้แหละ, หากควรจะไปนึกเอาเองว่ามันควรจะเป็นอย่างไรนั้นอย่างไรนั้นตามมโนภาพลม ๆ แล้ง ๆ ไม้.

เราต้องเช้่อข้างสลักฝีมือดีของเขมรโบราณที่ทำงานสลักชั้นนี้. เขาภูมิใจในผลงานของเขาเพียงใด จะเห็นได้จากคำที่เขาจารึกบอกไว้สั้น ๆ ว่า **นะ สุยํกุก** (นี่เยี่ยมกุก)!

บทที่ ๑๑

สุย่า ในจารึกสมัยก่อนนครหลวง

ตามที่รับรู้กันมาจนกระทั่งบัดนี้ คำ **สุย่า** หรือ **เซียม** ที่ได้พบกันแล้วเก่าแก่ที่สุดคือในศิลาจารึกจาม พ.ศ. ๑๕๕๓ ถึงที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๕.^๑

แต่เท่าที่ข้าพเจ้าได้ตรวจดูในศิลาจารึกของเขมรโบราณเท่าที่มีโอกาสตรวจในขอบเขตจำกัด (เพราะเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนี้มีเหลืออยู่ไม่ครบถ้วนในหอสมุดแห่งชาติ) ข้าพเจ้าได้พบร่องรอยของชื่อ **เซียม** (สุย่า) เก่ากว่าในจารึกจาม พ.ศ. ๑๕๕๓ ขึ้นไปอีกราว ๔๐๐ ปี, นั่นคือได้พบมีคำนี้อยู่ในศิลาจารึกของอาณาจักรกัมพูชา (กัมพูชเทศ) สมัยก่อนนครหลวง.

สมัยก่อนนครหลวง (l' époque pré-angkorienne) เป็นสมัยของประวัติศาสตร์เขมรก่อนหน้าที่ขั้ววรรมนที่ ๒ จะเคลื่อนย้ายมาตั้งราชธานี ณ บริเวณนครหลวง, กล่าวคือบริเวณนคร-

---

๑. Aymonier, *Le Siam ancien*, Journal Asiatique, mars-avril 1903, p. 194; Coedès, *Les Etats Hindouisés d' Indochine et d' Indonésie*, Paris 1948, p. 320.

วัฒนธรรม ผังเหนือของทะเลสาบ, เมื่อพ.ศ. ๑๓๔๕ และวาง
รากฐานลัทธิเทวราช (กษัตริย์คือเทวดา) ขึ้นที่นั่น.

ก่อนหน้าสมัยนครหลวงขึ้นไป, ซึ่งเรียกในทางโบราณคดี
ว่า สมัยก่อนนครหลวงนั้น, หมายรวมถึงแต่ยุคอาณาจักรพนม
หรือฝูหนาน (扶南) ลงมาจนถึงยุคอาณาจักรเจนละ (真獵)
ซึ่งมาสิ้นสุดลงเมื่อเริ่มสมัยนครหลวง.

ร่องรอยของ สุย์ย่า นั้น ข้าพเจ้าได้พบในศิลาจารึกภาษา
เขมรโบราณของอาณาจักรเจนละ (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓).

จารึกแห่งหนึ่งที่พบร่องรอยของ สุย์ย่า เป็นจารึกของกษัตริย์
ภววรรมันที่ ๒ แห่งอาณาจักรเจนละ ลงมหาศักราช ๕๖๑
ตรงกับ พ.ศ. ๑๑๘๒, นั่นคือจารึกในบรู้งุ่นขึ้นจากการสถาปนา
อาณาจักรเงินยางของลาวจักรราชแห่งลุ่มแม่น้ำกก. ในจารึก
แห่งนี้ มีตอนหนึ่งกล่าวถึงการอุทิศที่นาถวายเป็นกัลปนาแก่
ศาสนสถาน และระบุชื่อผู้ถวายว่าชื่อ ไปญ สุย์ย่า.

ลัทธินิยม

(*Inscriptions du Cambodge II*, Coedes, p. 70 cf. *Corpus des
Inscriptions du Cambodge I*, planche XXXIII)

โปล นั้นเป็นยศตำแหน่งของเขมรสมัยก่อน
นครธม, ซึ่งเลิกลี้ไป^๑ในสมัยเมื่อสร้างนครธมเป็นราชธานี
เมื่อกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แล้ว.

สุย่า เป็นชื่อคน. มันเกี่ยวอะไรกับ สยาม
หรือ สามทเษะ ของเรา.

เกี่ยวข้องทีเดียว.

พวกชื่อคนในศิลาจารึกเขมรโบราณนั้น มีอยู่อย่างหนึ่งที่
ต้องสังเกตคือ เอาชื่อชนชาติมาตั้งเป็นชื่อ. เช่นมีคนหนึ่งชื่อ
เกุมร ซึ่งก็คือ “เขมร” นั่นเอง. เกุมร เป็นรูปคำสมัยก่อน
นครธม. ภาษาเขมรสมัยก่อนนครธมนั้นสังเกตได้ว่าผิดกับ
สมัยนครธมหลายอย่าง อย่างหนึ่งก็คือ คำที่สมัยนครธมใช้
พยัญชนะชนิด (aspire) สมัยก่อนนครธมจะเป็นพยัญชนะชนิด
(non-aspire) เช่น สมัยนครธม ว่า โขลฺณ, ขุณฺ์ สมัยก่อน
นครธมจะเป็น โกลฺณ, กุณฺ์ (คำแรกเป็นยศ คำหลังแปลว่า
ข้า, ทาส). จารึกที่พบชื่อ เกุมร เป็นจารึกสมัยก่อนนครธม
(Stèle de Čăn Cũm, *Inscriptions du Cambodge II*, p. 7)
ฉะนั้น คำ เขมร ที่พบในสมัยนครธมว่าเขียนด้วย ข (ชนิด)
จึงเป็น เกุมร คือเขียนด้วย ก (ชนิด) ในสมัยก่อนนครธม.

เรื่องการเปลี่ยนเสียงพยัญชนะระหว่างภาษาเขมรสองสมัยนี้ ข้าพเจ้ากล่าวโดยได้สำรวจพบแนวทางตามหลักนิรุกติศาสตร์แน่นอนแล้ว ท่านผู้สนใจเชิงตรวจสอบจากจารึกเขมรได้ เพราะมีอยู่หลายร้อยแห่งพอเพียงแก่การศึกษาเปรียบเทียบทีเดียว.

การตั้งชื่อคนทำนองนี้ ทางไทยและลาวก็นิยมพอควร เช่นชื่อ นายแขก, นายหรั่ง, นาย (บุญ) ไทย, นายแจ็ก, นายมอญ, แม้กระทั่งชื่อ นายขอม ก็เคยได้พบว่ามีชื่อกันที่อำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม. สาเหตุที่จะตั้งชื่ออย่างนั้นก็เพราะเมื่อเด็กมีลักษณะพิเศษบางอย่างที่เหมือนกับชนชาตินั้น เช่น คำและผมหยิกหยองเหมือนแขก, ผมแดงเหมือนฝรั่ง, ขาวเหมือนจีน ฯลฯ.

อนึ่งสำรวจดูชื่อคนเขมรโบราณในศิลาจารึกแล้ว ก็พบว่า มีประเพณีนิยมอย่างไทยๆ เราในบ้านนอก คือชื่อ หมา (คำเขมรโบราณ เจก) ชื่อ เหม็น (คำเขมรโบราณ ส้อย) เช่นนี้เป็นต้น.

ด้วยเหตุนี้ จึงเชื่อว่าชื่อ สุย่า ในจารึก พ.ศ. ๑๑๘๒ นี้ก็คือ เสียม ที่หมายถึงคนไทยนั่นเอง.

ข้อสังเกตต่อประการหนึ่งที่สำคัญคือ :

ภาษาเขมรสมัยก่อนนครธม* มีลักษณะเฉพาะอีกข้อหนึ่งคือคำที่สมัยนครธมเปลี่ยนเป็นสระ เอีย นั้น สมัยก่อนนครธมจะเป็นสระ เอ หมก. เช่นสมัยนครธมว่า กันเมียง (เต็ก), พเวียง (คอกไม้), เปรียง (น้ำมันเนย), สมัยก่อนนครธมจะเป็น กันเมง, พเวง, บเวง ดังนี้เป็นตัวอย่าง. ถ้าเป็นคำในภาษาเขมรเองแล้วมีแนวพัฒนาถึงนี้เป็นแนวหนึ่งชัดเจนทีเดียว. กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ภาษาเขมรสมัยก่อนนครธมแทบจะไม่พบสระเอียเลย. จารึกแห่งที่พบชื่อ สุย่า นี้เป็นจารึกสมัยก่อนนครธม คือจารึก พ.ศ. ๑๑๘๒ และภาษาที่ใช้ก็เป็นแบบก่อนนครธมทั้งหมด (ข้อนี้จะอธิบายอีกทียาวความ ขอให้ท่านผู้สนใจลองพลิกจารึกเขมรในชุด *Inscriptions du Cambodge* ซึ่งมี ๖ เล่มโตศึกษาเทียบเคียงดู, เสียขายแต่ที่หอสมุดแห่งชาติมีเหลือเล่ม ๒ อยู่เล่มเดียว, นอกนั้นไม่ทราบไปอยู่ที่ท่านคนไหนหมด!) นั่นคือภาษาที่ใช้ก็เป็นแบบใช้ สระเอ เอียงจารึกก่อนนครธมทั้งหลาย. มามีแปลกพลัดเข้ามาก็คือชื่อ สุย่า (เสียม) นี้คำเดียว

* สมัยก่อนนครธมนี้ข้าพเจ้าใช้ตรงกับคำฝรั่ง époque pré-angkorienne ซึ่งหมายถึงยุคฝูหนาน-เจนลา จนถึงเมื่อดงนครธม พ.ศ. ๑๓๔๕.

ที่เขียนแปลกตาเป็น เอีย ซั้น. ข้อนี้จะอธิบายอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากจะต้องอธิบายว่า

- ๑ จงใจเขียนเพื่อให้ตรงเสียง เสียม ที่ต้องการ,
- ๒ ขอยืมรูปคำนี้มาจากภาษาข้างเคียง เช่น มอญ.

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า สฺย้า ที่เป็นชื่อคนในจารึก พ.ศ. ๑๑๘๒ นั้นคือ เสียม-สยาม อันหมายถึงคนไต-ไท.

ในบทที่ ๖ ได้กล่าวถึงชื่อ กั้นเสียม (กนฺสฺย้า) ในจารึก พิมาย พ.ศ. ๑๖๕๑-๕๕ และได้เทียบกับชื่อ กะชิม ในชนชาว เขมรพื้นเมืองในจังหวัดสุรินทร์. ในที่นี้จะขอชี้แจงเพิ่มเติมว่า ประเพณีของชาวเขมรพื้นเมืองที่สุรินทร์นั้น ถ้าเป็นหญิงแล้ว ใช้ค่านำหน้าชื่อว่า กะ ทั้งนั้น ใช้เป็นแบบตายตัวทีเดียว ยกเว้นเสียแต่ว่าชื่อนั้นจะเป็นสองพยางค์จึงไม่มี กะ นำ เพราะ ยื่นย่อ. กะ มีความหมายตรงกับ อี. ฉะนั้นชื่อ กะชิม นั้น โดยชื่อจริง ๆ แล้วก็คือ ชิม คำเดียว ซึ่งแปลว่า ไทย, กะชิม คือ อีไทย. ที่ที่พบชื่อนี้คือที่อำเภอท่าตูม. ผู้เป็นแม่ชื่อ กะชิม (อีไทย) และมีลูกสาวด้วยคนหนึ่งชื่อ กะเลียว (อีลาว-เขมร เรียกลาวว่า เลียว) จะเห็นว่าชื่อของ กะชิม ก็เป็นอันเดียวกับชื่อ โปญ สฺย้า (โปญ เสียม) นั้นเอง. คือต่างก็ชื่อ เสียม ด้วยกัน

(อย่าลืมว่าเขมรสุรินทร์ออกเสียงคำ เสียม ว่า ซีม).

ส่วนชื่อ กันเสียม (กนฺสุยฺยา) ในจารึกพิมายนั้น ก็เป็นชื่อทาสหญิง จารึกพิมายใช้คำว่า “ไต กนฺสุยฺยา” คำว่า ไต เป็นคำเขมรโบราณใช้เรียกทาสหญิง. คำว่า กนฺสุยฺยา หรือ กันเสียม นั้น กัน คืออุปสรรคที่เขมรโบราณนิยมใช้นำหน้าชื่อ. ชื่อที่เป็นคำพยางค์เดียวมักมี กัน นำหน้าอยู่บ่อยๆ เช่นในจารึกพิมายก็มีทาสหญิงชื่อ กันสตา กันศรี กันเรียบ. แต่อย่างไรก็ดีอุปสรรค กัน ในภาษาเขมรสมัยนครธมและก่อนนครธมนั้น ได้พบว่าใช้เติมหน้าชื่อทาสชายอยู่ด้วย เช่น วา กันสร, วา กันเสย วา เป็นคำนำหน้าชื่อทาสชาย (Coedès, *Stèle de Vät An Khvâw, Inscriptions du Cambodge II*, p. 37). ถึงอย่างไรก็ทำให้น่าคิดว่า ชื่อแท้ๆ ของกันเสียม ก็คือ เสียม อันหมายถึงคนไทยนั่นเอง.

ชื่อ เสียม (สุยฺยา) นี้. ได้พบอีกแห่งหนึ่งในจารึกสมัยก่อนนครธมเมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๖, หลังจากปู่เจ้าลาวจกสถาปนาอาณาจักรเงินยางแล้ว ๔๕ ปี. จารึกนี้คือจารึกที่เทวสถานตระพังไพร เมืองสมบรุ. เป็นของสมัยเงินลา ซึ่งก่อนหน้ายุคกัมพูชา หรือนครธมเหมือนกัน. ในจารึกนี้มีชื่อทาสที่ถวายไว้เป็นข้าพระ

บ้ำเรอศิวลึงค์, คนหนึ่งเป็นหญิง ชื่อ สุย์ย่า และมีลูกติดคนหนึ่ง. จารึกเรียก กุ สุย์ย่า, กุ เป็นคำนำหน้าเรียกทาสหญิงในยุคนั้น ทำนอง อี หรือ กะ ของเขมรสุรินทรบัณฑิตนี้. นีคือรูปอักษร:

กูยฺยักเคอไม

กุ สุย์ย่า ๑ โคน ๑

(อี เสียม ๑ ลูก ๑)

(จาก *Inscriptions du Cambodge II*, p. 90 cf. *Corpus des Inscriptions du Cambodge II*, planche XLVII)

ชื่อคนที่ชื่อ สุย์ย่า นี้ ถ้าตรวจต่อไปก็อาจจะได้พบอีกหลายแห่ง แต่ก็คงจะเป็นทำนองเดียวกันนี้. ผู้สนใจควรรหาตรวจดูได้จากหนังสือของศาสตราจารย์ ยอช เซเตส์ ชื่อ *Inscriptions du Cambodge*, แต่น่าเสียใจที่หอสมุดแห่งชาติของเรามีเหลืออยู่แต่เล่ม ๒ เล่มเดียว, เล่มอื่นๆ เคยเห็นมีอยู่ไม่ทราบหายไปอยู่ในมือนักค้น (แล้วชอบ) กว่าคนใด. จารึกเขมรโบราณยังมีแปลลงพิมพ์อยู่ใน *Bulletin de l' Ecole française d' Extrême-Orient* ซึ่งออกเป็นรายปีมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๑ จนปัจจุบัน, ถึงแม้จะไม่ครบหมด แต่ก็มีจารึกสำคัญๆ ให้ศึกษา, มีภาพถ่าย

สำเนา, มีตัวถ่ายทออักษร และคำแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสพร้อม. ใครไม่ชอบใจหรือสงสัยคำแปลหรือการอ่าน ก็พอจะตรวจคุณภาพถ่ายสำเนาเอาด้วยตนเองก็ได้. แต่ก็อย่างว่านั่นแหละ วารสารสำคัญชุดนี้ก็ขาด ๆ หาย ๆ ไปเสียหลายเล่ม. ท่านนักโบราณคดีคนไหนเยี่ยมไปโดยอิทธิฤทธิ์ควรจะรีบส่งคืนเสีย เพื่อให้ผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษากันบ้าง, ทั้งนี้รวมทั้งหนังสือสำคัญ ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภาษา-นิรุกติศาสตร์ของอินโดจีนที่ขาดหายไปอีกหลายเล่มด้วย !

ชื่อ สุย์ย่า (เสียม) เหล่านี้ แม้จะไม่จงใจกล่าวถึงคนไทยแต่มันก็บอกแก่เราว่า เขมรโบราณได้รู้จักชื่อชนชาติไต-ไทว่า สุย์ย่า (เสียม) มาแล้ว อย่างน้อยก็ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒, ยุคเดียวกับกำเนิดของอาณาจักรเงินยาง ณ ลุ่มแม่น้ำกก.

สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒ นั้น เป็นสมัยที่อาณาจักรพนม (ฝูหนาน) ^๕ สันอำนาจ และตกเป็นเบี้ยล่างของอาณาจักรเงินลา (真臘). อาณาจักรพนมนั้นอยู่ที่บริเวณภาคอีสานของไทยเดี๋ยวนี้ ชุมชนคนไทยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำมูล และขยายขึ้นไปจนจรดเขตอุดรธานีโดยผ่านกาฬสินธุ์-สกลนคร. อาณาจักรเงินลานั้นอยู่ที่บริเวณนครจำปาศักดิ์. ในระยะพุทธศตวรรษ

๗-๑๓ นั้น ชนเชื้อชาติมอญ-เขมรในอาณาจักรทั้งสองนี้
 บ้วนเปียนอยู่ในบริเวณภาคอีสานและประเทศลาวตอนใต้. เป็น
 เจ้าของปรางค์กู่ที่ก่อด้วยอิฐไม่ถือปูนอันเก่าแก่มาก และมีมาก
 แห่งในอีสาน เป็นเจ้าของปราสาทหินหรือปรางค์หินรุ่นก่อน
 สมัยนครธรรมที่มีอยู่หลายแห่งในอีสาน. สิ่งเหล่านี้คืออารยธรรม
 และฝีมือช่างของเขา. อาณาเขตของเขาคงจะติดต่อกับอาณาจักร
 เงินยางอย่างไม่มีปัญหา, เพราะภูมิศาสตร์ก็บ่งชัดอยู่แล้วว่า
 ดินแดนทั้งสองนี้ต่อเนื่องกัน. ในยุคที่อาณาจักรพนม (พ.ศ.
 ๖๐๐-๑๑๐๐) สร้างปรางค์กู่ของตนบนลุ่มแม่น้ำมูลและบาง
 แห่งในอีสานนั้น, แน่แน่นอนว่าพวกคนไทยในอาณาจักรโยนก-
 นาคนครของตระกูลไทเมือง กงจะมีไม่น้อยที่ถูกกวาดต้อน
 จับกุมเป็นเชลยมาเป็นกรรมกรทาส ชุดดิน สกัถหิน ให้
 กษัตริย์พนมผู้ทยานอำนาจจะเป็นเทวราชแห่งภูเขาสระเมรุ.
 และในยุคเงินตา (พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๓๔๕) ไทยในอาณาจักรเงิน-
 ยางได้ทำสงครามกับชนชาติมอญ-เขมรแห่งอาณาจักรนี้ ก็
 คงจะมีไม่น้อยที่ได้ถูกจับมาเป็นทาสเชลย. และในทางกลับ
 ทางอาณาจักรโยนกนาคนคร (ร่วมสมัยกับพนม) และอาณาจักร
 เงินยาง (ร่วมสมัยกับเงินตา) ก็คงจะจับเชลยชนชาติมอญ-

เขมรเหล่านี้ไปเป็นเลก-ไพร่ ทำไร่นำนาให้เจ้าขุนมูลนายไทย ตามสภาพสังคมของไทย ซึ่งเป็นระบบนครรัฐศักดินา, ต่างกับเขมรซึ่งขณะนั้นเริ่มพัฒนาศาสนาที่ยานอำนาจและใช้แรงงานทาสเหมือนสัตว์เลี้ยง.

แต่ก่อนนี้ เราแทบจะไม่ได้คิดถึงที่เดียวว่ามีคนไทยอยู่ในบริเวณแหลมทองนี้ก่อนหน้า พ.ศ. ๑๗๕๐-๑๘๐๐ เพราะเราเชื่อตามฝรั่งว่าคนไทยเพิ่งอพยพหนีภัยไล่ฆ่าลงมาในราว พ.ศ. ๑๘๐๐ หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย. มาบัดนี้ เราควรจะคิดถึงใหม่. เลิกใช้ พ.ศ. ๑๘๐๐ อันเป็นกำเนิดกรุงสุโขทัยเป็นเขตแดนความคิดกันเสียที.

ในบทที่ ๘ เราได้พบหลักฐานในตำนานไทยมาแล้วว่า บริเวณแคว้นหรือภุชย มีชื่อเรียกว่า สามทะสะ มาตั้งแต่สมัยกษัตริย์อาทิตย์ราช ราว พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๐๐. ชื่อสามทะสะ หรือสยามทะสะ นั้น ได้พบในตำนานไทยเราว่า มีเรียกกันมาตั้งแต่โบราณเต็มที, โดยใช้เรียกบริเวณภาคเหนือหรือล้านนาไทย. ในชินกาลมาลีปกรณ์นั้น เรียกภาคเหนือว่า "สยามทะสะ" มาตั้งแต่ครั้งแรกตั้งเมืองลำพูนสมัยนางจามเทวี ราว พ.ศ. ๑๒๐๐.

ชื่อที่เรียกบริเวณภาคเหนือว่า สามทะสะ นั้น พระยาประ-

ซากิจกรจักร ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “แคว้นแคว้นคำพูนไชยเชียงใหม่ ซึ่งสาวเรียกว่าล้านนาไทยนั้น ในตำนานเรียกว่า มหารัฐะ บ้าง สามเทศะ บ้าง” (พงศาวดารโยนก, ศิลปาบรรณาการ ๒๕๐๔, น. ๑๖).

สิ่งที่พึงสังเกตให้แจ่มชัดก็คือ สามเทศะในตำนานทางเหนือ มีความหมายจำกัดอยู่เพียงบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยเท่านั้น. เขตใต้สุดของสามเทศะเห็นจะไม่เกินปากแม่น้ำปิงตรงเมืองนครสวรรค์ลงมา. บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา นับแต่ปากแม่น้ำปิงที่นครสวรรค์ลงมาในตำนานไทยทางเหนือเรียกว่าแคว้นละโว้ หรือเรียกเป็นภาษาบาลีว่า ลวรัฐ. เรียกเช่นนี้มาแต่ไหนแต่ไรทีเดียว; ไม่ว่าจะเป็นในยุคใดสมัยใด ศูนย์กลางอำนาจที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจะอยู่ที่ไหนก็ตามที่ ตำนานไทยเรียกบริเวณนี้ว่า ลวรัฐ หรือ ละโว้ หังสน, และบางครั้งก็เรียกว่า ละโว้โยทिया (ละโว้อโยธยา). อันที่จริง บริเวณตอนใต้ เคยมีอาณาจักรใหม่ที่นักโบราณคดีรู้จักกันในนามว่า ทวารวดี ซึ่งจดหมายเหตุจีนเรียกว่า ถว้อ หลอ ป่อตี (ทวา-รว-ตี 墮羅波底) แต่ตำนานไทยเราดูเหมือนจะปฏิเสธไม่รับรู้ชื่อเอาเลยทีเดียว. คงเรียกอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ว่า ลวรัฐ หรือ ละโว้ อยู่แต่ชื่อเดียวมาแต่ไหนแต่ไร.

ความเข้าใจของตำนานทางเหนือก็คือว่าภาคพายัพนับแต่ปากแม่น้ำปิงขึ้นไปคือ สามทေး, และใต้ปากแม่น้ำปิงลงมาคือ ลวรัฐหรือละโว้ นี้ ไปสอดคล้องกับข้อความในจดหมายเหตุพงศาวดารจีน. อันที่จริง จีนเพิ่งจะติดต่อกับละโว้ (หลอหู่) เมื่อพ.ศ. ๑๖๙๘ (O.W. Wolters, *Chên-li-fu, A State on the Gulf of Siam at the Beginning of the 13 Century*, JSS Vol. XLVIII, pt. 2, Nov. 1960, p. 18) และเพิ่งจะมารู้จัก สามทေး หรือ ประเทศเขียน เอาในสมัยสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๕ ลงมา (ดูในบทที่ ๗). แต่จดหมายเหตุจีนนั้นตั้งอยู่อย่างหนึ่ง คือเมื่อได้ติดต่อสัมพันธ์กับใครที่ไหนก็มักจะสืบสาวประวัติของที่นั้นจนจดย่อยๆ เป็นพื้นฐานความเข้าใจไว้ด้วย. เช่น ละโว้, แม้จะยังไม่ได้ติดต่อกันก่อนหน้าพ.ศ. ๑๖๙๘ แต่ก็ได้รับรู้จักชื่อละโว้ นี้ และเอ่ยถึงไว้แล้วเป็นครั้งแรกในพงศาวดารราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ. ๑๕๐๓-๑๖๗๐). ในตอนที่กล่าวถึงอาณาเขตติดต่อของตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) โดยกล่าวว่า อาณาจักรนี้ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับเขตหลอหู่ (ละโว้) และทิศเหนือ, เลยละโว้ขึ้นไป, คือแคว้นเฉิงเหลียง ซึ่งเข้าใจ

ว่าได้แก่แคว้นเซตียงหรือเจตียง (ดูบทที่ ๗).

ส่วน สามเทสะ หรือ เซียน ในสำเนียงของจีนนั้น, ไม่มีปรากฏถูกกล่าวหาพิงไว้ที่อื่นก็จริง, แต่ในพงศาวดารสมัยราชวงศ์หยวนใหม่ ซึ่งเรียบเรียงในสมัยหมิง (二十五史, 元史與新元史 เล่มที่ ๘ ฉบับที่ ๒๕๒) ก็ได้รวบรวมประวัติมาอย่างไว้ว่า: มีจดหมายเหตุสมัยราชวงศ์จีน (พ.ศ. ๑๖๕๘-๑๗๗๗) จกไว้ว่า บริเวณประเทศเซียนกับหลอหู่-คือสามเทสะกับลวรัฐ-นี้ เดิมเป็นประเทศฝูหนาน (扶南), อยู่ทางทิศตะวันตกของหลินอ (จามปา), ระยะทางห่างกันราวกว่า ๓,๐๐๐ ลี. ประเทศฝูหนานนี้อยู่ตรงอ่าวใหญ่, พื้นที่กว้างขวางกว่า ๓,๐๐๐ ลี. พลเมืองเป็นชาวนา, ทำนาปีหนึ่งได้ผลพอกินถึงสามปี. เคยส่งราชบรรณาการมาราชสำนักจีนตลอดมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์จีน, สู้, ฉี, เหลียง, สุย จนถึงราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๑๖๑-๑๔๕๐). ภายหลังประเทศฝูหนานได้แตกแยกออกเป็นสองประเทศ คือ เซียน (สยามเทสะ) กับ หลอหู่ (ลวรัฐ).

ที่จีนจดว่าประเทศฝูหนานสลายตัวในสมัยถัง (พ.ศ. ๑๑๖๑-๑๔๕๐) นั้นถูกต้อง. เราได้หลักฐานจากศิลาจารึกของประเทศ

ผู้หนาน (พนม) และกัมพูชา ว่าประเทศนี้หลายเอกภาพลงใน
 ราว พ.ศ. ๑๑๕๐ โดยฝีมือของจิตรเสนมเหศวรรมันแห่ง
 กัมพูชา. (B.Ch. Chabbra, *Bangkok museum's Inscription
 of Mahendravarman*, JSS XLIX pt.2 Nov. 1961) แต่ข้อ
 ที่ว่ารัฐพนม (ผู้หนาน) แยกออกเป็น สามเทศะและลวรัฐแต่
 ครั้นนี้ เรายังไม่มั่นใจนักในเรื่องสามเทศะ, เพราะจดหมายเหตุ
 จีนเองสมัยสูง (พ.ศ. ๑๕๐๓-๑๖๗๐) ก็ยังเรียกอาณาบริ-
 เวณข้างเหนือลวรัฐว่า เจิงเหลียง หรือ เจลียง อยู่.

แต่เมื่อตำนานต่าง ๆ ของไทยเรียกภาคเหนือว่า สามเทศะ
 และภาคใต้ว่า ลวรัฐ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๒๐๐ (สำหรับ ลวรัฐ
 นั้นมีมานานก่อนหน้านั้น) ก็ทำให้ต้องคิดว่า คำว่า สามเทศะ
 นั้นเห็นจะใช้เป็นชื่อทั่วไปที่ได้ใช้กันมาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๒๐๐ หรือ
 อาจจะก่อนหน้านั้นแล้ว คือมีความหมายเพียง *ท้องถิ่นของชาว
 สาม*, ไม่เจาะจงลงไปว่าศูนย์กลางจะอยู่ที่ใด, อาจจะมีที่เงินยาง
 ในยุคหนึ่ง, อยู่ที่ลำพูนในอีกยุคหนึ่ง, อยู่ที่เจดียงในอีกยุคหนึ่ง
 ก็ได้, และในเรือน พ.ศ. ๑๘๐๐ ศูนย์กลางของสามเทศะก็เลื่อน
 ลงมาอยู่ที่สุโขทัย จนในราว พ.ศ. ๒๐๐๐ ศูนย์กลางของสาม-
 เทศะก็เลื่อนต่ำลงมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา. ชื่อสามเทศะก็เลยมา

คลุมทับบริเวณที่เคยเรียกว่า หลอหู่ หรือ ลวรัฐ ในที่สุด.

การที่เรียกบริเวณภาคเหนือว่า สามเษะ นั้น แสดงได้แจ่มชัดทีเดียวว่าชนชาติสาม หรือ ไท-ไท ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณภาคเหนือนี้หนาแน่นมาแต่ครั้ง พ.ศ. ๑๒๐๐ นั้นแล้ว. โดยเฉพาะแถบลุ่มแม่น้ำกนหัน ตามตำนานสิงหนวัติปรากฏว่าได้มีชนชาติไทตระกูลไทเมืองมาตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ตั้งแต่ต้นพุทธกาล และอาณาเขตของโยนกนาคนครในครั้งต้นพุทธกาลนั้น ก็มีลงมาทางใต้จนถึงปากน้ำแม่ระมิง (ปากแม่น้ำปิง) ต่อแดนลวรัฐ.

ตรงนี้ต้องขอข้แจงเล็กน้อยว่า ทฤษฎีของฝรั่งที่ว่าไทยเพิงอพยพลงมาตั้งอาณาจักรสุโขทัยเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ นั้น ต้องยกเลิกกันเสียที. ไม่มีชนชาติไหนหรือกในโลกลนี้ ที่เห็นการรุกรานหัวซุกหัวซุนมา ก็สามารถรบชนะเจ้าของดินเคิม ตั้งอาณาจักรใหม่ และมีศิลปและวัฒนธรรมชั้นสูงอย่างศิลปสุโขทัยได้ทันทีชั่วข้ามคืนเหมือนแรมมิต. อารยธรรมของไทยล้านนาไทยสุโขทัย และไทยเชียงใหม่ จะต้องเป็นผลิตผลของสังคมไทยที่บริเวณนั้นซึ่งได้ตั้งมั่นส่งสมกันมายาวนาน; กำลังพื้นฐานของคนไทยจะต้องฟักตัวที่บริเวณนี้มายาวนานจึงจะเป็น

กำลังรบที่เกรียงไกรได้; ภาษาไทยจะต้องเข้ามามีบทบาทพักตัว
 อยู่นานหลายชั่วคน จึงจะสามารถกลืนภาษาพื้นเมืองต่าง ๆ ลง
 จนได้เป็นภาษาที่มีฐานะปกครองได้. ในดินแดนภาคเหนือที่มี
 ชนชาติอื่น ๆ หลายชนชาติได้เป็นผู้กุมอำนาจการปกครองผลัด
 เปลี่ยนกันตลอดมานี้ จะต้องมีคนไทยอพยพเข้ามาเป็นข้าทาส
 พลเมืองเป็นจำนวนหนาแน่นแต่โบราณแล้วทีเดียว; ยกตัว
 อย่างเชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๐ ลงมา มียุคที่พะม่าครองเมือง
 ติดต่อกับราชวงศ์กันอยู่ถึงกว่าร้อยปี และยังมีเจ้านายพะม่าปก
 ครองระหัดนกระแทนต่อมาอีก เพิ่งจะมาฟื้นฟูราชวงศ์ไทย
 ล้วนขึ้นในสมัยกรุงเทพระเอง. แวนแคว้นลำพูนที่เกิดเมื่อ
 พ.ศ. ๑๒๐๐ ก็เช่นกัน ชนชั้นปกครองบางครั้งก็เป็นมอญ
 บางครั้งก็เป็นชวา-มลายูจากละโว้ บางครั้งก็เป็นไทย ผลัด
 เปลี่ยนกันมาหลายยุคหลายสมัย โดยมีคนไทยเป็นองค์ประกอบ
 ส่วนที่ก้าวหน้าทางการผลิตและทางวัฒนธรรมกว่าชนชาติอื่น
 เช่น ละว้า และมอญ จนในที่สุดก็กลืนชนชาติเหล่านั้นสูญหาย
 ไป. และคนไทยที่ภาคนี้ก็มีลักษณะพิเศษของตนเกิดขึ้น เนื่อง
 จากการผสมผสานทางสายเลือดและวัฒนธรรมดังกล่าว. ในยุค
 พ.ศ. ๑๒๐๐ นั้น ในเขตลำพูนยังมีชนชาติ ละว้า หรือ ลัวะ ยังมี

สังคมของเขา มีอำนาจปกครองของเขา และยังมีอารยธรรมของเขาอยู่, ยังมีชนชาติมอญ และอารยธรรมของมอญอยู่ในระดับสูงมากกว่าลัวะมาก. แต่เราปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ในระยะนั้นชนชาติไทได้เข้ามาตั้งรกรากอย่างแน่นหนาแล้ว และกำลังคุกคามเอาอารยธรรมของเจ้าของถิ่นมาทีละน้อย จนเต็มอิมแล้วก็พัฒนาตัดแปลงเป็นอารยธรรมที่เหนือกว่าของชนชาติตนขึ้นในระยะหลัง. เพราะการที่มีชนชาติไทเข้ามาเป็นประชากรส่วนข้างมากนั่นเอง บริเวณภาคเหนือครั้งนั้นจึงเรียกว่า สามเทศะ--ท้องดินของชนชาติสาม--โดยไม่คำนึงถึงชนชาติที่มีฐานะปกครองทางการเมือง. (เหมือนเขมรโบราณซึ่งเรียกว่า กัมพูชเทศะ--ท้องดินของชาวกัมพูช--แต่ชนชั้นปกครองเป็นพวกชวาและอินเดียนได้ผสมกันเป็นส่วนใหญ่).

ตำนานสิงหนวัติซึ่งเล่าถึงกษัตริย์ตระกูลไทเมืองลงมาถึงอาณาจักรโยนกนาคนครในบริเวณลุ่มแม่น้ำกกเมื่อราวต้นพุทธกาลและมีอาณาเขตทางใต้ลงมาถึงปากแม่น้ำปิง (นครสวรรค์), เรามักจะไม่ยอมเชื่อกัน ทั้งๆ ที่ตำนานนั้นจดอย่างมีระเบียบติดต่อกันลงมาตามลำดับศักราช. เรื่องพงศาวดารของเชียงใหม่เริ่มตั้งแต่ปู่เจ้าลาวจกหรือลาวจักรราชตั้งราชวงศ์ลาวครอง

อาณาจักรเงินยางเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑ และจดคิดต่อกันลงมาไม่ขาดสาย, เราก็ไม่ยอมเชื่อกันอีก; จะเชื่อแต่บันทึกเขียนประวัติศาสตร์ฝรั่งแต่อย่างเดียวว่าไทยอพยพหนีภัยไล่ขานพรวดพลาลงมาจากหนานเจ้าเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ และก็ลงมาแสดงปาฏิหาริย์ตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นชั่วพริบตา. พูดย่าง ๆ ก็คือ วงการนักประวัติศาสตร์ของไทยในอดีตกระทำผิดอย่างร้ายแรงอยู่อย่างหนึ่ง คือ มอมเมาคนไทยให้ยอมรับรู้ รับเชื่อแต่เพียงเอกสารและตำนานของไทยใต้เท่านั้น และถือแต่เรื่องราวของไทยใต้เท่านั้นเป็นประวัติศาสตร์ของชาติ, ไม่ยอมรับรู้ รับเชื่อเอกสารตำนานของไทยภาคเหนือซึ่งมีจดไว้อย่างอุดมและเรียบร้อย, ไม่ยอมรับเอาประวัติศาสตร์ของนครรัฐต่างๆทางเหนือและประเทศโยนกอันรุ่งโรจน์ด้วยอารยธรรมรวมเข้าไว้ในประวัติศาสตร์แห่งชาติเลย!

เมื่อถือเอา พ.ศ. ๑๘๐๐ เป็นพาดานความคิดเสียแล้ว, ก็ย่อมจะต้องมองเห็นบันทึกตำนานต่างๆ ที่จดเรื่องเก่ากว่านั้นขึ้นไป เป็นเรื่องเหลวไหลเท่านั้น. ที่ภาคเหนือของไทยถูกเรียกว่า สามทศะ ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ โดยเรียกมาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๒๐๐ ก็ดูเหมือนจะพลอยเป็นเรื่องเหลวไหลไปด้วย.

บทที่ ๑๒

สยามและอัสสัม

ในบทที่หนึ่ง เราได้พบมาแล้วว่าคำ “**ซาม**” ได้ไปปรากฏเป็นชื่อเรียกชาวไทรองหรือไตตรงที่บริเวณแม่น้ำตรงปานีในรัฐอัสสัม โดยมีการเรียกขานชาวไทรองว่าพวก **ซาม**, และยังได้มีรูปที่พัฒนาต่อไปเป็นคำสันสกฤตว่า **สยาม** (ออกเสียง ชยาม), ซึ่งยังมีใช้เป็นนามสกุลบอกโคตรคนไตจำนวนหนึ่งในอัสสัมอยู่จนบัดนี้. นี่คือร่องรอยของคำ ซาม-สยาม ที่ไปปรากฏอยู่ในอัสสัม.

แต่อย่างไรก็ดี ยังมีนักประวัติศาสตร์บางคน ได้เสนอว่า คำ อัสสัม เองนั้นก็มาจากรากคำเดียวกันกับ ซาม-สยาม โดยกล่าวว่า อัสสัม มาจาก อาสาม-อาস্যาม. แต่ผู้เสนอความเห็นนี้ก็เพียงแต่เสนอไว้ลอยๆ มิได้แสดงหลักฐานหรือแนวทางการพัฒนาแห่งเสียงตามหลักวิชาภาษาศาสตร์ไว้แต่อย่างใด

ข้าพเจ้าสนใจข้อเสนอ อาสาม น. แต่เรื่องนี้เห็นจะต้องพูดกันยดยาวสักหน่อย.

รัฐอัสสัม^๕ ชื่อเดิมมิใช่ชื่อนี้; ชื่อนี้มาเกิดขึ้นเมื่อคน

ไต่บุกเข้าไปตั้งอาณาจักรไตชนที่นั่นแล้ว.* นี่เป็นข้อสำคัญและเป็นข้อที่จะชี้ชัดว่าจะเอาชื่ออัสสัมมาพิเคราะห์เกี่ยวกับคนไตได้หรือไม่. ชื่อเดิมของอัสสัมคือ **ปรากโชยติย** เป็นคำภาษาสันสกฤตแปลว่า ดาวตะวันออก. ชื่อนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า น่าจะเป็นคำที่ถูกกัมภีร์ของพราหมณ์แปลงออกมาจากคำภาษาพื้นเมืองว่า “**ปการชุกตัก**” ซึ่งแปลว่า ดินแดนซึ่งเต็มไปด้วยภูเขาสูงใหญ่. ต่อมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางลัทธิศาสนาขึ้นขนานใหญ่ที่ดินแดนนี้ โดยเกิดการบูชาเจ้าแม่กามาขยา (บูชาอวัยวะสืบพันธุ์หญิง) กันขึ้นหนาขึ้นตา จึงได้เปลี่ยนชื่อแคว้นนี้มาเป็น **กามรูป** เมื่อราว พ.ศ. ๗๐๐-๑๐๐๐ ชื่อกามรูปนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมาก เพราะใช้มานาน, และใช้มาจนถึงสมัยที่ขุนเสือก้าพำนำทัพไตมาจากเมืองมวโหลง (เมฆหลวง) บุกเข้ายึดครองกามรูปซึ่งตะวันออกและซีกใต้แม่น้ำพรหมบุตรได้ แล้วตั้งอาณาจักรไตที่เรื่องอำนาจขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๗๗๐-๑๘๐๐. แต่ในที่สุดก็ถูกอาณาจักรไตครอบครองไว้ได้ทั้งหมด. ปัจจุบัน กามรูปได้ลดฐานะจากที่เคยเป็นชื่อรัฐอัสสัม ไปเหลือเพียงเป็นชื่อ

• Gait, *A History of Assam*, Calcutta 1906, p. 241.

มณฑลหนึ่งของอัสสัม อยู่เหนือแม่น้ำพรหมบุตร, มีเมือง
เกาชาตีเป็นที่ว่าการมณฑล.^๑

ชื่ออัสสัม เป็นชื่อที่เกิดขึ้นหลังจากไทมาวโหลง (ไทเม่า-
หลวง) เข้าไปตั้งรกรากที่นั่นแล้ว, และเป็นชื่อที่ชาวพื้นเมือง
ใช้เรียกคนไตและเมืองไตที่นั่น. ความจริงคนไตที่เข้าไปยึดครอง
การบุปถุยังคงเรียกตัวเองว่าไต, และเรียกอาณาจักรไตที่ขึ้นเสื่อ-
ก้าฟ้าเริ่มวางรากฐานขึ้นชื่อว่า เมืองถวนสวนคำ, นั่นคือ เมือง
แห่งความไพบุลย์และสวนทองคำ (ถวน คือ ครอบถวน
บริบูรณ์)^๒ พวกตำนานไตทางรัฐชาน เช่นพงศาวดารเมืองมา
ก็เรียกอาณาจักรไตในอัสสัมว่า เวสาลีโหลง (เวสาลีหลวง) หา
ได้เรียก อัสสัม ไม่.^๓

คำที่ชาวพื้นเมืองเรียกคนไตว่า อัสสัมนั้น, ในภายหลังได้

๑ ข้อความนี้ ย่อจากรายละเอียดใน สารานาถ, *เขี้ยวไทยอาหมสายเลือดของ
เรา*, ๒๔๕๗; ผู้สนใจโปรดดูรายละเอียดในนี้.

๒ ชื่อเมืองคำไทยๆ เช่นนี้ ยังมีเกิดขึ้นนอกทางเมืองไทยระยะใกล้เรียกกัน คือ
ชื่อเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๑๘๓๕). ในเอกสารไทยเหนือเก่าๆ มีเรียกว่า
เมืองเพียงเชียงใหม่. เมืองเพียงในภาษาไทยเหนือและล้านช้าง หมายถึง
เมืองที่ราบเรียบ หรือมนุษย์โลก ดู J. Rispaud, *Le noms à éléments
numéraux des principautés tai*, JSS XXIX pt. II 1937.

๓ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพม่า*, ๒๕๐๓, น. ๕๔๖, พระชาประชา-
กักรจักร, *พงศาวดารโยนก*, ศิลปาบรรณาการ ๒๕๐๔, น. ๑๕.

เพี้ยนมาเป็น อาหาม หรือ อาโหม ในภาษาปากตลาด ทั้งนี้
 เพราะชาวพื้นเมืองที่นั่นออกเสียงตัว ส ไม่ถนัด, มักจะต้องใช้
 ห แทน.^๑ ชาวไตที่นั่น เมื่อถูกเรียกชื่อ อาโหม มานาน ๆ เข้า
 ภายหลังก็เลยรับเอามาใช้บ้าง และเรียกตนเองว่า ไตอาโหม.
 ชื่อรัฐในทางการจึงเป็นอัสสัม และชื่อคนไตในรัฐจึงเป็น
 อาโหมหรืออาหาม กลายเป็นสองคำไป.

ปัญหาอยู่ว่า คำ อัสสัม ที่ชาวพื้นเมืองใช้เรียกคนไตนั้น
 มาจากไหน ?

ปัญหาทั้งชาวไตอาหามเอง และทั้งชาวอังกฤษที่ศึกษา
 ประวัติศาสตร์อาหาม ต่างก็ต้องสันนิษฐานเอาตามรูปการ. แต่
 ทัศนะความเห็นสอดคล้องกันมากที่สุดก็คือ อัสสัม มาจากภาษา
 สันสกฤตว่า อสม แปลว่าไม่มีเสมอสอง, ไม่มีใครเทียม.

๑. มีหลายชาติที่ไม่เสียง ส หรือ ศ และต้องใช้ ห หรือเสียงอื่นแทน เป็น
 ต้นว่าภาษาเปอร์เซีย ต้องใช้เสียง ฮ-ห แทน ส ในคำสันสกฤต, ชาว
 อินเดียดั่งมาสินจึงถูกชาวเปอร์เซียเรียกว่า หินธุ หรือ อินเดีย, อันเป็น
 ชื่อชาวฮินดูมาจนทุกวันนี้. ภาษาทมิฬก็ไม่เสียง ศ เช่น กลศ ต้องเสียง
 เป็น กลขม. มอณก็มักเสียงเสียง ส มาออกเสียง ห แทนอยู่บ่อย ๆ เช่น
 สมิง มอณเองเขียนตามนเห็นเหมือนกัน แต่ออกเสียงเป็น ห มีผล ฯลฯ.
 เรื่อง ส เป็น ห ของภาษาอัสสัม ดู Suniti Kumar Chatterji,
Kirāta-Jana-Kṛti The Indo-Mongoloid, Calcutta 1951,
 น. ๔๖.

สารนาถเขียนอธิบายไว้ว่า :

“บรรพบุรุษของเราถือตัวว่าเป็น ไต (ไทย) คำว่าไตนี้มีความหมายไพศาลนัก. หมายถึงฟ้า หมายถึงอิสรเสรี หมายถึงความยิ่งใหญ่ และหมายถึงทุกอย่างที่ประเสริฐ. ฉะนั้น เมื่อบรรพบุรุษของเราเข้าครองเมืองถวนสวนคำแล้ว ก็ต้องคำนึงถึงว่า ทำอย่างไร จึงจะให้พวกมนุษย์ที่อยู่ในปกครอง ตลอดจนมนุษย์ที่อยู่ในแถบใกล้เคียงรู้จักความหมายของ ไต อย่างถ่องแท้. เวลานั้น ภาษาและวัฒนธรรมของชาวอริยกะกำลังเฟื่องฟูอยู่ในดินแดนแถบนี้ บรรพบุรุษของเราจึงต้องคิดค้นว่ามีคำใดที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ไต บ้าง. ก็พบคำว่า อสม เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงมาก. ยิ่งกว่านั้นยังใกล้เคียงกับคำว่า ซาม อันเป็นคำไต แปลว่า ทำให้แพ้, เมื่อใส่ อ ลงไปข้างหน้า ความหมายก็เป็นไม่แพ้ หรือ ผู้ชนะ ดูก็น่าดี.

“ด้วยเหตุฉะนั้น บรรพบุรุษไทยจึงให้คนพื้นเมืองเดิมเรียกคนไทยว่า อสม ต่อมาตัว ส ค่อยๆ เลื่อนเป็น ห จึงกลายเป็น อหม . . .”^๑

นี่คือที่มาของคำ อัสสัม และ อาหม ตามทฤษฎะที่นิยมรับ

๑ สารนาถ, เข็มไทยอาหมสายเลือดของเรา, ๒๔๕๓, น. ๕๓-๕.

กันอยู่ทั่วไปในขณะนั้น.

คราวนี้มาถึงทฤษฎี อัสสัม มาจาก อาสาม.

ข้าพเจ้าได้อ่านพบคำอธิบายประวัติของคำ อัสสัม ในหนังสือว่าด้วยประวัติความเป็นมาของคำทางตะวันออกเล่มหนึ่ง มีความว่า:

อาสาม (āsām) หรือ อาชาม (āshām) เป็นคำเดียวกับ อาหาม (āhām) หรือ อาโหม (āhom), อันเป็นชื่อราชวงศ์ชนชาติชานที่มากครอบครองอัสสัม.

พ.ศ. ๒๐๓๓ มีจดหมายเหตุพุดถึง อาชาม (Asham) และ กามรูป (Kamroop).

พ.ศ. ๒๒๒๕ มีหนังสือพุดถึง อาชาม (Asham)

พ.ศ. ๒๓๑๓ มีหนังสือพุดถึง อาชาม (Asham)

พ.ศ. ๒๓๓๑ มีหนังสือพุดถึง อัสสัม (Assam)

นักประวัติศาสตร์บางคนค้นคว้าได้ความว่า ชื่ออัสสัมนั้นเมื่อครั้งอังกฤษปกครองใหม่ๆ ยังเขียน Asam (s ตัวเดียว) และมีนักภูมิศาสตร์ตะวันตกยุคโบราณบางคนเขียนอย่างเคร่งครัดว่า Asām (อสาม) คือบอกสระยาวไว้ทีเดียว (Gait,

๑ Yule and Burnell, *Hobson—Jobson*, London 1903, p.38.

A History of Assam, Calcutta 1906, pp. 240-41).

ในข้อความที่สรุปมานี้ คำดั้งเดิมของอัสสัม คือ อาสาม หรือ อาซาม. และเป็นคำที่เลื่อนมาเป็น อาหาม, เนื่องจากไม่มีเสียง ส ในภาษาพื้นเมืองบางพวกดังกล่าวแล้ว, และก็เป็นที่เดียวกับ อาโหม. ที่จะเป็น อาโหม นั้น ข้าพเจ้าขอชี้แจงเล็กน้อยว่า เป็นเพราะในภาษาอัสสัมพื้นเมืองนั้น ออกเสียงคำสระอาเป็น โอ หรือ ออ. เช่นคำว่า นาค, อัสสัมออกเสียงเป็น นอกะ (nāga-nōga)* ฉะนั้น อาหาม จึงเป็น อาโหม หรือ อาฮอม, ซึ่งภาษาอัสสัมปัจจุบันเขียนเป็นอักษรว่า อาหาม ดังนี้ :

अहोम

(Rai Sahib Golap Chandra Barua, *Ahom - Assamese - English Dictionary*, 1920, p. 86 ในคำแปลคำว่า ไต อ^๑ ซึ่งในภาคภาษาอังกฤษแปลไว้ว่า An Ahom).

- ๑ J. Hutton, *The Angami Nagas*, London 1921 p. 5 ft. การเขียนรูปคำ อะ-อา แต่ออกเสียงเป็น โอะ-โอ-ออ นี้ ไทยเราก็มียาก เช่น รถ (ratha) อ่าน รด (rôt), ยม (yama) อ่าน ยม (yôm) อย่าง พระยม, กร (kara) อ่าน กอน, นารท (nārada) อ่าน นารอท (อย่าง พระพรหมนารอทในทศชาติ); ที่เขียนตามเสียงอ่านไปเลยก็มี เช่น คุทธ (graha) เขียน เกระที่ ๆ ล. ๆ.

การที่เป็น อาฮอม (อาหาม) บอกแก่เราว่าในอดีตมันต้องผ่านรูปคำว่า อาหาม (แต่อ่าน อาฮอม) มาก่อน และรูปคำ อาหาม ก็ย่อมเป็นรูปเสียงเพี้ยนของ อาสาม, โดยใช้ ห แทน ส, และจะเห็น อาสาม จึงเป็นรูปคำดั้งเดิมสมจริงดังที่ยูลและเบอร์เนลล์ค้นคว้าไว้ในหนังสือที่กล่าวมาแล้ว.

พึงทราบด้วยว่า ในภาษาอัสสัมหรือภาษาอื่นๆ ที่ไม่มีเสียงวรรณยุกต์เพื่อแยกความหมายนั้น ส ย่อมออกเสียงเป็น เสียงเสียดแทรกระดับเสียงสามัญ คือเหมือน ช เสมอ (ไม่มีสูงต่ำจำกัด และตัว ช ก็ไม่มีในพยัญชนะ).

อาสาม โดยเสียงจึงเป็น อาซาม (ส=ช)

อาสาม โดยเสียงจึงเป็น อาซาม (ศ=ช)

ฉะนั้น อัสสัม จึงมาจาก อาสาม (อาซาม) แน่نون.

แต่, อาสาม หรือ อาซาม นั้น อา เพิ่มมาจากไหน? เราจะต้องตอบให้ได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์, นั่นคือต้องพิสูจน์ได้ด้วยหลักวิชานรุกติกศาสตร์, สมมุติฐาน อาสาม จึงจะมีค่ารับฟังได้.

ข้าพเจ้าลองตอบปัญหาของคุณ.

การเติม อา หรือเสียงที่คล้ายคลึงกันลงหน้าคำ สาม หรือ เขียมนั้น, เราไม่เพียงจะพบแต่ในภาษาอัสสัมเท่านั้น หากยังได้

พบในภาษายุโรปครั้งโบราณด้วย.

นายตอ เซนโก นักประวัติศาสตร์คนหนึ่งของพะม่าในอดีต เคยกล่าวไว้ว่า เขียม หรือ สยาม นั้น ยังได้เคยพบว่ามีเรียก อันเขียม และ อาซียอน (Ansiam, Asion=Siam) นอกจากนี้ ยังได้พบคำเรียกเขมรหรือเขมรว่า อันโกโมริน และ อัล-กุมาร (Ancomorin = Comorin = Comar = Al-qumâr = Khmer). คำ อา หรือ อัล นี้ สงสัยว่าจะเป็นอุปสรรคหรือเสียงนำ Al แบบอาหรับ.*

ควรวนชนพื้นเมืองอัสสัมต้องเติม อา ลงทำไม ?

ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเติมลงไปเพื่อรักษาเสียง ส ซึ่งชาวพื้นเมืองอัสสัมออกเสียงไม่ถนัดเอาไว้ให้ได้, โดยไม่ต้องเสียงเป็น ห.

การเติมเสียง อ-อิ-เอ-แอ ลงหน้าคำที่ชนต้นด้วย ส เพื่อรักษาเสียง ส ไว้ให้ได้นั้น มีแนวทางอยู่ในหลายภาษา.

ในภาษาจำนวนหนึ่ง มีแนวทางออกเสียงอยู่ว่า ถ้าคำใดรากเหง้าของมันชนต้นด้วยเสียง ซ-ส ที่ควบกับพยัญชนะอีกตัวหนึ่งแล้ว, ผู้พูดไม่สามารถออกเสียงได้, จะต้องเติม อิ หรือ เอ ลงไปข้างหน้าเพื่อช่วยการออกเสียงเสมอ. ตัวอย่างคือภาษา

* Taw-Sein-Ko, *Some Remarks on the Kalyani Inscriptions*, Bombay 1894, p. 1 ft. 6.

ฝรั่งเศส, จะเทียบกับคำที่ตรงกับภาษาอังกฤษให้เห็นดังนี้ :

อังกฤษ	ฝรั่งเศส
spirit (สปิริต)	esprit (แอสปริต)
Spain (สเปน)	Espagne (แอสปาญ)
species (สปีชีส์)	espèce (แอสแปส)
scarp (สการ์ป)	escarpe (แอสการ์ป)

จากตัวอย่างเหล่านี้ จะเห็นได้ว่า อังกฤษและฝรั่งเศสได้คำเหล่านี้มาจากรากเดิมเดียวกัน. ต่างฝ่ายต่างมีแนวทางออกเสียงของตน คืออังกฤษรักษาเสียง ส ควบกล้ำนั้นไว้ได้, แต่ฝรั่งเศส ต้องเติมเสียงช่วยข้างหน้า เพื่อเลื่อนเสียง ส ให้เป็นตัวสกดในกลางคำ. แต่กระนั้นก็ดี มีคำเป็นจำนวนมากที่แม่เติมเสียงช่วยแล้วก็ยังไม่สามารถรักษาเสียง ส ไว้ได้, ต้องตัดส ทิ้งไปเลย เช่น :

อังกฤษ	ฝรั่งเศส
state (สเตต)	état (เอตาต์)
school (สกูล)	école (เอคอล)
spouse (สปุส)	épouse (เอปุส)
sponge (สปันจ์)	éponge (เอปองเชอะ)

แนวทางเช่นนี้ เราได้พบในภาษาของอินเดียโดยทั่วไป. ชาวอินเดียเมื่อเรียนภาษาอังกฤษ มักจะต้องเติม อี เข้าข้างหน้า คำที่มีเสียง ส ประเภทรุ่นเสมอ เช่น Spain พุดเป็น Ispain (สเปน-อิสเปน), stand พุดเป็น istand (สแตนค์-อิสแตนค์) ฯลฯ. ดินของชาวอินเดียส่วนมาก ถ้ามิได้ฝึกฝนว่าเรียนพอ สมควร จะเป็นดังนี้ทั้งนั้น. ถึงเมื่อไปใช้คำสันสกฤต อันเป็น ภาษาโบราณ ก็มักต้องเที่ยวเติม อี เช่นเดียวกัน. จะเห็นได้ว่า ภาษาทมิฬเรียกผู้หญิงว่า อีสตรี (อิสฺตรี) ซึ่งคำนี้มาจากภาษา สันสกฤตว่า สตรี (สฺตรี), และทมิฬเติม อี เข้าไป. ส่วนใน ภาษาบาลีนั้นเติม อี แล้วยังรักษาเสียง ส ไว้ไม่ได้ ต้องตัด ส ทิ้งไปเลย คือออกเสียงคำ สฺตรี-อิสฺตรี ว่า อิตฺตี*

คราวนี้มาถึงคำ ซาม หรือ สาม อันเป็นคำเรียกคนไตใน พม่าและยูนนาน (ปรากฏในภาษาละติน-จึงป้อ, อะฉ่าง และ ล่าซี). คำนี้เป็นเสียง ส เสียงเดียว ไม่มีพยัญชนะควบกับ ส

* ทร ในสันสกฤต จะเป็น ฑ ในบาลี เช่น ศาสฺตรา-สฺตุลา, วสฺตร-วตล. เหมือนภาษาไทยเหนือและลาว ทร จะเป็น ฑ บ่อยครั้ง เช่น แตร เป็น แด. นอกจากนี้ สฺต ในสันสกฤต บาลีไม่เติม อี แต่ใช้ ฑ ตัวเดียวก็มี มาก เช่น สฺตัน-ถัน, สฺตฺป-ถูป. ในภาษาไทย ชาวบ้านก็มักเสียงคำที่เป็น เสียง ส ควบเหมือนกัน เช่น สะพาน เป็น ตะพาน, สโภค เป็น ตะโปก, สเทอน เป็น กะเทอน, กระเทอน ฯลฯ คำภาษาไทยมักเรียกว่า คำแผลง.

เป็นคนละครณีกับที่กล่าวมาข้างต้น.

แต่ภาษาพื้นเมืองอัสสัม^๕นั้น ไม่ชอบออกเสียง ส หากใช้
ห แทน, นั่นคือออกเสียง ส นำหน้าคำไม่ได้หรือได้ยาก, ต้อง
เสียงเป็น ห ดังกล่าวมาแล้วแต่ต้น. ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเหตุนี้
แหละที่ทำให้ชาวพื้นเมืองพวกหนึ่งในยุคโบราณนั้น เอา อา
เติมหน้าเข้าไปเพื่อพยายามรักษาเสียง ส ไว้ คือเป็น อาสาม
หรือ อาซาม.

แต่ถึงกระนั้น^๖แล้วก็ยังรักษาเสียง ส ไว้ไม่ได้ ยังต้องเพี้ยน
เป็น อาหาม หรือ อาโฮม ดังกล่าวมาแล้ว.

แต่ก็ยังมีอีกพวกหนึ่งที่เติม อ-อาลงไป แล้วใช้ ส เป็น
ตัวสะกดในกลางคำ คือ อสสาม (อัสซาม), พวกนี้ยังรักษาเสียง
ส เอาไว้ได้ และนี่คือที่มาของคำ อัสสัม หรือ อัสซัม ใน
ปัจจุบัน.*

* อ+สาม เป็น อสสาม-อัสสัม น เป็นการทำให้เสียง ส เป็นตัวสะกดกลาง
คำโดยซ้อนอักษรเข้าอีกตัวหนึ่ง. การซ้อนเสียงพยัญชนะให้เป็นตัวสะกด
เช่นอีกตัวเมื่อเติมอุปสรรคเข้าไป เป็นหลักทั่วไปทางเสียงพูดของทุก
ภาษากว่าได้, เช่น: ท + จริต = ทจจริต; ท + ภิกขกัษ = ทพภิกขกัษ;
อ + บัษ = อปบัษ (คือ อปรัย). ในภาษาฝรั่งเศสมีแนวทางเช่นกัน เช่น
i + mortal = immortal; a + locate = allocate; a + count =
account; a + knowledge = acknowledge ในภาษาไทยได้พบบ้าง
ในคำอุทาน เช่น สะ + ช้ำ = ชัดช้ำ (ผ่านชชช้ำ); สะ + ผ่า = ผับผ่า,
พับผ่า; ไซ + ไซ = ชดไซ; ในคำธรรมดายังไม่ได้ตรวจ, อาจมีบ้าง.

แนวทางนี้ ถ้าจะให้สมบูรณ์ ก็จะต้องค้นลึกเข้าไปในภาษา
 อัสสัมโบราณ, ^๕ ทงนเพราะตามหลักฐานประวัติศาสตร์ ปรากฏ
 ว่าคนไตได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในแคว้นกามรูป
 มาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๘๐๐ สมัยขุนเสือก้าฟ้าแห่งไทมาวโหลง
 (นี่เป็นอย่างต่ำสุด). คนไต ซึ่งถูกเรียกว่า ซาม-แซม-เซียม
 เหล่านั้น, ก็คงจะเป็นที่รู้จักแก่ชนพื้นเมืองแห่งแคว้นกามรูป
 ในชื่อ ซาม-สาม มาก่อนนั้นนานแล้ว, และอาจจะเรียก
 อาซาม-อาสาม มาตั้งแต่เสือก้าฟ้าจะบุกเข้าไปแล้วก็ได้.

ข้าพเจ้าสนใจในทฤษฎี อาสาม-อัสสัม นี้มากกว่าทฤษฎี
 อสม (ซึ่งคิดขึ้นจากคำสันสกฤต).

เพราะอัสสัมมีชนหลายเผ่า คำ อาสาม จึงแปรรูปไปหลาย
 อย่างในแคว้นนี้.

ปัจจุบัน อัสสัม เป็นชื่อเรียก รัฐอัสสัมทั้งหมด และ
 อาหม-อาโหม เป็นเพียงชื่อเรียก คนไตซึ่งยังเหลืออยู่เป็นชน
 ชาติส่วนน้อยพวกหนึ่งของรัฐอัสสัม เท่านั้น. นอกจากนั้นยังมี
 รูปคำที่พัฒนาไปเป็นคำสันสกฤตว่า **ศุยาม (ชยาม)** ซึ่งใช้
 เป็น ชื่อบอกโคตรวงศ์ของชาวไตอาหมจำนวนหนึ่ง อยู่ ณ รัฐ
 นนจนในปัจจุบันนี้. นอกเหนือไปจากนั้นอีก ก็ยังมีคำ ซาม

และ ซาม (Sam)^๑ ซึ่งยังใช้อยู่ในภาษาของชาวอัสสัม ใช้เรียก
คนไตหรือซานโดยทั่วไป ที่มีเชื้อชาวอาหมโดยเฉพาะอีกด้วย. นั้น
จึงมี ๔ รูปคำ และ ๔ ความหมายแตกต่างกัน.

นอกจากนั้น ยังมีอีกรูปหนึ่ง ที่ชาวไตอาหมและชาวอัสสัม
นิยมใช้กันในปัจจุบัน นั่นคือ อสม, อันเขียนเป็นรูปสันสกฤต
ซึ่งแปลว่า ไม่มีใครเสมอ ดังกล่าวแล้ว. ปัจจุบัน เมื่อเขียนชื่อ
อัสสัมเป็นภาษาฮินดี ก็เขียนเป็น อสม ตามความเข้าใจที่ว่า
รากศัพท์จะเป็นเช่นนั้น, เช่น ชื่อสมาคมสหราชอาณาจักร
อาหม ณ เมืองโยรหัต รัฐอัสสัมก็เขียนเป็นภาษาฮินดีว่า อสม
สาหิตย สภา (Asama Sāhitya Sabhā) ดังนี้ เป็นต้น.

ทฤษฎี สาม-อาสาม-อัสสาม ที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นเรื่อง
ของชนพื้นเมืองแห่งแคว้นกามรูป (อัสสัมโบราณ) ที่เรียกคนไต.

คราวนี้มาพูดถึงคนไตแห่ง เมืองถ้วนสวนคำ บ้าง เขาได้
รับเอาคำ สาม ไปใช้เองบ้างหรือไม่? ข้าพเจ้าได้พบร่องรอยอยู่
ว่าเขาได้นำไปดัดแปลงใช้บ้าง ดังจะกล่าวต่อไปนี้.

ตามต้นตำนานของไตอาหมนั้น ได้เล่าความว่าคนไตคือ

๑ Yule and Burnell, *Hobson—Jobson*, London 1903, p. 822
กล่าวว่าชาวอัสสัมและกะฉิ่นเรียกชนชาติไต (ซาน) ว่า Sam (ซาม);
ส่วน ซาม ดูในบทที่ ๑.

ลัทธิบูชาเทพี คือกราบไหว้เทวดาผู้หญิง หรือเจ้าแม่, ซึ่งเป็นร่องรอยสุดท้ายของสังคมครั้งดึกดำบรรพ์ที่ถือหญิงหรือแม่เป็นเจ้าโคตร. เทพีที่คนไต้หวันถือนั้นพอจะสรุปได้ความว่าเป็นเทวรูปที่เก็บรักษากันมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ ทำนองจะเป็นเทวรูปแทนตัวบรรพบุรุษสตรีของไตสาขาเมืองเม้าหลวง เทวรูปนั้นชื่อว่า ชุมฟ้ารุ่งแสงเมือง. เมื่อไตสาขามาหลงแยกโคตรวงศ์ข้ามแม่น้ำเกี้ยว (เอราวตี) ไปตั้งเมืองกองเป็นราชธานี (อยู่ริมฝั่งน้ำอูยู่, สาขาของแม่น้ำชินคะวิน, ใต้เมืองโฮมมะลิน) รูปเจ้าแม่ก็ได้ถูกย้ายไปไว้ ณ เมืองนั้นด้วย. ต่อมาเมื่อเสือก้าพ้อพยพแยกตัวจากฉาดิงส์ไตมาหลงเมื่อ พ.ศ. ๑๗๕๘ ได้ลักลอบเข้าไปในเมืองกอง (กลอง) ชโหมยเอารูปเจ้าแม่ชุมฟ้ารุ่งแสงเมืองไปด้วย รอนแรมอยู่ทิวเขานาคถึง ๑๓ ปี จึงข้ามเขานาคตรงช่องเขาปากไก่อเข้าสู่แดนกามรูปเมื่อ พ.ศ. ๑๗๗๑ แล้วตั้งอาณาจักรไตแห่งเมืองถ้วนสวนคำซัน.

ไตอาหมยยังคงนับถือลัทธิบูชาเจ้าแม่คูเมืองของตนต่อมาอีกนาน ไม่ถือทั้งพุทธศาสนาและทั้งพราหมณ์ศาสนาทางสัน มีนักบวชของตนเองเรียกว่า เตโอไท (เทวไท). จนถึงสมัยของเสือกู่เมือง (ฮุง=รุ่ง) ซึ่งขึ้นเป็นกษัตริย์เมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๐ ราชสำนัก

จึงได้รับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์เข้าไว้เต็มที่ มีการตั้งพิธีราชาภิเษกรับพระนามใหม่จากพราหมณ์ว่า **สวรรคนารายณ์** (นารายณ์ผู้ครองสวรรค์) กษัตริย์อาหมเริ่มเรียกตนเองเป็นทางการว่า **สวรรคเทพ** มานับแต่นั้น ศักราชก็เริ่มรับศักราชพราหมณ์มาใช้ ลัทธิบูชาพระวิษณุก็แพร่หลายทั่วเมือง. แต่เจ้าแม่ซุมฟ้ารุ่งแสนเมืองก็ยังคงบูชากันอยู่เพราะเป็นมหาเทพีคู่ชาติบ้านเมือง. จนถึงสมัยเสือแสนฟ้าประตาศิงห์ (พ.ศ. ๒๑๔๖-๘๔) อิทธิพลของพราหมณ์ยิ่งมากขึ้น, เจ้าแม่ซุมฟ้ารุ่งแสนเมืองก็ยังคงอยู่แต่ชาวเมืองเรียกชื่อเจ้าแม่เป็นคำสันสกฤตเสียแล้ว คือเรียกว่า **สมเทพ** (ข้อความที่เล่าถึงลัทธิบูชาเทพีทั้งหมดนี้ เก็บความจาก *เยี่ยมไทยอาหมสายเลือดของเรา* โดย สารนาถ บทที่ ๙-๑๑ และ ๑๔ ประกอบกับ *คนไทยในพะม่า* ของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ตอน *พงศาวดารเมืองมว*; การวิเคราะห์ลัทธิเป็นการวิเคราะห์ของข้าพเจ้าเอง).

การที่เจ้าแม่ **ซุมฟ้ารุ่งแสนเมือง** ได้ชื่อใหม่เป็น **สมเทพ** นี้ข้าพเจ้าไม่พบคำอธิบาย นอกจากจะกล่าวกันว่าเป็นชื่อเรียกอย่างย่อๆ (*เยี่ยมไทยอาหม* ๙ น. ๑๘๗). แต่ข้าพเจ้าเข้าใจว่าไม่ใช่ชื่อย่อคำว่า **เทพ** ในชื่อใหม่บอกเราว่าภาษาสันสกฤตได้

เข้ามามีบทบาทในชื่อ^{นี้}แล้ว. ถ้าเราตรวจดูนามกษัตริย์อาหม นับแต่เสด็จเมืองซึ่งมีนามอย่างสันสกฤตว่า สวรรคณารายัน ลงมา, จะได้เห็นว่ากษัตริย์อาหมทุกองค์ถัดจากนั้นจะต้องมีชื่อ รองเป็นภาษาสันสกฤตเสมอ. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ราชสำนักไตอาหม นั้นเอง เป็นผู้คิดชื่อสันสกฤตให้แก่เจ้าแม่ขุมฟ้ารุ่งแสนเมือง, เอา คำเรียกคนไตว่า สาม-ชาม นั้นเอง มาดัดเป็นรูปสันสกฤต แล้วประกอบเป็น สมเทพ แปลว่า เทพของชาวสาม. ที่เรียกว่า เทพของชาวสาม ก็เพราะเป็นเทพีประจำโคตรตระกูลของชาว ไตหรือ สาม สาขานมาแต่ดึกดำบรรพ์.

ในชื่อ สมเทพ ^{นี้}แหละ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าราชสำนักไตอาหม ได้นำคำ สาม ซึ่งเป็นคำเรียกคนไตมาดัดแปลงฝากไว้, เทียบได้ กับ พระสยามเทวาธิราช (สยามเทพ+อิราช) ของกรุงรัตน-โกสินทร์ ซึ่งก็นำคำ สยาม มาใช้แบบสันสกฤตเหมือนกัน.

ร่องรอยของ สาม (ชาม) และพัฒนาการของคำ^{นี้} ในรัฐ อัสสัม เท่าที่พบแล้ว มีอยู่เพียงที่กล่าวมานี้.

บทที่ ๑๓

โกสามพี และ ลาวเฉียง

ต่อไปนี้จะตรวจสอบเรื่องราวของ สาม-ซาม ในรัฐเมิงไต (รัฐชาน).

ในรัฐเมิงไต มีเมืองสำคัญเก่าแก่อยู่เมืองหนึ่ง คือ เมืองแสนหวี. เมืองนี้เคยเป็นอาณาจักรมาก่อน คือ อาณาจักรไตมาว หรือที่ไทยเราเรียกกันว่า อาณาจักรแสนหวี. เขตอาณาจักรนี้ ภายหลังหดแคบลง และในปัจจุบันถูกแบ่งออกเป็น ๒ รัฐ คือ รัฐเมิงไย (แสนหวีไต) และรัฐแสนหวีเหนือ, ทั้งสองรัฐขึ้นอยู่กับรัฐชาน. ตำนานเมืองแสนหวี เรียกชื่อรัฐของตนอย่างเต็มยศเป็นทางการว่า เมิงสิริวิลาตสมหากัมโปจาแสนกนี กอ-สัมปี หรือ สิริวิลาตสมหากัมโปชาสังฆีโกสามพี.^๑ เรียกย่อๆ ว่า โกสามพี หรือ กอสัมปี.

แต่โดยทั่วไปแล้ว คำ โกสามพี หรือ กอสัมปี นี้ ใช้เป็นชื่อเรียกของรัฐชานได้ทั้งหมด.^๒ ทั้งนี้เป็นเพราะอาณาจักรหรือ

๑ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพม่า*, ๒๕๐๓ น. ๑๒๗-๕๔ พระยาประชา-
กิจกรจักร, *พงศาวดารโยนก*, ศิลปาบรรณาการ ๒๕๐๔ น. ๑๕, ๒๐.

๒ Taw Sein-Ko, อ้างถึงโดย W. Cochrane, *The Shans* Vol. I, Rangoon 1915, p. 67.

รัฐโกสามพีมีประวัติการณ์มายาวไกล, เป็นชื่อเรียกดินแดนอาณาจักรไตมาวมาตั้งแต่ครั้งเจ้าขุนที่คำหรือตั้งคำสร้างเมืองมาว (เมา) ขึ้นเมื่อราวพ.ศ. ๑๒๐๐,^๑ และมีอำนาจคลุมไปทั่วทั้งหมด.

เมืองโกสามพีหรือแสนหวีนี้ พะม่าเรียกว่า โกซานปยี (ၵးၵးၵ်း) คำนี้เป็นภาษาพะม่า แปลว่า เมืองซานทั้งเก้าหรือเมืองไตทั้งเก้า, (โก=เก้า; ซาน=ไต; ปยี=เมือง, ประเทศ; เรียงคำตามไวยากรณ์พะม่าเป็น โกซานปยี)

ที่เรียกว่าเมืองไตทั้งเก้านี้ ก็เพราะในยุคราชอาณาจักรไตมาว (แห่งลุ่มแม่น้ำมาว), พวกเจ้าฟ้าไตจัดการปกครองเป็นแบบสหพันธนครรัฐ ประกอบด้วยรัฐที่มีเจ้าฟ้าปกครองเก้ารัฐคือ:

- ๑ นครรัฐเมืองก่อง มีเมืองขึ้น ๙๙ เมือง
- ๒ นครรัฐเมืองยาง มีเมืองขึ้น ๓๗ เมือง
- ๓ นครรัฐเมืองสองสบ มีเมืองขึ้น ๒๗ เมือง
- ๔ นครรัฐเมืองมิด มีเมืองขึ้น ๔๙ เมือง
- ๕ นครรัฐเมืองนาย มีเมืองขึ้น ๓๗ เมือง
- ๖ นครรัฐเมืองแสนหวี มีเมืองขึ้น ๔๙ เมือง

๑ บณช่วย ศรีสวัสดิ์, *Op. cit.* p. 454.

- ๗ นครรัฐเมืองย่องห่วย มีเมืองชน ๓๙ เมือง
 ๘ นครรัฐเมืองสี่ป้อ มีเมืองชน ๒๗ เมือง
 ๙ นครรัฐเมืองมาว มีเมืองเจ้าฟ้าปกครองเมือง
 ใหญ่ ๘ เมือง (รวมทั้งเมืองมาวด้วย)^๑

เจ้าฟ้าทั้ง ๙ นครรัฐล้วนสืบทอดสืบวงศ์เกี่ยวกันทั้งสิ้น. ตรงนี้จะ
 ต้องเข้าใจด้วยว่า คำว่า เมือง หรือ เมือง ในแถบรัฐชานนั้น
 มีความหมายเพียงเป็นหมู่บ้านใหม่เสียแหละมาก และหอคำ
 (ปราสาททอง) ของเจ้าฟ้าเหล่านั้น ก็เรือนไม้เรียดีๆนี่เอง.

ชื่อที่เรียกว่า เมืองไตทั้งเก้า หรือ โกชานปยี, ซึ่งเป็นคำ
 ยาวๆ และมีตัวเลขด้วยนั้น, เป็นทำนองเดียวกับชื่อ สิบสอง
 ปันนา, สิบสองเจ้าไท, หัวพันห้าทั้งหก (มีทั้งตัวเดียว, ไม่ใช่
 ทั้งห้าทั้งหก ดังที่มีหนังสือและแผนที่บางแห่งเขียนเพี้ยนไป),
 สิบเก้าเจ้าฟ้า, ซึ่งไม่มีอะไรผิดปรกติ, เพราะชนชาติไตภาย
 นอกประเทศไทยมักจะจัดการปกครองเป็นสหพันธ์นครรัฐเป็น
 ส่วนมาก, และแต่ละสหพันธ์รัฐก็ประกอบด้วยนครรัฐต่างจำ
 นวนกัน, เฉพาะทางพะม่าเหนือ^๒นั้น บางทีก็มีถึงสามสิบสาม

^๑ บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓, น. ๒๒๐-๒๑ และ ๔๕๕
 เฉพาะนครรัฐเมืองมาวบัดนีอยู่ในเขตจีนทั้งหมด.

นครรัฐ หรือเมื่อท้ายที่สุดคนมีตงสืบทอดนครรัฐหรือรวานนั้น, มีเจ้าฟ้าอ่อน (เจ้าฟ้าเล็กๆ) ปกครอง บางรัฐก็ขนาดอำเภอหนึ่งของเราเท่านั้น.^๑

กราวนมาตุคำ โโกสามพี.

ชื่อเมืองของชนชาติไตที่มีชื่อเป็นภาษาบาลีหรือ ๆ นั้น มิได้เกิดขึ้นลอย, มักอิงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งของประวัติเมืองนั้น, หรือไม่ก็เลียนเสียงชื่อภาษาพื้นเมือง หรือแปลชื่อภาษาพื้นเมืองออกไป. จากแนวทั่วไปเช่นนี้ ทำให้่นึกคิดว่าชื่อเมืองโกสามพี คงจะแปลงออกมาจากชื่อที่เรียกในภาษาพะม่าว่า โกซานปยี. ถ้าเป็นตามแนวนี้ ก็หมายความว่าไตมาวโหลงหรือแสนหวี ดัดเสียง ซาน หรือ ซาน ของพะม่าออกมาเป็น สาม.

แต่อย่างไรก็ดี ยังมีอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความเห็นว่า โโกสามพี เป็นชื่อที่ไตคิดเรียกมาก่อน แต่พะม่าเอาไปเรียกลากเข้าความในภาษาพะม่าว่า โกซานปยี ในภายหลัง. ถ้าจะคิดตามแนวนี้ ก็จะต้องเข้าใจว่าชื่อ โโกสามพี ออกมาจากคำไตว่า แสนหวี (ตามตำนานว่ามีกล้วยออกเครือแสนหวี^๒). คำแสนหวีนั้น เพียงแต่ใช้

๑ Ibid, p. 224.

๒ Ibid. p. 448. ยังมีบางท่านกล่าวว่า แสนหวี มาจากภาษาจีนว่า เซวชนเว่ (蠶絲) อันเป็นตำแหน่งข้าหลวงโหลงจีน ซึ่งเคยมาตั้งศูนย์กลางปกครองเมืองไตอยู่ที่นั่นสมัยที่เป็นเมืองขึ้นของจีน.

พ แทน ว, ตามการเปลี่ยนเสียงระหว่าง ว กับ พ ของภาษาบาลี, ก็จะได้เสียงที่คล้ายคลึงกับ สามพี, จากนั้นจึงแปลงเป็นโกสามพี. ต้องสังเกตว่า การแปลงชื่อพื้นเมืองออกเป็นภาษาบาลีนั้น คนไทยมักจะไม่พิถีพิถันให้เสียงตรงกันชัดเจนนัก, เอาเพียงมีเค้าเท่านั้น, และมักจะต้องให้เข้ากับชื่อเมืองในอินเดียหรือในพุทธประวัติด้วย, เช่นเมืองของแปลงเสียหฺรุมเป็นมหิยังครัฐ เป็นต้น.

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เมื่อเรานึกถึงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ว่าชนชาติไตแห่งอาณาจักรไตมาวแบ่งการปกครองกันเป็นกัณฑ์รัฐใหญ่ ๆ รวมกันเป็นรัฐพี่รัฐน้องในรูปสหพันธนครรัฐ, ก็ทำให้เราต้องยอมรับว่า ชื่อที่พะม่าเรียกว่า โกซานปยี (เมืองไตทงเก้า) นั้น น่าจะเป็นชื่อที่พะม่าเรียกขึ้นจากสภาพที่เป็นจริง คงมิใช่บังเอิญมาลากคำโกสามพีไปเข้าความภาษาพะม่าเป็นแน่.

ข้าพเจ้าเชื่อจากพื้นฐานนี้ว่า ชาวไตคงจะนำเอาคำ โกซานปยี ของภาษาพะม่ามาแปลงเป็น โกสามพี มากกว่า. การนำเอาคำ พะม่า มาคิดแผลงเป็นชื่อบาลีนั้น มีตัวอย่างอยู่เหมือนกันในชาวไตแถบพะม่าและยูนนาน เพราะคลุกคลีกับพะม่ามานาน

หลายร้อยปีหรือนับพันปี. ตัวอย่างหนึ่งคือ ชื่อแคว้นสิบสอง-
ปันนา หรือเชียงรุ่ง. สิบสองปันนาเป็นดินแดนของไตลื้อ.
พะม่าเรียกไตลื้อตามล้นพะม่าว่า ลฺวยซาน. คือไม่มีสระอือ, จึง
ออกเสียงเป็น ลฺวย (ลือ). คำ ลฺวย นี้พะม่าเขียนเป็นอักษรว่า ลฺวิ
(Lwi)* ชาวสิบสองปันนาเอาคำ ลฺวิ นี้เอง ไปแปลงให้เข้าศัพท์
บาลีว่า อาลวี หรือ อาฬวี, เรียกแคว้นของตนว่า อาฬวีรัฐ เป็น
ชื่อทางการของอาณาจักรไตลื้อสิบสองปันนา. แล้วอธิบายว่า
เป็นเมืองของอาฬวกษัตริย์ตามตำนานทางพุทธศาสนา. ฉะนั้น
การนำเอาคำ โกซานปยี มาแปลงเป็น โกสามพี จึงเป็นสิ่งที่ไม่
แปลกประหลาดอะไรสำหรับไตที่คลุกคลีกับวัฒนธรรมและ
อักษรศาสตร์พะม่าแถบนั้น.

เป็นสรุปว่า ในภาษาของรัฐชานนั้น ถ้าจะค้นหาร่องรอย
ของ ซาม-สาม แล้ว ก็มีในชื่อโกสามพีนี้แหละที่มีร่องรอยอยู่
บ้าง.

คราวนี้หันมาดูร่องรอยของ ซาม-เซียม ในภาษาไทยบ้าง.

ในภาษาไทยนั้น เป็นที่รู้กันทั่วไปแล้วว่าแต่โบราณเรามี

* พะม่าใช้ ๗ เป็นสระอู. ลฺวิ จึงออกเสียง ลฺว+อิ เป็น ลฺวย. ในภาษาอังกฤษ
เขียนชอคนว่า Lewis ก้อ่าน ลุยส์, คล้ายกัน.

คำใช้เรียกเมืองไทยและภาษาไทยว่า

๑. สามทศะ	สามภาษา
๒. สยามประเทศ	สยามพากย์
๓. เสียม	เสียมพากย์

เป็นที่รู้จักว่ามีอยู่ ๓ รูป, ดังนี้.

แต่เมื่อสำรวจดูแล้ว ข้าพเจ้าพบว่ายังมีร่องรอยของซาม-เซียม ซ่อนอยู่ในภาษาไทยอีกรูปหนึ่ง คือในรูปคำว่า “เจียง,” หรือ “ลาวเจียง.”

นายยูลและเบอร์เนลล์ เมื่อกล่าวถึงคำ ซาน (Shan) ก็ได้ชี้ไว้ว่าเป็นคำเดียวกับ ซาม (Sam) และยังคงกล่าวว่า “คนไทยสยามเอง มีคำเก่าเรียกตนเองว่า เสียม และเรียกชาวลาวว่า เจียง.”^๑

ที่ว่าเรียกลาวว่า เจียง นี้ กว้างไปหน่อย. เจียง ในภาษาไทยโบราณใช้เรียกเป็นชื่อเฉพาะของลาวพวกเดียวเท่านั้น มิได้หมายถึงลาวโดยทั่วไป.

ในภาษาไทยโบราณ เรียกชื่อลาวจำแนกออกเป็นพวกเล็กพวกน้อยหลายพวก แต่ที่นับเป็นพวกใหญ่ ๆ หรือสาขาใหญ่ ๆ

๑ Hobson—Jobson, *Op. cit.* p. 822.

จริงๆ นั้นมีอยู่สองสาขา คือ ลาวขาว และลาวเฉียง. ดังเช่นในพระราชสาส์นกำกับพระสุพรรณบัตรของรัชกาลที่ ๔ ซึ่งส่งไปยังราชสำนักอังกฤษเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘ กล่าวว่า:

“...ในพระราชอาณาจักรฝ่ายสยามเหนือใต้ แลแผ่นดินแดนต่าง ๆ อยู่เคียงอยู่ใกล้ในที่นั้น ๆ บางแห่ง แลเป็นที่อยู่ของชนชาวต่างประเทศมีเทศภาษาคำต่าง ๆ หลายอย่าง คือ ลาวเฉียง ลาวขาว แลกำพูชา มลายู กระเทรียง แลอื่น ๆ...”

ในสาขาลาวขาวนั้น ยังมีแบ่งออกเป็นลาวพวน (เชียงขวาง—หนองคาย—สกลนคร) และลาวไส้ (ผู้ไทในหัวพันห้าทั้งหก และสิบสองจุไท), ฯลฯ

ส่วนลาวเฉียงนั้น ก็ยังแบ่งออกเป็น ลาวยวน หรือ ลาวโยน.

เอกสารที่แบ่งเขตลาวเฉียงกับลาวโยนที่นับว่าชัดเจนพอควรก็คือสำเนาร่างประกาศตั้งกงสุลเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. ๒๔๐๖ ดังมีความตอนต้นร่างว่า:

“สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหม่ที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์นี้ แลเป็นเจ้าเป็นใหม่ได้ครอบครองพระราชอาณาจักรสยามราชฎร แวดล้อม

-
- ๑ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๕, หอสมุดควัชร์ญาณ ๒๔๖๘, น. ๓.

ด้วยนานาประเทศราชชนบทต่างๆทุกทิศ คือ ลาวโยน ลาวเฉียง
ในทิศพายัพแลอุดร ลาวกาวแต่ทิศอีสานจนบุรีรัมย์ กัมพูชาเขมร
แต่บุรีรัมย์จนภาคเนย์ เมืองมลายูเป็นอันมากแต่ทิศทักษิณจนนครศรี,
แลบ้านเมืองกะเหรี่ยงบางเหล่าแต่ทิศปจิมจนพายัพ แลเข้าของ
แลชาติต่างๆอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก . . .”^๑

ตามนี้ ปรากฏว่า ลาวโยน และลาวเฉียง อยู่ในทิศพายัพ
และอุดรตามลำดับ. ลาวโยนในทิศพายัพ คือ ชาวโยนเชียงใหม่,
ลำปาง, ลำพูน, ทางซีกตะวันตกของภาคพายัพทั้งหมดอันเคย
เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางแห่งอาณาจักรโยนก. ส่วนลาวเฉียงทาง
ทิศอุดรนั้น เข้าใจว่าได้แก่พวกเมืองแพะ เมืองน่าน เมืองบัว
และเมืองอื่นๆ อันอยู่ทางซีกตะวันออกของภาคพายัพ ซึ่งนับ
เป็นทิศเหนือหรืออุดรของกรุงเทพฯ โดยตรง.

แต่ส่วนใหญ่แล้ว มักเรียกรวมโดยไม่แบ่ง ว่า ลาวเฉียง
ตลอดหมดทั้งบริเวณล้านนา.

ในราว พ.ศ. ๒๔๓๔ ลงมา รัฐบาลกลางกรุงเทพฯ แบ่ง
การปกครองเมืองไทยออกเป็นมณฑลเทศาภิบาล ตั้งชื่อมณฑล

๑ ปรีดา ศรีชลาลัย, ต้นร่างประกาศตั้งกมลเมืองสิงคโปรี พ.ศ. ๒๔๐๖,
สราวรรณย์ ๒๔๕๕, น. ๑๐๖.

ต่าง ๆ ตามชื่อของชนชาติในแต่ละมณฑลตามภาษาปากตลาดว่า
มณฑลลาวพวน, มณฑลลาวกาว, มณฑลลาวกลาง, มณฑล
ลาวตะวันออกเฉียง และมณฑลลาวเฉียง.

มณฑลลาวเฉียงนั้นประกอบด้วยหกหัวเมืองใหญ่ คือ ๑
เชียงใหม่, ๒ ลำพูน, ๓ ลำปาง, ๔ แพร่, ๕ น่าน, ๖ เถิน
(เถินหรืออำเภอเถินในจังหวัดลำปาง). นี้ก็คือเขตล้านนาทั้ง
หมด ถูกเรียกว่า ลาวเฉียง, และในภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น
มณฑลพายัพ มีที่ว่ากรมมณฑลอยู่ ณ จังหวัดเชียงใหม่.*

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐, สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้
จัดพิมพ์ *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕* ขึ้น ในนั้นรวมเอา
“*พงศาวดารโยนก*” ของพระยาประชาภิจักรจักรไว้ด้วย, แต่
สมเด็จพระยาดำรงเรียกไว้ในคำนำว่า “*พงศาวดารลาว-
เฉียง.*”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ หอสมุดวชิรญาณได้พิมพ์หนังสือเทศน์
มหาชาติกัณฑ์มหาพนขึ้นเล่มหนึ่ง ใช้ชื่อว่า “*มหาพนคำเฉียง*”
มีอธิบายไว้ในคำนำว่า:

---

* ดูรายละเอียดในหนังสือ *เทศาภิบาล*, กรมพระยาดำรงราชานุภาพและ
พระยามหาอำมาตยาธิบดี.

“มหาชาติคำเจียงกัณฑ์มหาพนที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ พระธรรม
วโรดมวัดเบญจมบพิตรได้มาจากเมืองเชียงใหม่ . . . มีจารึกใน
คัมภีร์ที่ได้มา ว่าได้จารคัมภีร์นั้นเมื่อจุลศักราช ๑๐๔๘ ตรงกับ
ปีชวด พ.ศ. ๒๒๒๘”^๑

ในที่นี้ ลาวเจียง หรือ คำเจียง ก็หมายถึงคนและภาษา
ในล้านนาโดยทั่วไป. เมื่ออ่านตรวจคัดลอกคำในหนังสือนี้แล้ว
ก็ปรากฏว่าเป็นภาษาไทยพายัพ, ซึ่งในภาคพายัพเองเรียกว่า
คำเมือง.

คำว่า ลาวเจียง ในปัจจุบันดูเหมือนจะสูญหายไปจากภาษา
ไทยในปัจจุบันเสียแล้วโดยสิ้นเชิง. ไม่ได้ยินพูดหรือเขียนที่
ไหนกันอีก. ยังมีติดอยู่บ้างก็ดูเหมือนจะเป็นเพียงชื่อเพลงใน
ตับเจริณศรี ซึ่งมีเพลงหนึ่งชื่อว่า “เพลงลาวเจียง” อันเป็น
เพลงสำเนียงภาษาแบบไทยเหนือ.

ลาวเจียงนี้ ได้พบในหนังสือโบราณเรียกว่า ไทยเจียง ก็มี
เช่นในหนังสือ *พงศาวดารเหนือ* ซึ่งพระวิเชียรปรีชา (น้อย)
เจ้ากรมราชบัณฑิตกิตขวา รวบรวมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐ เล่าถึงเรื่อง
พระร่วงว่า:

๑ ดำรงราชานุภาพ, คำนำ *มหาพนคำเจียง*, ๒๔๖๒, น.ก.

“พระองค์เจ้าให้ทำหนังสือไทยเจียง มอญ พม่า ไทย และ
ขอม เจียงขอม มีมาแต่บัดนั้น”^๑

หนังสือไทยเจียงนั้นเห็นจะหมายความถึงหนังสือไทยพายัพที่
เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า อักษรยวน ที่ใช้กันทางภาคพายัพจนทุก
วันนี้.^๒ และทางด้านข้างใช้เขียนคัมภีร์พุทธศาสนา เรียกว่า ตัว
ธรรม.

เป็นสรุปว่า ภาคพายัพนั้น แต่โบราณเรียกรวมๆว่าลาว
เจียง แต่โดยจำแนกแล้ว ซีกตะวันตกเป็น ลาวยวน (ลำปาง,
ลำพูน, เชียงใหม่) และซีกตะวันออกเป็น ลาวเจียง (แพร่,
น่าน, เชียงราย).

คราวนี้มาพิจารณาชื่อลาวยวนและลาวเจียง.

ชื่อแรกมีเหตุอธิบายได้.

ลาวยวน ที่เรียกยวนนั้น เรียกตามคำพื้นเมืองที่เรียกอาณา-
จักรล้านนาว่า โยนก ในรูปศัพท์บาลี. ก ห้ายคำนั้นแปลว่า

๑ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑, น. ๑๒.

๒ ไทยพายัพเองเรียกอักษรของเขาว่า อักษรไทยเหนือ. ไทยภาคกลางแต่
ก่อนเรียกว่า อักษรลาวยวน บ้าง อักษรไทยยวน บ้าง. คำว่า ยวน หรือ โยน
นชาวภาคเหนือไม่เรียกตัวเอง เขาเรียกตนเองว่า คนเมือง. คำว่า ยวน-
โยน เป็นคำที่คนอื่นเรียก.

ชาว, โยนก จึงหมายถึง ชาวโยน. พวกไตลื้อสิบสองปันนาเรียกชาวล้านนาว่า ไตโยน หรือ ไตยน, เช่น โยนเจงใหม่ (โยนเชียงใหม่), โยนละกอน (โยนลำปาง, ชื่อเก่าของเมืองลำปางว่า ละกอน) เป็นต้น. แต่สระโอของภาษาไทยพายัพและไตลื้อนั้น สำเนียงลาวและไทยกลางเป็น อัว, เช่น หมากโมง ไทยว่า มะม่วง ฯลฯ คำว่า โยน จึงเป็นไทยกลางและลาวว่า “ยวน.”^๑

ยวน เป็นคำไทยภาคกลางที่เรียกชาวล้านนามาแต่ดั้งเดิมก่อนคำอื่น. “ลิลิตยวนพ่าย” ซึ่งแต่งเมื่อสมัยอยุธยาตอนต้นเล่าถึงการรบกับเชียงใหม่, เรียกไทยล้านนาว่า ยวน. ยวนพ่ายหมายความว่า ไตโยนแพ้.

แต่มาในรุ่นหลังๆ คำว่า ยวน ออกจะเล็กลงไปเพราะไปพ้องกับ ฉวน (เวียดนาม) พระยาศรีสุนทรโวหารจึงต้องแต่งอธิบายคำ ยวน ไว้ ดังนี้:

ตเลงพ่ายอธิบายว่ามอญแพ้ อีกคำแปลยวนพ่ายไม่บิดผันว่าลาวแพ้, แต่ต้องจำที่สำคัญ ว่ายวนนั้นทำไม่ไพล่เป็นลาว^๒

๑ เคยมีผู้อธิบายว่า ยวน มาจาก ขวนในภาษาบาลี คือเอาคำ โยน มาแผลงตามวิธีบาลีเป็น ขวน (ยะวะนะ). ที่จริงไม่ใช่แผลง, เป็นเรื่องของสำเนียงต่างถิ่น (dialects).

๒ พระยาศรีสุนทรโวหาร, ปกิรณาพจนานกั.

ที่จริงแล้ว ชาวไทยล้านนาถือตัวว่าเป็น ไท, ไม่ได้เรียกตนเองว่าลาวเลย. เขาเรียกตนเองว่า คนเมือง. ไม่ชอบให้ใครเรียกว่า ลาว และถือเป็นการดูถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติ. แต่ไทยภาคกลางสมัยโบราณเหมาเอาชาวล้านนาเป็นลาวตามชาวล้านช้างไปหมด. ข้าเหมาเอาพวกผู้ไทในเขตสิบสองผู้ไท (สิบสองจุไท) เป็นลาวไปด้วย (ลาวไส้) ทั้งๆ ที่คนเหล่านั้นเรียกตัวเองว่า ไท หรือ ผู้ไท. ชนชาติที่ถือตนและเรียกตนอย่างภาคภูมิใจว่า ลาว นั้น คือชาวล้านช้าง (หลวงพระบาง-เวียงจันทน์-จำปาศักดิ์). นอกจากจะถือตนว่าเป็นลาวแล้ว ยังปฏิเสธไม่ยอมรับว่า ผู้ไท เป็นลาว, ถือว่าเป็นพวกไท.* และถือว่าชาวล้านนาเป็น ไทยวน, ไม่ใช่ลาว. ที่เรียกว่า ลาวยวน, ลาวไส้ เป็นชื่อที่ไทยอยุธยาเรียกเอาเอง, ผู้ถูกเรียกก็ไม่ยอมรับ, ชาวลาวเองก็ไม่ยอมรับเอาไว้เป็นพวก. การพูดถึงลาวเฉียง ลาวไส้ในที่นี้ เป็นเพียงการพูดเชิงประวัตินานเท่านั้น, ข้าพเจ้าตระหนักดีว่าคำเรียกผิดๆ อย่างนี้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและความรู้สึกบางอย่าง และออกจะเป็นการเรียกที่ไม่สุภาพ, แต่ในที่นี้

* ขอให้สังเกตในข่าวต่างประเทศของลาว จะเรียกทหารพวกหนึ่งว่า ไทคำ (ผู้ไทคำ) เสมอ, ไม่เรียกว่า ลาวไส้คำ เลย.

จำต้องกล่าวถึงในเชิงประวัติ จึงขอภัยไว้ด้วยต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.

คราวนี้มาถึงคำว่า ลาวเฉียง.

เฉียง หมายถึงอะไร มีมูลกำเนิดมาจากไหน ?

ข้าพเจ้าเชื่อว่า เฉียง คำนี้ เป็นคำเดียวกับ ชาน-ชาม-เซียม-เสียม อันเป็นชื่อเรียกชนชาติไททั้งหมดนั่นเอง. แต่มีข้อหาว่าทำไมจึงกลายเป็นแม่กงไปได้ ในเมื่อเสียงของคำนี้ ในภาษาส่วนใหญ่เป็นแม่กม (ชาม-เซม-เซียม) หรือไม่ก็เป็นแม่กน (ชาน-เซน-เซียน). เสียงแม่กง (เฉียง) มามีแปลกเพี้ยนอยู่คำเดียว, แม้ในภาษาไทยก็เรียก สามทေး, สยาม และเสียม เป็นแม่กมทั้งนั้น.

คำตอบนี้พอจะคลำพบเหตุผลได้โดยทางอักษรศาสตร์.

ก่อนอื่นจะต้องกำหนดไว้ใจก่อนว่า เฉียง เป็นคำใช้เรียกชาวไตโยนแห่งล้านนาเป็นแหล่งดั้งเดิม.

ประเทศล้านนาหรืออาณาจักรโยนนั้น ถูกราชวงศ์พม่าเข้ามาครอบครองอยู่ถึงราวเกือบสองร้อยปีตั้งเคยกล่าวมาแล้วในบทก่อน ๆ. วัฒนธรรมและศิลปะของล้านนาจึงมีลักษณะเจือปนพม่าอย่างเห็นได้ชัดอยู่จนทุกวันนี้. อิทธิพลของพม่าที่เข้า

ครอบงำล้านนาอีกอย่างหนึ่งคืออักษรศาสตร์. ตัวอักษรของ ล้านนาหรือโยนก ซึ่งเดิมเป็นอักษรกึ่งเหลี่ยมกึ่งมนอย่างมอญโบราณ ก็ได้แปรรูปทรงมาเป็นตัวกลมอย่างพะม่า และใช้แพร่ ออกไปเหมือนกันหมดทั้งในล้านช้าง (ที่เรียกว่าตัวธรรม) และในสิบสองปันนา.

พะม่าที่มาครองเชียงใหม่ นั้น, เรียกชาวไตโยนพื้นเมืองว่า โยน หรือ ยูน, และเรียกชาวล้านนาโดยทั่วไปว่า ชาน. พวก ไททางแพร่, น่าน ก็คงจะถูกเรียกว่า ชาน เป็นคำต่างหากจาก โยน-ยูน ที่เรียกทางเชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง,

ชาน ในภาษาพะม่าโบราณนั้นเขียนเป็นอักษรว่า สฺยั ๗ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๔. ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพวกไตโยนพื้นเมืองล้านนาได้นำคำนี้มาใช้กันบ้าง ซึ่งเขียนเป็นรูปคำตามรูปคำพะม่าอยู่ตามเดิม คือ สฺยั (สฺยั) รูปคำคำนี้ ถ้าอ่านตามอักษรวิธีของไทยล้านนา, ล้านช้างแต่โบราณประเภทอักษรตัวธรรมหรือที่เรียกว่าอักษรขอมลาว, ซึ่งใช้นิโคทิตเท่ากับตัว ง สกค, สฺยั ก็มีค่าเท่ากับเขียน สยง อ่านออกเสียงว่า “เสียง” และถ้าเป็นไตลื้อก็จะอ่านว่า “เสง” (โปรดพลิกย้อนไปดูอักษรวิธีเกี่ยวกับเรื่องนี้ในท้ายบทที่ ๗ ที่กล่าวถึงอักษรวิธีของไตลื้อ

และล้านช้างโบราณ).

ข้าพเจ้าเชื่อว่า ชาวไทล้านนาโบราณได้เอาคำ สฺย ของ พะมายุคโน้นนั่นเอง มาใช้ตามรูปคำ แล้วอ่านอย่างอักขรวิธี ของไทล้านนาว่า เสียง. ชาน (สฺย) ในภาษาพะมา จึงมาเป็น เสียง (สฺย) ในภาษาไทล้านนาหรือล้านช้างโบราณ. (คำภาษา พะมา ที่ไทล้านนานิยมมาใช้นั้น นิยมมาโดยรูปคำ แล้วอ่านอย่าง ไทเสมอ, เช่น มัง อันเป็นคำเรียกเจ้าพะมา, พะมาเขียน มัง แต่อ่านออกเสียง มิน; ไทล้านนาใช้ตามรูปคำว่า มัง และ อ่านออกเสียง มัง อย่างอักขรวิธีของตนเอง ดังนี้เป็นต้น.)

คราวนี้เมื่อเรียกคนไทแถบตะวันตกของล้านนาตามคำ พะมาว่า เสียง, ตกมาถึงภาษาไทยภาคกลางก็ต้องเป็น เจียง ทั้ง นี้เพราะในแนวเทียบทั่วไปแล้ว มีคำจำนวนหนึ่งที่ล้านนาและ ล้านช้างใช้ ส แต่ไทยอยุธยาใช้ ฉ เช่น

ล้านนา-ล้านช้าง	อยุธยา
สัน	ฉัน
โสม	โฉม
สาย	ฉาย
แสง	ฉ่าง

เสก

แจก

เสียง (ทะแยง)

เจียง

ข้าพเจ้าเชื่อว่าโดยเหตุนี้เอง คำเรียกชาวไทล้านนาตะวันตก จึงได้กลายมาเป็น เจียง หรือ ลาวเจียง ในภาษาไทยภาคกลาง และโดยทั่วไปก็ได้ใช้หมายถึงล้านนาทั้งหมดด้วย. ถ้าไม่อธิบาย ด้วยวิธีทางอักษรศาสตร์ดังกล่าวนี้แล้ว ก็จะไม่อาจพิสูจน์ได้ เลยว่าทำไมคำนี้จึงพลัดเพื่อนออกมาเป็นแม่กงอยู่คำเดียว (และเป็น ฉ ค้วย, ไม่ใช่ ส).

ความจริงชาวไทล้านนานั้น เคยนำเอาคำ ซาม-เซียม มา ใช้เรียกอาณาบริเวณล้านนาว่า สามทะสะ หรือ สยามทะสะ นานแล้ว จะเห็นได้จากหนังสือตำนานที่เขียนเป็นภาษาบาลี เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ ที่พระภิกษุรัตนปัญญาแต่ง ณ เมือง เชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๙ เป็นต้น. (ดูบทที่ ๘ ตอนท้าย)

ส่วนการที่จะรับเอาคำ สย (ชาน) ของพะม่ามาอ่านใช้อีกว่า "เสียง" น่าจะเกิดขึ้นในยุคหลัง เมื่อล้านนาถูกปกครองด้วยราชวงศ์พะม่าเป็นเวลาเกือบสองร้อยปี, คือตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๑๐๐

ลงมา, อันเป็นยุคที่ไทยล้านนาได้คลุกคลีกับพม่าโดยตรง.* และ
 ฉะนั้นเอง คำว่า เจียง ที่ไทยภาคกลางปรับแนวเสียงมาใช้ จึงเป็น
 คำที่พบแต่ในรุ่นหลัง พ.ศ. ๒๓๐๐ ลงมา, ก่อนหน้านั้นใช้แต่คำ
 ว่า “ยวน.” และทางล้านนาเองในรุ่นหลังๆ ที่ใช้คำพม่าว่า เสียง
 (สฺย) นั้น ก็ตกอยู่ในรุ่นที่หมดผู้รู้เสียแล้วว่า ที่จริง สฺย (ชาน)
 ของพม่า ก็คือคำเดียวกับ สาม (เทสะ) ที่ตนเคยใช้กันมาแต่
 โบราณ.

โดยเหตุดังกล่าวนี้ คำ ซาม-เซียม จึงมาปรากฏในภาษา
 ไทยในรูปคำว่า เจียง ขึ้นอีกคำหนึ่ง. แต่ขอให้สังเกตว่า เจียง
 ในภาษาไทยหมายถึงชาว ไตล้านนาซึ่งกะวันตกหรือใช้กว้างๆ
 หมายถึงไตล้านนาทั้งหมดเท่านั้น. มิได้หมายรวมไปถึงไตใน
 รัฐชานด้วย. ไตในรัฐชานนั้น ชาวไทยเราเรียกว่า ไทใหญ่ มา
 ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏในพระราชกำหนดเก่า พ.ศ.
 ๒๐๔๒* และภายหลังเรียกว่า เจียว ตามคำของชาวไทยล้านนา

๑ เขตล้านนาเพิ่งมากอบกัเอกราชพื้นอำนาจพม่าจริงๆ เอาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๗
 สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่อิทธิพลวัฒนธรรมพม่าก็ยังคงหนาแน่น จน
 เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๕๐ ทางเหนือก็ยังใช้เงินรูบจากพม่า และติดต่อกับของ
 จากพม่าอยู่เสมอ.

* พระราชกำหนดเก่าเลขที่ ๑๖ ใน กฎหมายตราสามดวง.

บ้าง หรือบางทีก็เรียกว่าพวก **เงิน** ซึ่งย่อมาจากไทเงิน (ไทแห่ง
ลุ่มแม่น้ำเงิน หรือ ชิน, เชียงตุง). ที่ไม่เรียกไทใหญ่ว่า **เงิน**
ก็คงจะเป็นเพราะไทยมารู้จักคำนี้ โดยผ่าน ไทล้านนาที่ถูกพะม่า
เรียก **สยี่** ดังกล่าวแล้ว.

เรื่อง **เงิน** นี้ยังไม่หมดง่าย.

ในภาษาไทยโบราณ นอกจากจะเรียกชาวไทโยนว่าลาว
เงินแล้ว ยังมีเรียกอักษรอีกสองชนิดว่า **อักษรเงินพราหมณ์**
และ**อักษรเงินขอม**.

อักษรเงินพราหมณ์นั้นบางทีก็เรียกกันย่อๆ อักษรเงิน
เป็นอักษรที่พวกพราหมณ์ในราชสำนักใช้เขียนตำราพราหมณ์
และเขียนคำภาษาไทยใช้กันในกิจการของพวกเขาด้วย. อย่าง
โองการแข่งน้ำที่พราหมณ์เป็นผู้อ่าน ในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ ฯ,
ซึ่งเป็นโคลงห้าภาษาไทย ก็เขียนลงสมุดด้วยตัวอักษรเงินหรือ
เงินพราหมณ์. รูปร่างตัวอักษรเงินพราหมณ์หรืออักษร
พราหมณ์นี้ ดูเค้าจะคล้ายอักษรทมิฬโบราณอยู่บ้าง. พวก
พราหมณ์ในเมืองไทยแต่โบราณนั้น ชันมาจากนครศรีธรรม-
ราชและพัทลุงหลายตระกูล, ซึ่งพวกนั้น เชื้อสายเดิมก็มักจะ
เป็นทมิฬ ซึ่งเคยมาเป็นใหญ่อยู่ในยุคโบราณในอาณาจักร

ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) จารึกภาษาทมิฬโบราณก็มีได้ พบอยู่ทางภาคใต้ (ดูในประชุมศิลาจารึกภาค ๒) เห็นจะเป็นอักษรของชนพวกนี้แหละ ที่นำมาใช้เขียนตึกค้างอยู่ในวงการพราหมณ์แห่งราชสำนักไทย, และก็เป็นอักษรที่ใช้กันในวงแคบเต็มที จึงแทบจะไม่มีใครรู้จัก, แต่ประหลาดอยู่ที่ชื่อเรียก กลับมาเรียกว่า อักษรเจียง หรือ เจียงพราหมณ์.

ส่วนอักษรเจียงขอมนั้น ก็ไม่สู้แพร่หลายนัก มีใช้น้อยแห่งเต็มที ตัวอย่างคือตำราพระกัลปนาวัตจังหวัดพัทลุง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๒ เขียนเป็นภาษาเขมรด้วยอักษรเจียงขอม.^๑ รูปอักษรเจียงขอมนั้นดูพิลึกพิลั่น และตึกจะยุ่ง ๆ ซอบกล คล้ายอักษรเขมรแบบตัวเอนอยู่บ้างนิดหน่อย คล้ายอักษรไทยล้านนาบ้างนิด ๆ คล้ายอักษรไทยบ้างบางตัว.

โดยทั่วไปแล้ว อักษรขอมที่ใช้กันในเมืองไทยและลาวมีอยู่สองอย่างคือ ขอมไทย และ ขอมลาว.

ขอมไทยนั้นตัวเหลี่ยมทรงมน ใช้เขียนภาษาบาลีและกัมภีร์เทศน์ภาษาไทย.

๑. นำ ทองคำวรรณ, *หลักภาษาเขมร*, สารานุกรมไทย ตอนที่ ๖๖-๖๘ อดิศัยพิมพ์เป็นเล่มโดยราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๓ น. ๔-๕.

ขอมลาวนั้นตัวกลมคล้ายสัณฐานอักษรพม่า (แต่ตัวอักษรไม่เหมือนพม่า) ใช้เขียนภาษาบาลีและคัมภีร์พุทธศาสนาภาษาลาว. ในประเทศลาวและภาคอีสานเรียกว่า ตัวธรรม, คล้ายคลึงกับอักษรไทยยวนเชียงใหม่.

แต่พอมาดึงอักษรที่ว่านี้ ไม่เรียกว่า ขอมเฉียง กลับเป็นเฉียงขอม เรียกเป็นภาษาบาลีว่า “เจมเขม.”

คำว่า เจียงพราหมณ์ กับ เจียงขอม น่าจะไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับคำ เจียง ที่หมายถึงลาวเฉียง.

บางทีอักษรเจียงพราหมณ์ เจียงขอม อาจจะเป็นคำไทยโบราณแปลว่า กิ่งพราหมณ์ กิ่งขอม กระมัง, คือแปลความคำเจียง อย่างในคำว่า ตะวันออกเฉียงเหนือ. ที่เรียกเป็นเจียงเป็นกิ่งก็เพราะรูปร่างมันไม่ใช่อักษรพราหมณ์หรืออักษรขอมโดยตรง เป็นแต่คล้ายๆ.

แต่ความข้อนี้ข้าพเจ้ายังไม่ยืนยัน บางทีชื่ออักษรทั้งสองชนิดนี้ อาจจะเกี่ยวข้องกับลาวเจียง (ล้านนา) ก็ได้ ขอให้ท่านที่สนใจลองศึกษาดู.

บทที่ ๑๔

สยามในความรู้ของจีน

ในปัจจุบันนี้ จีนเรียกชาวไตในพม่าว่าसान (掸) และเรียกรัฐชานว่า ส่านปู้ (掸部).

แต่นี้มิได้หมายความว่าจีนจะเพิ่งมาเรียกคำนี้ โดยใช้ตามคำ Shan ของฝรั่งซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๕๐ (ดูบทที่ ๓). อย่างน้อยที่สุด พจนานุกรมคังซี (康熙) ที่จักรพรรดิคังซี (พ.ศ. ๒๒๐๕-๒๒๖๖) รวบรวมขึ้น ก็มีเรื่องของชนชาติส่าน และประเทศส่านรวมอยู่ในนั้นด้วยแล้ว, แต่ให้เสียงอ่านไว้ว่า ถาน. ในปัจจุบันนี้พวกจีนพื้นเมืองในยูนนานก็ออกเสียงคำนี้เป็น ตาน, และเรียกรัฐชานว่า ตานปู้,

ประเทศส่านหรือถานที่มีในพจนานุกรมคังซีนั้น มีบอกอ้างอิงไว้ว่า เรื่องของประเทศส่านมีปรากฏอยู่ในพงศาวดารสมัยราชวงศ์ซันตะวันออก (พ.ศ. ๕๖๘-๗๖๓).

พงศาวดารราชวงศ์ซันตะวันออกรวมเรื่องของส่านไว้ในแผนกว่าด้วยชนชาติป่าเถื่อนภาคตะวันตกเฉียงใต้, คือบริเวณมณฑลยูนนานและภายนอกออกมา (พึงทราบว่ายุคนั้น

บริเวณมณฑลยูนนานทั้งหมดยังไม่ถูกรวมเข้าในจักรวรรดิจีน
เด็ดขาด นอกจากจีนจะแผ่อิทธิพลออกมาถึงบ้างเป็นครั้งเป็น
คราว). ความที่กล่าวถึงประเทศส่วนนี้ ไปแทรกอยู่ในข้อความ
ตอนที่บรรยายถึงชนชาติ อายลลาว หรือที่มักเรียกกันในหนังสือ
ไทยว่า อ้ายลาว ข้อความมีว่า :

ใน พ.ศ. ๖๔๐, สมัยจักรพรรดิเหอตี้ พวกชนชาวป่าทาง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้ร่วมกับกษัตริย์รัฐसान (塞國王) ทรงพระ
นามว่า อียง อิว เตี้ยว (彊由調) ได้ส่งทูตนำบรรณาการซึ่ง
เป็นของพิเศษจากท้องถิ่นของตนมาถวายจักรพรรดิเหอตี้, ทาง
ราชสำนักจีนได้พระราชทานตราตั้งทองคำหุ้มด้วยแพรสีทับทิม
พร้อมทั้งตอบแทนบรรณาการด้วยเงินและผ้า . . . ต่อมาถึงสมัย
ของจักรพรรดิอันตี้, ในปีแรกที่ขึ้นเสวยราชสมบัติ, ตรงกับ
พ.ศ. ๖๖๓, กษัตริย์ อียง อิว เตี้ยว แห่งรัฐसानได้ส่งคณะทูต
มาร่วมการฉลองพระเกียรติจักรพรรดิองค์ใหม่ คณะทูตนำ
เครื่องบรรณาการ, คณะนักดนตรี, นักฟ้อนรำ และนักแสดงกล
หลายประเภท เช่น ฟันไฟออกจากปาก, ตัดคนออกเป็นท่อนๆ,
เปลี่ยนหัววัวและม้า, เต้นบนลูกกลมนับพันลูกโดยไม่พลัดตก
พวกนักแสดงกลเหล่านี้กล่าวว่ามาจากภูมิภาคทะเลตะวันตก

(หมายถึงบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียนฝั่งตะวันออก) และยังกล่าวถึงทางด่านตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐสำนั้น มีทางคมนาคมติดต่อกับดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกได้ด้วย. ในปีรุ่งขึ้นจักรพรรดิอันตักก็พระราชทานตราตั้งแก่กษัตริย์ ออง อิวเถียว แห่งรัฐสำ โดยให้มีฐานะเป็นราชองค์รักษ์เอกของราชสำนักจีนพร้อมทั้งพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เงิน ทอง และผ้าผ่อนแพรพรรณอีกมากมายด้วย.*

ที่ตั้งของประเทศสำ (๕) ไม่มีบอกไว้แจ้งชัดว่าอยู่ตรงไหนของยูหนาน มีบอกเพียงแต่ว่าทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐสำ มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับอาณาจักรโรมันทางเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกได้.

เรายังไม่หมดหวังและมีคตินเสียที่เดียวนัก เพราะยังโชคดีที่มีจดหมายเหตุของจีน ซึ่งเขียนโดย เว่ยเลวี่ (魏略) เขียนถึงเส้นทางคมนาคมนี้ไว้ และนายปอล เปลิโยต์ได้เก็บความมากล่าวถึงไว้ในงานค้นคว้าอันลือชื่อของเขาเกี่ยวกับจดหมายเหตุเดินทางของจีนยุคโบราณ ดังนี้ :

-
- เก็บความจากพงศาวดารจีนชุด ๒๕ เล่ม (二十五史) ในไฮ่ฮันซู, เจ็วหนที่ ๑๑๖, หนานหนาน, ซ่หนานอี่ จ้วนที่ ๑๖, แทรกอยู่ในอายุกลางจี่ (表年表).

“ในคริสต์ศตวรรษที่ ๓ (พ.ศ. ๗๕๐-๘๕๐) เว่ยเลว^๕ได้กล่าวถึงเส้นทางจากดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก (大秦) มายังจีนโดยผ่านเมืองหย่งชางในยุन्नาน. จดหมายเหตุตอนแรกๆ ที่ปรากฏแจ่มชัดปราศจากข้อสงสัยว่า อยู่ในระหว่างจีนกับเอเชียกลางและเอเชียตะวันตก โดยผ่านประเทศพม่า^๖นั้น เริ่มเรื่องราวตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒ (พ.ศ. ๖๕๐-๗๕๐) ซึ่งขณะนั้นที่ประเทศส่าน (禿) มีกษัตริย์ย็อง อี้ว เตียว (統由調) ครองราชย์อยู่. ใน ค.ศ. ๘๗ (พ.ศ. ๖๔๐), กษัตริย์องค์นี้ได้รับตราจากจักรพรรดิจีน, และใน ค.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๖๖๓) ได้ส่งคณะนักดนตรี และนักแสดงกลแบบเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกมายังราชสำนักจีน”.

ตามนี้ ประเทศส่านก็อยู่ในบริเวณพม่าเหนือ หรือระหว่างจีนกับพม่า. ตามความเข้าใจของข้าพเจ้า ประเทศส่าน

- Pelliot, *Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIIe siècle*, BEFEO IV, 1904, p. 221. เกี่ยวกับเรื่องประเทศส่านนี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะยังมีรายละเอียดอีกมากในบทความของศาสตราจารย์ลูซ “The Tan (97-132 A.D.) and the Ngai Lao” ใน JBRS Vol 14, 1924, แต่วารสารฉบับนี้หายไปจากหอสมุดแห่งชาติ; ใครหยิบขึ้นมาไปก็ควรมานำคืนเสียด้วย!

คงจะอยู่ในบริเวณพะม่าเหนือ คาบเกี่ยวกับดินแดนในภาคตะวันออกเฉียงตกของมณฑลยูนนาน ในเขตปกครองตนเองไต-จิงป้อ ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งติดต่อกับรัฐกะฉิ่นของพะม่าบัดนี้ เขตปกครองตนเองไต-จิงป้อในทุกวันนี้ ก็ยังคงเป็นถิ่นฐานของชนชาติไตตามชื่อที่เรียกเขตปกครองนั้น คนที่นั่นเองเรียกตัวเองว่า ไต. พวกไทใหม่และไตลื้อเรียกเขาว่า ไตแซ่, แซ่ในภาษาไทยใหม่และไตลื้อหมายถึงจีน,^๑ ไตแซ่ คือ ไทจีน. ส่วนพะม่าเรียกไตพวกนี้ด้วยคำพะม่าว่า ซานตยอก ซึ่งก็แปลว่า ไทจีนเหมือนกัน (ตยอกในภาษาพะม่าหมายถึงจีน). ที่เรียกกันเช่นนี้ เพราะ, ตามที่อธิบายกัน, ชนชาติไตพวกนี้คลุกคลีกับจีนมานานนมเต็มที จนคนไตพวกนี้เองบางทีก็เลยพลอยเรียกตัวเองว่า ตยอก หรือ ตะโยก ไปด้วย.^๒ ซึ่งคำหลังนี้ อาจจะมีมาจาก

๑ บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓, น. ๑๕๕.

๒ E. Seidenfaden, *The Thai Peoples*, Book I, Bangkok 1958, p. 21. ในหนังสือนี้มีอธิบายไว้ด้วยว่า ชื่อของคนไตพวกนี้เรียกตนเองว่า ตยอก (Tayok) นั้น หดสั้นมาจากคำว่า ไตหกเจ้า ซึ่งหมายความว่า เป็นคนไตที่มาจากอาณาจักรไตหกของหนานเจ้า เพราะบริเวณเคยเป็นดินแดนของหนานเจ้ามาก่อน. นั่นก็คือ ไตหก เลื่อนมาเป็น ตยอก หรือ ตะโยก. ท่ออธิบายเช่นนี้เห็นจะเป็นด้วย Seidenfaden ลืมนึกถึงภาษาพะม่าไปว่า ตยอก นั้นคือจีนนั่นเอง.

ภาษาพะม่าที่เรียกชาวจีนว่าตยอก หรืออาจจะยืมมาจากภาษาปะ-
หล่องซึ่งเรียกชาวจีนอิสลามว่า ตะโยก^๑ ก็ได้.

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่าประเทศसान
จะต้องอยู่ ณ บริเวณพะม่าเหนือทิศเขตกยูนนานตะวันตก ก็คือ
เหตุผลทางประวัติศาสตร์. ตามหลักฐานพงศาวดารจีน ปรากฏ
ว่าในเรือน พ.ศ. ๖๕๐ ที่ปรากฏเรื่องของประเทศसानนี้ บริเวณ
ยูนนานกลางและยูนนานตะวันออกทั้งหมด มีรัฐและชนชาติ
ใดที่จีนรู้จักในชื่ออย่างอื่นอยู่เป็นตัวเป็นตนแล้ว นั่นคือรัฐ
อายหลาว (哀牢),^๒ สานจึงจะอยู่ที่ตกลงไปภายในเขตยูนนาน
กลางและตะวันออกไม่ได้.

จีนรู้จักรัฐอายหลาว (หรือที่เรียกกันว่าอายลาว) มาก่อน
หน้านั้นแล้ว ตกถึงสมัยกษัตริย์ ฮั่นหมิง^๕ (พ.ศ. ๖๐๑-๖๑๗)
รัฐอายลาวก็ถูกรวมเข้าอยู่ภายในอาณาจักรฮั่น. ราชสำนักฮั่น
จัดการปกครองรัฐที่ผนวกได้ใหม่^๕ โดยจัดเป็นอำเภอสองอำเภอ

๑ Milne, *A Dictionary of English-Palaung and Palaung-
English*, Rangoon 1931. ปะหล่องเรียกเฉพาะจีนอิสลามเท่านั้นว่า
ตะโยก. ส่วนคนจีนโดยทั่วไปในประเทศจีนแล้ว ปะหล่องเรียกว่า แซ่
เหมือนคำไต.

๒ แหล่งดั้งเดิมของชนชาติอายหลาวคือบริเวณเทือกเขาหลาวซาน หรืออาย
หลาวซาน (哀牢山) ทางตะวันออกเฉียงใต้ของต้าหลี่ทอดตัวลงมา
ระหว่างแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเขตจีนจนถึงแดนเวียตนาม.

คือ อายหลาว กับ ป้อหนาน (博南). เขตอำเภอทั้งสองนี้กลุ่ม
ไปถึงบริเวณเมือง หย่งชาง (永昌) อันเป็นต้นตะวันตกของ
ยูนนาน (ปัจจุบันเรียก เป้าซาน 保山). ประเทศล้านจิงต้อง
อยู่นอกเขตจักรวรรดิชั้นสองอำเภอนี้ออกไปทางตะวันตก คือ
ในบริเวณพะม่าเหนือ และอาจจะหล่อมล้าคาบเกี่ยวเข้ามาใน
ชายแดนตะวันตกของมณฑลยูนนานบัดนี้บ้างเล็กน้อย.

ประเทศล้านใน พ.ศ. ๖๕๐ ที่จีนบันทึกไว้ ถ้าอยู่ที่บริเวณ
ดังกล่าวจริง ก็คือบริเวณของไตมาวโหลง (ไทยเมาทลวง),
ซึ่งได้มีประวัติการณที่เริ่มพุกตัวเป็นอาณาจักรขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.
๕๒๓.^๑ เมืองหลวงดั้งเดิมของไตมาวโหลง อยู่ ณ เมืองมา
(เมืองเมา) ผังขวาของแม่น้ำมาว (แปลว่าเมา) ซึ่งพะม่าเรียก
ส่วยตี. ปัจจุบันเมืองนี้อยู่ในเขตจีน. ภายหลังจึงได้ย้ายมาอยู่ที่
เมืองเจ็ลัน (Sèlan) ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเมืองเมา และบัดนี้อยู่
ในเขตรัฐชานแคว้นแสนหวีเหนือ.^๒ เมืองของพวกเขา ล้าน หรือ
พวกไตแซ่ (ชานตยก) ซึ่งอยู่ในเขตปกครองตนเองไต-จิงป้อ
บัดนี้. มีที่เคยอยู่ในเขตของอาณาจักรไตมาวอีกหลายเมือง

๑ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓ น. ๓๐.

๒ E. Saitenfaden, *The Thai Peoples*, Book I, Bangkok 1958,
p. 21 ; บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, เดิมเดียวกัน น. ๕๐๘, ๕๑๑.

และก็มีชื่อเป็นไต่; แต่ละเมืองสมัยก่อนสาธารณรัฐประชาชน พ.ศ. ๒๔๙๒ มีลักษณะเป็นนครรัฐ (City State) กึ่งศักดินา กึ่งชมรมกสิกรรม, มีเจ้าฟ้าปกครอง แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของข้าหลวงใหญ่จีนแห่งเมืองเมียน, (คือ Tengchung หรือ Tengyueh ในแผนที่, ซึ่งเรียกตามภาษาจีน). ทั้งหมดมีด้วยกัน ๑๑ นครรัฐกระเป่า, เป็นต้นว่า: เมิงมาว, เมิงวัน (หย่งซาง หรือ เป้าซาน), เมิงซอน (หมั่งซื่อ), เมิงตี (หนานเตียน), เมิงล่า (กานอ้าย), จ้านตา (คือ จันทา), เมิงเคอ (ลู่เจียง), เจ้ฝาง, เมิงพาน. ใน ๑๑ นครรัฐที่ไต่เป็นเจ้าฟ้านี้ มีสองสามรัฐที่พลเมืองเป็นกะฉิ่นหรือจิงป้อ, อะฉ่าง, ปะหล่อง ฯลฯ.

ประเทศसानหรือถานหายไปนาน เห็นจะเป็นเพราะจีนเรียกด้วยคำอื่น เป็นต้นว่า ฮวน (ฮู ฟาน) และไป๋อี่ ซึ่งแปลว่า คนป่า หรืออะไรทำนองนั้น.

ชื่อของसानหรือถาน มาปรากฏขึ้นอีกครั้งในเรือน พ.ศ. ๑๔๐๐ ในคราวนี้เป็น ถาน และเขียนด้วยอักษร 𠄎 ชื่อนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง *ชนชาติป่าดอย* (蠻書) ของนายผั่นเซ่อ

• *Ibid.* pp. 21-22; บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, *เล่มเดียวกัน*, น. ๑๑๘ เฉพาะเมิงวัน (เมืองวัน) ดู น. ๕๑๒ ด้วย.

(拱緯) ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๔๐๖.*

ต่อมาปรากฏขึ้นอีกยี่สิบห้าในพงศาวดารสมัยราชวงศ์หยวน
เรื้อน พ.ศ. ๑๘๐๐. กราวน้เป็น ส่วน (𣎵). ขอให้สังเกตว่า
อักษรส่วน 𣎵 คล้ายคลึงกับ ถาน 𣎵 ของยุค พ.ศ. ๑๔๐๐ มาก.

ส่วนที่ปรากฏในยุค พ.ศ. ๑๘๐๐ นี้ มิได้เป็นชื่อชนชาติ
หากเป็นชื่อสถานที่อันเป็นที่อยู่ของชนชาติ ใป้อี คือ คนไต.

ตรงนี้พึงทราบว่ โดยปรกติทั่วไปแล้วคนจีนเรียกชนชาติ
ไตในมณฑลยูนนานและพม่าตอนเหนือว่า ใป้อี, เขียนด้วย
อักษรต่างกันตามยุคสมัย เช่น :

白衣	ใป้อี	เสือขาว
白夷	ใป้อี	คนป่าขาว
百夷	ใป้อี	คนป่าร้อยจำพวก ^๒

มาถึงในยุคปัจจุบันนี้ ก็ยังคงเรียกเช่นนั้นอยู่ แต่เขียนอักษร
เป็น 擺夷 (ใป้อี) แปลว่าพวกคนป่าเถื่อน, แบ่งซอยไปเป็น
อีกหลายชนิด เช่น ใป้อีบก (ไตเหนือ), ใป้อีน้ำ (สิบสองปันนา)

* Luce, *The Early Syām in Burma 's History*, Journal
of the Siam Society, Vol. XLVI pt. 2, Nov. 1958, Notes
35,36 pp. 177-78.

^๒ *Ibid.* p. 125, Notes 11,12 pp. 174-75.

เป็นต้น.* แต่มาในยุคสาธารณรัฐประชาชนนี้ ได้ยกเลิกชื่อเรียกอันเหยียดหยามทั้งหมด และใช้คำว่าไตตามชื่อที่ชนชาติไตเรียกตัวเอง.

สถานที่ปรากฏขึ้นในยุคนี้ เป็นยุคที่กบฏไล่ฆ่าขุนนางมาทางตะวันตกเฉียงใต้ของยูนนาน และได้ครอบครองบริเวณนี้ในราว พ.ศ. ๑๘๑๔. บริเวณที่ปรากฏเรื่องของสำนักนี้นั้น พงศาวดารราชวงศ์หยวนจดไว้ว่า อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของต้าหลี่, แม่น้ำล้านช้าง (ชื่อของแม่โขงในจีน) เป็นขอบเขตตะวันออกและดินแดนพะม่าเป็นขอบเขตตะวันตก.^๒ (ต้องเข้าใจว่าดินแดนพะม่ายุคนั้นยังไม่ได้ครอบครองเขตของไทยใหม่และไตคำตี้เด็ดขาดเหมือนบัดนี้) ตามรูปนี้ บริเวณที่ปรากฏเรื่องราวของสำนักก็คือ ยูนนานตะวันตก ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกไตเหนือ-ไตแฉ่ (ชานตยัก) ซึ่งเป็นเขตปกครองตนเองไต-จิงป้อ บัดนี้, รวมทั้งบริเวณรัฐกะฉิ่นของพะม่า, ซึ่งทั้งสองเขตใหม่นี้ คืออดีตอาณาจักรไตมาว (มาวชาน), และเลยลงมาจนถึงส่วนเหนือของรัฐชานรวมออกไปถึงภาคตะวันตกของสิบสองปันนา. นี่คือที่อยู่ของสำนักใน พ.ศ. ๑๘๐๐.

๑ 李拂一, 十二版纳志, ใต้หวัน ๑๘๕๕ น. ๔๓-๔๗.

๒ *Op. Cit.*, p. 126.

ความหมายของสำนัก

คราวนี้เรามาดูการใช้คำ สำนัก และความหมายของคำนี้ ในพงศาวดารราชวงศ์หยวนดู.

การใช้คำสำนักนั้น ใช้เรียกควบกับชื่อเฉพาะของที่แห่งนั้นๆ เช่น ลือสำนัก (石禪), กุสำนักใหญ่ กุสำนักน้อย (大小枯禪), ยิวไล่สำนัก (于賴禪), ฉิวหลานสำนัก (渠瀾禪), หานสำนัก หรือ สำนักใต้ (南禪) ฯลฯ สำนักเหล่านี้อยู่ในบริเวณดังกล่าวแล้วทั้งสิ้น, และล้วนเป็นที่อยู่ของชนชาติไบเอี (ไต).^๑

สำนักคำนี้ มีอธิบายว่าเป็นภาษาหานเจ้า แปลว่า ลุ่มแม่น้ำ และศาสตราจารย์ลูซซ์^๒ แจงว่าเป็นคำเดียวกับ ถาน (塚) ในยุค พ.ศ. ๑๔๐๐ ที่กล่าวมาแล้ว.^๒

ในพงศาวดารสมัยราชวงศ์หยวนราว พ.ศ. ๑๘๐๐ มีกล่าวถึงสำนักในลักษณะที่เป็นลุ่มแม่น้ำสอดคล้องกับคำแปลที่ว่านั้นเหมือนกัน คือกล่าวถึงบ้านเมืองที่ตั้งอยู่ต้นสำนัก, กลางสำนัก และปลายสำนัก. ดังนี้ :

睽頭附賽	ผู้สาย	ซึ่งอยู่ตอนต้นของสำนัก
睽中彈吉	ถานจี	ซึ่งอยู่ตอนกลางของสำนัก

๑-๒ Luce, *Op. Cit.* Notes 35-41 pp. 177-79.

跋尾福祿培 ฝูงเผย ซึ่งอยู่ตอนปลายของสำน^๑

สำนที่ว่ามีต้น-กลาง-ปลาย เป็นลุ่มน้ำ^๕ ศาสตราจารย์
ลูซชวาม่าจะได้แก่ลุ่มแม่น้ำส่วยลี่ (Shweli) ซึ่งคนไตเรียกว่า
แม่น้ำเมา (น้ำมา)^๒ และอาณาจักรไตมาวก็มีเมืองหลวงอยู่ ณ
ลุ่มแม่น้ำดังกล่าวมาแล้ว.

แต่อย่างไรก็ดี แม้จะมีคำแปลจดไว้ว่า สำน เป็นภาษา
หนานเจ้า แปลว่า ลุ่มแม่น้ำ, แต่สังเกตดูการที่จีนใช้คำ สำน
ดูเหมือนจะตรงกับในความหมายว่า เมือง อยู่ด้วย. เช่นมีเมือง
ในเขตจีน อันเป็นที่อยู่ของพวกผิวหรือปยู จีนเรียกด้วยคำว่า
เพียวเตียน (驃甸) และมีอีกแห่งหนึ่งในเขตไต เป็นที่อยู่
ของพวกผิว หรือปยูและไต จีนเรียกด้วยคำว่า เพียวสำน
(驃峽).^๓ ที่จีนเรียกว่า เพียวเตียน นั้น คำ เตียน (甸) เป็น
ภาษาจีนโบราณ ใช้เรียกขอบเขตของดินแดนหนึ่งๆตามชนบท
พอจะเทียบได้กับคำไทยที่เราเคยเรียกว่า บาง หรือ ย่าน หรือ
แขวง ทำนองนี้ เพียวเตียน คือ แขวงผิว (Pyu district) ทำให้
เห็นว่า เพียวสำน ก็คือ แขวงผิว เหมือนกัน แต่จีนเรียกทับ

๑ Luce, *Op. Cit.* Notes 35-41 pp. 177-79.

๒ *Ibid.* p. 129.

๓ *Ibid.* Notes 29,42 pp. 176,179.

ศัพท์ ส่วน ในภาษาหนานเจ้าลงไป, หาใช้มีความหมายว่า ลุ่มแม่น้ำ ไม่. อันนี้ทำให้นึกถึงคำไทยเก่าว่า บาง ซึ่งแปลว่าคลองตันที่แยกไปจากคลองใหญ่ เราใช้เรียกเป็นชื่อตำบลต่างๆ ริมบางนั้นๆ จน บาง ก็มีความหมายว่าตำบลบ้านไปด้วย และ ความหมายเดิมก็ชักจะเลื่อนหายไปจนเกือบจะสิ้นเชิง. ส่วน ก็น่าจะมีความหมายเป็นสองนัยดังเช่น บาง นี้, คือเดิมที่หมายถึงลุ่มแม่น้ำ แล้วต่อมาก็เลยหมายถึงเมืองที่ตั้งอยู่ในที่ลุ่มริมน้ำ.

นอกจากนั้น ส่วน ยังมีขนาดเล็กและใหญ่ เช่นพงศาวดารราชวงศ์หยวนยุคที่วานี้ กล่าวถึงอาณาบริเวณที่เรียกว่า หนานส่วน (南陔) คือ ส่วนใต้, ซึ่งอยู่ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำอิรวดีกับแม่น้ำมาว (ส่วยลี) ใต้แม่น้ำ นไมซ่า (Taiping Ho) ลงมา, พรรณนาไว้ว่า หนานส่วนนี้ประกอบด้วยอาศัยส่วน (阿賽陔) และหู่เจินส่วน (午真陔) เป็นที่อยู่ของชนชาติไปอี (ไต) และอะฉ่าง.^๑ ลักษณะดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าคำที่เรียกว่า ส่วน มิได้หมายถึงลุ่มแม่น้ำเสียแล้วในที่นี้ หากหมายถึงเมืองใหญ่ที่มีเมืองเล็กขนาบอยู่ภายในเขตอีกทอดหนึ่ง, หรือมีฉะนั้นก็หมายถึงแคว้นแคว้นที่แบ่งออกได้เป็นเมืองสำคัญอีกสองเมือง.

• Ibid. Note. 45 p. 179.

ข้าพเจ้าใคร่ขอให้สังเกตอีกครั้งหนึ่งว่า พงศาวดารราชวงศ์
หยวนใช้คำ ส่วน เป็นชื่อเรียกสถานที่ มิได้เรียกเชื้อชาติ หรือ
ประชาชนที่นั่น. ชนชาติที่อาศัยอยู่ที่นั่น, คือที่อยู่ตามส่วน,
กลับเรียกด้วยคำจีนว่า ไป๋อี่ (พวกคนม้าขาว) เสมอ.

เราต้องตั้งข้อสงสัยไว้ในคำหนึ่งว่า คำ ส่วน แห่ง พ.ศ.
๑๘๐๐ นี้เป็นคำเดียวกับที่จีนเรียก ส่วน เมื่อ พ.ศ. ๖๕๐-พัน
สองร้อยปีก่อน-หรือไม่. เพราะไม่แน่นอนเสมอไปว่าเงินจะ
เข้าใจถูกต้องในเรื่องชื่อเสียงหรือถ้อยคำ. เราจำเป็นที่เดียวที่
จะต้องเปิดประตูสำหรับปัญหาไว้ เพื่อเปิดช่องในการค้นคว้า
ต่อไป.

แต่อย่างไรก็ดี ในขณะนี้ เมื่อยังไม่มีเหตุผลอื่นที่ดีกว่าที่
เชื่อไปพลางก่อนว่า ส่วน (พ.ศ. ๖๕๐) กับส่วน (พ.ศ. ๑๘๐๐)
เป็นคำเดียวกัน. หรือพยายามถ่ายเสียงเดียวกัน เรามีพื้นฐาน
ที่จะเชื่อได้เช่นนั้น. นั่นคือจีนเมื่อได้เรียกชนชาติใดหรือประ-
เทศใดด้วยชื่ออะไรแล้ว ก็มักจะพยายามรักษาคำชื่อนั้นไว้เสมอ
ชั่วระยะยาวนานทีเดียว. แต่ก้อดไม่ได้ที่จะถ่ายถอดเสียงออกมา
ด้วยเสียงหรือตัวอักษรที่ผิดกันเล็กน้อยเสมอ. เช่นอาณาจักร
พนมหรือเขมรก่อนยุคนครหลวงนั้น จีนก็เรียก ผูหนาน (扶南)

บ้าง ฟุหนาน (夫南) บ้าง และ ป่าหนาน (跋南) บ้าง;^๑
 ประเทศลาวนั้นก็เรียก หลาวกัว (老撾) บ้าง เหลียวกัวอ๋
 (遼國) บ้าง; อาณาจักรทวารวดี จีนก็เรียก ถว๋อหลอปอติ
 (撈羅波底) บ้าง, ถว๋อหลอเหอ (撈羅和) บ้าง และยังมี
 เรียกคล้าย ๆ กันอีกตั้ง ๔-๕ เสียง;^๒ คำจีนที่เรียกคนไตใน
 ยูนนานก็ผิดเพี้ยนกันเป็น ไปอ๋ บ้าง ไปอ๋ บ้าง เขียนต่างกัน
 เป็นสามอย่าง (ดูบทที่ ๑๔) ตัวอย่างเช่นนี้จะยกมาแสดงต่อ
 ไปก็เห็นจะไม่จบสิ้นเพราะเป็นลักษณะทั่วไปของชื่อที่จีนเรียก
 เกือบทุกชื่อ. แต่แม้จะเขียนด้วยอักษรผิดกันบ้างตามยุคสมัย
 หรือตามทรรศนะของผู้จด, แต่ก็จะไม่ทิ้งร่องรอยเดิมเลยเป็น
 อันขาด นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของดินแดน
 นั้น ๆ ขึ้นอย่างจริงจังตัดขาดเท่านั้น. แต่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง
 ดังกล่าวเกิดขึ้น ก็ยังปรากฏเสมอว่าจีนยังคงใช้ชื่อเดิม
 เรียกอยู่ตามจารีตนิยมโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างมีมาก
 มาย เช่น จีนเรียกอาณาจักรเขมรสมัยก่อนนครหลวงว่า เจินลา
 (真獵) จนภายหลังเขมรได้เปลี่ยนชื่ออาณาจักรกัมพูชาแล้ว
 จีนก็ยังคงเรียกเขมรด้วยคำ เจินลา ต่อมาฉบับร้อย ๆ ปี. ตัวอย่าง

• Finot, *Sur quelques traditions indochinoises*, Bulletin de la
 commission archéologique de l' Indochine 1911, p. 29.

๒ ประกาศิริ, *สืบหาสยาม*, วารสารศิลปากร ปีที่ ๒ เล่ม ๒.

เช่นนี้จะยกมามากก็จะมีตยาวไปเปล่าๆ; นักศึกษาโบราณคดีที่มีความรู้ทางภาษาจีนและได้ศึกษาเอกสารของจีนย่อมจะตระหนักในข้อนี้ดีทั่วไป เพราะเป็นลักษณะทั่วไปที่มีอยู่มากมายแทบจะทุกชื่อ.

คราวนี้ลองหันมาดูชื่อที่เรียกคนไต เราได้พบว่าจีนปัจจุบันเรียกด้วยคำหลายคำ เช่น ไท่ (泰), ไต๋ (歹) และ ไต้ (裁) เป็นต้น, สองคำหลังนั้นมักใช้ในยุคนาน. ส่วนที่เรียกด้วยคำसान (禪) ก็ยังมีเรียกอีกคำหนึ่งว่า สาน (禪).

ฉะนั้นจึงมีพื้นฐานสมบูรณที่เดียวที่เราจะเชื่อว่า สาน ของ พ.ศ. ๖๕๐ กับ สาน ของ พ.ศ. ๑๘๐๐ เป็นคำเดียวกัน หรือถ่ายเสียงพื้นเมืองเสียงเดียวกัน.

ในงานชั้นนี้ของข้าพเจ้า จึงจะขอถือว่า สาน และ ส่าน เป็นการถ่ายเสียงภาษาหนานเจ้าคำเดียวกัน จนกว่าจะได้พบหลักฐานอื่นที่ดีกว่านี้.

- ประเทศसान พ.ศ. ๖๕๐ นี้ นาย Pelliot เมื่อนำมากล่าวไว้ในบทความเรื่อง Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIIe siècle, BEFEO IV, 1904. ก็ดูเหมือนจะไม่เชื่อว่า สาน เป็นชนชาติไต ณ บริเวณรัฐชานและยูนนานตะวันตก. จึงได้ลงหมายเหตุบอกไว้ว่า ในยุคปัจจุบันมีชาวจีนบางพวกได้นำคำนี้มาใช้เรียกไทใหญ่ในรัฐชาน ทำนองจะเห็นว่าเรียกตามคำ Shan ในภาษาฝรั่ง. แต่ข้าพเจ้ามีความเห็นตรงข้ามกับ Pelliot.

ส่าน-ส่าน และถาน

ชื่อรัฐ ส่าน ซึ่งพงศาวดารจีนราชวงศ์ซันตะวันออกราว พ.ศ. ๖๕๐ จดเป็นอักษรจีนว่า 攷 นั้น มีคำอธิบายกำกับไว้ในนั้นด้วยว่าให้ออกเสียงชื่อรัฐที่เขียนด้วยอักษรตัวนี้ว่า ส่าน หรือเสียน. ซึ่งเป็นวิธีที่มักพบบ่อยในพงศาวดารจีนเมื่อผู้รวบรวมพงศาวดารตอนนั้น ๆ เอ่ยถึงชื่อที่ไม่คุ้นหูแก่คนทั่วไปและเกรงจะเกิดการอ่านผิดเสียงที่แท้จริงขึ้น.

แต่ถึงกระนั้น ชื่อชนชาติส่านหรือเสียน (攷) นี้ ก็ยังอุกส่าห์มีการอ่านเพี้ยนออกไป คือ พจนานุกรมคันซีให้เสียงอ่านว่า ถาน และมีชาวจีนในยุคนานออกเสียงว่า ตาน ดังเคยกล่าวมาแล้ว.

ส่วนคำว่า ส่าน (𨾏) ก็มีเอกสารจีนยุค พ.ศ. ๑๔๐๐ ใช้ว่า ถาน (𨾏) ดังได้กล่าวถึงมาแล้วเช่นกัน.

ระหว่างเสียง ส กับ ถ-ต นี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าน่าจะมีใช้การเพี้ยนเสียง หากเป็นการเรียกผิดเพี้ยนเพราะออกเสียงตัวอักษรด้วยความเข้าใจผิดในเค้าเสียง.

อักษรจีนส่วนใหญ่มีเค้าเสียงอยู่ภายในตัว นั่นคือมีส่วนผสมส่วนหนึ่งบอกแนวทางของเสียงว่าควรจะเป็นทำนองไหน

(และอีกส่วนหนึ่งบอกแนวทางของความหมายว่าควรจะเป็นประเภทใด).

คำ สำน (禪) คำเสียงของคำนี้ก็คือ 單 (ตาน). มีอักษรหลายตัวที่ประกอบขึ้นด้วยคำเสียงนี้ แล้วออกเสียงคล้ายคลึงกัน เช่น 禪 (ตำนาน), 單 (ตาน) ฯลฯ แต่ที่ออกเสียงพยัญชนะห่างไปก็มีหลายคำ เช่น 禪 (สำน), 婫 (सान), 禪 (สำน), 戰 (จ้าน) เป็นต้น.

ที่นี้ตัว สำน 婫 ที่เรียกชนชาติไต้หวัน ผู้ที่ขาดความรู้เฉพาะในเรื่องชนชาติห่างไกล ย่อมเข้าใจผิดอ่านเป็น ตาน หรือ ตาน ไต้ง่ายที่สุด. ข้าพเจ้าทดลองเอาอักษรตัวนี้ถามเพื่อนผู้รู้ภาษาจีนดีแต่ไม่สนใจเรื่องไทใหญ่อ่านออกเสียงดูแล้ว เขาตอบว่า “คงอ่าน ตาน ละมั้ง, จะให้แน่ต้องเปิดพจนานุกรมดูอีกที”

ข้าพเจ้าเชื่อว่าเสียงอ่าน ตาน ในพจนานุกรมครั้งนี้ เกิดจากความเข้าใจผิด เพราะจักรพรรดิผู้รวบรวมขาดความรู้เรื่องชนชาติ, โดยเฉพาะชนชาติที่ยุคนั้นจีนถือรวมๆกันเป็น ชนชาติ บ้าเถื่อนทางตะวันตกเฉียงใต้ (西康夷).

ส่วน ตาน (禪) กับ สำน (婫) นั้น อักษรสองตัวนี้คล้ายกันมาก เข้าใจว่าในยุค พ.ศ. ๑๔๐๐ ที่เรียก ตาน (禪)

นั้น คงเกิดความเข้าใจผิดทางเสียงและอักษรขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่ง.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเสียงที่ถูกต้องจะต้องเป็น ส มิใช่ ถ-ต. พยานที่จะยืนยันข้อนี้คือ ปัจจุบันนี้ ชาวจีนทางภาคใต้ ยังเรียกคนไตในพะม่าด้วยอักษรอีกตัวหนึ่ง คือ 𠵹 ซึ่งออกเสียงตามท้องถิ่นว่า สั้น (ภาษากลางออกเสียง ฉาน หรือ ส่าน).

ความผิดข้อนี้ นักอักษรศาสตร์ของจีนก็ได้พบเห็นมานานแล้ว จะเห็นได้ว่าเมื่อรวบรวมพจนานุกรมฉือหยวน (𠵹源) พ.ศ. ๒๔๕๘ ยังให้เสียงอ่านว่า ถาน ตามคังซีอยู่. แต่พอถึงพจนานุกรมฉือไห่ (𠵹海) พ.ศ. ๒๔๙๐ ก็ได้แก้ไขเสียงอ่านเป็น สั้น, พอถึงพจนานุกรมเสียงมาตรฐานของสำนักรวบรวมพจนานุกรมแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. ๒๔๙๙ ก็ได้แก้ไขเสียงอ่านให้ถูกต้องเป็น สั้น. เรายิ่งมั่นใจว่า สั้น เป็นเสียงที่ถูกต้อง เมื่อเรานำคำนี้มาเปรียบเทียบกับคำเรียกคนไตในภาษาต่างๆ ทางพะม่าเหนือ ซึ่งเป็นเสียง ส-ซ-ช ทั้งสั้น, และพงศาวดารราชวงศ์ซ่งเองก็ให้เสียงอ่านไว้ด้วยว่าอักษร 𠵹 นี้ให้ออกเสียง สั้น หรือ สั้น สองเสียง.

ความผิดพลาดเพราะเข้าใจผิดหรือเดาเสียงอ่านผิดเช่นนี้

พบบ่อยๆ ในคำภาษาจีน. จะขอยกตัวอย่างคำที่เป็นชื่อประเทศลาว.

จีนเรียกประเทศลาวว่า 老挝 มาแต่โบราณ. อักษรสองตัวนี้อ่านออกเสียงกันเป็นสองฝ่าย คือ บ้างก็อ่าน หล่ากัว บ้างก็อ่าน หล่าจิว. คำนี้ถ่ายเสียงคำภาษาลาวออกมา ฉะนั้นจะถูกต้องสองฝ่ายไม่ได้ ต้องมีฝ่ายหนึ่งถูกฝ่ายหนึ่งผิด.

ฝ่ายที่อ่าน หล่าจิว มีหลักฐานสนับสนุนว่าถ่ายเสียงมาจากคำ ลาวเซ้า หรือ ลาวชวา. ทั้งนี้เพราะในสมัยโบราณเมืองหลวงพระบางชื่อ เมืองเซ้า หรือ เมืองชวา (ชื่อเมืองชวามีใช้ในจารึกพ่อขุนรามคำแหง). คำยี่นัยน์ของฝ่ายนี้มีน้ำหนักรู้หน้าชื่อคือ. คำ จิว กับ ชวา ดูใกล้เคียงกันดี.

ฝ่ายที่อ่าน หล่ากัว ก็อาจจะอธิบายได้ว่ามาจากคำ ลาวกาว. พวกกาวนี้มีปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหงตำแหน่งที่ ๔ ว่า “มา กาว ลาว แลไท เมืองใต้หล้าฟ้าต่อ (ตั้ง) . . .” จะเห็นชัดว่า กาว เป็นชื่อชนชาติหนึ่งโดยเอกเทศ มิใช่สร้อยของคำว่า ลาว อย่างที่เราเรียกในยุคนั้นว่า ลาวกาว (นั่นคือจารึกเอ๋ยชื่อ กาว ก่อน ลาว) และเมื่อรัชกาลที่ ๕ ก็ยังมีคำเก่าคำนี้มาตั้งชื่อ

อาณาบริเวณภาคอีสานส่วนหนึ่ง เป็น มณฑลลาวท้าว, คนไทย
ก็ยังพูดคำลาวกับลาวควบคู่ติดปากอยู่จนบัดนี้. นี่ก็ดูมีเหตุผล
คำ กัว กับ กาว ก็พอไปกันได้ตามทำเนียมถ่ายเสียงของจีนซึ่ง
ไม่สู้ชัดเจนนัก.

ข้าพเจ้าลองค้นดูจดหมายเหตุประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์
หมิง (พ.ศ. ๑๙๑๑-๒๑๘๗) ตอนที่ว่าด้วยคนป่าเถื่อนทางทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้, ในนั้นอธิบายถึงประเทศลาวไว้ว่า เดิมที
เดียวเรียกกันว่า 𡗗家 (จัวเจีย หรือ กัวเจีย) คือ พวกจัว หรือ
พวกกัว. ต่อมาภายหลังจึงได้เรียกว่า หล่าวจัว-หล่าวกัว.

ที่ว่าเดิมทีเรียกว่า พวกจัว-กัว นี้ อะไรระจะถูก ?

ในทางไทยเรา ชาว หรือ เช้า เป็นชื่อเมืองหลวงพระบาง
เราไม่เคยใช้คำนี้เรียกคนลาวว่าพวกชาวหรือพวกเช้า. แต่คำ
กาว เราใช้เรียกคนลาวเสมอ เช่น พวกลาว พวกกาว; หรืออย่าง
ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเรียก กาว อันหมายถึงคนชาวท้าว.
ฉะนั้นที่จีนจดไว้ว่าเดิมทีเรียกว่า 𡗗家 นั้น จะต้องหมายความว่า
เดิมเรียกกันว่า พวกกาว (มิใช่พวกชาว หรือพวกเช้า). โดย
นัยนี้ เสียงอ่าน กัวย่อมเป็นเสียงถูก. เสียง จัว ผิด. ผิดเพราะเข้าใจ
การผสมเสียงผิด ทำนองเดียวกับ ถาน-ทาน ที่กล่าวมาแล้ว.

ลองสอบดูจากเวียดนามซึ่งใกล้ชิดทั้งจีนและลาว. ชาวเวียดนามเรียกลาวว่า ล่าวก้าว, ถ้าเขียนอักษรอย่างโบราณของเวียดนาม ก็เป็นตัวเดียวกับ หล่าวก้าว ของจีน. นั่นก็หมายความว่าเวียดนามรู้จักในนาม ลาวก้าว เช่นกัน. นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ผู้ชำนาญในเรื่องสำเนียงภาษาของชนชาติต่างๆ ในบริเวณตอนเหนือของแหลมอินโดจีน กล่าวว่า “เวียดนาม รู้จักประเทศลาวในสมัยหลายร้อยปีมาแล้ว ในนาม ลาวก้าว.” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, เวียดนาม, พ.ศ. ๒๕๐๔, น. ๕๒๖)

พจนานุกรมเสียงมาตรฐานของทางการสาธารณรัฐประชาชนจีนฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้ออกเสียง หล่าวก้าว.

เรื่องหล่าวก้าว-หล่าวจวนี่ เป็นตัวอย่างที่ดีมากอันหนึ่ง ที่จะแสดงให้เห็นความผิดพลาดทางการออกเสียง เพราะเข้าใจผิดในเค้าเสียง. นี่ก็เป็นทำนองเดียวกันกับชื่อชนชาติไตในยุหนานตะวันตกเฉียงใต้และพะม่าเหนือ, ซึ่งเสียงที่ถูกตั้งจะต้องเป็น ส ไม่ใช่ ถ.

ขอบเขตของชนชาติล้าน

บริเวณอันเป็นที่เกิดของคำว่า ล้าน หรือ ล้าน ในภาษาจีน

นั้น, ดังได้กล่าวมาแล้ว, คือบริเวณระหว่างแม่น้ำโขงตอนเหนือ (แม่น้ำล้านช้าง) กับแม่น้ำอิรวดี, ในเขตพะม่าเหนือและมณฑลยูนนานตะวันตกเฉียงใต้.

ตามความหมายดั้งเดิม ล้าน หมายถึงชนชาติไต (ไป๋) ภายในบริเวณนี้เท่านั้น, คือเป็นชื่อเรียกในเฉพาะบริเวณของอาณาจักรไตมาว (มาวชาน), ยังหาได้กลายเป็นชื่อที่ใช้เรียกชนชาติไตทั้งหมดโดยทั่วไปไม่.

พจนานุกรมฉือหยวน (พ.ศ. ๒๔๕๘), ซึ่งให้เสียงอ่านว่า ถาน, อธิบายไว้ว่าเป็นชื่อชนชาติที่อยู่ระหว่างแม่น้ำสาละวินและแม่โขง ทางภาคเหนือของพะม่า. อ้างอิงพงศาวดารฮันตะวันตกออก (พ.ศ. ๕๖๘-๗๖๓) ว่าในแผนกอธิบายถึงชนชาติป่าเถื่อนทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน มีกล่าวถึงประเทศถาน (掸國).

จะเห็นได้ว่า ล้าน (ถาน) ยังมีขอบเขตของความหมายจำกัดอยู่เฉพาะเป็นชื่อชนชาติไตในพะม่าเหนือและยูนนานตะวันตกเฉียงใต้เท่านั้น, คือหมายถึงไทใหญ่โดยเฉพาะ.

แต่ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๐ พจนานุกรมฉือหยาย ได้อธิบายความหมายของคำนี้, ซึ่งให้เสียงอ่าน เสียง, ว่าเป็นชื่อของชนชาติมองโกลเผ่าซึ่งเรียกตัวเองว่า ไท (泰), แปลว่า ผู้สูงส่ง

หรือ ผู้เป็นอิสระ. ชนชาตินี้อยู่ทางตะวันออกของพม่า, ตะวันตกของประเทศไทยและเวียดนาม และในมณฑลยูนนานของจีน. พวกที่อยู่ทางเหนือของประเทศไทยและตะวันตกของเวียดนามนั้นเรียกว่า ลาวกาว (老撾), พวกที่อยู่ในมณฑลยูนนานนั้นเรียกว่า ไป๋อี (擺夷).

จะเห็นว่า ผู้รวบรวมได้อธิบายความหมายตามความเข้าใจอันได้จากการอ่านตำราประวัติศาสตร์ของฝรั่งผสมอยู่ด้วย จึงมีเรื่องชนชาติมองโกลเข้ามาแทรกแสดงต้นตอของคนไต. ความหมายของ ส้าน (เสียน) ขยายกว้างออกไปอีกระดับหนึ่ง, เท่ากับความหมายในภาษาฝรั่ง (Shan).

ต่อมา พจนานุกรมเสียงมาตรฐาน พ.ศ. ๒๔๙๙, ซึ่งให้เสียงอ่าน ส้าน, อธิบายว่าเป็นชื่อของชนชาติส่วนน้อยในมณฑลยูนนานของจีน และมีอยู่ในเวียดนาม, ประเทศไทยอีกเป็นต้น.

ในขั้นนี้ ส้าน เป็นคำที่ใช้เรียกชนชาติไตทั้งชนชาติโดยสมบูรณ์ คือรวมทั้งในประเทศไทยด้วย.

จะเห็นได้ว่า ขอบเขตของชนชาติส้านในความรับรู้ของจีนนั้น ค่อยๆ ขยายออกในชั้นหลัง, และดำเนินตามแนวทางคำว่า ชาน ของฝรั่งอีกทอดหนึ่ง, มิได้มีความหมายกว้างมาแต่ต้น

เริ่มเดิมที, และมีได้ใช้สม้าเสมอมาตลอดทุกยุค.

ข้อนี้แสดงให้เห็นชัดว่า จีนมิได้เป็นผู้คิดคำเรียกว่า ส่าน
 ซันเองเป็นพวกแรก, หากมอญและพะม่าหรือชนชาติที่คลุกคลี
 กับไตในบริเวณนั้น เป็นผู้คิดใช้ขึ้นก่อน และใช้เรียกเป็นชื่อ
 ชนชาติไตทั้งหมดเท่าที่ตนรู้จัก มาแต่ไหนแต่ไรทีเดียว.

ส่านและสยาม

จีนเรียกคนไทยในบริเวณประเทศไทยปัจจุบันว่า เซียน มา
 แต่ยุคสุโขทัย, ปรากฏตามพงศาวดารราชวงศ์หยวนว่า จีนได้
 ติดต่อกับไทยสยามแห่งสุโขทัยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๕
 (ค.ศ. ๑๒๘๒) และเรียกอาณาจักรสยามแห่งกรุงสุโขทัยว่า **ประ-**
เทศเซียน, ใช้อักษร 暹, ซึ่งในสมัยเดียวกันนั้น จีนก็กำลัง
 ใช้คำ **ส่าน ๗** อยู่ทางไทใหญ่-ไทเมา.

เมื่อจีนมาติดต่อกับสยามสุโขทัยนั้น มาโดยทางทะเล, ผ่าน
 ทะเลน่านน้ำจามปา (เวียตนามกลาง) และเขมร เลาะฝั่งสมุทร
 ลงมา. เมื่อมาติดต่อกันครั้งนั้น คนจีนโพ้นทะเลที่มาตั้งรกราก
 อยู่ที่ริมฝั่งทะเลไทยด้านตะวันตก คงจะทำหน้าที่เป็นล่าม. พวก
 จีนโพ้นทะเลคงจะเรียกคนไทยสยามในอาณาจักรสุโขทัยตามคำ

ที่ใช้กันทั่วไปในย่านริมฝั่งทะเลแถบนี้ นั่นคือใช้ตามเวียตนาม, กัมพูชา, จามปา, มลายู ซึ่งทุกชาติล้วนเรียกคนไทยว่า เซียม^๕ ทงสน. ด้วยเหตุนี้เอง ราชสำนักจีนสมัยหยวนจึงรู้จักสุโขทัย ในชื่อ เซียน (กวางตุ้ง สีม, ไท้จิ๋ว เสียม) ซึ่งเป็นคนละชื่อคนละคำกับ ล้าน หรือ ล้าน โดยเด็ดขาด.

ผู้คิดนำเอาอักษร เซียน 選 มาใช้แทนเสียงคำว่า เซียม หรือ สยาม นั้น น่าชมเชยนัก.

ชื่อ สุโขทัย นั้น, คิดแปลงขึ้นให้เป็นรูปคำสันสกฤต คือ สุข + อุทัย. ชื่อ^๕นี้เข้าใจว่าเป็นคำกับชื่อเมืองละโว้ ซึ่งทางเขมร นครธมคิดให้เป็นคำสันสกฤตขึ้นใหม่ว่า ลโวทัย (ลโวทัยปุระ), ซึ่งก็ประกอบจาก ลว+อุทัย หรือ ลโว+อุทัย, มีคำ อุทัย เป็นส่วนประกอบท้ายเช่นกัน.^๖ นั่นคือไทยเหนือก็ อุทัย ไทยใต้ก็ อุทัย.

อุทัย นั้นแปลว่า พระอาทิตย์แรกขึ้น.

เซียน 選 ก็แปลว่าพระอาทิตย์ขึ้นเช่นกัน.

ล้ามจีนในเมืองสุโขทัยต้องเปรี๊องปราชญ์ในภาษาจีนมากที่

๖ ลโวทัย หรือ ลโวทัยปุระ มีในจารึก พ.ศ. ๑๗๓๕ ณ ปราสาทพระขัน เหนือนครธม, ดู Coedès, *La Siècle du Práh Khan d' Angkor*, BEFEO Tome 41, 1941 pp. 295-96.

เดียว จึงเลือกเอาอักษรตัวนี้มาใช้ได้. หรือไม่ ในชนชั้นปกครองไทยสุขุขทัยก็ต้องมีผู้รู้ภาษาจีนดี จึงเลือกอักษรที่มีความหมายดีเช่นนั้น, คล้ายคลึงกับความหมายของสุขุขทัยด้วย และได้เสียงคล้ายคลึงด้วยเช่นนั้น, เขียนสัทสนส่งไปราชสำนักจีนได้ (หมายถึงคำแปลภาษาจีนที่ส่งกำกับไป). ถ้าล้าพั้งให้พวกขุนนางจีนคิดอักษรเขียนแล้ว พวกจีนโบราณไม่ยอมเอาอักษรที่มีความหมายดี ๆ อย่างนี้มาเขียนเรียกชื่อชนชาติใดง่าย ๆ เลย, ถนัดแต่จะเลือกอักษรที่มีความว่า คำ มีด บ้า ฯลฯ มาเขียนให้รำไป.

เป็นสรุปว่า จีนรู้จักไทใหญ่กับไทยน้อยคนละชื่อแต่จดขาดจากกัน.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี ส้าน (𠵼) กับ เซียน (𠵼) ก็ยังออกมาจากชื่อเรียกชนชาติไท-ไทด้วยกันอยู่นั่นเอง และล้วนเป็นรูปคำรูปหนึ่งในเครือของคำ ซาม-เซียม-สยาม ทั้งนั้น.

บทที่ ๑๕

ที่มาของสยาม

สมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์และทางสังคม

ในบทที่แล้ว เราได้เห็นกันแล้วว่า คำเรียกคนไทว่า ซาม-เซียม นั้น ในภาษาจีนเป็น ส่าน-सान (สำหรับคนไทโดยทั่วไป) และ เซียน (สำหรับไทยสยาม).

सान นั้น พงศาวดารราชวงศ์หยวนจดไว้ว่าเป็นภาษาหนานเจ้า แปลว่า ลุ่มแม่น้ำ, และเราได้พิจารณากันแล้วว่า การใช้คำ ส่าน ในพงศาวดารราชวงศ์หยวนนั้น มีความหมายถึงเมืองริมน้ำด้วย.

ความหมายของส่านที่หมายถึงลุ่มแม่น้ำนั้น ไม่ขัดกับลักษณะชีวิตทางสังคมและการผลิตของชนชาติไท, ตรงข้ามเป็นการสอดคล้องอย่างยิ่ง.

สังคมของชนชาติไทนั้น ได้ก้าวเข้าสู่ระดับการผลิตแบบชมรมกสิกรรมมาแต่ยุคอำบรรพ์. ระบบสังคมและการผลิตของชนชาติไทนั้น ก้าวหน้ากว่าชนชาติข้างเคียงหลายชนชาติ. แม้เมื่อเริ่มสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒,

ทางการจีนได้ทำการสำรวจสภาพของชนชาติส่วนน้อยต่างๆ ก็ปรากฏว่าสังคมของชนชาติไตก้าวหน้ากว่าสังคมของชนชาติส่วนน้อยอื่นๆ ทั้งหมดในมณฑลยูนนาน. ความก้าวหน้าก็คือรู้จักตั้งชมรมกสิกรรมลักษณะกึ่งศักดินาขึ้น ณ ที่ราบลุ่มบริเวณริมแม่น้ำ, ย้ายภูมิลานออกจากป่าเขาและที่ดอนโดยเด็ดขาด, ทั้งชีวิตร่อนเร่แบบเที่ยวหากินตามเชิงเขาอย่างพวกซ่า หรือบนยอดเขาอย่างแม้ว เย้า ซึ่งต้องย้ายที่กินทุก ๒-๔ ปี เพราะดินจืด. ชีวิตของชนชาติส่วนน้อยอื่นๆ นั้น ยังล่าหลังมาก, เป็นต้นว่าพวกซ่าหมู่, ซ่าว้า แม้ถึงบัดนี้พวกที่อยู่ภายนอกสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ยังคงอยู่กันอย่างร่อนเร่ตามป่าเขา, ไม่รู้จักกักเก็บน้ำ, ไม่ทค้ำน้ำ, ไม่ใช่ไถ และไม่ค่อยมีเครื่องมือการผลิตอะไรนัก.

ตัวอย่างที่หาดูได้ง่ายคือในประเทศลาวปัจจุบันนี้. บรรดาพวกซ่าเผ่าต่างๆ ซึ่งเรียกว่า ลาวเทิง, และพวกแม้ว เย้า หลอ-หลอ ซึ่งเรียกว่า ลาวสูง, อันมีจำนวนมากกว่าชนชาติลาวตั้งสองเท่า ในองค์ประกอบของประชากรที่เรียกว่าประชาชนแห่งราชอาณาจักรลาวบัดนี้—บรรดาชนชาติเหล่านี้ยังคงทำมาหากินอยู่ตามป่าเขาทั้งสิ้น. ซ่าอยู่ที่ดินเขาหรือลี้ผิงแม่น้ำเข้าไปในป่า,

นี่คือที่มาของชื่อที่เรียกว่า ลาวเทิง (เทิงแปลว่าบน), ส่วนเข่าย่อยตามไหล่เขาชั้นล่าง และแม่วัยอยู่บนยอดเขา, ซึ่งจากนี้เองทำให้ได้ชื่อเรียกกันว่า ลาวสูง. ชนเหล่านี้ทำการผลิตด้วยระบบที่เรียกว่า เฮ็คไซ (=ทำไร่). วิธีการเพาะปลูกแบบไร่นี้นี้เป็นแบบล้าหลังคือเอาไฟเผาป่าให้ราบลงเป็นแปลงเท่าที่ต้องการ ไม่ต้องพรวนต้งไถ อย่างดีก็เอาจอบช่วยเกลี่ยหน้าดินนิดหน่อย แล้วก็เอาไม้ปลายแหลมแทงดินให้เป็นรู เอาเมล็ดพันธุ์ข้าวหยอดลงที่รูๆ แล้วก็ปล่อยให้โตตามยถากรรม, แล้วแต่ดิน ฝน และแดด. แต่ข้าวชนิดที่ปลูกก็เป็นพันธุ์ข้าวป่าแบบที่ไม่ต้องขวนขวยทดน้ำมาหล่อเลี้ยง. มิฉะนั้นก็ปลูกข้าวโพด ปลูกฝิ่น ฯลฯ ตามแต่จะต้องการ พอพืชโตได้ที่มีดอกออกผลก็เก็บเกี่ยว แล้วก็ทิ้งดินแปลงนั้นให้หญ้าและต้นไม้ขึ้นรกชัฏไปตามเรื่อง, ใช้ได้ครึ่งเดียว. ปีรุ่งขึ้นก็ขยับไปเผาป่าในที่ถัดออกไปใหม่. ขยับเวียนไปรอบทิศตามสะดวก ไม่มีใครหวงห้ามหรือจับจอง, บางที ๒-๓ ปีผ่านไปก็หันกลับมาเผาที่ตรงแปลงเดิมใหม่ แต่ถ้าหากดินจืด ใช้ไม่ได้ผล ก็ย้ายหมู่บ้านกันเสียที ไปเลือกทำเลใหม่, หอบไปแต่สิ่งของสำคัญๆ, ไม่มีสมบัติ.

๑. Wilfred G. Burchett, *Mekhong Upstream*, Berlin 1959, Chapter XV.

นี่คือชีวิตของชนชาติที่อยู่โดยรอบชนชาติไต ซึ่งยังคงเป็นเช่นนี้อยู่จนปัจจุบัน. ในจีนสมัยก่อนระบบคอมมูนก็เป็นเช่นนี้ และในพะม่าเหนือ ซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยมากมาย, ชีวิตของเขาก็เป็นเช่นวาน.

แต่ชนชาติไตนั้น พัฒนาขั้นระดับการผลิตล่าถ้งและร้อนเร้นมานานนับพัน ๆ ปีแล้ว. สังคมของชนชาติไตก้าวมาสู่ระดับชมรมกสิกรรมกึ่งศักดินา. ตั้งหลักแหล่งทำการผลิตในที่ลุ่มหรือริมน้ำ, รู้จักทำทำนบอย่างหยาบ ๆ พร้อมทั้งกั้นคูระบายน้ำ (คือเหมืองฝาย), ทำนาโดยใช้แรงสัตว์ช่วย, มีเครื่องมือผลิตหลายชนิด เป็นต้นว่า จอบ คราด ไถ. ในประเทศลาว ชนชาติลาว (ไต) อยู่ที่ลุ่มริมแม่น้ำทั้งสี่, และจากสภาพชีวิตเช่นนี้เอง จึงเรียกตัวเองว่า ลาวลุ่ม, เป็นพวกที่มีฐานะทางสังคมเหนือลาวเทิงและลาวสูง.

พงศาวดารของไตอาหม ไตมาว และไตล้านช้าง ทุกคนล้วน กล่าวเริ่มต้นอย่างเดียวกันหมด ว่าบรรพบุรุษของชาติตนลงมาจาก เมืองบน (สวรรค์) เริ่มประวัติศาสตร์ของชาติด้วยการอพยพลงมายัง เมืองลุ่ม หรือมนุษย์โลก. เป็นต้นว่า

พงศาวดารล้านช้าง เริ่มต้นด้วยบรรพบุรุษของเขา “อยู่เมืองบน
 บ่แก้วน แวนเมืองฟ้าบ่เบน” แล้วอพยพลงมาอยู่ยัง “เมืองลุ่ม
 ลิดเลียง เมืองเพิงคักค้อย” คือมาอยู่เมืองที่ลุ่มอุดมและที่ราบ
 (เพิง) อ้นงดงามสมบูรณ์. แล้วก็บรรยายความถึงชีวิตของ
 พวกเขาซึ่ง “อยู่สร้างเมืองลุ่มกินปลา เข็ดนาเมืองลุ่มกินข้าว.”*
 ข้าพเจ้าเห็นว่านี่มิใช่เรื่องเหลวไหล หากเป็นการเริ่มต้นของ
 ประวัติชีวิตแห่งสังคมของชนชาติที่เริ่มพัฒนาพ้นจากการผลิต
 ร่อนเร่ตามป่าเขา ลงมาตั้งรกรากเป็นหลักแหล่งยังที่ราบลุ่ม
 เบื้องล่างพัฒนาพ้นจากการทำไร่ (เข็ดไร่) มาสู่การเข็ดนา
 (ทำนา).

พึงทราบด้วยว่า คำว่า เข็ดไร่ ในภาษาลาว มีความหมาย
 ต่างกับคำว่า ทำไร่ ของไทย. เข็ดไร่ คือการปลูกข้าวบนเขาบน
 ดอนด้วยวิธีอย่างของพวกข่าตั้งเล่ามาแล้ว ตรงกับคำไทยว่า
 “ปลูกข้าวไร่,” ถ้าจะพูดถึงการทำไร่อย่างอื่นแบบภาษาไทย
 สมัยนี้ เช่นทำไร่ป่อ ก็เรียกออกชื่อไปเลยว่า เข็ดป่อ. ส่วน
 ทำนา นั้นจะต้องหมายถึงทำในที่ลุ่ม มีน้ำขัง หรือมีคันกั้นน้ำไว้
 หล่อเลี้ยงข้าว (คำว่า นา หมายถึงที่ราบลุ่มและมีน้ำขังเสมอ

* พงศาวดารล้านช้าง ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1.

อย่างนาเกลือ, นาทุ่ง, ตรงข้ามกับไร่ ซึ่งเป็นที่แห้ง).

การผลิตในที่ลุ่ม อาศัยปุ๋ยที่มากับกระแสน้ำ ทำให้ไม่
ต้องโยกย้ายที่ได้นาน ๆ นับเป็นชั่วคน การแบ่งสรรปันส่วน
ที่ดิน การรักที่ดิน รักแม่พระธรณี รักแม่โพสพ รักสมบัติ
อสังหาริมทรัพย์ก็เกิดขึ้น สังคมแบบชมรมกสิกรรมก็วางราก-
ฐานขึ้นเป็นหลักแหล่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่มีในความรู้สึกของสังคม
ของชนชาติล้าหลังที่อยู่ในระบบ "เฮ็ดเฮ็ด"

ตำนานสิงหนวัติ เล่าเรื่องของพวกไทเมืองอพยพมาสร้าง
เมืองโยนกนาคนคร ณ บริเวณลุ่มแม่น้ำกก มีเล่าถึงองค์เชียง
ได้ระดมกำลังประชาชนในแคว้นแคว้นชุกเหมืองใหม่ต่อน้ำแม่
สายทคณาชนเลี้ยงนาแคว้นซ้าย เพื่อให้ทำนาได้โดยอุดมสมบูรณ์
ตำนานจุดเหตุการณ์นี้ไว้ตั้งแต่ครั้ง พ.ศ. ๑๖๒. แม้จะยังเคียง
กันมากเรื่องศักราช แต่ก็ยืนยันได้อย่างดีถึงลักษณะสังคม เมือง
ลุ่ม และ เฮ็ดนา ของไทในยุคโบราณ, ซึ่งไม่มีในชีวิตสังคมของ
ชนชาติส่วนน้อยโดยรอบชนชาติไท.

เพราะได้ตั้งชมรมกสิกรรมเป็นหลักแหล่งแน่นอน มีบ้าน
มีเมืองขึ้น เช่นนี้แหละ ตำนานหรือพงศาวดารจึงได้เกิดขึ้น
เป็นประวัติของสังคม. การเริ่มต้นพงศาวดารของล้านช้าง จึง

เป็นการเริ่มต้นขึ้นในยุคที่ชีวิตก้าวมาถึงระดับที่เริ่มมีประวัติศาสตร์ของสังคมที่แน่นอนได้นั่นเอง. นับเป็นการเริ่มตำนานของชาติที่แท้จริงและน่าภาคภูมิใจที่สุด.

ตำนานสิงหนวัติกุมาร ยังมีเล่าไว้ในตอนต้น ว่าเมื่อสิงหนวัติกุมารอพยพครัวไทเมืองมาสร้างนครโยนก ณ บริเวณลุ่มแม่น้ำกกและแม่สายในต้นพุทธกาลนั้น ชาวพื้นเมืองที่นั่นเป็นชาวป่าเรียกว่าพวกมิลักขุ หรือ มิลักขุ (ละว้า) คนพวกนี้อยู่ภายใต้การปกครองของหัวหน้า ซึ่งยกย่องกันเป็นปู่เจ้า เรียกว่า ปู่เจ้าลาวจาก สาเหตุที่จะเรียกว่า ลาวจาก นั้นก็เพราะปู่เจ้าผู้นี้มี "จก" มากกว่า ๕๐๐ เล่ม ให้พวกชาวป่าชาวคอยเข้าไปทำไร่. จก ในภาษาลาว และไทยพวยัพแปลว่า จอบ.

เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องตลกปรัมปรา. พิจารณาตามตรรกะทางสังคมแล้ว เรื่องปู่เจ้าลาวจากมีเหตุผลสมจริงตรงข้ามกับเรื่องท้าวอุทองมาตีกลองนครมิตรเมืองเทพนครอย่างชาวเป็นคำ.

การมีจอบ ๕๐๐ เล่มให้เข้าในยุคโน้น คือการกำชีวิตทางการผลิตของชนชาติบริเวณนั้นไว้ทีเดียว, เพราะจอบเป็นเครื่องมือเหล็กที่ชนชาติล้าหลังไม่มีความสามารถจะทำได้เอง เนื่องจากถลุงเหล็กไม่เป็น, และผู้ที่ถลุงเป็นก็ปกปิดวิชา. ตระกูล

ลาวจากนั้นพัฒนาขึ้นเป็นช่างฝีมือ ก็เป็นช่างเหล็กฝีมือและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตสำคัญแห่งยุค “เฮ็ดไฮ่” ถ้าเทียบกับชนชาติส่วนน้อยหลายชนชาติในประเทศไทยและลาวยังไม่รู้จักถลุงเหล็กเพื่อสร้างเครื่องมือต่างๆ เช่น มีด ขวาน จอบ เสียม หัวตาล ฯลฯ แล้ว ตระกูลลาวจากนั้นก็ก้าวหน้าทางเทคนิคระดับสูง. ตระกูลลาวจากไม่ต้องทำอะไรทำนา สร้างแต่จอบไว้ให้เช่าหรือขายแลกพืชผล, ซึ่งก็เป็นสภาพเดียวกับครอบครัวช่างเหล็กในอีสานบัดนี้ ซึ่งตีเหล็กแลกข้าว หาต้องทำนาไม่.

ชีวิตของสังคมไทยสมัยเมื่อลงมาอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว จอบก็ยังต้องสั่งซื้อจากเมืองไกลๆ คำทายเก่าๆ ของไทยเรามีอยู่คำหนึ่งว่า “อะไรเอ่ย มาจากเมืองละโว้ หน้าชาวเป็นตะโกมีฟันซี่เดียว?” คำตอบว่า จอบ. นี่แสดงร่องรอยให้เห็นชัดๆ ว่า จอบเป็นสินค้าเหล็กที่ต้องส่งมาจากเมืองละโว้, เมืองที่มีแร่เหล็กอุดม, มีช่างถลุงเหล็กฝีมือดี และเมืองที่เจริญด้วยศิลปวิทยาการถึงขนาดที่พดด้วงกับพดงำเมืองแห่งสุโขทัยและพะเยาก็ต้องลงมาว่าเรียนศิลปศาสตร์ ณ ศูนย์กลางอารยธรรมแห่งนั้น.*

จากสภาพทางสังคมเช่นนี้ การมีจอบ ๕๐๐ กว่าเล่ม ของ

* พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก, ศิลปบรรณาการ ๒๕๐๔, น. ๒๗๐.

ปู่เจ้าลาวจกจึงเป็นเรื่องที่มีความหมายอย่างยิ่งของสังคม, และ
 กุศุมชีวิตทางเศรษฐกิจของสังคม “เฮ็ดไซ้” ไว้ในกำมือเช่นเดียวกับ
 นายทุนธนาคาร-อุตสาหกรรมกุศุมชีวิตทางเศรษฐกิจของ
 สังคมไว้ในยุคทุนนิยมนี้. ท่านานสิงหนวัติซื่อสัตย์มากที่สุดทีเดียวใน
 เรื่องนี้ เพราะได้สะท้อนไว้อย่างแจ่มชัดว่า อำนาจการปกครอง
 เป็นเจ้าเป็นใหญ่ (อำนาจทางการเมือง) ของปู่เจ้าลาวจก เกิด
 ขึ้นจากอำนาจในการครอบครองปัจจัยแห่งการผลิต (อำนาจทาง
 เศรษฐกิจ).

ปู่เจ้าลาวจกนั้นเป็นลาว คือชนชาติไตตระกูลหนึ่ง ซึ่งสืบ
 เชื้อสายมาจากไตสาขาอายุหลาว. เราเรียกจีนคนขายกาแพ่ว่า
 เจ๊กกาแพ ฉั้นโต, พวกละว้าพินเมืองก็เรียก ลาว คนเป็นเจ้า
 ของ จก (จอบ) ว่า ลาวจก ฉั้นนั้น. แต่ลาวจกมีอำนาจคุม
 เศรษฐกิจโดยเฉพาะการผลิตของสังคม จึงมีฐานะเป็น ปู่เจ้า,
 คือหัวหน้าใหญ่ของสังคมที่มีลักษณะกึ่งเทวะ, ซึ่งเป็นลักษณะ
 ทั่วไปของฐานะทางสังคมแห่งประมุขชาติกุดหรือสังคมยุค
 โบราณ. เรื่องของปู่เจ้าลาวจกจึงไม่ใช่เรื่องปรัมปราเหลวไหล.*

-
- * ข้อลาวจกนี้ บางท่านกล่าวว่ามาจากชื่อของแคว้น สู้ (𨾏) คือเสฉวน
 สมัยสามก๊ก, ซึ่งจีนแต่จ้าวออกเสียง จก หรือ จยัก. ท่านองว่า ลาวจก คือ
 กษัตริย์ไตแคว้นจก (คือปฏิเสฐรัฐเงินยาง). บางทีว่ามาจากคำจีนที่เรียก
 ชาวลาวว่า หล่าจัว (คำนี้ดูบทที่ ๑๔ ด้วย).

และฟังทราบด้วยว่า ในภาษาของชาติส่วนน้อยตระกูลมอญ-
เขมรทางบริเวณอาณาจักรโยนกในปัจจุบันนี้ คือ ถิ่นสะกาด,
ถิ่นน้ำย้อ, ถิ่นบ้านเตย, ข้าหมุเมืองไซ และข้าเมด ก็ยังคงเรียก
จอบตามคำไต-ลาวว่า ขอจ๊ก^๑ อยู่จนทุกวันนี้ (ไต-ลาว เรียก
จก, บักจก, ขอจก).

เมื่อพวกไทเมืองของสิงหนวัติกุมาร อพยพลงมายังบริเวณ
ลุ่มแม่น้ำกกและแม่น้ำละว้า (แม่สาย) ในต้นพุทธกาลนั้น ได้
พบพวกตระกูลลาว (ลาวจก) เป็นใหญ่อยู่ที่นั่น แต่ระดับสังคม
ของไทเมืองเป็นสังคม “เฮ็ดนาเมืองลุ่ม” ซึ่งก้าวหน้ากว่าสังคม
“เฮ็ดไฮ” ของพวกละว้า^๒พื้นเมือง, พวกไทเมืองจึงเข้าครองบริ-
เวณลุ่มแม่น้ำสายและแม่กกทั้งหมด, และได้มีอำนาจปกครอง
เหนือพวกตระกูลลาวจกด้วย.^๒

เรื่องของสิงหนวัติและลาวจก ซึ่งตำนานจดไว้เป็นสมัย
ก่อนพุทธกาลเล็กน้อยนั้น, แม้จะยังเถียงกันมากเรื่องศักราช, แต่
ก็เป็นเครื่องยืนยันสภาพสังคม และการผลิตของสังคมไต่ยุค

• Kraisi Nimmanahaeminda, *The Mabri Language*, JSS LI
pt. 2, Oct. 1963 ตารางเทียบคำท้ายเรื่อง.

๒ ตระกูลลาวจกได้ก่อตั้งอาณาจักรเงินยางชนเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑ หลังจากที่
ตระกูลไทเมืองสลายตัวไปและอาณาจักรโยนกพินาสลงแล้ว.

โบราณที่เปรียบเทียบกับชนชาติส่วนน้อยข้างเคียงได้อย่างดี.

ชีวิตของสังคมไทที่ “เฮ็ดนาเมืองลุ่ม” ทำให้เกิดลักษณะพิเศษขึ้นอีกอย่างหนึ่งแก่ชีวิตทางวัฒนธรรมของชนชาติ คือปลูกเรือนอยู่, ไม่อยู่โรงคึดคิน. ทั้งนี้ด้วยความจำเป็นต้องยกพื้นเรือนให้สูงขึ้นในหน้าน้ำที่ท่วมถึงทุกปี, หรือเกือบทุกปี. ประเพณีอยู่เรือน อันเกิดจากสภาพการผลิต “เฮ็ดนาเมืองลุ่ม” นี้ เป็นอยู่ในชีวิตของไทแทบทุกถิ่น. ในประเทศลาวก็เช่นกัน. มีนักศึกษาทางสังคมผู้หนึ่งเขียนไว้ว่า:

“พวกที่ทำนาอยู่ในหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำและสองข้างเส้นทางคมนาคมที่แล่นเลียบไปตามลุ่มแม่น้ำอันอุดม และตัดผ่านไประหว่างที่ราบริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้น คือ ลาวลุ่ม. ในบรรดาประชาชนของประเทศลาวทั้งหมดแล้ว พวกลาวลุ่มเป็นพวกที่ก้าวหน้ามากที่สุด ในสภาวะของสังคมลาวเท่าที่พัฒนามาถึงระดับนี้. พวกลาวลุ่มนี้ อยู่ร่วมกับชนชาวเวียดนามส่วนน้อย ในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่สองข้างทางหลวง. [ในยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์ลาว ซึ่งลาวต้องตกเป็นเมืองขึ้นของเวียดนาม ได้มีการแบ่งสรรเขตประเทศกันขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งวิธีแบ่งสรรนั้นดูออกจะเป็นแบบที่ไม่มี

ที่ไหนเหมือนที่เดียว. กล่าวคือได้มีการตกลงกันระหว่างชนชั้นปกครองของแต่ละฝ่ายว่า พวกที่อยู่เรือนทั้งหมดให้ถือเป็นลาว และพวกที่อยู่บ้านสร้างติดพื้นดินให้ถือเป็นเวียตนาม].”^๑

ในเขตสิบสองปันนา ชาวไตลือก้อยเรือน และอยู่กันตามที่ราบลุ่มริมแม่น้ำหรือหนองบึงทุ่งสน. ด้วยเหตุนี้เองชาวจีนจึงเรียกไตสิบสองปันนาว่าพวกไป๋น้ำ. พวกเสรีไทยที่เดินทางด้วยเท้าจากเขตไทยเข้าสู่คุนหมิงโดยผ่านยูนนานตอนใต้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เล่าว่า มีข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่งคือ ถ้าพบหมู่บ้านตั้งอยู่ริมแม่น้ำ และปลูกเรือนยกพื้น มีใต้ถุนสูงที่ไหน ให้เชื่อได้ว่าเป็นหมู่บ้านคนไต แวะเข้าไปอาศัยได้, พูดกันพอรู้เรื่อง. ถ้าพบพวกที่อยู่โรงติดดินหรือกระต๊อบดิน และอยู่ลึกจากฝั่งน้ำเข้าไปแล้ว เป็นชนชาติอื่นที่ไม่ใช่ไตทั้งนั้น.

พวกไตที่อยู่บนภูเขายังคงมีเหลือตกค้างอยู่บ้างเหมือนกันคือพวกไตลาย และไตบางพวกตรงเหนือสุดของลำแม่น้ำดำในจีน พวกนี้อยู่โรงติดพื้นดิน และอยู่ตามเชิงเขาหรือบนเขา ผิดกับไตพวกอื่นๆ ทั้งหมด. (Seidenfaden, *The Thai Peoples Book I*, Bangkok 1958, p. 21). พวกนี้เป็นพวกที่จีน

• Burchett, *Mekhong Upstream*, Berlin 1959, p. 199.

เรียกว่า ไป่ฮ็อก. แต่นี้เป็นส่วนน้อยที่ยังตกค้างเป็นร่องรอย
แสดงวังวนของสังคมชาวป่าเขาแต่ดั้งเดิมของชนชาติไทเท่านั้น;
นอกนั้นไม่ว่าสารทิศใด พวกชนชาติไตมักอยู่ริมน้ำหรือในที่ลุ่ม
ริมหนอง, บึง และแหล่งน้ำทางอื่น.

ในพะม่า คนไตที่อยู่ริมน้ำและอยู่ริมน้ำเช่นกัน. ในพื้นที่
ภูเขาตอนเหนือ คือในรัฐกะฉิ่น พลเมืองเป็นชาวเขาเผ่ากะฉิ่น
และเผ่าอื่น ๆ, แต่บริเวณที่ราบริมน้ำเป็นถิ่นที่อยู่ของคนไต.
ในรัฐเมิงไตหรือรัฐชาน ซึ่งพื้นที่เต็มไปด้วยภูเขา มีที่ราบริมน้ำ
แม่น้ำและระหว่างภูเขาเพียงเล็กน้อย, บางเมืองอยู่บนเนินเขา
บางเมืองก็อยู่ระหว่างภูเขา, แต่ไตก็อยู่ริมน้ำเสมอ พวกที่อยู่
บนเขานั้นมีมากมายหลายสิบพวก เป็นชนเผ่าอื่น ๆ ทั้งสิ้น.^๑
ตามตำนานกล่าวว่าเดิมถิ่นที่ของรัฐชานนั้น มีพวกชาวละว้าอยู่
ตามริมหนองน้ำบ้างเหมือนกัน แต่เมื่อชนชาติไตบุกเข้ามา
แย่งชิงบริเวณริมน้ำไปครอบครอง ขับไล่พวกละว้าหนีเข้าป่า
เขาไป. ในแคว้นเชียงตุงนั้น เรียกละว้ากันว่า ไตล้อย (ไท
คอย),^๒ จะเห็นว่าการอยู่คอยเป็นสภาพที่ผิดปกติขณะของไต.

๑ บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓, น. ๑๒, ๒๑๕-๒๒.

๒ บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖, น. ๑๔๐-๑๔๒.

ที่กล่าวทั้งหมดนี้ คือ ลักษณะ “เฮ็ดนาเมืองลุ่ม” ของสังคมชนชาติไตโดยทั่วไป, ซึ่งมียกเว้นน้อยมาก.

ฉะนั้นที่พงศาวดารราชวงศ์หยวนกล่าวว่า คำ ส่วน ที่เรียกที่อยู่ของชาวไต (ไป๋อี่) เป็นภาษาหนานเจ้า แปลว่า ลุ่มแม่น้ำ จึงเป็นคำอธิบายที่รับฟังได้, ไม่ขัดกับลักษณะพิเศษของสังคมไต.

ปัญหาที่มีอยู่ว่าคำที่จีนถ่ายถอดเสียงออกมาว่า ส่วน นั้นจะได้แก่คำภาษาหนานเจ้าว่าอะไร ?

พงศาวดารราชวงศ์หยวนที่กล่าวถึงส่วนของพวกเขาไป๋อี่ (ไต) นั้น มีกล่าวถึงหนานเจ้าไว้ด้วย มีความตอนหนึ่งว่า:

“เมื่อตระกูลเหมิง (蒙) สร้างอาณาจักรขึ้นนั้น มีอยู่สิบเจียน (十) . ในภาษาชาวป่าพันเมืองนั้น เจียนมีความหมายเท่ากับเมือง (州 โจ้ว) ” .^๑

๑ Luce, *The Early Syam in Burma's History*, JSS Vol. XLVI pt. 2 Nov. 1958, p. 177-78. โจ้ว ในภาษาจีนที่จริงไม่ตรงกับเมืองทีเดียว. ตามระบบของจีนนั้น ในแต่ละจังหวัดประกอบด้วยหลายโจ้ว แต่ละโจ้วยังแบ่งเป็นอำเภอ. โจ้วจึงโตกว่าอำเภอ และเล็กกว่าจังหวัด. แต่ทว่าจังหวัดของจีนนั้น ขนาดโตยังกับภาคของเราทีเดียว. จึงเทียบกันยาก. ในที่นี้จึงแปลรวมๆว่าเมืองไว้พลาง เพราะเมืองในภาษาไทยนั้นหมายความได้กว้างมาก.

ศาสตราจารย์ลูซแสดงความเห็นไว้ว่า เจียน คงจะเป็นคำเดียวกับ ถาน (𠵹) หรือนัยหนึ่งคือ ส่วน (𠵹)

เจียน ที่ว่านี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะตรงกับคำไตในพม่า และยูนนานว่า เจง, ตรงกับ เจียง ในภาษาไตโยนเซียงใหม่ และเซียง ในภาษาไทย, เซียง ในภาษาลาว, ซึ่งก็หมายถึงเมือง.

ถ้า เจียน เป็นคำเดียวกับ ส่วน, ก็หมายความว่า ส่วน ก็คือ เซียง-เจียง-เจง ด้วย. และถ้าเป็นดังนี้ เซียง แต่เดิมก็ต้องหมายถึงลุ่มแม่น้ำตามความหมายของส่วนที่พงศาวดารราชวงศ์หยวนแปลไว้, แล้วภายหลังเลยขยายความหมายออกไปเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ริมน้ำด้วย. แต่อย่าลืมว่านี่เป็นเพียงสมมุติฐาน, อย่าเพิ่งทึกทักเอาเป็นความจริง!

พื้นฐานที่จะสรุปลงว่า จีนนำเอาคำ เจง หรือ เซียง นี้เองไปถ่ายเสียงเป็นส่วนนั้น พอจะมีอยู่. เราได้พบว่าการถ่ายเสียง

๑ ขอดังข้อสังเกตไว้ว่า เจียง ในภาษาจีน (江) ก็แปลว่า แม่น้ำ. หนึ่งฟังสังเกตว่า เซียง-เจง มีความหมายแคบกว่าเมือง. เมือง หมายถึงประเทศได้ด้วย เช่น เมืองไทย เมืองจีน เมืองอังกฤษ ฯลฯ. คำนี้ ไทใหญ่ว่า เมืองไทยอาหมว่า มุง มีความหมายกว้างเช่นเดียวกับของเรา. แต่ เจง-เซียง, ใช้หมายถึงประเทศไม่ได้. ไตอาหมเรียก เซียง ว่า เจ, แต่เป็นคนละคำกับ เจง หรือ เซียง. เจ ของไตอาหมตรงกับไทใหญ่ว่า เจ้ เช่น เจ้ถ่าน, เจ้ฝาง, เจ้จู้ ฯลฯ ไทพม่าของเรามีเรียกว่า แจ้ อย่างแจ้หม, แจ้ตาก ฯลฯ.

คำ เชียง หรือ เจง ออกเป็นภาษาจีนนั้น บางครั้งก็ไม่สู้ตรงนัก อย่างเจงซุง (เชียงรุ่ง), ซึ่งปัจจุบันจีนเรียก จิงหุง, ในสมัยโบราณ ก็เคยพบเรียกว่า ฉ่านหลี่ (産理). หลี่นั้นหมายถึงไตลือ ซึ่งจีนเรียกหลี่มาแต่โบราณ, ส่วน ฉ่าน นั้นเป็นการถ่ายเสียงคำว่า เจง ออกเป็นเสียงจีน. และในสมัยโบราณอักษร ฉ่าน ตัวนี้ก็ออกเสียงว่า ส่าน (ตัว ส) ถ้วย.^๑ ฉะนั้น ส่าน จึงพอจะอนุมานได้ว่าถ่ายเสียงออกจากคำ เจง ได้อยู่เหมือนกัน.

Rev. Princeton S. Hsu (ฉวี สง ซือ) นักบวชคริสต์ ชาวจีน ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องชื่อ สยาม-เซียน-ส่าน ไว้มาก และกล่าวว่าคำ สยาม-เซียน-ส่าน เหล่านี้ แปลว่า "หมู่บ้าน." ท่านผู้นี้ได้สำรวจร่องรอยของชนชาติไตในมณฑลกวางตุ้งและ กวางซีของจีนอย่างละเอียดละออ โดยเฉพาะในคำภาษา, ได้พบว่าชนชาติจ้วง(僮) ซึ่งปัจจุบันมีเขตปกครองตนเองอันกว้าง ใหญ่อยู่ในมณฑลกวางซี และมีจำนวนราว ๘ ล้านคนนั้นเป็น ชนชาติที่พูดภาษาตระกูลไต; มณฑลกวางตุ้งและกวางซีเป็น ดินแดนของชนชาติไต-จ้วงมาแต่คึกคักอำบรรพ์, ยังมีชื่อสถานที่

๑ Hsu, *A Study of the Thais, Chuang and the Cantonese People*, Hongkong 1963, p. 84.

ทางภูมิศาสตร์ในสองมณฑลนั้นเป็นชื่อคำไต-จ้วงปรากฏอยู่มากมายแม้ในทุกวันนี้.

Hsu ได้ยกตัวอย่างชื่อสถานที่ซึ่งเป็นคำไต-จ้วงมาประกอบมากมาย. หลังจากนั้นก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่าในมณฑลกว๋างตุ้งและกว๋างซี มีหมู่บ้านเป็นจำนวนมากขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า เซียน (เขียนด้วยอักษร 仙 ซึ่งแปลว่า เทวดา) และบางแห่งก็ใช้ว่า ซอ (叟) แทน. หมู่บ้านที่ใช้ชื่อมีคำว่า เซียน หรือ ซอ นี้ Hsu กล่าวว่า เป็นคำภาษาไต-จ้วง แปลว่า "หมู่บ้าน" และพิสูจนการเพี้ยนเสียงในภาษาจีนให้เห็นว่า เป็นคำเดียวกับ เซียง-เจียง-เจง ในภาษาไต-ไท, ซึ่งเราใช้เรียกทั้งเมืองทั้งตำบลบ้านเล็กๆ ทั่วไป และในที่สุดก็พิสูจนโดยการเพี้ยนเสียงว่า คำเซียน 仙 อันแปลว่าหมู่บ้านดั้งเดิมนี้เอง ที่จีนเรียกและเขียนเพี้ยนมาเป็น 暹 (เซียน, เสียม, สีม) ซึ่งใช้เรียกเมืองไทยในปัจจุบันและนี่เองคือรากเหง้าดั้งเดิมของคำว่า เสียม-สยาม!

เป็นอันว่าเราได้พบนักค้นคว้าทางภาษาอีกคนหนึ่งที่ตั้งชื่อว่า สยาม หรือ เสียม-เซียน ฯลฯ มาจากคำไทว่า เซียง (ไต ว่า เจียง, เจง).

เหตุผลและการพิสูจนดังกล่าวนี้ นับว่าพอรับฟังได้ ถ้า

หากเราจะคิดและค้นคว้าโดยมองดูแนวทางในภาษาจีนแต่เพียงภาษาเดียว.

ตามลันของจีนแล้ว คำไท-ไต ว่า เชียง-เจียง-เจง นั้น จีนอาจจะถ่ายเสียงเป็น ส้าน-सान-ฉาน-ชาง-จิง-เซียน-ซือ ฯลฯ หรืออะไรก็ได้ มีขอบเขตเป็นไปได้กว้างเหลือเกิน.

แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคำเรียกคนไตในภาษาอื่น โดยรอบด้านแล้ว เราจะได้เห็นชัดทีเดียวว่า ส้าน-सान-เซียน ในภาษาจีนนั้นเห็นจะมีได้ประสงค์จะถ่ายเสียงคำว่า เชียง-เจง คงประสงค์จะถ่ายเสียงคำอื่นมากกว่า. และชื่อหมู่บ้านในมณฑล กวางตุ้ง-กวางซีที่เรียก เซียน นั้น อาจจะตรงกับคำ เชียง ได้จริง แต่ต้องเป็นคนละคำกับชื่อ ส้าน-เซียน ที่ใช้เรียกชนชาติ ไต. ข้อนี้ท่านผู้ศึกษาจะเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบคำเรียกคนไตในบริเวณพะม่า-ยูนนาน และบริเวณข้างเคียงดู ดังในรายการต่อไปนี้:

ตารางคำเรียกชนชาติไตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑	กะฉิ่นในพะม่า	เรียกชนชาติไตว่า	ชาม
๒	กะฉิ่นในยูนนาน	,,	ชาม

๓	อะฉ่างในพะม่า	เรียกชนชาติไตว่า	ชาม
๔	ลาซในพะม่า	„	ชาม
๕	ปะหล่องในพะม่า	„	ช้อม
๖	อัสสัม	„	ชาม,ชาม
๗	ข้าหมุในยูนนาน	„	ชั๋ยม
๘	ละว้าในยูนนาน	„	เซียม
๙	ละว้าในพะม่า	„	เซน
๑๐	มอฉ	„	เซม,ชัม
๑๑	เขมรพนมเบ็ล	เรียกคนไทยในประเทศ	เซียม
๑๒	เขมรไตเขาดงเร็ก	„	เซม
๑๓	เขมรเหนือเขาดงเร็ก	„	ชัม
๑๔	พะม่า	เรียกชนชาติไต	ชาน
๑๕	มารูในพะม่า	„	เซน,เซ
๑๖	จันกลาง	„	ส่าน
๑๗	จันกวางตุง	„	สั่ม (tsim)
๑๘	จันกลาง	เรียกคนไทยในประเทศ	เซียม
๑๙	จันกวางตุง	„	สั่ม
๒๐	จันแต่จิว	„	เสียม
๒๑	จันแต่จิว	เรียกชาวไทใหญ่	เซียง
๒๒	จันแคะ	เรียกคนไทยในประเทศ	เสียม
๒๓	เวียดนาม	„	เซียม,ชัม

๒๔	จาม	เรียกคนไทยในประเทศ	เซียม, ซึม
๒๕	มลายู	,,	เซียม, ซแล

จากทั้งหมดในตารางนี้ จะสรุปได้ว่า คำเรียกชนชาติไทนั้น:

๑. เสียงพยัญชนะต้นคำส่วนใหญ่เป็น ซ-ส (มี ช บ้าง เป็นส่วนน้อยมาก).
๒. เสียงสระส่วนใหญ่เป็นสระ อา และ เอีย (มี เอ และ อี บ้างเป็นส่วนข้างน้อยมาก).
๓. เสียงพยัญชนะตัวสะกด ส่วนใหญ่เป็น ม คือเป็นแม่กม (มีแม่กนบ้าง แต่น้อยมาก; ที่ไม่มีตัวสะกดก็มี แต่เป็นข้อยกเว้นที่เดียว^๑).

ถึงบัดนี้เราก็คงสามารถอนุมานได้ว่า: คำดั้งเดิมของ สยาม นั้น

- ๑ เสียงพยัญชนะต้นคำเป็น ซ-ส
- ๒ เสียงสระอยู่ในระหว่าง อา กับ เอีย
- ๓ ตัวสะกดเป็น ม (คือแม่กม)

๑ ที่ไม่มีตัวสะกดคือภาษามารฉานหนึ่ง (เซ) กับมลายูฉานหนึ่ง (ซแล) มลายูฉานที่ออกเสียง ซแล (แฉ ขนจุมก) นั้นคือในสำเนียงมลายูในเขตภาคใต้ของไทย. สำเนียงที่นั่นมักทงพยัญชนะนาสิกตัวสะกด คงไว้แต่เสียงนาสิก เช่น มากัน เป็น มาแก, ยาลน เป็น ย้าแล ฯลฯ เซียม (ซึม) จึงเป็น ซแล.

คำในสมมุติฐานเบื้องต้นนี้ :

* ขาม (สาม) และ * เขียม (เสียม)

เสียงตัวสกตในแม่กมนี้ เรามั่นใจได้ เพราะเราได้พบ สฺยํ ในจารึกของอาณาจักรเจนลามาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๑๘๒ และยังได้พบว่าพะม่าใน พ.ศ. ๑๖๖๓ ก็เขียนด้วย ม สกต, หรือด้วย นิคคหิตซึ่งมีค่าเท่ากับ ม สกต, คือ สฺยมุ และ สฺยํ, เป็นการพยายามรักษาแม่กมไว้ทั้งๆที่ตนไม่ได้ออกเสียงตามนั้น (ดูบทที่ ๓-๔) จึงเป็นการยืนยันว่าเสียงคำดั้งเดิมจริงๆต้องเป็นในแม่กม.

ถึงในภาษาจีนกลางที่ถ่ายเสียงคำเรียกคนไทว่า สฺ้าน นั้น ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องเป็นแม่กน เพราะสำเนียงจีนกลางไม่มีแม่กม. ชนชาติ จาม จีนโบราณก็ต้องถ่ายเสียงว่า จ้าน (๕). แต่เมื่ออ่านคำนี้ด้วยเสียงจีนภาคใต้ซึ่งมีแม่กม คำนี้ก็จะปรากฏแม่กมออกมาให้เห็น เช่น เจียม ในสำเนียงแต้จิ๋ว. ชื่อเรียกชนชาติไทก็เช่นกัน เป็น สฺ้าน และ เขียน ในจีนกลางก็จริง, แต่จะปรากฏแม่กมออกมาในสำเนียงจีนใต้เป็น เสียม-ส้ม.

สำหรับในภาษาอื่นในบริเวณที่ชนชาติไทตั้งถิ่นฐานอยู่ คือ กะฉิ่น, ละว้า, ข่าหมุ, ปะหล่อง, มอญ, เขมร, เวียดนาม. ในภาษาเหล่านี้ข้าพเจ้าตรวจสอบดูแล้ว ปรากฏว่าล้วนมีเสียง

พยัญชนะนาสิกท้ายคำครบทั้งแม่กง แม่กน และแม่กม. ฉะนั้น การที่ภาษาเหล่านี้ใช้เสียงแม่กมเรียกชื่อคนไต จึงเป็นเครื่องหมายแสดงอย่างดีว่าเขาจงใจใช้เพื่อถ่ายเสียงให้ตรงคำเดิม. ถ้าคำเดิมเป็นแม่กง หรือกน แล้ว เขาย่อมจะต้องถ่ายเสียงตรงตามนั้น, ไม่จำเป็นต้องเร่หาทางเปลี่ยนแปลงให้ผิดไป.

ด้วยการสำรวจแนวเสียงตามหลักวิชาภาษาศาสตร์ดังที่ข้าพเจ้าจึงยังสงสัยว่า ส่วน ที่แปลว่า ลุ่มแม่น้ำ และใช้ในความหมายอย่างเมือง, ซึ่งปรากฏในพงสาวดารราชวงศ์หยวนนั้น, น่าจะไม่ใช้การถ่ายเสียงไปจากคำว่า เชียง-เจง. และคำในภาษาต่างๆ ที่เรียกคนไตว่า ซาม-แซม-เซียม นั้น น่าจะมีรากเหง้ามาจากคำอื่นที่เป็นแม่กม มิใช่ เชียง-เจง ซึ่งเป็นแม่กง.

พงสาวดารราชวงศ์หยวนที่จัดว่าอาณาจักรหนานเจ้าแรกตั้งมีทั้งหมดสิบเจียน (๕) นั้น คำเจียน นี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าตรงกับคำไตว่า เชียง-เจียง-เจง. อันนี้ไม่มีข้อสงสัย; แต่ที่เรียกบ้านเมืองหรือลุ่มน้ำของบริเวณไตมาว่า ส่วน นั้น ต้องเป็นคนละคำกับ เจียน หรือ เชียง แน่ ๆ.

ถ้าเช่นนั้นแล้ว ส่วน ที่สันจกไว้จะเป็นคำอะไร?

สันจกคำแปลของส่วนไว้นั้น บอกไว้ด้วยว่าเป็นภาษา

หนานเจ้า. ภาษาหนานเจ้านั้นคือภาษาอะไร, เป็นภาษาไทยหรือ
หลอหลอ (Lolo), ในระยะหลังนี้เกิดเป็นปัญหาขึ้นเหมือนกัน.

อาณาจักรหนานเจ้านั้น แต่เดิมเราเชื่อกันตามความเห็น
ของพวกนักประวัติศาสตร์ฝรั่งว่าเป็นอาณาจักรของชนชาติไต.
สมเด็จพระยาจักรพรรดิราชานุภาพได้นำความเห็นของฝรั่งมา
ถ่ายทอดไว้ในคำอธิบายตอนต้นของพระราชพงศาวดารฉบับ
พระราชหัตถเลขา, และได้ถือกันเป็นบันทึกลับฐานต่อมา. ครั้น
มาในระยะราวสิบกว่าปีมานี้ ได้มีนักโบราณคดีทั้งฝรั่งและไทย
หลายคนได้ศึกษาเรื่องของหนานเจ้ากันใหม่ และเห็นกันว่าจะ
เป็นอาณาจักรของไต-หลอหลอ-นาคา ระคนกันสามชนชาติ.
นายคริสเวลต์ นักโบราณคดีชาวอเมริกัน เมื่อวิจารณ์ทรรศนะ
ของสมเด็จพระยาจักรพรรดิราชานุภาพเรื่องหนานเจ้า ก็ได้กล่าว
ว่า:

“โดยเฉพาะเรื่องการชี้ว่าอาณาจักรหนานเจ้าในยุคนาน
เป็นอาณาจักรไตนั้น ไม่อาจจะรับฟังได้ต่อไปอีกแล้ว: ชนชั้น
ปกครองของหนานเจ้านั้น ในบัดนี้ได้ปรากฏแล้วว่าเป็นชนชาติ
ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า, บางทีจะเป็นหลอหลอ (ดูบท-

- Khachorn Sukhabanij, *Proposed Dating of the Yonok-Chiangsaen Dynasty*, JBRs XLIII pt. I, June 1960.

ความต่าง ๆ ของนายจี.เอช.ลูซ ในวารสารของสยามสมาคมและวารสารของสมาคมค้นคว้าวิชาแห่งพะม่า)”。^๑

ศาสตราจารย์ลูซกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า :

“... ข้อที่ว่าหนานเจ้าเป็นพวกไตหรือไม่ในขณะนั้น (พุทธศตวรรษที่ ๑๕-ผู้แปล) ยังเป็นปัญหา. หลักฐานในหนังสือหมานชู. (พ.ศ. ๑๔๐๖) เสนอว่าขณะนั้นหนานเจ้าส่วนใหญ่เป็นหลอหลอ หรือเป็นชนชาติทิเบต-พะม่าทางภาษาพูด. ไตมาเพิ่มทีหลัง, ซึ่งบางทีจะเป็นเพิ่มจากส่วนบนของชนชั้นในสังคม, เอาในราวหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ลงมา.”^๒

หลักฐานหนึ่งที่ทำให้ลูซเข้าใจว่าหนานเจ้าจะเป็นหลอหลอก็คือภาษาของพวกตระกูลตัวน (段) ซึ่งเป็นชนชั้นปกครองของหนานเจ้านั้น ตามที่มีแสดงไว้ในหนังสือ หมานชู (หนังสือว่าด้วยชนชาติชาวป่า) ๘ คำ มีที่เป็นคำไตเพียงคำเดียวคือคำว่าเกลือ, นอกนั้นเป็นภาษาตระกูลทิเบต-พะม่า คือหลอหลอ. แต่ภาษาที่ว่าเป็นของพวกตระกูลตัวนนั้น ก็ได้มาจากการเทียบ

๑ Griswold, *Thoughts on a Centenary*, JSS LIJ pt. I, April 1964, p. 36.

๒ Luce, *The Early Syām in Burma's History*, JSS XLVI pt. 2, Nov. 1958 p. 141.

เคียง หนังสือนั้นก็มิได้บอกไว้ว่าเป็นภาษาของตระกูลตัวน โดยตรง.

เรื่องชนชั้นปกครองของหนานเจ้าจะเป็นไทหรือหลอหลอ หรือผลัดเปลี่ยนสลับกัน และพลเมืองจะมีทั้งไท-หลอหลอ-นาค ฯลฯ ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร. ไม่เคยมีรัฐใดในโลกที่มีเพียงชนชาติเดียวเป็นพลเมือง. และรัฐต่างๆ ในยุคโบราณนั้น ชนชั้นปกครองกับชนพื้นเมืองมักเป็นคนละชนชาติบ่อยๆ ชนชั้นอยู่กับอำนาจทางการเมือง. อาณาจักรทริภุมชัย (ลำพูน) มีพลเมืองเป็นลัวะ-มอญ-ไทย, ชนชั้นปกครองเป็นจาม-มอญ-ไทย สลับเปลี่ยนกัน. อาณาจักรเขมรสมัยนครหลวงมีชนชั้นปกครองเป็นชวา-อินเดียนได้. พะมามีชนชาติไท-พม่า-มอญ-กะเหรี่ยงเป็นพลรัฐ ชนชั้นปกครองก็มีพม่า-มอญ-ไท แย่งชิงกัน, ฯลฯ อาณาจักรหนานเจ้าก็คงเป็นทำนองเดียวกัน มีชนชาติหลายชนชาติเป็นพลเมือง, เพราะยูนนานใต้เต็มไปด้วยชนชาติส่วนน้อยมากมายหลายชาติ. ชนชั้นปกครองอาจจะมิผลัดเปลี่ยนกันหลายครั้งในระหว่างชนชาติที่ก้าวหน้าทางสังคมกว่าเพื่อน ๆ เช่น ไทกับหลอหลอ. ข้อสำคัญก็คือเราศึกษาเรื่อง

-
- Luce, *Ibid.*, JSS XLVII pt. I June 1959, p. 64, Note 394, p. 94.

ของหนานเจ้าในฐานะเป็นประวัติของประชาชาติหนานเจ้า, อันประกอบด้วยพลเมืองหลายชนชาติ, ไม่ใช่ที่กักเอาหนานเจ้าเป็นอาณาจักรของไทย. หนานเจ้าไม่ใช่ไทย. ประวัติศาสตร์ของหนานเจ้าไม่ใช่ประวัติศาสตร์ของไทย. ประวัติศาสตร์ของหนานเจ้าเป็นประวัติของยูนนาน, มณฑลหนึ่งของจีน แต่ในรัฐหนานเจ้านั้น มีคนไตอยู่ เคยเป็นพลเมืองส่วนสำคัญและเคยเป็นชนชั้นปกครอง, แต่คนไตเหล่านั้นมีเชื้อชาติไตแต่สัญชาติหนานเจ้า. เราต้องเข้าใจข้อนี้ให้แจ่มแจ้ง!

ข้าพเจ้ากล่าวถึงหนานเจ้าในบทนี้ มิได้มุ่งหมายว่าเป็นประวัติศาสตร์ของไทย, หากนำมากล่าวถึงในแง่ที่จะศึกษาความเป็นมาของภาษาซึ่งในหนานเจ้ามีภาษาตระกูลไตอยู่ เพื่อเอามาเข้าใจภาษาไทยในเมืองไทยเท่านั้น.

ขอกล่าวถึงภาษาหนานเจ้าต่อไป.

ถึงจะได้พบว่าภาษาหนานเจ้าส่วนหนึ่งเป็นภาษาหลอหลอหรือตระกูลธิเบต-พม่า. แต่ถ้าจะปฏิเสธว่าภาษาไตไม่มีบทบาทในหนานเจ้าเห็นจะไม่ได้. ในรัฐหนานเจ้านั้นมีร่องรอยของภาษาไตอยู่มากจนใครจะปฏิเสธไม่ได้.

พงศาวดารราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๑๖๐-๑๔๕๐) จดเรื่องหนานเจ้าไว้ว่า ชื่อหนานเจ้านั้น คำว่าเจ้า (ꨀ) เป็นภาษา

พื้นเมืองที่นั่น แปลว่า เจ้า คือประมุขของรัฐ. นานเจ้า ประกอบด้วยहनนครรัฐ แต่ละนครรัฐมีประมุขเรียก เจ้า (叒). รัฐที่เป็นประธานของสหพันธ์นั้นอยู่ใต้สุด (ใต้ จีนว่า นาน, นี้คือที่มาของชื่อที่จีนเรียกตามถนัดของตนว่านานเจ้า). ที่ตั้งของรัฐประธานนี้ อยู่ใต้ทะเลสาบเอ๋อร์ข่าย, ชื่อของรัฐนี้จีนจดไว้ว่า เหมิงเสื่อ หรือ เหมิงเสื่อไหลง (蒙舍籠) ต่อมาใน พ.ศ. ๑๒๘๕ อาณาจักรนานเจ้าเปลี่ยนชื่อเป็น ไตเหมิง หรือ ต้าเหมิง (大蒙). มีคำอธิบายด้วยว่าพวกเจ้าของอาณาจักรนี้เป็นชนชาติตระกูล เหมิง (蒙) และเป็นชนชาติในตระกูล อายหลาว (哀牢).^๑

ชื่อที่จีนจดว่า เจ้า แปลว่าประมุขรัฐนั้น เป็นคำไตตรงเผง ไม่มีที่สงสัยใดๆ.

ส่วนรัฐประธานชื่อ เหมิงเสื่อ หรือ เหมิงเสื่อไหลง นั้น ตรงกับชื่อที่ปรากฏในพงศาวดารของชาวไตในรัฐชานและชาวไตลื้อว่า เมิงแส และ เมิงแสไหลง (เมืองแส-เมืองแสหลวง) คำว่า ไหลง หรือ หลวง นี้ คนไตชอบเติมหลังชื่อเมืองหลวง เช่นเรียกอัสสัมว่า เวสาลีไหลง, เรียกเมืองม่าวว่า เมิงม่าวไหลง

๑ เก็บความจากพงศาวดารจีนราชวงศ์ถัง ฉบับที่ ๑๘๑, ในชุดพงศาวดาร ๒๕ เล่ม 二十五史.

เรียกเมืองโพธิสารว่า โพธิสารหลวง, เรียกเวียตนามบักกานว่า ประกันหลวง ฯลฯ เมืองเสหลวงนี้ ได้ชื่อมาจากทะเลสาปเออร์ห่าย ซึ่งไทใหญ่และไตลื้อเรียกว่า หนองแส และยังคงเรียกเช่นนั้นอยู่จนทุกวันนี้, แส คือที่น้ำท่วมเจิ่ง เป็นภาษาไตลื้อ, หนอง คือ ทะเลสาป, ในภาษาไทยเราก็มักใช้หนองเรียกทะเลสาปอยู่บ้าง เช่นเรียกทะเลสาบขนาดเล็กในจังหวัดอุตรธานีว่า หนองหาร, ไทใหญ่ เรียกทะเลสาปอินเลทั้นครหลวงตองกีของรัฐบาลว่า หนองอองเล ซึ่งก็ยังคงใช้หนองในความหมายทะเลสาปเหมือนกัน.

คนไตนั้น เมื่ออพยพย้ายไปไหนก็ชอบหอบเอาชื่อถิ่นฐานบ้านเมืองเก่าของตนไปด้วย, เหมือนอย่างไทยกรุงเทพฯ หอบเอาชื่อ โพธิ์สามต้น, สะพานถ่าน (สะพานป่าถ่าน), สำเพ็ง ฯลฯ มาจากอยุธยา. ชาวไตลื้อสิบสองปันนาก็ชอบเอาชื่อหนองแสลงมาด้วย. ที่เมืองฮ่า ไต้เชียงรุ่ง มีทะเลสาบขนาด ๒×๕ กิโลเมตร อยู่กลางเมือง ชาวเมืองฮ่าเรียกว่า หนองเต็ง หรือ หนองแส^๑ ยังชอบเอาชื่อดั้งเดิมมารักษาไว้.

ที่นั่นชนชั้นปกครองผู้ก่อสร้างรัฐหนานเจ้านั้น พงศาวดารถึงจดว่าเป็นชนชาติอ้ายหลาว. อ้ายหลาวก็คือลาว. ชาวเวียต-

๑ บพช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา, ๒๔๘๗.

นามยังเรียกชาวลาวในประเทศลาวว่า อายลาว อยู่จนบัดนี้. อายลาวสมัยที่ถึงจันทน์ อยู่ที่เทือกเขาอายลาว อันเป็นเทือกยาวอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของหนองแส ทอดตัวเรื่อยมา ระหว่างแม่น้ำคำและแม่น้ำแดงในเขตจีนจนจรดเวียตนาม.

ตระกูลของชนชั้นปกครองหนานเจ้าที่เรียกว่า เหมิง นั้น คือคำไต่ว่า เมิง (เมือง). ส่วนที่ภายหลังใน พ.ศ. ๑๒๘๕ ได้เปลี่ยนชื่ออาณาจักรเป็น ไต่เหมิง หรือ ต้าเหมิง นั้น คือภาษาไต่ว่า ไตเหมิง, ไต่แก่อาณาจักรไทเมือง.

ตระกูลเหมิงหรือเมืองนี้ มีปรากฏในประวัติศาสตร์ของยูนนานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๓๐๐ ก็ก่อนตั้งอาณาจักรหนานเจ้าตั้งราว ๘๐๐ ปี.^๑ พวกไตสาขาเมือง หรือไทเมืองนี้ คือพวกตระกูลของสิงหนวัติกุมารที่อพยพลงมาสร้างโยนกนาคนครขึ้น ณ บริเวณอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย ในระยะต้นพุทธกาล, เป็นอาณาจักรใหม่และยืนนานหนึ่งยุคก่อนหน้าพวกตระกูลลาว (ปู่เจ้าลาวจก) จะสร้างอาณาจักรเงินยางขึ้น ณ บริเวณเดียวกันเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑. ข้อที่ว่าสิงหนวัติกุมารเป็นตระกูลไตเหมิงหรือ

๑. เอมีด โรเซร์, *ประวัติศาสตร์ยูนนานและทางไมตรีกับจีน*, ชูศรี สารแปด, *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๗*, ๒๕๐๕, น. ๓๐.

ไทเมืองนั้น มีบ่งไว้ปรากฏชัดใน *ตำนานสิงหนวัติกุมาร* ซึ่งเริ่มต้นด้วยคำว่า :

“^๑ที่นี้จะกล่าวถึง *วงศ์ไทยเมือง* หนึ่งก่อนแล. ยามนั้นมหา-
ศักราช ได้ ๑๗ ตัว บึกบึน ยังมีมหาษัตริย์ห้อยคนหนึ่งชื่อว่า
เทวกาลว่าอัน เป็นใหญ่กว่าไทยทั้งหลาย อยู่เสวยราชสมบัติ
นครไทยเทศ คือว่าเมืองราชคฤห์นครหลวงนั้นแล.”

วงศ์ ในภาษาไทยโบราณและไท-ลาว สมัยนั้น หมายถึงราชวงศ์หรือตระกูลเจ้านาย ; ใช้ตรงตามความหมายทางอินเดีย, ซึ่งก็มักเรียกบันทึกประวัติราชวงศ์ว่า *วงศ์าวลี* (=ลำดับราชวงศ์, dynasty lists) คำว่า *วงศ์ไทยเมือง* ก็คือ *ราชวงศ์ไทเมือง*^๒ *ตำนานกล่าวต่อไปว่า* สิงหนวัติกุมารเป็นลูกของมหาษัตริย์ห้อยเทวกาลแห่งราชวงศ์ไทเมืองนี้.

ห้อยนั้น ชาวไตลื้อและไทยพวนใช้เรียกชาวยุทธนานโดยทั่วไป. กษัตริย์ห้อยคือกษัตริย์ยูนนาน. ไม่จำเป็นต้องเป็นชน-

๑ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑, *ตำนานสิงหนวัติกุมาร*, ๒๔๑๘, น. ๕๖.

๒ คำว่า *วงศ์* ในความหมายว่า ราชวงศ์ มีตัวอย่างในเอกสารไท-ลาวโบราณมากแห่ง. สำหรับภาษาไทย ดูจารึกวัดมหาธาตุ สุโขทัย พ.ศ. ๑๘๓๕ ด้าน ๑ บันทึก ๑ (หลักที่ ๘ ข. ใน *ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑*, ๒๕๐๐, น. ๑๑๓).

ชาติชั้น (จีน). ในสมัยโบราณ ชั้นชื่อว่าอยู่ในยุคนานแล้ว เป็น
เรียกว่า ห้อ หรือ เมืองห้อ ๕ ๕ น. “พญาพรหม” กวีเอกของ
ล้านนาพร้อมสมัยของสุนทรภู่ เขียนถึงสิบสองปันนา ซึ่งสมัยนั้น
ยังไม่ขึ้นกับจีนเด็ดขาด ก็เรียกว่าเมืองห้อดังนี้:

“เต็มไปเมืองแก้ว แผลวเมืองล้านช้าง จักตามไต่เต้าเอามา
เต็มไปอั้งวะ ตะไก้หงสา สิบสองปันนา เขตลือเมืองห้อ...”^๑

ตามภาษาไต้หวัน ถ้าจะให้หมายถึง ชาวจีน ในยุคนาน (ที่
ไทยเรียกช่อ) จริงๆ แล้ว ไม่เรียกด้วยคำห้อ, ต้องเรียกว่า
แช่หลง หรือแช่หลง. ต้องมีหลง-หลงกำกับเพราะมีหลาย
แช่ เช่น แช่ลีซอ, แช่เย้า. แช่ นั้นคือจีน.

ในวรรณคดีล้านช้างเรื่องท้าวชูงบอกที่ตั้งอำนาจทางการ
เมืองของเมืองห้อไว้ชัดเจนทีเดียว คือกล่าวว่า

“ผู้ผ่านพนห้อใหม่   หนองแส”

(น. ๒๙๙)

เมืองหลวงของห้อในยุคนั้นเจียง (๑๖๖๕-๑๗๓๕) คือ
หนองแส หรือเมืองแสหลวงในบริเวณทะเลสาบเอ๋อร์ห้ายซึ่ง

๑ พญาพรหม, หนังสือคำวของพญาพรหมพร้อมด้วยกำจ่ม, เจริญเมือง
เชียงใหม่ ๒๔๘๘, น. ๔๔. เต็ม=แม่ว่า; เมืองแก้ว=เวียงคานาม; แผลว=ไปถึง.

พวกไทเรียกหนองแสอยู่จนทุกวันนี้.

พม่าห่อเทวกาลในตำนานสิงหนวัติ ซึ่งเป็น วงศาไทเมือง และเป็นพ่อของสิงหนวัติกุมาร จึงหมายถึงกษัตริย์ยูนนาน, ซึ่งมีเชื้อสายจีน (จีน) หากเป็น ไตตั้งชื่อของราชวงศ์.

ส่วนคำที่เรียกอาณาจักรของพม่าเทวกาลว่า นครไทยเทศ นั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นศัพท์บาลี ซึ่งจะต้องคิดแปลออกมาจาก คำไต่ว่า เมืองไท (เมืองไท) อย่างไม่ต้องสงสัย. และน่าจะเป็น ชื่อทางการแบบภาษาบาลีของอาณาจักรไทหนองแสนี้ด้วย, มีชื่อชื่อปรัมปราที่ผู้เขียนตำนานสิงหนวัติคิดเรียกขึ้นเองตาม อัตโนมติ.^๑ ทั้งนี้เพราะยังได้พบชื่อนครไทยเทศนี้ เรียกขานกันอยู่ในหนังสืออื่นๆ อีก. เช่นในวรรณคดีเรื่องท้าวฮุ่ง ก็มีกล่าวถึงคณะทูตจากนครไทยเทศ ที่มาสู่อาณาจักรเงินยางสมัยขุนเจือง เรียกว่า “แขกห่อไทยเทศ” ดังนี้ :

ขอบว่า เลียง แจกห่อไทยเทศ เทียวคน เมื่อใด

๑ แม้ชื่อ เทวกาล ก็เข้าใจว่าจะเป็นชื่อทางการภาษาบาลี ซึ่งแปลจากชื่อไต เช่น ชื่อไตอาจจะชื่อ พาด้า หรือ แถนด้า. ในเรื่องท้าวฮุ่งเรียกเจ้าเมืองเล็กและใหญ่ในอาณาจักรหนองแสโดยมีคำว่า แถน นำหน้าเสมอ เป็นต้นว่า แถนลม, แถนเลิง, แถนลอ, แถนเผือก และกษัตริย์องค์ประธานเรียก แถนหลวง.

อย่าโอดเสียงตำเนิน   เนาใกล้

(น. ๒๕๖)

แปลความว่า ถ้ามีการเลี้ยงแขกเมืองชาวห้อ (ยูนนาน) แห่งนครไทยเทศ อันเป็นดินแดนห่างไกล (เที่ยวคน=เดิน ทางนานถึง) จงอย่าทำเสียงอะอะและเจียครายเข้าไปรบกวน ใกล้เคียง.

นี่คือหลักฐานเรื่องนครไทยเทศในวรรณคดีล้านช้างโบราณ ซึ่งแต่งขึ้นในราว พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๙๐๐.

นอกจากนี้ ตำนานสุวรรณโคมคำ (ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๒) ก็ยังมีเอ่ยถึง เมืองราชคฤห์นครหลวงไทยเทศ ด้วย เหมือนกัน. ตำนานเล่าถึงเรื่องอาณาจักรกรอมหลวงหรือโพธิสารหลวงแห่งเมืองสุวรรณโคมคำ อันเป็นอาณาจักรก่อนหน้า ยุคโยนกนาคพันธุ์ของตำนานสิงหนวัติ กล่าวถึงอวสานแห่งเมือง สุวรรณโคมคำว่า ชาวเมืองพากันอพยพหนีภัยไป “ทราบเท่าถึง เมืองราชคฤห์นครหลวงไทยเทศโพ้นมากหลาย”^๑ และว่า “สุวรรณโคมประเทศนี้ ยังมีชัตติยวงศ์แห่งสมันตราชองค์หนึ่ง ประกอบ ด้วยบริวารเป็นอันมากเสด็จมาแต่ทิศพายัพ คือเมืองราชคฤห์นคร

๑ ตำนานสุวรรณโคมคำ, ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๒, ๒๕๐๔ น. ๕๘.

หลวงไทยเทศโพ้น แล้วทรงตั้งสุวรรณโคมประเทศที่เป็นป่าดงนี้ ให้ (กลับพื้นดิน) เป็นบ้านเป็นเมือง ประกอบไปด้วยแคว้นแคว้น อันกว้างขวางใหญ่โต”^๑

เมืองสุวรรณโคมคำนี้ ปรากฏตามตำนานว่าอยู่บริเวณปากแม่น้ำกก, บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในประเทศลาว. “เมืองราชคฤห์นครหลวงไทยเทศโพ้น” ที่ว่าอยู่ทางทิศพายัพของสุวรรณโคมคำ ก็คือ ยุนนาน ตรงตามทิศอย่างแม่นยำ. ไทยเทศจึงต้องหมายถึงรัฐไทในยุนนาน; ราชคฤห์นครหลวงนั้นคือชื่อเมืองราชธานี เข้าใจว่าจะเป็นชื่อภาษาบาลีที่ใช้เป็นทางการของเมืองหลวงแห่งใดแห่งหนึ่งที่นั้น.

การเรียกชื่อทางยุนนานเป็นภาษาบาลีนี้ นิยมกันทั่วไปในยุคโบราณทั้งทางพะม่า ไทใหญ่ ไตลื้อ และไตล้านนา. เช่นเมืองแสหลวง หรือเมืองหลวงของยุนนาน ไทใหญ่และพะม่าเรียกว่า เมืองมิตติลา (พะม่าออกเสียง เมตติลา หรือ Meittila). ส่วนยุนนานทั้งหมด มีชื่อเป็นภาษาบาลีว่า วิเทหาราช ในตำนานของล้านนา, ไทใหญ่เรียก วิเตหะ, พะม่าออกเสียงเป็น วิเตหะยิต

^๑ เล่มเดียวกัน, น. ๖๕.

(ร เป็น ย).^๑ เหตุที่ชื่อเสียงบ้านเมืองในจีนฟังเป็นชื่ออินเดีย
 ทรูหราตั้งนักเพราะ ชนชาติไต-ไทและพะม่าในยุคโบราณ นิยม

- บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพะม่า*, ๒๕๐๓, น. ๑๗๒, ๔๕๓; พระยา
 ประชาภิจักรจักร, *พงศาวดารโยนก*, ศิลปบรรณาการ ๒๕๐๔, น. ๑๕;
 ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑, *ตำนานสิงหนวัติกุมาร*, ๒๔๑๘, ; Pelliot,
*Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIIe
 siècle*, BEFEO IV, 1904, p. 159, ft. 6.

ในพงศาวดารล้านช้าง เรื่องขุนบุลม (บรม) ส่งลูกไปครองดินแดน
 ต่างๆ มีฉบับหนึ่งว่าให้ขุนหลานไปกิน เมืองห่อว่องแต่นาทายทรายคำ
 วิถีราช, ฉบับอื่นเรียกว่าเมืองห่อแตบ่าง หัวแตบ่าง (ท้าวฮังเรียก
 ห่อแต หมายถึงเขตขนาน). เมืองห่อว่อง หรือเมืองว่อง ช่งไทใหญ่และ
 ไตลื้อเรียก เม็งไว้ง, หมายถึงเมืองจีน, เขาใจว่าจะมาจากคำจีนไตที่
 เรียกจักรพรรดิจีนว่า หว่องตี, ส่วนหอนนคือปราสาท อย่างห่อคำคือ
 ปราสาททอง. ทบงอาณาเขตแต่นาทายทรายคำวิถีราช นั้น วิถีราช
 คงจะเพี้ยนไปจาก วิเทหราช ส่วนนาทายทรายคำ เห็นจะหมายถึงแม่น้ำ
 หยางจ้อ (แยงซเกียง) ช่งจินโบราณเคยเรียกว่าแม่น้ำทรายทองคำ (金
 沙江 จีน ส้า เจียง), ไม่ทราบว่ไตลื้อ, ไตเหนือ และไทใหญ่ จะยัง
 เรียกแม่น้ำหยางจ้อว่า นาทาย อยู่หรือไม่. เป็นพอได้ความว่า ล้านช้าง
 โบราณเรียกขนานว่า วิถีราช ซึ่งก็คือ วิเทหราช เหมือนกัน. ตำรา
 ภูมิศาสตร์อินเดียโบราณแบ่งโลกเป็นสทวป มีชมพูทวีป คืออินเดียเป็น
 ทวีปทางใต้, ทวีปทางตะวันออกเรียกว่า บพพวิเทหะ (บูรพวิเทหะ),
 แปลว่าวิเทหะตะวันออก. ทศตองเรียกบอกที่สว่า วิเทหะตะวันออกก็เพราะ
 ในอินเดียเองมีแคว้นวิเทหะอยู่แล้วทางภาคตะวันออกของหิมาลัย. ทำให้
 รู้สึกว่า คำ บพพวิเทหะ จะหมายถึงขนานหรือจีน, โดยอินเดียยอมรับ
 รุชชอเรียกกันทางตะวันออกว่า วิเทหะ น.

ขนานนามทางการของบ้านเมืองให้เป็นภาษาบาลี และให้มีชื่อแบบบ้านเมืองของอินเดียตามกันไปหมด, (แม้กรุงศรีอยุธยาของเราก็เป็นชื่อเมืองอโยธยาหรืออยุธยาของกษัตริย์จักรวรรค์).

เมืองไทยเทศในตำนานสุวรรณโคมคำที่คัดมานี้ เป็นอันเดียวกันกับในตำนานสิงหนวัติไม่ต้องสงสัย. ความกัรบกันอยู่ราชวงศ์แห่งสมันตราชที่ว่า จะอพยพลงมาจากนครไทยเทศนั้นก็คือสิงหนวัติกุมาร “วงศาไทเมือง” จากราชกฤห์นครหลวงไทยเทศของกษัตริย์หื้อเทวกาลตามตำนานสิงหนวัติกุมารนั่นเอง.

จะเห็นได้ว่าเรื่อง นครไทยเทศ มิใช่เรื่องเหลวไหล เป็นชื่อที่ได้ใช้เรียกขานกันจริงในยุคนั้น. เป็นคำเก่าแก่ที่ได้พบเก่าที่สุดในบัดนี้คือในวรรณคดีเรื่องท้าวชูงอันแต่งขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙.

ดังกล่าวนานี้ จึงทำให้พอเชื่อได้ว่า วงศาไทเมือง หรือ ไตเมิง ของตำนานสิงหนวัติ เป็นอันเดียวกับราชวงศ์กษัตริย์ไตเหมิง, ต้าเหมิง ของหนานเจ้าที่จดไว้ด้วยสำเนียงจีน.

การเปลี่ยนชื่อจาก หนานเจ้า มาเป็น ไตเมิง หรือ ไทเมืองนี้ มีเรื่องที่ควรอธิบายอยู่บ้าง ดังนี้ :

เดิมจีนเรียกอาณาจักรไต - หลอหลอ - นาคาที่ขุนนานันว่า

หนานเจ้า ตามความรู้สึกของจีน. ก็จับเอาคำว่า เจ้า ของภาษา
พื้นเมืองมาคำหนึ่ง แล้วก็เติม หนาน (ไต) ลงไป เพราะรัฐ
ศูนย์กลางอยู่ที่สิด, ตั้งได้กล่าวมาแล้ว. แต่ต่อมาใน พ.ศ.
๑๒๘๕, ตามที่จีนจดไว้, อาณาจักรนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น ต้าเหมิง.

การเปลี่ยนชื่อนี้ เจ้าของอาณาจักรเป็นผู้เปลี่ยน, ไม่ใช่
จีนเป็นผู้เปลี่ยนให้.

หนานเจ้าในยุคเปลี่ยนชื่อนั้น เป็นยุคที่รุ่งเรืองมาก, ประวัติ-
ศาสตร์ของจีนซึ่งชำระรวบรวมใหม่กล่าวถึงหนานเจ้าไว้ดังนี้ :

“ในยุคนานมีชนชาติต่างๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้ง
หมดได้รวมกันเข้าในกาลต่อมาเป็นทกเจ้า—กล่าวคือสหพันธรัฐของ
ชนเผ่าต่างๆ. ในระหว่างตอนกลางคริสตศตวรรษที่ ๘ (พ.ศ.
๑๒๕๐-๑๓๐๐) กษัตริย์ของหนานเจ้าชื่อ ผีหลอเก้อ (Piloko)*
ได้รวบรวมเอาเจ้าอื่น ๆ ทั้งห้าเข้าจัดตั้งเป็นรัฐที่มีอำนาจเข้มแข็ง.

“หนานเจ้าเป็นรัฐเกษตรกรรม. โถนาด้วยระบบสามคน—

* ผีหลอเก้อ: ข้าพเจ้าเขียนตามเสียงจีนกลางในปัจจุบัน. ไม่ทราบว่าเป็นยุค
นั้นจะออกเสียงอย่างไร. (ที่จริงสามารถสอบเสียงโบราณได้, แต่ข้าพเจ้า
ขาดเครื่องมือเกี่ยวกับเรื่องเสียงโบราณ) ในภาษาไทยมักเรียกกันว่า
ฟ้อเก้อ; มีบางท่าน (ประกาศิตวิ) เดาเป็น พิศกะ, บ้างก็ไปไกลถึงว่าคือ
ขุนบรมในพงศาวดารล้านช้าง.

คนหนึ่งจูงวัวนำหน้า, คนหนึ่งคอยไล่ต้อนวัวตามหลัง และคนที่สามคอยควบคุมไถ. ชาวนาที่ทำนาปีละครั้ง ไม่ต้องเสียภาษี; ผู้ที่ทำปีละสองครั้ง ต้องเสียปีละยี่สิบชั่งต่อคน. ชาวหนานเจ้าตะวันออกมีฝีมือในทางทอผ้าไหม; ชาวหนานเจ้าตะวันตกนั้นทอผ้าฝ้าย. ทุกคนทำอาวุธได้ดีเลิศ. มีวินัยทหารเคร่งครัด. พวกเขาหารที่ได้รับบาดเจ็บทางด้านหน้าจะได้รับการเอาใจใส่รักษาอย่างดี, แต่ที่ได้รับบาดเจ็บที่ด้านหลังแล้วต้องถูกประหารชีวิต.

“หนานเจ้ามีสัมพันธภาพอันดีกับจักรวรรดิถังเป็นเวลานาน. เมื่อหลานของผีหลอกก่อมาเยือนนครฉางอัน (Changan) ก็ได้รับการต้อนรับอย่างดี ได้รับของขวัญบรรณาการเป็นสิ่งของเครื่องใช้มากมาย, พร้อมด้วยคณะนักดนตรีและนักพ้อนรำ, เมื่อเดินทางกลับ. ชาวหนานเจ้าเป็นจำนวนหลายพันได้เข้ามาศึกษา ณ นครหลวงฉางอัน. พวกเขาฝีมือจากเมืองเฉิงตู (Chengt'u) เป็นจำนวนมากได้ไปอยู่ในหนานเจ้า และในภายหลังก็ได้ช่วยปรับปรุงคุณภาพของสินค้าไหมหนานเจ้าขึ้นจนถึงระดับเดียวกับที่ผลิตในมณฑลเสฉวน . . .

“ . . . รัฐบาลของจักรวรรดิถังเสื่อมทรามลงเพราะความฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อและการฉ้อราษฎร์บังหลวง, ในกลางคริสต์ศตวรรษ

ที่ ๘ (พ.ศ. ๑๒๕๐-๑๓๐๐). ชาวนาถูกกดขี่บีบคั้นมากขึ้นทุกขณะ. พวกเขาข้าราชการก็ตบเงินจากชาวนาในโอกาสที่พวกเขาจะถูกเกณฑ์ไปประจำการชายแดน. ถ้าได้ติดเงินสินบนแล้ว ถึงจะแข็งแรงและสุขภาพดีก็หลีกเลี่ยงการเกณฑ์ได้; ส่วนพวกที่ไม่สามารถหาเงินมาเป็นสินบนได้, แม้จะร่างกายอ่อนแอสุขภาพทรุดโทรม, ก็ต้องถูกส่งไปยังชายแดน. ที่ชายแดนนั้นแล้ว พวกขุนพลต่างๆ ก็ยิ่งละโมภหนักยิ่งกว่า. ถ้าทหารรักษาพรมแดนคนใดบังเอิญมีของมีค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะถูกบังคับให้ทำงานหนักตอนกลางวันและนอนในห้องมืดใต้ดินในเวลากลางคืน จนกระทั่งป่วยและตายไป, ซึ่งแล้วสิ่งของๆ ทหารนั้นๆ ก็จะถูกยึดไปเป็นสมบัติของตนเสีย. ภายใต้อาณัติสภาพเช่นนี้เองสมรรถภาพของกองทัพดั่ง จึงเสื่อมโทรมลงอย่างไม่อาจเยียวยาได้.

“ในระยะนี้เอง ธิเบตและตาซิก (Tadjik) ก็ได้ค่อยๆ มีกำลังเข้มแข็งขึ้น. ธิเบตนั้นจ้องมองดินแดนภาคใต้ของจีนเกียงอยู่. ตาซิกซึ่งอยู่ประชิดกับจักรวรรดิถังทางบริเวณทะเลสาบแคสเปียนก็พยายามแสวงโอกาสที่จะยุติอิทธิพลของถังในบริเวณเอเชียกลาง. สถานการณ์ในแถบพรมแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือก็ตึงเครียด. ใน ค.ศ. ๗๕๑ (พ.ศ. ๑๒๙๔) ตาซิกก็โจมตีกองทัพดั่ง

แตกพ่าย. อิทธิพลของต่งเหี้ยวบริเวณเอเชียกลางก็เป็นอันสิ้นสุดลง.

“ทางหนานเจ้า ก็อาศัยข้ออ้างที่ว่าถูกรบกวนรังควานโดยพวกนายพลของกองทัพพรมแดนถึง ถื้อเอาโอกาส^๑เป็นประโยชน์ และใน ค.ศ. ๗๕๑ (พ.ศ. ๑๒๙๔) ก็ยกเข้าโจมตีกองทัพต่งแตกพ่ายไป.

“แสนยานุภาพของกองทัพแห่งจักรวรรดิตังก็เสื่อมโทรมลง”^๑

สถานการณ์ภายในนครหลวงฉงอันของจักรวรรดิตังขณะนั้น เกิดมีรัฐประหารโดยนายพลอัน ลู่ซาน. กองทัพหนานเจ้าจึงบุกเข้าสู่เขตจักรวรรดิตังและยึดครองบริเวณภาคตะวันตกของมณฑลเสฉวนไว้. เก้อหลอเฟิง (Ko-lo-fong),^๒ โอรสของผีหลอเก้อ ได้ผูกมิตรกับริเบตเพื่อต่อสู้กับจีน กองทัพจีนจึงแตกเตลิดไม่มีชั้นที่ทั้งในสงครามใหญ่ พ.ศ. ๑๒๙๔ และ ๑๒๙๙. การมีชัยเหนือจักรวรรดิตัง^๑ เป็นชัยชนะอันบรรลือเกียรติอย่างยิ่งของหนานเจ้า. ทางริเบตนั้น ถึงกับถวายพระนามภิไธยให้แก่เก้อหลอเฟิงว่า “จักรพรรดิตะวันออก” (東帝 ตุงตี้). โดย

๑ *An Outline History of China*, Foreign Languages Press, Peking 1958, pp. 115, 117-18.

๒ ค็อทเคซเรียกกันว่า โคะโล่ฟง มีบางท่านเขียนเป็นกาลหงส์.

ปรกติแล้ว คำว่า จักรพรรดิ (帝) นี้ จีนผูกขาดใช้พวกเดียว, กษัตริย์ประเทศอื่น ๆ จีนเรียกด้วยคำว่า หวาง (王) คือ อ๋อง ทั้งนั้น, เพราะถือเป็นเจ้าเล็กเจ้าน้อยชั้นต่ำ. พวกกษัตริย์หนานเจ้าเดิมก็ใช้ หวาง (อ๋อง), ไม่อาจใช้ 帝 (จักรพรรดิ). แต่ยุคนี้ริเบตยกกษัตริย์หนานเจ้าขึ้นเป็นจักรพรรดิ เทียมจีนอย่างเปิดเผยทีเดียว. เพราะเหตุนี้เอง เมื่อ อีโหมว สวิน (I-mou-sun)* หลานของผีหลอเก๋อไปเยือนนครหลวงฉางอัน จึงได้รับการต้อนรับขับสู้อย่างดี. จุดประสงค์ของจีนก็เพื่อจะแยกหนานเจ้าออกจากพันธมิตรริเบต ซึ่งก็สำเร็จในที่สุด. ๒

นี่คือสภาพของอาณาจักรหนานเจ้าซึ่งกำลังอยู่ในยุครุ่งเรือง. ข้อน่าสังเกตสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังศึกษากันอยู่ก็คือ มีนักศึกษาวงหนานเจ้านับพัน ๆ คนเข้าไปศึกษาวิทยาการยังนครหลวงฉางอันของจีน (พงศาวดารจีนในไทยดูเหมือนจะเรียกเมืองเซียงอัน). การอักษรศาสตร์ฝ่ายจีนนั้นเฟื่องฟูมากในอาณาจักรหนานเจ้า ข้อนี้ยังมีพยานอยู่ คือได้พบศิลาจารึก

* ชื่อที่เขยเรียกกันว่า อีหมาซุน มีบางท่านเขียนเป็น อ้ายเมืองตุง.

๒ เก็บความจากพงศาวดารราชวงศ์ถัง, หนานหมาน, ถังซุ ๑๕๗; และ Pelliot, *Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIIIe siècle*, BEFEO IV, 1904, p. 153.

ของกษัตริย์เก๋อหลอเฟิงที่ยุ่นนาน, จารึกเป็นอักษรและภาษาจีน. บางทีอาณาจักรหนานเจ้าอาจจะได้ใช้อักษรจีนเขียนภาษาของตนเสียด้วยซ้ำ, เพราะมีตัวอย่างอยู่ว่า ชนชาติจ้วงในมณฑลกวางซี้บั้น, ซึ่งก็เป็นชนชาติที่ยังพูดภาษาตระกูลไตอยู่, ก็ใช้อักษรจีนเขียนภาษาของตน. ดังนี้จึงเชื่อว่า พวกนักปราชญ์ทางอักษรศาสตร์จีนแห่งราชสำนักโตเมิงหรือไทเมิงนั่นเอง เป็นผู้คิดแปลงชื่อโตเมิงออกเป็นอักษรจีนว่า ไตเหมิง หรือ ต้าเหมิง (大蒙), อย่างน้อยก็เพื่อใช้ติดต่อกับจีน.

อักษร 大 นี้แปลว่า ใหม่, ยิ่งใหม่, มหา ในภาษาจีนกลางออกเสียงว่า ต้า, แต่ถ้าแปลว่า สวรรค์ ก็ออกเสียงว่า ไต หรือ ไท้. สำเนียงจีนใต้ที่ใกล้เคียงกับหนานเจ้า เช่นสำเนียงกวางตุ้งออกเสียงอักษร 大 (ใหม่) ว่า ไต, และชื่ออาณาจักร 大蒙 ออกเสียงเป็น ไตเหมิง.

โดยปรกติแล้ว อักษร 大 นี้ สำเนียงจีนกลางทั่วไปย่อมอ่าน ต้า เสมอ, และเมื่อพบชื่ออาณาจักรนี้ ก็ย่อมอ่านว่า ต้าเหมิง, นอกจากจะรู้เป็นพื้นว่าต้องการให้ออกเสียงสระโเอจึงจะอ่านเป็น ไตเหมิง. แต่ทางสำเนียงจีนกวางตุ้งนั้นอ่านว่า ไตเหมิง เป็นปรกติทั่วไปไม่ต้องมีพื้นความรู้ความเข้าใจพิเศษ.

จึงเข้าใจว่า ชาวหนานเจ้าจะใช้สำเนียงกวางตุ้งเป็นหลักในการใช้อักษรจีน. แม้ชื่ออื่นๆ ของหนานเจ้าที่จีนจดไว้ นั้น ก็เข้าใจว่าเป็นชื่อที่ชาวหนานเจ้าใช้อักษรจีนสำเนียงใต้. แถบกวางตุ้ง-กวางซี, ถ้ายเสียง.

ข้อนี้ยังมีพยานอยู่ในชื่อทางภูมิศาสตร์ของมณฑลกวางตุ้งและกวางซีในปัจจุบัน. อาณาบริเวณของมณฑลทั้งสองนี้เดิมเป็นถิ่นของชนชาติจ้วง ซึ่งพูดภาษาตระกูลไต. ปัจจุบันยังมีชนชาติจ้วงที่ยังคงพูดภาษาตระกูลไตอยู่ในมณฑลกวางซีและยูนนานตะวันออกราว ๘ ล้านคน. มีเขตปกครองตนเองของชนชาติจ้วงอยู่ในมณฑลกวางซีเป็นเขตใหม่มาก และมีพลเมืองเป็น ๖๐% ของประชากรกวางซีทั้งหมด. ในยูนนานตะวันตกก็มีจังหวัดปกครองตนเองของชนชาติจ้วง—แม้ อีกจังหวัดหนึ่ง. ชนชาติจ้วงเหล่านี้รับเอาคิลิป—วัฒนธรรมแบบจีนเข้าไปมาก จนกระทั่งकुฝืนๆ แทบจะเป็นจีน แต่ภาษาพูดยังเป็นภาษาในตระกูลไตอยู่, ยังใช้คำที่ตรงกับไต-ลาวมาก, และใช้อักษรจีนเขียนภาษาของตน.

-
- ๐ สำเนียงกวางตุ้งห่างจากสำเนียงจีนกลางมากพอ. ชื่อขัณฑ์วิยหนานเจ้าที่เขียนตามภาษากลางว่า สหหลอ, ฝัหลอเก้อ, เก้อหลอเฟ้ง, กวางคั้งจะเป็น ไชโหน่วหล้อ, ฝ่ยหล้อเกาะ, เกาะหล้อฟง.

ในบริเวณมณฑลทกวางตุง-กวางซี บัดนี้ ยังมีชื่อทางภูมิศาสตร์จำนวนมากเป็นภาษาจ้วง และในชื่อเหล่านั้นมีตำบลบ้านหรือแม่น้ำและภูเขาที่นำหน้าด้วยคำว่า ไต อยู่เกือบทุกภาค นับเป็นร้อยแห่งทีเดียว เป็นต้นว่าในอำเภอหลอเจิง (羅城), มณฑลทกวางซีมีตำบลบ้านชื่อ ไต่หล่อง (大浪)*, ไต่เจียง (大井), ไต่เกาะ (大角) ฯลฯ มีแม่น้ำชื่อ ไต่หยัน (大人江 ไต่หยันก้อง = แม่น้ำคนไต) ฯลฯ มี ไต่หยันซ่าน (大人山 ภูเขาคนไต) อยู่ห้าแห่งในห้าอำเภอของมณฑลทกวางซี, ดังนี้ เป็นต้น. จะสังเกตเห็นว่าชื่อ ไต ต่างๆ เหล่านี้ เขียนด้วยอักษร 大 ตามสำเนียงจีนใต้ (ซึ่งจีนกลางโดยทั่วไปจะออกเสียง ต่ำ). ชื่อเหล่านี้ คนในท้องถิ่นเองบางทีก็เขียนด้วยอักษร 地 ซึ่งจีนกลางออกเสียง ตี้, แต่กวางตุงออกเสียง เต๋ย (และกวางตุงโบราณออกเสียง ไต). ฉะนั้นชื่อ ไต ต่างๆ ในบริเวณนี้ จึงต้องอ่านด้วยสำเนียงจีนใต้, ถ้าอ่านด้วยสำเนียงจีนเหนือ (จีนกลาง) ก็ จะห่างไกลเสียงเดิมไปไกล. เหมือนอย่างอาณาจักรไตเมิง (ไทเมื่อง) ต้องอ่านอย่างจีนใต้ว่า ไต่หม่ง จึงจะใกล้เคียง, ไม่อ่านตามสำเนียงภาษากลางเป็น ต่ำเหมิง, หรือมิฉะนั้นก็ต้องอ่าน

* ชื่อคือไป๋เขียนตามสำเนียงกวางตุงเพราะเป็นชื่อท้องถิ่นใต้.

ด้วยสำเนียง ไต่เหมิง ตามที่อักษร ต้า (大) ในภาษากลางก็อ่านออกเสียง ไต่ ไต่เมื่อหมายถึง สวรรค์.

ชื่อ ไต่เหมิง (ไท่เหมิง) บัดนี้ยังพบเป็นชื่อทางภูมิศาสตร์อยู่ในมณฑลทกวางซี, เช่นที่อำเภอหลอเจิงที่เอ่ยถึงมาแล้วก็ยังมีตำบลบ้านชื่อ ไต่เหมิง (大紫) และมีภูเขาชื่อ ภูเขาไต่เหมิง (大紫山 ไต่เหมิงซัน). จะเห็นได้ว่าชื่อ ไต่เหมิง ที่พวกไทหนานเจ้าใช้มาแต่ดึกดำบรรพ์นั้น นอกจากจะยกขึ้นเป็นชื่ออาณาจักรเป็นทางการแล้ว, ยังมีตกค้างเป็นร่องรอยอยู่ในถิ่นฐานของชนชาติจ้วงซึ่งพูดภาษาตระกูลไตอยู่จนปัจจุบัน.

การที่ชาวไทหนานเจ้าเลือกอักษร 大 ซึ่งแปลว่าใหญ่, ยิ่งใหญ่, มาถ่ายเสียงคำว่าไท่นั้น, เชื่อว่าเป็นการจงใจเลือก. ทั้งนี้เพราะต้องการจะแสดงความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรตนให้เท่าเทียมกับจักรวรรดิฉิน ซึ่งยุคนั้นเรียกว่า ต้าฉิน (大秦). ฉินคือราชวงศ์ฉินที่มีพระเจ้า ฉิน สือ หวาง (ฉินซีฮ่องเต้) เป็นผู้บงการให้สร้างกำแพงยักษ์อันเลื่องชื่อ. ต้าฉิน จึงหมายถึงราชวงศ์ฉินที่ยิ่งใหญ่ หรือ จักรวรรดิฉินที่ยิ่งใหญ่ หรือ มหาจักรวรรดิฉิน อะไรในความหมายอย่างนี้. ส่วนทางหนานเจ้านั้นชื่อราชวงศ์คือ เมีง (เมือง), เมื่อใช้ ต้าเหมิง หรือ ไต่เหมิง

จึงแปลได้ว่า มหาราชวงศ์เมือง หรือ มหาอาณาจักรเมือง ใน
ทำนองเดียวกัน.

เมื่อหนานเจ้าคิดคำ ไต่หม่ง, ไต่เหมิง หรือ ต้าเหมิง ขึ้น
ใช้แล้ว จีนก็ตกอยู่ในฐานะจำยอมต้องเรียกตาม, จึงได้จด
ไว้ว่าหนานเจ้าได้เปลี่ยนชื่อเมื่อ พ.ศ. ๑๒๘๕. ถ้าฟังถ้ำจีนยุค
โน้นเป็นผู้คิดเรียกหรือคิดหาอักษรมาถ่ายเสียงเองแล้ว เห็นจะ
ไม่ยอมเลือกเอาอักษรที่มีความหมายดีงาม และยิ่งใหม่อย่าง ต้า
(大) มาใช้เด็ดขาด, เพราะตามทำเนียมของจีนนั้น มักจะเลือก
ใช้ตัวอักษรที่มีความหมายไม่ค่อยดีมาถ่ายเสียงเรียกชนชาติ
อื่นๆ อย่างเหยียดให้ต่ำไว้เสียแทบทั้งสิ้น. อย่างคนไต้หวัน จีน
โบราณเมื่อเขียนถึง และถ่ายเสียงเอาเอง ก็ใช้อักษรไต (歹)
ซึ่งได้เสียงใกล้เคียง ไต่ ก็จริง, แต่อักษรตัวนี้มี ความหมายว่า ชั่วช้า
เลวทราม หรือบ้า!

การถ่ายเสียงคำว่า ไต่ หรือ ไท ออกเป็นอักษรจีนนั้น ใช้
ปะปนกันอยู่หลายอักษร เช่น 地 (กวางตุ้ง เต๋ย), 歹 (ไต), 戴
(ไต), 泰 (ไท). ปัจจุบันมักใช้ตัวหลังนี้เป็นส่วนใหญ่. แต่ใน
ยุคโบราณ ภายในเขตจีนเห็นจะใช้อักษร 大 (กวางตุ้ง ไต่,
จีนกลาง ต้า) ตามที่ชาวหนานเจ้าใช้เป็นส่วนใหญ่, ทั้งนี้เพราะ

ปรากฏในแผนที่จักรวรรดิจีนสมัยราชวงศ์ชิง (ราชวงศ์สุดท้าย ก่อนการปฏิวัติของซุนยัตเซ็น ค.ศ. ๑๙๑๑) ซึ่งทางราชการพิมพ์ ออกเผยแพร่ มีชื่อภูมิสถานที่ตั้งต้นด้วยอักษร 大 (ไต่) อยู่ใน บริเวณถิ่นเดิมของไทมากมาย, ที่กวางตุ้งมีกว่าพันแห่ง (ยกเว้น ภาคตะวันออกสุดของมณฑล) และที่กวางซีมีกว่าแปดร้อย แห่ง* ชื่อเหล่านี้มีประวัติดั้งเดิมเป็นชื่อของภาษาจ้วง (ไต), เขาคงจะเขียนเป็นอักษรจีนขึ้นตามสำเนียงจีนไต่ที่เขาคลุกคลีอยู่ และใช้กันมาตั้งแต่ยุคหนานเจ้าโน้นคงกล่าวมาแล้ว,

อนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้แจ่มชัดไว้ด้วยว่า การที่ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าคนไตในรัฐหนานเจ้าหรือราชสำนัก หนานเจ้าเอาคำว่า ไตเหมิง ไปถ่ายเสียงเป็นอักษรจีนว่า ไต่หม่ง, ไต้เหมิง หรือ ต้าเหมิง โดยใช้อักษร 大 (ไต่, ไต้, ต้า) ซึ่ง แปลว่าใหญ่, ยิ่งใหญ่ หรือแม่สวรรค์ นี้, ขอให้ตระหนักชัดว่า ไตเป็นฝ่ายคิดสำหรับติดต่อกับจีนหรือ เพราะใช้อักษรจีนเขียน ภาษาไต; โปรดอย่านำไปปะปนกับความเห็นของนักปราชญ์ อื่นๆ ที่กล่าวว่าชื่อ ไต-ไท เกิดมาจากอักษรจีนและคำภาษาจีน

* ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชนชาติจ้วงและคำไต่ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว ได้จาก S. Hsu, *A Study of the Thais, Chuangs and the Cantonese People*, ภาษาจีนและอังกฤษ, ฮ่องกง, ๑๙๖๓.

ว่า คำ หรือ ไ้ (大) เหล่านี้เป็นอันขาด. กระแสความคิดทั้งสองนี้ตรงข้ามกันคนละขั้ว. ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าชื่อชนชาติไต-ไทจะเกิดมาจากคำ คำ หรือ ไ้ หรือ ไ้ ฯลฯ อันเป็นภาษาจีน; เรื่องนี้จะมีกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปในภาคสอง.

เรากลับมาสู่เรื่องไตเมิง (ไทเมือง) และไทยเทศกันต่อไปใหม่.

จีนยังจดไว้ดีกว่า อาณาจักรไทเมือง (ต้าเหมิง) นั้น ในภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น อาณาจักรต้าหลี่ (大禮國) และในระยะ พ.ศ. ๑๔๕๐-๕๐ ได้เปลี่ยนตัวอักษรที่เขียนต้าหลี่เดิม มาเขียนด้วยอักษร 大理 ซึ่งเป็นชื่อเมืองต้าหลี่หรือตาลีฟู บนฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของทะเลสาบเอ๋อร์ห้าย (หนองแส) อยู่จนทุกวันนี้. ต้าหลี่นั้น คือ ไ้^๑. ๒ จีนเรียกชื่อว่า หลี่, เชียงรุ่ง จีนก็เรียกว่า เซอหลี่ คือ เชียงลือ.

๑ 周木齋·中國歷史小辭典, ฮองกง ๑๕๖๓ น. ๑๔.

๒ เมืองต้าหลี่ เดียวกัน ชาวไตในยunnanเรียกว่า ต้าหลี่ และแปลตรงกับคำไทยว่า ทาด (ออกเสียง ท เป็น ต เหมือนไทยพวน, และออกเสียง ด เป็น ถ เสียงจตุวา. ภาษาพวนเมืองจังหวัดอุบลฯ ก็ออกเสียง ด เป็น ถ เหมือนกัน). ทาด คือ ทำอดมสมบูรณ์, ทำแห่งความสุข, ทำเกษม. ฉะนั้น ภาษาไตลือหมายถึงสุขสบายด้วย. ภาษาไทยพวนก็มีความว่า "เป็นนมสุข." ตำนวนไทยเก่าที่เคยเรียกกรุงศรีอยุธยาว่าก่อนพระมาเดา พ.ศ. ๒๓๑๐ ว่า "กรุงบ้านเมืองดี" ก็มีความหมายเดียวกัน.

ด้วยเหตุที่มีรัฐไทยอยู่ที่บริเวณหนองแสมายาวนานเช่นนี้เอง จึงได้เกิดเรียกยูนนานด้วยคำว่า ไทยเทศ (เมืองไท) ขึ้นในตำนานทางเงินยาง.

ตำนานสิงหนวัติกุมารจกเรื่องของกษัตริย์วงศ์ไทเมืองแห่งนครไทยเทศไว้ตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาล; แม้จะยังเถียงกันอยู่ในเรื่องศักราชของตำนาน เราก็มั่นใจได้ว่า ตระกูลเมือง (เหมิง) ที่จีนจดไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๐๐ สืบทอดลงมา ๓๖ ชั่ว จึงเป็นตระกูลที่ครองหนานเจ้าหรืออาณาจักรไตเหมิงนั้น เป็นเรื่องของชนชั้นปกครองเผ่าไตตระกูลไตเหมิง หรือ วงศ์ไทเมือง. ในรัฐนั้นมีคนไตเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมด้วย จึงเรียกว่า เหมิงไต หรือ ไทยเทศ. องค์ประกอบอื่นของสังคมอาจจะมึลลอลล, ซึ่งปัจจุบันนี้ยังมีอยู่ในบริเวณนั้น, อาจจะมีนาคา, มีอะฉ่าง, ปะหล่อง ฯลฯ, และในบรรดาชนชาติเหล่านี้ ที่มีระดับทางสังคมก้าวหน้ากว่าใครก็คือ ไต และลลอลล. เฉพาะลลอลลนั้นเจริญทางด้านการอักษรศาสตร์ถึงขนาดมีอักษรภาพกึ่งแทนเสียงตามแบบของเขาเอง และไม่คล้ายคลึงกับจีนเลย. เรื่องชนชาติลลอลลและภาษาลลอลลจะมีบทบาททางการเมือง และวัฒนธรรมที่รัฐหนานเจ้าสับเปลี่ยนกับไต จึงไม่ประหลาดอะไร.

แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยที่จะปิดบทบาททางการเมือง และภาษา
วัฒนธรรมของชนชาติไตออกทั้งจากนครไทยเทศ ยุคก่อนหน้า
พุทธศตวรรษที่ ๑๕ เสียโดยสิ้นเชิง.

คราวนี้ย้อนมาหาคำที่จีนจดไว้ว่า ส่าน ซึ่งแปลว่าลุ่มแม่น้ำ
(และใช้ในความหมายว่าเมืองริมน้ำ?)

คำนี้ใช้เรียกบริเวณที่อยู่ของไตมาในระยะ พ.ศ. ๑๔๐๐
(ในหม่านซู) และในระยะ พ.ศ. ๑๘๐๐ (พงศาวดารราชวงศ์
หยวน). อาณาบริเวณภาคตะวันออกของไตมาส่วนนี้ บางครั้ง
ก็ตกเป็นส่วนหนึ่งของราชวงศ์ไตเมิงแห่งหนานเจ้า บางครั้ง
ราชวงศ์ไตมาวกก็ชิงคืนมา, จนบัดนี้ตกเป็นเขตของไตแซ่
(ชานตยก) ในจีน. เหตุนี้ทำให้คิดว่า คำว่า ส่าน จะถ่ายเสียงคำ
ไตออกไปมากกว่าคำลอลลอล (แต่ก็ไม่จำเป็นต้องแน่นอนเสมอ
ไป).

เราได้ตั้งสมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์ไว้แล้ว ว่าต้นกำเนิด
ของคำ ส่าน น่าจะเป็น ซาม-เซียม ก็เป็นเสียงแม่กม (ม
สกต).

คำทำนองนี้ ถึงจะคิดให้เป็นภาษาลอลลอลก็คงจะเป็นไป
ได้ยาก เพราะในภาษาลอลลอลนั้นไม่มีเสียงพยัญชนะปิดท้ายคำ

คือไม่มีตัวสะกดเลยไม่ว่าจะเป็นแม่อะไร. ความเป็นจริงเช่นนี้
ข้าพเจ้าได้มาจากการสำรวจดูเสียงที่มีใช้ในภาษาหลอหลอ
ทั้งหมด ตามที่มีประมวลไว้ให้ในพจนานุกรมฝรั่งเศส-หลอ
หลอ.^๑ พวกมูเซอที่เรียกตัวเองว่า ละหุ (ไม่ใช่ ลายู ตามที่
ถอดออกมาจากอักษรฝรั่ง ซึ่งเขียน Lahu), ซึ่งก็เป็นชนชาติ
หลอหลอตระกูลหนึ่ง, ก็มีสำเนียงในภาษากำนองเดียวกันนี้ คือ
ไม่มีเสียงตัวสะกด มีแต่แม่ ก กา และสระผสมเท่านั้น.^๒ ข้าพเจ้า
เคยศึกษาภาษาของเขายู่พักหนึ่ง และขณะเดียวกันก็จับได้ว่า
พวกละหุที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยนี้ รับเอาคำเมืองเชียงใหม่เข้าไป
ใช้มากคำ แต่เขาพูดตัดตัวสะกดทั้งหมด เช่นเรียก เวเจใหม่
(เวียงเจียงใหม่) เรียกรัฐบาลว่า ในไหล (นายหลวง). เวลา
เขาพูดภาษาไทย ก็จะเป็นแบบเดียวกัน เช่น พูดกินน้ำว่า จิน้ำ,
พูดคำว่า ลูก กับ รู ด้วยเสียงเดียวกันว่า ลู ดังนั้นเป็นต้น.

แนวทางทั่วไปของภาษาตระกูลหลอหลอเป็นดังกล่าวนั้น จึง

-
- ๑ *Dictionnaire Français-Lolo* ของ Paul Vial, ย่อ กง ๑๘๐๘.
๒ Gordon Young, *The Hill Tribes of Northern Thailand*,
Bangkok 1962, p. 10. แต่พึงทราบว่าพวกละหุเรียกชาวไทใหม่ว่า
บี่ซ้อ, (ซ้อแปลว่าคน, บี่เห็นจะเป็นคำจีนว่า ไป้อ แต่เขียนเสียงมาสนๆ
แบบละหุ) ไม่เรียกด้วยคำซาม-เซียม.

ตรงข้ามกับสมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์ที่เราจับแนวทางได้ว่า คำดั้งเดิมของชื่อสยาม ต้องมีตัวสะกดเป็น ม (แม่กม).

อนึ่ง ข้าพเจ้าได้ลองสอบดูแล้ว ทั้งคำที่แปลว่าแม่น้ำ และ เมืองของภาษาหลอหลอ ก็ปรากฏว่าไม่ใกล้เคียงกับเสียง ซาม-เซียม ในสมมุติฐานของเราเลย.

แม่น้ำหลอหลอเรียก Jèshlá ออกเสียงทำนอง เจ้ชล่า, ถ้าแม่น้ำใหม่เรียก Bìjè ออกเสียงทำนอง บีเจ้ คำว่า เจ้ นั้นแปลว่า น้ำ. (ทำให้นักถึงภาษาซำในลาวที่เรียกแม่น้ำว่า เซ ที่บังเอิญมาคล้ายกัน).

เมือง ภาษาหลอหลอเรียก Ts'iee ออกเสียงทำนอง เซียะ, ฟังดูแล้วก็ซึกจะนึกกว่ายืมเอาคำ เซียง-เจง ของไตไปตัดตัวสะกดเสียด้วยซ้ำ!

แต่อย่างไรก็ดี ภาษาหลอหลอที่ข้าพเจ้าได้สอบสวน^๕ นี้ ก็เป็นภาษายุคปัจจุบัน เราไม่รู้ว่ภาษาหลอหลอยุค พ.ศ. ๑๔๐๐-๑๕๐๐ จะเป็นอย่างไร, จึงยังจะเอาผลการสอบสวน^๕ เป็นบันทึกรฐาน^๕ ชาติไม่ได้.

ครวณลองคิดค้นคำ *ซาม-เซียม เป็นคำไตบ้าง.

การคิดในแนวทางที่ว่าต้นกำเนิดของคำ ส่วน, ซึ่งจีนจดไว้,

ควรเป็นคำไต และมีรูปคำคล้ายคลึงกับ ซาม-เซียม ในสมมุติ-
ฐานทางนิรุกติศาสตร์ที่ตั้งไว้^๕ รู้สึกว่าจะงมเข้มนิมมหาสมุทร
ทีเดียว. ข้อสำคัญก็คือ ถ้าคำ^๕นี้เป็นคำไตที่ใช้เรียกบ้านเมือง
หรือลุ่มน้ำของตนจนเป็นคำทั่วไป ถึงขนาดทำให้ชนต่างชาติ
เอาไปเรียกขานตามด้วยแล้ว ทำไมคำ^๕นี้จึงสูญหายไปหมดจาก
ชื่อบ้านเมืองลุ่มน้ำของไตที่บริเวณพะม่าเหนือ?

แต่อย่างไรก็ดี ยังมีแนวทางที่พอจะคลำหาได้อยู่ทางหนึ่ง.

คำที่คล้ายคลึงกับ *ซาม-เซียม ในสมมุติฐานมีในภาษา
ไตเก่าแก่อยู่คำหนึ่ง และมีความหมายเกี่ยวกับน้ำและที่ราบลุ่ม
ด้วย กล่าวคือคำว่า ซ่า, หรือ ซัม.

คำว่า ซ่า นิม^๕ใช้เรียกเป็นชื่อเมืองใหญ่ ๆ ที่ขึ้นชื่ออยู่สอง
แห่ง คือเมืองซ่าเหนือและซ่าใต้, อยู่ในแขวงหัวพัน (หัวพัน
ห้าทั้งหก) ในประเทศลาวบัตัน^๕. เมืองทั้งสองนี้มีชื่อเช่นนี้มาแต่
โบราณ. ทางเวียดนามเรียกบริเวณซ่าทั้งสองว่า ซ่าโจ้ว (แคว้น
ซัม) มาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๘๕๐-๑๙๐๐,^๖ นั่นคือ เวียดนามเอ๋ย
ถึง ซ่าโจ้ว หรือแคว้นซัมขึ้นในระยะเดียวกับที่พงศาวดารจีน
ราชวงศ์หยวนกล่าวถึง "सान" ทางหนานเจ้าและไตมาว.

๕ บุนช่วย ศรสวรรค์, เวียดนาม, ๒๕๐๔, น. ๕๓๐.

ซ้ำ หรือ ซัม ในภาษาไตดั้งเดิม, ซึ่งบัดนี้ยังมีอยู่ในภาษา
 ลาวและผู้ไท, หมายความว่าบริเวณน้ำขุ่นน้ำซึมประเภทที่
 พุขขึ้นจากแอ่งดินโคลน. น้ำดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นจากน้ำที่รากต้นไม้
 บบภูเขาหรือเนินคอนอ้อมไว้ แล้วซึมเซาะซอนใต้ดินมาพุ
 ขนที่บริเวณที่ราบเชิงเขาหรือเนินคอน. บริเวณที่พุขุ่นนี้มี
 ลักษณะเป็นบึงโคลนสีเหลือง เป็นโคลนลึกลงแค่คอทีเดียว โคลน
 สีเหลืองนี้ในภาษาลาวเรียกว่า ดูน. น้ำที่พุขุ่นจะดันโคลนหรือ
 ดูนขึ้นมาจนเป็นโคลนเคือกปุก ๆ พุปลั่ง ๆ อยู่ตลอดปีไม่มีแห้ง.
 น้ำที่พุขุ่นมานานนี้มีปริมาณมาก ไหลเจิ่งเข้าไปตามทางน้ำหรือ
 ลำธาร, ลักษณะของน้ำใสสะอาด จืดสนิท. ซ้ำที่น้ำพุขุ่น
 บางแห่งก็เป็นเทือกยาวมาก คือเป็นเทือกเขายาวหลายสิบก
 กิโลเมตร และมีซ้ำพุเป็นตอน ๆ ทั้งสองด้านของเทือก บางแห่ง
 ก็เป็นแอ่งใหญ่โตนราวกับบึง. ซ้ำดังกล่าวนี้มีทั่วไปในบริเวณ
 ป่าเขาที่มีต้นไม้แน่นหนา. เพราะรากไม้ขุดน้ำไว้ได้ตลอดปี
 และต้องหาทางไหลลงสู่ที่ราบ. ถ้าบ้านนั้นถูกไฟไหม้ราบเตียน
 เมื่อใด ซ้ำก็จะแห้งไปเมื่อนั้น.

ซ้ำเหล่านี้ เป็นที่ชัญญุมที่คนไต-ลาว ยึดเป็นที่ตั้งบ้านเมือง
 ทำมาหากินโดยทั่วไป เพราะอาศัยน้ำได้แม้ในฤดูแล้ง, กล้าย

กับเป็นไอเอสซิสของทะเลทราย. บริเวณชานนั้นเป็นที่ดึงดูดคน
 ไท-ลาวมาชุมนุมตั้งชมรมกสิกรรมมาก เพราะพื้นที่บริเวณนั้น
 ทำนาได้ปีละสองหน, เป็นสวนอันอุดมและให้ผลดีมาก. นาทียู่
 ติดกับชานนั้นเป็นนาดีถึงขนาดเรียกเป็นคำเฉพาะที่เรียกว่า “นา
 คำ” (คือนาทองคำ) และน้ำที่ซึมออกมาจากชานนั้น ก็เรียก
 กันว่า “น้ำคำ” ลองคิดดูก็แล้วกันว่ามันมีค่าต่อชีวิตของสังคม
 ไทเพียงไร จึงถึงกับได้ชื่อว่า นาคำ และ น้ำคำ. ชื่อบ้านที่เรียก
 ว่า “บ้านชำ” มีอยู่ทั่วไปทางภาคอีสานของไทยและในประเทศ
 ลาวและยังมีบริเวณที่เรียกว่า ชำ ต่างๆ ตามชื่อเฉพาะของแต่ละ
 ละช้ำอีกมาก. ชื่อบ้านนาคำและบ้านน้ำคำ ก็มีอยู่ทั่วไปเช่นกัน.

คราวนี้มาดูในรัฐชาน ซึ่งเต็มไปด้วยภูเขา, มีที่ราบลุ่ม
 น้อย, มีฝนอุดม. เราได้พบว่ามีเมืองชื่อน้ำคำ เช่นเดียวกัน
 กับบ้านน้ำคำของลาว. ข้าพเจ้าไม่มีโอกาสจะได้ขึ้นไปตรวจดูช้ำ
 ในอาณาบริเวณท้องที่ภูเขาของไตมาว. แต่ใครจะตั้งสมมุติฐาน
 ว่าในระยะ พ.ศ. ๖๕๐ ที่จีนจดชื่อประเทศसानไว้ หรือในระยะ
 พ.ศ. ๑๔๐๐-๑๘๐๐ ที่จีนจดเรื่องของसानไว้ พวกไตมาวคง
 จะได้ตั้งชมรมกสิกรรมอยู่ที่บริเวณนั้นหนาแน่น และในภูมิภาค
 พะม่าเหนือซึ่งเต็มไปด้วยป่าเขา นั้น คงจะมีบริเวณที่ราบ

อันเป็นซ้ำเป็นแห่งๆ อยู่ทั่วไป. แต่ละซ้ำได้เป็นศูนย์กลางแห่งการผลิตแบบชมรมกสิกรรมของสังคมไท. เป็นไปได้หรือไม่ว่าซ้ำต่าง ๆ เหล่านี้เอง ที่จีนเอาไปจดไว้ว่า ส่วน และมีชื่อของซ้ำหรือส่วนแตกต่างกันตามชื่อของแต่ละแห่ง? เป็นไปได้หรือไม่ว่าลักษณะพิเศษของคนไทที่ตั้งบ้านเมืองอยู่ตามซ้ำต่าง ๆ นี้เอง ที่ทำให้ชนชาติใกล้เคียงเรียกคนไทว่าพวก ซ้ำ หรือ ซัม ซั้น, แล้วชื่อ^{นี้}ได้ค่อยๆ แผ่ขยายวงค์ออกไปจากบริเวณนี้ กลายเป็นชื่อของคนไทอื่น ๆ กว้างออกไปทุกที จนกลายเป็นชื่อเรียกชนชาติไททั้งหมดไปในหลายภาษาดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้?

แต่ทว่า เราต้องตอบปัญหาว่าชื่อ ซ้ำ หายไปไหนหมดในปัจจุบัน?

ในยุคที่คนไทยยังตั้งบ้านเมืองอยู่ตามซ้ำต่าง ๆ นั้น สังคมของไทยยังมีขนาดหมู่บ้านใหญ่ ๆ เท่านั้น, เมืองของไทยใหญ่นั้นส่วนมากยังมีขนาดเท่าตำบลหรืออำเภอของเราเท่านั้น, ทั้งนี้เพราะสังคมของไทยที่นั้นยังคงอยู่ในระดับชมรมกสิกรรมถึงศักดิ์นึกกลางๆ อยู่ จนถึงเมื่อพะม่าได้รับเอกราช. ในเรื่องนี้เราต้องนึกย้อนไปทั้ง ๒ พันปี. นึกย้อนไปถึงยุคสังคมชมรมกสิกรรมแบบซ้ำของชนชาติไท, จึงจะเข้าใจได้.

จากสังคมของข้า, ชีวิตทางการผลิตและการเมืองของไตค่อย ๆ พัฒนาอย่างช้า ๆ จนภายหลังได้มีการจัดตั้งทางสังคมเป็นหน่วยเอกภาพขึ้นระหว่างข้าต่าง ๆ หรือหมู่บ้านต่าง ๆ ประกอบเป็นเมืองเพิ่มทวีขึ้นเรื่อย ๆ คำว่า ข้า จึงค่อย ๆ หลบหายไปเป็นชื่อตำบลบ้านส่วนน้อยของเมือง จนถึงสูญสิ้นชื่อไป. นี้กระมังที่เราไม่ได้พบเมืองใหญ่ ๆ ของไตมาวชื่อข้าอะไรเลยในปัจจุบัน, นอกจากจะพบเหลือยี่นยงอยู่ที่ชื่อเมืองข้าเหนือและข้าใต้ของแขวงหัวพันในประเทศลาวเท่านั้นที่นับเป็นเมืองใหญ่มีชื่อเสียงโด่งดัง.

ถ้าเรายอมรับสมมุติฐานนี้ไว้ที ก็หมายความว่า คำดั้งเดิมของสยามนั้นคือ ข้า หรือ ชัม. จากคำนี้เองที่ค่อย ๆ พัฒนาไปเป็น ชาม, เซม, เซียม, ชยาม, สยาม ฯลฯ ในภาษาอื่น ๆ โดยรอบ และไปไกลจนกระทั่งกลายเป็น อาโหม ในภาษาพื้นเมืองอัสสัม!

สรุป

ข้าพเจ้ายังไม่ปรารถนาจะยืนยันแน่นอนในสมมุติฐานข้างต้น. ยังเชื่อว่าอาจจะมีทางศึกษาค้นคว้าอื่นที่ท่านผู้สนใจศึกษา

ค้นพบ. แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าขอเสนอข้อคิดไว้บางประการ
ดังนี้ :

คำดั้งเดิมของ สยาม นั้น จะต้อง

๑) เป็นคำคล้ายคลึงกับ * ซาม-เซียม ที่ได้ไว้เป็น
สมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์.

๒) ความหมายของมัน, ถ้าเชื่อว่าพงศาวดารราชวงศ์
หยวนจัดไว้ถูกต้อง, มันก็ต้องแปลว่าลุ่มแม่น้ำหรือเกี่ยวกับ
น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพชีวิตของสังคมชมรมสิทธิกรรม
ในที่ราบลุ่มของชนชาติไต.

๓) ภาษาของคำนี้ คือภาษาหนานจ้าว, ตามที่ระบุไว้
ในพงศาวดารราชวงศ์หยวน. เราจับไว้พิจารณาได้ว่าต้น
กำเนิดของคำเป็นภาษาพื้นเมือง, ไม่ใช่คำภาษาจีน. แต่
ภาษาพื้นเมืองหนานจ้าวมิได้มีเฉพาะภาษาไต และหลอหลอ,
ยังมีภาษาละว้า, กะฉิ่น ซึ่งล้วนเป็นชาติดึกดำบรรพ์, และ
เฉพาะละว้านั้นครองเขตรัฐชานมาก่อนที่ไตจะเข้ามายึด
ครอง.

๔) ที่เกิดของคำ สยาม ต้องอยู่ในบริเวณพะม่าเหนือ
ดั่งที่สืบสวนกันมาแล้ว การศึกษาหาต้นกำเนิดของมันต้อง
ไปศึกษาค้นหาจากภาษาและประวัติสังคมของชนชาติต่าง ๆ

ที่นั่น, ไม่ใช่จากที่อื่น เป็นต้นว่า จากหน้ากระดาษของหนังสือพจนานุกรมสันสกฤต!

๕) เปิดโอกาสสำหรับความผิดพลาดของจีนผู้จดพงศาวดารราชวงศ์หยวน เช่นแปลคำว่า ส่าน โดยเข้าใจผิดในถ้อยคำภาษาพื้นเมืองที่คล้ายคลึงกัน เพราะเมื่อจกคำแปลของส่านใน พ.ศ. ๑๘๐๐ นั้น ห่างไกลจากพ.ศ. ๖๕๐ ที่ปรากฏชื่อประเทศส่านถึงกว่าพันปี.

๖) ข้อนี้เป็นข้อสำคัญ กล่าวคือไม่ควรไปเสาะหาคำที่คล้ายคลึงกับ ซาม-เซียม ในภาษาอื่น ๆ โดยละเลยการพิจารณาพัฒนาการของชีวิตทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตลอดจนสังคมของคนไต และไม่จำเป็นจะต้องเลือกหาแต่คำที่มีความหมายที่ตีความกันเดี๋ยวมองไป เพราะถ้าเราดำเนินตามแนวทางนั้น เราก็จะได้คำมากมายจากหลายภาษา เช่นในภาษา ซ่าสี หรือกะสี (ตระกูลมอญ-เขมร) ในอัสสัมก็มีคำ เซียม แปลว่า เจ้า, ประมุขชาติกุต; ในภาษาจามมีคำ เซียม แปลว่า ประเสริฐ, ดีงาม เป็นต้น, และเราจะไม่ได้ความจริงที่ปรากฏขึ้นภายในวิถีทางพัฒนาแห่งประวัติศาสตร์และสังคมเลย.

หนึ่ง ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า สมมุติฐานที่ข้าพเจ้าเสนอเกี่ยวกับ
 ชำ-ชาม-สยาม นี้ ข้าพเจ้ายังไม่ยืนยัน เพราะยังไม่มีโอกาส
 ได้ศึกษาสภาพชีวิตของไตที่นั่นอย่างจุใจ และที่สำคัญก็คือยังไม่
 มีโอกาสได้ศึกษา ภาษา วรรณคดี และเอกสารประวัติศาสตร์
 ของไตแถบนั้น ที่เป็นต้นฉบับภาษาพื้นเมืองอย่างรอบคอบ
 และกว้างขวาง. จึงยังต้องถือเป็นสมมุติฐานที่ ตงขบชวคราว
 เท่านั้น.

บทที่ ๑๖

ที่มาและความหมายของสยาม ตามความเห็นในอดีต

เมื่อมาถึงจุดสุดท้ายที่ข้าพเจ้าได้เสนอสมมุติฐานเกี่ยวกับที่มาของคำ สยาม ตามแนวทางสืบสวนของข้าพเจ้าขั้นแล้ว ก็ใคร่ที่จะประมวลความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่มีมาในอดีต เสนอต่อท่านที่สนใจเพื่อใช้ประกอบในการศึกษาต่อไป.

๑ ความเห็นของฝรั่ง

การสืบสาวหาที่มาและความหมายของคำ สยาม นั้น ได้เริ่มต้นมานานแล้ว และไม่เพียงแต่ตั้งข้อสงสัยกันเฉพาะในเมืองไทยเท่านั้น พวกฝรั่งที่เข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยาที่เคยคิดค้นเรื่องนี้ด้วยเหมือนกัน.

เคอ ลาลูแบร์ ทูตฝรั่งเศษของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเมื่อสมัยพระนารายณ์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๒๙-๓๑ ได้เขียนหนังสือพรรณนาถึงเมืองไทยขึ้นเล่มหนึ่งชื่อ "ราชอาณาจักรสยาม" และกล่าวถึงเรื่องคำ สยาม (ซึ่ง

ฝรั่งเศสเรียก เขียม) ไว้ว่า:

“ชื่อ เขียม (Siam) นั้น ไม่เป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวเขียม. คำนี้เป็นคำหนึ่งในบรรดาคำที่พวกโปรตุเกสในอินเดียใช้กัน, และก็เป็นคำที่อยากจะค้นหารากเหง้าที่มาของมันได้. พวกโปรตุเกสใช้คำนี้เป็นชื่อเรียกชนชาติ มิใช่เป็นชื่อราชอาณาจักร . . . หนึ่งใครก็ตามที่เข้าใจภาษาโปรตุเกส ย่อมรู้ว่า รูปคำที่โปรตุเกสเขียนคำนี้เป็น Siam บ้างและ Sião บ้างนั้น เป็นคำเดียวกัน. และถ้าจะเอาคำโปรตุเกสนี้มาอ่านออกเสียงตามอักขรวิธีของฝรั่งเศสเราแล้ว ก็ต้องออกเสียงว่า ซียง (Sions) มิใช่เขียม (Siams); เช่นเดียวกัน เมื่อเขียนเป็นภาษาละติน ก็เรียกชนชาตินี้ว่า ซิโอน (Siones).

“ชื่อจริงของชาวเขียมแปลว่า ฟรองซ์

“ชาวเขียมนั้นเรียกตัวเองว่าไท (Tái), หมายความว่าอิสระ, ตามความหมายของคำในภาษาของเขาซึ่งยังมีความหมายเช่นนั้นมาจนทุกวันนี้. ชาวเขียมมีความภาคภูมิใจที่ใช้คำนี้เช่นเดียวกับบรรพบุรุษของเราซึ่งใช้นามว่า ฟรองซ์ (Franc) เมื่อได้กอบกู้อิสระภาพของชาวกลให้หลุดพ้นจากอำนาจครอบครองของโรมัน

มาได้^๑ ผู้รู้ภาษามอญ (Pégu) ยืนยันว่าคำ *เซียม* ในภาษามอญ นั้นแปลว่า *อิสระ*. ถ้าเช่นนั้น บางทีคงจะเป็นได้ว่าชาวโปรตุเกส ยืมคำนี้มาจากภาษามอญ, น่าจะเป็นว่าได้รับจากชาวเซียมโดยผ่าน ชาวมอญอีกที. แต่อย่างไรก็ดี นาวาร์เรต (Navarrete) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรจีน (Traitez Historique du Royaume de la Chine)* บทที่ ๑ ตอนที่ ๕ ว่า ชื่อ *เซียม*, ซึ่งนายนาวาร์เรตเขียน *เซียน (Sian)* นั้น, มาจากคำสอง คำคือ *เซียนหลอ (Sien-lo)*, แต่หาได้อธิบายไว้ไม่ว่าคำทั้งสองนี้ มีความหมายว่าอะไร, ทั้งก็มีได้บอกไว้ว่าเป็นคำภาษาอะไร, ชวนให้เราเข้าใจว่า นายนาวาร์เรตถือว่า คำทั้งสองนั้นเป็นภาษาจีน..^๒

ในข้อความที่คัดมานี้ ลาลูแบร์กล่าวว่ามีคนทีรู้ภาษามอญ ยืนยันว่า *เซียม* เป็นภาษามอญ แปลว่า *อิสระ*, คือแปลตรงกับคำว่า *ไท*. ลาลูแบร์คงได้รับคำบอกเล่าเช่นนั้นจริง. คนไทยเราคงจะพยายามแปลชื่อ *สยาม* หรือ *เสียม* มาตั้งแต่ครั้งกระโน้น

๑ ฟรองซ์ในภาษาฝรั่งเศสแปลว่าอิสระ. ชาวฝรั่งเศสเดิมเรียกกันว่าชาวกอล (les Gaules)—*ผู้แปล*.

๒ de La Loubère, *Du Royaume de Siam*, Tome I, Amsterdam, 1691, pp. 15-17. ภาษาไทยคุณ จดหมายเหตุลาลูแบร์, กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงแปล, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒๕๐๕, เล่ม ๑ หน้า ๒๓-๒๕.

แล้ว. แต่ข้อที่ว่าเป็นภาษามอญนั้นยังสงสัยอยู่ สงสัยว่าจะตั้งเอา
 เข้าแนวกับความหมายของคำว่า ไท อันเป็นชื่อที่เราเรียกตัวเอง
 มากกว่า. เราจะรับเชื่อสมมุติฐานนี้ได้ก็ต่อเมื่อได้พบหลักฐาน
 แสดงว่ามอญโบราณมีคำ สยาม หรือที่มอญเรียก เซม (เขียน
 เสมุ หรือ เส) และแปลว่า อิศระ ในภาษาของเขาเท่านั้น. แต่
 ในเอกสารภาษามอญทั้งโบราณที่มีอยู่ในบัดนี้, รวมทั้งจารึก
 มอญจำนวนไม่น้อยก็ยังไม่ปรากฏว่ามีใครค้นพบคำนี้ในความ
 หมายเช่นนั้น.

นอกจากลาลูแบร์ ยังมีชาวฝรั่งเศสอีกบางคนก็คิดว่าคำ
 เขียม หรือ สยาม เพี้ยนมาจากคำ อยธยา ซึ่งเขาเรียกว่า ยูเทีย
 หรือ โอเคีย. ความเข้าใจอันนี้เราเห็นได้ชัดว่าเป็นการเกาสู่ม
 ประสาฝรั่งที่ไม่ได้สืบสวนค้นคว้า จึงขอข้ามไป.

มีความเห็นหนึ่งที่ไคร่นำมาเสนอให้ศึกษา คือความคิดเห็น
 ของนาย ยู.เอ็น. โคหาย, นักศึกษาประวัติศาสตร์ชาวไทอาหม
 ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือของเขาเรื่อง “บันทึกสังเขปว่าด้วยชน
 ชาติไต” (*A Short Note on the Tai*) ดังนี้:

“ชนเชื้อชาติไตเป็นชนส่วนใหญ่ในแหลมอินโดจีน และแม้
 บริเวณที่ห่างไกลออกไปด้วย มีคนไตอยู่ตั้งแต่แคว้นอัสสัมเข้าไป

จนถึงมณฑลทกวางซีของจีน และตั้งแต่กรุงเทพฯ จนถึงยูนนาน แม้ลึกกว่านั้นก็ยังมิชนเผ่าอาศัยอยู่, เมอร์สีเออร์ บองส์ตั้งที่ กรุงสตูลฝรั่งเศสได้ประสพกับตัวเองว่า ชานเป็นภาษาที่ใช้พูดกัน ตั้งแต่เมืองลงเจ้า จนถึงเปเซ จดแม่น้ำตะวันตก (ซีเกียง). นำ เชื่อด้วยว่าชนชาติลี ซึ่งอยู่ตอนในของเกาะไหหลำ เป็นไตแท้ และพวกอักษะซึ่งอยู่ตอนจีนใต้และริมฝั่งทะเลไหหลำ ถ้าไม่ใช่ไต ก็คงมีเลือดไตผสมเป็นอันมาก. ท่านผู้คงแก่เรียนหลายคน เช่น แสทคอน กี้ตี หรือ พันตรี ซี. เอ็ม. เอนริเกซ กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า จำนวนชานที่อยู่ในประเทศจีนและแถบแหลมอินโดจีน มิใช่น้อยกว่า ๒๐ ล้านคน.

“ทำไมชนเชื้อชาติไตจึงเรียกว่า ชาน ยังเป็นเรื่องมีคมนอนอยู่ พวกไตเองก็ไม่รู้ เช่นพวกไตคำที่ไม่เคยเรียกตนเองเป็นชานเลย ในบุราณจี [พงศาวดาร-ผู้เขียน] ของไตอาหมที่เขียนเป็นภาษาอาหม ก็ไม่เคยใช้คำนี้ มีผู้เขียนหลายคนได้ให้คำสันนิษฐานไว้ แต่ก็ไม่มีสนิท เช่น ดร. เกรียสัน สันนิษฐานว่าเลื่อนมาจากคำ ชาม ซึ่งพะม่าออกเสียงเป็น ชาน เป็นต้น.

“วารสารของสมาคมค้นคว้าแห่งพะม่า ฉบับสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๓๗ กล่าวว่า จีนเรียกพวกชานว่า ไปอี คนไทยและลาวเรียก

ชาน ว่า เจี้ยว พวกชานเรียกภาษาของตนเองว่า ชวันไต* แปลว่า ภาษาของคนไต.

“ยอช สกอต ผู้แต่งหนังสือเกี่ยวกับพะม่าภาคเหนือและรัฐ-ชาน เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๐๐ เขียนไว้ว่า คำว่า สยาม อาจเลื่อนมาจากภาษาโปรตุเกสหรืออิตาเลียน Sciam หรืออาจจะได้มาจาก Sayam ในภาษามลายู แปลว่า เหลือง ก็ได้ แต่คำนี้ไม่เคยมีใช้ในประเทศของเขาเอง. คนไทยเรียกประเทศของเขาว่า เมืองไทย.” (คัดจากคำแปลของสารานัดในหนังสือ *เยี่ยมไทยอาหมสลาย เลือดของเรา* น. ๔๓๓-๓๔. ข้าพเจ้าได้เปลี่ยนคำ ศาน เป็น ชาน เพื่อความเข้าใจง่าย. ศาน ที่สารานัดแปลไว้นั้น ถอดออกมาจาก Shan โดยยี่ตวิวิธีสันสกฤตซึ่ง ศ ออกเสียงตรงกับ Sh. อีกคำหนึ่งคือ เบย ข้าพเจ้าเปลี่ยนเป็น ไป้อี้ ให้ตรงสำเนียงจีนภาษากลาง, ทัั้งนี้โดยได้สอบจากวารสารของสมาคมค้นคว้าวิชาแห่งพะม่าฉบับดังกล่าวแล้ว ซึ่งเขียนเป็นตัวอังกฤษว่า Bai Yee. ต้องขออภัยต่อสารานัดไว้ ณ ที่นี้ด้วย).

ในข้อความที่คัดมานี้ น่าสนใจตรงข้อที่ว่า การคิดค้น

* เข้าใจว่าที่ถูกจะเป็น ความไต. ในภาษาลาว, ไตลื้อ และไทใหญ่ มักใช้ คำว่า ความ กับ คำ ปนกัน. เช่น คำฮู้=ความรู้, คำจริง=ความจริง. ความไต คือ คำไต. (ข้าพเจ้าไม่มีต้นฉบับสอบ).

เรื่องที่มาของคำ สยาม-ชาน นั้น มิใช่มีอยู่แต่ในหมู่คนไทยในประเทศไทยเท่านั้น แม้ชาวไตอาหมซึ่งตามสภาพสังคมที่เป็นจริงได้กลืนหายเป็นชาวอัสสัมพื้นเมืองไปโดยสิ้นเชิงแล้ว ก็ยังสนใจศึกษา; ในความรับรู้ของเขานั้น เขารับรู้ว่า ชาน กับ สยาม เป็นคำเดียวกันอย่างแจ่มชัด.

เกี่ยวกับเรื่องความเห็นที่ว่า สยาม มาจากภาษาโปรตุเกสว่า Sciam และมาจากภาษามลายูว่า Sayam นั้น, กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์เมื่อแปลหนังสือของลาลูแบร์เรื่อง "ราชอาณาจักรสยาม" (*Du Royaume de Siam*) ก็ได้ทรงวงเล็บอธิบายแทรกไว้เหมือนกัน ดังนี้:

"คำว่า สยาม นั้นแปลกันมาก บ้างว่าเป็นภาษาขอม แผลงมาจากคำว่า จาม บางคนอ่านว่า ชยาม คือ ขอม บางคนว่าแผลงมาจากคำว่า ชาน แต่คำว่าชานนั้นเป็นภาษาจีน บ้างว่ามาจากภาษาโปรตุเกส ไชแอม แปลว่าคนร้ายกาจ บ้างก็ว่ามาจากภาษามลายู ชะยาม แปลว่าคนมั่วว่ ภาษามลายูนั้นเองก็น่าจะเดือนมาจากภาษาสันสกฤต สยาม แปลว่า สีเหลือง หรือภาษามคธว่า สาม แปลว่าสีทอง ล้วนเป็นนามที่ชาวต่างประเทศเรียกไทยว่า สยาม

* กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, จดหมายเหตุลาลูแบร์, ครุสภา ๒๕๐๕ เล่ม ๑ น. ๒๕.

เช่นจีนเรียกว่า เสียมโหลก๊ก ก็พวกสยามละไว้ ฤๅสยามลาว
นั่นเอง.”

ข้อที่ว่า สยาม มาจากภาษาโปรตุเกสว่า Sciam (เซียม)
แปลว่าคนร้ายกาจนั้น มีพู่กันมากในระยะนั้น. แต่ก็ดูเหมือน
จะถูกหัวเราะเยาะกันมากด้วยในวงการนักโบราณคดี ทั้งนี้ก็
เพราะโปรตุเกสเพิ่งมารู้จักคนไทยเอาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภาย
หลังที่เกิดชื่อสยามขึ้นในภาษาไทยแล้วตั้งหลายร้อยปี. Gerini
นักโบราณคดีตะวันออก ไกลมีชื่อผู้หนึ่งก็เคยแสดงความตกใจ
ในความเห็นข้อนี้ไว้.*

ส่วนข้อที่ว่า สยาม มาจากภาษามลายูว่า Sayam แปลว่า
สี่เหลืองหรือคนม่วงนั้น สังเกตดูจะเป็นการเสาะหาคำแปลไป
เรื่อย ๆ ตามภาษาต่าง ๆ คำที่ใกล้เคียงกับลักษณะของไทยบ้าง
นิดหน่อยเป็นใช้ได้ เท่านั้น. ไม่มีการแสดงหลักฐานทางประวัติ-
ศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างใด ว่าเหตุใดมลายูจึงจะเป็นต้นชื่อ
สยามให้ทั่วทั้งบริเวณพม่าเหนือเรียกตาม. ข้าพเจ้าเองก็ยังไม่
พบร่องรอยอะไรที่จะสื่อแสดงว่าความคิดนี้มีเค้ามูลแห่งความ
จริง.

* Gerini, *The Nagarakretagam*, Journal of the Royal
Asiatic Society 1905, July, p. 487 ft. 4.

มีอยู่ความเห็นหนึ่งที่ว่า สยามเป็นภาษาขอมแผลงมาจาก คำว่าจาม และอีกข้อหนึ่งว่า อ่าน ซยาม เป็นคำเดียวกับขอม.

เฉพาะ สยาม เป็นคำเดียวกับขอมนั้น ข้าพเจ้าปฏิเสธ ได้แน่นอนว่าไม่ใช่แน่. ขอมมีประวัติความเป็นมาของชื่อเด่นชัดต่างหากจากสยาม ข้าพเจ้าได้แยกเขียนไว้เป็นบทความยาวชิ้นหนึ่งต่างหากแล้ว พิมพ์รวมอยู่ในท้ายหนังสือเล่มนี้.

ข้อที่น่าสนใจคือเรื่อง สยาม มาจากจาม. จะขออภิปรายเรื่องนี้กันตั้งในตอนต่อไปนี้.

๒ สยามคือจาม (?)

ความเห็นที่ว่า สยาม คือ จาม หรือเพี้ยนมาจากคำว่าจาม นั้น มีอยู่สองสำนัก คือสำนักหนึ่งว่าเป็นจามในพม่า และอีกสำนักหนึ่งว่าเป็นจามในเวียตนามกลาง.

จะกล่าวถึงสำนักพม่าก่อน เพราะมีข้อเท็จจริงน่าสนใจว่า.

ผู้ที่เสนอความเห็นว่ายามมีกำเนิดออกมาจากคำว่าจามในพม่าคือนาย ตอ เซนโก อดีตเจ้ากรมโบราณคดีของพม่า. ท่านผู้นี้กล่าวว่า:

“ในเอกสารทางราชการของพม่า บรรดารัฐชนทั้งหมดทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี ถูกเรียกเป็นคำรวมว่ากัมโพชา.

เกี่ยวกับเรื่องนี้ คงเป็นที่น่าสนใจที่จะตั้งข้อสังเกตว่า คำที่เรียกว่า 'ชาน', ซึ่งพะม่าใช้เรียกคนไททั้งชนชาตินั้น, เป็นรูปคำที่เพี้ยนมาจาก 'จาม'. กัมโพชานั้นยังรู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า จามปา, และประชาชนของรัฐนี้ เรียกชื่อว่า จาม."

ต้องเข้าใจให้ต้องแท้ว่า ตอ เซนโก กล่าวว่า พะม่าเรียกไทใหญ่ในรัฐชานปัจจุบันเป็นทางการว่า กัมโพชา และยังเรียกด้วยคำว่า จามปา ด้วยอีกคำหนึ่ง. ประชาชนของจามปาที่นี้ได้ถูกเรียกว่าจามตัวย. และเชื่อว่าคำนี้เองที่พะม่าเอาไปเรียกเพี้ยนเป็น ชาน. ตอ เซนโก มิได้หมายถึงจามปาและจามในบริเวณเวียตนามกลางซึ่งเป็นชนชาติตระกูลชวา-มลายู, ดังได้เคยอ่านพบว่ามิใช่ผู้เข้าใจคำของท่านผู้ผิดไปเช่นนั้น.

ข้อที่นายตอ เซนโก, อธิบตีกรรมโบราณคดีของพะม่าบอกแก่เราว่า เอกสารทางราชการของพะม่าเรียกบรรดารัฐเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่ทั้งหมดว่า กัมโพชา นั้น เป็นความจริงเช่นนั้น โดยไม่ต้องสงสัย. ไม่แต่เพียงพะม่า มอณโบราณก็เรียกพวกรัฐไทและชนชาติที่บริเวณนั้นเป็นคำภาษาบาลีว่า กัมโพชา เช่นกัน.

-
- Taw Sein-Ko, *Some Remarks on the Kalyani Inscriptions*, Bombay 1894, p. 1, ft. 6.

จารึกกัลยาณีที่จารึกเป็นภาษาบาลีของพระเจ้ารามาริทธิปัญญธร
 กษัตริย์มอญ (พ.ศ. ๒๐๑๒-๒๐๓๕) ซึ่งจารึกในราว พ.ศ. ๒๐๒๒
 ก็เรียกพระสงฆ์คณะทางรัฐฐานหรือทางล้านนาว่า กัมโพช-
 สังฆบั๊กซ์ และมีมหาเถรชาวไทองค์หนึ่งเรียกว่า กัมโพชาปณ-
 มหาเถร.*

นอกจากจารึกมอญ พงศาวดารไทใหม่และนามาภิไธยของ
 พวกเจ้าฟ้าไทใหม่ยุคโบราณ ก็ใช้คำ กัมโพชา เป็นชื่อเจ้าฟ้า
 กันทั่วไป. ความจริงข้อนี้ พระยาประชาภิจักรจักรนัคนันท์
 รวบรวมพงศาวดารผู้ยิ่งใหญ่ผู้หนึ่งของไทย ก็เคยได้กล่าวชี้แจง
 ไว้ในพงศาวดารโยนกอันลือชื่อของท่านเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ว่า:

“... แม้คนชาติไทยใหม่หรือเงี้ยวซึ่งพะม่าเรียกว่าชานคือ
 สยามนั้น ก็ถือตนว่าเป็นวงศ์กัมโพชในอภิไธย ตำแหน่งนามเจ้าฟ้า
 เงี้ยวหรือไทยใหม่ทั้งหลายย่อมออกนามว่าเป็นวงศ์กัมโพชดังนี้

“เจ้ากัมโพชรัฐฐะมหาวงศ์ศรีปวรสุธรรมราช เจ้าเมืองนาย

“เจ้ากัมโพชรัฐฐะมหาวงศ์ศรีสุธรรมราช เจ้าฟ้าเมืองไล่ค่า

“เจ้ากัมโพชศรีมหาวงศ์ศรีธรรมราช เจ้าฟ้าเมืองบัน

-
- Blagden, *Epigraphia Birmanica Vol. III pt. II, Mōn Inscriptions Section II*, Rangoon 1923, pp. 84, 197. รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดูบทความเรื่อง *ขอมคืออะไร* ทยัเล่มนี้ด้วย.

“เจ้ากัมโพชรัฐระวงศ์สีหธรรมราช เจ้าฟ้าเมืองป/

“เจ้ากัมโพชรัฐระมหาวงศ์ศรีราช เจ้าฟ้าเมืองมอกใหม่-
(คอกไม้)

“เจ้ากัมโพชรัฐระศรีปวรมหาวงศ์สุธรรมราช เจ้าฟ้าเมือง
ยอง

“เจ้ากัมโพชมหาวงศ์ เจ้าฟ้าเมืองซีเปาะ

“ชื่อเมืองแสนหัวนั้นชื่อว่าเมืองศิริวิลาศมหากัมโพชสังฆโก-
สามพี

“เพราะฉะนั้นควรทราบว่ นามกัมโพชนั้นใช้แต่จำเพาะเขมร
อย่างเดียวกั้หาไม่ แต่กาลก่อนโน้นเขาย่อมเรียกพวกไทยว่า
กัมโพชด้วย.”

จากนี้จะเห็นได้ว่าที่เอกสารทางการของพะม่ายุกก่อนเรียก
บรรดารัฐชานด้วยคำรวมว่า กัมโพชา นั้น ก็มาจากชื่อทางการ
ของตำแหน่งเจ้าฟ้าประจำเมืองเหล่านั้นนั่นเอง; ส่วนเหตุผลที่ว่า
ทำไมรัฐชานเหล่านั้นจึงใช้ชื่อกัมโพชา ข้าพเจ้าได้อภิปรายปัญหา
นี้ไว้ในบทความเรื่อง “ขอมคืออะไร?” ในท้ายหนังสือเล่มนี้
แล้ว.

คราวนี้มาถึงข้อที่นายตอ เซนโก กล่าวว่ารัฐกัมโพชาทั้ง

• พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก, ศิลปบรรณาการ ๒๕๐๔, น. ๒๐.

หมคนั้น ยังมีชื่อเรียกกันอีกอย่างหนึ่งด้วยว่า จามปา และชาวเมืองในรัฐเหล่านี้เรียกชื่อกันว่า จาม. ชื่อกัมโพชาไปเข้ากับชื่อกัมพูชาของเขมรแล้วยังไม่พอ ยังมีชื่อจาม-จามปา ไปเข้ากับอาณาจักรจามปาและชาวจาม ในบริเวณเวียดนามใต้และเวียดนามกลางอีกด้วย.

ชื่อจามหรือจามปานั้นยังมีติดเป็นชื่อบ้านเมืองในรัฐชานอยู่จนทุกวันนี้ เช่น หม่านจัม (บ้านจาม), เกชีหม่านจัม (เกชีบ้านจาม) และ จามก่า (จามปา, จำปา), แต่ละล้วนเป็นเมืองใหญ่: จามก่า เป็นนครรัฐแห่งหนึ่ง, เกชีหม่านจัม ก็เป็นนครรัฐแห่งหนึ่ง มีเจ้าฟ้าปกครองขึ้นอยู่ในสหพันธรัฐเมิงไต (รัฐชาน) ดังนี้เป็นต้น.

ตอ เซนโก มีความเห็นว่า คำเรียกชาวไตในรัฐกัมโพชาหรือจามปาแห่งพะม่าเหนือว่า จาม นี้เอง ที่พะม่าเอาไปเรียกเพี้ยนเป็น ชาน (เขียน ชาม), และในที่สุดก็เลยใช้เป็นชื่อเรียกชนชาติชาติไตทั้งหมดทุกถิ่น, ซึ่งนี้ย่อมหมายความว่าคำ จาม นี้เองเป็นต้นกำเนิดของคำ สยาม.

ความเห็นของตอ เซนโกนี้น่าสนใจ. แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้า

๑ คุรยละเอียงคิน บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓.

มีความรู้สึกตรงข้ามกับตอ เซนโก คือเห็นว่าชื่อ จาม ในรัฐ
 เมิงไต้หวัน น่าจะเป็นการนำเอาคำ ซาม-ซาม ที่ตนถูกเรียกขาน
 มาก่อนแล้วนั้น ไปตัดแปลงให้เป็นชื่อบ้านเมืองแบบอินเดีย
 ซึ่งในอินเดียก็มีจัมปานครอยู่แต่โบร่ำโบราณ. ทั้งนี้เพราะพวก
 พะม่า-มอญ-ไตในบริเวณสหภาพพะม่าแต่โบราณ มีทางโน้ม
 แห่งความนิยมที่นำเอาชื่อพื้นเมืองเดิมของตนไปตัดแปลงให้
 ตรงกับชื่อสันสกฤตของบ้านเมืองในอินเดีย, ทั้งนี้โดยอิทธิพล
 ของพุทธศาสนาที่ตนนับถือบูชา. และถ้าเรานึกถึงชื่อ ส้าน ที่
 จีนเรียกมาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๖๕๐ แล้ว ก็จะต้องรู้สึกว่ชื่อ
 ส้าน-ซาม ฯลฯ ได้เกิดขึ้นก่อนที่จะปรากฏชื่อ จาม หรือ
 จามปาขึ้นในหมู่รัฐชานทางพะม่าเหนือทีเดียว.

แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าก็ยังเปิดประตูกว้างอยู่สำหรับแนว
 ความคิดของนายตอ เซนโก และคิดว่านักศึกษาค้นคว้าสนใจน่าจะ
 ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้อย่างกว้างขวางดูบ้าง.

คราวนี้มาพิจารณาถึงทรรศนะที่ว่า สยาม คือ จามแห่ง
 เวียดนามกลาง, ซึ่งเป็นอีกสำนักหนึ่ง, ดังที่กรมพระนราธิป-
 ประพันธ์พงศ์ รวบรวมมากล่าวไว้ว่า “คำว่าสยามนั้นแปลกัน
 มาก บ้างว่าเป็นภาษาขอมแผลงมาจากคำว่าจาม . . .” เรื่อง

ความเห็นว่ายามเป็นคำเดียวกับจาม (แห่งเวียตนามกลาง) นี้ ในปัจจุบันก็ยังได้ยินพูดกันอยู่. บางท่านก็พยายามพิสูจน์ว่ายาม กับ จาม เป็นชนชาติเดียวกัน โดยพิสูจน์ว่า จามนั้นก็คือคนไทยเราเอง.

ข้าพเจ้าจะขอเล่าถึงต้นกำเนิดแห่งความคิดนี้เสียก่อน.

ในระยะหลัง ๆ นี้ ได้มีสมมุติฐานใหม่เกิดขึ้นในวิชามานุษย-
ชาติวงศ์วิทยา, ผู้เสนอสมมุติฐานขั้นที่แรกคือ ดร. ปอล เบเน-
ดิกท์ ชาวอเมริกัน ซึ่งเสนอผลงานค้นคว้าออกสู่สาธารณะเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๘๕ (Paul Benedict, *Thai, Kadai and Indonesian,
a new alignment in Southeastern Asia*, American An-
thropologist, Vol. 44, New York 1942). ดร. ปอล เบเนดิกท์
เป็นนักนิรุกติศาสตร์ ศึกษาชาติวงศ์ของชนชาวเอเชียอาคเนย์
โดยถือกลุ่มภาษาเป็นหลักวิเคราะห์. ต่อมา ก็ได้มีผู้ค้นคว้ากัน
อีกมาก. สมมุติฐานใหม่ก็คือ ลบล้างทฤษฎีเก่าที่ว่า ไท-ไทเป็น
ชนชาติตระกูลมอญโกล, หากเป็นชนชาติในตระกูลเดียวกับชาว
-มลายู. งานศึกษาของนักมานุษยชาติวงศ์วิทยากลุ่มนี้ น่าสนใจ
มาก, ตอบปัญหาใหม่ๆ ได้หลายปัญหา, ผู้สนใจควรลอง
ศึกษาดู (ควรดู E. Seidenfaden, *The Thai Peoples*, Vol. I,

Publication of the Siam Society, Bangkok 1958).

ทฤษฎีที่น่าสนใจนี้ เราต้องจับให้มั่นว่า เสนอเฉพาะเรื่อง
ต้นกำเนิดของชาติที่พูดภาษาไทย-ไท กับชวา-มลายู ว่ามี
ต้นกำเนิดร่วมกัน. เราต้องไม่ลืมว่า โดยทางเศรษฐกิจ, การ
เมือง และวัฒนธรรมรวมทั้งภาษา ต่างก็ได้แยกกันออกไป
พัฒนาลักษณะเฉพาะแห่งชนชาติของตนขึ้น ซึ่งนานนับหลาย
พันปีแล้ว. แต่ละสาขา ก็มีชาติ (Nation) ของตนขึ้น และ
บ้างก็มีรัฐประชาชาติ (National State) ของตนขึ้น, หรือบ้างก็
รวมอยู่ในรัฐประชาชาติของชนชาติอื่น.

จาม เป็นชนชาติในตระกูลภาษาชวา-มลายู. ภาษาจามที่
พูดทุกวันนี้ ยังคงเป็นภาษาเดียวกับภาษามลายูอยู่ เป็นแต่
เพี้ยนกันบ้างเหมือนไทยกับลาว. การกล่าวทางมานุษยชาติวงศ์
วิทยาว่า ไทยกับจามเป็นชนชาติที่มีตระกูลกำเนิดดั้งเดิมอัน
เดียวกันนั้น ไม่มีอะไรขัดข้อง (ส่วนจะจริงหรือไม่จริงนั้น
เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องค้นคว้ากันตามหลักวิชา). แต่การที่จะ
เอาชาติจาม ซึ่งมีเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเฉพาะ
ชาติของเขา มาเหมารวมว่าก็คือคนไทยแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
ซึ่งมีเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเฉพาะชาติของตนอีก

ต่างหาก, เช่นนี้, ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย และไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง. อีกหน่อยคงจะมีนักประวัติศาสตร์จามที่คลั่งชาติขึ้นมา แล้วเขียนว่า ไทย หรือสยามนั้น ที่จริงก็คือชาติจามนั่นเอง, คงจะสนุกดีพิลึก!

คราวนี้ก็มาถึงการพิสูจน์ว่า จาม คือ สยาม.

การพิสูจน์ว่า จาม คือ ไทย หรือ สยาม นั้น เท่าที่ได้พบ ก็ทำกันง่าย ๆ, นั่นคือ: ตรวจดูคำในศิลาจารึกจามโบราณ คัดเอาคำที่คล้ายคำไทย หรือใกล้เคียงคำไทยออกมาสักไม่กี่คำ แล้วก็ลองข้อสรุปว่า จามก็คือคนไทย เพราะจารึกโบราณใช้ภาษาไทยปนอยู่.

ตัวอย่างหนึ่งที่ได้พบ นักโบราณคดีบางท่านนำมาแสดงว่า จามคือไทยหรือคือสยาม ก็คือ จารึกภาษาจามชั้นเล็ก ๆ ชั้นหนึ่งของกษัตริย์จามศรีปรมเสวร วรรณเทพ ลงมหาศักราช ๙๗๗ (พ.ศ. ๑๕๙๘) อักษรจารึกเป็นดังนี้:

ถอดตามตัวอักษรออกเป็นอักษรไทย ดังนี้:

๑๐๑ โอิ นมศุ ศิวาย ๑๐๑

๗ ศกกราช ๕๑๗ ๗ กาล ยำโปกุ ศรี ปรมเสวรว ว(ร)มมเท
 ปุณะ กุหา ^(รี) นีย
 แปลเป็นไทยว่า:

โอม นมัสการแด่พระศิวะ

ศักราช ๕๑๗, กาล ยำโปกุ ศรีปรมเสวรว วรมมเท บูรณะกุหา^{นี้}.
 พุลง่าย ๆ ก็คือ บอกว่ากษัตริย์ชื่อ ศรีปรมเสวรว วรมมเท
 บูรณะกุหา^{นี้}เมื่อมหาศักราช ๕๑๗ (พ.ศ. ๑๕๕๘) เท่านั้นเอง.

ขอให้ดูตัวจารึกว่า ช้างหน้าชื่อกษัตริย์ ศรีปรมเสวรวรมม-
 เทพ ^{นี้} มีคำนำหน้าว่า ยำโปกุ.

คำ^{นี้}มีนักโบราณคดีไทยบางคนบอกว่าเป็นคำไทย คือโปกุ
 นั้นตรงกับ ฟ็อกุ นั้นคือเรียกกษัตริย์ว่า ฟ็อกุศรีปรมเสวรว-
 วรมมเท.

อีกคนหนึ่งกล่าวว่า ยำ ^{นี้}คือ ยาม ซึ่งแปลว่าเวลา, หรือ
 มิฉะนั้นก็อาจจะอ่านว่า ยา (คือถือเอาเครื่องหมายคล้ายนิคคหิต
 ข้างบนตัว ยา เป็นเครื่องหมายอักษรโฆชะให้เป็นอโฆชะ, แบบ
 เครื่องหมายพินทุ " ของเขมร). มีอธิบายอีกว่า ยา คำ^{นี้}ตรง
 กับภาษาไทยอีสานใช้เรียกคนเฒ่าเฒ่า คือ อย่างคำว่า ยาพ่อ,

ยาแม่ ฯลฯ. และมีความเห็นว่า โปกุ นั้นต้องอ่านถออกอักษรออก
เป็น โปกุ จึงจะถูก และโดยเหตุนี้ ย่าโปกุ จะต้องอ่านว่า ยาฝ้อกุ
(=ยาฟ้อกุ).

รวมความว่า ยาฝ้อกุ ก็คือ เสต็จฟ้อกุ.

ส่วนคำจารึกว่า ปุณะ กุหา (นีย ซึ่งแปลว่า บุรณะกุหา^๕
ก็ได้มีการเทียบว่า ไทยโบราณเคยใช้คำ บุณะ เหมือนกัน เช่น
ในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐมีว่า “ศักราช ๘๒๐ ชาลศก
ครั้งนั้นให้บุณะพระศาสนาบริบูรณ์ แลหล่อรูปโพธิสัตว์ ๕๐๐
ชาติ” (อ่านรายละเอียดใน ขจร สุขพานิช, *จารึกจัมปานคร*,
วารสารศิลปากร ปีที่ ๕ เล่ม ๕, มกราคม ๒๕๐๕ และ ทองสืป
ศุภะมารค, *บันทึกจัมปานคร*, วารสารศิลปากรปีที่ ๖ เล่ม ๑,
พฤษภาคม ๒๕๐๕, อักษรจารึกนี้จำลองมาจากบทความชิ้นแรก
ซึ่งเข้าใจว่าจะจำลองออกมาจากบทความใน *Bulletin de l'
Ecole française d' Extrême-Orient*, Tome 15, pt. 2, 1915
อีกชิ้นหนึ่ง).

ความจริงแล้ว ย่าโปกุ นั้นเป็นคำจามโบราณ และมีราก-
ฐานที่มาทางภาษาชวา-มลายู (จามเป็นชนชาติตระกูลชวา-
มลายู ที่ตกค้างอยู่บนผืนทวีป ไทยโบราณจัดไว้เป็นพวก แหก

คือ แขกจาม แยกขวา แยกมลายู).

ย่า เป็นคำภาษาจามโบราณที่ตรงกับภาษาชวาและมลายูว่า ยัง (เพี้ยนกันนิดหนึ่งเหมือน บาลีว่า พุทฺธ สันสกฤตว่า พุทฺทมุ ฉะนั้น). ยัง คำนี้ แปลว่า เทวะ, เทพเจ้า, พระผู้เป็นเจ้า. ในวรรณคดีอิเหนาของเราก็มีใช้ เช่นในชื่ออิเหนามีว่า “หยัง หยังหนึ่งหรัตอินตรา . . .” นี่เป็นคำชวา-มลายูทั้งคู่กัน คือ ยัง ยัง นิงรัตอินตรา. ยัง ยัง นั้นแปลว่า มหาเทพ, หรือเทพแห่งเทพ หรือเทพผู้เหนือเทพทั้งหลาย (นิงรัต คือ แห่งรัฐ; อินตรา คือ อินทรา) แต่ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งยืมคำชวา-มลายู มาใช้ในบทละครเรื่องอิเหนานั้น มักจะชอบเติม ห เข้านำหน้า คำมลายูประเภทอักษรต่ำเดี่ยวเสมอ เช่น บุงา (ดอกไม้), บุลัน (พระจันทร์), ยีวา (ดวงใจ) ไทยเอามาใช้เป็น บุหงา, บุหลัน, ยีหวา หรือ ยิวา. ฉะนั้นเอง ยัง ยัง จึงมาเป็นในกลอนไทยว่า หยังหยัง. คำว่า ยัง นี้ ปัจจุบันยังใช้อยู่ในภาษามลายู เช่นใช้ในคำนำหน้าพระนามกษัตริย์ว่า ยังตี เปอรตวน อากง... (เปอรตวน=ผู้เป็นเจ้า; อากง=ใหญ่ยิ่ง), หรือเรียกตำแหน่งผู้ว่าการนครว่า ยังตี เปอรตวน เนการา (เนการา=นคร). คำยัง นี้เมื่อประกอบอุปสรรค กะ และบัจจัย อัน แล้วก็ เป็น กะยังงัน

(ka-yang-an) แปลว่า เมืองแมนแดนสวรรค์, ดูเหมือน
ในอิเหนาจะมีใช้ว่า กระจาหงัน. ยังในภาษามลายูบางครั้งก็แปล
ว่า พระ เช่น ชัมบะหัยยัง แปลว่า ไหว้พระ, แต่หมายถึงพระ-
เจ้าหรือพระพุทธรูปหรือเทวรูป มิได้หมายถึงพระที่เป็นคน.

ถ้าตรวจดูในบรรดาภาษาตระกูลชวา-มลายูแล้ว จะพบว่า
มีคำ ยัง ใช้ด้วยกันทั้งนั้น, และมีความหมายในเชิงเทวะ, เจ้า,
อะไรในทำนอง^{๕๕๕}นี้. จะขอเทียบให้เห็นดังนี้:

ชวา	-	ยัง, หัยยัง (yan, hyan)
มลายู	-	ยัง, ยังยัง, กะยังงัน, ชัมบะหัยยัง.
ขำระแด	-	ยัง (yan)
ขำปี	-	ยัง (yan)
บนาร์	-	อียง (iān)
เสตยง	-	จยัง (jan)
คายัก*	-	ซังอัยยัง (sanian)
จามบัจจุบัน	-	ยัง
จามโบราณ	-	ย้า

* ขำระแด, ขำปี, บนาร์ เป็นชาวบาหลี เขตสายชวา-มลายู ซึ่งอยู่ใน
บริเวณประเทศลาวและเวียตนาม; เสตยง เป็นชนบาหลีในกัมพูชา เขต
สายชวา-มลายูเช่นกัน; คายัก เป็นพวกในบอร์เนียว. (ดูพจนานุกรม
จาม-ฝรั่งเศสของ Aymonier และ Cabaton)

คราวนี้ลองตรวจดูในภาษาจามปัจจุบัน. จามปัจจุบันนี้ใช้คำ ยัง สำหรับเรียกทေး, พระเจ้า, ผี, สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบางครั้งก็ใช้หมายถึงกษัตริย์. เทียบกับคำไทยแล้ว ยัง ในภาษาจาม ก็มีคำเท่ากับคำว่า พระ ของไทย, ซึ่งใช้นำหน้าอะไรได้มากมาย เช่นพระอาทิตย์ จามเรียกว่า ยัง หเรย (yan̄ harei) ยัง นั่นคือ พระ และ หเรย คือ วัน (มลายูว่า ฮารี); เทวรูปหรือพระรูปของสิ่งที่เคารพ จามเรียกว่า ยัง รูป (yan̄ rūp) ดังนี้เป็นต้น.

ทั้งนี้แสดงให้เห็นรากฐานทางภาษาชวา-มลายูมานี้ จึงเห็นได้ชัดว่า ไม่ควรที่ใครจะไปลากเอาคำ ยำ ของจามโบราณมาเป็นคำในภาษาไทยว่า ยา หรือ ยาม. จริงอยู่เฉพาะในจารึกแห่งนี้อาจจะมีบังคับให้ ยำ แปลความว่า ยาม, เวลา ได้ แต่ในจารึกแห่งอื่นๆ แล้ว จะแปลว่า ยาม, เวลา ไม่ได้เลย เพราะคำนี้มีใช้ทั่วไปบ่อยๆ ในเมื่อจะเอ่ยนามกษัตริย์! อนึ่งข้อที่เอา ยำ มาขึ้นอ่านเป็น ยา และว่าเป็นคำเดียวกับคำอีสานที่มีใช้เรียก ยาพ่อ ๆ ล ฯ นั้น, อันนี้ไม่ตรงความเป็นจริง. คำไทยอีสานที่ใช้เรียกผู้ที่เคารพนับถือนั้น คือ ญา เสียงโฆชะ ขันนาสิก, ไม่ใช่ยา. คำเต็มของ ญา คือ อาชญา หรือ อาญา

(หมายความว่าผู้มีอำนาจ หรือผู้ถืออาชญาสิทธิ์). ในภาษาลาว
 ปัจจุบัน คำ อาณา, อาชญา ยังมีใช้อยู่มาก, และใช้เป็นคำ-
 นามหมายถึงตัวเจ้านายผู้ครองเขตหรือตำบล, อำเภอก็ได้ด้วย เช่น
 เรียกว่า อาชฌาณายบ้าน เป็นต้น. สำหรับคำ อาชญา ที่ใช้เรียก
 ผู้ที่เคาะรพยำเกรงเพื่อยกย่อง, และมักจะหัดสันเป็น ฉาน^๕, ใน
 ภาษาจามโบราณก็มีเช่นกัน ใช้ว่า อาชญา (*Index, Bulletin*
de l'Ecole française d'Extrême-Orient, Tome XV, pp.
193-210 ดูคำ *ajjā*) ฉะนั้นการที่จะเอาคำ ยำ ไปเหยียด
 เป็น ยา และจะนำไปปนกับ อาชญา ซึ่งจามโบราณก็มีใช้เป็น
 อีกคำหนึ่งต่างหาก จึงไม่ถูกต้องอย่างเด็ดขาด. สาเหตุที่ทำให้
 เกิดไขว้เขวเช่นนี้ เกิดมาจากการศึกษาจารึกจามเพียงแห่งเดียว
 ไม่ได้ศึกษาโดยสัมพันธ์เทียบเคียงกับแห่งอื่น, เห็นคำอยู่คำ
 เดียวแล้วก็นึกคิดเพื่อผันไป!

คราวนี้มาดูคำ โปกุ บ้าง. นักประวัติศาสตร์บางคนสันเต็น
 ว่าเป็นคำไทย คือ พ่อกู.

ภาษาจามโบราณคำนี้ ยังมีใช้อยู่ในภาษาจามปัจจุบัน. คำว่า
 โป หรือ ปุ (มีสองเสียงแล้วแต่พูดเน้นหรือไม่เน้น) แปลว่า
 นาย, เจ้านาย หรือใช้เรียกนำหน้าบุรุษที่ ๒ ด้วยความเคารพ

ทำนอง ท่าน ในภาษาไทย. คำนี้มีใช้ในภาษาตระกูลชวา-มลายูทั่วไป แต่เสียงเพี้ยนกันเป็น โป บ้าง เปาะ บ้าง ปุ บ้าง. (*Dictionnaire Cam-Français*, Aymonier et Cabaton, Paris, Imprimerie Nationale, 1906 pp.287, 309)

ส่วน กู นี้มีสองความหมาย. ความหมายหนึ่งนั้น คือ กู, ตัว กู เป็นคำกร่อนเสียงมาจาก เกา (ไทยอาหมเรียก กู เป็น เกา เหมือนกัน เช่น เกาเป็นไต). ส่วนอีกความหมายหนึ่งนั้น กู หมายถึงเทพเจ้า, กษัตริย์, หรือใช้นำหน้าชื่อเพื่อยกย่อง. คำ กู ของจามคำนี้ ตรงกับภาษามลายูว่า กู ซึ่งมลายูก็นิยมสองความหมายเช่นกัน.

คราวนี้มาดูคำรวม คือ ยำ โป กู ในศิลาจารึกของจามบ้าง.

ในภาษาจามปัจจุบัน ยังมีคำ ยัง โป กู ใช้อยู่. เป็นคำใช้เรียก พระผู้เป็นเจ้า, กษัตริย์ เทียบกับไทยได้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ที่ใช้เรียกเทวาก็มีเช่น ยังโปกู ติปะ คือ พระศิวะ. (*Dictionnaire Cam-Français*, p. 72)

คำ โปกู นี้ ได้พบว่า มีตรงกันในภาษามลายู. มลายูปัจจุบันมีคำ เปาะกู แปลเป็นไทยได้ว่า พ่อกู, เจ้ากู, ใช้เป็นคำเรียกเจ้านายหรือผู้สูงอายุเพศชาย, ถ้าเพศหญิงต้องเปลี่ยนเป็น

เมาะกู (คือแม่กู) ในภาษาชวาก็มีคำเรียกเจ้านายชายว่า ประกู เช่น ประกู ภูวโน . . .

คำ โปกู-เปาะกู-ประกู เป็นคำในตระกูลภาษาชวา-มลายู เมื่อคำแปลบังเอิญตรงกับคำไทยเข้า ก็ไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดอะไร เพราะคำในภาษาไทยที่มีรากเหง้าตรงกับภาษาชวา-มลายูก็มีไม่น้อย, และอีกอย่างหนึ่งคำเรียกพ่อเรียกแม่ในภาษาต่าง ๆ ตรงกันเกือบครึ่งโลกก็ว่าได้. ข้อสำคัญคือ ไทยไม่เคยใช้คำ พ่อกู เป็นคำนำหน้าเรียกชอภักดิ์หรือเจ้านายเลย. คำเกี่ยวกับ กู ที่ไทยโบราณใช้นำหน้าผู้ที่เคารพยกย่องมีแต่ เจ้ากู (เจ้าของกู) ซึ่งใช้เรียกพระพุทธเจ้าหรือภิกษุสงฆ์, ไม่เห็นมีคำ พ่อกู. คำว่า พ่อ ของไทยไปคล้ายกับ โป, เปาะ ในภาษาจามโบราณและภาษามลายู, อันนี้ถูกต้อง, และรากเหง้าอาจจะเป็นคำเดียวกันก็ได้. ถ้าไทยเป็นชนชาติในตระกูลเดียวกับชวามลายูตามทฤษฎีใหม่; กู ของไทย-จาม-มลายู ก็อาจเป็นคำเดียวกันได้ด้วยเหตุผลเดียวกัน. แต่ โปกู เป็นคำพิเศษ มีความหมายเฉพาะในภาษาจาม และเปาะกูก็เป็นคำพิเศษที่มีความหมายเฉพาะในภาษามลายู, ซึ่งคำพิเศษนี้ไม่มีในภาษาไทย ไทยโบราณไม่เคยมีความรับสำนึกทางสังคมอันนี้. เราจะ

ใช้มาพิสูจน์ว่า จามคือ ไทย คือ สยาม หาได้ไม่, มิฉะนั้น มลายู ก็จะต้องเป็นไทยไปด้วย!

ถัดไปก็คือคำ ปุณะ ซึ่งแปลว่า บุรณะ หรือ ซ่อมแซม. คำนี้ว่าตรงกับในภาษาไทยโบราณ ยกตัวอย่างจากพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า “ศักราช ๘๒๐ ชาลศก ครั้นนั้นให้บุณพระศาสนาบริบูรณ์, แลหล่อรูปโพธิสัตว์ ๕๐๐ ชาติ”^{*} อันที่จริงคำ ปุณะ หรือ บุณะ ล้วนเป็นคำปากตลาดที่กร่อนมาจาก ปุณ ในภาษาสันสกฤต หรือ ปุณฺณ ในภาษาบาลี. พวกจามโบราณ ถือศาสนาพราหมณ์, ดังจะเห็นได้ว่าในจารึกนี้เองก็ขึ้นต้นด้วยการบูชาพระศิวะ, ฉะนั้นจึงไม่ประหลาดอะไรที่จะยืมคำสันสกฤตมาใช้และออกเสียงอย่างล้นจาม, และก็ไม่มีประหลาดอะไรที่จะยืมคำตรงกับที่ไทยยืมมา, เพราะต่างฝ่ายก็ต่างยืม. ถ้าจะคัดเอาคำสันสกฤตออกมาจากภาษาจามโบราณ ก็จะได้คำที่ตรงกับคำภาษาสันสกฤตในภาษาไทยทั้งโบราณและปัจจุบันทีเดียว, ถึงในภาษาชวาและมลายูปัจจุบันก็มีคำสันสกฤต

* ขอให้สังเกตว่า “บุณพระศาสนาบริบูรณ์” มิได้แปลว่าบุรณะพระพุทธรศาสนาให้บริบูรณ์. ศาสนาในที่นี้ต้องเป็นในความหมายว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า คือ พระไตรปิฎก, จึงมีการซ่อมแซมให้ครบครันบริบูรณ์ได้. (ในภาษาบาลี ศาสนา แปลว่า คำสอน)

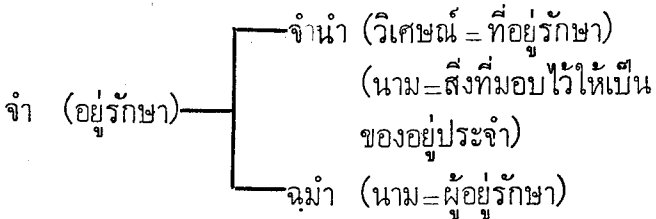
ที่ตรงกับในภาษาไทยไม่น้อย, ยิ่งถอดตัวอักษรมาเทียบกันจะเห็นชัดว่าเป็นคำเดียวกัน แต่ออกเสียงแล้วบางคำก็ห่างกันคนละโยชน์ไปเลย.

การพิสูจน์ว่าจามคือไทยของนักโบราณคดีบางท่านที่กล่าวถึงนี้ มียกคำในจารึกจามมาอีกหลายคำ (โปรดดูรายละเอียดในวารสารศิลปากรที่อ้างไว้) ข้าพเจ้าจะไม่อภิปรายให้นอกเรื่องเกินควรในที่นี้ แต่จะขอชี้แจงว่า คำเหล่านั้นล้วนเป็นคำที่มีรากฐานทางภาษาชวา—มลายูทั้งสิ้น และบางคำก็ลากจูงให้อ่านผิดเสียงเดิมจนกลายเป็นคนละคำคนละสระ เพื่อให้เข้าเสียงไทย (ข้าพเจ้าอาจจะได้เขียนอภิปรายในโอกาสอันควร).

ที่นี้มากล่าวถึงคำ สยาม กับ จาม. ความเห็นสำนักนี้^๕ได้แสดงหลักฐานว่า จาม เชื่อมโยงกับ สยาม ในทางรูปคำและรูปเสียงอย่างไร, มีแนวทางพัฒนามาอย่างไร, กล่าวแต่ว่าเป็นภาษาขอม แผลงมาจากคำว่า จาม. ขอม ในความหมายของกรมพระนราฯ คงจะหมายถึงเขมรโบราณ. ข้าพเจ้าตามค้นไม่พบแนวทางว่าในภาษาเขมรจะมีการแผลง จาม ออกเป็น สยาม ได้อย่างไร. เขมรเรียกจามว่า จาม เรียกสยามว่า เสียม หรือ เขียม, เป็นคนละคำ คนละอักษร คนละสระ, ยังมองไม่เห็น

ทางจะแปลงได้. การแปลงคำในภาษาเขมรนั้นมักกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ไม่ใช่แปลงได้ตามใจชอบ, และแปลงโดยมีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนหน้าที่ของคำในประโยค, ไม่เหมือนภาษาไทยซึ่งแปลงแล้วยังคงมีความหมายเดิมเสียส่วนใหญ่. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่มีทางแปลงเป็น สย เลย ไม่ว่าในภาษาเขมรโบราณยุคก่อนนครธรรม หรือในยุคนครธรรม และหรือในยุคปัจจุบัน.

พยัญชนะ จ ในภาษาเขมรโบราณ (รวมทั้งปัจจุบัน) จะแปลงได้ก็เป็น จำน และ จุม เท่านั้น, เช่น

จุ่มำ เป็นคำสมันนครธรรม หมายถึงผู้ทำหน้าที่ดูแลรักษา หรือผู้รักษา เช่นในคำว่า “จุ่มำพระบาณชี” หมายถึง ผู้รักษาพระบัณชี นั่นคือ นายบัณชี หรือ สมุหบัณชี. (การแปลงชนิดแทรก ม ลงกลางคำ ให้แปลว่า ผู้ เช่นนี้, ไทยเรามีเยี่ยมมาใช้น้อยมาก)

ที่นี้ในคำันสระ, สระอา (จาม) ไม่อาจที่จะแปลงเป็นสระเอีย (เซียม) เลยโดยเด็ดขาด, ไม่ว่าในภาษาเขมรยุคใด!

เขมรโบราณรู้จักชาวสยามซึ่งเขาเรียก เขียม ตี เขาเขียนชื่อนี้ตามอักษรวิธีของเขาว่า “สฺยฺยา” ขณะเดียวกันเขารู้จักจามปา หรือจามตี เขาเรียก จามปา และก็มีคำ “จามปา” ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของเขามากมายหลายแห่ง, ทั้งนี้เพราะเขาต้องรบรบับขันเกี่ยวกับจามอยู่เสมอ, เคยเสียเมืองกับจาม, เคยยึดครองจาม ฯลฯ ไม่มีทางเป็นไปได้เลยที่เขาจะเอา เขียม ไปปนกับจาม หรือ จามปา ไม่มีทางเลยที่เขาจะเอา จาม มาแผลงเป็นสฺยฺยา!

อภฺยฺยฺย

ภาพอักษร จามปฺยวน อันหมายถึงจามและขวน (ฉวน) จำลองออกมาจากศิลาจารึก ณ ปราสาทพระขັນเหนือเมืองนครธม, เป็นจารึกภาษาสันสกฤตของชัวรรษมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๓๓๕) - จาก *BEFEO Tome XLI, 1941, Fasc. 2.*

จามเป็นชาติโบราณที่มีอารยธรรมเฉพาะชาติในระดับสูง มีประวัติการณ์ของตนมาหลายพันปี จดหมายเหตุพงศาวดารจีน รู้จักจามหรือจามปามาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๗๐๐. ชนชาติในแหลมอินโดจีนนี้ ในยุคโบราณล้วนรู้จักจามตีทั้งนั้น และพากัน

เรียกเขาว่า จาม หรือ จามปา ชัดตรงตามเสียงคำหมดในทุกภาษา มียกเว้นแต่จีนที่เรียกเป็น จ้าน เพราะภาษากลางไม่มีแม่กม. ชนชาติไท-ไท ก็รู้จักจามมานับพันปี อย่างต่ำที่สุดก็สมัยอาณาจักรเงินยาง ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๒๐๐ (ดูบทที่ ๕) และไทยก็เรียกเขาว่า จาม มาแต่นั้น; เช่นเดียวกัน จามก็รู้จักไทยดีมาแต่ครั้งนั้น และเรียกไทยว่า เขียม (เสียงนอนูมาน จากอักษรจารึกของจามที่เขียน สยาม ในเรือน พ.ศ. ๑๕๐๐ ดูบทที่ ๕). จะเห็นได้ว่า จาม กับ สยาม (เขียม) แยกกันเด่นชัดเป็นสองชนชาติมาตั้งแต่ครั้งพันปีก่อน และชนชาติในแหลมอินโดจีนนี้ รวมทั้งจีนตลอดไปถึงชาว ล้วนรู้จักชนชาติทั้งสองนี้ดีในชื่อที่ต่างกันเด็ดขาด. เรามองไม่เห็นทางเลย ว่า จาม กับ เขียม หรือ สยาม จะปนกันได้อย่างไร.

มีทางเดียวที่จะช่วยคิดให้เป็นได้ก็คือ ต้องคิดบนพื้นฐานของทฤษฎีที่ว่า ไทเป็นชนชาติในตระกูลชวา-มลายู (Malayo Polynesian). แล้วตั้งสมมุติฐานว่า ไท กับ จาม เคยอยู่ร่วมแหล่งเดียวกันมาระยะยาวในสมัยหลายพันปีก่อน, คือในสมัยตั้งแต่ภาษาไทกับจาม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, และตอนนั้นมีชื่อเรียกชนเผ่านี้ว่า จาม หรือ ชาม อะไรอย่างหนึ่ง; ต่อมา

ภายหลังเกิดแยกจากกันเป็นสองพวก พวกหนึ่งแยกไปเป็นไต, พัฒนาภาษาของตนขึ้นเป็นคำโดด, มีวรรณยุกต์กำหนดความหมายของคำ แล้วยังคงได้ถูกเรียกด้วยชื่อเก่าต่อมาจนกลายเป็น ซาม-ชยาม-เซียม-สยาม; ส่วนอีกพวกหนึ่ง แยกไปริมทะเล พัฒนาภาษาของตนไปในอีกแนวทางหนึ่ง คือไม่มีเสียงวรรณยุกต์, มีการประกอบคำด้วยอุปสรรค (คำเติมหน้า), บัจจย (คำเติมท้าย) และอาคม (คำแทรกกลาง) แล้วพวกนี้เองคือพวกที่เรียกตัวเองว่า จาม.

สมมุติฐานดังกล่าวนี้ ดูห่างไกลนัก. ยังจะต้องค้นคว้าให้พบแนวทางมากกว่านี้ และเรื่องนี้จะต้องเกิดขึ้นในสมัยหลายๆ พันปีมาแล้วจึงจะได้.

๓ สยามคือสินุโล (?)

มีความเห็นที่ควรนำมากล่าวถึงไว้อีกความเห็นหนึ่ง คือความเห็นที่ว่า สยาม มาจากชื่อของพระเจ้าสินุโล, กษัตริย์อาณาจักรหนานเจ้าเมื่อ พ.ศ. ๑๑๙๓. ผู้เสนอความเห็นนี้คือ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. สุนนชาติ สวัสดิ์ทิกุล, ตั้งจะคัดข้อความจากบทความเรื่อง สยามหมายความว่าอะไร? ของท่าน มา

ให้ได้อ่านดังต่อไปนี้ :

“พิจารณาตามหลักนิรุกติศาสตร์ สยาม น่าจะเป็นคำที่ใช้มาตั้งแต่สมัยเมื่อไทยยังอยู่ในประเทศจีนบัดนี้, ครึ่งตั้งอาณาจักรน่านเจ้าราวสมัยพระเจ้า สิ้นโล หรือ สิ้นโล ประมาณ พ.ศ. ๑๑๙๓. การที่กล่าวเช่นนั้นก็เพราะปรากฏตามความดั่งนำมากล่าวแล้วข้างต้นว่า จีนเคยเรียกไทยว่า เสียมหลอ ซึ่งใน *Encyclopedia Britannica* อธิบายไว้ว่า ‘ศัพท์สยามนี้โบราณใช้ว่า เสียม และจีนว่า เสียนโล’* คำว่า เสียมหลอ ก็คือ เสียนโล ก็คือ หรือ สิ้นโล ก็คือ ตามหลักนิรุกติศาสตร์ซึ่งท่านศาสตราจารย์ *Max Müller* ** ให้ไว้ย่อมถือว่าเป็นคำๆ เดียวกัน สิ้นโลเป็นนามของกษัตริย์ไทยแห่งอาณาจักรน่านเจ้าที่เก่งกล้าและสามารถรวมไทยเป็นปึกแผ่นแน่นหนาอยู่ในเขตจีนดังได้กล่าวแล้วข้างต้น เมื่อมาพิจารณาถึงคำ สยาม

* หน้า ๘๕๔ เรื่อง SIAM ตอนประวัติศาสตร์ มีข้อความอยู่ดังต่อไปนี้
“The obsolete Siamese word is Siem and the Chinese Sien-lo” (เชิงอรรถเดิมของ ม.ร.ว. สุนทรชาติ).

** ผู้แต่งเดิมทำเชิงอรรถไว้ว่า “หลักที่ให้ไว้มี ๔ ประการคือ ๑) คำๆ เดียวกันย่อมแปรรูปต่างๆ ในภาษาต่างๆ ๒) คำๆ เดียวกันย่อมแปรรูปต่างๆ กันในภาษาเดียวกัน ๓) คำต่างกันย่อมเป็นรูปเดียวกันในภาษาต่างกัน ๔) คำต่างกันอาจเอาจุดเดียวกันในภาษาเดียวกัน. (แต่ข้าพเจ้าได้แล้วรู้สึกว่า จะเอาอย่างไว้ให้หลังๆ มากกว่า ไม่เห็นจะเป็นเหตุผลอะไรกับคำที่กำลังพิจารณากันนี้เลยสักนิด !)

กัศิ สินโล กัศิ เสียมหลอ กัศิ หรือ เสียนโล่ กัศิ น่าจะเห็นได้ว่า
 หลักสำคัญอยู่ที่ สินโล พระนามของกษัตริย์ไทยผู้สามารถ เนื่อง
 ด้วยพระเจ้าสินโลเป็นกษัตริย์ชั้นซื่อลือนามเป็นที่รู้จักดีของชนชาว
 จีนในครั้งกระโน้น. พระองค์เป็นผู้ตั้งประเทศทำนองพระร่วงสร้าง
 ชาติไทย ชาติที่อยู่ใกล้เคียงเกรงขาม ชาติที่เกี่ยวข้องด้วยก็คงเรียก
 ชื่อประเทศตามพระนามกษัตริย์ อาณาจักรของพระองค์คงจะเป็น
 ที่รู้จักกันทั่วไปว่า 'สินโล' คือเมืองพระเจ้าสินโล ทำนองเมือง
 พระร่วงอันพระร่วงเป็นผู้สร้าง หรือเมืองไทยที่อธิบายไว้ข้างต้น
 นั้นแล้ว คำว่า สินโล อันเป็นชื่อเมืองนี้คงใช้กันมาก ชาติต่างๆ
 ก็เรียกไปตามที่ความสะดวกแห่งลิ้นของตนจะอำนวย ฉะนั้นคำ
 สินโล อันเป็นความหมายเดิมก็เคลื่อนที่ไป ปรากฏความต่อมา
 ภายหลังว่า จีนซึ่งเป็นชาติมีเสียงวรรณยุกต์มาก เรียกไทยว่า
 เสียมหลอ ทั้งนั้นน่าจะเป็นเพราะเพี้ยนเสียงไปตามภาษาของจีน...
 วลว . . . วลว.

“ในเรื่องของศัพท์ สยาม ที่ว่าเพี้ยนมาจาก สินโล นั้นไม่น่าจะ
 เป็นบัพพาประการใด เพราะ เสียนโล่ กัศิ เสียมหลอ กัศิ และ
 สินโล กัศิ ย่อมไปกันได้ตามหลักนิรุกติศาสตร์ที่ได้อธิบายมา
 แล้ว . . .” (จากบทความเรื่อง: เรื่อง “สยาม” หมายความว่า

กระไร? โดย ม.ร.ว. สุนันทา สวัสดิกุล, วารสารแห่ง
สมาคมคณกวีวิชาประเทศไทย, พฤษภาคม, ๒๔๘๕, รวมพิมพ์
ใน *สุนขัตินิพนธ์*, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานศพของผู้แต่ง, ๒๕๐๗, ผู้สนใจ
ต้องการอ่านละเอียด โปรดหาอ่านจากหนังสือทั้ง ๒ นั้น).

ความเห็นที่คัดมานี้ แนวทั่วไปของผู้เสนอก็คือ เอาชื่อ
พระเจ้าสินุโล มาตัดสระออกเสีย (คือ ๆ) ให้เหลือสองพยางค์
เป็น สินโล แล้วก็เลยทึกทักเอาว่า สินโล ก็คือ เสียนโล และคือ
สยาม!

กษัตริย์หนานเจ้าองค์นี้ ที่ไทยเราเขียน สินุโล ก็เพราะ
นักเขียนประวัติศาสตร์รุ่นแรก อ่านเรื่องของหนานเจ้าจากหนังสือฝรั่ง.
ฝรั่งเขียนชื่อกษัตริย์องค์นี้ว่า Si-nu-lo ก็ถอดออกมา
มาว่า สินุโล โดยมีได้สอบทานกับภาษาจีน. เรื่องของหนานเจ้า
เป็นเรื่องที่มีอยู่ในจดหมายเหตุพงศาวดารจีนสมัยราชวงศ์ถัง,
ฝรั่งแปลความออกมาจากที่นั่น และสืบสาวจากหนังสือจีนที่พบ
อ้างอิงอีกบางเล่ม ซึ่งมีเขียนถึงหนานเจ้าโดยเฉพาะ. ฉะนั้น
ชื่อต่าง ๆ จะไปยึดตัวอักษรฝรั่งเป็นหลักหาได้ไม่; จริงอยู่
อักษรฝรั่งที่ถ่ายอักษรจีนนั้น เขาทำอย่างมีระบบแน่นอน, แต่

มันก็มีหลายระบบ, และไม่ค่อยจะบอกเสียงวรรณยุกต์. ผู้ที่ไม่คุ้นกับระบบต่างๆ นั้นจริงๆ จะถ่ายเสียงออกมาได้ชัดเจนนากเต็มที. หนังสือทางวิชาการของเรามักจะลอกโดยเจาะๆ เอามาเป็นอักษรไทย แล้วก็เลยมีคนอื่นเอาไปใช้ศึกษา และสันนิษฐานอะไรซ้อนลงไปบนพื้นฐานต่างๆ นั้นอีกทีหนึ่ง!

กษัตริย์หนานเจ้าองค์ที่กล่าวถึงว่าชื่อ สีนุโล นี้ จินจกไว้ว่าชื่อ สฺหนฺหลอ (緜奴邏). ไม่มีเหตุผลอะไรเลยที่จะไปตัดทอนคำ สฺหนฺหลอ เป็น สินโล. อักษรจีนสามตัวนั้นถ่ายเสียงจากชื่อพื้นเมืองตัวละครหรือตัวละครพยางค์ จะเที่ยวไปตัดเอาตามชอบใจด้วยความรู้สึกของไทยๆ ไม่ได้. เราอ่านจดหมายเหตุจีน ก็ต้องพิจารณาคำต่างๆ ตามประเพณีนิยมของจีน จะเอาความนิยมของไทยไปตัดสินเองง่ายๆ ก็มีแต่จะผิดพลาดโดยสิ้นเชิงเท่านั้น! ชื่อ สฺหนฺหลอ (緜奴邏) กับคำเรียกเมืองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า เซียนหลอ (暹羅) นั้น จะเอามาสันนิษฐานเป็นคำเดียวกันไม่ได้โดยเด็ดขาด. การจับเอาคำ สฺหนฺ มาตัดเป็น สิน คือๆ แล้วก็อธิบายว่า สิน ก็คือ เสียน และคือ เสียม แล้วก็สรุปท้ายๆ คือ สยาม ในภาษาสันสกฤต เช่นนี้ เป็นเรื่องย่อยๆ ต่อดูคร่าวๆ เอาตามอำเภอใจ!

ที่ใกล้ฝั่งทะเลจีนมีหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีชื่อที่ปรากฏในข่าวต่างประเทศเสมอ สำนักข่าวต่างประเทศของฝรั่งที่ไทยเราชื่อข่าว เขียนชื่อเกะนั้นว่า Matsu. ไทยเราก็แปลออกมาว่าเกะมัตสุ คือถอดตามตัวอักษรฝรั่งออกมา, จะสอบถามคนจีนหรือยกหูโทรศัพท์ตามไปยังสถานทูตจีนสักหน่อยก็ไม่ยอมทำ. อันที่จริงเกะนั้นมีชื่อจริงในภาษาจีนว่า หม่าจู่ (馬祖) คำจู่ นั้นออกเสียงเอาลิ้นแตะโคนฟันนิดหน่อย กล้ายๆ ตजू. ฝรั่งใช้ระบบถ่ายเสียงคำนี้ว่า tsu. ฉะนั้นคำ Matsu จึงต้องอ่าน Ma-tsu (หม่าจู่) ไม่ใช่ Mat-su (มัตสุ). เสียง มัตสุ นั้นไม่มีในภาษาจีน! ที่นี้สมมุติว่าเกิดมีนักนิรุกติศาสตร์ประเภท self-style คนหนึ่งนึกสนุกเดาว่าชื่อ มัตสุ นั้น เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า มัตสุ ซึ่งแปลว่า หนวด, เช่นนี้ ลองนึกดูเถิด ว่ามันชวนหัวสั๊กเพียงไหน!

การจับเอา สัทหลอ มารวบรวมอย่างผิดๆ เป็น สินโล แล้วก็คิดจากพื้นฐานผิดๆ นั้นอีกทอดหนึ่งว่า สิน คือคำสันสกฤตว่า สยาม อย่างนี้, มันก็เป็นเรื่องทำนองเดียวกัน, และเป็นอันตรายอย่างยิ่งแก่วงการศึกษา!

เรื่องการเดาชื่อออกจากคำจีนนี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอฝากไว้ช่วย

กันคิดด้วยว่า จะทำตามใจไม่ได้เด็ดขาด. การถ่ายซื้อต่างประเทศ ออกเป็นภาษาจีนนั้น เขามีประเพณีและความนิยมของเขา เหมือนกัน เราต้องศึกษาเสียก่อนให้ดีกว่าที่เราจะเดากลับออกมา. นอกจากจะศึกษาทางจีนแล้ว ยังจะต้องศึกษาทางไทยเราเองอีกด้วย ว่าในยุคนั้น สมัยนั้น ความนิยมของไทยที่จะตั้งชื่อเป็นอย่างไร, ไม่ใช่ไปนึกเอาจากความนิยมปัจจุบัน. อย่าง สีนหฺลวง นี เดากันว่า สีนหฺลวง บ้าง, แสหฺลวง บ้าง, ซุนหฺลวง บ้าง, สีนหฺระ บ้าง ฯลฯ ไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นเกณฑ์, ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้ายังจับแนวการถ่ายเสียงที่จีนใช้กับประเทศหนานเจ้าไม่ได้ ก็เรียกทับศัพท์จีนไปก่อนยังจะดีกว่า.

มีตัวอย่างการถ่ายเสียงภาษาจีนที่ดีอยู่ตัวอย่างหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าอยากจะยกมาเป็นอุทธาหรณ์.

จดหมายเหตุจีนราชวงศ์ซ่ง จดเรื่องอาณาจักร เงิน หลี่ ผู้ (眞里密) ไว้ในเรือน พ.ศ. ๑๗๕๐ เป็นประเทศในบริเวณอ่าวไทยด้านตะวันออก. ในนั้นมีจดชื่อกษัตริย์ไว้องค์หนึ่งว่า ซี้ หลี่ หมอ ซี้ ต้อ หลอ ป่า หลอ ฮุง (悉哩摩稀陀囉跋囉) นาย Wolters ผู้ค้นคว้าเรื่องนีถอดออกมาว่าตรงกับ ศรี-มเหศวรธรรมัน, แต่ก่อนพิมพ์ ศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์

ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์และโบราณคดีทางเอเชียอาคเนย์สมัยโบราณได้ชี้แจงว่า ในเรือนพุทธศตวรรษที่ ๑๓ นั้น ชอหรือยศในบริเวณแหลมทองนี้ มักจะนิยมใช้ **มัทธร** มากกว่า **มเหธร**. นาย Wolters จึงเปลี่ยนมาใช้ในบทความของเขาว่า **ศรี มัทธรรวมัน**. (จาก O.W. Wolters, Chên-li-fu, A State on the Gulf of Siam at the Beginning of the 13 th Century, Journal of the Siam Society, Vol. XLVIII, pt. 2, Nov. 1960, p. 25)

ความรอบคอบเช่นนี้ควรจะมีอยู่เช่นกันในวงการนักโบราณคดีไทย.

ส่วนที่ ม.ร.ว. สุมนชาติเดาว่าคำที่จีนเรียกไทยสมัยศรีอยุธยาว่า เซียนหลอ มาจากชื่อ สี่หนุหลอ นั้น, ยังขัดกับหลักฐานทางจีนอีกด้วย. หลักฐานฝ่ายจีนสมัยหยวนมีจดไว้แจ่มชัดว่ามีประเทศเซียน (暹) คือสุโขทัย และ หลอหุ (羅斛) คือละโว้. จีนจดเรื่องของสองประเทศนี้มาตั้งแต่ยังแยกกันอยู่, จนภายหลังราว พ.ศ. ๑๘๐๐ ทั้งสองประเทศนี้รวมกันเข้า จีนก็จดไว้อีกว่าได้มีคำสั่งให้เรียกรวมชื่อของทั้งสองประเทศนี้เข้าเป็นชื่อเดียว คือ เซียนหลอหุ แล้วตัดเรียกสั้นๆ แต่ว่า เซียนหลอ.

หลักฐานนี้มีชัดเจนอยู่แล้ว, ไม่จำเป็นจะต้องดิ่งมันไปเพื่อให้ สอดคล้องกับ สีนโล (ซึ่งเป็นคำเก่าๆ) และหนึ่ง ตามจดหมายเหตุพงศาวดารจีนนั้น ไม่ปรากฏเลยว่าได้เคยเอาชื่อพระเจ้า "สินโล" ที่ว่านั้น มาเรียกเป็นชื่ออาณาจักรหนานเจ้า. ชื่อของ หนานเจ้าที่จีนจดไว้ มีแต่เพียงว่า เมื่อราว พ.ศ. ๑๒๘๕ เรียกชื่อว่า ต้าเหมิง (大蒙) ซึ่งตรงกับโตเมิง หรือ ไทเมือง และต่อมาภายหลังเรียกว่า ต้าหลี่ (大禮) ซึ่งก็คือ ไตลื้อ หรือ ไทลื้อ และในราว พ.ศ. ๑๕๐๐ ได้เปลี่ยนอักษร ต้าหลี่ มาเขียน 大理 (周木齋, 中國歷史小辭典, ๑๙๖๓).

เห็นจะพอกันทีสำหรับเรื่องสยามมาจากคำ สีนโล (หรือที่ ถูกคือ สี่หนูหลอ).

๔ สยามเป็นภาษาสันสกฤต (?)

ความเห็นที่ว่า สยาม เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤตว่า ศยาม ซึ่งแปลว่า สีดำ สีคล้ำ สีทอง ฯลฯ นั้น ดูเหมือนจะเป็น ความเห็นดั้งเดิมที่แพร่หลายมากที่สุด และแทบจะยอมรับกัน เป็นความจริงซึ่งขาดเรื่องชื่อสยามที่เดียว.

เหตุที่จะเห็นกันว่า สยาม เป็นคำภาษาสันสกฤต ก็เพราะ สาเหตุใหญ่อย่างน้อยก็สองประการ คือ :

๑) การใช้คำ สยาม ในยุคหลังๆ นี้ มักนำไปใช้อย่างคำสันสกฤต เป็นต้นว่า ใช้เป็นคำเข้าสมาคมกับภาษาสันสกฤตว่า สยามประเทศ, สยามรัฐ, สยามินทร์, สยามบุปถัมภัก, สยามเทวาริราช, สยามานุสสติ, สยามราชฎร์ ฯลฯ

๒) ศัพท์แสงต่างๆ ในภาษาไทย มักจะถูกมองว่ามีรากเหง้ามาจากภาษาสันสกฤต — บาลี ไว้ก่อนเสมอเป็นอันดับแรก, แม้คำไทยๆ ก็ถูกลากเข้ารูปบาลี-สันสกฤตไปเสียมากต่อมาก. ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของภาษาบาลีในพุทธศาสนา และอิทธิพลของพราหมณ์ในพิธีไสยศาสตร์และทางอักษรศาสตร์แห่งราชสำนัก.

จากพื้นฐานทั้งสองนี้เอง การหาคำแปลของคำ สยาม ในครั้งก่อนจึงมุ่งเข้าค้นในพจนานุกรมสันสกฤต-บาลี, เป็นเช่นนี้ทั้งนักโบราณคดีฝรั่งและนักพงศาวดารไทย. นายเอย์โมนีเยร์, นักโบราณคดีฝรั่งเศษได้กล่าวไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๖ ว่า คำสยามนั้น “เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว ว่าเพี้ยนมาจากคำสันสกฤตว่า **ศยาม** (śyāma) ซึ่งแปลว่าสีคล้ำ, สีดำ, และเขียนด้วย ศ.”*

* Aymonier, *Le Siam Ancien*, Journal Asiatique, mars-avril 1903, p. 194.

หม่อมเจ้าทองทิพย์ ทองใหญ่, ในคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์สยาม ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในรุ่น พ.ศ. ๒๔๗๐ ก็กล่าวไว้ทำนองเดียวกันว่า สยาม เป็นคำสันสกฤตว่า สยาม แปลว่า สีคล้ำ, คนไทยเป็นชนชาติผิวคล้ำ จึงได้ชื่อว่า สยาม หรือ สยาม.

สยาม ในภาษาสันสกฤตนั้น แปลว่า สีดำ, สีกรมท่าอมดำ, อันเป็นสีกายของพระกฤษณะ. ในภาษาฮินดีปัจจุบันยังใช้เรียกสีนี้อยู่ และใช้เรียกคนผิวคล้ำดำแดงว่า สยามวรรณ (ศยามวรรณ) อีกด้วย. ฉะนั้น คำสันนิษฐานว่า สยาม มาจาก สยาม จึงเข้าความหมายกันได้พอเหมาะทีเดียว. และรับเชื่อกันทั่วไปโดยผู้สันนิษฐานไม่ต้องชี้แจงแสดงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสังคมแต่อย่างใด, จะถือว่าชาวอินเดียเป็นผู้คิดขนานนามนี้ให้แก่คนไทยชั้นที่ริมอ่าวไทยนี้ หรือว่าไทยคิดตั้งชื่อเรียกตัวเองด้วยภาษาสันสกฤต ก็มีได้ชัดไว้.

ที่นี้มีบางคนที่มีความรักชาติมากอีกหน่อย ก็ตัดความหมายเสียอีกนิต ว่า สยาม แปลว่า สีทอง ก็ได้. สยาม จึงแปลว่า เมืองทอง. จากนั้นก็มีคำอธิบายต่อไปว่า ชื่อนี้เหมาะสมกับเมืองไทยอันเคยเป็นที่ตั้งแห่ง สุวรรณภูมิ ซึ่งก็แปลว่า

เมืองทอง, ชื่อเมืองต่างๆ ในแถบนี้ ก็มีชื่อเป็นทอง เช่น
 อู่ทอง, สุพรรณบุรี, กาญจนบุรี, อ่างทอง, ท่าทองหรือ
 กาญจนดิษฐ์ ฯลฯ และในภูมิภาคนี้ทำนา เมื่อถึงฤดูข้าวสุก
 ก็มีท้องทุ่งสีเหลืองอร่ามเป็นทุ่งรวงทอง ฯลฯ

อันที่จริงในยุคที่นักปราชญ์แลมหาเรียนในราชสำนัก คิด
 แปลงคำ ซาม-स्या-เสียม ออกเป็น สาม หรือ สยาม นั้น, ท่าน
 เหล่านั้นก็ทราบที่อยู่แล้วว่าในภาษาสันสกฤตมีคำ ศยาม (บาลี
 ใช้ สาม) และแปลว่าสีคำ, ท่านเคยนำมาใช้ในวรรณกรรมที่
 แต่งด้วยซ้ำ โดยใช้แปลว่า สีคำ หาได้แปลว่า สีทอง ไม่. แต่
 ก็ต้องสังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า นักปราชญ์เหล่านั้นไม่เขียน ศยาม
 ด้วย ศ เลย, เขียน สยาม ด้วย ส ทุกแห่ง ทั้งๆ ที่ในคำสันสกฤต
 เองเป็น ศยาม. พึงทราบด้วยว่า คำภาษาสันสกฤตว่า ศยาม นี้
 ได้พบใช้ในศิลาจารึกภาษาสันสกฤตของเขมรโบราณเป็น สยาม
 ไม่ใช่ ศ เหมือนกัน.^๑ ในจารึกมอญก็เขียน สยาม.^๒ เหมือนกัน

๑ ตัวอย่างในจารึกเขมร จารึกที่ปราสาทแปรรูป, โสลกที่ CXXXIX
 มีคำ สยามตีศุวรรม, Coedès, *Inscriptions du Cambodge* Vol. I,
 Hanoi 1937, p. 92 ดูไบแก้คำผิดท้ายเล่มด้วย.

๒ มีกล่าวถึงแล้วในบทที่ ๔.

หมตทงเขมร มอญ และไทย, ยกเว้นพะม่า ซึ่งเขียน สุหยาม
โดยใช้ สห แทน ศ.^๑

ตัวอย่างในวรรณคดีไทยที่ใช้ สยาม แปลว่า สีดำ ก็คือ
ลิลิตยวนพ่าย, ซึ่งแต่งในราว พ.ศ. ๒๐๐๐, มีพรรณนาถึงม้าศึก
ตอนหนึ่งว่า:

แต่พลม้าแล้วเลอศ	สรวงสวรรค
เบบจสัทรสังขยา	กล่าวคล้าย
สยามภรรณ สุพรรณหงษ์	เขียนแข่ง
สรรพแคบหมอนทองห้อย	ภูพราย ๖

(ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ ๒๔๖๖, น. ๖๙)

สยามภรรณ เป็นชื่อม้าในทำเนียบม้าหลวง คู่กับสุพรรณ-
หงษ์. ม้าที่เรียกว่า สยามภรรณ นั้นแปลว่า หูดำ, ตามตำรา
พราหมณ์ถือว่า ม้าสยามภรรณ (หูดำ) เป็นม้าที่เหมาะสมแก่การ
บุชายัณ; ภาษาสันสกฤตเรียก สุยามภรณ.^๒

นอกจากลิลิตยวนพ่าย ยังมีวรรณคดียุคกรุงศรีอยุธยาตอน
ต้นอีกเรื่องหนึ่ง คือ มหาชาติคำหลวงกัณฑ์มหาพน, ในนั้นมี

• Duroiselle, *Epigraphia Birmanica* Vol. II pt. I, Rangoon
1921, p. 29.

๒ Monier Williams, *Sanskrit-English Dictionary*.

ข้อความตอนหนึ่งที่ใช้ศัพท์ สยาม ในความหมายว่า สีคำ อย่าง
คำสันสกฤตดังนี้ :

“พระการพลับ กับมหากหาค ดาษคุงอม หอมคุงาม
มธุเก กาสมาริโอ สยามสอการ หวานแตงไร ชรไมมหาก-
ทราง ป่างนี้เชอณชี่มาจัน . . .”

สยามในที่นี้ใช้เป็นคำพรรณนาสีของแตงไร ใช้คู่กับคำ
สอ ซึ่งแปลว่า ชาว (ภาษาเขมร) และมีคำ การ ซึ่งเข้าใจว่าคัด
ลอกกันมาผิด, คำบอกสีจะต้องเป็น กาล คือคำ. คือมีทั้งแตง
สีขาว สีคำ. ส่วนสยาม น่าจะเป็นสีน้ำเงินแก่เจือคำ หรือเขียว
อมคำ อย่างสีเปลือกแตงไทย.

จะเห็นได้ว่า ในยุคแรกๆ ที่มหาบเรียนเขียนคำ ซาม-
เซียม-เสียม ให้เป็น สยาม นั้น, ท่านก็รู้เหมือนกันว่าใน
ภาษาสันสกฤตมี คำ ศยาม ซึ่งแปลว่าสีคำ, น้ำเงินแก่เจือคำ,
สีกะเลียว, ซึ่งท่านก็ยืมเอามาใช้ แต่เขียนว่า สยาม (ใช้ ส
แทน ศ). ฉะนั้น, ถึงแม้ว่า มหาบเรียนยุคนั้นจะลากคำ เสียม
ให้เข้ารูปสันสกฤต ก็คงจะไม่ได้ตั้งใจจะให้แปลว่าเมืองทอง
หรือแดนทองแน่, เพราะรู้ยู่เต็มอกว่า ศยาม คือสีประเภท
คำ+น้ำเงิน; หากคงจะตั้งใจแปลงรูปคำให้ดูสละสลวยงามตา

มากกว่าอย่างอื่น. สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส กวีสมัย
ต้นกรุงรัตนโกสินทร์, ผู้เชี่ยวชาญทั้งภาษาบาลี และเขมร,
ดูเหมือนจะทรงรู้ซึ่งดีว่า สยาม แปลงออกมาจากคำว่า เสียม,
มิใช่ลอยออกมาจากพจนานุกรมสันสกฤต, จึงได้ทรงใช้คำเรียก
เมืองไทยว่า สยาม และเสียม ระคนปนกันอยู่เสมอในงานนิพนธ์
ทางวรรณคดีของท่าน เช่นในโคลงพ่าย มีใช้ว่า:

ชาว สยาม คร้ามเศก^๕สน ทังผอง

และ

ขุนเสียม^๔สามรรต^๕ค้ำ ขุนตเลง

คิง^๕นี้เป็นต้น.

นี่มิได้หมายความว่า กรมพระปรมานุชิตฯ จะไม่ทรงทราบ
ว่าศัพท์ สยาม มีในภาษาสันสกฤต. กวีพระองค์นี้ทรงทราบ
คำสันสกฤตคำนี้ดี และได้เคยเก็บศัพท์ลงในอภิธานคำวรรณคดี
ของท่านด้วย โดยให้ความหมายไว้ว่า สีทอง. คือ แปลศัพท์
บุษมณีสยาม ไว้ว่า บุษน้ำทอง^๖ แต่ถึงกระนั้นก็ยังทรงพอใจ
ใช้ สยาม กับ เสียม ในฐานะเป็นคำเดียวกันมากกว่า.

๑ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, กรมพระยาเดชาดิศร และกรมหลวงภูว-
เนตรนรินทรฤทธิ์, คำอุมภ์, พิมพ์รวมอยู่ในงานของณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม,
กรมสมเด็จพระปรมานุชิตฯ, ๒๕๐๕ น. ๑๓๒.

ข้อที่ว่า สยาม แปลงออกมาจาก เสียม นี้ ยังจะเห็นได้จากความจริงอีกข้อหนึ่งคือ หนังสือที่แต่งเป็นภาษาบาลีบางเรื่องที่แต่งในต่างประเทศ หาได้เขียนชื่อเรียกเมืองไทยเป็นรูปคำบาลีว่า สามเทศะ หรือ สยามเทศะ อย่างที่ทางไทยเราใช้เองไม่, หากแปลงเป็นรูปคำบาลีขึ้นใหม่ตามหูและเห็นของเขาเองว่า สยาม.

ตัวอย่างก็คือหนังสือ *ศาสนวงศ์* ที่พระบัวณาสามี ภิกษุ พม่าแต่งเป็นภาษาบาลีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ (*ศาสนวงศ์* หรือ *ประวัติศาสนา*, แสง มนวิฑูร แปลเป็นภาษาไทย, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖). หนังสือนี้เรียกไทยยุคสุโขทัย ลงมาว่า “สยามรฏฐ” และเรียกกษัตริย์ผู้ครองกรุงศรีอยุธยา (พระบรมราชาธิราชที่ ๓) ว่า “สยามาธิปธิธมฺมิกมหาราชาริราช” (ภาษาบาลี หน้า ๕๘ และ ๑๙๐) ดังนี้เป็นต้น. นี้ ส่อให้เห็นชัดทีเดียวว่าผู้แต่งคิดแปลงคำนี้ ออกมาจากคำ เสียม หรือ เซียม, มากกว่าจะถือว่าคำนี้มีรากศัพท์เป็นภาษาสันสกฤตว่า ศยาม.

เรื่องความพยายามที่จะแปล สยาม อย่างคำสันสกฤตนั้นยังมีอีกมาก บ้างก็ว่า สยาม แปลว่าสีเขียว, เพราะเมืองไทยมีต้น

ไม้ปกคลุมครึ้มเขียวตลอดปี, ต้นข้าวก็สีเขียว, บ้างก็ว่า สยาม
 แปลว่าสีเขียวของพระแก้วมรกตคู่บ้านคู่เมืองไทย, หรือ สยาม
 คือ แก้วสยามนุตก แห่งวิษณุปราณะ. อันได้แก่แก้วมรกตที่
 ท่านกล่าวว่ไทยหอบหัวลงมาจากเมืองจีน แล้วมาจำหลักเป็น
 พระแก้วชิน ๆ ล. ผู้สนใจเชิญหาอ่านได้จาก *เรื่องสยาม
 หมายความว่าอะไร?* ของ ม.ร.ว. สุนนชาติ สวัสดิ์กุล, ใน
 วารสารของสมาคมค้นคว้าวิชาแห่งประเทศไทย ฉบับภาษาไทย,
 พฤษภาคม ๒๔๘๕ (หรือใน สุนนชาตินิพนธ์ ๒๕๐๗).

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ความพยายามที่จะแปลคำสยามให้เป็นคำ
 สันสกฤตนี้ ล้วนห่างไกลความเป็นจริงทั้งสิ้นทีเดียว. ตาม
 สมมุติฐานของเราเนั้น สยามคือกำเนิดออกมาจาก ซาม-เซียม,
 และแหล่งกำเนิดของมันอยู่ในบริเวณยูนนานตะวันตกเฉียงใต้
 และพม่าเหนือ, เราจะต้องค้นหาต้นกำเนิดของมันจากภาษาใน
 เขตนี้ในยุคโบราณ และหาคำแปลจากคำดั้งเดิมนั้น มิใช่จับเอา
 สยาม ซึ่งเป็นรูปคำที่ถูกตัดแปลงแล้วมาแปล.

บทที่ ๑๗

สยาม-ความเป็นมาในภาษาไทย

ชื่อที่ชนต่างชาติเรียกคนไทยว่า ซาม-เซียม นั้น ปรากฏขึ้นในภาษาไทยทางวงการนักปราชญ์ภาษาบาลีก่อน คือเรียกเป็นภาษาบาลีว่า สาม หรือ สยาม.

ในยุคโบราณ ภาษาบาลีเป็นภาษาต่างประเทศที่นักศึกษาจะต้องเรียนเป็นภาษาเอก ทั้งในประเทศไทย, มอญ, พม่า, ลาว (รวมทั้งกัมพูชาในยุค พ.ศ. ๑๙๐๐ ลงมา) ศูนย์กลางของภาษาบาลีในยุคโบราณคือลังกา. ภิกษุไทย-มอญ-พม่า ล้วนไปศึกษาธรรมวินัยจากที่นั่นจนเกิดนิกายพุทธศาสนาที่เป็นแบบลังกาขึ้นในบริเวณมอญ-พม่า-ไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๖๐๐.

วงการภาษาบาลีของลังกานั้น เรียกเมืองไทยว่า สยาม หรือ สาม. การติดต่อระหว่างไทยกับลังกาในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อคราวที่ไทยส่งพระอุปาสีออกไปตั้งนิกายสยามวงศ์ เมื่อพ.ศ. ๒๒๙๕ นั้น สาส์นติดต่อซึ่งเขียนเป็นภาษาบาลีทั้งสองฝ่ายก็ใช้คำ สยาม และ สาม ระคนกัน.*

---

* จะมีรายละเอียดต่อไปข้างหน้า.

ในสมัยสุโขทัย มีภิกษุสงฆ์ของไทยทั้งในล้านนาและสุโขทัย
ไปศึกษาพระธรรมวินัยในลังกามาก เป็นต้นว่าทางสุโขทัยก็มี
พระมหาเถรศรีศรีทวาราชจุฬามณีศรีรัตนลังกาทวีป หลาน
ของพ่อขุนผาเมือง.* ทำให้เข้าใจว่าวงการบาลีของลังกาจะได้
เรียกคนไทยว่า สาม - สยาม มาแล้วแต่ครั้งนั้น หรือแม้ก่อน
หน้านั้น.

ภาษาบาลีนี้เป็นภาษาต่างประเทศ เมื่อวงการพุทธศาสนา
ไทยใช้ภาษาบาลี การจะพูดถึงเมืองไทยก็ย่อมต้องใช้คำของ
บาลีที่ใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งในลังกาและที่อื่น. จึงเชื่อว่าพวก
นักปราชญ์ภาษาบาลีของเมืองไทย, ทั้งล้านนาและสุโขทัย, น่า
จะรับเอาคำ สยาม หรือ สาม มาจากบาลีลังกาอีกทอดหนึ่งมาก
กว่าจะคิดขึ้นเองในประเทศนี้.

ในบทที่ ๘ ได้เคยกล่าวแล้วว่า สามเทสะ เป็นชื่อบาลีที่
ใช้เรียกดินแดนเหนือปากแม่น้ำปิงขึ้นไป, คือบริเวณอาณาจักร
หริภุญชัย, เมื่อเรือน พ.ศ. ๑๕๐๐-๑๕๕๐, ซึ่งในระยะเดียวกัน
นั่นเอง เราได้พบ สยาม-สุยาม ในจารึกจามปา. และก่อนหน้านั้น
ขึ้นไปจนถึงใน พ.ศ. ๑๑๘๒ เราก็ได้พบชื่อ สยาม ในจารึกเขมร

* จารึกวัดศรีชุม ในประชุมศิลาจารึกภาค ๑.

สมัยก่อนนครหลวง. ยุคนั้น สามทเสะ หรือ สยามทเสะ ใช้อยู่
ในบริเวณล้านนาเท่านั้น ยังไม่คลุมลงมาถึงแคว้นละโว้ทางใต้.

ตกมาถึงสมัยสุโขทัย ศูนย์กลางอำนาจของไทยภาคเหนือ
กระจายออกเป็นนครรัฐขนาดเล็กหลายนครรัฐ เช่น เชียงใหม่,
เชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง, แพร่, น่าน, พลับ (บัว) ฯลฯ.
อำนาจการเมืองที่รวมศูนย์ที่สุดและกว้างขวางที่สุดคือ สุโขทัย,
ซึ่งยังมีได้รวมถึงแคว้นละโว้. คำว่า สามทเสะ หรือ สยามทเสะ
จึงเคลื่อนลงมาหมายถึงกรุงสุโขทัยหรืออาณาจักรสุโขทัย. ระยะเวลา
นี้เองที่จีนเรียกสุโขทัยว่า ประเทศเซียน, ซึ่งก็หมายถึง สยาม.

ทางเอกสารของไทยเราเอง คำ สามทเสะ หรือ สยามทเสะ
ที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบแล้ว มีปรากฏอยู่ในหนังสือ "รัตนพิมพ-
วงศ์" หรือตำนานพระแก้วมรกต ซึ่งพระพรหมราชาบิณฑบาแห่ง
กรุงศรีสัตนาลัยสุโขทัยแต่งขึ้นเป็นภาษาบาลีเมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๒.
ซึ่งในหนังสือนี้ใช้ปนกันทั้งรูป สาม และ สยาม.

หนังสือ *ชินกาลมาลีปกรณ์* อันเป็นวิทยานิพนธ์ทาง
ประวัติศาสตร์ศาสนาในล้านนาที่สำคัญเรื่องหนึ่ง, ซึ่งภิกษุรัตน-
บิณฑบาแต่งขึ้นเป็นภาษาบาลีเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๙ ก็ได้กล่าวชัดเจน
ว่าในยุค พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๘๐๐ นั้น สยามทเสะ คือบริเวณสุโขทัย,

๖๕
ดิ่งน :

“... ตโต ปรี ปน สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปรีนิพฺพานโต
อฏฺฐจฺานรสนฺนํ อฏฺฐจฺารสาธึเก สดฺตสฺตสฺสกราเช ตทา
ชมฺพุทฺธิเป ปุพฺพทกฺขิณฺทิสฺนฺตราเพ สยามเทเส เอโก
โรจนราชานาม สฺโขทฺยปฺเร รชฺชํ การเสตี.”

ความว่า :

นับจำเดิมแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าสู่ปริ-
นิพพานมาถึงศักราชได้ ๑๗๕๘ มีกษัตริย์องค์หนึ่ง
ทรงพระนามว่า โรจนราช ได้เสวยราชย์ในกรุงสุโขทัย
ณ สยามประเทศ (สยามเทศ) ในชมพูทวีปนี้.”

ในยุคสุโขทัยนี้ ดินแดนแต่ปากแม่น้ำปิงนครสวรรค์ลงมา
ยังเป็นแคว้นละโว้ หรือ ละโว้โยทिया ซึ่งเรียกกันทางตำนาน
ลาว (พงศาวดารล้านช้างเรื่องขุนบุญลม). จินรุจักแคว้นนี้ใน
นามว่า หลอหุ.*

สามทเสะ หรือ สยามทเสะ ใช้หมายถึงสุโขทัยอยู่ไม่นานก็
เลื่อนความหมายลงมายังลุ่มน้ำเจ้าพระยา. เมื่อกรุงศรีอยุธยา
เกิดเป็นศูนย์กลางขึ้นในแคว้นละโว้เดิมใน พ.ศ. ๑๘๙๓ และได้
ยึดครองเอาอาณาจักรสุโขทัยเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร

* คุราชละเอียคบทที่ ๘

ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐, คำว่าสยามก็เลื่อนลงมาหมายคลุม
 หมดทั้งสุโขทัยและศรีอยุธยา, และมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงศรี-
 อยุธยาแห่งเดียว.

สามทะเลาะ กับ ลวรัฐ รวมกันเข้าเป็นเอกภาพ โดยลวรัฐ
 หรือแคว้นละโว้เป็นฝ่ายรวบรวมเอาสามทะเลาะเข้ามาไว้ใต้อำนาจ แต่
 ชื่อ แทนที่จะใช้ชื่อของฝ่ายละโว้ ไปได้ไปใช้ชื่อของฝ่ายที่ถูก
 รวบ. ทั้งนี้ก็เพราะ สาม และ สยาม เป็นชื่อที่หมายถึงชนชาติ
 ไท-ไท, ไม่ใช่ชื่อของดินแดนหรือเมืองหนึ่งเมืองใด. ตรงข้าม
 กับชื่อ สุโขทัย และชื่อ ศรีอยุธยา ซึ่งเป็นชื่อเมือง, เมื่อฝ่าย
 ศรีอยุธยารวมเอาสุโขทัยเข้ามาได้ ก็ย่อมต้องนำมาไว้ภายใต้ชื่อ
 แห่งอาณาจักรศรีอยุธยา, จะไม่ยอมเอาชื่อกรุงสุโขทัยมาเรียก
 ราชอาณาจักรอันเรืองอำนาจเหนือลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานเป็นอัน
 ขาด. และก็ไม่ยอมใช้ชื่อละโว้ดั้งเดิมด้วย เพราะผู้เป็นใหญ่
 บัดนี้ คือพระราม (รามธิบดี) เจ้าผู้ครอบครองนครศรีอยุธยา.
 ละโว้หรือลพบุรี ก็ตกเป็นเพียงเมืองของพระลพ (ลูกของพระ
 ราม) กลายเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงศรีอยุธยา สำหรับพระ-
 รามศวร รัชทายาทครองต่อไป.

ในหนังสือที่แต่งเป็นภาษาไทย เรื่องที่เรียกราชอาณาจักร

ศรีอยุธยาว่า สยาม และเรียกภาษาไทยว่า สยามพากษ์ อย่าง
แจ่มชัดเป็นครั้งแรก คือ *มหาชาติคำหลวง* และ *ลิลิตยวนพ่าย*.

ลิลิตยวนพ่าย ซึ่งเป็นบันทึกสงครามช่วงชิงหัวเมืองเหนือ
กับรัฐเชียงใหม่, สมัยพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑ -
๒๐๓๑), มีบทหนึ่งว่า:

สาร สยามพากษ์ พร้อง   กลกานนท์ ษฎุ
คือคุ่มาตาสวรรค์   ช่อช้อย . . .

(ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ๒๔๖๔, น. ๒๒)

อีกแห่งหนึ่ง พรรณนาถึงช้างศึกในกองทัพว่าวิ่งเร็วเหมือน
ม้าไทยดังนี้:

สารเร็วรวกเพียงฟาง   แสะ สยาม
ลางสำสองางอน   เงือกฟ้า

(ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ๒๔๖๔, น. ๖๗)

มหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาธา ซึ่งแต่งในสมัยพระบรม-
ไตรโลกนาถเช่นกัน ก็กล่าวถึงม้าไทย (แสะสยาม) ไว้ดังนี้:

“ตโต อสฺส สหสฺสทานิ อันคับนัน ม้ายรรยงรยของ
แกบคัปรองควรงาม ย่อม แสะสยาม อยู่ทริ”

(ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๔๙๖, น. ๔๔๒)

ที่จริงในเวสสันดรชาดกนั้น ตัวคาถาบาลีพูดถึงม้าเฉยๆ, ไทยยุคนั้นเห็นทีจะมีม้าพันธุ์ดีมีชื่อ อยากรจะคุย ก็เลยแปลโครมลงไปว่า แสะสยามอยุธยา (ม้าสยามที่ใครสู้ไม่ได้, หรือม้าสยามแห่งอยุธยา) เอาคือๆ.

คราวนี้มีข้อน่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ เมื่อศูนย์กลางของสยามเลื่อนมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาแล้ว, ทางอยุธยาที่เคยผูกขาดคำว่า สยาม เสียเลย ว่าจะต้องหมายความเพียงในขอบเขตอาณาจักรศรีอยุธยาเท่านั้น. พวกคนไทยในภาคเหนือ ในเขตแคว้นลำพูน - เชียงใหม่ ซึ่งเคยเป็น สามทෙสะ มาแต่อดีตนั้น ถูกกีดกันออกไปนอกวงนอกชื่อ, ไม่ยอมเรียก สยาม หากเรียกว่า ยวน (คือไทยโยนก-ไตโยน) ในลิตยยวนพ่าย มีโคลงบอกไว้ท้ายเรื่องบทหนึ่งว่า:

สยามกวนยวนพ่ายแพ้ ศักคยา . . .

ในที่นี้ สยาม คืออาณาจักรศรีอยุธยา คือ คนไทยใต้, ส่วนยวนคือคนไทยพายัพ หรือ ไตโยน (ไทยโยนก). ชื่อ ยวนพ่าย ก็หมายถึงชาวยวนหรือไทยโยนนั่นเอง. เป็นอันว่า สามทෙสะ ดังเดิมก็เลยหลุดหายไปจากขอบเขตความหมายของชื่อมานับตั้งแต่นั้น. ความหมายมาท่มอยู่ที่ไทยใต้เสียนาน ๕๐๐ ปี, คือ

ตลอดสมัยอยุธยา และถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์, นักโบราณคดีบางคนจึงเคลิ้มๆ ไปตามนี้ และเข้าใจว่าแรกกำเนิดชื่อสยามคงจะเกิดขึ้นที่แถบสุโขทัย, เป็นชื่อเมืองทางใต้แถวันทริภุชชัย และโยนกลงมา.

หลังจากสมัยพระบรมไตรโลกนาถลงมา เราได้พบคำ สยาม ใช้หมายถึงเมืองไทย แต่เรียกภาษาไทยว่า สยามพากย์ บ่อยครั้งขึ้น แต่โดยมากก็มักจะใช้กันในหมู่นักวรรณคดี ซึ่งใช้ในกาพย์กลอน เช่นในคำฉันท์กลุ่มช้าง (สตฺยตีลาไพร) ซึ่งประมาณว่าจะแต่งในสมัยพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๗๓-๗๘) มีบอกไว้ว่าแปลคำฉันท์นี้ออกมาจากภาษาเขมร ดังนี้:

แก้กลอนกัมพูชภาษา แจงแจ้งเอามา
เป็นสยามพากย์พิสัย.

นอกจากจะใช้ในวงการวรรณคดีแล้ว สยามก็มักจะใช้อยู่ในวงการศาสนา คือนิยมใช้ในหนังสือที่เขียนด้วยภาษาบาลี แต่ในภาษาบาลียุคหลังๆ นี้มักจะนิยมใช้รูปคำ สามเทสะ และสามภาษา, ทั้งนี้เพราะเริ่มจะถือกันว่า สยาม เป็นรูปคำสันสกฤต และตรงกับภาษาบาลีว่า สาม.

ในระยะ พ.ศ. ๑๙๕๐ ลงมา ไทยเราเริ่มได้ติดต่อกับ

ประเทศทางยุโรป เริ่มต้นด้วยโปรตุเกส, เดนมาร์ก, ต่อมาก็ ฮอลันดา, อังกฤษ และฝรั่งเศส. ฝรั่งเศสเหล่านี้ก็บิดลानผ่าน อินเดีย, พม่า-มอญ, และชวา-มลายู เข้ามายังไทยแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงพากันเรียกคนไทยอยุธยาว่า เขียม (Siam) ตามคำของชนชาติต่างๆ ในบริเวณนี้. ขณะเดียวกันก็ถือเอาคำ เขียม (Siam) เป็นชื่อเรียกอาณาจักรศรีอยุธยาไปด้วย. แต่แม้ว่าพวกฝรั่งที่เข้ามาติดต่อกับค้าขายจะเรียกอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาว่า Siam, ทางไทยก็ยังไม่สนใจที่จะใช้นาม สยาม หรือ สามทเส เป็นชื่อประเทศในการติดต่อกับต่างประเทศ. ยังคงเรียกตัวเองว่า กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา หรืออะไรที่ยืดยาวทำนองนั้น โดยมีชื่อ ศรีอยุธยา อยู่ข้างใน. เช่นใน “พระราชสาส์นและราช-มงคลประณามการ” ของพระเอกาทศรถซึ่งมีส่ง “ไปถึงทอง ฟีลิปพระยาประตุการ” (Don Philippe แห่งโปรตุเกส) เมื่อราว พ.ศ. ๒๑๖๑, เรียกประเทศทั้งสองว่า:

“แผ่นดินเมืองประตุการแลแผ่นดินกรุงพระมหานครทวาราวดีศรีอยุธยา.”

(จาก การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ, ขจร สุขพานิช, วารสารศิลปากร ปีที่ ๔ เล่ม ๔, มกราคม ๒๕๐๔)

ส่วนคนในบังคับไทยทั้งหมด เรียกว่า:

“ข้าชั้นทสี่มากรุงพระมหานครทวารวดีศรีอยุธยา.”

คงใช้กันทำนองนี้เรื่อยมา แม้ในสมัยพระนารายณ์มหาราชซึ่งติดต่อกับฝรั่งมาก ก็ยังคงใช้อยู่เช่นนี้, หาได้นำคำ สยาม หรือ สาม มาเรียกแทนกรุงศรีอยุธยาไม่, ไม่ว่าในสนธิสัญญาหรือในสาส์น หรือ สารตรา.

แต่อย่างไรก็ดี มีที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า ในวงการศาสนาแล้ว การติดต่อกับต่างประเทศโดยอาศัยภาษาบาลีเป็นภาษากลางนั้น หาได้ใช้คำว่าไทยเรียกคนไทย, ภาษาไทย และเมืองไทยไม่ หากนิยมใช้คำ สาม หรือ สยาม

เอกสารดังกล่าวนี้ คือ จดหมายเหตุระยะทางพระอุบาลีไปลังกาทวิปี พ.ศ. ๒๒๙๕ สมัยพระเจ้าทรงธรรม ตอนปลายกรุงศรีอยุธยา, เช่นมีจดบันทึกไว้ว่า:

“ทรงอาราธนาคณะสงฆ์สยามมีพระอุบาลีเป็นต้น ให้อธิษฐานพรราชอาณาจักรบุปผารามวิหาร”

(เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวิปี, สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๐๓, น. ๑๘๓)

ในศุภอักษรของอัครมหาเสนาบดีไทยมีไปถึงอัครมหา-

เสนาบดีลังกา พ.ศ. ๒๒๙๙ ใช้คำ สาม เช่นเรียกพระเจ้า
ทรงธรรมว่า “วรมมิโก สามินทุตฺตโม” (แปลว่า สมเด็จพระ
เจ้าทรงธรรมพระเจ้ากรุงสยามผู้สูงสุด—เล่มเดียวกัน
น. ๒๖๑) จะเห็นได้ว่าใช้เรียกพระเจ้าแผ่นดินไทยว่า สามินท,
และมีบางแห่งเรียกว่า สามินทาทิปติ (แปลว่า พระเจ้ากรุงสยาม
ผู้เป็นใหญ่— น. ๒๘๐).

ในของพระราชทานคณะทูตลังการาวนี้ มีจดรายการไว้ใน
ในศุภอักษรแห่งหนึ่งว่ามีสิ่งของที่เรียกว่า “สยามเซพมลก” (คือ
กระโถนไทย, เล่มเดียวกัน, ข้อ ๖๕ น. ๒๖๘) จะเห็นว่า
ตรงนี้เขียน สยาม.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี เมื่อกล่าวถึงประเทศไทยทั้งหมดแล้ว
จดหมายเหตุของพระอุปบาลีก็ตี, สารภาษาบาลีและศุภอักษร
ภาษาบาลีก็ตี ยังมักจะเรียกด้วยคำว่า กรุงศรีอยุธยา หรือ
กรุงเทพมหานคร ซึ่งในพากย์บาลีก็เป็น เทวนคร (เทพนคร)
หรือ เทวมหานคร (เทพมหานคร) หรือ อโยทยปุร (อโยธยา).

ส่วนทางฝ่ายลังกานี้เรียกกรุงศรีอยุธยาว่า สยาม ยินพน
มาตั้งแต่ครั้งพระเจ้าเกียรติศิริราชสิงห์มีสาส์นเข้ามาขอพระสงฆ์

ไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๓, โดยเขียนเป็นภาษาบาลี. (เล่มเดียวกัน
น. ๑๐๔)

ในระยาะนี้เอง เราได้พบคำ เสียม ในภาษาไทยขึ้นอีกคำหนึ่ง.
คำนี้เห็นจะเรียกตามภาษาเขมร-จีน-มลายู. พระสังฆราชมี
ครั้งรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จดบันทึกพงศาวดาร
สมัยปลายอยุธยาไว้ โดยรวบรวมขึ้นจากเอกสารต่างๆ, มีจด
เรื่องกษัตริย์ลังกาสืบหาพระภิกษุสงฆ์ไปสืบศาสนาเมื่อ พ.ศ.
๒๒๙๓. ตอนหนึ่งจดเรื่องกษัตริย์ลังกา:

“จึงให้ถามวิสันดาว่า วิสันดาทั้งปวงเที่ยวค้าขายไปมาใน
นานาประเทศ คนซึ่งนั่งห่มผ้าสะพายบาตรดังนี้ ยังเห็นมีที่บ้าน
เมืองแห่งใดบ้าง วิสันดาให้กราบทูลว่า เห็นมีอยู่ในกรุงศรี-
อยุธยาเมืองเสียมนั้น มีมากนักหนา ภาษาเสียมนั้นเขานับถือ
ไหว้บูชากันนัก” (เล่มเดียวกัน, น. ๔๔๓)

ผู้ที่จรร่างเรื่องราวไว้แต่เดิมนั้น ที่จะรู้ว่าชาวต่างประเทศ
เรียกเมืองไทยว่า เสียม, ฉะนั้นเมื่อเขียนคำพูดของวิสันดา จึง
ได้ตั้งใจใช้คำว่า เมืองเสียม และภาษาเสียม, เพื่อให้เห็นว่า
เป็นคำคนต่างชาติ.

ตกถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คำ สาม-สยาม-เสียม มีใช้

หนาทาขึ้นทั้งสามคำ. ในภาษาบาลีคงนิยมใช้ สาม เช่นเคยมา, แต่ในภาษาไทยนิยมใช้ สยาม และ เสียม.

ในคำนำลักษณะพระบรมศาสด์ ของ *กฎหมายตราสามดวง* ซึ่งรัชกาลที่ ๑ ได้ให้รวบรวมสะสงเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๗ นั้น เรียกเมืองไทยทั้งหมดว่า *สยามประเทศ* (ในภาคบาลีใช้ สามเทศ) และเรียกภาษาไทยว่า *สยามภาษา* (ในภาคบาลีใช้ สามภาษา).

นับแต่่นั้นมา สยาม ก็ใช้มากขึ้นทุกที. งานกวีนิพนธ์ของ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นส่วนใหญ่ ใช้คำ สยาม กับ เสียม กวบคู่กันไปทีเดียว, และนิยมใช้บ่อยเสียด้วย. เช่นใน *ตะเลงพ่าย*, *สมุทรโฆษคำฉันท์* (ตอนปลาย), *โคลงจารึกวัดพระเชตุพน ฯลฯ* เป็นต้นว่า

โดยมูมานะหฤทัย

อดสตฺยชัย

กวีฤาแล้งแหล่งสยาม
(สมุทรโฆษคำฉันท์)

บุญเจ้าจอมภพพื้น

แผ่นดินสยาม

เผยพระยศยินขาม

ชาติเกล้า

(ตะเลงพ่าย)

ขุนเสียมสามรอดตัน	ขุนเตลง
ขุนท้อขุนไ้เียง	หย่อนหัว
	(ตะเลงพาย)
ขอบริปฏิสังขรณ์	คุณทศ แทนเอย
องค์พระไอยกา	เกษเสียม ฯ

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, เล่ม ๒ น. ๔๔)

คำ สยาม ที่ใช้เป็นชื่อเรียกอาณาจักรทั้งหมด โดยใช้เป็น
ทางการอย่างเด็ดขาด แทนคำว่า กรุงเทพมหานคร ฯ นั้น มา
เริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๔.

รัชกาลที่ ๔ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ และนิยมภาษาอังกฤษ
มากมาตั้งแต่ยังทรงผนวช ความรู้สึกที่ว่าควรจะนำคำสยามมา
ใช้หมายถึงราชอาณาจักรไทยให้เท่ากับคำ Siam ในภาษาอังกฤษ
นั้น ได้เกิดขึ้นแต่ครั้งยังทรงผนวชนั้นแล้ว. จะเห็นได้จาก
ร่างสมณลิขิตที่ทางการสงฆ์ไทยสมัยรัชกาลที่ ๓ มอบหมายให้
พระองค์เป็นผู้ร่างเพื่อติดต่อกับสงฆ์ลังกาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕,
ในร่างภาษาไทย รัชกาลที่ ๔ (ครั้งยังเป็นพระวชิรญาณภิกขุ)
เรียกชื่อประเทศไทยว่า:

“กรุงรัตนโกสินทร์เทพมหานครบรรราชธานี แวันแคว้น

สยามรัฐชนบท”

(เรื่อง ประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ฯ น. ๓๖๕)

ครั้นได้ขึ้นเสวยราชย์แล้ว ก็เริ่มใช้คำ สยาม เป็นชื่อราชอาณาจักรไทยในการติดต่อกับต่างประเทศ. ได้หล่อรูปพระสยามเทวาริราชขึ้นเป็นตัวแทนวิมลาณของเทวดาผู้รักษาราชบัลลังก์สยาม. พระองค์เองก็ใช้นามในภาษาละตินว่า Rex Siamen Sium. ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้คิดดวงตราหรือพระราชลัญจกรขึ้นดวงหนึ่งสำหรับประทับพระราชสาส์นไปยังราชสำนักจีนโดยเฉพาะ ในดวงตรานั้นมีอักษรเขียนว่า *สยามโลกัศราช* (สยาม+โลก+อัศ+ราช - ผู้เป็นใหญ่แห่งแผ่นดินสยาม). คำว่า สยามโลกัศราช นี้เป็นคำที่เกิดจากการเลียนเสียงภาษาจีนที่ออกตามสำเนียงแต้จิ๋วว่า *เสียมหลอก๊กอ่อง* (暹羅國王) ซึ่งแปลว่า เจ้าแห่งประเทศเสียมหลอ. สยามโลกัศค นั้นถ่ายเสียงออกมาจาก *เสียมหลอก๊ก*, ส่วน *อ่อง* นั้น แปลเป็นบาลีว่า *ราช*. (แต่ตราดวงนี้ดูเหมือนจะไม่ได้ใช้ เพราะเลิกประเพณีจิมก้องราชสำนักจีนไปเสีย, อิทธิพลของประเทศทุนนิยมล่าเมืองขึ้นตะวันตกเข้ามาครอบครองบริเวณนี้แทนอิทธิพลของจีนเสียแล้ว).

หลังจากสมัยรัชกาลที่ ๔ แล้ว คำ สยาม ก็ใช้เป็นชื่อของ
 ราชอาณาจักรไทยเรื่อยมา. รัชกาลที่ ๕ เมื่อลงพระนามก็มักใช้
 คำว่า สยามินทร์ (ผู้เป็นใหญ่แห่งสยาม) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม
 ความหมายของคำ สยาม ก็ยังคงแคบอยู่เพียงบรรดาหัวเมืองที่
 ขึ้นตรงต่อราชสำนักสยามเท่านั้น ส่วนเมืองที่เป็นประเทศราช
 อย่างประเทศเชียงใหม่, หรือเมืองที่เป็นนครรัฐ อย่างนคร
 ลำพูน ยังมีฐานะเป็นเมืองของท้าวพระยาสาหมนตราช มิได้
 รวมอยู่ในความหมายของคำ สยาม, หากรวมอยู่ในเขตอิทธิพล
 ทางการเมืองของสยาม.

ข้อนี้จะเห็นได้ชัดจากเอกสารทางราชการเก่าๆ ในยุคนั้น
 เช่นในสำเนาร่างประกาศตั้งกงสุลเมืองสิงคโปร์ สมัยรัชกาลที่ ๔
 พ.ศ. ๒๔๐๖ ดังนี้ :

“สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม
 ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหม่ที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์นี้ แลเป็นเจ้า
 เป็นใหม่ได้ครอบครองพระราชอาณาจักรสยามราษฎร แวดล้อม
 ด้วยนานาประเทศราชชนบทต่างๆ ทุกทิศ คือ ลาวโยน ลาว
 เขียง ในทิศพายัพแลอุดร ลาวกาวแต่ทิศอีสานจนบูรพ์ กัมโพชา
 เขมรแต่บูรพ์จนอากเนย์ เมืองมลายูเป็นอันมากแต่ทิศทักษิณ

จนหรีด แลบ้านเมืองของกะเหรี่ยงบางเหล่าแต่ทิศปจิมจนพายัพ
แลเข้าของแลชาติต่าง ๆ อื่น ๆ อีกเป็นอันมาก . . .”

จะเห็นว่า ข้อความตัวหนา นั้น คือการพรรณนาถึงพวก
เมืองขึ้น ดังมีรายการต่อไปอีกยี่ดียว. ดูตามนี้แล้ว บริเวณ
ที่เรียกว่าสยามแท้ ๆ (Siam proper) คือบริเวณภาคกลางของ
ประเทศไทยเท่านั้น นอกนั้นออกไปคือ ประเทศราชชนบท
ต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองทางการเมืองของสยาม.

สยาม มาหมายถึงประเทศไทยทั้งหมด (แบบรัฐประชาชาติ
ของยุคทุนนิยม) เอาต่อเมื่อรัชกาลที่ ๕ ได้ปรับปรุงการปก-
ครองครั้งใหม่ทั่วประเทศ จัดการปกครองแบบเทศาภิบาลขึ้น
ยกเลิกประเทศเชียงใหม่ ยกเลิกนครรัฐของพระยาสามนตราช
ทั้งหมด ยกเลิกประเพณีสืบสกุลเจ้าเมืองท้องถิ่น หากส่งข้าราชการ
สำนักออกไปปกครองจากนครหลวงโดยตรง ยกเลิกระบบส่วย
หากใช้ระบบภาษีสรรพากรแบบใหม่, ใช้พระบรมวงศานุวงศ์
ออกไปเป็นสมุหเทศาภิบาล, ตั้งกระทรวงดำเนินงานแบบตะวัน
ตกโดยมีพระบรมวงศ์ ๆ เป็นเสนาบดีเจ้ากระทรวง. การรวบ
อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจครั้งใหม่นี้ ด้านหนึ่งทำให้
ระบบศักดินาที่กระจายอำนาจของไทยแต่เดิม กลายมาเป็น

ระบบศักดินารวบอำนาจรวมศูนย์อันเป็นพัฒนาการขั้นสูงสุด
 ทางการเมืองของระบบนี้ และขณะเดียวกันนั้น ลักษณะของ
 รัฐประชาชาติ (National State) แบบรัฐของยุคนิยมก็เริ่ม
 พักตัวขึ้น. ความรู้สึกแบบเดิมที่ว่ามีนครใหญ่เป็นผู้ปกครอง
 และมีเมืองชั้นเป็นบริวารเป็นชั้น ๆ ลงไป ค่อย ๆ หายไป ความ
 รู้สึกที่ว่า ราชอาณาจักรสยามเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุก ๆ
 ส่วนของดินแดนคือส่วนหนึ่งที่เท่าเทียมกันภายในราชอาณาจักร
 สยาม เริ่มเกิดขึ้น.

ถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ความรู้สึกเรื่อง "ชาติ" ซึ่งไม่เคยมีใน
 ยุคศักดินา* และในสังคมศักดินา, ก็ได้เกิดขึ้น. ทั้งนี้โดยพื้น
 ฐานของระบบศักดินารวบอำนาจรวมศูนย์อย่างหนึ่ง และโดย
 พื้นฐานแห่งระบบทุนนิยมต่างประเทศ ซึ่งพังทลายกำแพง
 การผูกขาดทางการค้าของไทยเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น
 อีกประการหนึ่ง. ความผันผวนทางการเมืองระหว่างประเทศ
 ที่ราชสำนักไทยจำต้องระดมประชาชนเข้ารายล้อมรั้วบ้านเพื่อ
 รักษาเอกราชแห่งชาติ บังคับให้การคุกคามเขมือบกินของฝรั่ง-
 เศสและอังกฤษนักล้าเมืองชั้น บังคับให้ราชสำนักไทยต้องนำ

* ในยุคศักดินามีแต่ความรู้สึกเรื่องเชื้อชาติ (Race), ไม่มีชาติ (Nation).

ความสำนึกเรื่อง ชาติ อันเป็นความสำนึกแห่งยุคนิยม ออก
 โฆษณาปลุกเร้าประชาชน. เมืองไทยที่เคยมี แผ่นดิน และ ข้ำ-
 แผ่นดิน จึงได้แปรโฉมมา มี ประเทศ และ ชาติ ขึ้น. ในอีกด้าน
 หนึ่ง อิทธิพลของแนวคิดสาธารณรัฐที่ปะทุขึ้นโดยการปฏิวัติ
 ของซุนยัตเซน ในจีนเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๑ ได้แพร่สะพัดเข้ามาয়วง
 การพ่อค้าและนักศึกษารุ่นใหม่ของไทย. กระแสลมสาธารณรัฐ
 อันกระพือพัดมาจากจีน ซึ่งเป็นที่หว่นไหวแก่ราชบัลลังก์สยาม
 เป็นอย่างยิ่งนี้ บังคับให้ราชสำนักสยามต้องระดมความรู้สึก
 แعنตชาวจีนจนอย่างสุดเหวี่ยง. บทความของอัครพาทูเรื่อง
ยิวแห่งบูรพาทิศ ได้ถือกำเนิดขึ้น หว่านกระแสความเกลียดชัง
 ในเชื้อชาติจีนอย่างรุนแรง และขณะเดียวกันก็เชิดชู ชาติ ศาสน์
 กษัตริย์ หรือ ราช ศาสน์ ชาติ ขึ้น. ฉะนั้นเองความรู้สึกทางชาติ
 และเชื้อชาติ จึงได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่พื้นฐานทาง
 เศรษฐกิจของไทยยังตัวมเตยม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบศักดินา
 ล้าหลังอยู่ภายใต้อิทธิพลทุนนิยมล่าเมืองขึ้นต่างประเทศ.

พร้อมกับความรู้สึกนี้ สยามก็ได้พัฒนาความหมายของมัน
 ขึ้นเป็นชื่อประเทศเอกภาพแบบรัฐประชาชาติอย่างสมบูรณ์.
 สยาม จึงได้เป็นชื่อประเทศของไทยในการรับรองของรัฐบาล

ทั่วโลก และประชาชนได้ชื่อว่า ชาวไทย. โคลงสยามานุสสติ
ของรัชกาลที่ ๖ สะท้อนความรู้สึกในวัยที่สุด ที่เขียนว่า :

หากสยามยังอยู่ยง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หาก สยาม พินาศลง	ไทย อยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๕
ความรู้สึกเรื่อง ชาติ แบบทุนนิยม ก็พุ่งขึ้นสุดขีด. เพลงชาติ
ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของประชาชาติสยามทั้งหมด, อันจะมีไม่ได้
ในยุคศักดินาสมบูรณาญาสิทธิราชย์, ก็ปรากฏขึ้นอย่างงามสง่า.
ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาณจนาคพันธุ์) ผู้แต่งเนื้อร้องเข้ากับ
ทำนองเพลงของพระเจนดุริยางค์ ก็ได้ใช้คำสยามเป็นชื่อประ-
เทศ และไทย เป็นชื่อประชาชาติเช่นเดียวกัน :

แผ่นดินสยามนามประเทืองว่าเมืองทอง
ไทยเข้าครองตั้งประเทศเขตแดนสง่า
สืบเผ่าไทยดึกดำบรรพ์โบราณลงมา
ร่วมรักษาสามัคคีทวีไทย

ความหมายของสยามชั้นหลังสุดนี้ จึงมิได้หมายถึงชนชาติ, มิได้เป็นชื่อชนชาติไท-ไต ตามความหมายเดิมของมันต่อไปอีกแล้ว มันมิได้มีความหมายเหมือนคำเซม ในภาษามอญ, ชาน ในภาษาพม่า และ ส้าน ในภาษาจีนอีกแล้วโดยเด็ดขาด, หากหมายถึงดินแดนที่เป็นเอกภาพอันหนึ่ง ซึ่งภายในดินแดนนี้ มีประชาชนหลายเชื้อชาติร่วมกันเป็นของ นั่นคือ สยาม เป็นชื่อของรัฐประชาชาติรัฐหนึ่งไปโดยเด็ดขาด. และมิได้เป็นชื่อเฉพาะของชนชาติใดชนชาติเดียว. ไม่ว่าเขาจะเป็นชนเชื้อชาติเขมร, ลาว, มอญ, กะเหรี่ยง, มลายู, ส่วย, ไทย ฯลฯ ทุกคนมีศักดิ์และมีสิทธิ์ในฐานะเป็นประชาชนชาวสยาม อย่างเท่าเทียมกัน. นี่คือความหมายและความสำนึกใหม่ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเกิดแห่งรัฐประชาชาติ.

ภาคสอง

ชื่อชนชาติและฐานะทางสังคม

บทที่ ๑

ลักษณะสองด้านของชื่อชนชาติ

ในภาคหนึ่ง ข้าพเจ้าได้ตั้งสมมุติฐานทางนิรุกติศาสตร์ไว้ว่า สยาม น่าจะมาจากคำดั้งเดิมว่า Sam-Siem,^๑ และตั้งสมมุติฐานทางสังคมโดยอิงจดหมายเหตุประวัติศาสตร์จีนว่าน่าจะได้แก่คำใดดั้งเดิมว่า ซำ หรือ ซัม. แต่อย่างไรก็ดี นั้นมิใช่สมมุติฐานที่สิ้นสุดตายตัว. ข้าพเจ้ายังใคร่จะเสนอแนวทางบางประการที่อาจจะมียุทธประโยชน์อยู่บ้างแก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ต่อไป.

ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำแปลของชื่อประเทศ หรือชนชาติหนึ่ง ๆ นั้น สิ่งแรกที่จะต้องตัดทิ้งออกไปโดยสิ้นเชิงและเด็ดขาดก็คือ อุปาทานแห่งลัทธิลัทธิลัทธิ. อุปาทานเช่นนี้ทำให้ผู้ศึกษาปิดประตู และปิดหูปิดตาตนเอง แล้วก็นั่งพลิกพจนานุกรมภาษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาติตนเพียงไม่กี่เล่ม เลือกลูกคำที่คล้ายคลึงกัน และสรรเอาแต่คำที่มีความหมายถึงม

---

๑. ข้าพเจ้าใช้อักษรโรมันเพื่อตัดปัญหาเรื่องระดับเสียงวรรณยุกต์. Sam อาจเป็นได้ทั้งสามและสาม และในทำนองเดียวกัน Siem ก็อาจเป็นได้ทั้งเซียมและเซียม. อักษรไทยเขียนคลุมเช่นนี้ไม่ได้.

ไฟเพราะเพราะเหตุแต่เพียงค้ำเดียว. นี่เป็นการปิดประตูตาย
สำหรับช่องทางค้ำอีกค้ำหนึ่ง, ปฏิเสธความเป็นจริงอีก
ค้ำหนึ่งซึ่งเป็นค้ำภววิสัยอันสำคัญไปเสียโดยสิ้นเชิง, หลง
วนอยู่ในค้ำอัตตวิสัยค้ำเดียวเท่านั้น.

ความเป็นจริงที่ว่านาคคือ : ลักษณะสองด้านของชอชนชาติ
อันมีกำเนิดจากพื้นฐานทางสังคม.

ลักษณะด้านทหนึ่ง, ความหมายที่ต่ำทราม :

ในประวัติของสังคมมนุษย์ที่ผ่านมา นั้น ชนชาติที่เจริญกว่า
หรือมีฐานะปกครองทางการเมืองในสังคม มักจะเรียกชนชาติ
ที่ต่ำหลังกว่าหรืออยู่ภายใต้อำนาจปกครองของตนด้วยชื่อที่มี
ความหมายต่ำทรามหรือเหยียดหยามดูถูก. ยิ่งชาติใดมีความ
เจริญทางเศรษฐกิจ, การเมือง และวัฒนธรรมมากเพียงใด ก็
ยังมีคำเรียกชนชาติต่างๆ อย่างดูถูกเหยียดหยามมากตามไปด้วย
เพียงนั้น. ความรู้สึกดูถูกเหยียดหยามดังกล่าวนี้จะปรากฏ
ออกมาเป็นกระแสใหญ่ๆ สองกระแสดังนี้ :

๑. การดูถูกทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ปรากฏการณ์เช่นนี้
แสดงออกโดยไม่ว่าชนชาติที่มีระดับความเจริญต่ำกว่าตน

เป็น คน หากจะเรียกด้วยชื่อที่มีความหมายเป็น :

ก. **สัตว์** โดยเฉพาะสัตว์เลื้อยคลานหรือตัวหนอนตัว
แมงชั้นต่ำ;

ข. **ผี** คือเรียกเป็นผี บิศาจ ยักษ์มารหรือมนุษย์
ที่ป่าเถื่อนดุร้าย.

๒. การดูถูกโดยฐานะทางสังคม ปรากฏการณ์เช่นนี้
แสดงออกโดยยอมรับว่าชนชาติอื่น ๆ เป็น คน ต่ำกว่าระดับชั้น
ของคนแต่ละชนชาติด้วยฐานะทางสังคมของชนชาตินั้น ๆ. สิ่ง
ซึ่งชาติในการวัดก็คือ อำนาจปกครองทางการเมือง. ชนชาติที่
กุมอำนาจปกครองทางการเมืองเป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่า และชนชาติที่
ถูกปกครอง, เป็นเมืองขึ้น, เป็นไพร่ราบห่างไกล ย่อมมีฐานะ
ต่ำกว่า. ฉะนั้นเอง คำเรียกชื่อชนชาติอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจ
ปกครองทางการเมืองของตน จึงมีความหมายเป็น :

ก. **ขี้ขี้** คือเรียกชนชาตินั้นทั้งชนชาติด้วยชื่อที่แปล
ว่าข้าทาสชนิดใดชนิดหนึ่งตามฐานะทางสัง-
คมของชนชาตินั้น ๆ ;

ข. **คนป่าเถื่อน** คือเรียกด้วยชื่อที่แปลว่าพวกป่าเถื่อน
ไร้ความเจริญ, โง่เง่า, เลวทราม, ฯลฯ

หรือเรียกด้วยลักษณะพิเศษของชนชาติ
นั้น ๆ ที่ตนถือว่าวิปริตผิดสามัญมนุษย์ใน
สังคมของตน.

ลักษณะด้านที่สอง, ความหมายที่ด่าง :

ในลักษณะที่สองนี้ ปรากฏเป็นกระแสความสำนึกสองกระแสใหญ่ ๆ คือ :

๑. ปฏิกริยาตอบโต้ ชนชาติที่ถูกเรียกอย่างดูถูกเหยียดหยามจะพยายามแสดงปฏิกริยาตอบโต้

ก. ตอบโต้การดูถูกเหยียดหยามที่เห็นว่าชนชาติตนมิใช่คน, ทั้งนี้โดยใช้คำเรียกชื่อชนชาติของตนให้มีความหมายว่าคน เพื่อยืนยันว่าตนไม่ใช่สัตว์หรือผี ฯลฯ ;

ข. ตอบโต้การเหยียดหยามว่าเป็นคนป่าเถื่อนอนารยะ, ทั้งนี้โดยใช้คำเรียกชื่อชนชาติของตนเองให้มีความหมายว่าเป็นคนอารยะ เป็นคนเมือง, ไม่ใช่คนป่า.

๒. แสดงความยิ่งใหญ่ ชนชาติที่เป็นเบี้ยบน, คือมีฐานะปกครองทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม, หรือ

บางครั้งก็มีแต่ฐานะปกครองทางการเมืองประการเดียว, จะแสดงความยิ่งใหญ่ของชนชาติตนด้วยการตั้งชื่อชนชาติของตนเองด้วยถ้อยคำที่มีความหมายดีงามและสูงส่ง คือ :

- ก. แสดงความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ทางการเมือง คือเป็นนายเหนือชนชาติอื่นๆ ในปกครอง ;
- ข. แสดงความเจริญทางสังคม คือเป็นชาติอารยะ มีความเจริญก้าวหน้ากว่าพวกอนารยะป่าเถื่อน.

นี่คือลักษณะสองด้านของชื่อชนชาติ อันเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานทางสังคมตามที่พัฒนาคลี่คลายมาในประวัติศาสตร์.

ยังมีข้อพึงสังเกตอีกประการหนึ่งด้วยว่า ชื่อชนชาติหนึ่ง ๆ ซึ่งแต่เดิมไม่มีความหมายว่าอะไรเลยทั้งสิ้น, เช่นมาจากชื่อแม่น้ำ, ชื่อภูเขา, ชื่อตระกูลของประมุขแห่งเผ่า ฯลฯ แต่ในภายหลัง เมื่อผ่านเข้ามาในกระแสแห่งพัฒนาการทางสังคมระหว่างชาติ ชื่อนั้นอาจจะถูกดึงเข้าไปเป็นคำที่บังเกิดความหมายขึ้น อาจจะเป็นความหมายที่ต่ำทรามหรือดีงามก็ได้ ขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคมของชนชาตินั้น ๆ และถึงกับอาจจะกลายเป็นคำที่มีความหมายแน่นอนในภาษาของตนและผู้อื่นชนในที่

สุดได้ตัว.

ความเป็นจริงเหล่านี้ เป็นข้อสรุปที่ข้าพเจ้าได้รับจากการศึกษาชื่อของชนชาติต่างๆ จำนวนหนึ่งทางเอเชีย. จะขอแสดงรายละเอียดพอสังเขปเป็นแนวทางดังต่อไปนี้.

บทที่ ๒

มิลักขะ - กิราต - นิซาท - ทาส และนาคผู้ยื่นหยัดประกาศความเป็นคน

จากประวัติศาสตร์ของอินเดีย เราได้ทราบว่าพื้นแผ่นดินอินเดียแต่เดิมนั้นเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติอื่นที่มีเชื้ออารยันมาก่อน. ชนพื้นเมืองเดิมที่วาน ทยอยกันอพยพเข้าสู่อินเดียเป็นยุคๆ หลายยุคและหลายชนชาติ, และแม้ที่อพยพเข้าไปสู่อินเดียในภายหลังจากชนชาติอารยัน ได้ตั้งรกรากมั่นคงแล้วก็มี.

ชนพวกแรกที่เข้ามาสู่อินเดียในยุคก่อนประวัติศาสตร์คือชนเผ่าเนกริต, คือพวกคนร่างเล็กแคระจากแอฟริกา. ชนพวกนี้แพร่ไปอยู่ทั่วอินเดีย; ยังมีร่องรอยเหลืออยู่ทางรัฐอัสสัมตะวันออกและรัฐนาคาปัจจุบัน, คือที่เรียกว่าพวกนาคหรือนาคา, นอกนั้นยังมีเหลืออยู่เป็นชนล้าหลังตามป่าทางอินเดียใต้อีกบ้าง. พวกนี้เป็นพวกเดียวกับชาไก เซมิงในมลายูและเงาะในไทย. ระดับทางสังคมของชนเผ่านี้เป็นพวกแสวงอาหารกินตามธรรมชาติ ไม่ใช่ผลิตอาหารขึ้นเอง, ไม่มีการจัดตั้งทางสังคมเป็นบ้านเป็นเมืองอย่างใด. ลัทธิประเพณีของพวกนี้ที่เด่นชัดคือ

กราบไหว้บูชาต้นไม้ไทร ซึ่งได้ถ่ายทอดทิ้งไว้ให้แก่ชนเผ่าอื่น ๆ ที่เข้ามาในอินเดียรุ่นหลัง ๆ. ภาษาของชนเผ่านี้ได้ถูกภาษาชนชาติที่เข้ามาพิชิตภายหลังกลืนหายสูญไปสิ้นแล้วจึงไม่มีเหลือพูดจากันเลยบนผืนแผ่นดินอินเดียปัจจุบัน.

ชนพวกที่สองที่เข้าสู่ดินแดนอินเดียคือชนเผ่าออสตริคจากภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก. พวกนี้รูปร่างขนาดกลางระดับทางสังคมของชนเผ่านี้ยังคงเกี่ยวแสวงหาอาหารธรรมชาติอย่างเดียวกับพวกที่หนึ่ง แต่ก้าวหน้ากว่าตรงที่รู้จักการกสิกรรมขั้นต้น คือใช้ไม้แทงดินให้เป็นรู แล้วหยอดเมล็ดพืชลงไป (เป็นวิธีที่พวกเขายังใช้อยู่ทั่วไปในเขตป่าเขาของประเทศลาว). พวกนี้เข้าผสมปะปนกับพวกเนกริโตที่เข้ามาก่อน และพัฒนาภาษาของตนขึ้นเป็นสองสาขาใหม่ คือภาษา ๑) ตระกูลออสโตร-เอเชียติก อันได้แก่ภาษาตระกูลมอญ-เขมรบนพินทวีปเอเชีย และ ๒) ตระกูลออสโตรเนเซียน อันได้แก่ภาษาตระกูลชวา-มลายู และภาษาชาวเกาะทางทะเลใต้. ชนพวกนี้ภายหลังถูกผู้เข้ามาใหม่ขับถอยร่นออกจากอินเดียไปทางอินโดจีนและทะเลใต้. บางพวกที่ยังคงเหลืออยู่ทางลุ่มแม่น้ำคงคา ก็ถูกภาษาอารยันกลืนจนเปลี่ยนภาษาพูดไป.

ชนพวกที่สามที่เข้าสู่อินเดียคือชนเผ่าทราวาทจากอิหร่าน
 ชนเผ่านี้พูดภาษาตระกูลทราวาท (ทมิฬ) อย่างโบราณดึกดำ
 บรรพ์ มีความก้าวหน้าทางการผลิตและทางสังคมระดับสูงพอ
 สมควรทีเดียว. ทราบอารยธรรมตามเมืองปรักพังที่ลุ่มแม่น้ำ
 สินธุ คือที่โมเหเนส - ทาโร, จังหวัดลัคชณา, แคว้นสินธุ
 กับที่หรัปปา จังหวัดมณฑลโกเมอรี, แคว้นปัญจาบ, ซึ่งเป็น
 ทราบอาคารก่ออิฐ สูงกว่าหนึ่งชั้น มีทางระบายน้ำ, มีถนน,
 มีเครื่องมือผลิตประเภทมีด ขวาน เคียว เบ็ด, มีอาวุธจำพวก
 ธนู หอก มีค้อน ดาบ โล่, มีการเกษตรกรรม คือทั้ง
 เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์, มีนางข้าว มีล้อเลื่อน ฯลฯ ทราบ
 เหล่านี้ เชื่อกันว่าเป็นอารยธรรมของสังคมชนเผ่าทราวาทที่เข้ามา
 รุ่นที่สามนั่นเอง. ชนเผ่านี้มีลัทธิศาสนาที่เคารพเทวดาผู้หญิง
 หรือเทพี. มีเทวะผู้ชายอยู่บ้างเป็นส่วนน้อย. เทวรูปที่ขุด
 พบ ณ ทราบอารยธรรมทั้งสองแห่งนั้น เป็นเทวรูปหญิงเสีย
 แทบทั้งหมด, แสดงว่ายังเพิ่งจะผ่านยุคที่หญิงเป็นใหญ่ในสังคม
 มาใหม่ๆ.

ชนพวกที่สี่ที่เข้าสู่อินเดียคือชนเผ่าอารยัน. พวกนี้มาจากที่
 ราบสูงระหว่างยุโรปกับเอเชีย ตอนใต้เทือกเขายูราล. รูปร่าง

สูง จมูกโค้งเป็นสัน ตาสีฟ้า ผมหสีทอง เรียกตัวเองว่า อารยะ (อารย). พวกนี้รู้จักผกมาเป็นพาทนะ, ซึ่งนับเป็นการเพิ่มพูนความสามารถให้แก่อารยธรรมของมนุษย์ขึ้นอีกอย่างหนึ่ง, และเป็นอย่างที่สำคัญยิ่ง. ชนเผ่านี้ซึ่งมีอำนาจเขาอินทกุมขเข้าอินเดีย ผ่านมาทางอัฟกานิสถาน. นำเอาวัฒนธรรม, ศาสนานับถือเทวะผู้ชาย, บทสวดสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า ฯลฯ ซึ่งเป็นสมบัติทางสังคมของตนเข้ามา พร้อมด้วยระบบการผลิตและการรบบนหลังม้าที่เหนือกว่า. พวกทราวาทต้องต่อสู้กับอารยันอย่างทรหดสาหัส และในที่สุดก็ปราชัยแก่อารยัน. ถอยร่นลงสู่ภาคใต้ หรือเตลิตซ์ขึ้นมาเขาทางภาคเหนือไป.

ชนพวกที่ห้าที่เข้าสู่อินเดียคือชนเผ่ามองโกล (Mongoloid). พวกนี้อยู่ในตระกูลภาษาธิเบต-จีน, อพยพจากลุ่มแม่น้ำหวางเหอ (ฮวงโห) และหยางจี้อ (แยงซีเกียง) เข้ามาทางตะวันออกเฉียงเหนือในระยะไล่เลี่ยกับพวกอารยันที่เข้ามาทางตะวันตกเฉียงเหนือ. พวกนี้เข้าครองดินแดนแถบอินเดียตะวันออกเข้ามาจนถึงตอนกลาง. ปัจจุบันนี้ยังมีอยู่หนาแน่นในอินเดียตะวันออก และมีไม่น้อยที่ถูกลำบากและวัฒนธรรมของอารยันกลืนหายไป. ชนชาติที่เข้าสู่อินเดียเป็นพวกท้ายสุดทางด้านนี้

คือโตอาหม ซึ่งเพิ่งเข้าไปเมื่อราว พ.ศ. ๑๗๕๐-๑๘๐๐ นี้เอง และบัดนี้ก็ถูกกลืนหายไปโดยสิ้นเชิงแล้ว.^๑

ในชนทั้งห้าพวกนี้ ที่มีความก้าวหน้าทางสังคมมากกว่าใครที่สุดคือชนเผ่าอารยัน. พวกนี้ได้เข้ามาสู่ดินแดนอินเดียในฐานะผู้รุกราน, แล้วก็กลายเป็นผู้พิชิต และในที่สุดก็เป็นผู้ถืออำนาจปกครองทางการเมืองเหนือชนพื้นเมืองเดิม, เป็นเจ้านายและเจ้าชีวิตของชนเผ่าอื่น ๆ. และจากฐานะผู้พิชิตนี้ คำเรียกชื่อชนเผ่าอื่น ๆ อีกสี่เผ่าที่ล่าหลังกว่าด้วยคำที่เหยียดหยามดูถูกก็เกิดขึ้น.

มิลักกะ จากพื้นฐานที่ว่าชนชาติอารยันเป็นผู้พิชิต และมีอำนาจปกครองทางการเมืองเหนือชนพื้นเมืองเดิม พวกอารยันจึงเรียก ชนพื้นเมืองเดิมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเผ่าใดว่า **มิลักกะ**, **มิลักขุ** หรือ **มิลักโข**, ซึ่งแปลว่า คนป่าเถื่อน, คนชาวเขา, คนชั้นต่ำ, คนไม่บริสุทธิ์ หรืออะไรทำนองนั้น. ในภาษาสันสกฤตเรียกคนพวกนี้ว่า **เมลช** หรือ **เมลจจุ**, เพียงกันทางเสียงคำและรูปคำ แต่ความหมายเป็นอย่างเดียวกัน. ถือ

๑ เก็บความจาก สารนาถ, *ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ เล่ม ๑* และ Suniti Kumar Chatterji, *Kirata-Jana-Krti, The Indo-Mongoloid*, Calcutta, 1951, pp. 4-8.

กันว่าห้ามชาวอารยันคบค้าสมาคมด้วยทุกอย่าง และจะแต่งงานด้วยก็ไม่ได้เพราะจะทำให้เสียสายเลือดอันบริสุทธิ์. ห้ามสอนความรู้อะไรให้เด็ดขาด เพราะถือเป็นคนชั้นต่ำ, กตเวทีไม่ให้เฆยหน้า, ไม่ให้ตีเสมอชาวอารยัน และไม่ให้มีโอกาสกอบกู้ฐานะทางสังคมและการเมืองของคนชั้นได้.

ชื่อที่เรียกว่า มิลักชะ หรือ เมลจจะ นี้ พบที่เอ่ยถึงเก่าแก่ที่สุดคือ ในคัมภีร์ ศตปถ พรหมณะ, III, ๒, ๑, พุทฺธสตาวณียกะ ๒๓-๒๔ ข้อความในนั้นกล่าวถึงเมลจจะในฐานะเป็นชนเผ่าต่างชาติที่มีใ้อารยันเผ่าหนึ่ง โดยกล่าวว่าเป็น "...ชนต่างชาติที่ขอบร้องเอะอะไม่เป็นภาษาว่า เห่ ลโว, เห่ ละวะ (he' lavo, he' lavah)" มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ และกล่าวว่าชื่อ เมลจจะ นี้ น่าจะเป็นคำที่ชนพื้นเมืองรุ่นก่อนนำติดตัวเข้ามาจากตะวันตก คือเป็นภาษาตระกูลเซมิติกว่า เมเลข (melekh) แปลว่า เจ้า, ราชา; และคำนี้ยังมีร่องรอยคล้ายคลึงอยู่กับที่ภาษาปราคฤต (ภาษาถิ่นของอารยัน) ที่เรียกว่า มิลักช หรือ มิลักโซ. ส่วนเสียงร้องว่า เห่ ละวะ ((he' lavah) ที่ว่าฟังไม่เป็นภาษานั้น ก็เป็นภาษาเซมิติกอีก คือเป็นชื่อภาพเจ้าของ

ชาวเซมิติกซึ่งยังปรากฏในภาษาเซบรฺว่า **เอโลอห์** (ēlōāh).^๑

แต่ไม่ว่ารากเหง้าเดิมของคำ มิลักชะ หรือ เมลจจะ จะแปลว่าเจ้าหรือราชา หรืออะไรก็ตามที, ชาวอารยันผู้พิชิตได้นำชื่อนี้มาใช้เรียกในความหมายว่าป่าเถื่อนไร้ความเจริญ และเป็นคำในภาษาอารยัน (บาลี, สันสกฤต, ปรากรฤต) แปลว่าคนป่าคนดอยไปเสียแล้ว.

ในปัจจุบันนี้ มีชนชาติส่วนน้อยเผ่าหนึ่งอยู่ในป่าดงแถบรัฐอัสสัม เรียกชื่อว่าพวก **เมจ** (mech), เข้าใจกันว่าพวกนี้เองคือชนชาติดั้งเดิมที่เป็นต้นกำเนิดของคำ เมลจจะ หรือมิลักชะ.

เรื่องมิลักขุนี้มีเกี่ยวเนื่องมาถึงในความสัมพันธ์ของไทยโบราณด้วย. พงศาวดารของไทยทางภาคเหนือซึ่งแต่งเป็นภาษาบาลีก็ได้แสดงความรู้สึกที่ถือตัวเป็นผู้พิชิตและเจริญก้าวหน้ากว่าชนพื้นเมืองเช่นเดียวกันนี้เหมือนกัน.

๑. Jayaswal, *On the Origin of "Mleccha"*, อ้างถึงใน *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Leipzig, Band 68, Heft 4, 1914, p. 719. ที่มิลักชะมาเป็น เมลจจะ ในภาษาสันสกฤตก็เพราะ คำแยกพยางค์ในภาษาปรากรฤตมักจะเป็นคำควบกล้ำในสันสกฤต เช่น สิริเป็นศรี, และ กข มักเป็น กษ ในสันสกฤต. กษนั้นสันสกฤตออกเสียงเท่ากับ ฉ ด้วย มิลักชะ จึงเป็น เมลจจะ ไป.

ตำนานจามเทวีวงศ์ และ ขินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งแต่งเป็นภาษาบาลีที่เขียนใหม่ในระยะ พ.ศ. ๒๐๐๐ ทั้งคู่ เรียกพวกละว่าพื้นเมืองของแคว้นลำพูนว่า มิลักขุ คือพวกป่าเถื่อน. ตำนานสิงหนวัติกุมาร ซึ่งเล่าเรื่อง ราชวงศ์ไทเมือง ลงมาตั้งอาณาจักรโยนกก็เรียกพวกละว่าพื้นเมืองในบริเวณเชียงใหม่ว่า มิลักขุ ซึ่งก็คือมิลักขุนั่นเอง. มีข้อน่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า มีเพียงพวกละว่าเป็นส่วนใหม่ที่ถูกรเรียกว่ามิลักขุ. ชนเผ่าอื่นตำนานมักเรียกชื่ออื่น. เช่นพวกมอญแห่งลุ่มแม่น้ำเมงหรือระมิง (พิง) ตำนานจามเทวีวงศ์เรียกว่าเมงคบุตรบ้าง วนจร คือ คนร่อนเร่ในป่าบ้าง. ที่น่าสังเกตก็คือ คำที่ว่าพวกมุลจะชอบร้อง เท่ละ นั้น ช่างบังเอิญมาพ้องกับชื่อ ละว่า หรือ ละวะ-ลวะ เสียด้วย, และพวกละว่าก็มีอยู่ทั่วไปในขอบเขตอันกว้างขวางคือทั้งในพม่าเหนือ-ยูนนาน-ลาว. ทำให้น่าคิดว่าคำที่นักแต่งพงศาวดารไทยเหนือจะมีได้คิดเรียกชนชาติละว่าว่ามิลักขุตนเอง หากเรียกตามคำของชาวอินเดียนที่เรียกชนชาตินี้แต่ครั้งอยู่ในบริเวณอินเดีย และเมื่อพวกนั้นถูกขับร่นมาทางตะวันออกก็ได้พาชื่อตามมาด้วย.

๑. ทเรียกเพี้ยนเป็น มิลักขุ นั้น เข้าใจว่ามีโซมาเพี้ยนในไทย, น่าจะเป็นคำที่เพี้ยนมาจากทางพม่า แล้วไทยรับมาจากนั้นโดยมิได้รับจากภาษาบาลี

กิราต คำนี้เป็นชื่อที่ชาวอารยันใช้เรียกชนชาติผิวเหลืองเผ่ามงโกล (mongoloid) ทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ, ซึ่งพูดภาษาตระกูลธิเบต-จีน (คือพวกที่ห้าที่กล่าวไว้ข้างต้น).

ชื่อกิราต ได้พบครั้งแรกในคัมภีร์ *ยชฺรุเวท* (*ศุกลยชฺรุเวท วาขสเนยฺ สหิตา*, XXX, 16; และ *กฤษฺณยชฺรุเวท, ไตตริย พรฺาหฺมณ*, III, 4, 12, 1). คัมภีร์นี้กล่าวถึงกิราตไว้ในตอนที่พรรณนาถึงการบุชายัถ์ด้วยคน-ปुरुชเมธ. ในบัญชีรายการแสดงชนิดของคนและชนิดของสัตว์ที่ควรใช้บุชายัถ์นั้น มีชื่อชาวกิราตรวมไว้ด้วย. แสดงว่าฐานะทางสังคมของกิราตก็คือพวกทาสพวกไพร่ที่เจ้านายอารยันอาจเอาตัวไปอุทิศถวายเทวะหรือทำพิธีกรรมอย่างใดก็ได้.

คัมภีร์มหาภารตะกล่าวถึงกิราตว่าเป็นพวกอยู่ทางเทือกเขาหิมาลัยตะวันออกในแคว้นวิเทหะ. ภิมะ วีรบุรุษของตระกูลปานทพได้มาปราบหัวหน้าชนเผ่ากิราตลงเจ็ดพวก. นอกจากนั้นยังมีวรรณกรรมอารยันโบราณกล่าวถึงกิราตมาครั้ง พรรณนาว่าผิวเหลืองเป็นสีทอง ไข่ผมขมวดเป็นปมไว้กลางกบาล เที่ยวหาผลหมากรากไม้กินเลี้ยงท้อง, นุ่งหนังสัตว์, ป่าเถื่อน, โหดร้าย.

มีอยู่ตั้งแต่เขตเขาในเนปาล อัสสัม ลงไปจนเบงกอล จคริมฝั่งทะเล และมักจะกล่าวถึงเกี่ยวเนื่องไปกับพวกคนจีน. ในสงครามซึ่งอำนาจระหว่างชนอารยันสองตระกูลใหญ่ คือปาณฑพ กับเการพ ณ ท่งกูรุกษตร, ซึ่งเป็นมหายุทธกรรมอันบันลือโลกในยุคดึกดำบรรพ์, กระแสสงครามก็ได้กวาดเอาพวกกิราตและจีนเข้าร่วมด้วย. คัมภีร์มหาภารตะพรรณนาถึงกษัตริย์ปราศไชยติษ (อัสสัมตะวันตก) ซึ่งยกกองทัพเข้าร่วมรบว่า กองทัพของเขาประกอบด้วยพวกกิราตและจีน รวมทั้งพวกนักรบจากริมฝั่งทะเลอื่น ๆ; พรรณนาไว้ว่า “พวกทหารกิราตกับจีนนั้น ดูราวกับทอง : กองทัพของพวกนี้เคลื่อนมาเหมือนกับป่ากรรณิการ์ (ดอกสีเหลืองสพรั่ง).”

แต่ทั้ง ๆ ที่อารยันได้อาศัยพวกกิราตเป็นกำลัง ก็ยังคงถูกเหยียดหยามชนพวกนี้อยู่ดี.

ชื่อกิราต ยังค้นกันไม่พบว่าคำดั้งเดิมแปลว่าอะไร แต่ได้พบคำนี้ไปตกค้างเป็นคำใช้อยู่ในภาษาอารยันในความหมายคำทราวมหลายถิ่นด้วยกัน.

ในเบงกอล, ภาษาเบงกาลีปัจจุบันมีคำ กิราฏ/กิเรฏ ใช้เรียกคนทิ้งกเงินใจเหี้ยม, โดยเฉพาะพวกออกเงินกู้ที่รีดดอก

เกี่ยวกับคนจนอย่างไม่ปรานี. ในเขตอินเดียนกลาง มีคำ กิราท เป็นชื่อวรรณะ หมายความว่า พ่อค้า (ชาวฮินดู), หมายถึงคนขาย ข้าวโพค, พวกโจร, และในบึงจาบหมายถึงคนอยู่ในป่า. เฉพาะทางตะวันตกของบึงจาบนั้น ฮนฮินดูซึ่งเป็นส่วนข้างน้อย ถูกพวกมุสลิมเรียกอย่างดูถูกว่าเป็น กิราท แปลว่าคนเลวทราม, คนบ้า, โจร, พวกหัวเงินจนตัวสั้น, พ่อค้าหน้าเลือด. รวมความว่าเป็นคำที่ใช้ในความหมายไม่ดีทั้งนั้น.^๑

นิยาม ชื่อนี้เป็นชื่อที่ชาวอารยันใช้เรียกชนชาติในตระกูลออสตริก คือพวกที่อพยพเข้าสู่อินเดียรุ่นที่สอง (ตามที่แยกไว้ข้างต้น) ชนชาติตระกูลนี้เป็นบรรพบุรุษโบราณของชนที่พูดภาษาตระกูลออสโตร-เอเชียติก และออสโตรเนเซียนในปัจจุบัน (ภาษาตระกูลออสโตร-เอเชียติกก็คือภาษาบนผืนทวีปเอเชียทางใต้และตะวันออกเฉียงใต้ นับแต่ในอินเดียตะวันออกสุด ผ่านพม่ามายังไทย ตลอดอินโดจีน มีภาษามอญ-เขมรเป็นภาษาหลัก. ส่วนภาษาออสโตรเนเซียนนั้น คือบรรดาภาษาในเครือชวา-มลายูของชาวเกาะทั้งหลายทางทะเลใต้).

๑. เกี่ยวกับกิราททั้งหมด เก็บความจาก Suniti Kumar Chatterji, *Kirāta-Jana-Kṛti, The Indo-Mongoloid*, Calcutta 16, 1951, pp. 16-22.

คำนิษาทหรือเนสาท (บาลี) นั้นแปลว่าคนบ่อดาทรามหรือ
 ชาวประมงและนักล่าสัตว์ หมายถึงพวกพเนจรรวดเร็วเที่ยว
 จับสัตว์กินไปวัน ๆ. คำว่านายพรานพเนจรนั้น, สมัยนี้ฟังก์ก็
 ออกจะเข้าที่ เป็นนายพรานมีเกียรติจะตายไป. แต่ในยุคโน้น
 ตรงข้าม. ในสังคมบุพกาล เมื่อคนชาติหนึ่งยังล่าหลัง ไม่รู้
 จักการเพาะปลูก ไม่เคยรักที่ดิน ไม่รักแม่ธรณี, ไม่รู้จักรส
 อันโอชะของพืช, ไม่รู้จักแม่โพสพ, ก็แต่รวดเร็วจับสัตว์กิน
 เป็นอาหาร ไม่มีหลักแหล่ง ไม่มีประวัติของโคตรตระกูล;
 แต่ขณะเดียวกัน ชนอีกชาติหนึ่งรู้จักการเพาะปลูก, รู้จักทำ
 การผลิตระดับสูงแห่งยุคชมรมกสิกรรม, มีการตั้งบ้านเมืองเป็น
 หลักแหล่ง, มีวัฒนธรรม รักที่ดิน รักแม่โพสพ ฯลฯ การ
 เรียกชนรวดเร็วล่าสัตว์ว่า นิษาท หรือ เนษาท จึงมิได้เป็น
 ความหมายอันมีเกียรติเหมือนคำว่า พรานป่า หรือพรานพเนจร
 เดียวนเลย, หากเป็นการดูถูก.

การเรียกแบบนิษาทนี้ มีอยู่ในภาษาอื่นเหมือนกัน เช่น
 ในพม่า. ทางเหนือของพม่ามีชนชาติหนึ่ง เรียกตัวเองว่า
 ละหุ (คือที่มักเขียนตามฝรั่งกันว่า ลาฮู-Lahu). พวกไทใหญ่
 เรียกคนพวกนี้ว่า มูเซอ.

นักเขียนบางคนว่า มูเซอ เป็นคำของไทยใหญ่ แปลว่าพรานป่า หรือ นักล่าสัตว์ เพราะพวกนี้มีความชำนาญในการล่าสัตว์อย่างหาตัวจับยาก แต่คำนี้ไม่ใช่ภาษาของคำไทใหญ่ หรือชาวไท-จีน (แซ่ไตเหนือ) . . .

“การล่าสัตว์เป็นอาชีพที่ชำนาญของพวกมูเซอ จนมีผู้แปลคำมูเซอเป็นพรานป่า. พวกเขาเหล่านั้นถนัดในการใช้ลูกดอกหน้าไม้ อาบยางน่อง สามารถล่าสัตว์ใหญ่เล็กอย่างชำนาญ . . .” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวเขาในไทย*, ๒๕๐๖, น. ๒๖๘ และ ๒๗๙).

อันที่จริงคำมูเซอที่แปลว่าพรานป่านั้น มิใช่ภาษาไทยใหญ่, หากเป็นคำที่ไทใหญ่ขอยืมมาจากพม่า. ภาษาพม่าเรียกนายพรานว่า มกโซ, เขียนเป็นอักษรว่า มุจ๊ะ.

๑๖๖:

ที่จริงไทใหญ่ก็ออกเสียงคำนี้ว่า มกโซ เหมือนพม่า. ได้เห็นยืมมาใช้อยู่. เช่นเรียกพระเจ้าอลองพญาจักรี พม่าซึ่งเดิมเป็นนายพรานป่าว่า มกโซ.^๑ ฉะนั้น ข้อที่ว่าชื่อเรียกมูเซอเป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่าพรานป่าจึงยังน่าสงสัยอยู่. แต่ถึงว่าจะเป็นอย่างนั้นจริง ก็เห็นจะมีชื่อเรียกด้วยความยกย่องฝีมือของคน

๑. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพม่า*, ๒๕๐๓, น. ๔๕๐.

พวกนี้ว่าล่าสัตว์เก่งแน่, กำเนิดเดิมน่าจะเป็นการเรียกอย่างถูกต้อง
ว่าเป็นพวกพเนจรอ่อนแรงแม่รู้จักทำการเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง
เช่นเดียวกับความหมายของคำว่านิชานั่นเอง. ในความสำนึก
ทางสังคมของชาวไทยใหญ่นั้น ยุคโบราณก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับ
พวกอารยันเหมือนกัน คือถูกชนชาติพื้นเมืองเป็นพวกขี้ข่า
ล่าหลัง ดังจะให้เห็นในตอนต่อไปข้างหน้าซึ่งว่าด้วยพวกข่า.

ถึงพวกพะม่าก็มีความรู้สึกทางสังคมทำนองเดียวกันนี้. ชน
ชาติส่วนน้อยพวกหนึ่งในชายแดนพะม่า - ไทย พะม่าเรียกว่า
ต๋องตู่ (เขียนโตงตู่) ไทยเรียกตามว่า ต๋องตู่. คำนี้เป็นภาษา
พะม่า แปลว่า คนดอย (ต๋อง = ดอย; ตู่ = คน, ชาว).^๒

ทาส - ทัสยู ชื่อนี้เป็นชื่อที่ชาวอารยันใช้เรียกชนเผ่า
ทราวิทที่ครอบครองดินแดนอินเดียอยู่ก่อนหน้าการบุกรุกของ
ตน, คือพวกที่สามซึ่งพูดภาษาทมิฬอย่างดึกดำบรรพ์ดั้งแยกไว้
ตอนต้น.

คำว่า **ทาส** แปลว่า **ขี้ข่า** หรือที่ไทยใช้ทับศัพท์ว่าทาส-
ข่าทาส, ส่วน **ทัสยู** แปลว่า **โจร**.

๒. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวเขาในไทย*, ๒๕๐๖, น. ๑๒๘. Gordon
Young, *The Hill Tribes of Northern Thailand*, Bangkok
1962, p. 82.

ที่จริงพวกทราวาทมิใช่ชนป่าเถื่อน หากมีอารยธรรมสูง
ระดับหนึ่ง และมีการจัดตั้งทางสังคมเป็นบ้านเป็นเมือง. แต่
ชนอารยันได้เปรียบที่มีอาวุธดีกว่า มีพาหนะคือม้าซึ่งเหนือกว่า
จึงเป็นผู้พิชิตและยึดอำนาจปกครองทางการเมืองไปไว้ใน
กำมือในที่สุด. สงครามขัดเคี่ยวระหว่างชนอารยันผู้รุกรานกับ
ชนทราวาทผู้พิทักษ์ปิตุภูมินั้น ได้ถูกกวีอารยันบันทึกไว้เป็น
มหากาพย์สรรเสริญวีรบุรุษของตนอย่างยืดยาว คือเรื่อง
รามายณะ (รามเกียรติ์). รามายณะสะท้อนถึงการต่อสู้อย่าง
ยอมตายจนคนสุดท้ายของชาวทราวาทผู้ถูกล่าเป็นทาสเป็นขี้ข้า
ของนายทาสต่างชาติ.

รามายณะเริ่มเรื่องตั้งแต่นั้นตกแค้นพวกเทวะ. นนทกนั้น
คือทาสชาวทราวาท ชื่อนนทกแปลว่า ผู้บ่าเรอ, ผู้ยังความ
ยินดี (จากศัพท์ นันทะ-ความยินดี) นั่นก็คือข้าทาสที่มีหน้าที่
รับใช้นาย. หน้าที่ของนนทกเป็นหน้าที่ชั้นต่ำ คือตักน้ำล้าง
เท้าเทวะทั้งหลายที่จะขึ้นเฝ้าพระอิศวร.^๑ พวกเทวะก็จับหัวตั้ง
ผมเล่นบั้ง เยาะเย้ยเล่นบั้ง จนผมเกลี้ยง ศีรษะโล้น. นนทก
ต้องคังแค้นแสนสาหัส. ทางไทยเราเลยแปลงชื่อเป็นนนทกข์

๑. พวกอารยันยุคโน้นเห็นจะไม่ใส่รองเท้า เทวะของเขาจึงเดินเท้าเปล่า
ต้องล้างเท้าก่อนขึ้นวิมานไถลาศ

ให้มีความหมายเป็นความทุกข์ทรมานไปเสียเลย. ในที่สุด
 นนทกก็คิดสู้ ฆ่าทเวะตายเสียมาก แต่ท้ายที่สุดก็หลงมายา
 อิศตรีของพระนารายณ์ที่แปลงตัวมา จนตัวต้องตาย. เมื่อจะตาย
 นั้นนนทกได้ปฏิญาณอาฆาตไว้ว่าจะขอเกิดมาผจญกับพวก
 ทเวะอีก. นี่คือจิตนักสู้ที่ไม่รู้จักคำว่ายอมแพ้ของนนทก.

นนทก คือใคร? นนทกก็คือหัวหน้าทาสชาวทราวาท ผิว
 คำ ผมหยิก ตาพอง ริมฝีปากหนา, ซึ่งรามายณะเรียกเหยียด
 ลงเป็นยักษ์ เป็นอสูร. ส่วนทเวะทั้งหลายคือชาวอารยันซึ่งมี
 ฐานะเป็นนาย. การลุกขึ้นต่อสู้ของนนทกคือการลุกขึ้นของ
 พวกทาสทราวาทที่ประสงค์จะปลดแอกระบบทาสอารยันนั่นเอง.
 นนทกคือผู้นำทาสยุคโบราณดึกดำบรรพ์, คือวีรบุรุษของ
 ทราวาท แต่เป็นผู้ร้ายของอารยัน.

การต่อสู้ยังดำเนินต่อมาจนถึงรุ่นหลานเหลน คือรุ่นที่ชาว
 ทราวาทมีทศกัณฐ์เป็นผู้นำ และชาวอารยันมีพระรามเป็นผู้นำ.
 กวีอารยันผู้พิชิตบั้นปลายสุดของการต่อสู้ จดฝ่ายทราวาท-ทาส
 ไว้เป็นยักษ์มาร รากษส อสูร และจดฝ่ายอารยันไว้ว่าเป็น
 มนุษย์. แต่ฝ่ายมนุษย์นั้นก็มีแต่ตัวนายชาวอารยันคือพระราม
 พระลักษมณ์เท่านั้นที่เป็นมนุษย์จริง นอกนั้นบรรดาไพร่พลที่

เกณฑ์มาจากชนพื้นเมืองเผ่าต่าง ๆ ล้วนถูกจัดเป็นลิง (วานร) ไปทั้งหมด มีทั้งลิงขาว ลิงเหลือง ลิงแดง ลิงดำ ฯลฯ ตามสีผิวกายของชาวพื้นเมือง. จะเห็นว่าแม่ทหารของพวกตนเองที่ตนได้อาศัยกำลัง พวกอารยันก็หายอมให้มีฐานะเป็นคนไม่. นี่คือโลกทรรศน์ของสังคมอารยันยุคนายทาสปกครองทาส.

จากรamayana เราจะพบความจริงว่า ชาวทราวาทเสียเปรียบเรื่องอาวุธ. พวกยักษ์ในรามายณะมีแต่ตะบองเป็นอาวุธเป็นพื้น, ผิดกับลิงซึ่งมีมีศสองคม, ศรีศูล และทางพระรามมีธนูอันเป็นอาวุธทำลายระยะไกล. นี่เป็นสาเหตุหนึ่งของความพ่ายแพ้. อีกข้อหนึ่งที่เด่นชัดก็คือ ความอามาตแค้นที่บรรพบุรุษ (นนทก) ต้องพินาศเพราะมายาอิสตรีอารยัน. ข้อหนึ่งคือพื้นฐานที่ทำให้ทศกัณฐ์ลักพาเอาตัวนางสีดา, ราชนีของชาวอารยัน, ไปทำอนาจารและกักตัวไว้เยาะเย้ยพวกอารยัน. นี่เป็นการแก้แค้นแบบบุพกาลอย่างหนึ่ง. ทางฝ่ายอารยันถือว่า เป็นเรื่องเสื่อมเสียน่าอัปยศมาก เมื่อแต่งมหากาพย์รามายณะจึงพยายามพลิกเรื่องว่านางสีดาบริสุทธิ์ พวกยักษ์แตะต้องไม่ได้ และยังมีกรล้วยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์กันในปีปลาย. นี่เป็นเรื่องมดเท็จทั้งนั้น! การต่อสู้ของชาวทราวาท

นั้นทำด้วยบัพผวาระคัมภุง จะเห็นได้ว่าการทศน้ำให้กองทัพ
 ของอารยันอดน้ำและบังเกิดโรคระบาด, มีการหลอกล่อให้ข้าศึก
 อ่อนกำลัง (คือทอนล่อให้สุครีพถอนตัว); แต่ชาวทราวาท
 เสียที่ตรงที่มีชนชาวทราวาทเองเอาใจออกหากไปเข้ากับฝ่ายศัตรู
 นั่นคือพิเภก (วิฆเนศ) น้องของทศกัณฐ์ พิเภกล่วงรู้กลยุทธ์
 ของฝ่ายทราวาทหมดทุกอย่างเพราะตนได้ร่วมเรียนมาตำราเดียว
 กัน จึงได้รับยกย่องว่าเป็นโหรวิเศษที่ทำนายได้ถูกต้องทุก
 อย่าง. แท้จริงก็คือการทรยศ ที่หวังจะเป็นกษัตริย์ทราวาท
 โดยอาศัยกำลังของชาวอารยันปราบพวกเดียวกันนั่นเอง และ
 ในบั้นปลายของสงคราม เมื่ออารยันชนะ พิเภกก็ได้เป็น
 กษัตริย์ประเทศราชครองลังกาสมความปรารถนาอันต่ำทราม
 ของตน, ท่ามกลางความพินาศฉิบหายของชนเผ่าทราวาท
 ทั้งชาติ!

เนื่องจากชนทราวาทต้องพ่ายแพ้เป็นเชลย ถูกอารยันกวาด
 ต้อนไปเป็นทาส-กำลังผลิตสำคัญของสังกมทาส-นั่นเอง จึงถูก
 ชาวอารยันเรียกว่าพวกทาส หรือ ทัสยู; คำนี้ไปเป็น ทะ และ
 ทหฺยในอิหร่านด้วย (อิหร่านไม่มี ส ใช้ ห แทน ส).

มีนักศึกษาทงอินเดียนเสนอความเห็นว่ คำว่า ทาส นั้น

แต่เดิมเป็นชื่อเผ่าชนของทราวัทท หากมีความหมายว่าช้ช่าไม้ แต่มาภายหลังเมื่อตกเป็นช้ช่าเป็นบ่าวไพร่แล้ว ชื่อนี้จึงกลายเป็นช้ช่า และกลายเป็นคำหนึ่งในภาษาอารยันไป เป็นทำนองเดียวกันกับคำ นิษาท - “คนบ๊วยฆาตราม”, จัณฑาล - “คนอำมหิต”, โกลตา หรือ โกล - “หมู” แต่เดิมก็เป็นเพียงชื่อชนชาติเท่านั้น, แต่มาแปรความหมายเอาต่อภายหลังตามฐานะทางสังคมของชนชาติเหล่านั้น. ยังมีผู้กล่าวด้วยว่า คำสันสกฤตว่า เจาร ซึ่งแปลว่า โจร นั้น ก็น่าจะมีกำเนิดมาจากชื่อเผ่าชนชาวทราวัทททางใต้ที่เรียกว่า โจท หรือ โจฟ (ในโจพมณฑล) และเป็นทำนองเดียวกับชื่อชนเผ่าสลาฟ (Slav) ตกไปอยู่ในภาษาเยอรมัน และอังกฤษแปลว่า ทาส (slave). ในอัฟริกาใต้ซึ่งมีการถือผิวรุนแรงบันลือโลก และมีชาวอินเดียไปอยู่มาก โดยทำงานเป็นกฏี ผู้รับใช้ ฯลฯ ภาษาทางนั้นเลยเกิดคำ Indio ขึ้น แปลว่าคนใช้. และในภาษาเปอร์เซีย คำว่า ฮินดู แปลว่า ดำ ดังนี้.^๑

เรื่องชื่อที่เรียกว่า ทาส จะเป็นชื่อเผ่าชนทราวัททมาก่อนแล้วจึงเกิดความหมายตามฐานะทางสังคมของชาวทราวัททใน

1. Suniti Kumar Chatterji, *op. cit.* p. 18.

ภายหลัง หรือเป็นคำในภาษาอารยันมาแต่เดิม เอมาทั้งให้
ชาวทราวาทเพราะเป็นชนชั้นทาส, อันนี้ยังช้ชาติไม่ได้.

มีสิ่งหนึ่งที่จะต้องสังเกตคือ มาตรการสำคัญที่ช้ชาติว่าชน
ชาติใดเป็นนายและถือตัวเป็นผู้เจริญ กับชนชาติใดเป็นข้าทาส
เป็นชนอนารยะชั้นต่ำนั้น มิใช่วัฒนธรรมหรืออารยธรรม
หากคืออำนาจทางการเมือง - อำนาจรัฐ - นั่นคือกำลังอาวุธที่
บังคับคุมอยู่เหนือสังคม. ชนชาวทราวาทนั้นมีอารยธรรมและ
วัฒนธรรมสูง. พวกเขาอารยันได้รับเอาอารยธรรมของทราวาท
ไปเป็นของตนไม่น้อยเลย. ลัทธิศาสนาที่นับถือบูชาพระศิวะ
ซึ่งมีสีกายแดงนั้น ก็เป็นลัทธิของทราวาทดั้งเดิม. ศิวะเป็นชื่อ
ภาษาทมิฬว่า ศิวัน แปลว่าสีแดง. วิษณุก็เป็นเทพเจ้าของ
ทราวาทมาก่อน, ภาษาทมิฬ วิณฺ แปลว่าท้องฟ้า. ลัทธิบูชา
เจ้าแม่กาลี (พระอุมา) และศรี (ลักษมีชายาพระวิษณุ) ก็เป็น
คติบูชาเทวะผู้หญิงทางทราวาทมาก่อน. การใช้รูปกวางเหลียว
หมอบอยู่ใต้แท่นของรูปเคารพ อย่างที่ในพุทธศาสนายุคต้น
ใช้ประกอบกับรูปธรรมจักร (ธรรมจักรกับกวางหมอบเหลียว
หลัง) นั้น ก็เป็นคตินิยมของทราวาทมาแต่เดิม โดยถือว่า
กวางเป็นสัญลักษณ์ของความสัจย์ชื่อ. พระธรรมจักรกับ

กวางหมอบของพุทธศาสนานี้ อธิบายกันว่าหมายถึงปาง
 แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกของพระพุทธเจ้าเรื่องธัมมจักก
 กัปปวัตตนสูตร ที่ป่ามฤคทายวัน. กล่าวว่ารूपกวางหมอบนั้น
 หมายถึงป่ามฤคทายวัน, เพราะมฤค=เนื้อ คือกวาง. อันที่จริง
 รูปกวางเหลียวเป็นวัฒนธรรมของทราวาท, ได้ขุดพบศิลปกรรม
 กวางเหลียวได้แก่นทวารูปที่แหล่งวัฒนธรรมทราวาท ณ โมเหิน
 โข-ทาโร เป็นของก่อนยุคพุทธกาลนมนาน. กวางเหลียว
 ใต้ธรรมจักรนั้นน่าจะได้เค้ามูลมาจากวัฒนธรรมทราวาท และ
 หมายถึงจักรธรรม หรืออริยสัจ, และจะรูปร่างคล้ายกับกวางหมอบ
 จึงรวมกันหมายถึงกงล้อแห่งจักรธรรม หรือเป็นธรรมจักรได้,
 มิฉะนั้นก็มีแต่จักร (กงล้อ) เฉยๆ. (แต่ในยุคหลังๆ ก็ตัดกวาง
 หมอบทิ้งไปเสีย ใช้จักร (กงล้อ) เฉยๆ ถือเป็นธรรมจักร
 หรือกงล้อแห่งจักรธรรมในตัวเอง).

แต่ไม่ว่าทราวาทจะมีวัฒนธรรมสูงเพียงใด และชาวอารยัน
 จะรับเอาวัฒนธรรมนั้นไปมากสักเท่าใด, ในเมื่ออำนาจการ
 ปกครองทางการเมืองอยู่ในกำมือของอารยัน และทราวาทต้อง
 ตกเป็นทาสของสังกมนายทาสอารยันโบราณ, ทราวาทก็ต้องถูก
 ถือเป็นชนชาติป่าเถื่อนอนารยะ เป็นมดลัคนุ เป็นทาส เป็นทาสยุ

โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้.

ความเข้าใจว่าทราวาท (ทมิฬ) เป็นชนชาติป่าเถื่อนอำมหิตนี้ ตกทอดมาถึงในไทยด้วย เรายังมีตำนานว่า โหดร้ายใจทมิฬหรือ ใจทมิฬเห็นชาติ ใช้อยู่จนทุกวันนี้. สาเหตุที่จะเกิดตำนานนี้ บางทีอาจจะมิได้คิดมาจากอินเดียก็ได้ อาจเป็นเพราะเห็นชาวทมิฬผิวดำ ก็เลยพูดว่าใจทมิฬหมายถึงใจดำ หรือมิฉะนั้นชาวทมิฬอาจจะเคยได้มาแสดงอำนาจบาทใหญ่แก่คนไทยทางภาคใต้แต่ยุคโบราณอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ เพราะทางภาคใต้มีร่องรอยอำนาจปกครองของทมิฬอยู่มากตั้งแต่คอคอดกระลงไปจนถึงนครศรีธรรมราชในยุคอาณาจักรตามพรลิงค์, ยังมีจารึกภาษาทมิฬอยู่ทางใต้ประจักษ์อยู่จนทุกวันนี้. เรื่องอาจจะเป็นทำนองเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา พวกนักล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสส่งนายพลเดฟาซมาตั้งกองทหารฝรั่งอยู่ ณ บ้อมเมืองบางกอก, คิดจะยึดประเทศไทยเป็นอาณานิคม. พวกทหารที่บ้อมนั้นมีชาวเกาะมาคัสซาร์ (Macassar) หรือมาร์กเกสสัน (Marquesan) เป็นส่วนใหญ่. พวกนี้ต่อสู้ด้วยมีดสั้นหรือกฤษอย่างทรหดมาก. เมื่อพระนารายณ์สวรรคตลงในเดือนกรกฎาคม ๒๒๓๑, ผู้รักชาติฝ่ายไทยได้เข้าล้อมบ้อมขับไล่ทหารพวกนี้ออกไป. การรบ

ครั้งนั้นตายกันเป็นเบือเพราะความทรหดของพวกแขกม้งกะ
สัน. ภายหลังเลยได้เกิดสำนวนว่า ใจก็ขี้ม้งกะสัน และอะไร
ทำนองนั้น. เรื่องสำนวน ใจทมิฬเห็นชาติ ก็เข้าใจว่าคงจะ
เกิดขึ้นจากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในอดีตทำนองเดียวกันนี้.

นาค หรือ นากา พวกนาคเป็นชนชาติส่วนน้อยทาง
ตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดียติดพรมแดนพม่า อยู่ ณ บริเวณ
เทือกเขานาค (Naga Hills). เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอัสสัม.
แต่พวกนาคได้รวมกันต่อสู้มานานปีจนใน พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้มี
การยินยอมจากรัฐบาลกลางแห่งสหภาพอินเดียให้จัดตั้งเป็น
รัฐนาค (Nagaland) ขึ้น.

ชนเผ่านาคเป็นชนชาติในตระกูลภาษาธิเบต-พม่า. เป็น
ชนชาติที่ล้าหลังตลอดมาในอดีต และลือชื่อในประเพณีล่าหัว
มนุษย์เช่นเดียวกับพวก “ว้าฮ้าย” (ละว้าราย) ในภาคเหนือของ
พม่า. แต่นั่นก็เป็นเรื่องในอดีต. ขณะนี้ชนในรัฐนาคเจริญ
ก้าวหน้าไปมากแล้ว.

ชาวอารยันยุคโบราณ, สมัยที่ยังไม่เกิดรัฐประชาชาติ,
เหยียดหยามดูถูกพวกนาคมาก ถือเป็นมลัทธิพวกหนึ่ง และ
คำเรียกชื่อชนชาตินี้ก็กล่าวกันว่ามาจากภาษาอัสสัมซึ่งเขียน

(nāga) แต่ออกเสียงอ่านเป็น นอก (nōga) แปลว่า เปลือย, แก้วผ้า. บ้างก็มาจากภาษาฮินดูستانีว่า นัค (nag) แปลว่าคน ชาวเขา. แต่อย่างไรก็ดี มีนักศึกษาบางคนค้นพบว่า คำว่า นอก (nok) นั้นมีใช้อยู่ในภาษาของชาวนาคะวันออกบางเผ่า แปลว่า “คน” (ในความหมายว่า people ไม่ใช่ human being).^๑ และยังมีผู้อื่นอีกที่ได้ค้นพบว่าคำที่เขาเรียกตนเองว่า นาค (นอก) นั้น แปลว่า คนแข็งแรง. ชนเผ่านาคนั้นเป็น ชาคินัสส์ ไม่กลัวเสือ และยกย่องความแข็งแรงของร่างกายเป็นอย่างยิ่ง. ทรศนะในความงามของเขาขึ้นอยู่กับร่างกายที่ สมบูรณ์แข็งแรง มีกล้ามเนื้อและความสามารถในการทำงาน. หญิงของชนเผ่านาคออกทำงานเพาะปลูกตามไร้ลาด เขาเคียงคู่กับชาย, บนหลังของเธอมีตะกร้าไม้สานเป็นรูปกลม ยาวเหมือน “ก้วย” (กรวย) ของไต้ลือสิบสองปีนนา, บรรทุกของหนัก ๆ. ในการชมหญิงงาม ชายหนุ่มนาคจะกล่าวชมว่า “เธอมีกล้ามเนื้อเป็นมัด ๆ สวยเหลือเกิน” แทนที่จะชมว่า “ดวงตาของเธอเหมือนประกายดาวบนท้องฟ้า” หรืออะไรทำนองนั้น (Dillon Ripley, *Roaming India's Naga Hills*, The National

1. Peal, อ้างถึงใน Hutton, *The Angami Nagas*, London 1921, p. 5, ft.

Geographical Magazine, Feb. 1955) ทรรศนะความงาม
 ของชนเผ่าภาคเป็นความงามที่ผูกพันอยู่กับชีวิตและการทำงาน
 เป็นความงามที่เผชิญหน้ากับความจริงของชีวิต ตรงข้าม
 กับทรรศนะความงามของพวกสังคมนิยมที่มองความงามจาก
 ทรรศนะทางกายเป็นแกน ซึ่งมองดูแต่ว่าใครจะอ้วนแอ่น แขน
 เรียว เอวเล็ก สโปกผาย ออกใหญ่ อวบอืด ฯลฯ.

ตามความเห็นของข้าพเจ้า ถ้ามองดูปัญหาจากพื้นฐานทาง
 สังคมแล้ว ความหมายของชื่อนาค (นอค) ที่แปลว่า "คน"
 น่าจะเป็นความหมายดั้งเดิมที่สุด. เพราะเขาถูกดูถูกเหยียดหยาม
 มานานนับพันปีว่าเป็นคนป่า เป็นลิงค่าง ฯลฯ นั้นเอง เขาจึง
 ได้เรียกตนเองว่า "คน" (นาค) เพื่อยืนยันตอบโต้ผู้ที่ดูถูกเขา.
 ปฏิกริยาตอบโต้เช่นนี้ ได้พบอีกในเผ่าอื่น เช่นพวก "กาโร"
 (Garo) ซึ่งอยู่ทางอัสสัมตะวันตกและเบงกอลเหนือแถบเทือก
 เขา Garo Hills, เป็นชนตระกูลเดียวกับนาคเหมือนกัน ชน
 เผ่านี้เรียกชื่อตัวเองว่า มันดี ซึ่งแปลว่า คน เช่นเดียวกับนาค.
 ชื่อที่เขาประกาศตนเองว่าเป็น คน (มันดี) นี้ เป็นชื่อเรียกมา
 นานนมเนแล้ว เพราะมีปรากฏในโยคินีตันตระเรียกเทือกเขา
 กาโรที่ชนพวกนี้อาศัยอยู่ว่า ภูเขามันดะ (มนุท ไศล)^๑

1. Suniti Kumar Chatterji, *Op. cit.* p. 66.

ปฏิกริยาตอบโต้ที่พยายามประกาศตัวเองว่า เราเป็นคน ไม่ใช่สัตว์; เราเป็นคนสังคม (people), ไม่ใช่คนป่าคอย; ดังกล่าวนั้น, มีปรากฏขึ้นหลายแห่งหลายชนชาติแม้ในเมืองไทยเรายังจะได้เห็นต่อไปข้างหน้า.

แต่อย่างไรก็ดี แม้ชาวนาจะประกาศว่าเขาเป็น คน (นาค) ชื่อที่เขาประกาศออกมา—นาค—ในที่สุดก็ตกไปอยู่ในภาษาอัสสัม แปลว่า เปลือย, และภาษาฮินดูสถานีว่า นัค แปลว่า คนป่าชาวเขา.

ในการบวชเป็นภิกษุของพุทธศาสนา, มีการห้ามมิให้พวกนาคบวช. เล่ากันว่า นาค นั้นคือพญานาคใหญ่ หรือ พญานาค, และว่าพญานาคเคยปลอมตัวเข้ามาบวชด้วย. แต่ภายหลังถูกจับได้จึงถูกขับให้ลาสิกขา, พญานาคจึงขอร้องต่อพระพุทธเจ้าว่า ต่อบไปข้างหน้า แม้นาคจะบวชไม่ได้ก็ขอให้ผู้ที่กำลังเตรียมตัวเพื่อจะบวชนั้นมีชื่อเรียกว่า นาค, ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของประเพณีเรียกว่า ทำขวัญนาค, ขานนาค, บวชนาค มาในทุกวันนี้. จากการนี้จึงได้มีการตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้ที่จะมาบวชนั้นมีใช่พญานาค หากเป็นคนแน่นอน, ในการบวชจึงมีระเบียบว่าพระคู่สวดสององค์จะต้องพาผู้บวชออกไปสอบสวน

นอกประตูพระอุโบสถ ในคำสอบสวนนั้นมีคำถามหนึ่งถามว่า
“มนุสฺโส สึ?” (เจ้าเป็นคนหรือเปล่า?)

เรื่องปรัมปราที่ว่าพยานาคปลอมมาบวชนั้นตัดทิ้งไปได้.

ทำไม, พระคู่สวดแต่โบราณนั้นดูไม่ออกเจิวหรือว่าคนที่
มาขอบวช และยืนอยู่ตรงหน้าคนนั้นเป็นคนหรือเปล่า? และ
ยังไม่ยอมเชื่ออีกหรือว่าผู้มาขอบวชนั้นพูดจาภาษาบาลีกันได้อยู่
เรื่องขนาดนั้นแล้วยังอาจจะไม่ใช่คน?

บิณฑามิใช่อยู่ที่ว่าพระคู่สวดไม่รู้ หรือดูไม่ออก ว่าสิ่งที่
ยืนอยู่เบื้องหน้าคนนั้นเป็นตัวแมงกะแท้หรือเป็นคน, หากความ
เป็นจริงอยู่ที่ว่า สังคมอินเดียยุคหนึ่งมีการเหยียดหยามคนบาง
เผ่าที่ระดับสังคมต่ำลงให้เป็นผี เป็นลิงค่างบ้างชนี่ เป็นสัตว์
เป็นยักษ์, ไม่ยอมรับว่าเป็นคนหรือเป็นมนุษย์. ในยุคพุทธกาล
นั้น สังคมอินเดียทั่วไปจะต้องไม่ยอมรับชนเผ่าอากาศหรือนาค
ว่าเป็นคน, คงถือเป็นลิงค่างหรือแมงกะแท้ป่าเถื่อน, แม้จะ
พูดภาษากันรู้เรื่องก็ยังหายอมรับว่าเป็นคนไม่, ฉะนั้นจึงไม่ยอม
รับให้เข้าบวชในพุทธศาสนา.

ในสมัยพุทธกาล พุทธศาสนาเผยแพร่อยู่นับบริเวณภาค
ตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย, นับแต่เนปาลลง

ไป. ในยุคนั้น ชนเผ่านาคคงจะยังไม่ถูกขับไล่จนไปตั้งอยู่ที่
 ทิวเขานาคคิติกพรหมแดนพะม่าทั้งหมด คงจะมีกระจายอยู่ในแถบ
 ตะวันออกของอินเดียทั่วไป วงการของพุทธศาสนาจึงรู้จักดี
 และกีดกันพวกนี้ออกนอกความเป็นคน. อันที่จริงพระพุทธเจ้า
 ซึ่งเป็นสกุลศากยะแห่งนครรัฐกระเป่ากบิลพัสดุ์ในเขตเนปาล
 นั้น ก็มีเชื้อชาวอารยัน, หากเป็นชนเผ่ามองโกล, พวกศากยะ
 ที่ยังมีอยู่บัดนี้ยังมีใบหน้าและรูปร่างไม่ต่างค้ำมองโกลมากนัก,
 แต่พวกสกุลศากยะคงจะถือตัวว่าเป็นผู้เจริญอย่างเดียวกับอารยัน
 จึงได้เหยียดหยามพวกนาคลงเป็นอมมนุษย์. ประเพณีอันหนึ่งของ
 สังคมในขณะนั้นจึงได้มีอิทธิพลเข้ามาในพุทธศาสนาด้วย. ใน
 ข้อถ้าหากจะมองพุทธศาสนาแบบงมงาย ก็ถือถือว่าไม่มีอิทธิพล
 ของสังคมในยุคนั้นวางปูเป็นพื้นฐานอยู่เลย ก็อาจจะไม่สามารถ
 เข้าใจได้. แต่ถ้ามองพุทธศาสนาเป็นปรัชญาของยุคที่อินเดีย
 กำลังก้าวหน้ามาสู่ยุคศักดินา เป็นปรัชญาที่เกิดขึ้นคัดค้าน
 ปรัชญาของศาสนาพราหมณ์อันเป็นหัวใจของชนชั้นปกครอง
 อารยันแห่งยุคสังคมทาส, พุทธปรัชญาเกิดขึ้นคัดค้านปรัชญา
 ของศาสนาพราหมณ์ แต่คัดค้านบนพื้นฐานของสังคมในยุคนั้น
 และก้าวไปไกลที่สุดเท่าที่สภาพสังคมยุคนั้นจะอำนวยให้ไปได้,

ส่วนหนึ่งก้าวล้ำออกไปข้างหน้า และก็ยังมีส่วนหนึ่งที่ยังคง
 รับผิดชอบต่อความสำนึกขั้นพื้นฐานของสังคมอยู่นั่นเอง, ถ้ามองอย่างนี้
 ก็จะเข้าใจได้ว่าทำไมวงการพุทธศาสนาจึงไม่ยอมรับว่านาคคือ
 คน. และทำไมจึงต้องถามก่อนบวชเสมอว่าเจ้าเป็นคนหรือ
 เปลา? (มนุสฺโส สติ).

สาเหตุอยู่ที่ว่า ในความสำนึกขั้นพื้นฐานของสังคมอินเดียยุค
 นั้นไม่ยอมรับเอา homo species ว่าเป็น คน-มนุสฺโส ทั้งหมด
 นั่นเอง! และก็เพราะเหตุนี้ จึงได้มีชนบางเผ่าแสดงปฏิกิริยา
 ตอบโต้ขึ้นโดยประกาศชื่อเผ่าพันธุ์ทางชีววิทยาของตนออกมาว่า
 นี้เว้ย "กนั"! และบางเผ่าก็ประกาศลักษณะที่มีการจัดตั้งทาง
 สังคมของตนออกมาด้วยว่า นี้เว้ย กนเม็ง!

บทที่ ๓

วิวัฒนาการมนุษย์

วิวัฒนาการแห่งความเป็นมนุษย์ — วิวัฒนาการแห่งการต่อสู้เพื่อยืนหยัดความเป็นคน — ของชนชาติที่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างทางสังคม ซึ่งไม่ยอมให้ใครประนามเขาว่าเป็น ผี เป็น อมนุษย์ หรือสัตว์ไตรัจฉานนั้น ยังมีให้เห็นได้ในอีกหลายแห่ง และหลายเผ่าชน.

เซม้ง — เจาะ

ในดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยและมลายู มีชนล้าหลังเผ่าเนกริโต (เผ่าเดียวกับนีโกร) อยู่พวกหนึ่ง ซึ่งทางมลายูเรียก เซม้ง. ต้องจำแนกให้ชัดว่าพวกเซม้งนี้เป็นคนละเผ่ากับซาไก อันเป็นชนชาติในตระกูลออสโตร — เอเชียติก, ซึ่งพวกหลังนี้อยู่ในมลายูเป็นส่วนใหญ่. แต่ทางภาษาไทยเราแต่โบราณมักเรียกรวมหมดทั้งเซม้งและซาไกว่า เจาะ หรือ เจาะป้า.

ในประเทศไทย ชนเผ่าเซม้งมีผู้พบแถบจังหวัดพัทลุง,

ทรง, สงขลา, บัตตานี, กระบี่ สตูล, นราธิวาส และ ยะลา.

สภาพของชนพวกนี้ยังอยู่ในพัฒนาการขั้นต่ำมากของสังคมมนุษย์. ยังไม่รู้จักการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ คงแสวงหาอาหารธรรมชาติจำพวกหัวเผือกหัวมันบ่า ผลไม้ และจับสัตว์ง่าย ๆ (น้อยครั้งจะร่วมกันล่าสัตว์ใหญ่) เป็นอาหาร. การจัดตั้งทางสังคม ยังไม่มีทั้งสิ้นไม่ว่าในรูปใด, ไม่มีแม่กระทั่งหมู่บ้านเป็นหลักแหล่ง. ชีวิตของชนพวกนี้ยังอยู่ในระดับ จัดตั้งทางสายเลือด คืออยู่รวมกันเป็นหน่วยครอบครัวและเครือญาติ แต่ก็ไม่เกินสิบคน ถ้ามากกว่านั้นก็มักแยกย้ายกันไป. อัตราการเกิดสูง แต่การตายของเด็กสูงกว่า จึงนับวันแต่จะลดจำนวนลง.

พวกเขม็งไม่อยู่ติดที่ จะพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งๆ เพียงสามสี่วัน หรืออย่างมากไม่เกินสิบวันก็ย้ายสถานที่พเนจรไป. การตั้งที่พักทำง่าย ๆ หยาบ ๆ โดยใช้กิ่งไม้สร้างเป็นเพิงหมาแหงน ติดพื้นขนาดพอจั่วหรือลูกเมีย (แบบเดียวกับผีตองเหลืองในจังหวัดน่าน) ถึงหน้ามรสุมก็หลบเข้าถ้ำหรือเพิงผาคินกลับไปสู่ชุมชนถ้าชั่วคราว.

ชีวิตในกลุ่มของเขา มีอะไรก็ช่วยกัน เสมอหน้าเท่าๆกัน ทำอะไรก็ทำตามๆกัน, พุคน้อย, กิจน้อย, ไม่มีการเก็บตุนไว้เพื่ออนาคตแม้เพียงม้อถัดไป, ขลาดกลัวและคอยหลบคน.

รูปร่างของคนพวกนี้ขนาดเล็กลงกว่าคนไทยทั่วไป ผมดำ ผมหยิกกุด ริมฝีปากไม่เจ่อหนา จมูกแบน ตาคมเป็นประกาย (ตรงข้ามกับพวกซาไกซึ่งดำกว่า เตี้ยแคระกว่า ตาโปน ริมฝีปากเจ่อหนา) พวกนี้ชำนาญป่าคล่องแคล่วว่องไวมากในการเดินป่า เห็นแนวอยู่ไวๆ ก็หายเงียบไปเสียแล้ว.^๑

เห็นจะเป็นเพราะหลบซ่อนอยู่ตามป่า และรวดเร็วเช่นนี้ ประการหนึ่ง และล่าหลังมากเช่นนี้อีกประการหนึ่ง จึงถูกชาวมลายูโบราณเรียกอย่างตู่ตู่ว่า เซมัง, ซึ่งในภาษามลายูแปลว่า ค้าง หรือ ลิงดำแขนยาวชนิดหนึ่ง (New Gem's Malay-English Dictionary); เป็นทำนองเดียวกับที่พวกอารยันเรียกชนพื้นเมืองเดิมเป็น ลิง ในรามายณะ!

ที่นี้มาว่าถึงชื่อที่เรียกในภาษาไทยว่า เจาะ หรือ เจาะป่า มีผู้กล่าวว่า “เหตุที่เรียกเช่นนั้นเนื่องมาจากมีผมหยิกลักษณะ

๑ ราชตะเอียดคุด ม.ถ. อัมพร สนิทวงศ์, เที้ยวเมืองปะเหลียนเก่า, อนุสาร อ.ส.ท. บท ๔ ฉบับที่ ๒, กันยายน ๒๕๐๖; บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖.

ใกล้เคียงกับเปลือกองาะ”๑

บางที่ข้อนี้อาจจะเป็นความจริง เพราะสังเกตดูจากความรูสึกของคนไทยโบราณที่มีต่อเงาะ มักจะตั้งข้อสังเกตเรื่องผมหยิก อยู่เสมอ เช่นในบทละครเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่สอง มีกล่าวว่า :

“เหลือแต่เงาะป่าทรพล   หน้าตาผิดคนทั้งหลาย
หัวพริกหยิกยุ่งหยาบคาย   ตัวลายคล้ายกันกับเสือปลา”

และ

“เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา   ไม่กลัวใครใจกล้าคู่กัน
ผมหยิกยุ่งหยิงเหมือนเชิงพิก   หน้าตาตะลึงยักษ์มักกะสัน”

และ

ถึงหนวคเกรา รุงรังข้างเป็นไร   เอาแหนบตอนเสียได้ดอก
      นื่องเอ๋ย
หัวพริกหยิกยุ่งอย่าเยาะเย้ย   ถ้าหัวเสียสอยหย่งแล้วคง
      งาม”

นอกจากนั้นโคลงประกอบภาพชนชาติต่างๆ ที่วัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) สมัยรัชกาลที่ ๓ มีโคลงอธิบายภาพชาว

๑ บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖, น. ๒

อัฟริกันอยู่ด้วย ในโคลงนั้นก็เรียกผมหยิกว่า ผมเงาะ ดังนี้:

หัวพริกหยิกหยาบเผ้า   ผมเงาะ

ปากเสยะยิงฟันชั้น   คู่เบือ

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, เล่ม ๒, น. ๔๘๑)

อนึ่ง ข้าพเจ้าใคร่จะขอตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ชื่อเงาะบ้าน ในภาษาไทยโบราณมักใช้แปลคำ **นิษาท** หรือ **เนสาท** ที่ชาวอารยันใช้เรียกพวกชนชาติตระกูลภาษาออสตริค (คือพวกที่เข้าสู่อินเดียรุ่นที่สอง แล้วแพร่ไปทั่วอินโดจีน, หมู่เกาะทะเลใต้ และนิวซีแลนด์, ฟิลิปปินส์). ถ้าเป็นพวกอื่น ไม่แปลด้วยคำนี้เลย. สังเกตดูคล้ายกับจะใช้คำเงาะแก่ชนเผ่าล่าสัตว์ทางแถบทะเลใต้ ไม่ใช้กับพวกที่อยู่เหนือขึ้นไปในผืนทวีป. ทั้งคำนิษาทนั้นในทางสันสกฤตก็หมายถึงพรานพเนจรล่าสัตว์น้ำ ทำนองจะมุ่งถึงพวกที่พเนจรหากินอยู่ริมทะเล (Sea nomads) อยู่เหมือนกัน. ถ้าเรานึกถึงความจริงที่ว่าพวกอาจารย์ทางภาษาศาสตร์ของไทยแต่โบราณพยายามมากพอควรที่เกี่ยวในการแปลชื่อเฉพาะของตนไม้และสัตว์ต่างๆ ออกให้ตรงชื่อไทยมากที่สุด เช่นนี้แล้ว ก็ทำให้น่าเชื่อว่า ชนที่อินเดียโบราณเรียกนิษาทนั้น ก็คือชนรูปพรรณสันฐานอย่างพวกเงาะและอยู่ริมทะเลนี้

แหละ.

นอกจากจะถูกเรียกว่า เซม้ง หรือ เาะ แล้ว พวกเซม้ง ยังถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ชาวป่า.” ชื่อหลังนี้ได้พบเรียกกันอยู่ในหมู่บ้านบริเวณภูเขาสามง่าม หมู่ที่ ๔ ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นถิ่นหนึ่งที่มีเาะอยู่.^๑

การถูกเรียกเป็นลิงหรือค่าง (เซม้ง) หรือเรียกอย่างเาะ-เย้ยในลักษณะหน้าคาวว่า เาะ, ได้ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ขึ้นในหมู่พวกเขาเหมือนกัน. นั่นคือปฏิกิริยาที่จะยืนยันว่าเขาเป็นคน ไม่ใช่ลิงค่างหรือมนุษย์พันธุ์ประหลาด. ปฏิกิริยานี้ได้พบในหมู่เซม้งที่จังหวัดตรัง เขาเรียกตัวเองว่า เมนิก (Menik) ซึ่งแปลว่า คน.^๒

ขอให้สังเกตว่า เมนิก (Menik) เป็นคำในภาษาตระกูลมอญ-เขมร. (มอญ - หฺนึ, มฺนึ; เขมร - มฺนึ, มฺนึ, มฺนุ, มี สามสำเนียงตามท้องถิ่น ช่าตระกูลมอญ-เขมร - มฺนุ, มฺนุຍ, มฺนុค, มฺนึຍ, มฺนึອ, มฺนึ, ปฺนึ). ได้พบข้อความในเรื่องเาะของ

๑ อัมพร สนิทวงศ์, *เที่ยวเมืองปะเหลียนเก่า*, อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒, กันยายน ๒๕๐๖.

๒ Baradat, *Les Sãmchè ou Pèâr, Populations primitives de l'ouest du Cambodge*, BEFEO XLI, 1941. Fasc. 1, p. 3

ม.ล. อัมพร สนิทวงศ์ บอกภาษาเงาะไว้ว่า “มานิ แปลว่า ชาวป่า, ฮามิ แปลว่าชาวบ้าน”^๑ เข้าใจว่า เมนิค (Menik) กับ มานิ จะเป็นคำเดียวกัน บางทีที่ฝรั่งจดว่า Menik นั้น อาจจะใส่ตัว k เข้าไปก็เพื่อบังคับให้สระออกเสียงสั้น มีการกักเสียงที่ลำคอ (Glottle stop) เท่านั้นก็ได้, อย่าง สีหนุ เขียน Sihanouk เพื่อมิให้อ่านเป็นสีหนุ. ถ้าเป็นอย่างนั้น Menik ก็เท่ากับ เมนิ หรือ เมอนิ เท่านั้น. ส่วนฝ่ายที่จด มานิ แปลว่า ชาวป่า นั้น ก็คงจะเข้าใจผิด ได้ยินพวกเงาะเรียกพวกเขาเองว่า มานิ เรียกชาวบ้านอื่นๆ ว่า ฮามิ ก็เลยเข้าใจว่า มานิ แปลว่า ชาวป่า (ชาวบ้านที่อำเภอปะเหลียนจังหวัดตรังเรียกเงาะว่า ชาวป่า). ข้าพเจ้าเข้าใจว่า มานิ คือคำเรียกตัวเขาเอง และแปลว่า คน เท่านั้น, ทั้งก็เป็นคำเดียวกับที่ฝรั่งจดว่า เมนิ-เมอนิ เพราะจดจากเงาะที่จังหวัดตรังด้วยกันทั้งสองฝ่าย, และเป็นคำในตระกูลภาษามอญ-เขมร ดังกล่าวแล้ว.

ในสมัย พ.ศ. ๒๔๔๘ รัชกาลที่ ๕ ได้ตั้งเงาะจากพัทลุง มาเลี้ยงคนหนึ่ง และภายหลังได้แต่งบทละครล้อเลียนชีวิตของพวกเขาขึ้นชื่อเรื่อง เงาะป่า, ตอนคำอธิบายของบทละครนั้น

๑ ม.ล. อัมพร สนิทวงศ์, *เที่ยวเมืองปะเหลียนเก่า*, op. cit.

ได้ทรงบอกไว้ว่าพวกเงาะนี้เรียกตัวเองว่า ก๊อย. ชื่อ ก๊อย
 นี้คงจะทรงได้มาจากการสอบสวนพวกเงาะที่พัทลุงยุคนั้น. มา
 ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้พบกล่าวถึงในหนังสือของ คุณบุญช่วย
 ศรีสวัสดิ์จำแนกสาขาพวกเขม้งไว้ว่า “๑. ตองงา หรือ โม อยู่
 ตามป่าในเขตประเทศไทย คือ จังหวัดตรังกับพัทลุง เรียกตนเอง
 ว่า ก๊อย มีจำนวนประมาณ ๑๐๐ คน ปัจจุบันได้รับวัฒนธรรม
 การแต่งกายและภาษาจากไทย” (ชาวเขาในไทย ๒๕๐๖, น.
 ๒๗). ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าคุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้จากการ
 สืบถามใหม่ หรืออ้างอิงจากการสำรวจเก่าครั้งรัชกาลที่ ๕ หรือ
 หลังจากนั้น. แต่เป็นพอฟังได้ว่ามีพวกที่เรียกตัวเองว่า ก๊อย
 ด้วย. คำว่า ก๊อย จะแปลว่ากระไรไม่ทราบ แต่ขอตั้งข้อ
 สงเกตว่าในภาษาตระกูลมอญ-เขมรนั้น มีชนพวกหนึ่ง เรียก
 ตัวเองว่า กุย-โกย-กวย แปลว่าคน ดังจะมีกล่าวถึงต่อไปข้าง
 หน้า. ไม่ทราบว่าเป็นคำในภาษาตระกูลมอญ-เขมร
 พวกเดียวกับ กุย หรือไม่, ท่านที่ได้เข้าติดต่อกับศึกษาภาษาของ
 พวกเขม้งโดยถึงตัวอาจจะตอบปัญหานี้ได้.

เป็นสรุปกันว่า แม้เขม้งจะยังล่าหลัง, พุคน้อย คติน้อย
 สักเพียงไร เขาก็ยังมีวิมวาทนแห่งความเป็นมนุษย์ และพยายาม

เรียกพวก แมน อีกพวกหนึ่ง, เรียกว่า แมนเย้ บ้าง (น. ๓๑๖), เรียก เย้ เจย ๆ บ้าง (น. ๒๑๓ พวกแมนนั้นอยู่เหนือเวียต-นามขึ้นไปติดชายฝั่งทะเล เข้าใจว่าจะเป็นพวกเย้าซึ่งจีนเรียก หมาน^๑) รวมความว่าใช้เป็นคำเรียกพวกเวียตนามและชนชาติ ในทิศทางนั้น และมีความหมายอย่างถูกต้องเหยียดหยาม. แม้คำ ว่า แกว ที่ชาวล้านช้างโบราณเรียกชาวเวียตนามนั้น ก็มีความหมายทำนองเดียวกัน. คำว่า แกว หรือ แกว ๆ นั้น เป็นคำ ที่ล้านช้างใช้หมายถึงเสียงที่ดังแซ่ดแซ่ไม่ได้ศัพท์ ในวรรณคดี เรื่องท้าวฮุ่งมิใช่หลายแห่ง เช่นใช้ว่า “แกวแกวเสียง” (น. ๖๔). ที่เอามาเรียกชาวเวียตนามเห็นจะเรียกล้อเลียนเสียงพูดของ ภาษาเวียตนามที่มีเสียงสูงต่ำตัดกันเด่นชัดกว่าภาษาไทย - ลาว, และพวกลาวก็มักชอบล้อเลียนเสียงพูดของชาวเวียตนามอยู่เป็น ของขบขันจนทุกวันนี้. ในหนังสือท้าวฮุ่งนั้น บางทีไม่เรียกว่า แกวเจย ๆ หรือแกวเย้เท่านั้น, หากยังเรียก แกวม้อย อีกด้วย ก็มี (ม้อย = ผี), เช่น :

๑ พวกแมนตามหนังสือท้าวฮุ่ง บอกไว้ว่าอยู่ทางเขตนัน

เขาเด้า แหนขาวชน เขยงเทศ ทางจีน

โคมพร้าวพราย ลอกแมน เมืองกว้าง (น. ๕๔)

ไต่ล่อและลาวล่อว่าเขาเบนจน เรียกว่าแขขาว, แข = จีน; แดงจนล่อว่า เขาเบนพวกบาเถื่อนและเรียกว่าหมาน หรือหมาน (= คนบาเถื่อน).

คนึงคำซิ่นดำกวน

แกวม้อย

(น. ๖๖)

ด้วยความเป็นมาในอดีตเช่นนี้เอง พวกเวียตนามในภาคอีสานจึงไม่พอใจมากทีเดียวถ้าใครเรียกเขาว่า แกว, เขาพอใจให้เรียกว่า เวียตนาม. ชาวลาวจึงต้องระวังเมื่อพูดกับชาวเวียตนามและเรียกด้วยคำสั้น ๆ ว่า พวกเวียต, แต่โดยทั่วไปแล้วก็ยังมักเรียกว่า แกว กันอยู่ เรียกตลอดไปถึงในภาษาไทยและไทยพำพซึ่งออกเสียงเป็น แก้ว.

ชนชาติที่ถูกชาวลาวล้านช้างเหยียดเป็นสัตว์เลื้อยคลานนั้นไม่เพียงแต่เวียตนาม ยังมีชาติด้วยอีกพวกหนึ่ง.

ที่บริเวณเมืองหลวงภูคา แขวงน้ำท่า ประเทศลาว มีชนชาติในตระกูลมอญ-เขมรอยู่พวกหนึ่ง เรียกกันว่า ข้าฮอก พวกนี้อยู่ตามบริเวณป่าเขาร้อนเร็วเพนจรหากินไป มีชีวิตเป็นพรานป่าอย่างพวกนิษาท (nomad) มากกว่าชาวไร่ ใช้น้ำไม้มีด พร้า และหอกเป็นอาวุธ วึ่งได้รวดเร็วแวบ ๆ อยู่ตามราวป่า คุณบุณช่วย ศรีสวัสดิ์ กล่าวว่า “วึ่งได้รวดเร็วคล้ายกระรอก จึงถูกพวกลาวเรียกว่า ข้าฮอก”^๑ คำว่า ฮอก ใน

^๑ บุณช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวเขาในไทย*, ๒๕๐๖, น. ๒๓๘

ภาษาลาวก็คือ กะรอก (ลาวเรียก สอก เฉย ๆ ไม่มีกะนำหน้า).

พวกข่ามีอยู่มากมายหลายสาขา กล่าวว่ามีทั้งหมดราว ๒๗ เผ่า หรือสาขา^๑ ชื่อเรียกก็มีต่าง ๆ กัน ข่าพเจ้ายังไม่มีโอกาสจะศึกษาชื่อเหล่านี้ว่ามีที่มาของความหมายอย่างไรบ้าง, แต่เห็นจะมีหลายชื่อที่ลาวตั้งให้อย่างเหยียดหยามดูถูกมาแต่โบราณ เช่นบางพวกถูกเรียกว่า ข่าตง ซึ่งหมายถึงพวกชาวป่าตงดิบ ดั้ง^๕เป็นต้น, และโดยคำว่า ข่า เองในภาษาลาวก็แปลว่า ทาส-ขี้ข่า อยู่แล้ว (จะมีกล่าวถึงโดยเฉพาะต่อไปข้างหน้า). ด้วย^๕พื้นฐานเช่นนี้เอง เราจึงได้พบปฏิกริยาตอบโต้ที่จะยืนยันความเป็นคนชั้นในข่าบางเผ่า.

ข่าหมุ หรือ หมุ (ชื่อเต็มคือ ข่าหมุ-หมุ เป็นชื่อเผ่า) ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองส่วนข้างมากในลาวเหนือ และเป็นข่าสาขาใหญ่ที่สุดของลาว, เป็นพวกหนึ่งที่แสดงวิวัฒนาการความเป็นมนุษย์ของเขา โดยเรียกตัวเองว่า “หมุ” คำว่า หมุ ในภาษาของชนเผ่า^๕นี้แปลว่า “คน” ความหมาย^๕นี้ข่าพเจ้าได้จากคำภาษาหมุ ในหนังสือ “ว่าด้วยภาษาต่างๆ ในสยามประเทศ” ของพระยาประชากิจกรจักร (พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๒) ซึ่งในนั้นมีภาษาของ

๑. เล่มเดียวกัน, น. ๑๘๖

เข้ามามากมายหลายพวก รวมทั้งภาษาชนชาติอื่นๆ อีกรวมกว่า ๒๐ ภาษา. พระยาประชาภิจักรจักรนั้นเป็นที่เลื่องลือกันมากกว่า ถ้าได้กินน้ำบ้านไหนแล้วจะพูดภาษาพื้นบ้านนั้นไม่ได้เป็นไม่มี. แต่อย่างไรก็ดี ในตารางเทียบคำของคุณไกรศรี นิมมานเหมินท์^๑ ปรากฏว่าพวกข่าหมเมืองไซ (ในแขวงหลวงพระบาง ตอนเหนือ ใกล้แขวงพงสาลี) เรียกคนด้วยคำไทย-ลาวว่า "คน" ทั้งคำดั้งเดิมในภาษาชมของตนไปเสียแล้ว!

นอกจากนั้นยังมีข่าอีกพวกหนึ่งคือ ข่าไฟ แถบแม่น้ำฮู่ในลาว พวกนี้ไม่ชอบให้ใครเรียกตนว่าข่าไฟ เขาเรียกตัวเองว่า ผู้น้อย และก็ชอบให้ใครๆ เรียกเขาด้วยชื่อ^๒. บางคนก็เลยเรียกคงเต็มทั้งสองคำเป็น ข่าไฟผู้น้อย.^๒ คำว่า ผู้น้อย เป็นภาษาไต-ลาวทางเหนือ แปลว่า คนเล็ก. ผู้ แปลว่า คน ทำนองเดียวกับในคำที่ชาวไทยในเวียดนามเหนือเรียกตัวเองว่า ผู้ไท ซึ่งก็แปลว่า คนไท (มีผู้เข้าใจผิดเอามาเขียนเป็นภาษาไทยกลางว่า ภูไท, กลายเป็นภูเขไทไป. ผู้ กับ ภู ออกเสียง

๑. Kraisi Nimmanaheminda, *The Mrabri Language*, JSS Vol. LI pt. 2, Oct. 1963, ตารางที่ ๒ ครอบคร้ว.

๒. Roux, *Deux Tribus de la région de Phongsaly (Laos septentrional)*, BEFEO XXIV, 1924, p. 445.

ผิดกันอย่างชัดเจนในภาษาผู้ไทยและลาว, ไม่ควรทักทักเอามา
ปะปนกันให้ได้ความตามใจชอบ).

ชื่อผู้น้อยนี้ก็เป็นปรากฏการณ์แห่งการต่อสู้ของวิวัฒนาการ
มนุษย์อีกตัวอย่างหนึ่งเหมือนขมุ!

ในประเทศพม่าปัจจุบันมีชนชาติกะฉิ่นอยู่เป็นจำนวนมาก
ถึงกับมีรัฐโดยเฉพะของเขายู่รัฐหนึ่ง อยู่เหนือรัฐชาน, เรียก
ว่ารัฐกะฉิ่น; และยังมีอีกมากติดต่อกันเข้าไปในดินแดนยูนนาน
ตะวันตก. ชาวกะฉิ่นถูกเหยียดหยามมาตลอดประวัติศาสตร์อัน
ยาวนาน พวกจีนทางตะวันตกของยูนนานเรียกเขาว่า 野人
(เห่เหริน) แปลว่า คนป่าเถื่อน. พวกไตในพม่าเรียกคน
พวกนี้ว่า ซ่าซาง หรือซาง. ป่า คือ ซ้ำ, ซาง คือ กิ่งก่า
(ภาษาไตใหม่เรียกกิ่งก่าว่า ป่อมซาง หรือซาง, ภาษาลาว
เรียก กะป่อม, ถ้าตัวไตเรียกว่า กะป่อมแม่ซาง). เวลาพวก
ไตใหม่เรียกรัฐกะฉิ่นก็มักเรียกตามปากตลาดว่า เมิงซาง (เมือง
ซาง). เหยียดเป็นข้าทาสและสัตว์เลื้อยคลานไปทำนองเดียวกับ
ที่ลาวเรียกพวกซ่าซอกและแย้ดังกล่าวมาแล้ว.

ด้วยพื้นฐานทางสังคมเช่นนี้เอง ชาวกะฉิ่นทั้งหมด, คือ
ทั้งชนชาติทีเดียว ไม่ว่าจะอยู่ในเขตพม่าหรือเขตจีน, จึงเรียก

ตัวเองว่า จิงป้อ. คำว่า จิงป้อ เป็นภาษาของเขาเอง แปลว่า คน.^๑ ในสาธารณรัฐประชาชนจีนปัจจุบัน ได้ยกเลิกคำเรียกชนชาติส่วนน้อยด้วยคำคุณศัพท์แล้วโดยสิ้นเชิง ปัจจุบันจึงเรียกชนชาตินี้ว่า จิงป้อ และมีเขตปกครองตนเองร่วมอยู่กับพวกไตแช่และไตเหอ เรียกว่าเขตปกครองตนเองไต-จิงป้อ.

ตัวอย่างชื่อจิงป้อนี้เป็นตัวอย่างที่นับว่าเด่นชัดมาก เพราะเป็นปรากฏการณ์แห่งปฏิกิริยาตอบโต้ซึ่งเกิดขึ้นทั่วทั้งชนชาติ มิใช่เกิดขึ้นเฉพาะในบางกลุ่มบางสาขาคึ่งที่ได้พบในชนชาติอื่น.

๘ - โขมจ - ม้อย

คราวนี้มาดูการเหยียดคนเป็นฝักกันอย่างจริงจังบ้าง.

ที่บริเวณป่าจังหวัดน่านและเลยเข้าไปในแขวงไซยะบุรีของประเทศลาว มีชนล้าหลังอาศัยอยู่พวกหนึ่ง มีจำนวนเห็นจะไม่เกิน ๑๕๐ คน (ยังไม่เคยมีใครสำรวจได้ความชัดเจนแม้จนกระทั่งบัดนี้). ชนพวกนี้ผิวพรรณกระต่ายมาทางผิวเหลือง แต่พูดภาษาที่มีคำในตระกูล มอญ-เขมร ปนอยู่เป็นเปอร์เซ็นต์สูง. จะอยู่ในตระกูลอะไรแน่ก็ยังเถียงกันอยู่ในหมู่นักมานุษย-

๑. บ. บุษงค์, เทวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน, ๒๔๕๘, น. ๓๒๘.

วิทยา. คนพวกนี้^๕ไม่มีการผลิตหลักที่จะดำรงชีพเป็นหลักแหล่ง
 อาหารหลักคือผลไม้, เผือกมันบ่า และสัตว์ที่จับได้ง่ายๆ. รู้
 จักใช้หอกที่ได้มาจากพวกแมว แต่ก็^๕ไม่เชี่ยวชาญการพุ่งหอก
 ระยะไกล ยังไม่รู้จักใช้ลูกดอกเหมือนเซม้งและลาว. การจัด
 ตั้งทางสังคมยังไม่มีเลย แม้ในชั้นรวมกันอยู่เป็นกลุ่มโคตรอย่าง
 พวกเซม้งก็ไม่มี อยู่กันเพียงในกลุ่มครอบครัว พ่อ-แม่-ลูก
 เท่านั้น พอลูกโตก็แยกย้ายไป กลุ่มหนึ่งๆ จึงมี ๓-๕ คน
 หรืออย่างใหญ่ไม่หนีจำนวน ๑๐ คนเท่าไรนัก. พวกนี้ตระเวณ
 ร่อนเร่ไปตามบ่า ย้ายที่อยู่ทุก ๔ - ๕ วันเหมือนพวกเซม้ง.
 ก่อนจะย้ายที่อยู่ก็มักเอาขี้เถ่าที่กองไฟมาทาตัว และดูขี้โคลง
 ในกองไฟ (คล้ายพวกเซม้ง) แล้วก็ตระเวณต่อไปตามบ่าลึก.
 ที่พักนั้นปลูกเป็นเพิงหมาแหงนอย่างหยาบที่สุด, หยาบยิ่งกว่า
 ของพวกเซม้ง คือหักกิ่งไม้เล็ก ๆ มาสร้างเป็นเพิงหมาแหงน
 คิดคิน มุงด้วยใบไม้อย่างลวก ๆ พวกนี้^๕น้ำค้างได้เท่านั้น. ใบ
 ไม้ที่มุงหลังคานั้นคือใบตองตั้งหรือใบก้อแกง, พอใบตองตั้ง
 เหลือง หลังคาเริ่มเหี่ยวโหว่ก็พากันอพยพโยกย้ายต่อไป.
 ลักษณะความเป็นอยู่มีระดับต่ำกว่าพวกเงาะทางตรง - พัทลุง.
 มีนิสัยที่เหมือนกันคือหวาดกลัวคน มักคอยหลบหลีกหนีหน้า

นอกจากจะจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนสิ่งของที่จำเป็นกับชาวบ้าน, ซึ่งมีแม้เป็นคนกลาง, จึงจะเข้ามาปรากฏตัวอย่างหวาดระแวง. พวกนี้แปลกอยู่อย่างหนึ่ง คือแม้ลักษณะทั่วไปของการจัดตั้งทางสังคมจะต่ำกว่าพวกเงาะ แต่ก็มีส่วนมือในการสานเสื่อหยาบๆ และของบางอย่างมาแลกเปลี่ยนกับอาวุธและข้าวของชาวบ้านได้บ้าง.

คนพวกนี้ไทยเรียกว่า ผีตองเหลือง, ลาวเรียกว่า ข้าตองเหลือง. ผู้ที่ตองชื่อเรียกเช่นนี้จะต้องรู้จักกรรมชาติของคนพวกนี้ที่เดียว จึงจะหยิบเอาลักษณะที่ว่า พอใบตองทิ้งมุงหลังคาเหลือง ก็ย้ายที่อยู่ มาตั้งเป็นชื่อได้; บางทีในสมัยโบราณคนพวกนี้อาจจะมีจำนวนมากกว่านี้ และพบได้ง่ายกว่านี้. ตามประวัติที่เล่ากันนั้น ว่าพวกนี้ชอบเข้าไปขโมยข้าวในไร่ของพวกขมุ, พวกขมุเกลียดชังและเคียดแค้นมาก คอยดักยิงทิ้งเสียเสมอ เพราะถือเป็นพวกผีป่า ยิ่งทิ้งได้ฟรีๆ. ฟังได้ว่าพวกนี้ถูกไล่ ถูกขับ ถูกฆ่า ตลอดมาในประวัติศาสตร์ ทุกวันจึงตามหาพบได้ยากเย็นเต็มที, และมีไม่กี่คนแล้ว.*

๑. กระจายละเอียดจาก JSS Vol. LI pt. 2, 1963, ซึ่งเป็นบทความเกี่ยวกับเรื่องนทงเดิม; Bernatzik, *The Spirit of the Yellow Leaves*, London 1958; บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวเขาในไทย* ๒๕๐๖.

ที่นี้มาดูชื่อผีตองเหลือง. คนไทยเราเรียกคนพวกนี้ว่า ผีตองเหลืองโดยเคยปาก, ถ้าจุกคิดสักหน่อยก็จะเห็นได้ว่า อันที่จริงแล้วการเรียกเช่นนี้ กำเนิดดั้งเดิมก็คือการดูถูกเหยียดหยาม ไม่ยอมถือว่าคนเผ่านี้เป็นคน หากเป็นผีนั้นเอง, และก็จะต้องยอมรับว่าเราเองที่คิดว่าไม่ถูกเหยียดหยามใครนั้น แท้ที่จริงก็มีรากเหง้าความคิดที่ไม่ยอมให้ชนบางเผ่าเป็นคนตกค้างอยู่เช่นเดียวกัน.

อย่างไรก็ดี, ชนล้าหลังเผ่านี้ก็ไม่วิ่งเวลาจนถึงกับจะไม่รู้ความหมายของคำว่าผี. เขาไม่ชอบให้ใครเรียกเขาว่าผี. เขาเรียกตัวเขาเองว่า **มระบริ** (mrabri). มระ แปลว่า คน และบริ แปลว่า บ้า, รวมกันแปลว่า คนอยู่บ้า (ไม่ใช่คนบ้าเถื่อน). การที่เขาเรียกตัวเองเช่นนี้ก็เพื่อจะยืนยันความเป็นคนอันสมบูรณ์ของเขานั่นเอง. นี่ก็คือปฏิกิริยาตอบโต้การถูกดูถูกเหยียดหยามลงเป็นผี เช่นเดียวกับพวกซ่าและอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว.

ไทยทางเหนือมีคำเรียกผีตองเหลืองอีกคำหนึ่งว่า "คนป่า" ซึ่งความหมายก็คือพวกป่าดอยป่าเถื่อน. แต่พวกมระบริรู้สึกจะไม่เข้าใจซึ่งถึงความหมายนี้, คงจะเข้าใจว่าหมายถึง คนอยู่

ป่า, จึงไม่รังเกียจที่ใครจะเรียกเขาเช่นนั้น. พวกมุเซอซึ่งชอบ
ชอกชอนล่าสัตว์ตามป่าเขารู้จักพวกมระบบรีดี และเรียกพวกนี้
ในภาษามุเซอว่า “ช็อกุณ” ซึ่งแปลว่าพวกมนุษย์ซีเปล็อย,^๑
ถ้าจะเทียบให้ตรงตามความรู้สึกของมุเซอแล้ว คำ ช็อกุณ นี้
จะต้องแปลเป็นไทยว่า “เปรต” จึงจะตรงความหมาย!

พวกผีในเมืองไทยยังมีอีกพวกหนึ่ง แต่ปัจจุบันสูญหาย
ไปเสียแล้ว. ผีพวกนี้คือชนชาวข่าพวกหนึ่งซึ่งมีอาชีพทางจับ
ช้างหรือโพนช้าง. คนพวกนี้เป็นชนพื้นเมืองเดิมที่ชำนาญการ
ช้างมาก และได้ถ่ายทอดวิชานี้ไว้ให้แก่คนไทยและลาว. แต่
มีข้อบังคับเป็นเคล็ดอยู่อย่างหนึ่งคือ เมื่อออกเดินทางไปจับ
ช้าง ระหว่างอยู่ในป่าหลายวันนั้นจะต้องพูดภาษาของพวกเขา.
พวกมีอาชีพทางจับช้างในอีสานทุกวันนี้ เรียกภาษาที่ต้องใช้พูด
นี้ว่า ภาษาผี. แต่เท่าที่ตรวจดูภาษาผีนี้แล้ว รู้สึกว่าตัวเจ้าของ
ภาษาจริงๆ คงจะสูญหายไปแต่เนิ่นนานมาแล้วทีเดียว; ภาษาที่
เหลืออยู่ก็มีจำกัดลงทุกที จนดูบางคำก็เหมือนจะเที่ยวคิดแผลง
พูดไปพอให้ไม่ต้องพูดคำใน ภาษาคน, กลายเป็นเรื่องเคล็ด
ลางอะไรไป. ตรวจดูทั้งหมดแล้ว พอจับเค้าได้แต่ว่า ภาษาผี

---

๑. คำนี้ออกเสียง ฉ ชันนาติก และพูดเร็วๆ ฟังเหมือน ชอ กุ ฮย
(Cho : kuin)

นี้เป็นภาษาในตระกูลมอญ-เขมร, เจ้าของภาษาคงจะเป็นชาว
พวกหนึ่งที่มีอาชีพจับช้าง, อย่างพวก กุยก์ดำเรย ซึ่งยังมีอาชีพ
จับช้างอยู่ในประเทศเขมรบัดนี้ (ดูรายละเอียดพวกกุยก์ในตอนที่
ว่าด้วยฆ่า).

มีนาสังเกตนิดหนึ่ง คือในภาษาฝิ่นที่วาน^๕ เรียกผู้ออกติดตาม
ตามช้างว่า โขมจ, ซึ่งคำนี้เป็นภาษาเขมรแปลว่า ฝี่. ในกฎ
มอญเทียบบาลสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นก็มีกล่าวถึงพวกนี้ไว้ว่า

“อนึ่ง โขมจ พรานพเนจรอันพบช้างสำคัญ แลให้ข่าวแก่ขุน
โขลงและให้กราบทูลใช้ ให้พระราชทานขันทองหนักสิบตำลึง...
จึงใช้ข้าหลวงไป ข้าหลวงกลับมากกราบทูลเป็นมั่นแมน พระราช
ทานขันเงินเส็ดผ้า แลเมื่อได้ตัวเข้ามา โขมจ ได้รางวัลเงินลาก
ทองลาก...” (ในกฎหมายตราสามดวง).

ข้อนี้แสดงว่า ได้เรียกพวกชาวป่าที่จับช้างว่า พวกฝี่ มาแต่
โบราณนักหนาทีเดียว, ภาษาของพวกนี้จึงเรียกว่า ภาษาฝี่. พวก
จับช้างจะพูด ภาษาคอน ได้ก็ต่อเมื่อกลับเข้าสู่บ้านแล้วเท่านั้น.

เรื่องภาษาฝิ่น^๕ มีอยู่ในวงการจับช้างของพวกหมอช้างใน
เขมรเหมือนกัน. เวลาไปจับช้างพวกนี้ต้องพูดภาษาพิเศษเรียก
ว่าภาษา “เมรว.” เมรว นั้นเชื่อกันว่าเป็นฝิ่นป่า, เจ้าป่า, เป็น

เจ้าของสรรพสัตว์ในป่าทั้งปวง. เชื่อกันว่ามีตัว แต่ไม่มีใครเคยเห็น ว่ากันแต่ว่าได้ยินแต่เสียงของ เมรณ ตามป่า.

ฟังดูเรื่องแล้ว เข้าใจว่าพวก เมรณ เดิมทีเดี๋ยวกงเป็นชนชาติในตระกูลมอญ-เขมรเผ่าหนึ่ง, รวมอยู่ในพวกกฺย. พวกกฺยนี้มีชื่อพวกชื่อกลุ่มโคตรเรียกกันต่างๆ เช่น มลอ มลัว มชย นลฺรุ ฯลฯ. พวก เมรณ เดิมทีเห็นจะเป็นชนในเผ่าเดียวกับกฺยนี้, และคงจะชำนาญป่ามาก, ไม่ชอบคบค้าคนแปลกหน้า, จนถูกถือเป็นผู้ป่าไป. พวกเขมรที่มีอาชีพจับช้างคงจะได้ถ่ายทอดวิชาช่างมาจากพวกนี้ จึงต้องร่ำเรียนภาษาเมรณนี้ไว้เป็นภาษาประจำอาชีพทำนองเดียวกับภาษาผีของวงการช่างของไทย-ลาว. ถ้าหากมีโอกาศ ก็น่าจะได้ลองนำภาษาผีกับภาษาเมรณมาเปรียบเทียบกันดูสักที บางทีอาจจะคลี่คลายปัญหาอะไรเกี่ยวกับชนชาติเจ้าของตำราจับช้างได้บ้าง.

เรื่องภาษาผีนี้ ผู้เคยศึกษาวิชานาฏกะ (พ็อนรำ-ละคร) ของอินเดีย คงจะจำได้ว่า ในบทละครภาษาสันสกฤตนั้น แบ่งภาษาของตัวละคร ออกเป็นชั้น ๆ ตามฐานะทางสังคมของเรื่อง ในบทละคร ตัวเจ้าพูดภาษาสูงคือสันสกฤต ตัวไพร่ชั้นต่ำต้องพูดภาษาชั้นต่ำคือปรากฤต และในกระบวนภาษาชั้นต่ำนั้นมี

อยู่ภาษาหนึ่งเรียกว่า ไปศางจิ (มาจากคำ ไปศาง หรือ บีศาง)
แปลว่า ภาษาผี!

ในอดีต ยะบริเวณรัฐเบงกอลเหนือ มีชนชาติตระกูลธิเบต
-พม่าอยู่พวกหนึ่ง เรียกว่าพวก โทจู (ออกเสียงสระโอะขึ้น
นาสิก). พวกนี้เคยเป็นใหญ่มาแล้วในพุทธศตวรรษที่ ๒๑,
แต่บัดนี้ได้ทิ้งภาษาดั้งเดิมแบบ ธิเบต-พม่า ของตนมาใช้ภาษา
เบงกาลีเหนือ, คล้ายภาษา อัสสัม, เสียแล้ว.

เอกสารภาษาสันสกฤตรุ่นหลังๆ เรียกพวกนี้ว่า โทจา และ
ในโยคินิตันตระเรียก กุจา. บางทีก็เรียกว่า กุจาจก แปลว่า
พวกปากเสีย, คือพูดหยาบคายเลวทราม. คำนี้ได้พบในใบ้ทม-
ปุราณะ ซึ่งกล่าวถึงพวกนี้ไว้อย่างเหยียดหยาม และกล่าวถึง
ภาษาของพวกนี้ว่าเป็นภาษาบีศาง, ดังนี้:

“พวกเมลจจะ (มิลักชู = ชาวป่า) เหล่านี้ กินได้ทุกอย่างไม่
เลือก, ใจเฝ้า คำวุ่นมและพราหมณ์: พวกเมลจจะเผ่ากุจา-
จกเหล่านี้เกิดตามดอย. ภาษาของพวกนี้เป็นภาษาบีศาง (ไปศางจิ
ภาษา) และไม่มีมารยาทสังคมใดๆ เลย”

คำว่า บีศาง หรือผีในภาษาอารยันนั้น ยังนิยมใช้เรียก

พวกชนชาติอื่นที่มีความเจริญทางสังคมต่ำกว่าตนด้วย. ในคาถาภาษาบาลี, ซึ่งเล่าเรื่องพระโสณะและอุตตรนำพุทธศาสนามายังสุวรรณภูมิ ก็เรียกชาวพื้นเมืองสุวรรณภูมิว่าพวกบีศาจ, หนีถือเป็นคนไม้ (สุวรรณภูมิ คนตฺวา โสณฺตุตรา มหิตฺธิกา มิตฺเมตฺวา บีศาจกณฺเฒ โมเจสิ พนฺธนา พหุ) นี้ก็เป็นเช่นเดียวกับจีนโบราณที่ชอบเรียกชนชาติอื่นๆ เป็นผี (ก๊วย) ดังจะมีกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า.

เรื่องผีนี้ เราได้พบในเวียตนามเหมือนกัน.

ในเขตเวียตนามกลางอันยาวเหยียด มีชนชาติส่วนน้อยอาศัยอยู่ตามเขตป่าเขาตั้งแต่เส้นขนานที่ ๑๑ จนถึง ๑๔ เป็นจำนวนมาก. มีหลายเผ่า มีทั้งพวกตระกูลภาษามอญ-เขมร และทั้งพวกตระกูลภาษาชวา-มลายู. ชาวเวียตนามเรียกชนส่วนน้อยทั้งหมดนี้ด้วยคำรวมคำหนึ่งว่า "หม้อย" หรือ "ม้อย," ซึ่งแปลว่า คนป่า หรือ ผีป่า. เป็นคำที่มีความหมายตลก.

ในวรรณคดีล้านช้างโบราณ ได้พบว่าคำนี้ได้ถูกยืมมาเป็นคำคำทอประนามกันด้วย เช่นในเรื่องท้าวซ่งหรือขุนเจือง เรื่องมีว่าท้าวท้าวเจ้าเมืองแก้วปะกันส่งทูตไปขอนางอรรีดาเจ้านครเงินยางให้แก่แองกาผู้เป็นหลานซึ่งครองเมืองคำวัง, ทูตไป

พุดจาโห้หังข่มขู่ เจ้านครเงินยางกริ้วโกรธและบริภาษพุดว่า :

กูอยู่ สร้างก่งท้าวเสวยราชย์ เงินยาง

ไผ่ไผ่ จากำหลอนตั้งสุ ผุ่งม้อย (น. ๖๕)

(กูสร้างบารมีครองเมืองเงินยางมา ยังไม่เคยมีใครพุดจาโห้หังเหมือนสพวก ม้อย เลย)

เมื่อทูลกลับไปทูลท้าวว่าเจ้าเมืองปะกั้น ท้าวว่าก็ซัดเคือง
ที่มาเรียกกันว่าเป็นม้อย มาเหยียดกันเป็นผีไม่ใช่คน ดังนี้ :

เลยลวด มาตอกตำนว่า ม้อย มัวมน มักจา

แห้งว่า ตายเป็น ผี เพ็ดคน ลางแล้ว (น. ๖๖)

(แล้วเลยมาตำว่ากันเป็น ม้อย เอาอย่างสามหาบ เห็นว่าเราตาย
เป็น ผี ผิดคนไปเสียแล้ว)

ในวรรณคดีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือลิลิตยวน
พ่าย เราก็ได้พบคำ ม้อย ใช้ในความหมายเดียวกันนี้. เช่นใน
ตอนที่นางพญาเมืองเชียงขึ้นคิดออกหากจากพระเจ้าติโลกราช
แห่งเชียงใหม่ เพราะพระเจ้าติโลกราชฆ่าหมื่นตั้งนคร ก็เรียก
เมืองเชียงใหม่ว่า “เชียงใหม่ม้อย” คือประนามกษัตริย์เชียงใหม่
ว่าเป็นพวกผีปีศาจอำมหิต ดังนี้ :

นางเมืองคิดใครด้าย

พลเมือง

บ ไคร่เลงแลเชียง ไหม่ม้อย

ปองไปฟังจอมเมลือง ไกรกว่า นันนา

(ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ๒๔๖๔, น. ๒๕)

นี่คือความหมายของคำว่า “ม้อย”

ในประเทศลาวปัจจุบันก็เรียกชนพวกนี้ที่อยู่บริเวณพรมแดนลาว - เวียดนามว่า ช่าม้อย.

ในประเทศกัมพูชา พวกม้อยเหล่านี้ถูกเรียกว่า พนอง แปลว่า คนป่า, และบางแห่งก็เรียก เสตยง^๕ ความหมาย

๑. ในอัสสัมและเบงกอลเหนือมีชนชาติส่วนน้อยอยู่พวกหนึ่ง เรียกว่าข่าส (Khasi) หรือ กะสึ. พวกนี้เป็นเผ่าอินโด-มองโกลอยด์ คือพวกมองโกลผสมอินเดีย, แต่ภาษาพูดเป็นภาษาตระกูลมอญ-เขมร! ชื่อที่เรียกว่า ข่าส ก็มีคำว่า ข่า เหมือนชนชาติตระกูลมอญ-เขมรในรัฐชาน-สิบสองปันนา และลาว. ในพวกข่าสมีสาขาใหญ่สาขาหนึ่งเรียกว่า พวก ชันเตง (หนังสืออังกฤษเขียน Synteng แต่ต้องอ่าน ชันเตง, เพราะฝรั่งผู้คิดอักษรโรมันเขียนคำภาษาเป็นหมอสอนศาสนาชาวเวลช์ และใช้ y มีค่าเท่ากับ อะ ตามระบบอักษรของเวลช์). ชื่อชันเตงนทางสันสกฤตเอาไปเรียกเป็น ชยันตะ, ชยันต์. อดีตเคยมีอาณาจักรเล็กๆ ของตนเรียก ชยันต์ปุระ หรือ ชยันต์ปุระ. ข่าพเจ้าঙ্গสยว่าชื่อชันเตง น่าจะมีความเกี่ยวพันกับ เสตยง. ตามแนวทางพัฒนาของภาษาเขมร คำเสตยงที่เรียกชนออสตริคน จะต้องเป็นรูป *เสตงในสมัยก่อนนครทรม (ก่อน พ.ศ. ๑๓๕๐ ขึ้นไป). จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าชื่อ ชันเตง - *เสตง ได้ออกมาจากภาษาออสตริค (มอญ-เขมร) คำเดียวกันตั้งแต่ครั้งโบราณ. (ชันเตง ดู Suniti Kumar Chatterji, *op. cit.*, p. 85)

ก็เป็นคำเหยียดหยามทำนองเดียวกัน.

เพราะเหตุที่ถูกเหยียดหยามลงเป็นม้อย (ผี) เป็นพนอง และเสตียง (คนป่า) ชนชาติหนึ่งที่เป็นเผ่าตระกูลมอญ-เขมร จึงได้เรียกตัวเองว่า กุย, ซึ่งสำเนียงบางถิ่นเป็นกวยหรือโก้ย. คำนี้ในภาษาของพวกเขาทุกถิ่น แปลว่า คน.

พวกกุยนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศกัมพูชา, คือในภาคเหนือ บริเวณเมืองมลุไพร สองฝั่งฟากแม่น้ำสตั้งแสน, ติดเทือกเขาตงเร็ก ตรงข้ามอำเภอชุมชนจังหวัดศรีสะเกษลงมาจนถึงเหนือเมืองกำปงธม, ชาวเขมรเรียกเขาว่า โก้ย ตามชื่อของเขาเองก็มี.

ในประเทศไทย ชนที่เรียกตัวเองว่ากวย (กุย) มีอยู่มากในภาคอีสาน แต่ไทยเรารู้จักกันด้วยชื่อว่าส่วย, ซึ่งชื่อนี้มีความหมายทางสังคมเหมือนกัน ดังจะมีกล่าวต่อไปข้างหน้า.

ชื่อชนชาตินี้ ที่เรียกตนเองว่า กุย-กวย-โก้ย, มันก็ทำหน้าที่เช่นเดียวกับชื่อ นาค, จิงป้อ, มระบริ ฯลฯ ที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นนั่นเอง คือประกาศความเป็น คน ออกมาให้โลกได้รับรู้!

ยางแดง

ยางแดงเป็นคำภาษาไทยภาคพายัพที่ใช้เรียกชนชาติกะเหรี่ยงสาขาหนึ่ง. พะม่าเรียกพวกนี้ว่ากะยิ่นนี้, กะยิ่นตรงกับที่ฝรั่งเรียกกะเรน (Karen) แต่พะม่าออกเสียง ร เป็น ย. ส่วนนี้ ในภาษาพะม่าแปลว่าแดง. เหตุที่จะต้องกำกับคำว่าแดงก็เพราะชาวยางแดงมีอาชีพเลี้ยงครั่งตามต้นโพธิ์ “ครั่งเป็นสิ่งสำคัญของชาวกะยามาก เพราะใช้เป็นสีย้อมเสื้อผ้าของเขา...ชอบใช้ผ้าสีแดงแต่งกายและประดับเสื้อผ้ามากกว่าสีอื่น. นอกจากใช้ทำสีย้อมผ้าแล้ว ยังส่งครั่งออกจากรัฐไปขายยังต่างประเทศ”^๑

ชาวยางแดงนี้ในสมัยโบราณเป็นชาติที่ต้องล้มลุกคลุกคลานเป็นทางผ่านของกองทัพไทยกับพะม่าที่ยกข้ามเขตไปมาเพื่อทำสงครามยึดเยื่อต่อกันเป็นหลายร้อยปี ชนเหล่านี้ต้องคอยหลบหลีกเข้าอยู่ตามป่าตามเขา ทางพะม่าก็ถือเป็นพวกชนล้าหลัง (ในยุคโน้น) ทางไทยก็ถือเป็นเดียวกัน เอ่ยถึงกะเหรี่ยงหรือยางทั้งยางขาวและยางแดง ด้วยความรู้สึกดูถูกกันทั้งนั้นว่าสกปรกบ้าง เหม็นสาบบ้าง ฯลฯ ตามโลกทรรศน์ของคนโบราณที่ชอบดูถูกชนชาติอื่น. เฉพาะทางฝ่ายไทย - ลาวนั้นได้พบว่า

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓, น. ๑๖๒-๖๓.

ถึงกับเหยียดขาอย่างแดงลงเป็นยักษ์เป็นผี. วรรณคดีล้านช้าง เรื่อง “ท้าวหน้าผากไถลกะตัน” ซึ่งแต่งในรุ่นก่อนเรื่องสินไชย (พ.ศ. ๒๑๘๐ - ๒๒๐๐) เรียกขาอย่างแดงไว้เต็มปากเต็มคำ ว่า “แม่วอกร้ายหูแตกพลันตาย เลยเกิดเป็น ขาแดงยักษ์ โข-
ง ๕๕”^๑

ทางเชียงใหม่ พวกเจ้านายของนครรัฐนั้นในอดีตก็มักไปตี จับ กวาดต้อนพวกข่างแดงมาเป็นข้าทาสใช้งาน และเป็นกำลังผลิตของสังคม, เช่นพระเจ้ากาวิละผู้ครองนครรัฐเชียงใหม่สมัยรัชกาลที่ ๑ ก็ได้ยกทัพไปกวาดต้อนพวกกะเหรี่ยงจากเมืองผาปูน, เมืองข่างแดง, เมืองข่างส่วยกะบาง ตามประเพณี “เก็บผักใส่ซ้า, เก็บซ้าใส่เมือง” พวกข่างส่วยกะบางยังคงมีเชื้อสายอยู่แถวอำเภอสันป่าตองจนทุกวันนี้^๒

ในฐานะที่พวกข่างแดงถูกเหยียบย่ำ^๕จะเห็นได้จาก คำจุ่มของพญาพรหม ซึ่งได้กล่าวถึงคดีค้านการที่ตนเองถูกตูดถูกแกล่น^๖ ว่า:

“แต่มัวซ้าไพร่น้อย ก็หากใจคน บ่เจ้สัตว์หน้าชนกินหญ้า

๑. วรรณคดีล้านช้าง เรื่อง หน้าผากไถลกะตัน, ๒๔๘๘, น. ๔๑.

๒. ปรานี ศิริธร ณ พัทลุง, เพชรลานนา, เชียงใหม่, ๒๕๐๖, น. ๕-๖.

บ่โจ้ซ้าหมู่ยางแดง บ่ได้แดง (แดง) จ้มยับ มาจากศัพท์ (ทัพ)
เวียงจันทน์”

นี่หมายความว่าในสายตาของคนยุคนั้นพวกยางแดงคือพวก
ซ้า!

การถูกเหยียดหยามมาชั่วระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์
เช่นนี้เอง ทำให้ชาวยางแดงหรือกะเหรี่ยงแดง แสดง
วิวัฒนาการของเขาคออกมา. เมื่อพะม่าได้รับเอกราชแล้ว
เขาได้ตั้งรัฐของเขาขึ้นเป็นรัฐหนึ่งของสหภาพพะม่า เมื่อ พ.ศ.
๒๔๙๔. รัฐนี้ตั้งอยู่ใต้รัฐชาน ติดกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนของ
ไทย มีเนื้อที่ ๔๘๒๐ ตารางไมล์, และอยู่ทางทิศตะวันออก
เฉียงเหนือของรัฐกะเหรี่ยง (ของพวกกะเหรี่ยงขาว ซึ่งเรียกตน
เองใหม่ว่ากอตุ่เล). รัฐของชาวยางแดงหรือเมืองยางแดงซึ่ง
ตั้งขึ้นใหม่นี้ ได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า กะยา. เขาไม่ชอบให้ใคร
เรียกเขาว่า กะเหรี่ยง, กะเรน หรือ กะยีน. คำว่า กะยา
เป็นภาษาของเขาเองแปลว่า คน.^๑

นี่เป็นการแสดงออกของวิวัฒนาการที่ปรากฏขึ้นในยุค
ปัจจุบันไม่กี่ปีมานี้เอง!

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓, น. ๑๕๘.

ชื่อ กวย-กุย-โก้ย กิติ, นาค, จิงป้อ, มระบริ และกะยา
หรืออื่น ๆ กิติ บรรดาที่ได้กล่าวมาแล้ว คือการแสดงออกของ
วิวัฒนาการมนุษย์ในชนชาติที่ถูกกีดกันทางสังคมมิให้เป็นมนุษย์!

ชนชาติที่ไม่เคยถูกเหยียดหยามและกีดกันมิให้เป็นคนนั้น
ไม่สามารถรู้ซึ่งได้ดอกจากคำว่า คน มีความหมายสักเพียงใด.

“คนค่าน้ำกั้ววานสร้านทรนง”^๒

คนต้องคงคุณค่านั้นนิรันดรกาล!

---

๒. คำของ Maxim Gorky.

บทที่ ๔

ความสัมพันธ์ทางสังคมกับชื่อชนชาติ

ความสัมพันธ์ทางสังคมในที่นี้ข้าพเจ้าหมายถึงหน้าที่และฐานะซึ่งมนุษย์ต่างฐานันดรกันมีต่อกันในสังคม.

เราจะได้พบในบทนี้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทในการกำหนดชื่อเรียกชนชาติอย่างกว้างขวางทีเดียว.

ส่วย, สำเหร่ และเข่า

ส่วย เป็นชื่อที่ไทยใช้เรียกชนชาติที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมรพวกใหม่พวกหนึ่งทางภาคอีสาน.

บริเวณที่อยู่ของส่วยคือพื้นที่ป่าดงระหว่างแม่น้ำมูลกับเทือกเขาตองเร็ก, นับตั้งแต่จังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านสุรินทร์ และศรีสะเกษ ไปจนถึงอุบลราชธานี. ส่วนใหญ่ของพวกส่วยอยู่ทางฝั่งใต้แม่น้ำมูลลงมาทางสน, โดยอยู่ต่างหากไม่ปะปนกับชนพื้นเมืองชาวเขมรในจังหวัดสุรินทร์. ทางฝั่งเหนือแม่น้ำมูลขึ้นไป ได้พบบ้าง, แต่มีประปราย, ยกเว้นในเขตอำเภอสุวรรณารี (โขงเจียม) และเขมรราช ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด

อุปราชธานี, ซึ่งมีอยู่มาก.

ลักษณะหน้าตาและเรือนร่างของพวกส่วยมีปะปนกันทั้งแบบเนกริโต หรือเมลานีเซียนซึ่งรูปร่างหน้าตาเป็นแบบพวกเซม้งหรือเงาะที่เคยกล่าวถึงมาแล้วในบทก่อน คือผมดกหยิกหยอง จมูกบาน ริมฝีปากหนา ผิวดำมืด มีทั้งแบบอารยัน คือจมูกโด่งเป็นสันสูง หน้าผากสูง ปากเล็ก (แต่พบน้อย), มีทั้งแบบเวดดิค-อินโดนีเซียน คือผิวขาว ห้วยาว; แต่ที่มีมากที่สุดเป็นส่วนใหม่ที่เดิยวนั้นคือแบบออสโตรเอเชียัน คือแบบมอญ-เขมร, ซึ่งมีร่างกายใหม่, ไหล่กว้างเป็นเหลี่ยม. ภาษาที่พูดส่วนใหญ่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีคำที่คล้ายคลึงกับมอญและเขมรบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นคำของตนเอง.

ในบรรดาจังหวัดทั้งสี่ที่มีพวกส่วยอยู่นั้น จังหวัดที่มีส่วยอยู่หนาแน่นที่สุดคือจังหวัดศรีสะเกษ. เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๕๐ ขึ้นไป^๕เอง ศรีสะเกษยังเป็นเมืองส่วยทั้งเมือง, มีพวกลาวเวียง (ลาวสาขาเวียงจันทน์) เข้าไปตั้งหมู่บ้านอยู่แทรกพวกส่วยไม่กี่แห่ง.

แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากวัฒนธรรมของลาวสูงกว่า การผลิตของลาวก็สูงกว่า จึงดึงดูดเอาพวกส่วยให้หันมาใช้ชีวิต

แบบลาว พุคภาษาลาว. พวกส่วยปรับตัวได้เร็วมาก ปัจจุบันจึงกลืนกับลาว หรือกลายเป็นลาวไปแทบทั้งหมด. คนที่นั่นจึงมีเค้าหน้า รูปร่างแบบส่วย แต่พูดภาษาลาว ใช้วัฒนธรรมลาว และส่วนใหญ่ในปัจจุบันนี้กับบอกไม่ได้แล้วว่าเดิมทีเคยตนเป็นส่วยเผ่าไหนตระกูลไหน, หรือออกจะลืมไปแล้วด้วยซ้ำว่าครั้งหนึ่งตนเองเป็นส่วย.

พวกส่วยที่หันมาพูดภาษาลาวนั้น ทั้งภาษาเดิมของตน สันเข็งที่เดียว และพูดภาษาลาวด้วยถิ่นส่วยของตน. ภาษาลาวที่เขาพูดจึงเป็นภาษาลาวที่มีสำเนียงแปลกออกไปอีกแบบหนึ่ง และมีความสามารถในการใช้สระเอื้อได้ (ลาวเวียงเดิมมีแต่สระเอี้ย เช่นเมือง ว่า เมียง, เสือ ว่า เสย, พวกส่วยพูดด้วยสระเอื้อได้เพราะถิ่นภาษาเดิมของเขามีเสียงนี้). ปัจจุบันนี้พวกส่วยที่ยังคงรักษาภาษาเดิมของตนไว้ รักษาความเป็นชนชาติส่วยของตนไว้ได้ ยังมีอยู่ไม่มากนัก, คือพวกที่ยังเรียกว่าส่วย หรือพวก เขอ ในทุกวันนี้. ร่องรอยที่แสดงว่าศรีสะเกษเดิมเป็นเมืองส่วยทั้งเมืองนั้น นอกจากจะเห็นจากตัวเลขสามะโนครวัสมันนั้นแล้ว ยังมีตกค้างอยู่ในภาษาพูดอย่างหนึ่งคือ ชาวจังหวัดใกล้เคียงยังคงเรียกชาวศรีสะเกษว่า “ส่วย

ศรีสะเกษ” อยู่จนทุกวันนี้.

พวกส่วยในบริเวณนี้ทั้งหมด เดิมทีเดียวก็ยังไม่มีชื่อว่าส่วยทางกรุงเทพฯ เรียกกันว่า “เขมรป่าดง” และเรียกบริเวณจังหวัดริมแม่น้ำมูลทั้งสี่นี้ว่า บริเวณเขมรป่าดง.

ชาวส่วยเหล่านี้ พันเพญุมิลาเนาเดิมอยู่ในแขวงอัตตะปือจำปาศักดิ์และสาร์วันของประเทศลาว. พวกส่วยข้าง (อาชีพอพนข้าง) ที่สุรินทร์นั้น มีประวัติดั้งเดิมว่าอพยพมาจากเมืองแสนปางและอัตตะปือ ผังซ้ายแม่น้ำโขงในลาวใต้ โดยอพยพเข้ามาอยู่ ณ บริเวณเขตจังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑). การอพยพครั้งนั้นเข้ามากันมาก มาตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองอยู่เป็นแหล่งสำคัญๆ หลายแห่ง, เป็นต้นว่าในอำเภอศรีขรภูมิ, อำเภอสังขะ, อำเภอรัตนบุรี ฯลฯ. พวกที่อพยพเข้ามาคือชนชาติที่ในลาวเรียกว่าข่า, แต่ทางไทยเรียกว่า “เขมรป่าดง”. พวกข่าหรือเขมรป่าดงเหล่านี้ได้สืบตระกูล, ขยายเชื้อสายวงวาร์, สร้างบ้านแปงเมือง, มีเจ้าเมืองกรมการเป็นชนชาติของเขาเอง.

ในสมัยระหว่างกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือในระยะ พ.ศ. ๒๓๒๐-๒๓๕๐ กองทัพไทยที่ไปตีเมืองนครจำปา-

ศักดิ์ เมืองโขง และอัคระบือ (คือแขวงจำปาศักดิ์และแขวงอัคระบือปัจจุบัน) ได้กวาดต้อนเกลี้ยกล่อมเอาพวก “เขมรป่าดง” เข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษเป็นจำนวนมาก เช่นในคราว พ.ศ. ๒๓๒๐ ได้มาถึงสามหมื่นคน (ต้องเทียบกับสถิติพลเมืองไทยยุคนั้น. ตามที่สังฆราชปาลเลอกัวซ์ สมัยรัชกาลที่ ๓ จดไว้ว่า ทั้งประเทศไทยมีพลเมืองราว ๖ ล้านเท่านั้น - หมายถึงขอบเขตประเทศไทยสมัยยังไม่เสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส). หลังจากนั้นก็ยังกวาดต้อนเกลี้ยกล่อมเอาครัว “เขมรป่าดง” มาจากฝั่งซ้ายอีกหลายครั้ง จนเกิดเมืองเขมรป่าดงเพิ่มขึ้นมาใหม่อีกหลายเมือง.^๒

ความจริงที่ว่าพวกส่วยในลุ่มแม่น้ำมูล คือข่าที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแขวงสรวัน-จำปาศักดิ์-อัคระบือนั้น ยังมีติดอยู่ในชีวิตทางวัฒนธรรมของชาวศรีสะเกษทุกวันนี้, นั่นคือพิธีชนบ้านใหม่. ในการชนบ้านใหม่ จะทำพิธีสะท่อนถึงการอพยพนั้นอยู่ คือจัดให้ผู้เฒ่าผู้แก่ขึ้นไปอยู่บนเรือน พวกที่จะชนบ้าน

๑. ในสมัยกรุงธนบุรีมีพวกเขมรกับพวขอพยพมาอยู่ที่สุรินทร์เหมือนกัน แต่พวกนั้นทางไทยเรียกเขมรด้า, ไม่ปะปนกับเขมรป่าดง.
๒. พ.อ. คำเนิร เลขะกุล, *สุรินทร์-เมืองขอมโบราณ*, อนุสาร อ.ศ.ท. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑, ตุลาคม ๒๕๐๕

ใหม่จัดขบวนแห่กันมาเป็นพวก. คนบนเรือนก็จะทักถามว่ามาจากไหน มาดีหรือมาร้าย พวกที่แห่ขบวนมากก็จะต้องตอบตามทำเนียบว่า “มาจากเมืองม่นคำทอง” เมืองม่นนนั้นคือชื่อเดิมของเมืองสารวัน^๑ และเมืองคำทองก็อยู่ในเขตติดต่อกันระหว่างแขวงสารวันกับอัตตะปือบัดนี้.

สรุปเป็นความได้ว่าพวกส่วยนั้นก็คือ ข้า ที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และเป็นพวกที่ไทยเรียกในครั้งโบราณว่าเขมรป่าดงมาก่อน.

สาเหตุที่จะมาเรียกชนพวกนี้ว่า “ส่วย” มาเกิดขึ้นในภายหลัง. พันตรีเอริก ไฮเคนฟาเคน รองผู้ตรวจราชการตำรวจภูธรภาคอีสานระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๑-๖๒, ผู้สนใจศึกษาความเป็นมาของพวกส่วย, กล่าวว่าเหตุที่มาเรียกว่าส่วยนี้เพิ่งมาเกิดขึ้นเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง: “ในสมัยพระนั่งเกล้า (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๕) มีการสำรวจสำมะโนครัวในเขตอีสานตรงบริเวณนี้, และแบ่งคนออกตามความประสงค์ที่จะให้เสียส่วยดังนี้: ลาว เขมร และส่วย (กฺย). ปัจจุบันนี้ หรือตั้งแต่กว่า ๔๐ ปีมาแล้ว คำเรียกชื่อว่าส่วยลาว

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว ๒๕๐๓, น. ๒๔๘ และ ๒๔๑.

ส่วยเขมร หมายถึงพวกกุกุที่เปลี่ยนมาพูดภาษาลาวหรือเขมร”^๑

ข้าพเจ้าจะขออธิบายเพิ่มเติมว่า ที่ได้มีการแบ่งประเภทของชนชาติในบริเวณนั้นออกเป็นพวกก็เพื่อความสะดวกในการเก็บผลประโยชน์ของรัฐบาลราชาธิปไตย. นั่นคือกำหนดให้ชนพวกหนึ่งในบริเวณนั้นซึ่งมักจะอยู่ตามป่าเขาห่างไกล มีหน้าที่ส่งส่วยเป็นของป่า แทนการเก็บส่วยเงินค่าราชการรายหัว (คือที่มาเรียกว่า รัชชูปการในสมัยรัชกาลที่ ๖) และแทนการถูกเกณฑ์แรงงานมารับใช้เจ้าขุนมูลนายตามระบบที่เรียกว่า เข้าเดือน.

ระบบเข้าเดือน คือระบบเกณฑ์แรงงานไพร่ของยุคสังคมนักคิดนา. ชายฉกรรจ์ทุกคนจะต้องถูกขึ้นทะเบียนตั้งแต่อายุ ๑๘ จนถึง ๖๐, มีสังกัดต่อเจ้าขุนมูลนายคนใดคนหนึ่ง, จะเป็นอิสระไม่ได้ ยกเว้นแต่ลูกหลานของเจ้าขุนมูลนายที่มีศักดิ์นา ๔๐๐ ขึ้นไป. พวกไพร่ที่มีสังกัดเหล่านี้คือสามัคชนทั่วประเทศ. เขาต้องมาทำงานรับใช้นายเจ้าของสังกัด, ซึ่งมีเป็นชั้นๆลดหลั่นแต่นายเล็กขึ้นไปจนถึงนายใหญ่, มาทำงานรับใช้งานส่วนตัวบ้าง งานหลวงบ้างจนครบเดือนหนึ่ง ก็มีอีกชุดหนึ่งมาผลัดให้

๑. Seidenfaden, *The Kui People of Cambodia and Siam*, JSS XXXIX, pt. 2, Jan. 1952, p. 158

ชุดเดิมกลับบ้าน ทำมาหากินช่วยลูกช่วยเมียและตระเตรียม
 สะเบียงอาหารไว้ พออยู่หากินของตนได้ครบเดือนก็ต้อง
 สะพายย่ามใส่สะเบียงกรังมาเข้าเวรอีกเดือนหนึ่ง, กินของตนเอง,
 ไม่มีเบียดเบียน, ไม่มีค่าแรง, เพราะถือเป็นหน้าที่ของไพร่อันมี
 พันธะต่อมุลนายและแผ่นดิน. นี่คือการเข้าเดือนตามระบบที่
 เรียกว่า เข้าเดือนออกเดือน (คือเข้าเวรเดือนหนึ่งออกเวร
 เดือนหนึ่ง). และการเกณฑ์แรงงานนี้ เรียกว่า ส่วยแรง และ
 เรียกตัวคนว่า เลก หรือ ไพร่ พวกที่มีเงินทองอาจจะเสียเป็น
 เงินแทนได้ ปีละ ๑๘ บาท (มีขึ้นลงตามยุคสมัยและประเภท
 ของไพร่) อย่างนี้เรียกว่า ส่วยเงิน. ส่วนพวกที่อยู่ห่างไกลมาก
 เกณฑ์แรงก็ไม่ได้จริง เก็บเงินก็มักไม่มีให้ ก็กะเกณฑ์ให้ส่ง
 ส่วยเป็นสิ่งของตามแต่จะมีอุดมในย่านนั้น พวกนี้เรียกว่า ไพร่
 ส่วย. ระบบอย่างนี้มีใช้มาตั้งแต่ต้นยุคกรุงศรีอยุธยาหรือก่อน
 หน้านั้นแล้ว.

มาถึงสมัยรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ พวกไพร่พวกเลกพากันตั้ง
 ส้อง ส้องสุมกำลังอยู่ตามป่าทั่วไป หลบหลีกบ้าง แข็งข้อบ้าง
 ไม่ยอมให้เกณฑ์แรงใช้งานอันทารุณ. ทางราชสำนักส่งกองทัพ
 ท้องที่ออกไปไล่ตาม จับตัวมาลงโทษ ปรับใช้งานอย่างหนัก ก็ไม่

เบาบางลงได้ พวกต้องกลับต่อสู้เป็นกองโจร คือถ้าเห็นได้ที ก็โจมตีกองทัพ ถ้าเห็นเหลือกำลังก็หลบหลีกหนีภัยอยู่ตามป่า เขา ขยับออกไปหากินในป่าดงไกลออกไปจนเกินอำนาจของ บ้านเมือง; เพราะถึงจะลำบากอย่างไรก็ยังเป็นเสรีชน ตีกว่าจะ ต้องไปแบ่งครึ่งชีวิตทำงานรับใช้ผู้อื่น. สาเหตุที่จะเกิดการ ขัดขืนต่อสู้กันเช่นนี้ก็เนื่องมาจากพวกไพร่ล้วนมีหนี้สินรุงรังกับ นายเงินแทบทุกตัวคน (เหมือนสภาพชีวิตของคนจนในยุคนี้) เมื่อไม่มีเงินส่งดอก นายเงินก็เร่งรัดเกาะกุมเอาตัวไปรับใช้งาน แทน, ซึ่งเป็นสิทธิที่ได้ทำตามกฎหมายลักษณะกัณฑ์ยุคนั้น. พวกไพร่เมื่อเข้าเวรทำงานให้หลวงเดือนหนึ่งแล้ว ออกเวร มาแทนที่จะได้ทำมาหากินเลี้ยงลูกเมียและเตรียมเสบียงอาหาร กลับถูกเกาะกุมตัวไปทำไร่ไถนาให้นายเงินเพื่อใช้ดอกเบี้ย. ลูก เมียหาได้ไม่พอกินก็ต้องกู้เพิ่มขึ้นอีก ชีวิตจึงเป็นทาสดอกเบี้ย ครั้งหนึ่งและเป็นทาสแรงงานเกณฑ์อีกครั้งหนึ่ง, ไม่มีส่วนที่จะ เป็นของตนเองเลย. เพราะความคับแค้นเช่นนี้เอง การแข็งข้อ หลบหนีเข้าป่าจึงเกิดขึ้นยิ่งนับวันยิ่งมาก.

รัชกาลที่ ๑ เห็นไม่มีทางอื่น นอกจากจะต้องแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างรายได้ของท้องพระคลัง (ราชการ) กับ

บรรดาคนทาสที่เจ้านายข้าราชการผู้เป็นนายเงินเท่านั้นจึงจะแก้
 สถานการณ์ได้ จึงออกพระราชกำหนดใหม่ในปี ๒๓๓๒๗ ให้
 แบ่งเวลาในชีวิตไพร่เป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งเป็นของเจ้านาย
 ตามสังกัดราชการ ส่วนหนึ่งเป็นของนายเงิน อีกส่วนหนึ่งเป็น
 ของตนเอง ดังนี้: “ให้บันเป็นสามส่วน แลให้นายเอาใช้
 ราชการเดือนหนึ่ง ให้เจ้าเงินใช้เดือนหนึ่ง ให้ทำกินเป็นระเบียบ
 เดือนหนึ่ง” (พระราชกำหนดใหม่ในกฎหมายตราสามดวง). จึง
 ได้เปลี่ยนระบบเข้าเดือนออกเดือน มาเป็นเข้าเดือนหนึ่งออก
 สองเดือน แต่ในสองเดือนที่ออกเวลานั้น นายเงินเรียกไปใช้
 เสียเดือนหนึ่ง ไพร่ได้หากินของตนเองปีละสี่เดือนเท่านั้น.

ระบบนี้ถ้ามองดูเผิน ๆ ก็เป็นการผ่อนคลาย แต่โดยทาง
 ปฏิบัติจริงแล้ว ก็คือการตรากฎหมายรับรองสิทธิที่นายเงินจะ
 เรียกตัวไพร่ลูกหน้ไปทำงานให้ตนได้ปีละ ๔ เดือน ผิดกับแต่
 ก่อนซึ่งไพร่ลูกหน้ยังพอขัดขืนต่อสู้ดิ้นรนหลบหลีกได้. นายเงินซึ่ง
 แต่ก่อนไม่เคยมีสิทธิโดยตรงที่จะเป็นเจ้าของเวลาในชีวิตของ
 ไพร่ มาบัดนี้ ได้มีสิทธิเต็มทีตามกฎหมาย. พระคลังหลวง (ราช
 การ) กับนายเงินทาสที่แบ่งสรรผลประโยชน์กันได้จริง แต่มา
 ตกหนักที่ไพร่ยิ่งกว่าเดิม.

ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์จึงไม่ดีขึ้น ยิ่งนับวันก็ยิ่งเกิด “ข้า
หนีเจ้าไพร่หนีนาย” มากขึ้น บังเกิดส่อต่อสู้ออกมาชุกชิว
ผลประโยชน์ของราชการ (พระคลังหลวง) และของเจ้าขุนมูล
นายคหบดี ก็ยิ่งเสียไป ๆ ทุกที. จากนั้นเอง เมื่อเริ่มสมัยรัชกาล
ที่ ๒ จึงได้รับเปลี่ยนแปลงระบบใหม่โดยทันที คือต้องยอม
ผ่อนผันลดเวลาเกณฑ์แรงลง ใช้ระบบเข้าเดือนหนึ่งออกสาม
เดือน. พระราชกำหนดนี้ได้ออกบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ อัน
อันเป็นปีที่ ๒ ของรัชกาลนั้น^๑ นับว่าได้แก้ไขสถานการณ์ให้
ดีขึ้นได้ชั่วระยะหนึ่ง.

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗-๗๔) ในรัชกาลนี้ทาง
ราชสำนักและขุนนางเริ่มต้นตัวในเรื่องการค้าสำเภากับจีนขนาน
ใหญ่ การติดต่อกับชาวยุโรปก็เริ่มต้นขึ้นใหม่หลังจากชบเซา
ไปแต่ครั้งขับไล่พวกฝรั่งเศษในปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
(พ.ศ. ๒๒๓๑) ความต้องการสิ่งของพื้นเมืองเข้าสู่พระคลัง
สินค้าที่ทำหน้าที่ผูกขาดการส่งสินค้าโดยทางสำเภาเริ่มทวีขึ้นทุก
ขณะ. ความต้องการส่วยสิ่งของจำพวกของป่า เช่น กระจัง, ผาง,
ไม้เนื้อหอม จึงมีมากขึ้นกว่าแรงงาน ประกอบกับการสร้างวัด

๑. สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาดีการราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒, ดูพระราชกำหนดศกเลิก น. ๔๑-๕๒.

และหวังได้เริ่มงานกันอย่างขนานใหญ่ในรัชกาลนี้ ต้องการสินค้าส่งไปขายเพื่อซื้อวัสดุก่อสร้างจากเมืองจีน (ยุคนั้นนิยมคิดปเงินเช่นวัดโพธิ์) และต้องการทองคำมาทำทองคำเปลวและเครื่องประดับประดาต่างๆ. นโยบายของราชสำนักจึงหันไปทางแสวงหาไพร่ส่วยที่ส่งส่วยสิ่งของแทนแรง. ในยุคนั้นรัฐบาลกรุงเทพฯ เพิ่งได้ดินแดนและผู้คนทางบริเวณเขมรบ้าง คือตั้งแต่แม่น้ำมูลจังหวัดบุรีรัมย์เรื่อยไปจนถึงแขวงจำปาศักดิ์-สรวันและอัตตะปือเข้ามาไว้ในอำนาจใหม่ๆ (โดยเริ่มได้มาตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๓๒๐ ถึงกล่าวมาแล้วข้างต้น) พวกเขมรบ้างเหล่านี้ถ้าจะเกณฑ์แรงเป็นเลิกไพร่ธรรมดา ก็ไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย จึงได้คิดวิธีใช้ระบบไพร่ส่วยขึ้นแก่บริเวณเขมรบ้าง.

วิธีปฏิบัติก็คือ ในบริเวณเขมรบ้างอันได้แก่เขตแต่บุรีรัมย์ตลอดไปจนถึงแขวงอัตตะปือไกลสุด ให้ยกเว้นการเกณฑ์ส่วยแรง แก่ชนพวกที่ลาวเรียกว่า ข่า และไทยเรียกเขมรบ้างเสียแต่มีพันธะว่าจะต้องส่งส่วยเป็นของบ้างตามอัตรากำหนดต่อบี โดยเจ้าเมืองกรมการเป็นผู้รวบรวมทำบัญชีส่งทูลเกล้าฯ. ถ้าหากหาสิ่งของส่งไม่ได้ครบจำนวนก็ต้องส่งเป็นเงินแทนของเท่ากับราคาสิ่งของนั้นๆ. การเปลี่ยนวิธีอย่างนี้ ทางท้องพระ-

คลังได้ผลประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วยมากขึ้น ไม่ค่อยต้องตั้งหน้าตามจับตัวเล็กไพร่ที่หลบหนีการเข้าเวร (ยกเว้นพวกไพร่สม ซึ่งเป็นคนที่เจ้าขุนมูลนายท้องถิ่นเกณฑ์ตัวมาใช้งาน ซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าขุนมูลนายเจ้าสังกัดจะดูแลติดตามเอาเอง). ทางพวกไพร่ก็รู้สึกว่าได้ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวเป็นอิสระขึ้นบ้าง ไม่ต้องเวียนเข้าเคียนเอาหลังมารอหว่าย ถึงปีก็ส่งส่วยสิ่งของให้ตามกำหนด. ระบบไพร่ส่วย ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงลักษณะการจัดกระจาย คือใช้เฉพาะในบางแห่งที่มีสิ่งของบางประเภทที่ท้องพระคลังต้องการ และใช้กับคนบางพวกในจำนวนจำกัด, ต่อมานายคนก็ได้กลายมาเป็นระบบที่ใช้แทนไพร่หลวง (ไพร่ที่รัฐบาลกลางเกณฑ์แรงโดยตรง) ขึ้นในบริเวณเขมรป่าดงนี้ และใช้กับชนชาติข้างขึ้นชนชาติในเขตนั้นทีเดียว. ไพร่ส่วยซึ่งแต่ก่อนมีเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก็มามีเป็นเผ่า เป็นเมือง เป็นบริเวณขึ้น แต่ยังมีมากก็ยังมีผลดีแก่กรมพระคลังสินค้า.

ไพร่ส่วยในบริเวณเขมรป่าดงนี้ มักเรียกกันว่าข้าส่วย หรือข้าไพร่ และส่วยสำคัญคือ ทองคำ ในระยะแรก ๆ ก็ได้ผลดี จนในปลายรัชกาลที่ ๓ ได้เรียกเก็บส่วยทองคำจากเมืองอัตตะปือเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นปีละ ๘ ชั่ง, แต่ตกถึงปลายรัชกาลที่ ๔ ก็

เข้รอบวิกฤตอีกตามเคย คือข้ส่วยไม่มีส่วยสิ่งของส่ง เอาตัว
คนส่วยมาส่งแทนของ^๑.

ระบบไพร่ส่วยที่บริเวณเขมรป่าดงใช้ยู่ได้พักเดียว แหวง
จำปาศักดิ์-สรวน-อัคระบือก็ตกไปเป็นของฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๖. คงเหลือยู่แต่บริเวณเขมรป่าดงส่วนในประเทศไทย.
ในที่ส่ก ไพร่ส่วย หรือ ส่วย ก็เลยเหลือตกค้างกลายเป็นชื่อ
เรียกชนชาติในป่าเขาบริเวณนั้นแทนค้ว่าเขมรป่าดงแต่เดิม.

ไพร่ส่วย หรือ ส่วย เป็นชื่อที่เรียกตามพันธะทางสังคัม,
มิได้กำหนดจากเชื้อชาติ; ฉะนั้น ไพร่ส่วย หรือ ส่วย จึงมีหลาย
เผ่าหลายเชื้อชาติ. ส่กแต่่วามีพันธะส่งส่วยของป่าแล้วเป็นเรียก
พวกส่วยทั้งนั้น. แต่ยู่ไรก็ดี ในเขตไตน้ำมูลนี้ ชนชาติที่
มีจ้นวนมากที่สุดที่ต้งส่งส่วยสิ่งของนั้น คือชนชาติในตระกูล
ภาษามอญ-เขมร, อันเป็นพวกเดียวกับที่ยู่ในป่าเขาแถบเหนือ
ของเขมร. ค้ว่า ส่วย จึงเลยกลายมาเป็นชื่อชนชาติของพวก
นี้ในภาษาไทยติดมาจนบัดนี้; แม้กระทั่งพวกเขาเองก็ส่ิมความ
หมายของมันไปเสียแล้ว, มิได้มีความรังเกียจชื่อนี้แต่ยู่ไร.

๑. บณช่วย ศรีสวัสดิ์, *ราชอาณาจักรลาว ๒๕๐๓*, น. ๒๕๐-๒๕๓; พ.อ.
ค้าเนิร เถษะกฤต, *สุรินทร-เมืองขอมโบราณ*, *op. cit.*

อันที่จริงพวกส่วยนั้น มีชื่อเรียกตัวเอง; เขาเรียกตัวเองว่า กวย ซึ่งแปลว่า คน เป็นคำในภาษาของเขาเอง และยังเรียกเช่นนี้อยู่จนทุกวันนี้. คำ กวย นี้ตรงกับในสำเนียงของพวกส่วยที่อยู่ทางภาคเหนือของเขมรที่เรียกตัวเองว่า โก๊ย หรือ กุย ซึ่งก็แปลว่าคนดังได้กล่าวมาแล้วในบทก่อน (แต่ในลาวได้ไม่ปรากฏว่าเรียกด้วยคำนี้). นอกจากคำรวมว่า กวย แล้ว, ยังมีชื่อซอยแบ่งกลุ่มแบ่งโคตรออกไปอีก เป็นต้นว่า มลอ, มลัว, มอาย, กันเกรา, เยอ, นลัวร์, นตรา, เบอร์ หรือ เบือร์ ฯลฯ. พวกที่อยู่ในเขมรนั้น บางพวกชาวเขมรก็ตั้งชื่อให้ เช่น กุยดำเรย. คำเรยเป็นภาษาเขมร แปลว่าข้าง; ที่เรียกดังนั้นก็เพราะพวกนี้มีอาชีพจับข้างชาย, มีความชำนาญในทางนี้มากเป็นพิเศษ. ในประเทศไทยเรียกพวกกวยที่ชำนาญจับข้างว่า ส่วยข้าง หรือ ส่วยโพน. อันที่จริงแล้วพวกกวยหรือส่วยเรียกข้างว่า เจียม หรือ อะเจียง. พวกกวยที่ชำนาญการจับข้างมักจะข้ามแม่น้ำโขงตรงปากแม่น้ำมูล ไปยังแขวงจำปาศักดิ์ของลาวในฤดูฝน, เพื่อจับข้างป่ามาขาย. ตรงท่าที่นำข้ามข้างกลับมายังฝั่งไทยตรงปากแม่น้ำมูลนั้น เรียกว่า โขงเจียม (เจียม = ข้างในภาษากวย), อยู่ในอำเภอสุวรรณาวรี จังหวัด

อุบลราชธานี. อำเภอเดิมเรียกด้วยคำภาษากวย (ส่วย) ว่า อำเภอโขงเจียม, พวกกวย (ส่วย) ยังคงเรียกชื่อเดิมของเขา อยู่จนตราบเท่าปัจจุบัน.

อันที่จริงชื่อที่เรียกตัวเองว่า กวย ของเขานั้น, ทางไทยเราก็เคยรู้จัก รัวรัว และเรียกตามมาแต่ครั้งโบราณ. เราได้พบชื่อชนชาตินี้ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง พ.ศ. ๑๙๗๔ (ปีกุน)* ซึ่งประกาศห้ามไพร่ฟ้าประชากรยกลูกสาวให้แก่คนต่างชาติต่างศาสนา คนต่างชาติต่างศาสนาที่ระบุไว้ในกฎหมายนั้นมีด้วยกัน ๙ ชื่อ คือ : “นานาประเทศ ฝรั่งเศส อังกฤษ กบัตัน วิสันดา คุลา ชาว มลายู แหก กวย แกว” จะเห็นว่ามี กวย รวมอยู่ด้วย. ในมาตรา ๒๕ ของกฎหมายลงปีเดียวกันนั้น กล่าวถึงชาวต่างประเทศที่มาสู่โพธิสมภารและค้าขายทางบกทางเรือ ก็มีระบรวมถึงกวยด้วย ดังนี้ “มาตราหนึ่ง แหกพราหมณ์ ฦวน ประเทศ ฝรั่งเศส อังกฤษ จีน จาม วิสันดา ชาว มลายู กวย ขอม พะม่า รามัณ เข้ามาสู่โพธิสมภารก็ดี เข้ามาค้าขายทางบก

* กฎหมายฉบับนี้ คับทลงเป็น พ.ศ. ๑๘๗๖ ปีกุน เร็วไป ๒ ปี ต้อง พ.ศ. ๑๘๗๔ จึงจะเป็นปีกุน. ประกติกกฎหมายสมัยอยุธยาถึงพุทธศักราชแล้ว จะใช้แบบลังกา-พะม่า ก็เร็วกว่าที่เราใช้ปัจจุบัน ๑ ปีเสมอ, แต่บทไหนทำไมเร็วถึง ๒ ปีไม่ทราบ.

ทางเรือกีตี่ . . .” สังกเกตได้ว่า กวยในครั้งนั้นมีฐานะทางสังคมเป็นชาวต่างประเทศอิสระ มิได้เป็นพวกข้าไพร่ในราชอาณาจักร, หากมีประเทศบ้านเมืองของตนต่างหาก. แต่อย่างไรก็ดี เมื่อฐานะทางสังคมของชนชาตินี้เปลี่ยนแปลงไป ไทยเราก็เลิกเรียกกวยตั้งแต่ก่อน หากเรียกว่าส่วยตามฐานะและหน้าที่หรือฐานันดรของสังคมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงเทพฯ จนบัดนี้.

สำหรับ ที่นี้หันไปดูพวกกวยในกัมพูชาซึ่งเรียกตัวเองว่า กุยหรือไคย. ชนพวกนี้มีอยู่เป็นแหล่งใหญ่ๆ หลายแห่งในกัมพูชา และถูกเขมรเรียกด้วยชื่อต่างๆ กัน. มีอยู่สาขาหนึ่งอยู่บริเวณเมืองเสียมเรียบตลอดมาทางตะวันตก ผ่านลำแม่น้ำสตั้งสังแกจังหวัดพระตะบอง จนติดพรมแดนไทย พวกนี้เขมรเรียกว่า ส้อมแร (เขียน ส้มแร) ซึ่งจะขอเขียนง่ายๆ อย่างไทยว่า สำแร. เหตุที่เรียกชื่อว่าสำแรนี้ สันนิษฐานกันเป็นหลายอย่าง, แต่ข้าพเจ้าอาศัยพื้นฐานทางสังคมดังกล่าวจะขอสันนิษฐานใหม่ดังนี้ :

-
- ดูรายละเอียดใน Baradat, *Les Sâmrê ou Péâr, Population primitive de l'ouest du Cambodge*, BEFEO XLI, 1941 Fasc. I p. 1

สำรา คำนี้แผลงออกมาจาก แสร (ออกเสียง ซฺเร) ซึ่งแปลว่า นา, นี้เป็นที่ยอมรับกันแล้ว. แต่คำ สำรา ที่แปลเกี่ยวกับนาหายไปจากภาษาเขมรปัจจุบันเสียแล้ว. ข้าพเจ้าเชื่อว่าในสมัยโบราณ คำสำรา คงจะแปลความหมายว่า ไพร่ นา คือ คนทำนาของเจ้าขุนมูลนาย, ทั้งนี้โดยหลักการสร้างคำของภาษาเขมร คือ แทรก ม หรือ อ่า (อ) ลงกลางคำ แปลว่าคน เช่น เปรอ (ใช้) บำเรอ (คนใช้). ข้าพเจ้าเชื่อว่า สำรา เป็นภาษาเขมรโบราณ แปลว่า ไพร่ นา, แต่มาเลื่อนความหมายไปเสียในปัจจุบันเพราะเลิกประเพณีนี้มานาน เช่นเดียวกับที่คนไทยปัจจุบันลืมความหมายของคำ ส่วย ที่เรียกชนชาตินี้เหมือนกัน.

ถ้าเป็นคำสันนิษฐานของข้าพเจ้า สำรา ก็เป็นชื่อที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นเดียวกับส่วย.

ในจังหวัดธนบุรี มีตำบลทางใต้ริมน้ำเจ้าพระยาอยู่ตำบลหนึ่งเรียกว่าตำบลบางสำเหร่. ตำบลนี้เคยอ่านพบสมเด็จพระนริศรวรนาฏติวงศ์กล่าวไว้ในสาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เป็นภาษาเขมร แปลว่าบ้านนาหรือบางนา. ข้าพเจ้าสงสัยว่าน่าจะมาจากชื่อชนชาติ สำรา (ไพร่ นา) มากกว่า. คือในสมัยโบราณไทยเราไปรบบ้านเมืองใดก็กวาดต้อนเอาชาวพื้นเมืองเข้ามาเป็น

กำลังผลิตของสังคม คือเป็นไพร่เลกบ้าง เป็นทาสเชลยบ้าง และมักให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นแห่ง ๆ ตามท้องที่ต่าง ๆ. ในสมัยกรุงเทพฯ ก็มีกวาดเข้ามาหลายคราว หลายพวก จึงได้มีชื่อเรียกบางหรือบ้านตามชื่อชนชาตินั้นอยู่ทั่วบริเวณโดยรอบพระนคร, เช่น บ้านฉวน, บ้านเขมร, บ้านทวาย, บ้านแขก, บ้านครัว (แขกครัว = จาม), บ้านตะนาว (ศรี), คลองมอญ, บางลาวเวียง (หรือบางคูเวียงในปัจจุบัน). ข้าพเจ้าเชื่อว่าในยุคกรุงเทพฯ คงจะได้มีการกวาดเอาพวกสำแรมมาจากแขวงเมืองเสียมราบ - พระตะบอง แล้วให้ตั้งบ้านเรือนทำสวนทำนาส่งส่วยหลวงอยู่ที่ตรงนั้น, ที่นั้นจึงได้ชื่อว่าบางสำแหรหรือเรียกอย่างสันไทย ๆ ว่า บางสำแหร. บางสำแหรนี้อยู่ตรงข้ามกับปากบ้านทวาย แต่เยื้องลงไปทางใต้เล็กน้อย. ทำให้เห็นว่ามัน่าจะเป็นดินที่อยู่ของพวกสำแหรที่ไทยกวาดต้อนมา. อนึ่ง คำว่า เสฺร (นา) นั้น เขมรโบราณเป็น เสฺร (ซฺเร) เมื่อแผลงก็เป็น สฺเร (ส้อมเร), บางที่ที่ไทยเรียกสำแหร อาจจะเป็นเรียกตามสำเนียงเขมรโบราณก็ได้.*

* แด่รูปคำ เสฺร-สฺเร นี้ เป็นรูปคำก่อน พ.ศ. ๒๐๐๐ ขึ้นไป ฉะนั้น ถ้าไทยเรียกตามสำเนียงโบราณ ก็หมายความว่าพวกสำแหรตรงนั้นต้องถูกกวาดมาตั้งแต่สมัยอยุธยาครั้งไทยค้นครมที่เขมรเรียก (?)

พวกที่เขมรเรียกว่า สำเระ ในเขตเสียมเรียบปัจจุบันนี้ ยังมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่ง คือเรียกว่า เปียร์ (Péâr) คำนี้ในภาษาเขมรเขียน พรณ, แปลว่า สี.^๑ (คำนี้เป็นคำเดียวกับ พรณ หรือวรรณในภาษาสันสกฤต, แต่เขมรออกเสียงเปียร์) ที่เรียกพวกนี้ว่า พวกสี ก็เป็นทำนองเดียวกับพวกฝรั่งเรียกชาวนิโกรว่า the coloured ซึ่งก็แปลว่าผิวสี.

ชนพวกนี้เป็นเผ่าเดียวกับพวกชองในจังหวัดจันทบุรีติดพรมแดนเขมร. ชองเป็นชื่อในไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พบเรียกว่า “ข้าชอง”^๒ ทางเขมรก็เรียกว่าชองบ้างเหมือนกัน.^๓ โจว ต้า กวาน ราชทูตจีนที่เดินทางเข้ามายังราชสำนักนครธมเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ ก็มีจดถึงพวกชองไว้ว่าเป็นชาวป่าเขา ที่ถูกเหยียดหยามเป็นชนชาติชั้นต่ำ และชื่อชองใช้เป็นคำต่ำกันด้วย^๔ (เหมือนชื่อกิราตและชื่อนาคในอัสสัม^๕). พวกนัก

๑ Baradat, *Les Sâmrê ou Péâr, Population primitive de l'ouest du Cambodge*, BEFEO XLI, 1941, Fasc 1 p. 2.

๒ สำเนาร่างประกาศตงกงสุลเมืองสิงคโปร์ ใน พ.ศ. ๒๔๐๖ ปรีดา ศรีชลาลัย, *ต้นร่างประกาศตงกงสุลเมืองสิงคโปร์* พ.ศ. ๒๔๐๖ ธรรมมย์ ๒๔๘๘, น. ๑๐๖

๓ Baradat, *op. cit.*

๔ *Ibid*

๕ กิราต ดู บทที่ ๒, นาคที่เป็นคำว่า ดู Hutton, *The Angami Nagas*, London 1921, p. 5. ft.

โบราณคดีและนักมานุษยวิทยาสันนิษฐานกันว่าพวกกวย-กฺย-
ชอง เหล่านี้แหละคือทาสส่วนสำคัญของอาณาจักรกัมพูชายุค
สังคมทาสนครธรรม คือกำลังที่ผลิตและสกัดหิน ชนหิน สร้าง
เทวสถานน้อยใหญ่ภายใต้การควบคุมของหัวหน้างาน, สถาปนิก
และช่างสลักฝีมือดีชาวเขมร.^๑

พวกสำเร-เบือร์-ชอง-กฺย ในเขมรเหล่านี้ ตามผลการ
สำรวจของ ดร. ดูฟอสเซ (Dufossé) มีพบที่เรียกตนเองด้วย
ชื่อ มโนะห์ และ มนิก (manoh, manik) ก็มี^๒ ข้าพเจ้า
เชื่อว่า คำทั้งสองนี้ก็แปลว่า คน อีกเช่นกัน เพราะลักษณะ
เป็นคำในตระกูลภาษามอญ-เขมรที่แปลว่าคนอีกคำหนึ่งนอก
จากคำว่า กฺย-กวย-โก้ย, เป็นอย่างเดียวกับที่พวกเงาะพัทลุง-
ตรัง เรียกตัวเองว่า เมนิก-เมนิ (คน) ดังได้กล่าวมาแล้ว (ดู
บทที่ ๓ เรื่องเซม้ง-เงาะ).

พวกที่เรียกตนเองว่า กฺย นี้ ยังมีพบอีกทางลาวเหนือ คือ
ในแขวงหัวของบริเวณเมืองน้ำท่า ประเทศลาว.^๓ แต่พวกกฺย

๑ Paul Lévy, อ้างถึงใน Seidenfaden, *The Kui People of Cambodia and Siam*, JSS XXXIX pt. 2, 1952 pp. 146-47.

๒ Seidenfaden, *Ibid.* pp. 153-54.

๓ ม.ล. มานิจ ชุมสาย, *สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน* คำว่า ข้า.
Seidenfaden, *Ibid.* p. 153.

หรือช่อกุยทางลาวเหนือ^๑มีผู้สำรวจพบว่าเป็นพวกมองโกลอยด์
ในตระกูลธิเบต-พม่า,^๑ ทำให้นึกถึงพวกซาสีในอัสสัมซึ่งเป็น
ชนเผ่ามองโกลอยด์ แต่หันมาใช้ภาษามอญ-เขมร, นี่ก็เป็น
ปรากฏการณ์ทำนองเดียวกัน. ดร. ดูฟอสเซกล่าวว่พวก
กุย (Kui) นี้ยังได้พบในอินเดียด้วย สงสัยว่าจะเป็นมนุษย์ใน
ตระกูลออสโตร-เอเชียติคด้วยกัน และแวะเรียกราคมาตามทาง
ระหว่างอพยพออกจากอินเดีย.^๒

เย้า ชนชาติที่ถูกเรียกชื่อด้วยฐานะและหน้าที่ทางสังคมอีก
ชาติหนึ่งคือ เย้า.

เย้า เป็นคำภาษาจีนที่เรียกชนชาติตระกูลธิเบต - จีนที่
ชอบอยู่ตามไหล่เขาในมณฑลกวางตุ้ง กวางสี ยูนนาน และ
เวียตนามเหนือตลอดจนลาวเหนือ. จีนเรียกพวกเย้าด้วยชื่อสอง
ชื่อคือ เรียกว่า หมาน แปลว่า คนป่าเถื่อน คำหนึ่ง กับอีก
คำหนึ่งคือ หยาว (徭, 瑶) ซึ่งลาวและไตลือนำมาเรียกว่า
ย้าว^๓ และไทยเรียกเย้า.

หยาว ในภาษาจีน แปลว่า แรงงานเกณฑ์, ส่วยแรงงาน,
หรือชาวเมืองประเทศราช.

๑ Seidenfaden, *Ibid.*

๒ *Ibid.*

๓ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวเขาในไทย*, ๒๕๐๖, น. ๔๒๗.

นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงบทบาทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อการกำหนดชื่อชนชาติ ทำนองเดียวกับส่วย และสำเภาที่กล่าวมาแล้วแต่ต้น.

ซาไก อีกชนชาติหนึ่งที่ถูกเรียกตามฐานะทางสังคม คือ ซาไก. ซาไกเป็นคนแคระ ตัวเตี้ยกว่าเซม้ง ผิวคล้ำดำแดง ผมหยิกเป็นกันหอย หน้าสั้น ฟันขาว คางใหญ่ ริมฝีปากหนา ทาพอง ท้องยาว น่องเรียว เป็นชนชาติในตระกูลออสโตร-เอเชียติกที่กระจายมาจากดินแดนอินเดียแต่ดึกดำบรรพ์. ชนชาตินี้มีมากในมลายู มีอยู่ตามพรหมแดนไทย-มลายูบ้าง และมักถูกเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกันกับเซม้ง. ชนพวกนี้เป็นชาวพื้นเมืองดั้งเดิมของมลายู, พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร. เมื่อชาวมลายูได้ครอบครองดินแดนนี้ พวกซาไกก็ตกเป็นไพร่ภายใต้อำนาจปกครอง นี้เองคือที่มาของชื่อ ซาไก. ซาไกเป็นชื่อที่มลายูเรียก และคำนี้ในภาษามลายูแปลว่า ไพร่เมืองชั้น หรือ ชนที่อยู่ใต้อำนาจปกครอง. ชาวมลายูเรียกชนพวกนี้ว่า โอริงซาไก ซึ่งแปลว่าคนใต้อำนาจ หรือพวกชั้นต่ำนั่นเอง.*

* Wilkinson's *Malay-English Dictionary*, 1946. *Sakai*, dependents, retainers, subjects; *orang sakai*, a name given to "subject" aboriginal tribes by Malay.

เพราะความหมายของคำซาไกเป็นเช่นนั้นเอง ชาวซาไกจึงไม่พอใจจะให้ใครเรียกเขาเช่นนั้น. พวกเขาเรียกตนเองว่า โอริงดาร์ต ซึ่งแปลว่า คนของแผ่นดิน หรือ โอริงบูเกต ซึ่งแปลว่า คนอยู่ตามภูเขา.^๑

นี่ก็เป็นตัวอย่างของความพยายามของชนอีกชาติหนึ่งที่มีความทรนงในศักดิ์ศรีของความเป็นคน และไม่ยอมให้ใครมาเรียกขานเขาอย่างดูถูก. แต่ถึงจะพยายามอย่างไร คนต่างชาติทั่วไปก็ยังคงเรียกเขาด้วยชื่อภาษามลายูที่กำหนดขึ้นตามฐานะทางสังคมอยู่จนบัดนี้!

๑ บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖, น. ๑๑

บทที่ ๕

ข้า และปรัชญาแห่งความเป็นทาส

เรื่องของชนชาติที่ไทยเรียกว่า ข้า นี้, จะต้องทำความเข้าใจเรื่องชื่อที่เรียกกันให้แจ่มแจ้งเสียก่อน.

ต้นกำเนิดเดิมของชื่อ ข้า นี้เป็นภาษาลาว. ไทยเรียมชื่อนี้มาจากลาวได้อีกทอดหนึ่ง, มิใช่ชื่อที่ไทยเราคิดเรียกขึ้นเอง; เพราะชนชาติข้าเป็นชนชาติของประเทศลาว, มีจำนวนถึงประมาณหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด, มีที่อพยพเข้ามาในเขตประเทศไทยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น. ส่วนที่พวกเราคนไทยมักจะเข้าใจว่าตามเขตป่าเขาของไทยเต็มไปด้วยพวกข้าพวกขมุ นั้น, เป็นเรื่องของความเข้าใจผิดคิดเอาเอง. ที่จริงเมืองไทยมีช้าน้อยมาก, ไม้ก็แห้ง แห้งละไม้ก็หุบบ้าน (ยกเว้นที่เราเรียกส่วยไปแล้ว). ดินแดนของข้าที่แท้จริงคือเขตป่าเขาของประเทศลาว โดยเฉพาะที่มีหนาแน่นมากก็คือแขวงน้ำท่า, ไชยะบุรี, หัวพัน (ข้าเหนือ), สารวัน และอัตตะปือ. นอกจากนี้ยังมีอยู่บ้างในเขตรัฐปกครองตนเองของชนชาติส่วนน้อยไตสิบสองปันนา และในเขตรัฐฉานหรือชานของพม่า.

ชื่อที่พวกลาวกลาง (เวียงจันทน์), ลาวใต้ (จำปาศักดิ์) เรียกว่า ข่า นั้น, ลาวเหนือ (หลวงพระบาง) เรียกว่า คำ, ซึ่งถ้าเทียบตามสำเนียงการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์แล้ว ก็ตรงกับคำภาษาไทยสำเนียงภาคกลางว่า ข่า (ทาส).

ควรทำความเข้าใจกันเสียก่อนด้วยว่า สำเนียงไทย-ลาวที่เพี้ยนกันนั้น มีแนวทั่วไปที่แน่นอนสรุปเป็นกฎได้; เฉพาะอักษรสูงคำเป็น, มีแนวเทียบดังนี้:

แนวเทียบเสียงคำอักษรสูง-คำเป็น

ไทยกลาง	ลาวใต้	ลาวกลาง	ลาวเหนือ
๑. ขา	ขา	ขา	คำ
๒. ข่า	กา	กา	กา
๓. ข้า	ข่า	ข่า	คำ

นี้ความหมายว่า โดยปกติแล้ว คำดั้งเดิมทุกคำที่ไทยกับลาวมีใช้ร่วมกันมาแต่ดึกดำบรรพ์นั้น ถ้าเป็นอักษรสูงคำเป็นแล้ว ต้องเข้าแนวเทียบเพี้ยนเสียงดังที่แสดงตัวอย่างไว้นี้. จากตารางเทียบเสียง จะเห็นว่าคำที่ลาวใต้-กลาง เรียก ข่า และลาวเหนือเรียก คำ นั้น ตรงกับคำไทยว่า ข่า. แต่เนื่องจากชนพวกข่าเป็นชนที่อยู่ในประเทศลาว เราจึงรู้จักชนพวกนี้โดย

ผ่านลาวกลางและลาวใต้, จึงเรียกเลียนเสียงลาวว่า ข้า โดยมี
ได้คิดเทียบว่าคำนี้จะต้องออกเสียงอย่างไทยว่า ข้า, และทั้งก็
มิได้ศึกษาว่าคำลาวที่เรียกว่าข้า นั้นมีความหมายว่าอะไร. โดย
เหตุนี้ คำ ข้า ในภาษาไทย-ลาวกลาง-ลาวใต้ จึงออกเสียง
ตรงกันหมด, ซึ่งนี่เป็นการออกนอกแนวเทียบปกติ ดังจะแสดง
ด้วยตารางข้างล่างนี้ :

ไทยกลาง	ลาวใต้	ลาวกลาง	ลาวเหนือ
๑. ข้า	ข้า	ข้า	ข้า
๒. ข้า	กา	กา	กา
๓. ข้า	ข้า	ข้า	ข้า

เส้นไขปลาทูที่แทงข้ามชั้นที่ ๓ ไปสู่ชั้นที่ ๒ นั้น แสดงว่า
ได้เกิดการออกนอกแนวเทียบปกติขึ้นแล้ว; และนั่นย่อมนัย
ความว่า ระหว่างไทยกับลาวได้มีการยืมคำโดยไม่ปรับแนว
เสียงขึ้น, ไม่ใคร่ก็ใคร่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายยืม. เฉพาะในกรณี
ของคำ ข้า นี้ ไทยเป็นฝ่ายยืมจากลาวโดยไม่ปรับแนวเสียง,
ไม่ใช่ลาวเป็นฝ่ายยืม, เพราะข้าเป็นประชากรของประเทศลาว
ดังกล่าวแล้ว; และถ้าจะปรับเสียงให้ถูกต้องแล้ว ไทยจะต้อง
ใช้ ข้า.

วรรณคดีลาวโบราณ เช่น *เรื่องขุนเจือง* ซึ่งแต่งขึ้นไม่ต่ำกว่าเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐, มีพูดถึง ขำ บ่อยๆ และใช้คำนี้ในโคลงในตำแหน่งที่เราเรียกว่า คำโท ทั้งนั้น, ก็ต้องเขียนถอดออกเป็นไทยว่า ขำ, เช่น: ตอนกำเนิดท้าวฮุ่ง (ขุนเจือง) ขณะที่ถึงวันทำพิธีตั้งชื่อท้าวฮุ่ง ก็ได้ช่างเผือกชื่อพานคำมาสู่โพธิสมภาร พวกข้าพวงคำแห่งภูสูงก็นำดาบเหล็กเนื้อดีชื่อ *ดาวฮางเซ็ง* (ดาว = ดาบ) กับหม้อเงินคู่หนึ่งมาถวายเป็นบรรณาการ โคลงเรียกข้าพวงคำว่า ขำ และบอกว่าดาบฮางเซ็งนั้นก็มีชื่อลือชาในแดนขำ ดังนี้:

	ขุนชื่อได้ช่างเผือก	พานคำ
	กรงชุมพูไม้ทั้น	เทียมได้
ฝูงหมู่	พวงคำ ขำ ภูสูง	คันฮอด
เขาก็	นำดาบกล้าทั้งหม้อ	คู่เงิน ๖
	มกมาศแก้วรองใส	ประดับดี
ชื่อว่า	ดาวฮางเซ็งซ่าใน	แดน ขำ
	ของแพงเมียนดาดี	ไว้แจบ
ท้าว	สอนใหม่หน้านอนแล้ง	พ่อตาย ๖

(ท้าวฮุ่งหรือเจือง, น. ๔)

ทรงที่ใช้ ชำ ทั้งสองแห่งนั้น ตามลักษณะของ โคลงวิษุ
 มาลีลาว ต้องเป็นคำโท (บังคับไม่ตรงกับของไทยที่เดียว).

ถ้าจะยกตัวอย่างอีกก็คงจะยืดยาวเกินต้องการไป เพราะ
 มีอยู่มากมายหลายสิบแห่ง (ผู้สนใจจะสอบดูได้อีกหลายแห่ง
 ระหว่างหน้า ๑๗๕-๑๘๐). ถึงวรรณคดีล้านช้างเรื่องอื่น เช่น
 เรื่อง *ท้าวหน้าผากไกลกะตัน*, ซึ่งแต่งภายหลังเรื่องท้าวฮุ่งนาน,
 ก็ใช้คำเรียกชาวข่าว่า ชำ ในที่โทเช่นกัน เช่นตอนท้าวกะตัน
 เดินทางถึงเมืองข่า มีว่า:

พันชอบตัวดงด่าน เขาขวาง

กลายที่ นาเมืองถึงขอบนคร แดนข่า

คำว่า แดนข่านั้นคือ แดนข่า* จะเห็นว่าที่ไทยเราเรียกว่า
 ข่านั้นออกเสียงคำตามเสียงในภาษาลาวใต้ ซึ่งในภาษาลาวใต้
 นั้นคำที่ออกเสียงว่า ข่า ก็คือ ข่าทาส (ชี้ข่า = ชี้ข่า; ข้อยข่า
 = ข้อยข่า; แต่ถ้าหัวข่า ต้นข่า ซึ่งเป็นพืชชนิดหนึ่งลาวใต้
 ออกเสียง กา).

๑. ในหนังสือวรรณคดีอีสาน *เรื่องหน้าผากไกลกะตัน*, สยามสมาคม
 พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๘, หน้า ๑๑ เขียนว่า "พันชอบตัวดงด่านเขาขวาง
 กลายที่นาเมืองถึงขอบนคร แดนข่า" ก็เขียนเป็น ข่า ให้ตรงในคำ
 ไทยไปเลยเพราะเกรงจะไม่เข้าใจ. ถ้าเขียนรักษาลักษณะโคลงแล้วต้อง
 เขียนคั่นที่ขาพเจ้าเขียนให้ไว้ในทนต์.

ความจริงที่ว่า ข้า เป็นคำภาษาลาว ตรงกับข้าในภาษาไทย
 นี้ได้มีนักอักษรศาสตร์—วรรณคดีบางท่านตระหนักมานานแล้ว.
 นายศิลา วีรวงศ์ (อธิบดีกรมธรรมการของลาวปัจจุบัน) เมื่อ
 ชำระวรรณคดีเรื่องทำวอซ่งหรือเจื่องให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้เขียนคำชี้แจงนำหน้าหนังสือชิ้นนี้ และใช้คำว่า
 ข้า ในทุกแห่งที่กล่าวถึง ข้า, เช่น :

“ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีที่พวก ข้า ทั้งหลายในดิน
 แดนลาวยังนับถือปฏิบัติอยู่ทุกวันนี้ เป็นธรรมเนียมหรือประเพณี
 อย่างเดียวกันกับประเพณีของทำวเจื่องที่กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้
 . . . ชาว ข้า ทั้งหลายยังนับถือผีเจื่องเป็นสรณะ และยังมี ความ
 เชื่อมมั่นอยู่ว่า ขุนเจื่องจะกลับคืนมาเป็นเจ้าธรรมิกราชอีก” (ความ
 เห็นของผู้ชำระ น. ๑๓)

ม.ล. มานิจ ชุมสาย เมื่อเขียนอธิบายคำว่า ข้า ลงในสารา
 นุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ก็ได้กล่าวถึงความจริงที่ว่า
 ข้า ในภาษาลาวนั้นคือ ข้า (ข้าทาส) ไว้เช่นกัน.

เป็นอันยุติกันได้แน่นอนว่า ข้าในภาษาไทยที่เรียกชนชาติ
 นั้นนั้นเป็นคำที่ไทยยืมมาจากสำเนียงลาวใต้โดยมิได้ปรับระดับ

เสียง* และคำในภาษาลาวคือ ข้า (ทาส).

ข้อที่ว่ายืมมาจากลาวได้นั้น เพราะไทยเรารูจักข้าจากแขวง
สารวัน-จำปาศักดิ์-อัตตะบือ ยกทัพไปตีไพร่เข้ามาเป็นทาส
มากมายสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์, ดังนั้นจะมีรายละเอียดข้อ
ไปข้างหน้า.

เมื่อทราบแล้วว่า ข้า คือ ข้า (ทาส) แล้ว บัญญัติต่อไปก็
คือ: ทำไมจึงมีการเรียกชื่อชนชาติหนึ่งหรือหลายชนชาติเป็น
ข้า (ข้า) ขึ้น? คำตอบนี้เราจะพบได้แจ่มชัดจากการสำรวจ

๑. คำที่ภาษาไทยภาคกลางยืมมาจากภาษาไทยภาคพายัพหรือภาษาลาวโดย
ไม่ปรับระดับเสียง หรือปรับหมู่อักษรทำนองเดียวกันยังมีอีกหลายคำ
เช่น: ก้าย คำนี้ยืมมาจากเสียงพดของลาว ถ้าปรับระดับเสียงแล้วไทย
ต้องเป็น ก้าย, ลาวใช้คำนี้ในโคลงเป็นที่โทเสมอ; ฮ้อ คำนี้ยืมมาจาก
เสียงไทยพายัพ ถ้าปรับหมู่อักษรแล้วไทยกลางต้องเป็น ห้อ, ลาวก็
เป็น ห้อ ใช้ในคำคำโท (แต่ออกเสียง ห้อ เหมือนให้ออกเสียงให้);
ขาน้อง ไทยกลางต้องเขียน หน้อง, ลาวใช้ หน้อง (ออกเสียงหน้อง
มีอักษรสูงนำ); ลาวไซ่ง ต้องเขียน โส้ง, ลาวใช้ โส้ง (ออกเสียง โส้ง
เป็นอักษรสูง แปลว่าเครื่องนุ่ง, โส้งดำ คือ ผ้าถุงดำ, โส้งขาว คือ
ผ้าถุงขาว). คำไทยเองที่มีใช้ตรงกับลาวมาแต่โบราณ ยุคแรกเขียนถูก
มายกหลังเขียนผิดไปเสียก็มี เช่น: เล่น ทลก เหล่น (ลาว เหล่น,
ออกเสียง เหล่น มี ห นำ, จารึกขุนรามคำแหงเขียน เหล่น); แขง
ทลก แขง (ลาว แขง, ออกเสียง แขง อักษรต่ำ, จารึกวัดศรีชุม แขง
เขียนด้วย ศิ หัวหยัก); มนกง ทลก หมนกง, เราแยก มน กับ หมน
เป็นสองคำ ลาว หมน (ออกเสียง หมน) หมดตงสองความหมาย, ตงน
เป็นต้น.

ความเป็นมาของช่าหรือช้ำในดินแดนของประเทศต่าง ๆ กิ่ง
ต่อไปนี้ :

ช่าในพะม่าเหนือ

จะขอเล่าโดยเริ่มตั้งแต่ช่า (ช้ำ) ในเขต “เมิงไต” ในพะม่า
เหนือ.

ดินแดนรัฐชานหรือเมิงไตในพะม่าเหนือ นั้น เดิมทีเดียว
มิใช่ที่อยู่ของชนชาติไต. นายบุบช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้เขียนช
แจงไว้ว่า :

“เจ้าของถิ่นเดิมเป็นชาวป่าชาวเขา เรียกตนเองเป็น ล้า กับว่า
จนมีคำกล่าวไว้ว่า สางก่อฟ้า ล้าก่อเมิง แปลว่า เทวดาสรางฟ้า
พวกล้าสร้างเมือง. คำว่า สาง หมายถึงเทวดาหรือพระพรหม,
ฟ้า เป็นภาษาไตตอนใต้ แปลว่า ฟ้า, ส่วนทางเหนือ เรียก ฟ้า
หรือ ฟะ, เมิงฟ้า คือ เมืองสวรรค์. คำว่า เมิง เป็น ภาษาไตทาง
ใต้ ทางเหนือว่า มิ่ง แปลว่า เมือง ในภาษาไทยประเทศ. หมาย
ความว่าบริเวณเมิงไตเป็นถิ่นอยู่เดิมของพวกชาวล้า ชาวว้ามาก่อน,
ทั้งสองพวกนี้เป็นชนชาติเดียวกัน รวมกันเรียก ละว้า”^๑

สรุปว่าเจ้าของถิ่นเดิม “เป็นชาวว้าหรือล้า ๒ เผ่ารวมกัน

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพะม่า, ๒๕๐๓, น. ๒๑๘-๑๙; ชาวเขาใน
ไทย, ๒๕๐๖, น. ๑๓๓-๓๔.

เรียกละว้า” ๑. ชนชาติละว้าสร้างบ้านแปงเมืองเองมาก่อน ภาย

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, *คนไทยในพม่า*, ๒๕๐๓, น. ๑๕๘. ข้อที่ว่าพวก
 ลา กับพวก ว้า เป็นสองสาขาแล้วเอาชื่อของสองสาขามาเรียกรวมกันว่า
 ละว้า นั้น ขำพเจ้ายังสงสัย. ขำพเจียรสกล่าวขอละว้าจะมีใช้คำรวมระหว่าง
 ลา + ว้า. ตรงข้าม ละว้า ควรจะเป็นชอคงเดิม แล้วนำไปใช้เรียกเพี้ยน
 กันตามถิ่นต่างๆ เป็น ละวะ-ลา-ว้า-วะ (ไตแท้หรือไตเหนือ-ลา;
 ไทใหญ่-ลา, ว้า หรือ วะ; ไตล่อ-วะ; ไทพายัพและลาว-ละวะ;
 ไทสยาม-ลว้า, ละว้า, ว้า, ลว้อ อย่างในคำกล้วนาวา ซึ่งหมายถึง
 กล้วนาวาพันธุ์ของละว้า ตรงข้ามกับกล้วนาวาไทซึ่งเป็นพันธุ์ของไท, และ
 ในคำว่าข้ามลว้อ). วิเคราะห์ตามหลักนิรุกติศาสตร์แล้ว เสียงคำ
 คงเดิมควรเป็น *ลว้า คือเป็นเสียงกลา ล + ว. การเพี้ยนเสียงจะเป็น
 ไปสามแนวทาง คือ: ๑) พวกที่รักษาเสียงกลาไว้ได้ คงออกเสียง
 ลว้า อย่างในภาษาไทย, แต่มักเขียนเป็น ละว้า (ทั้งๆ ที่มิได้ออกเสียง
 แยกสองพยางค์เป็น ละ-ว้า เลย); ๒) พวกที่รักษาเสียงกลาไว้ไม่ได้
 แต่พยายามรักษา วไว้โดยเพี้ยนเป็นอรรษสระ พวกนี้ออกเสียงเป็น ละวะ;
 ๓) พวกที่ทิ้งเสียงกลาสิ้นเชิง โดยพวกหนึ่งทิ้ง ว คงไว้แต่เสียง ลา,
 อีกพวกหนึ่งทิ้งเสียง ล คงไว้แต่เสียง ว้า หรือ วะ. ด้วยเหตุนี้ ลว้า-
 ละวะ-ลา-ว้า-วะ จึงเรียกปะปนกันในภาษาท้องถิ่น. คำทำนองเดียวกัน
 มีอยู่มากทีเดียวในภาษา ไต-ไท-ลาว เช่น ไต-ลาวเหนือ ว่า ลว้า,
 ไท ว่า ลว้า, ลาว ว่า ลว้า (ชอสัตว์); ไต-ผู้ไทย ว่า หมากแคว้ง,
 ไท ว่า มะแวง, ลาว ว่า หมากแคว้ง; ไต ว่า ผัน-ควน, ไท ว่า ขว้อ,
 ผู้ไท ว่า หวน, ลาว ว่า ขวน; ไต ว่า ตว้าย, ลาวเหนือ ว่า ทว้าย,
 ไท ว่า ทาย, ลาวใต้ ว่า ทวย (ท้านาย) ดังนี้เป็นต้น. จึงเข้าใจว่าเสียง
 ลว้า คือเสียงคำและชอคงเดิม, มิใช่เกิดจากการเอาลากับว้ามารวมเรียก
 ด้วยกัน; เพราะได้พบว่าพวกละว้าเองก็เรียกเพี้ยนกันเช่นนี้. (ละว้าใน
 รัชชานเรียกตนเองว่า ลา บ้าง ว้า บ้าง, ละว้าแม่สะเรียงในไทยเรียก
 ตนเองว่า ละวะ จะเห็นวามทั้ง ละวะ-ลา-ว้า, ยังได้พบบางแห่งเรียกตัว
 เองว่า ละเวอ ก็ยังมี).

หลังคนไตจึงบุกรุกเข้าไปในฐานะผู้พิชิต ขับไล่พวกละว้าเข้าไป
 ป่าไป ที่ถูกไตกลืนเสียแล้วก็มี เป็นต้นว่าพวกล่าในเขตเชียงตุง
 ที่หันมานับถือพุทธศาสนาและพูดภาษาไต แต่ยังคงอยู่ตามคอย
 อย่างบรรพบุรุษ เรียกกันว่าพวก ไตหลอย (ไตคอย-ไทยใหม่
 ออกเสียง ค เป็น ล้ หมด, เช่นกินเป็นหลิน, ดำเป็นหล้า)
 ถือตัวว่าเป็นคนไต. แต่คนไตยังเรียกว่า วักุด บ้าง ข้าละ
 (ล้า) บ้างก็มี.

ร่องรอยที่ว่าคนไตเข้าไปขับไล่ชาวละว้าออกจากบ้านเมือง
 ขับไล่กษัตริย์ละว้าออกจากวังหรือหอคำแล้วเข้ายึดครองนั้น ยัง
 มีปรากฏอยู่ในชีวิตทางวัฒนธรรมของชาวไตสมัยโบราณ ดังนี้ :

“ตำนานเชียงตุงกล่าวว่า เมื่อสร้างหอคำที่เวียงแก้วเสร็จก็
 ทำพิธีนั่งเมือง ให้พวกละว้ามานั่งรับประทานข้าวอยู่บนหอคำ แล้ว
 จัดคนถือเส้ไปทำการขับไล่ พระยানাท่วมจึงขึ้นนั่งบนแท่นในหอ
 คำแทน พิธีดังกล่าวนี้ได้ปฏิบัติกันมาทุกสมัยในเชียงตุง ทาง
 จังหวัดเชียงรายเคยปรากฏครั้งหนึ่ง เจ้าพญาหลวงผู้ครองเมือง
 เวียงป่าเป้าทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ก็ให้พวกละว้าบ้านปางโจ๊กไปขึ้นก่อน
 เวลาทำพิธีอะไรก็เอาพวกละว้ามาเป็นปฐมฤกษ์”^๑

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ๓๐ ชาติในเชียงราย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, น. ๓๖๓-๖๔.

เบอร์นัตซิก, นักศึกษาวิชามานุษยวิทยาผู้ล่วงลับไปแล้ว, ได้เดินทางไปยังนครเชียงตุงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ก็ได้เล่าถึงพิธีคล้ายคลึงกันนี้ว่า :

“พวกชนในเชียงตุงมีพิธีรำลึกถึงการที่พวกตนเข้ายึดครองดินแดนนี้ทุกปี. พิธีนั้นจัดให้ว่าคนหนึ่งขึ้นไปนั่งบนบัลลังก์ประดับประดาด้วยเครื่องสูงแสดงยศอำนาจทุกประการ. แล้วจากนั้นพวกชนก็เข้ามาใช้กำลังบังคับไล่ว่าลงจากบัลลังก์. พิธีจำลองนี้จบลงด้วยการเลี้ยงฉลองชัยชนะ”^๑

นอกจากพวกละว้า ยังมีชนชาวเขาอีกหลายเผ่าหลายพวกที่ไทปราบลงเป็นเบี้ยล่าง, ไล่ล่าเอามาเป็นข้าทาสรับใช้งานหรือเป็นไพร่ที่ต้องส่งส่วยแก่เจ้าขุนมูลนายไท.

ด้วยเหตุนี้ คำเรียกชนพื้นเมืองเดิมจึงเกิดขึ้นในภาษาไทยที่นั่นว่า “ไฟ (ไพร่) คำหนึ่ง^๒ และ ข้า อีกคำหนึ่ง.

คำว่า ไฟ และ ข้า (ข้า) ทั้งสองคำนี้เป็นคำเรียกรวมหมดทุกชนชาติตามฐานันดรทางสังคมโดยไม่จำแนกว่าจะเป็นชนชาติใด นอกจากเมื่อต้องการจะระบุเฉพาะจึงจะเรียกชื่อ

๑. Bernatzik, *The Spirits of the Yellow Leaves*, London 1958, p. 192.

๒. Cochrane, *The Shans Vol. I*, Rangoon 1915, p. 57.

เฉพาะของชนชาตินั้นพ่วงท้ายคำว่า ช้ำ (ชำ) ออกมาด้วย, เช่น
 ช่าละ (ชำลว้า), ช่าหล้า (ชำล้า), ช่าขง (ชำขง คือกะฉิน
 หรือจิงป้อ), ฯลฯ.

เฉพาะพวกไตคำตี้โหลงซึ่งอยู่ในรัฐกะฉินนั้น เมื่อเรียกชน
 เผ่าอื่นๆ ที่มีเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ทั่วบริเวณโดยรอบก็ “มัก
 เรียกรวมๆ กันว่า ลุกชะ ตรงกับ ลุกชำ ในภาษาไทยประเทศ. แต่
 คำว่า ชะ คงหมายถึง ทาส มากกว่าชำพเจ้า อย่างเดียวกับพวกไทย
 ในอินโดจีนเรียกชาวเขาซึ่งอยู่ในดินแดนของตนว่าเป็น ช่า เช่น ช่ามู
 ช่าละเมต ช่าวะ ช่ากะเวน ช่าตองเหลียง ฯลฯ พวกเหล่านี้มา
 รับจ้างทำสวนทำงานให้แก่พวกเรา และคำว่า ช่า ก็มาจากคำว่าชำ
 หรือทาสรับใช้นั่นเอง. ชาวไตคำตี้คงหมายถึงเช่นนั้นก็ได้.”^๑

คำที่เรียกว่า ลุกชะ (ลุกชำ) นี้ ไปตรงข้ามกับคำว่า ลุกไต
 ซึ่งเป็นคำที่พวกไตคำตี้แถบแม่น้ำชินตวินใช้เรียกตัวเอง.^๒
 พวกไตคำตี้ที่เรียกตนเองว่า ลุกไต พวกนี้ อยู่ทางบ้านตะวันออก
 ของพะม่าเหนือ ติดพรมแดนอินเดีย แถบเมืองโฮมมะลิน
 (Homalin) และสองสบ (Thaungdut), เป็นคนละพวกกับ

๑. บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, *ชาวไทยในพม่า*, ๒๕๐๓, น. ๒๑๐-๑๑.

๒. เดิมเดียวกัน, น. ๕๗-๕๘.

ชาวคำตี้หลวงหรือคำตี้โหลงซึ่งอยู่ในรัฐกะฉิ่นและที่เรียกชนชาติอื่นๆว่า ลุกชะ กังกล่าวแล้ว, ซึ่งพวกนี้อยู่ทางตะวันตกของพะม่าเหนือ. ข้าพเจ้าไม่ทราบที่พวกที่เรียกตัวเองว่า ลุกไต จะได้เรียกชนพื้นเมืองว่า ลุกชะ เหมือนไตคำตี้โหลงด้วยหรือไม่. แต่เราพอจะอนุมานได้ว่า ชื่อที่เรียกว่า ลุกไต และลูกชะ คือการแสดงออกของความสำนึกจากฐานันดรทางสังคม. คำว่า ลุกในกรณีนี้ เห็นจะหมายถึงชาวหรือชาติ; การใช้คำ ลุก ในความหมายอย่างนี้ ได้พบในภาษาเขมรด้วย เมื่อข้าพเจ้าไปกัมพูชา มีชาวเขมรถามข้าพเจ้าว่าเป็น “โกนไทย” (ลูกไทย) ไช้ไหม?

นอกจากจะมีคำเรียกชนพื้นเมืองเดิมว่า ซ่า (ซ้าทาส) แล้ว ในรัฐชาน ยังมีแม่น้ำสายหนึ่งเรียกว่า น้ำซ่า, ต้นน้ำอยู่ในรัฐว่า โหลลงมารวมกับแม่น้ำสาละวิน (น้ำคง). ที่ได้ชื่อเช่นนั้น เห็นจะเป็นด้วยมีพวกซ่า (ละว้า) อยู่มาก; ทำนองเดียวกับในแขวงหัวของในประเทศลาวซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกซ่าหมุ่ มีแม่น้ำสายหนึ่งเหมือนกัน เรียกว่า น้ำซ่า, เพราะมีพวกซ่าอาศัยอยู่หนาแน่นในบริเวณนั้น.

ข้าในสิบสองปันนา

ข้ามีอยู่ในสิบสองปันนาเช่นกัน และมีประวัติมาทำนองเดียวกันกับข้าในบริเวณรัฐเมิงไต—คำตีโหลงในรัฐกะฉิ่น—คำตีหรือลูกไตในภาคจะแกงด้านพรมแดนตะวันออกของพม่า。

พวกเขาว่าในเขตสิบสองปันนาถูกเรียกว่า ข้าวะ。

“พวกข้าวะหรือลัวะนี้ จัดอยู่ในจำพวกข้าทาสตามขนบธรรมเนียมโบราณ เจ้าฟ้าพญาเมืองจะฮั้นเสวยราชย์หรือครองเมืองต้องทำพิธีราชาภิเษก พิธีครองเมือง โดยให้พวกลัวะไปนั่งอยู่ในหอคำ (ปราสาททอง) เสียก่อน ผู้ที่จะครองเมืองหรือครองราชสมบัติเป็นเจ้าฟ้าพญาเมืองต่อนั้น ถิ่นแซ่ฮั้นไปเขียนตีทำการขับไล่ นอกจากยังให้อยู่เฝ้าดูแลรักษาปูชนียสถานสำคัญ เช่นพระธาตุที่ตั้งอยู่ทางไกลชุมชน”^๑

เป็นอันว่า ลัวะ เป็นข้า (ข้า) ทั้งในสังคมของไทยใหญ่และไทลื้อสิบสองปันนา。

อีกพวกหนึ่งที่ถูกเรียกว่า ข้า และมีประวัติว่าเป็นผู้อพยพลงมาอยู่ในสิบสองปันนาก่อนพวกไตลื้อ ก็คือพวก ข้าก้อ, ซึ่งไทยพ่ายแพ้เติม อี เข้าไป เป็น อีก้อ, เรียกกันเช่นนี้ในเมือง

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา, ๒๔๘๘, น. ๓๐-๓๑.

ไทย. (ไทใหม่เรียก ก้อ, ลาวเรียก ช่าก้อ, ไม่มีใครเติม อี
เลย)

พวกช่าก้อนี้เป็นชนชาติในตระกูลภาษาธิเบต-พม่า คือ
คล้ายหลอหลอ และภาษาคลายภาษาละหุ (มูเซอ). จีนเรียกชน
พวกนี้ว่า อาซ่า (阿卡).

นายหลี่ ฟู่ อี้ ข้าราชการจีนของรัฐบาลจีนยุคก๊กมินตั๋ง ซึ่ง
อยู่ในสิบสองปันนา ๓๐ กว่าปี กล่าวไว้ว่า: พวกอาซ่า เรียก
ตัวเองว่า ก้อ (戈), ซึ่งพวกไตลื้อนำไปเรียกว่า ช่าก้อ (卡戈).
คำว่า ช่า นั้น แปลว่า เซลย หรือทาส, ทั้งนี้เนื่องมาจาก
พวกอาซ่าพ่ายแพ้แก่พวกไตลื้อ และตกเป็นผู้ถูกปกครองตลอด
มา. ประวัติของพวกอาซ่านี้ว่าอพยพจากทางตะวันตกเฉียงใต้
ของเมืองต้าหลี่ลงมาก่อนไตลื้อ. เมื่อลงมาครั้งแรกก็อยู่ตามที่
ลุ่มแม่น้ำ. ภายหลังพวกไตลื้อยกลงมาแย่งชิงที่นาริมน้ำของ
พวกอาซ่าไปหมด. พวกอาซ่าพ่ายแพ้จึงถูกเรียกเป็น ช่า (ช่า
ทาส). เมื่อพ่ายแพ้แล้วก็เลยต้องร่นขึ้นไปอยู่ตามป่าเขา. แต่
ตามเชิงเขามีชนเผ่าผู้หมาน (蒲蠻 Pu-man) เต็มหมดแล้ว
พวกอาซ่าจึงต้องขึ้นไปอยู่บนยอดเขา, ทำข้าวไร่. เมื่อผ่านมา
นับพัน ๆ ปีก็เคยชินกับดินฟ้าอากาศ เมื่อลงมาอยู่ที่ราบลุ่มก็ผิด

อากาศ เจ็บไข้ไม่ได้หยุด จึงเลยละทิ้งความคิดที่จะช่วงชิงที่ลุ่ม
 กั้นจากชาวไตลื้อ, และยังคงประหลาดใจที่บรรพบุรุษของตน
 ทำไมจึงชอบอยู่ในที่ลุ่มด้วยซ้ำ. พวกเขาเข้าใจว่าภาษาระวัติ
 ของเขามาตั้งกล่าวนี้.

นายหลี่ ฟู่เล่าว่า ในระยะก่อนยุคสาธารณรัฐประชาชน
 จีนจะสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ นั้น พวกเขายังมีกษัตริย์
 ของพวกตนอยู่บนยอดเขาหนานลู่ (南秀山) ในอำเภอ
 หนานเจียว (南谿) มณฑลยูนนาน ยังมีพวกเขาส่งส่วยรายปี
 กันอยู่, ซึ่งเป็นร่องรอยตกค้างของอำนาจเก่าแก่ของอาซ่า.

นี่คือที่มาของชื่อ ซ่าก้อ ในภาษาไตลื้อและลาว.

อนึ่งชื่อที่จีนเรียกว่า อาซ่า นั้น, ยังเป็นคำที่น่าสงสัยว่าจะ
 เกี่ยวข้องกับคำว่า ซ่า ของไตลื้อ. มีผู้กล่าวว่าพวกเขาเรียก
 ตัวเองว่า อาซ่า หรือ อซ่า (AKha),^๒ นี่เป็นอีกชื่อหนึ่งต่าง
 จากที่นายหลี่ ฟู่ กล่าวว่าเขาเรียกตัวเองว่าก้อ. และยังมีผู้
 อธิบายว่า การที่ชาวก้อเรียกตัวเองว่า อาซ่า ก็เพราะพวกนี้

๑. 李拂一, 十二版纳志 ใต้หวัน, ๑๘๕๕, น. ๔๔-๔๕.

๒. บพช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖ น. ๔๑๘; Roux, Deux Tribus de la Région de Phongsaly, BEFEO XXIV, 1924, No. 3-4, p. 373.

บางทีก็สร้างบ้านแบบกระท่อบติดดินเหมือนชาวจีน แต่บางทีก็สร้างเป็นเรือนมีเสา, ยกพื้น. ลักษณะการสร้างที่อยู่เปลี่ยนแปลงมาระหว่างสองสิ่ง. การอยู่ในระหว่างสองสิ่งหรือเป็นกลางๆ นั้นภาษาก้อเรียก อาซ่า (A-Kha) จึงได้เรียกตัวเองว่า อาซ่า, และบังเอิญไปพ้องกับคำว่า ซ่า ของลาวเข้าเท่านั้น.^๑

ฟังดูคำแปลความหมายของคำ อาซ่า เป็นภาษาก้อเองแล้ว ข้าพเจ้ายังสงสัยว่าจะเป็นเรื่องบังเอิญที่ชื่อซึ่งจีนเรียก อาซ่า ไปพ้องกับคำในภาษาก้อเองมากกว่า. ข้าพเจ้าใคร่จะตั้งสมมุติฐานว่าการที่ชาวก้อเรียกตัวเองว่า อาซ่า นั้น น่าจะเรียกตามภาษาจีน, และจีนก็เรียกตามคำภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง. ตัวอย่างยังมีอยู่คือพวกละว้า ซึ่งไตลื้อเรียก ซ่าวะ ชาวจีนนำไปเรียกตามว่า ซ่าหว่า หรือ คาหว่า (卡瓦) ใช้เป็นชื่อเรียกชนชาตินี้มาจนทุกวันนี้; แม้พวกซ่าหมุ่ที่ชาวไตลื้อเรียกซ่ามุ่, ชาวจีนก็เรียกตามว่า ซ่าหมอ (卡摩). รู้สึกว่าพวกก้อซึ่งมีชื่อดั้งเดิมของตนเองว่าก้ออยู่แล้ว (ตั้งชื่อเท็จจริงที่ได้จากนายหลี่ ฟู่) จะหันมารับเอาคำว่า อาซ่า ไปจากจีน. ทำนองเดียวกับพวกกวยในไทย รับเอาคำว่า ส่วย ในภาษาไทยไปใช้ด้วยอีกชื่อหนึ่ง. แต่

^๑ Roux, *Ibid.* p. 374.

อย่างไรก็ดีคนยังเป็นสมมุติฐานอยู่ จะตอบได้ชัดแจ่มก็ต่อเมื่อได้เข้าไปศึกษาจากชนชาตินี้อย่างใกล้ชิดด้วยตนเอง, ซึ่งข้าพเจ้าไม่มีโอกาสทำได้, เท่านั้น.

นอกจากข้าก้อ ชาวไตล้อยังเรียกชนชาติพื้นเมืองต่างๆ เป็นข้า อีกมากพวกมากเผ่าตามฐานันดรทางสังคมของชนชาติเหล่านี้ เช่นเรียกชาวละหู่หรือมุเซอซึ่งจีนเรียกว่า หล่อเฮย (俚黑) ว่า ข้าละเอะ และยังมี ข้ามู, ข้าควาย, ข้าละเม็ต, ข้าเพน, ข้าสามท้าว (ข้าสามท้าว) เป็นต้น. เฉพาะข้ามูหรือขมุนี้มีมากทางสิบสองปันนาภาคใต้ อาศัยอยู่ตามเนินเขาหรือที่สูงตามซอกเขาใกล้ลำธาร บางหมู่บ้านก็อยู่ที่พื้นราบ แต่ห่างตัวเมืองออกไปไกลๆ. พวกผู้ชายเกล้าผมสูงกลางกระหม่อม. มีมีมากที่เมืองเชียงรุ่ง, เรียกกันว่า ข้าล้ามแสน.^๑ พวกไตลื้อ, ลาวเหนือ และไทยพายัพนิยมจ้างพวกข้ามาทำงาน. อุทธาสหกรรมบำไ้ของไทยทางภาคเหนือก็นิยมจ้างข้าจากเมืองล่า (ตะวันออกเฉียงใต้ของเชียงรุ่ง ใกล้มาทางลาว) ที่ลงมาหางานทำเป็นกรรมกร. ที่พวกนี้นิยมจ้างข้าก็เพราะแรงงานของข้าราคาถูก “พวกข้าทำงานได้ทรหดอดทน ขยันขันแข็ง ไม่เลือกอาหาร

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา, ๒๔๘๘, น. ๕๖๖-๖๗.

การกิน มีเพียงข้าวปั้นกับพริกสด ๑ ดอก เกลือ ๑ เม็ดก็พอใจ”^๑

นอกจากข้า, พวกไตล้อยังมีชนอีกพวกหนึ่งที่เราเรียกกันว่า บัว. พวกบัวคือพวกชาวเมืองสามสูง (อยู่ห่างเชียงรุ่งไปทาง ตะวันตกเฉียงเหนือราว ๕๐ กิโลเมตร) มีหน้าที่ส่งคนมาเลี้ยงม้า ให้แก่กษัตริย์เชียงรุ่งในสมัยก่อน, ชาวเมืองเชียงรุ่งนครหลวง จึงเรียกพวกนี้ว่าพวก บัว.

คำว่า บัว นี้ สงสัยว่าจะหมายถึงคนรับใช้ของกษัตริย์ หรือข้าราชการบริพารผู้ชาย. เราได้พบคำนี้ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเขียนไว้ว่า: “กูไปท้อ (ตี) บ้านท้อเมือง ได้ช้าง ได้วง ได้บัวได้นาง ได้เงิน (เงิน) ได้ทอง กูเอามาเวน (มอบ ให้) แก่พ่อกู”^๒ และ “คนโตชี้ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช้อยเหนือ (ช่วยเหลือ) เพื่อกัน, บ่มีช้าง บ่มีม้า บ่มีบัว บ่มีนาง บ่มีเงิน บ่มีทอง ให้แก่มัน, ช้อย (ช่วย) มันคงเป็นบ้านเป็นเมือง”^๓

บัวและนาง ในที่นี้ควรจะหมายถึงบ่าวไพร่ชายหญิง, หรือ ข้าราชการบริพารชายหญิง. เราได้พบคำบัวและนางในความหมาย

๑. เด่มเดียวกัน, น. ๓๕๐-๕๑.

๒. ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑, ๒๕๐๐, น. ๑, คำน ๑ บรรทัดที่ ๑๔-๑๗.

๓. เด่มเดียวกัน, จารึกหลักที่หนึ่ง คำน ๑ บรรทัดที่ ๒๘-๓๐.

เดียวกันนี้ในวรรณคดีเรื่องท้าวชูงเหมือนกัน คือเมื่อเกิดสงครามแล้วก็มีกร 'เทบัว บันทาง' คือกวาดต้อนแบ่งปัน บ่าวไพร่ชายหญิง (น. ๑๑๑).

คำว่า บัว ในภาษาไทยสืบสองปันนาที่เรียกพวกไพร่โลก ซึ่งต้องไปเข้าเวรเลี้ยงกษัตริย์นั้น คงจะแปลตรงกับคำไทยว่า บ่าวไพร่ (ชาย), เป็นคำเรียกชื่อชุมชนตามฐานันดรของสังคม ทำนองเดียวกับข้าเหมือนกัน.

ข้าในลาว

ข้านี้มีมากที่สุดในประเทศลาว.

ดินแดนของประเทศลาวปัจจุบันนี้ ก่อนสมัยที่ลาวจะเคลื่อนลงมาตั้งหลักแหล่ง เป็นดินแดนของชนชาติอื่นที่มีใช้ลาวอยู่ก่อน, ซึ่งมักจะเรียกกันว่าชนชาติในตระกูลภาษามอญ-เขมร. พงศาวดารล้านช้าง (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑) กล่าวว่า ในครั้งที่ขุนลอ โอรสองค์โตของขุนบุญมราชาธิราช (บรมราชาธิราช) อพยพครัวลาวลงมาจากเมืองแถน (หรือที่มักเรียกตามภาษาฝรั่งเศสผิดไปเป็นเมืองแดง—คือเตียนเบียนฟู ในเวียดนามเหนือติดพรมแดนลาว) ลงมาสู่ดินแดนล้านช้างในแถบเมือง

หลวงพระบางปัจจุบันนั้น ดินแดนบริเวณนี้มีชื่อว่าเมืองขวา. ที่เรียกว่าเมืองขวานี้ เรียกตามนามของขุนชาวตันราชวงศ์เกษัตริย์ผู้มาสร้างอาณาจักรขึ้นที่นี่. ราชวงศ์นี้สืบทอดมาถึงขุนกันฮาง. ขุนกันฮางนั้นอายุยืน ปกครองเมืองขวายืนยาวมาจนกระทั่งถึงรุ่นหลาน ทั้งปู่ทวดและลูกหลานเหลนล้วนแบ่งปันกันปกครองส่วนต่างๆ ของอาณาจักรขวานี้. ในสมัยนี้เองที่ขุนลดยกกำลังกรวดาวลงมาจากเมืองแถน เดินทางมุ่งตะวันตกมาถึงลำน้ำอู (ในแขวงพงสาลี, เหนือสุดของลาว) ล่องตามน้ำอูลงมาถึงแม่น้ำโขงตรงเหนือเมืองขวา (หลวงพระบาง) แล้วก็เข้ารบไล่พวกขุนกันฮางและลูกหลานเหลน “พ่ายหนีเมื่อตกเมืองผาน้ำท่าพันแล เมื่อนั้นขุนลยจึงได้ตั้งเมืองเป็นท้าวเป็นพญาแก่ลาวทั้งหลายก่อนท้าวพญาลาวทั้งหลายทั้งมวล”^๑.

พงศาวดารภาษาลาวอีกฉบับหนึ่งเล่าเรื่องขุนลยขับไล่ชนพื้นเมืองเดิมว่า:

“ขุนลยใหม่มาได้ ๒๓ ปี ก็ล่องมาตั้งเมืองขวาที่เซียงตงเซียงทองอันเจ้ารัสสี (ฤๅษี) แรกหมายใส่หลักคำใส่หลักเงินไว้ที่ก้อนก่ายฟ้าพันแล. ยามนั้นข้ากั้นฮางบุ่มพวนานาค อยู่น้ำท่าผา

๑. พงศาวดารล้านช้าง, ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑.

ตั้งสบอ^๕หน^๕ ซุนลอจึงมาเลวแพ^๕ (รบชนะ) ไล่เขาเมื่อภูเลวภูคา
จึงเป็นข้าเก่า^๕กับ^๕คน^๕แล^๕ อัน^๕นั้น^๕แม่^๕น^๕ข้า^๕กัน^๕ฮาง^๕แล^๕”^๑.

ตามพงศาวดารลาวทั้งสองฉบับ^๕นี้ ความตรงกันว่าพวกลาว
ภายใต้การนำของซุนลอได้รุกเข้าสู่ดินแดนเมืองขวาโดยทางน้ำ^๕
(แม่น้ำสำคัญของแขวงพงสาลีและหลวงพระบาง), ได้ทำสง-
ครามช่วงชิงดินแดนกับพวกชนพื้นเมืองเดิมซึ่งมีชนกันฮางเป็น
กษัตริย์. บริเวณสมรภูมิคือผาตั้ง และสบอ^๕ (ปากแม่น้ำอู^๕ที่
ไหลออกแม่โขง). พวกลาวได้ขับไล่ชนพื้นเมืองเดิมลอยเข้าป่า^๕
ชนเขาบริเวณภูเลวภูคาในแขวงหัวของ (น้ำท่า) ไป.

ชนพื้นเมืองต้องพ่ายแพ้ ถูกจับตัวเป็นทาสเชลย ถูกปก-
ครองบังคับให้เป็นไพร่เป็นข้าเก่า^๕ชนชั้นปกครองลาว, มีฐานะันดร
เป็น “ข้า” (ทาส), จึงได้ชื่อว่า ข้ากันฮาง (ข้ากันฮาง) และ

๑. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ราชอาณาจักรลาว*, ๒๕๐๓, น. ๑๒๘.

เมืองขวานน^๕เป็น^๕ชื่อ^๕เดิม^๕ของ^๕นคร^๕หลวง^๕พระ^๕บาง. ศิลาจารึกของพ่อ
ขุนรามคำแหงที่เรียกชื่อน^๕ (ต่อเมื่อได้พระบางไปตั้งบ้านคูเมืองในต้น
พุทธศตวรรษที่ ๒๒ แล้ว จึงได้ชื่อว่าเมืองหลวงพระบาง). ส่วนเชียงตอง
เชียงทอง เป็นชื่อยุคก่อนเมืองขวา, อยู่ ณ บริเวณปากน้ำดง และวัด
เชียงทองในเมืองหลวงพระบางบัดนี้. ส่วนก่อนก่อกำ^๕ทำ^๕ท้าว^๕เป็น^๕หลัก^๕เมือง
นั้น คือก่อนหินใหญ่ที่เรียกกันว่า “ก้อนขวา” ตั้งอยู่ในท้องทุ่งนาข้าว
เจ้าของเมืองหลวงพระบางบัดนี้.

ถือเป็น ข้าเก่า (ข้าเก่า) คือเป็นข้าพวกดั้งเดิมที่สุดของลาว.

เวียงภูคาในแขวงหัวของ (น้ำท่า) ปัจจุบัน และเมืองไซ ในแขวงหลวงพระบางยังเป็นบริเวณศูนย์กลางสำคัญของพวก ข้าทางลาวเหนืออยู่ "อาจจะเรียกว่าเป็นเมืองหลวงของพวกข้าก็ได้"^๑ ในแขวงหัวของนี้มีแม่น้ำอยู่สายหนึ่งเรียกว่า น้ำข้า, มีพวกข้าอาศัยอยู่หนาแน่น.

ข้าที่มีมากที่สุด^๑ ในบริเวณเมืองหลวงภูคาหรือเวียงภูคา และตลอดทั้งแขวงหัวของ (น้ำท่า) รวมทั้งหลวงพระบาง คือ ข้าหมุ หรือ ชมุ^๒ นอกนั้นก็^๕ เป็นสาขาของชมุ ซึ่งแบ่งเป็น พวกเล็กพวกน้อยแยกไปอีกหลายพวก. เข้าใจว่าข้ากันซางหรือ ข้าเก่าที่พงศาวดารจดไว้ว่าหนีมาทางภูคาและน้ำท่า^๕ นั้นคงจะ ได้แก่พวกชมุ (รวมทั้งสาขา) ที่มีมากที่สุด^๑ ในแขวงหัวของ - หลวงพระบาง^๕ นั้นแหละ.

เมื่อขุนลอได้สถาปนาอำนาจปกครองทางการเมืองของลาว ขึ้น ณ เมืองซวาแล้ว พวกเจ้าขุนมูลนายลาวผู้พิชิตที่เกี่ยวข้องภาค ต่อกันจับหรือขนทะเลเบียนบังคับเอาชนพื้นเมืองมาเป็นข้า(ทาส),

๑ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๑๒๐ และ ๑๓๘.

๒ เลมเดียวกัน, น. ๑๑๕.

คำว่า ข้า (ข้า) จึงได้แผ่ขยายออกไปใช้กับชนชาวป่าชาวเขา
ทั่วไปเกือบจะทุกพวกทุกเผ่า, และด้วยเหตุนี้พวกข้าในลาวจึง
ประกอบไปด้วยชนชาติที่ต่างเผ่าต่างตระกูลกัน มีทั้งข้าตระกูล
มอญ-เขมร เป็นต้นว่า ขมุ, ข้าถิ่น, ข้าเม็ด, ข้าฮ็อก, ข้าว่า
(ละว่า); มีทั้งข้าตระกูลชวา-มลายู เป็นต้นว่าข้าระแด, ข้าจราย;
มีทั้งข้าตระกูลธิเบต-พม่า เป็นต้นว่ามูเซอหรือละหู่ซึ่งชาว
ลาวในแขวงพงสาตีเรียกว่าข้าเสาะ, หลอหลอ ซึ่งชาวผู้ไทใน
แขวงหัวพันเรียกว่า ข้าค้อ, และพวกก้อ ซึ่งชาวลาวทั่วไป
เรียกว่า ข้าก้อ.

จะเห็นได้ว่า ข้ามิใช่ชื่อของชนชาติหนึ่งใดโดยเฉพาะ หาก
เป็นชื่อที่เรียกตามฐานันดรทางสังคม และใช้เรียกได้หลายเผ่า
หลายชนชาติไม่มีข้อจำกัด, เช่นเดียวกับในรัฐชานและในสิบ-
สองปีนา.

พวกท้าวพญาและกษัตริย์แห่งนครหลวงพระบางแต่โบราณ
ได้ใช้ระบบแรงงานเกณฑ์แก่พวกข้าเหล่านี้, ข้าทุกคนถูกถือว่าเป็น
ข้าแผ่นดิน, ต้องมาทำนาทำไร่รับใช้พวกเจ้านายท้าวพญา
ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดิน, นอกจากนั้นยังต้องส่งส่วยข้าวและพืชไร่.
นี่คือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่าง เจ้า กับ ข้า. นอกจากนั้น

กษัตริย์หลวงพระบางโบราณยังมีที่นาพิเศษอยู่ผืนหนึ่ง, เป็นที่สำหรับเกณฑ์แรงงานพวกข่า (ข่า) มาทำนาปลูกข้าวให้เสวย. ปกติชาวลาบบริโกคข้าวเหนียว, แต่กษัตริย์หลวงพระบางไม่เสวยข้าวเหนียวเหมือนชนทั่วไป, หากเสวยข้าวเจ้า. นาพิเศษผืนนี้เป็นที่ปลูกข้าวเจ้า, เรียกชื่อว่า นาข้าวเจ้า อยู่บริเวณวัดวิสุทธ์ในเมืองหลวงพระบาง.^๑ คำที่เรียกว่า ข้าวเจ้า ในทุกวันนี้ เข้าใจว่าจะมีมูลกำเนิดมาจากข้าวที่พวกเจ้าบริโกค^๒เอง.

นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือ *ชาวเขาในไทย* ว่า:

“ชาวไทยในลาว ในนครหลวงพระบางรับรองคำว่า “ข่า” มาจากคำว่า “ข้า” ปฐมพงศาวดารหลวงพระบางเล่าไว้ว่า ชนล่อยกพวกมาต่อสู้แย่งเมืองชะวาหรือเมืองหลวงพระบางจากพวกข่ากันฮาง แล้วขับไล่ให้พวกข่ากันฮางหนีไปอยู่ตามป่าตามเขาเขตเมืองหลวงภูคา นับจากนั้นมา พวกข่าต้องตกเป็นข้าทาส ต้องส่งส่วยพืชไร่ ข้าวไร่ และแรงงานให้แก่ท้าวพญาเมืองหลวงพระบางเป็นประจำ.

๑ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, *ราชอาณาจักรลาว*, ๒๕๐๓, น. ๑๒๔

๒ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีวงเล็บเทียบไว้ในคำเจ้า ๔ ว่า: อหะห เจ้า ว่าหง.

“เวลาทางราชการบ้านเมืองลาวมีงานพิธีการอะไรก็เกณฑ์พวก
 เข้ามาใช้งาน ตลอดจนกษัตริย์เสด็จประพาสแห่งใด จะมีพวก
 ข้าคอยตีกลองประโคม นำพวกเข้ามาใช้สอยภายในบ้านเรือนของ
 ท้าวพญา ด้วยถือว่าบรรดาพวกข้าล้วนเป็นข้าทาสรบใช้มาแต่เดิม
 ถึงแม้ธรรมเนียมได้เลิกไปแล้วก็ตาม แต่ยังมีบรรดาผู้มีฐานะดี
 ชาวลาว นิยมจ้างพวกเข้ามาใช้งานตามบ้านเรือน ทำไร่ทำสวนใน
 เขตแขวงเมืองหลวงพระบาง, เวียงจันทน์, หัวของ (น้ำท่า) และ
 ไชยะบุรีอยู่.” (ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖, หน้า ๑๙๒)

ได้กล่าวมาแล้วว่า ข้าในลาวประกอบไปด้วยชนหลายชาติ
 มีทั้งตระกูลมอญ-เขมร, ชาว-มลายู และพม่า-ธิเบต. แต่
 อย่างไรก็ตามก็เนื่องจากชนชาติในตระกูลธิเบต - จีนพวกใหม่พวก
 หนึ่ง คือแม้ว (รวมทั้งเย้า), ซึ่งเป็นองค์ประกอบใหม่หนึ่งใน
 ในสามของประชากรลาวปัจจุบัน, มิได้ถูกไล่ล่ามาเป็นข้า (ข้า)
 แต่โบราณ เพราะชนพวกนี้อยู่บนยอดเขา, ชนที่ถูกเรียกว่า
 ข้าจึงเป็นชนชาติตระกูลมอญ-เขมรเป็นส่วนใหญ่, มีประมาณ
 ห้าแสนคน (ในประชากรลาวทั้งหมด ล้านห้าแสน), กระจาย
 กันอยู่ตั้งแต่เหนือสุด, โดยมีบริเวณชมรมใหญ่อยู่ทางเหนือ
 แถบแขวงหัวของ, พงสาลี, หลวงพระบาง, หัวพัน, และ

เรื่อยลงไปประปรายจนถึงชมรมใหญ่ทางใต้ในแขวงสารวัน-จำ-ปากกัก-อัคระปือ คิตแดนเวียตนามและกัมพูชา, ทั้งยังมีเลยเข้าไปเป็นจำนวนมากในเวียตนาม (ม้อย) และในกัมพูชา (กุย, พนอง, เสตียง, ตำแร, เบือร์) ซึ่งก็เป็นพวกเดียวกับส่วยหรือกวยในกลุ่มแม่น้ำมูลของไทย.

ข้าที่มีมากในบริเวณลาวใต้คือ ข้าละเว, ข้าอาลัก หรืออาเล็ก และ ข้าบริเวณ นอกนั้นเป็นพวกเล็กพวกน้อยมีชื่อต่างกันตามดินที่อยู่. ชื่อแม่น้ำในลาวส่วนมากมักมีคำว่า เซ นำหน้า เช่น เซบังเหียน, เซโปน, เซโตน, เซกอง ฯลฯ ล้วนเป็นชื่อภาษาข่าทั้งสิ้น; เซ ในภาษาข่านั้นแปลว่า แม่น้ำ.

ข้าชนชาติตระกูลมอญ-เขมรในลาวนี้ เป็นชนชาติเดียวกับ ละว้าหรือว่าในพะม่าเหนือ. พวกที่ยังมีลักษณะเรื้อนร่างหน้าตา และภาษาใกล้เคียงกับพวกละว้าหรือว่ามากที่สุดคือพวกขมุในลาวเหนือ. พวกละว้าที่มีอยู่บ้างทางภาคเหนือของไทย คือที่จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่ค่อยจะคล้ายคลึงกับว่าในพะม่ามาก เหมือนขมุด้วยซ้ำ ทั้ง ๆ ที่ยังใช้ชื่อว่า ละว้าหรือลัวะดั้งเดิมอยู่. พวกว่าในพะม่าเหนือและขมุในลาวเหนือ นั้นคล้ายคลึงใกล้เคียงกันมากที่สุดทีเดียว.

- Young, *The Hill Tribes of Northern Thailand*, Bangkok 1962, pp. 52-58.

นักศึกษามานุษยวิทยารุ่นใหม่ๆ นี้ ได้ตั้งข้อสังเกตขึ้นว่าภาษาของพวกเขาและขมุ ซึ่งเดิมจัดไว้เป็นภาษาตระกูลมอญ-เขมรนั้น มีอิทธิพลของภาษามอญ-เขมรเข้าไปแทรกอยู่น้อยนักเต็มที่ จนน่าจะเข้าใจว่าเป็นภาษาตระกูลอิสระอีกตระกูลหนึ่งต่างหาก^๑ แต่จะเรียกว่าภาษาตระกูลว่า-ขมุหรืออย่างไรก็ยังไม่มีการเสนอขึ้นอย่างจริงจัง. แต่เรื่องตระกูลภาษานี้ขอผ่านไป เพราะไม่อยู่ในข่ายการอภิปรายในที่นี้, ข้อสำคัญที่ต้องการจะชี้ ณ ที่นี้ก็คือ ข่าในลาวกับละว้าในพม่าเหนือ เป็นชนชาติตระกูลเดียวกัน และข้อต่อเชื่อมโยงสำคัญคือขมุในลาวเหนือ.

คุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ผู้ศึกษาเรื่องนี้มานานและอย่างใกล้ชิดมากผู้หนึ่งของไทย กล่าวว่า :

“พวกข่าในลาว กับพวกละว้าหรือละว้าในภาคเหนือของประเทศไทย ในรัฐชาน (สหภาพพม่า) และพรมแดนจีนทางกันตวันตก เป็นชนชาติเผ่าเดียวกัน อยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เพราะเท่าที่สอบสวนทางภาษา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี รูปร่าง

• Young, *The Hill Tribes of Northern Thailand*, Bangkok 1962, pp. 52-58.

ลักษณะแล้ว ไม่ผิดแผกแตกต่างกันนัก. เหตุที่ชาวละว้าถูกเรียกเป็นชื่อนั้น เพราะต้องส่งส่วยข้าวพืชไร่สิ่งของให้แก่กษัตริย์และท้าวพระยาในเมืองหลวงพระบางมาตั้งแต่โบราณกาล ทางเมืองหลวงพระบางมีน้อย จึงอาศัยแรงพวกข่าเหล่านี้ส่งส่วยให้ทั้งสิ้น และถือว่าเป็นข้าแผ่นดินต้องมารับใช้ทำไร่ทำสวนให้..." (ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓ น. ๔๐).

พระยาอนุমানราชชนกกล่าวว่า : "อันที่จริงข่ากับละว้าถ้าพูดอย่างกว้าง ๆ ก็เป็นชนชาติเผ่าพันธุ์เดียวกัน จีนยังเรียกพวกละว้าหรือว่าที่มีอยู่ทางพรมแดนตอนใต้ของประเทศจีนว่าพวกข่าว่าอยู่"^๑

เป็นสรุปว่า ข่ากับละว้าก็คือชนชาติในตระกูลเดียวกัน. ชนชาติหนึ่งชนชาติมีอยู่ตั้งแต่ในอัสสัม (พวกข่าสี, ชันเตง) ไปจนถึงสิบสองจุไท, ตั้งแต่ยุคนานลงมาจนถึงในเขมร, ครอบครองอาณาบริเวณอันกว้างใหญ่ไพศาลมาแต่โบราณถึงคำบรรพ์แต่มีชื่อเรียกชนชาติที่เขาจะฟังแล้วภูมิใจได้สักชื่อหนึ่งก็หาไม่. เขาถูกเรียกว่า ข่า (ข่า) ตลอดหมดทุกดินแดนก็มีคนพูดภาษาไทย-ไต-ลาว, ถูกเรียกว่า ส่วย (ไพร่ส่วย) ในภาคอีสานของ

๑ ช.ส. อนุมานราชชนก, คำนำ, ท้าวฮุ่งหรือเจือง, ๒๔๙๖, น. ๕.

ไทย, ถูกเรียกว่าสำรา (ไพร่นา) ในกัมพูชา, ถูกเรียกว่า ม้อย (ผี, คนบ้า) ในเวียดนาม, ไม่มีชื่อที่เขาจะภูมิใจได้เลยสักชื่อเดียว!

นี่คือผลสะท้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อชื่อของชนชาติอันแจ่มชัดที่สุด.

ปรัชญาแห่งความเป็นทาส

ในสังคมระบบการผลิตแบบศักดินาของราชอาณาจักรลาวสมัยโบราณ ชนชาติข้าคือกำลังผลิตสำคัญที่ทำงานผลิตเลี้ยงสังคมและพวกเจ้านายชนชั้นปกครองซึ่งเป็นลาว. หม่อมศักดิ์วารีย์ผู้ไปประเทศลาวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕, ซึ่งขณะนั้นลาวยังรวมอยู่กับไทย, ได้เขียนไว้ว่า :

“เมืองหลวงพระบางมีลักษณะมั่นคงกว่าหัวเมืองไทยทั้งหลายที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ และเป็นเมืองต่างจากเมืองลาวทั้งปวง พลเมืองส่วนมากไม่ได้อยู่ในเมือง ทำเลการทำงานก็อยู่ห่างไกลเมืองออกไป ข้าวที่ส่งเป็นอาหารของชาวเมืองหลวงพระบางได้จากพวกชาวเขาที่ส่งส่วยเป็นภาษีประจำ. . .”^๑

๑ บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๑๓๐.

ข้อที่ว่าข้าเลี้ยงลาวชาวเมืองหลวงพระบาง จนถ้าข้าซัดขึ้น
ขึ้นเมื่อใด ก็เกิดความเดือดร้อนขาดแคลนขึ้นนี้ รัชกาลที่ ๕
ก็เคยได้ทรงปรารภไว้กับเจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) ในพระ-
ราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงเจ้าพระยาผู้ั้น^๑

เพราะความเป็นจริงของชีวิตทางการผลิตที่ข้าช้ำเสียมิได้
นั่นเอง ทำให้ชนชั้นปกครองลาวและนักคิดของลาวสมัยโบราณ
ถือเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่จะต้องหาวิธีรักษาความสัมพันธ์
ระหว่าง เจ้า กับ ข้า หรือเจ้าอาชญา (ชนชั้นปกครอง) กับ
ข้า (ข้าทาส) ไว้. พวกนักแต่งคำสอนปลอบประโลมใจของลาว
จึงพยายามแต่งเรื่องปรัมปราขึ้นมาหลายเรื่อง เพื่อพิสูจน์
ว่าการที่ข้าต้องเป็นทาสนั้น เป็นเรื่องชอบธรรมแล้ว หรือเป็น
ชาตากรรมที่โลกกำหนดมาแน่นอนแล้วเช่นนั้น.

หนังสือสำคัญที่ทำบทบาทนี้คือ “พงศาวดารล้านช้าง.”
พงศาวดารล้านช้างเล่าเรื่องกำเนิดมนุษย์ไว้ว่า บู่ลางเซ็งเอา
เหล็กแดงมาชนน้ำเต้าใบใหม่, พอใช้ก็มีผู้คนเบียดเสียดกันออก
มากับคั้ง และมีผิวดำเพราะร้อนไหม้. บู่ลางเซ็งเอาสิ่วเจาะรู
ใหม่ให้ใหม่ คนพวกที่ออกทางรูสิ่วจึงมีผิวขาวกว่า.

๑ พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยามรราช ฉบับลงวันที่ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๕

“...แต่นั้นฝูงบุปผาเชิงจึงบอกสอนให้เขาเช็ดไฮ้เช็ดหนา ทอผ้าทอสัน เลียงชีวิตเขา แล้วปลุกแบ่งเขาให้เป็นผ้าเป็นเมีย มีอัยว่ามีเรือน จึงมีลูกหญิงลูกชายมากนั้กแล.”

“...แต่นั้น คนทั้งหลายฝูงเกิดมาในน้ำเต้า ฝูงออกมาทางฮูสวนันเป็นไท ฝูงออกมาทางฮูชี (รูไซ) นั้นเป็นข้า (ข้า) คนฝูงนั้นลวด (เลย) เป็นข้อยเป็นไพร่...”

(พงศาวดารลานช้าง ใน *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑*)

นี้หมายความว่า การเป็นข้านั้นเป็นพรหมลิขิตกำหนดให้เป็นมาตั้งแต่ครั้งสร้างโลก คนผิวกำตัวดำต้องเป็นข้า (ข้า) ของคนผิวกว! แต่พวกนักคิดของลาวก็ฉลาดที่รู้จักหย่อนและยอให้บ้างว่า ข้านั้นเกิดก่อนและเป็นพี่ของลาว, ลาวนั้นเป็นน้องข้า; ข้ากับลาวเป็นพี่น้องกัน แต่ว่าสนาชาตกรรมของพี่ไม่ดี ต้องเป็นข้าของน้อง. คำสอนอย่างนี้ได้ผลอยู่พอสมควรเหมือนกัน คือทำให้ข้าผู้เป็นพินยอมรับชาตกรรมรับใช้น้องไปโดยอุษณี.

พระยาอนุমানราชชนเขียนไว้ว่า :

“สมเด็จพระมหาวีรวงศ์เมตตาเล่าให้ฟังว่า พวกไทยที่พลัดไปในหมู่พวกข้าเป็นไม้ค้ำก๊วอด มีหาไม้พวกข้าเป็นค้ำค้อนรับเลี้ยงดูเป็นอย่างกันเอง เพราะถือว่าไทยเป็นน้อง ถ้าไม้ค้ำค้อนรับ

เลี้ยงดูไทย เป็นผิฉ่พ่อผิแม่ นิยายเรื่องคนออกจกน้าเต้า^๑ ทางไทยใหม่ก็มี นับว่าเป็นนิยายดีเรื่องหนึ่งสำหรับไทยที่พลัดเข้าไปในพวกข่า”^๒

ข้อที่ว่ามีนิยายเรื่องน้าเต้าอย่างเดียวกัน ในไทใหม่^๓นั้นเป็นความจริง. พงศาวดารเมืองเชียงตุงเขียนเล่าถึงกำเนิดมนุษย์จากน้าเต้าไปเดียวกัน พวกละว้าออกมาก่อน ยางหรือกะเหรี่ยงออกมาเป็นพวกที่สอง แล้วจึงถึงคนไต และอื่น ๆ. ไตจึงเป็นน้องของละว้าและยาง.^๔ เห็นได้ว่าตำนานนี้มียางเพิ่มเข้ามาอีกพวกหนึ่ง, ^๕ ๕๕ เพราะในสภาพพะม่ามีชาวยางหรือกะเหรี่ยงนับจำนวนล้าน มีรัฐของเขาเองสองรัฐ คือรัฐกะเหรี่ยงกับรัฐกะยา ตีตบริเวณจังหวัดตากและแม่ฮ่องสอนและใต้รัฐชาน, และได้เคยถูกล่าเอาตัวเป็นข้าทาสมาก่อนเหมือนกัน (ดูในบทที่ ๓). นับว่านิยายของไทยใหม่ขยายขอบเขตของความเป็นข้าทาสกว้างออกไปถึงอีกชนชาติหนึ่งทั้งชนชาติ.

นอกจากนิยายเรื่องน้าเต้า ในลาวยังมีเล่ากันอีกเรื่องหนึ่งว่าข่าและลาวพี่น้องล่องแพลงมาตามลำแม่น้ำนัว ครั้นมาถึง

๑ อนุমানราชชน, คำนำ ท้าวฮ้งหรือเจียง, ๒๔๘๖, น. ๘.

๒ บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖, น. ๑๓๘.

นำอุตรองผาซัง (ผาเหยี่ยว) พวกลาวผู้เป็นน้องก็ชวนพวกข้าว่า
 มายิงหน้าไม้แข่งกัน ถ้าใครยิงบ่กรูปตัวเหยี่ยวบนหน้าผาได้จะ
 ได้เป็นนาย ใครยิงไม่บ่กต้องเป็นข้า (ข้า) “ข้าผู้พี่พาชื่อ ยิงไป
 เท่าไรก็ไม่บ่กตัวเหยี่ยว ลูกธนูกระดอนตกทุกครั้ง น้องลาวฉลาด
 กว่า ใช้ธนูทำด้วยไม้อ่อน ๆ เอาชันยางไม้ติดปลายลูกศร ยิงไปบ่ก
 ตัวเหยี่ยวทุกครั้ง แต่นั้นมาพวกข้าจึงยอมเป็นข้าของพวกชาวลา
 ว, ต้องส่งส่วยแก่พวกลาวแทบทุกปี”^๑

นิยายทำนองนี้ มักพบเล่าเป็นเรื่องเกิดขึ้นทางลาวเหนืออัน
 เป็นแหล่งกำเนิดดั้งเดิมที่มีพวกข้า (ข้า) ขึ้น, แสดงว่าเป็นเรื่อง
 ที่เล่าหรือแต่งขึ้นเก่าแก่นมานานแล้วทีเดียว.

พงศาวดารเช่นนี้ และนิยายเช่นนี้ แน่นนอน คือผลิตผล
 แห่งนักปราชญ์ลาวในสำนักท้าวพญาโบราณที่แสดงบทบาท
 ในประวัติศาสตร์เช่นเดียวกับปราชญ์ของ อริสโตเติล แห่ง
 กรีกโบราณสมัยสังคมทาสซึ่งสอนว่า การที่สังคมแบ่งชนออกเป็น
 เป็นเจ้านายและทาสนั้นเป็นสิ่งธรรมดาโลก และเหมาะสม
 ชอบธรรมแล้ว; หรือถ้าจะเทียบกับปราชญ์ของอินเดียโบราณ
 ก็เทียบเท่าคำสอนใน คัมภีร์อุปนิษัท ของพวกพราหมณ์ ที่

๑ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๑๖๔.

กล่าวว่าพระพรหมสร้างชนวรรณะศูทรขึ้นจากดินของพระองค์ พวกศูทรจึงต้องเป็นชนชั้นต่ำ, เป็นทาส, เป็นไพร่, อาบเหงื่อต่างน้ำ รับใช้วรรณะที่สูงกว่าและต้องเชื่อฟังพรหมณ์ซึ่งเกิดจากปากของพระพรหม!

แต่พงศาวดารและนิยายลลอลวงเหล่านี้หาสามารถทำให้ข้าหลงเชื่อและยอมรับฐานะความเป็นข้าทาสของตนไปทั้งหมดไม่. ชีวิตที่เป็นจริงแห่งการเป็นข้าทาสบอกแก่เขาดียิ่งกว่านิยายเหล่านี้ว่าผู้เป็นข้าทาสคือผู้ถูกกดขี่ และผู้เป็นนายคือผู้กดขี่. ประวัติศาสตร์ของชนชาติข้าในลาวตลอดเวลาที่ผ่านมาจึงเป็นประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อกอบกู้ฐานะแห่งความเป็น คน หรือ เสรีชน ดังจะได้อภิศบพหนึ่งโดยเฉพาะให้แก่การต่อสู้ อันมีเกียรติและน่าภาคภูมิใจของเขานี้ในบทต่อไป.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี แม้ชนชาติข้าจะไม่ยอมรับฐานะอันครของ ตนในสังคม จะยังคงต่อสู้เพื่อความเป็นคนเสรี แต่สภาพของสังคมโดยทั่วไปที่เป็นจริง ก็ได้เกิดฐานะอันครข้า (ทาส) ขึ้นตามกฎาววิสัยของมัน ไม่ว่าผู้ที่ถูกกำหนดให้เป็นข้า (ข้า) จะพอใจหรือไม่ ยอมรับหรือไม่ก็ตามที. ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างข้ากับเจ้าจึงเป็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

โดยที่สภาพของสังคมหรือการผลิตในยุคนั้นเป็นผู้กำหนด หา
ใช้ความปรารถนาของมนุษย์ไม่.

เพื่อที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างข้ากับเจ้านี้ จำเป็นที่
จะต้องเริ่มศึกษามาตั้งแต่เริ่มแรกกำเนิดคำว่า ข้า ในความหมาย
ว่า ข้าทาส ขึ้น.

ตามประวัติการกำเนิดของข้า (ทาส) นั้น ทาสพวกแรกสุด
ได้แก่พวกเชลยที่จับได้ในสงคราม. แรกทีเดียว เชลยที่จับเป็น
นั้นไม่มี ฝ่ายชนะจะฆ่าฝ่ายแพ้หมดทั้งเผ่า (ยกเว้นแต่ที่หนี
ไปได้) แล้วขายยี่ครองทรัพย์สินหรือที่ดินเป็นของตน. นี่เป็น
สภาพทั่วไปในทุกหนทุกแห่งแม้ในยุโรปและอเมริกา (เฉพาะใน
อเมริกานั้นฆ่าพวกอินเดียนแดงเสียชนิดที่เรียกได้ว่าสูญพันธุ์).

ความคิดที่จะเลี้ยงเชลยไว้เป็น สัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งสำหรับ
ใช้งาน หรือเป็น เครื่องมือพูดได้ นั้น มาเกิดขึ้นในชั้นหลัง,
คือเมื่อการผลิตทางเกษตรพัฒนาถึงระดับที่ผลิตจำนวนมากเพื่อ
เป็นสินค้า, มิใช่ผลิตเพื่อกิน, แล้ว, ในชั้นนี้ ความต้องการทั้ง
แรงงานสัตว์และแรงงานคนเกิดขึ้น. เมื่อเช่นนั้น ความสำคัญ
เดิมที่ไล่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของศัตรูจึงเปลี่ยนมาเป็น จับเป็นเอามา
เป็นเชลย, เลี้ยงไว้เป็นทาสใช้งาน, เป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง

ของเจ้าของผู้ถือกรรมสิทธิ์—คือเป็นวิวัฒนาการทรัพย์—จะใช้งาน
ก็ได้, ซ้อขายก็ได้, ฆ่าทิ้งก็ได้ เหมือนวัวควายหรือวิวัฒนาการ
ทรัพย์อื่น ๆ. การสงครามในยุคหลัง ๆ จึงจ้องจับเชลยกลับมา
มีทั้งเชลยหลวง, เชลยส่วนตัว. ลิลิตยวนพ่ายซึ่งแต่งในยุค
ศรีอยุธยาตอนต้น ได้สะท้อนความจริงข้อนี้ไว้ในตอนที่ไพร่พล
กองทัพอยุธยาจับเชลยชาวเชียงใหม่ตอนลงมากลางทางว่า :

เชลยลากลุ่ม้า	มือมัด
เขาเมื่อยจำจุง ขาย	แลกลเกล้า

นี่คือทาสประเภทที่เกิดขึ้นแรกสุด, ซึ่งในชั้นหลังเรียกกัน
ว่า ทาสเชลย, เพื่อแบ่งประเภทจากทาสชนิดอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นใน
ชั้นหลัง เช่น ทาสน้ำเงิน (ขายตัว) ฯลฯ

ในภาษาไทยเราแต่ดั้งเดิมเรียกเชลยว่า ข้ำ. คำว่า เชลย
เป็นคำภาษาเขมรที่เราเืมมาใช้ภายหลัง. ในภาษาไตลือสิบสอง
ปันนา คำว่า ข้ำ ยังแปลว่า เชลย และ ทาส อยู่ทั้งสองความ
หมาย.° ถึงในภาษาไทยถ้าตรวจดูคำ ๆ ก็จะได้พบความหมายดั้งเดิม
ของคำ ข้ำ ที่แปลว่า เชลย นี้อยู่: เช่นในศิลาจารึกพ่อขุนราม
คำแหงเขียนว่า “ได้ข้ำเคิกข้ำเสื่อหัวฟ่งหัวรบก็ดี บ่ข้ำบ่ดี”

๑. ดูตอน “ข้ำในสิบสองปันนา” ของบทนี้.

(ด้าน ๑ บรรทัดที่ ๓๑). คำว่า ข้าศึกข้าเสือ ในที่นี้ น่าจะหมายถึง เซลยศึกเซลยเสือ (เซลยเสือเป็นคำซ้ำติดท้ายเข้ามาตามสำนวน ศึกเสือเหนือไต). เดียวนี้เราใช้คำ ข้าศึก ในความหมายว่า ศัตรูในสงคราม, ลองจินตนาการหนึ่งว่าทำไมต้องมีคำว่า ข้า, ก็จะต้องแปลกใจ. แต่พึงทราบว่า ข้าศึกในความหมายว่า ศัตรูในสงครามนี้ ใช้มาตั้งแต่ครั้งจารึกพ่อขุนรามคำแหงแล้วเหมือนกัน เช่น “อาจปราบฝูงข้าศึกมีเมืองกว้างขวางหลาย” (ด้าน ๔ บรรทัดที่ ๑๖-๑๗) แสดงว่าความหมายดั้งเดิมของคำว่า ข้า ซึ่งหมายถึงเซลยนั้น ในภาษาไทยสยามได้เลือนลางหายไปนานมากแล้วทีเดียว.

เมื่อ ข้า (เซลย) ถูกนำมาเลี้ยงเหมือนสัตว์เลี้ยง บังคับให้ทำงานเป็นทาส ข้าก็เกิดความหมายใหม่ขึ้นคือหมายถึงทาส.

เมื่อข้าหรือทาสเซลยเป็นสมบัติของเจ้าของทาส, ฐานันดรทางสังคมก็เริ่มมีฐานันดรข้ากับฐานันดรเจ้าขึ้น.

๑. ในภาษาลาวปัจจุบันนี้ คำว่า ข้า (ออกเสียงอย่างลาวได้ว่า ข้า) มีความหมายตรงกับคำว่า ข้า ของไทยด้วย. ในภาษาไทยเรา คำว่า ข้า ก็เป็นคำตัดเขียนให้ใกล้เคียงบาลี, คือให้คล้าย ชาติ. แต่เดิมเราก็เขียน ข้า เหมือนกัน เช่นในจารึกพ่อขุนรามคำแหง - “ได้ข้าศึกข้าเสือหัวฟ่งหัวรบก็ดี บ่ข้าบตี” (= บ่ฆ่าบตี), จารึกของพญาโล่ไท่ก็เขียน บ่หอนข้าพัน, บ่หอนข้าบ่หอนตี (หลักที่ ๕, ด้าน ๑ บรรทัดที่ ๒๐ และ ๒๑).

ความหมายดั้งเดิมของคำว่า เจ้า ก็คือ เจ้าของ. คำ เจ้า
แรกเริ่มสุดนั้นแสดงฐานะเพียงเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในสิ่งใดสิ่ง

โคลงไทยสมัยอยุธยาตอนต้นก็ใช้ ข่า เป็นคำโทสม่อ เช่นลิลิตยวนพ่าย
และลิลิตพระลอ (กรมก๊สอนว่าเป็นคำโทโทษ, ที่จริงเป็นคำโทโดย
กำเนิด). นี่ทำให้น่าคิดว่า เดิมชนเผ่าไท ข่า (ข่า) พวกเขลยทั้ง จึง
เรียกเขลยว่า ข่า (ข่า) คือหมายถึงพวกที่ถูกข่า. ภายหลังมิได้ ข่า (ข่า)
ก็คงเรียกว่า ข่า อยู่ตามเดิม จนความหมายออกงามมาเป็น ทาส. คำว่า
ข่า (ข่า) เป็นกริยา, ใช้เป็นคำนามแปลว่าส่งข่า (ส่งข่า) นี้ ทำนอง
เดียวกับแกงเป็นคำกริยา, ใช้เป็นนามแปลว่าส่งแกงขุ่น; พัด เป็น
คำกริยา และขณะเดียวกันก็เป็นคำนามแปลว่าส่งที่พัด; ปาก ภาษา
ลาวแปลว่า พุด ใช้เป็นคำนามแปลว่าอวัยวะที่ใช้พุด คือปากในภาษา
ไทย (ลาวยังมีคำ สบ แปลว่าปากอยู่ต่างหาก, ไตลื้อใช้ สบ เหมือน
กัน) ฯลฯ. แต่สมมติฐานนี้ยังมีข้อสงสัยอยู่คือ จารึกพ่อขุนรามคำแหง
เขียนคำ ข่า (ข่า) ด้วย ฦ (ข ห้วยักษ์), ต่างจากคำ ข่าเส็กข่าเสอ, ไพร์
ฟ้าข่าไท ซึ่งเขียนด้วย ข ธรรมดา. ตามที่สังเกต คำที่จารึกพ่อขุนราม
คำแหงเขียนด้วย ฦ ห้วยักษ์นั้น มักจะตรงกับคำในภาษาผู้ไทเป็น ห
หรือ ฮ เช่น ขัน, ข้าม, เข้า (ออก), เข้า (ข้าว) ซึ่งจารึกเขียนด้วย
ฦ ห้วยักษ์ ในภาษาผู้ไทจะเป็น ฮัน, ฮ้าม, เฮ้า, เฮ้า ดังนี้ เป็นต้น.
จึงทำให้น่าคิดว่า เดิมคำว่า ข่า (ข่า) กับ ข่า (เขลย, ทาส) อาจจะเป็น
คำคนละคำ และคนละเสียง, ฦ ห้วยักษ์เป็นอักษรแทนเสียงนั้น(แต่
ภายหลังเสียงพุดเลื่อนหายไป จึงใช้ ข แทนหมด) เสียงนั้นเดิมอาจจะ
เสียงเหมือน ch ของเยอรมันในคำว่า loch (Spirante gutturale)
และไทยพัฒนามาเป็น ข-ค, ผู้ไทพัฒนาเป็น ห-ฮ? (ควรดู Burnay
et coedès, ฦ et ฦ et leur origine, JSS Vol. XXI, pt. 2,
1927, pp. 119-26).

หนึ่งเท่านั้น, ยังไม่มีความหมายในทางเจ้านายหรือราชตระกูล
แต่อย่างใด. ข้อนี้ยังพอคลำเค้าเงื่อนได้จากภาษาไทยเราเองใน
ปัจจุบัน เช่นในคำที่พูดว่า เจ้าบ้าน ก็มีความหมายเพียง เจ้า
ของบ้าน. ในภาษาไทยภาคใต้ คำว่า เจ้า ยังมีความหมายว่า
เจ้าของ อย่างแจ่มชัดสมบูรณ์, เมื่อต้องการจะพูดความว่า
เจ้าของ ชาวบักซ์ใต้จะพูดว่า เจ้า (ออกเสียง จาว) คำเดียว
เท่านั้น, เช่น ของไม่มีเจ้าของ พูดว่า “ของไม่มีเจ้า” (คอง
ม้ายมีจาว). ส่วนในภาษาลาวและภาษาไทยภาคอีสานปัจจุบัน
คำว่า เจ้า ในความหมายว่า เจ้าของ ได้ลางเลือนหายไปคล้ายกับ
ในภาษาไทย, แต่ก็ยังมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีเก่าๆ อย่างชัดเจน
เช่น :

มีซ้องยอม	มีกลอง
มีจองวอง	กับแฉ่ง
มีของยอม	มีเจ้า
คำยั้งแท้	กระหายวอน นั้นตาย.

(ขุนเจือง, หน้า ๒๒)

บาทที่ว่า มีของยอม มีเจ้า นั้นคือ มีของที่ย่อมมี เจ้าของ.

ตามประวัติแห่งพัฒนาการของสังคมมนุษย์ การครอบ

ครองเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นเองที่ทำให้มนุษย์มีอำนาจเป็นเจ้าของใหญ่ขึ้น. ในสมัยที่สังคมไทยยังมีทาส กฎหมายลักษณะทาสของเราเรียกเจ้าของทาสว่า **เจ้าทาส** (กฎหมายลักษณะทาส มหาศักราช ๑๒๖๗ ปีกุน ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๐ ปีกุน ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา ๓ ปี) ส่วนทางสุโขทัยนั้นเรียกเจ้าของทาสว่า **เจ้าข้า** เพราะเรียกทาสด้วยคำไทยว่า **ข้า** (*จารึกกฎหมายลักษณะโจร*, ฉำ ทองคำวรรณอ่าน, วารสารศิลปากร ๓ พ.ศ. ๒๔๘๘). ทั้ง **เจ้าทาส** และ **เจ้าข้า** คำว่า **เจ้า** ในที่นี้บ่งถึงความเป็นเจ้าของเท่านั้น, มิได้บ่งถึงความเป็นเจ้าเป็นใหญ่หรือราชตระกูล. ในกฎหมายเก่า เราจะได้พบคำว่า “**ข้าหนีเจ้า ไพร่หนีนาย**” เสมอ คำว่า **ข้าหนีเจ้า** ก็คือทาสหนีเจ้าของ, ส่วน **ไพร่หนีนาย** ก็คือไพร่หนีนายผู้คุมสังกัด. ถ้า **ข้า** หรือทาสหนี เราเรียกว่า **หนีเจ้า** ก็เพราะทาสเป็น **ทรัพย์สินในกรรมสิทธิ์** ของผู้เป็นเจ้าของ เหมือนดังสัตว์เลี้ยงโคกระบือ; แต่ **ไพร่** มิได้เป็นทรัพย์สินในกรรมสิทธิ์ หากเป็นผู้อยู่ในการควบคุมของนายผู้คุมสังกัด เราจึงเรียกว่า **ไพร่หนีนาย**. จะเห็นได้ว่า ในชั้นดั้งเดิมนี้ **เจ้า** กับ **นาย** มีความหมายไม่เหมือนกันเลย: **เจ้า** = **เจ้าของ** ส่วน **นาย** = **ผู้มีอำนาจเหนือ**.

ในกฎหมายเก่ากรุงศรีอยุธยายังมีที่ใช้ เจ้า ในความหมาย เจ้าของ หรือ ผู้ถือกรรมสิทธิ์ อีกมาก เช่น เจ้าเงิน, เจ้าเรือน, เจ้าเบี้ย, เจ้าทรัพย์. ภาษาไทยปัจจุบันยังมีคำกฎหมายช่วยให้ความหมายว่าเจ้าของตกค้างอยู่บ้างหลายคำ เช่น เจ้าทรัพย์ เจ้าบ้าน เจ้าที่ดิน ซึ่ง เจ้า ในความเหล่านี้ มิได้มีความหมายว่า นาย เลย. ถ้าเราจะพิจารณาสำนวนคำพูดจำนวนหนึ่งอย่าง ใกล้ชิดแล้วก็จะได้พบความหมายของคำว่า เจ้าชนิดดั้งเดิมอีกไม่น้อย เป็นต้นว่า เจ้าอารมณ์, เจ้าถ้อยหมอความ, เจ้าคารม, เจ้าสำบัดสำนวน ฯลฯ ซึ่งเจ้าอารมณ์ ก็คือผู้มีอารมณ์เป็นสมบัติ ดังนี้เป็นต้น.

จากการถือกรรมสิทธิ์และสิทธิในตัวเอง ทำให้ คำว่า เจ้า พัฒนาความหมายไปหมายความในทางเจ้านายขึ้น. เมื่อเจ้าทาสมีกรรมสิทธิ์เหนือร่างกายและชีวิตของทาส, กษัตริย์ ซึ่งเกิดขึ้นในยุคนั้นจึงมีฐานะเป็น “เจ้าชีวิต.” อาณาจักรล้านช้าง ซึ่งพิชิตพวกข่าหรือข่าไ้ภายใต้อำนาจทั้งชนชาติจึงมีพระนาม โดยทั่วไปว่า เจ้าชีวิต, ซึ่งชาวลาวยังคงเรียกกษัตริย์ของเขาว่า เจ้าชีวิต หรือ เสด็จเจ้ามหาชีวิต หรือ พระเจ้ามหาชีวิต อยู่จนทุกวันนี้. ส่วนในภาษาประจำวัน คำว่า เจ้า ได้ถูกนำมา

ใช้เรียกบุรุษที่สองแทนคำว่า มึง, ทั้งนี้เพื่อแสดงความคารวะ
 ยกย่อง. ในภาษาไทยโบราณเรียกพระภิกษุอย่างยกย่องว่า เจ้ากู
 และ เจ้าไท ก็เนื่องมาจากการยกย่องขึ้นเป็นเจ้าของชีวิตของ
 ผู้พูดเอง. กราวนี้ ข้า ซึ่งเป็นคำตรงข้ามกับ เจ้า ก็ถูกนำมา
 ใช้เรียกตัวเองเป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง แทนคำว่า กู เพื่อ
 แสดงการถ่อมตัวตามฐานันดร. คำขานรับว่า เออ ก็เปลี่ยนมา
 เป็น “พระเจ้าข้า” “เจ้าข้า” (เจ้าข้า หมายถึงเจ้าของทาส
 ดังกล่าวมาแล้ว). คำขานรับว่า พระเจ้าข้า เจ้าข้า หรือที่
 หดมาเป็น พะยะคะ, เจ้าคะ, คะ นี้ พอจะเทียบตรงกับภาษา
 อังกฤษได้ว่า *yes, my lord*. ความสัมพันธ์ระหว่าง กู กับ มึง
 ก็ได้เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ข้า กับ เจ้า หรือ พระเจ้า
 ทั้งนี้ตามการพัฒนาของชีวิตทางการผลิตในสังคมซึ่งเกิดมีทาส
 กับเจ้าทาสขึ้น.

ลักษณะเช่นนี้ได้ปรากฏเช่นกันในภาษาลาว, ผู้พูดจะเรียก
 ตัวเองว่า ข้าน้อย (ซึ่งหดสั้นลงเป็น ช้อย) และเรียกบุรุษที่
 สองว่า เจ้า. ในภาษาไทย การเรียกบุรุษที่หนึ่งว่า ข้า และ
 บุรุษที่สองว่า เจ้า ในบัดนี้ได้กลายเป็นคำไม่สุภาพไปเสียแล้ว
 ในตัวเมืองของภาคกลาง ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ทางสังคม

ได้พัฒนากลับหน้าไป. แต่ในภาษาลาว การใช้คำว่า ข้อย—
ข้าน้อย กับ เจ้า ยังคงเป็นคำสุภาพและใช้กันอยู่ทั่วไป และ
ในทางลาวเหนือ ยังคงใช้คำขานรับว่า เจ้า อยู่, เหมือนทาง
ภาคเหนือของไทย.

ในภาษาเขมรก็ปรากฏฐานันดรในภาษาชั้นเช่นกัน. เขมร
เรียกทาสว่า ขุณฺ์ (อ่าน ค็อมม). ศิลาจารึกเขมรสมัยนครหลวง
เรียกทาสที่อุทิศถวายวัดพุทธศาสนาว่า ขอมพระ (ข้าพระ)
และเรียกทาสที่อุทิศถวายเทวสถานพราหมณ์ว่า ขอมเทวดา
(ข้าเทวดา), และเมื่อพูดถึงทาสก็เรียกว่า ขุณฺ์ ทุกแห่งไป. ชาว
เขมรในยุคสังคมาทาสได้นำเอาคำ ขุณฺ์ (ค็อมม) มาใช้เรียกตนเอง
แทนคำ อัม (กุ) เพื่อให้เป็นคำสุภาพเมื่อพูดกับชนชั้นนาย
ทาส, คือยอมรับฐานันดรของตน, หรือในบางครั้งก็ใช้
อัมขอม คือ กุข้า, หรือ กุผู้เป็นข้า. ในทุกวันนี้ชาวเขมร
ยังคงใช้คำ ขอม (ข้า) เรียกตัวเองอยู่ในฐานะเป็นคำสุภาพ, เช่น

-
๑. ไทยพ่ายแพ้และได้อิสระสองปีนารวมทั้งลาวโบราณ เรียกเด็กวัดหรือ
ผู้อาศัยวัดว่า คอชม, เข้าใจว่าจะมาจาก ขุณฺ์ (ค็อมม) ของเขมรนั่นเอง.
  ๒. คำ กุข้า ไทยโบราณก็เคยใช้เหมือนกัน เช่นในจารึกแผ่นดึกขบใน
พระปรางค์วัดมหาธาตุ อโยธยา, จารึกราว พ.ศ. ๑๘๒๐-๓๐ (*วารสาร
ศิลปากร*, ปีที่ ๒ เล่ม ๒ กรกฎาคม ๒๕๐๑). พวกใดคำนี้ใช้สรรพนาม
บุรุษที่ ๑ ว่า เถ่า, เมื่อสุภาพก็ใช้ เถ่าข้า.

เกี่ยวกับไทยภาคกลางตามชนบทยังใช้คำว่า ข้า พูดยกับพ่อแม่ได้ ในฐานะเป็นคำสุภาพ. ส่วนคำขานรับนั้นเขมรใช้ว่า ขอมมบาท (ข้าบาท) ซึ่งมักพูดเร็วๆ เป็น ขมบาท, หรือบางถิ่นก็ตัดพุด เป็น บาท คำเดียว. เทียบได้กับไทยพายัพโบราณเมื่อพุดกับเจ้านายราชตระกูลชั้นสูง ผู้พุดเวลาเรียกตัวเองเรียกว่า ข้าบาทเจ้า (= ทาสแทบเท้าของท่านผู้เป็นเจ้า) และเวลาขานรับก็ใช้คำ ข้าบาทเจ้า เช่นเดียวกันเหมือน ขอมมบาท ของเขมร.

ในภาษามอญ เราได้พบปรากฏการณ์เช่นเดียวกัน. มอญมีคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ หนึ่งว่า อัว (เขียน อัย) แต่ถ้าพุดกับพระหรือเจ้านายต้องเอาคำ เคอยจ (เขียน ทิก) ซึ่งแปลว่า ข้าทาส เติมท้ายเข้าไปด้วย เป็น อัวเคอยจ, แปลตรงกับคำไทยว่า กุข้า.

ในภาษาพม่าก็เช่นกัน. พม่ามีคำสรรพนามแบบดั้งเดิมว่า งา (กู), และ นิน (มึง). แต่ในภาษาสุภาพทั่วไปไม่ใช้คำทั้งสองนี้. หากไปเอาคำ ยูน (ข้าทาส) กับ พยา (เจ้า) มาประกอบขึ้นใหม่เป็นสรรพนาม เช่นเรียกตัวเองว่า ยูนโนก แปลได้ว่า ทาสผู้ต่ำต้อย และเรียกผู้ที่พุดด้วยว่า ชินพยา แปลได้ว่า ท่านนาย, ดังนี้เป็นต้น.

นี่เราจะเห็นว่าเป็นอิทธิพลของฐานันดรทางสังคมที่เข้ามา มีบทบาทในภาษา และแน่นอนได้เข้าไปมีบทบาทในความคิดด้วย.

ในสังคมยุคชมรมกสิกรรมดั้งเดิม ที่ผู้เป็นใหญ่ในสังคมคือ ประมุขของเผ่าซึ่งเรียกว่าขุนนั้น คำว่าขุนมีความหมายจำกัดอยู่เพียงในขอบเขตของการบริหาร, ขุนคือฐานันดรของผู้บริหาร มิใช่ฐานันดรของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน. แต่มาถึงยุคทาสนี้ ความสัมพันธ์ทางสังคมได้เปลี่ยนไปอีกชั้นหนึ่ง, ผู้เป็นใหญ่ในสังคมคือเจ้าของทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทาส, ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เป็นเจ้าของ กับผู้ถูกเป็นเจ้าของ คือ เจ้า กับ ข้า. ตัวแทนของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินจะยังคงใช้ชื่อว่า ขุน อยู่อีกนาน แต่ความหมายของคำขุนซึ่งหมายถึงประมุขผู้บริหารล้วน ๆ โดยไม่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะค่อย ๆ เลือนหายไป แม้คำว่า ขุนเองก็จะค่อย ๆ เลือนหายไปจนเป็นตำแหน่งบริหารชั้นต่ำ หลีกทางให้แก่คำว่า เจ้า ซึ่งแปลว่า เจ้าของ และแสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโดยตรงและเปิดเผย. อำนาจทางการเมือง อันได้แก่การเป็นเจ้าของใหญ่เหนือสังคม จึงเห็นได้ชัดว่ามี

กำเนิดมาจากอำนาจทางเศรษฐกิจ—อำนาจครอบครองทรัพย์สิน ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตของสังคม. ในยุคทาส ปัจจัยการผลิตสำคัญคือทาสซึ่งเป็นเครื่องมือพูดได้และเข้าใจภาษาคน ผู้ครองอำนาจทางการเมืองจึงเป็นผู้ครองทาส.

เมื่อสังคมพัฒนามาถึงยุคที่ทาสฐานันดรทาสลงแล้ว ปัจจัยสำคัญในการผลิตคือที่ดิน ผู้ครองที่ดินมีฐานะเป็น เจ้าที่ดิน ผู้ที่ถูกเกณฑ์แรงงานมาทำไร่ทำนาให้เจ้าที่ดินมีฐานะเป็น ไพร่. ผู้คุมสังกัดไพร่ก็เกิดขึ้นและมีฐานะเป็น นาย, เจ้าหมู่บ้าน หรือเจ้าขุนมูลนาย. ความสัมพันธ์ระหว่าง ข้า กับ เจ้า ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ไพร่ กับ นาย และ ข้าแผ่นดิน กับ เจ้าแผ่นดิน. ในยุคนี้ ผู้ที่ครองที่ดินย่อมมีฐานะเป็นเจ้า (เจ้าของ) และมีการสืบสกุลต่อมา. ในสังคมของ ไทลื้อสิบสองปันนาสมัยก่อนสาธารณรัฐประชาชนจีน มี เจ้าอยู่หลายคน. แต่เจ้าของไทลื้อไม่จำเป็นต้องเป็นเชื้อสายในราชตระกูล ใครเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหม่ๆ ก็เรียกว่า เจ้า ทั้งนั้น. นี่เป็นเรื่องรอยที่คีของความหมายดั้งเดิมของคำว่า เจ้า.

ชีวิตของชนชาติข้าหรือลาวเหิงผ่านมามีท่ามกลางกระแสของสังคมดังกล่าวนี้ ไม่ว่าเขาจะพอใจหรือไม่ก็ตาม แนวความ

คิดทั่วไปของสังคมย่อมค่อย ๆ ซึมเข้าไปซบย้อมความสำนึกของเขา ทำนองเดียวกับสมัยที่ไทยยังมีทาส ก็มีความสำนึกสะท้อนเป็นคำสอนอยู่ว่า ข้าพเจ้า บ่าวพืงนาย, จนเมื่อมีการเลิกทาส ถึงกับมีทาสจำนวนมากที่ปล่อยไม่ไป !

พวกเขาที่เช่นกัน ชีวิตของพวกเขาลำบากมาก จึงเป็นโอกาสที่ดีของพวกเขาที่จะแสดงบทบาท “ผู้ให้พืง” ในหมู่บ้านทั่วไปของข้าจะมีพวกลาวเข้าไปอาศัยอยู่ โดยประกอบอาชีพประเภทหมอยา, หมอความ หรืออาชีพที่ใช้ความรู้ความสามารถอื่น ๆ ทางปัญญา. ชาวลาวเหล่านี้ได้ผ่านการเรียนหนังสือจากวัด และมีฐานะทางสังคมสูงกว่าข้าเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว จึงมักตั้งตนเป็นที่ปรึกษาทั่วไปของข้าในหมู่บ้าน. มีหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการในการขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน โดยเก็บค่าบ่วยการจากทั้งสองฝ่าย และถึงขนาดใช้เล่ห์เหลี่ยมก่อข้อพิพาทขึ้นเพื่อจะได้ไกล่เกลี่ยเอาผลประโยชน์ก็มี ! นอกจากนี้ก็ออกเงินกู้ดอกเบี้ยสูง. วันพระก็ออกเที่ยวออกเยี่ยมเยียนตามบ้าน ทำอะไรให้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางสมอง แล้วก็เรียกค่าตอบแทนเป็นข้าว, เนื้อ หรือเหล้า. ความสำนึกทั่วไปเลยเกิดขึ้นว่าชาวข้าตามป่าเขานั้น เป็นหนี้ ชีวิตแก่ชาวลาวกที่อุตสาห

ถ่อมตนลงมาใช้ชีวิตเกลือกกลั้วกับพวกตน ! ความสำนึก^๕นี้
มากถึงกับได้สะท้อนออกมาเป็นคำพังเพยของพวกข้าว่า : “^๕
ต้นไม้ใบฉันใด, ลาวเทิง (ข้า) ก็ต้องมีลาวลุ่ม (ลาว) ฉนั้น^๖”^๕

แต่อย่างไรก็ดี สภาพดังกล่าวนี้^๕กัน^๕นับวันจะค่อย ๆ กลายเป็น
อดีตในเมื่อสังคมลาวเปลี่ยนแปลงไป, เมื่อชาวลาวก^๕ก็เข้าใจความ
หมายของเอกภาพแห่งชาติมากขึ้น และข้า^๕ก็มีการศึกษาและการ
พัฒนาทางสังคมมากขึ้น, และแสดงความสำคัญสูงมากขึ้นทุกที
ในการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกภาพของรัฐประชาชาติ (National
State). พร้อมกันนั้น ปรัชญาแห่งความเป็นทาสเหล่านั้น^๕ก็ย่อม
จะต้องละลายสลายไปโดยบทบาทของชนชาติข้าตามยุคสมัย.

บัดนี้ข้า^๕เป็นองค์ประกอบจำนวน หนึ่งในสาม ของพลเมือง
ลาวทั้งประเทศ (ส่วนประกอบอื่นที่สำคัญคือ ลาว-ไท และ
แม้ว). มีฐานะเป็นพลเมืองลาวบริบูรณ์ตามกฎหมาย. ข้า^๕
ปัจจุบันไม่ชอบให้ใครเรียกพวกเขาว่า ข้า, เพราะเขา^๕รู้และจำ
ความหมายของคำ^๕นี้ได้ดี; หากชอบให้เรียกพวกเขาว่า ลาวเทิง
ซึ่งแปลว่า ลาวบน, หมายถึงลาวที่อยู่ในบริเวณที่สูง คือไม่
อยู่ที่ราบลุ่มริมน้ำ. ชนลาวปัจจุบันจึงประกอบด้วย ลาวลุ่ม

๑. Burchett, *Mekhong Upstream*, Berlin 1959, p. 204.

(พวก ลาว-ไท ที่อยู่ในที่ราบลุ่มริมน้ำ), ลาวเทิง (ข้า บนที่
สูง-ป่าเขา) และ ลาวสูง (แม่ัว-เ้า ซึ่งอยู่บนยอดและไหล่
เขา). การที่พวกเขาชอบให้เรียกตนว่า ลาวเทิง (ลาวบน) นี้
ก็เป็นทำนองเดียวกับพวกข้าเผ่าหนึ่ง (เนี้ยกวล) ในเพชรบูรณ์,
ซึ่งนิยมให้เรียกพวกเขาว่า “ชาวบน”, อันเป็นปฏิกิริยาตอบโต้
การเรียกพวกเขาอย่างเหยียดหยามและดูถูก.

นอกจากคำว่า “ลาวเทิง” ยังได้เคยกล่าวมาแล้วว่ามีข้าอีก
พวกหนึ่งเรียกตัวเองว่า ชมู ซึ่งแปลว่า คน และยังมีพวกข้าไฟ
(ข้าไฟไร่) เรียกตัวเองว่า “ผู้น้อย”. ชื่อเหล่านี้ล้วนเป็นการ
ยื่นหยัดประกาศสำจรรวมตอบโต้การดูถูกเหยียดหยามว่าเขาเป็น
ข้าทาส - ผีสง ทั้งสน.

บทที่ ๖

ลาวเทิง-ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้

จากพงศาวดารล้านช้าง *เรื่องขุนบุลมราชธิดา* (บรมราชธิดา) เราสังเกตได้ว่า กำเนิดของข้าในลาวนั้น เกิดขึ้นในภูมิภาคลาวเหนือก่อน, พงศาวดารเรื่องนี้จดบันทึกไว้แต่เพียงการขับไล่ปราบปรามชนพื้นเมืองเดิมแถบหลวงพระบางและน้ำท่าเท่านั้น. ชัยชนะยุคแรกของลาวภายใต้การนำของขุนลอ จึงคงจะจำกัดขอบเขตอยู่ในบริเวณลาวเหนือเป็นหลัก, ยังหาได้ขยายอำนาจลงมาถึงลาวกลางและลาวใต้ไม่.

จากขุนลอ ราชวงศ์ลาวได้สืบทอดกันลงมาอีกถึงราว ๒๐ รัชกาลจึงถึงสมัยของท้าวฟ้ารุ่ง (พ.ศ. ๑๘๙๖-๑๘๑๖) ซึ่งมีหลักฐานว่าได้ขยายอำนาจลงไปทางลาวใต้. ก่อนสมัยท้าวฟ้ารุ่งขึ้นไป ไม่มีหลักฐานว่าล้านช้างได้ครอบครองดินแดนต่ำกว่าแขวงหลวงพระบางและทุ่งไหหินลงมา. เรายังได้พบว่าในสมัยของชัยวรรมันท์ ๗ แห่งเขมร (พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๓) เขมรยังมีอำนาจครอบครองขึ้นไปจนถึงบริเวณแขวงเวียงจันทน์. หลักฐานที่ดีที่สุดก็คือเราได้พบโรงพยาบาลที่ชัยวรรมันท์ ๗ สร้าง

ชั้นไว้บำบัดโรคเรือนแก่ชาวเมือง ณ บ้านทรายฟอง ใต้ตัวเมือง
เวียงจันทน์ บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง, ตรงข้ามกับบ้านเวียงคุก
อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย. บ้านทรายฟองนี้เป็นเมืองเก่า
เรียกกันว่า เมืองทรายฟอง. โรงพยาบาลที่ว่ามีศิลาจารึกของ
ชัวยุวรรณที่ ๗ กำกับไว้ด้วย เรียกชื่อว่า "อโรคยศาลา" (ศาลา
ไว้โรค) และอภิศถวาทพระโพธิสัตว์ชื่อ ศรีโภษัชยคุรุไวฑูรย-
ประราช ซึ่งเป็นพระหมอของคติมหายาน.^๑ นี้แสดงชัดว่าใน
ระยะกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นี้ อำนาจของล้านช้างก็ยังคง
จำกัดอยู่เพียงเหนือเวียงจันทน์ขึ้นไปเท่านั้น.

ทางลาวกลางและลาวใต้เข้าใจว่าจะเป็นบ้านเมืองของพวก
ข้าซึ่งตกอยู่ในอำนาจของเขมรนครธม. และเมื่อเขมรเสื่อม
อำนาจลงเมื่อสิ้นรัชสมัยชัวยุวรรณ ที่ ๗ ใน พ.ศ. ๑๗๖๓ แล้ว
บ้านเมืองเหล่านี้ก็จะต้องตกเป็นอิสระ, เป็นนครรัฐของข้า
หลายนครรัฐ.

แต่ข้าที่ลาวใต้นี้ก็ตกตนเป็นอิสระจริงจังอยู่ได้ไม่นาน พอ
ถึงสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. ๑๘๙๖-๑๙๑๖), ร่วมสมัยกับ

๑ จารึกที่บ้านทรายฟองนี้แปลและพิมพ์แล้วใน BEFEO II, ๑๕๐๒.
(เคยพบหนังสือไทยถอดชื่อบ้าน Sai Fong ออกเป็นบ้านไสสงก็มี!)

พระเจ้ารามธิบดี (อู่ทอง) ของอาณาจักรอยุธยา, ก็ปรากฏว่า บริเวณลาวใต้ต้องยอมส่งเครื่องบรรณาการแก่ทั้งล้านช้างและศรีอยุธยา.

ทางพงศาวดารลาวจดไว้ว่าอาณาเขตของล้านช้างสมัย พ.ศ. ๑๙๐๐ นั้น คลุมตามแม่น้ำโขงทั้งสองฝั่งลงไปจนถึงแก่งหลี่ผี ต่อแดนกัมพูชา.

แต่ในหลักฐานฝ่ายไทย คือกฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๑๙๐๑ ได้จกรายชื่อเมืองที่มีกษัตริย์และถวายบรรณาการดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองแก่กรุงศรีอยุธยาไว้ ๒๐ เมือง ในนั้นมีเมือง โครบอง และ เมืองเรอแคว รวมอยู่ด้วย.

เมืองโครบองนั้นอยู่ในลาวกลาง ทางลาวเรียกเมืองศรีโคตะบอง หรือศรีโคตรบูร หรือเมืองศรีโคตร^๑ อยู่ฝั่งตรงข้ามกับเมืองนครพนม. ทางพงศาวดารลาวจดไว้เหมือนกันว่า เจ้าครองนครเมืองศรีโคตะบองถูกปราบยอมอ่อนน้อมขึ้นต่อ

๑ ชื่อเมืองที่เกี่ยวกับตะบองนมอกแห่งหนึ่งคือ พระตะบองในเขมร. เขมรเรียก บัดคำบอง แปลว่า ทำตะบองหาข, และในเขตเมืองนั้นมีคลองๆ หนึ่งชื่อ โอคำบอง (คลองตะบอง). ในพงศาวดารพะม่ามีกษัตริย์ชื่อ ทุดตะบอง. สงสัยว่าเดิมจะไม่ได้หมายถึงไม้ตะบอง หากจะเป็นคำภาษาโบราณอะไรสักอย่าง.

พระเจ้าฟ้างุ้ม. เข้าใจว่ายุคนั้นล้านช้างปกครองดินแดนทางใต้ โดยระบบเมืองประเทศราช ก็คือมีเจ้าครองนคร และส่งบรรณาการดอกไม้เงินทองตามกำหนด หรือส่งส่วยตามกำหนด เจ้าครองนครจึงเที่ยวส่งบรรณาการแก่มหาอำนาจหลายฝ่าย คือส่งให้ล้านช้าง แล้วก็ยังส่งให้กรุงศรีอยุธยา เพื่ออาศัยความขัดแย้งระหว่างสองมหาอำนาจใหญ่เพียงฐานะของตนไว้ เป็นทำนองเดียวกับเขมรและลาวในอดีตเคยส่งบรรณาการทั้งแก่ไทยและเวียดนาม; ทางไทยและเวียดนามต่างก็อ้างว่าลาวและเขมรเป็นเมืองขึ้นของตน. เจ้าครองนครศรีโคตะบองก็คงจะดำเนินนโยบายทำนองเดียวกันนี้.

คราวนี้เมืองที่กฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๑๙๐๑ จดไว้ว่า “เมืองเรอแคว” เป็นเมืองมีกษัตริย์ครอง และส่งดอกไม้เงินทองแก่อยุธยา, เมืองนี้เข้าใจว่าอยู่ที่นครจำปาศักดิ์นั่นเอง.

เรอแคว เป็นชื่อชนชาติในตระกูลภาษาชวา—มลายูพวกหนึ่ง, บัดนี้เรียกว่า ข่าระแด (หรือระแคว). ลักษณะของภาษาระแดเป็นอย่างภาษาจาม, คือพวกพลเมืองของจามสาขาหนึ่งนั่นเอง. เขตแขวงบ้านเมืองของชนชาติระแดแต่โบราณนั้นอยู่ในแขวงจำปาศักดิ์และบริเวณลาวใต้. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เราก็ก็นับ

เรียกบริเวณแถบนั้นส่วนหนึ่งว่า แขวงระแคะ ดังนี้ :

“ข้างพลายเผือกเอ็ก ลูกเดือนคล้องไค้ที่เดือนเขาวงกัถงชมาค
ชบา แขวงระแคะ เจ้ายุติธรรมธร เจ้านครจำปาศักดิ์นำถวาย...
ปีมะเส็ง ๑๒๔๓”^๑

ตามประวัติเมืองนครจำปาศักดิ์นั้นว่าเดิมทีเดียวเป็นเมือง
ของพวกจามเรียกนครจามปา ยังมีศิลปวัตถุฝีมือช่างจามอยู่ที่
นั่นคือปราสาทหินวัดภู. มาภายหลังมีพวกเขมรโบราณ (เงินตา)
มาตั้งนครอีกชั้นที่บริเวณนี้ราว พ.ศ. ๑๒๐๐, เห็นจะ
ปราบปรามพวกจามหรือระแคะลง และขับออกไปอยู่ตามป่าเขา.
ต่อมาเมื่อเขมรสถาปนาอาณาจักรกัมพูชายุคนครหลวง (ศรีย-
โสธรปุระ) ขึ้นแล้ว (พ.ศ. ๑๓๔๕) ก็ตั้งศูนย์กลางแห่งนี้ จน
ปลายสมัยนครหลวง (พ.ศ. ๑๘๕๐ - ๑๙๕๐) เมื่อเขมรเสื่อม
อำนาจลงพวกข่าระแคะและข่าตระกูลมอญ - เขมรพื้นเมืองคงจะ
ได้จัดตั้งการปกครองกันเอง. ในระยณะนี้เองที่ เมืองระแคะ ต้อง
ส่งบรรณาการต่อท้าวฟ้างุ้มและพระเจ้าอู่ทอง, มีฐานะเป็น
เจ้าประเทศราชที่เรียกว่า ส่งส่วยสองฝ่ายฟ้า. การที่ทางไทย
เรียกว่าเมืองระแคะ (เวอแคะ) นั้นคงจะเรียกตามชนที่เป็นชาว

๑ ทำเนียบนามภาค ๑, ๒๔๖๖, น. ๑๑๖.

เมืองนั้น และตอนนั้นชื่อ นครจำปาศักดิ์ ยังไม่เกิดขึ้น.

พวกข่าระแแต่ทางลาวได้ยังมีได้อยู่ในอาณาจักรลาวอย่างเด็ดขาด ยิ่งตั้งตนเป็นอิสระและแข็งข้อไม่ยอมส่งส่วยสาบรรณาการบ่อย ๆ กำลังของข่าระแแต่และข่าจราย (ตระกูลชวา-มลายู) รวมกับข่าตระกูลมอญ-เขมร เกยหลายกองทัพล้านช้างเหล็ก-ลาภ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๔. พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์ล้านช้างผู้เชี่ยวชาญการศึก, ผ่านการรบเชิงใหม่ และรบกับพะม่าช่วยกรุงศรีอยุธยามาแล้ว, ก็ต้องมาจบชีวิตลงเพราะสงครามกับพวกข่าครั้งนั้น. ทางพงศาวดารลาวจดไว้ว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ยกทัพมาแผ่อำนาจถูกกลดวงของพวกข่า กองทัพล้านช้างตกอยู่ในวงล้อมระหว่างเขา ถูกโจมตีแตกพ่าย ตัวพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชหนีเข้าป่าหายสาบสูญไป.^๑

ในระยะนี้เองทางพวกข่าระแแต่ และข่าตระกูลมอญ-เขมรก็จัดตั้งอาณาจักรของตนขึ้น. ตามตำนานว่าผู้นำเป็นเจ้าเขมรองค์หนึ่งตั้งเมืองหลวงลงทับที่บริเวณเมืองจามปาเก่าแล้วขนานนามว่า “นครกาลจำบากนาคบุรีศรี” (จำบาก คือ จัมปาก ภาษาสันสกฤตเป็นชื่อไม้ที่ไทยเรียก จำปา). เมื่อสิ้นเจ้าเขมร

๑ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๑๕๐.

องค์นั้นและโอรสแล้ว ก็ขาดสนวงศ์เขมรลง พวกข้าพหมเมือง
ได้ตั้งเจ้านายปกครองตนเองต่อมา ระยะเวลา พ.ศ. ๒๑๘๐ ลง
มานี้ เจ้านครกาลจำบากนาคบุรีศรีเป็นหนึ่ง สืบทอดกันสอง
ชั่วคือนางเภากับนางแพง.

ระยะนี้เองที่อิทธิพลของนครกาลจำบากขึ้นสูงสุด และขณะ
เดียวกันวัฒนธรรมลาวเริ่มหลังลงมาทางใต้. ตัวนางแพงนาง
พยานครนั้น พ่อก็เป็นเจ้าชายลาวที่คั้นคั้นฝ่าตลงไปคล้อง
ช้างป่า จนถึงแดนเมืองเวรแควหรือนครกาลจำบากนี้ (คือ
เจ้าปางคำ บ้านหนองบัวลำภู, หนองคาย, ผู้แต่งหนังสือ
สินไชย ซึ่งลงไปได้นางเภากษัตริย์ข้า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๔).

ในระยะนี้เองที่พวกข้า (ข้า) ได้ขยายบ้านเมืองของตนออก
มาทางภาคอีสาน ปรากฏว่ามีพวกตระกูลข้าที่ชำนาญการจับช้าง
พวกใหญ่ อพยพกันมาตั้งบ้านเมืองขึ้นในเขตจังหวัดสุรินทร์
ในระยะก่อน พ.ศ. ๒๒๓๐ ดังได้กล่าวมาแล้วในบทก่อน.

ใน พ.ศ. ๒๒๓๗ ทางนครเวียงจันทน์เกิดการรัฐประหาร
กันขึ้น. เสนาบดีซึ่งราชบัลลังก์ได้ พวกราชตระกูลต้องตั้งภัย
การเมืองลงมาอาศัยนางพญาข้าผสมลาวแห่งนครกาลจำบากนาค
บุรีศรี. เชื้อสายเจ้านายลาวซึ่งเริ่มเข้าสัมพันธ์กับข้าเมื่อรุ่นนาง

ภากับนางแพงก็กระซิบเกลี้ยวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว. โดย เฉพาะทางราชวงศ์เวียงจันทน์ที่อพยพลี้ภัยลงมา^๕ มีนักคิด ประจำตระกูลมาด้วยคนหนึ่งคือพระครูยอดแก้ว วัดโพนเสม็ด มีศิษย์หาคนขึ้นมาก ติดตามลงมาจากลาวกลางก็หลายพัน. ท้าย ที่สุด นครกาลจำบากก็ตกอยู่ในมือของราชตระกูลลาว เปลี่ยน ชื่อเป็น “นครจำปาศักดิ์นครบุรี” มีกษัตริย์เชื้อสายลาวที่อพยพ ลงมานั้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๖ ชื่อพระเจ้าสร้อยศรี- สมุทรพุทธางกูร (พ.ศ. ๒๒๕๖-๒๒๘๑) แล้วจัดการปกครอง หัวเมืองข้าท้าวทั้งในเขตลาวใต้ (สารวัน-จำปาศักดิ์-อัตตะ- บือ) ตลอดมาจนถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ถึงเมืองศรีนครเขตร (จังหวัดศรีสะเกษ).^๖

เป็นอันว่านครกาลจำบากนครบุรีศรีของข้ากตกเป็นของลาว ไป และพลเมืองตระกูลขวา-มลายู (เรอแคว) และตระกูล มอญ-เขมรก็ถูกปกครองเป็นไพร่ฟ้าข้าทาสของลาว, และถูก เรียกเป็น ข้า (ข้า) ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็ชนชาติตระกูลภาษา ขวา-มลายู (ระแคว - จราย) หรือตระกูลภาษามอญ - เขมร (กวย ฯลฯ).

๕ บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๔๓๖-๓๗.

เขตอาณาจักรนครจำปาศักดิ์, ในอาณาบริเวณแขวงสารวัน-จำปาศักดิ์-อัตตะปือบัดนี้, จึงเป็นอาณาจักรที่มีลาวเป็นชนชั้นปกครอง และชนชาติตระกูลภาษาชวา-มลายู และมอญ-เขมรเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน. อาณาจักรนี้เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อล้านช้าง หลวงพระบาง และเวียงจันทน์, เริ่มขึ้นโดยรัชสมัยของเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร, พ.ศ. ๒๒๕๖.

ฝ่ายพวกข่า, แม้นางพญาข่าจะยอมรวมกับเจ้านายลาวไปแล้ว พวกไพร่บ้านพลเมืองก็ยังไม่ปลงใจด้วย. ทางฝ่ายราชสำนักลาวที่เกยอาศัยพุทธศาสนาเข้าช่วยมาตั้งแต่หลบหนีมาจากเวียงจันทน์โดยบารมีของพระครูยอดแก้ว วัดโพนเสม็ด, ก็ต้องอาศัยอิทธิพลของพุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้อิทธิพลของพระครูยอดแก้วเอาชนะใจของพวกข่าที่ถือผีแต่ดั้งเดิม. อาศัยศิษย์ของพระครูยอดแก้ว (โพนเสม็ด) ไปเป็นเจ้าเมืองปกครองข่า. จะสังเกตได้จากชื่อเจ้าเมืองต่างๆ ของอาณาจักรจำปาศักดิ์ยุคเจ้าสร้อยศรีสมุทร ฯ มีคำเรียกนำหน้าว่า จารย์หลายคน เช่น จารย์เชียง เจ้าเมืองศรีนครเขต (ศรีษะเกษ)

จารย์โสม เจ้าเมืองทุ่งฤทธิ์กระบือ (อัครกระบือหรืออิตกระบือ)。^๑
 นอกจากนั้นยังต้องส่งเจ้านายลาวออกไปตั้งกองเกลี้ยกล่อมพวก
 ข้าตามแหล่งสำคัญๆ อีก. จนถึงในราว พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๐
 (ตั้งอาณาจักรมาแล้วราว ๕๐ ปี) ก็ยังได้พบว่ามีเจ้านายลาวชื่อ
 พระไชยออกไปตั้งกองเกลี้ยกล่อมพวกข้าอยู่ที่บ้านอิตกระบือ^๒
 ปลายเขตแดนเมืองนครจำปาศักดิ์ ทำการเกลี้ยกล่อมอยู่ ๖-๗
 ปี จนตายลงที่นั่น, ได้เข้าทั้งหมด ๒๐ ตำบล, แต่การออกไป
 ตั้งเกลี้ยกล่อมครั้งนั้นนับว่าพระไชยสยการเมืองจากในนครจำ-

๑ บอช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๔๓๗. คำว่า จารย์
 ย่อมาจากอาจารย์ เป็นคำที่ลาวใช้เรียกผู้ที่บวชมาแล้ว. ปรกติผู้บวชพระ
 แล้วสึกออกมาเรียกทิด (บัณฑิต). แต่ถ้าในระหว่างบวชได้รับการทำพิธี
 ชด (รดน้ำ) จากประชาชน, สึกออกมาจะเรียกว่า จารย์ การทำพิธีรด
 นั้น เรียกว่า “แถมสมภาร” (เพิ่มสมภารบารมี) ถ้าได้รับการชดครั้ง
 หนึ่ง ก็ขนุนเรียกว่า สมเด็จ, ถ้าได้ชดสองครั้งเรียก หัวซา (หัว
 อกับขมาย), ถ้าได้ชดสามครั้งเรียก หัวครู (พระครู); แต่ปัจจุบันเลิก
 ขน สมเด็จ เสียแล้วเพราะมาซากับทางภาคกลางซึ่งถอบเขนยศชนสูง.
 ผู้ที่ได้ชดคนนสึกออกมาเรียกว่า จารย์ และถ้าได้ชดเป็นหัวครูสึกออกมา
 เรียก จารย์ครู.

๒ บ้านอิตกระบือ คือเมืองอัครกระบือ. ทีเดียวเป็นทุ่งกว้าง ชาวข่าเลี้ยงควาย
 จนขควายเกลื่อนทุ่งทุ่ง จึงเรียกว่าทุ่งอัครกระบือ แปลว่าทุ่งขควาย (ภาษา
 ข่า) ลาวและไทยเรียกอิตกระบือ, ทุ่งฤทธิ์กระบือ, เมืองอัครกระบือ ฯลฯ.

ปาศักดิ์ออกไปตั้งตนหากำลังที่นั่น, ° ไม่ว่าจะไปโดยรูปใดก็
ล้วนแสดงว่าชนชั้นปกครองลาวต้องอาศัยชนชาติข่าเป็นฐาน
กำลังทั้งทางการเมืองและการผลิตทั้งนี้.

ราชอาณาจักรนครจำปาศักดิ์ของชนชาติข่า ภายใต้การ
ปกครองของราชตระกูลลาว ทั้งเป็นรัฐเอกราชมาได้ ๖๕ ปี
มีอาณาเขตคลุมมาถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล เป็นต้นว่าเมืองโขง-
เจียม (อำเภอสุวรรณวารีซึ่งพวกข่าส่วยเรียกโขงเจียม, ใน
จังหวัดอุบลราชธานี) ๒ และเมืองศรีสะเกษหรือศรีนครเขตตั้ง
ที่เคยกล่าวมาแล้ว.

เอกราชของรัฐข่าที่มีชนชั้นปกครองเป็นลาวสิ้นสุดลงเมื่อมี
อายุได้ ๖๕ ปีนี้เอง. ใน พ.ศ. ๒๓๒๐ พระเจ้ากรุงธนบุรีได้
ยกทัพไปรุกรานและยึดได้นครจำปาศักดิ์ไว้เป็นประเทศราช.
เป็นที่น่าสังเกตว่า กำลังสำคัญที่ร่วมกับไทยในการรุกรานรัฐข่า
นครจำปาศักดิ์ครั้งนี้ก็คือพวกข่าที่อพยพเข้ามาอยู่ ณ บริเวณ
เมืองสุรินทร์ (ยุคนั้นเรียกเมืองปทายสมัน) และเมืองศรีสะเกษ
(ในยุคนั้นทางไทยเรียกตามชื่อเมืองชุขันธ์ ซึ่งบัดนี้เป็นอำเภอ

๑ บดช่วย ศรีสวัสดิ, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๒๗๖-๗๗ เทียบ
พ.อ. คำเนิร เลขะกุล, สุรินทร์-เมืองขอมโบราณ, อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๓
เล่ม ๓, ตุลาคม ๒๕๐๕ น. ๖๘.

๒ เล่มเดียวกัน, น. ๔๑๗.

หนึ่งของศรีษะเกษ)。^๑ ข้าพวกรู้จักพวก “ส่วยช้าง” ที่อพยพ มาตั้งบ้านเมืองอยู่ตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ ก่อน พ.ศ. ๒๒๓๐. เป็นอันว่าข้าด้วยกันนั่นเองเป็นผู้นำทัพบุกเข้ายึดรัฐข้า (พวก ส่วยช้างหรือข้าที่หนีไปคล้องช้างทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทุกฤดู ร้อน จึงชำนาญภูมิประเทศมาก).

นับแต่บัดนั้น อำนาจการเมืองของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งใหญ่ กว่าก็เข้ามามีบทบาทเหนือชาวข้าที่ลาวใต้โดยตรง. ทางธนบุรี ยกบ้านอิศระบือขึ้นเป็นเมือง และบังคับให้พวกข้าไพร่ที่พระ- ไชยเกลี้ยกล่อมไว้ได้ ๒๐ ตำบลนั้น ต้องส่งส่วยทองคำผ่านเจ้า นครจำปาศักดิ์มายังกรุง ฯ ปีละ ๓ ชั่ง.^๒

ครั้น พ.ศ. ๒๓๒๔ ได้เริ่มยุคราชวงศ์จักรีแห่งกรุงรัตน- โกสินทร์ ทางกรุงเรียกเก็บส่วยทองคำจากเมืองอัตตะบือเพิ่ม ขึ้นเป็น ๕ ชั่ง,^๓ ขณะเดียวกันก็เร่งรัดให้เจ้าเมืองชาวข้าที่ สุรินทร์และศรีษะเกษให้ชักชวนและกวาดต้อนพวกข้าจากฝั่ง ซ้ายแม่น้ำโขงมาเพิ่มพูนหัวเมืองแถบภาคอีสาน,^๔ ส่วนทางด้าน

๑ พ.อ. คำเนิร เลขะกุล, *สุรินทร์-เมืองขอมโบราณ*, อนุสาร อ.ส.ท. ปี ที่ ๓ ฉบับที่ ๓, ตุลาคม ๒๕๐๕, น. ๖๔.

๒ บุนช่วย ศรีสวัสดิ *ราชอาณาจักรลาว*, ๒๕๐๓, น. ๒๗๗.

๓ เล่มเดียวกัน, น. ๒๗๘.

๔ พ.อ. คำเนิร เลขะกุล, *เล่มเดียวกัน*, น. ๖๕.

อัตตะปือก็เร่งรัดให้เจ้านายลาวออกตั้งกองสักเลข ขึ้นบัญชีพวก
 ข่าหรือ “เขมรป่าดง” มาเป็นข้าไพร่หรือข้าส่วยอีกมากมาย
 หลายตำบล คำที่เรียกตามพงศาวดารว่า “ตั้งกองเกลี้ยกล่อม”
 นั้น ที่จริงก็คือตั้งกองสักเลข กวาดจับตัวมาด้วยกำลังนั่นเอง
 (ไม่มีใครจะยอมรับคำเกลี้ยกล่อมที่ให้ ไปเป็นข้าทาสต้องส่งส่วย
 ฟรี ๆ คอก).

พวกข้าทนายบิบบันนับแต่ไทยเข้าครอบครองมาได้ ๑๓ ปี
 ก็ถึงจุลระเบิด. พ.ศ. ๒๓๓๔ ได้เกิดการลุกขึ้นต่อสู้ของพวกข่า
 ขึ้น. ผู้นำของข่าคือ เชียงแก้ว^๒ ชาวตำบลเขาโอง ผังแม่หน้า
 โขง. เชียงแก้วอาศัยวิชาคุณเชิงพุทธศาสนาสร้างความเลื่อม
 ไสแก่มวลชนชาวข่าแบบเดียวกับพระครูยอดแก้ว โพนเสม็ด,
 ส้องสมผู้คนได้จำนวนมาก ยกเข้าล้อมนครจำปาศักดิ์ มุ่งชิง
 บ้านเมืองของข่าคืนจากลาว. เจ้าไชยกุมารภักษัตริย์ลาวแห่งนคร
 จำปาศักดิ์ตกใจ หนีออกจากเมือง แต่ชราภาพมากถึงขนาดอายุ
 ๘๑ ปีแล้ว จึงทิวงคตลงกลางทาง. พวกข้ายึดนครจำปาศักดิ์
 ได้. แต่ทางไทยไม่สนับสนุนการกอบกู้บ้านเมืองของพวกข่า

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, *ราชอาณาจักรลาว*, ๒๕๐๓, น. ๒๗๘.

๒. *Ibid* pp. 438-39. เชียง เป็นคำภาษาลาว ใช้เรียกผู้บวชเฒ่า
 แล้ว, เมื่อสึกออกมาเรียก เชียง.

ครั้งนี้, กำลังลาวและไทยจากนครราชสีมาจึงร่วมกันบดขยี้การต่อสู้ของข้าลงราบคาบในปีนั้นเอง.

ความพ่ายแพ้ของข้าครั้งนี้ ทำให้ข้าถูกรบกวมนกดขี่หนักยิ่งขึ้น. ใน พ.ศ. ๒๓๔๐ ทางกรุงเทพฯ ซึ่งต้องการช่วยทองคำเร่งรัดให้เจ้าเมืองอัตตะปือซึ่งเป็นเจ้านายลาวออกเที่ยวตักกองสักเลขพวกข้า ได้ข้าไพร่อีก ๔ ตำบล; และเมื่อเจ้าเมืองตายลงใน พ.ศ. ๒๓๕๖ ก็ตั้งเจ้าเมืองใหม่เร่งรัดการสักเลขพวกข้าอีกต่อไป, ได้ข้าอีก ๔ ตำบล.^๑

ขณะเดียวกันพวกท้าวพมลาวและไทยทางภาคอีสาน เช่น พระยานครราชสีมา (ทองอินทร์) ก็ขอยกกองทัพไปตีไพร่ข้าจับตัวพวกเขมรบ้างหรือเข้ามาเป็นไพร่ เป็นข้าทาส, จนเกิดประเพณีไพร่ข้า ขึ้นทางภาคอีสาน,^๒ มีทั้งตีจับมาใช้และนำมาขายเป็นสินค้าเช่นเกี่ยวกับการค้าทาสนี้ไกร.^๓

ความเดือดร้อนลำเค็ญของพวกข้าสั่งสมอยู่ได้ ๒๔ ปี หลังจากการพ่ายแพ้ครั้งแรก พอถึง พ.ศ. ๒๓๕๘ ก็เกิดการลุกฮือ

๑. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๒๗๘-๒๘๐.

๒. บุษช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖, น. ๑๕๕.

๓. จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในจังหวัดสระเกษซึ่งเกิดทันเห็นพวกไพร่ข้าและได้เคยฟังประวัติทำเนียบนจากบรรพบุรุษ.

เป็นพัน ๆ ? ผู้จัดพงศาวดารพยายามปกปิดสาเหตุที่แท้จริงแห่งการลุกฮือขึ้น จึงต้องออกทางเหมาให้พวกข้าโจ้ หลงกลถูกหลอก, เขียนอย่างตูดกบฏวามนุษย์และวิวัฒนาการต่อสู้ของพวกข้าจนเกินไป !)

ภิกษุसारวบรวมพลพรรคได้มากพอเพียงก็จัดเป็นกองทัพ ออกเที่ยวตีหมู่บ้านตำบลน้อยใหญ่ต่าง ๆ เรื่อยลงมา ยกพลลงเรือที่ปากคลองตะปุง เขตเมืองสีทันดร มุ่งเข้าโจมตีเมืองนครจำปาศักดิ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐. เจ้าหมาน้อยผู้ครองนครจำปาศักดิ์ เมื่อรู้ข่าวว่าพวกข้าชาวพื้นเมืองลุกฮือขึ้นต่อสู้ก็ตกใจ มิได้คิดต่อสู้ พาราษฎรกลัวหลบหนีออกจากเมือง. พวกข้ายกเข้าเมืองได้เที่ยวเก็บทรัพย์สมบัติต่าง ๆ เอาไฟเผาบ้านเรือนและวังเจ้านครเสียหายวินาศไป.

ในขณะนั้น เจ้าพระยานครราชสีมา (ทองอินทร์) กำลังยกกองทัพออกไปเที่ยวโจมตีและกวาดต้อนพวกข้าต่าง ๆ ทางลาวใต้ เขตเมืองโขง (สีทันดร) มาเป็นข้าทาสทางอีสาน, เมื่อได้ทราบข่าวการลุกฮือขึ้นต่อสู้ของพวกข้า ก็รีบมีหนังสือแจ้งลงมายังราชสำนักกรุงเทพฯ แล้วตัวเจ้าพระยานครราชสีมา กับพระศรีอัครราช และพระโพธิสารราชแห่งเมืองโขง ก็ยก

กองทัพไล่โจมตีทัพของภิกษุสาแตกพ่ายไป. พระภิกษุสาต้อง
ทิ้งเมืองจำปาศักดิ์ถอยกำลังคนไปตั้งมั่นอยู่ ณ ที่มั่นแห่งใหม่
คือภูปู เขตอัครตะบืออันเป็นถิ่นของชาวข่า.

ทางกรุงเทพฯ ได้ตั้งให้พระยามหาอำมาตย์ (บ่อม) กับ
พระสรลำแดง ออกไปนำทัพจับตัวภิกษุสา แต่ก็จับไม่ได้ จึง
ได้คุมตัวเจ้านครจำปาศักดิ์ (หมาน้อย) ลงมายังกรุงเทพฯ ฐาน
หย่อนสมรรถภาพ และเลยถึงแก่พิราลัยที่กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ.
๒๓๖๒. จากนั้นทางกรุงเทพฯ ก็บัญชาไปยังพระเจ้าอนุรุทธ
แห่งนครเวียงจันทน์ (อนุวงศ์) ให้ยกทัพไปจับตัวภิกษุสาให้
จงได้. เจ้าราชบุตร (โย) โอรสพระเจ้าอนุรุทธยกทัพไปตามตี
และในที่สุดก็จับตัวภิกษุสาส่งตัวลงมายังกรุงเทพฯ ได้ตาม
บัญชา. เพราะความดีความชอบนี้เอง ราชสำนักกรุงเทพฯ จึง
ได้ตั้งให้เจ้าราชบุตร (โย) เป็นเจ้าครองนครจำปาศักดิ์แทนเจ้า
หมาน้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔.^๑

การเคลื่อนไหวต่อสู้ของพวกข่า, ภายใต้การนำของภิกษุสา
วีรชนของชาวข่า, ซึ่งยืนหยัดอยู่ได้นานนับปีก็อวสานลงด้วย
ประการฉะนี้.

๑. บดช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๔๔๒-๔๔.

การเคลื่อนไหวของข้าทางลาวได้ถูกบดขยี้ลงอย่างเหลือ
ละเอียดยุคในครั้งนั้น. ผลของการปราบปรามครั้งนี้ได้ทำให้การ
ต่อสู้ของข้าสลับสลายลงเป็นเวลานานนับเกือบร้อยปี.

นายวิลเฟรด เบอร์เชตต์ (Wilfred Burchett) นักหนังสือ
พิมพ์ชาวอังกฤษ ซึ่งได้เดินทางไปเยือนถิ่นของข้าหรือลาวเทิง
ได้เขียนไว้ว่า :

“ประวัติของพวกลาวเทิงนั้น ทั้งนำมหัสจรรย์จับใจและน่า
เศร้าสลด. พวกลาวเทิงแตกแยกกันออกเป็นเผ่าต่าง ๆ ถึงราวสี่สิบ
เผ่า, ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามป่าเขาทางลาวใต้และในที่ราบสูงที่เรียก
ว่า ที่ราบสูงบริเวณ (Bolevens Plateau). ในสมัยหนึ่งนั้น ข้า
เผ่าเดียวเคยมีจำนวนคนถึง ๓๐๐,๐๐๐ คน, แต่ได้ถูกลดจำนวนลง
จนเหลือเพียงไม่กี่พันเพราะการสังหารหมู่ของพวกคนไทย. นินาย
เก่า ๆ ของลาวเทิงยังมีเล่ารำลึกถึงทุ่งนาที่หนองไปด้วยเลือด, แม่น้ำ
ลำธารอดีตอันและหุบเขากองทัพมหันไปด้วยทรากศพ. พวกที่รอด
พ้นการสังหารหมู่มาได้ก็ถูกพวกคนไทยกวาดต้อนไปเป็นข้าทาสหรือ
ขายให้แก่ลาวลุ่มเพื่อใช้เป็นทาส. นี่แหละคือที่มาแห่งนามของเขา
ที่เรียกว่า ข้า”^๑

๑. Burchett, *Mekong Upstream*, Berlin. 1959, p. 207.

การต่อสู้ของข้าทางลาวได้สลับสลายไปใน พ.ศ. ๒๓๖๒, แต่เชื้อไฟแห่งการต่อสู้ยังคงอยู่ ในคราวนี้ไปปะทุขึ้นทางลาวเหนือใน ๕๐ ปีต่อมา คือใน พ.ศ. ๒๔๑๗.

การต่อสู้ครั้งนั้นเป็นการต่อสู้ของพวกข้าเงะ (ข้าเงะเป็นชื่อรวมที่ลาวใช้เรียกข้าหลายพวก เช่นข้าซัด, ข้าฮอก, ข้าเม็ก, ข้าหมุ ฯลฯ) ซึ่งอยู่ในแขวงหัวพัน (ข้าเหนือ).

การต่อสู้ครั้งนั้น พวกข้าอาศัยจังหวะที่พวกหยอกเข้ามารุก รานดินแดนหลวงพระบางและหัวพันห้าทั้งหก จนทางราชสำนักกรุงเทพฯ ต้องส่งกองทัพภายใต้การบัญชาของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีขึ้นไปปราบหัวเมืองใหญ่.

บรรดาข้าเหล่าที่ลุกขึ้นต่อสู้ “เป็นข้าทาสของชาวเมืองหลวงพระบางมาแต่เดิม”^๑ “ชาวเมืองหลวงพระบางเคยใช้สอยให้ส่งส่วยข้าวและพืชไร่เป็นประเพณีมาแต่โบราณ”^๒ “ได้มีชาวข่าลาคนผู้หนึ่งเห็นว่าชนชาติข้าต้องตกเป็นข้าทาสใช้สอยของชาวลาวมานาน คิดที่จะรวบรวมพวกข้าตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่พวกลาวต่อไป”^๓

๑. บุนช่วย ศรีสวัสดิ์, ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓, น. ๑๖๐.

๒. เดิมเดียวกัน, น. ๑๕๘.

๓. เดิมเดียวกัน, น. ๑๖๐.

วิธีการต่อสู้ของผู้นำชาวนักกุงใช้วิธีเดียวกับผู้นำโบราณทั่วไป คือประกาศตัวเป็นธรรมิกราช (ผู้ยังธรรมแก่สังคม) ชาวน่าที่ถูกกดขี่และมองหาหลักชัยมานานก็พากันเข้าร่วมเป็นสมัครพรรคพวกด้วยเป็นอันมาก แล้วสถาปนาผู้นำขบวนการขึ้นขึ้นเป็นพญาพระ มีหัวหน้ารองลงมาเป็นพญาหว่าน, พญาโคตมะ, พญาราชา ฯลฯ ใช้หน้าไม้อาบยงน่องเป็นอาวุธสำคัญ แยกกำลังกันออกโจมตีพวกลาวและผู้ไทในแขวงหัวพัน. พวกลาวและผู้ไทตามบ้านเมืองต่างๆ สู้ไม่ได้ ล้มตายลงมาก แต่มาภายหลังเกิดมีชาวยุทธชนคนหนึ่ง เอาความลับเรื่องแก้พิษยงน่องมาบอกแก่ลาวและผู้ไท คือให้ใช้ปูนดำพอกตุตพิษก็จะแก้ได้ไม่ตาย. อาวุธของชาวจีนไม่ศักดิ์สิทธิ์เช่นตอนแรก และถูกตอบโต้ถอยหนีเข้าป่าดงไป.

แต่อีก ๕ ปีต่อมา, พ.ศ. ๒๔๒๒, ก็เกิดการลุกฮือชนต่อสู้ของพวกชาวยุทธ, คือพวกชาวนในเมืองหมัดเขตสิบสองจุไท เมื่อลุกขึ้นแข็งข้อแล้วก็ยกกองทัพข้ามารบชิงเมืองจำไต (ไตชาเหนือ) แต่พ่ายแพ้กลับไป.

พอปีรุ่งขึ้น, พ.ศ. ๒๔๒๓, พวกชาวมืองเป็นซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองจำเหนือก่อการแข็งข้อขึ้น พวกกรม

การเมืองชำได้ยกกองทัพออกไปปราบหลายครั้งก็พ่ายแพ้ชำทุก
 ครั้ง พวกชำจึงยกกองทัพของตนมาตั้งเตรียมบุกอยู่ ณ หินคือ.
 ในขณะที่เดียวกันนั้นเองพวกชำม้อยในเขตฉนวนก็เข้ายึดเชียงใหม่
 ในเขตเมืองชยุเหนือเมืองชำได้ แล้วรวบรวมกำลังเข้าโจมตี
 เมืองชำได้ ยึดเมืองได้. พวกเจ้าเมืองชำได้ต้องหลบหนีเข้าไป
 พังฉนวน ขอกำลังฉนวนกลับมาปราบปราม จึงโจมตีชำขับไล่
 พวกชำถอยลงไปทางใต้สู่เขตเมืองพวน (เชียงใหม่).^๑

นอกจากนั้น ยังมีพวกชำม้อยในแขวงหัวพันซึ่งอยู่ติดเขต
 แคนเวียตนามเหนือ ได้เข้าร่วมเป็นกำลังสำคัญของพวกห่อที่
 ยกเข้ามารุกรานแขวงหัวพันและหลวงพระบางในครั้งนั้น. จุด
 ประสงค์ของพวกชำก็เพื่ออาศัยกำลังของห่อช่วยปลดแอกความ
 เป็น ข้า (ชำ) ของตนเอง. แต่ในที่สุดการต่อสู้ของพวกชำ
 ก็ถูกกองทัพไทยปราบราบคาบลงพร้อมกับการพ่ายแพ้ของ
 พวกห่อ.

แต่ถึงจะถูกปราบปรามอย่างไร พวกชำก็ยังรักอิสระ หลบ
 หนีการเกณฑ์แรงเก็บส่วยเข้าไปตั้งส้องกันอยู่ตามป่าเขา ชัดขึ้น
 และต่อสู้อยู่ประปรายเสมอ โดยเฉพาะทางแขวงอัตตะปือ (ลาว

เล่มเดียวกัน, น. ๑๖๑-๖๒.

ได้สุด) ซึ่งเคยถูกบดขยี้ย่ำอย่างนองเลือดมาแล้วนั้น ก็ยังคงสืบทอดประเพณีการต่อสู้ของบรรพบุรุษอยู่ต่อไป. ในประวัติของแขวงอัตตะบือนั้น ปรากฏว่าทางรัฐบาลสยามพยายามนำข้าหลวงกองแผนทีออกสำรวจดินแดน แต่ก็ไม่อาจทำได้สำเร็จ ต้องประสบอุปสรรคจากการต่อสู้ของข้ามากมาย^๕ ทั้งนี้ก็เพราะพวกข้าเข็ดขยาดต่อการไล่ล่าจับตีเอาตัวไปเป็นทาสหรือขายเป็นสินค้า. ขณะนั้นอิทธิพลของฝรั่งเศสเริ่มแผ่เข้ามาในอินโดจีนแล้ว เขมรหลุดมือไทยไปเป็นของฝรั่งเศสแล้วใน พ.ศ. ๒๔๑๕. รัฐบาลไทยเผชิญปัญหาที่จะต้องรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นและสำรวจดินแดนให้แน่ชัดเพื่อรับมือกับการอ้างสิทธิครอบครองของลัทธิล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสที่กลืนเวียตนามและอ้างอำนาจครอบครองดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นของเวียตนาม. การขัดขืนต่อสู้ของพวกข้าจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงการไว้อำนาจของรัฐบาลสยามเหนือดินแดนเหล่านั้น. เพื่อแก้ไขปัญหานี้ทางรัฐบาลกรุงเทพ ฯ จึงต้องมีท้าวตราพระราชสีห์ (มหาศไทย) มาถึงพระราชวงค์ (กึ่ง) เจ้าเมืองสรวันและหัวเมืองลาวปลายพระราชอาณาเขต ห้ามมิให้ผู้ว่าราชการเมือง ท้าว เพี้ย

๑. เล่มเดียวกัน, น. ๒๘๓.

กรมการ ราษฎร ไปที่ข้าจับข้ามาเป็นทาสใช้งานและซื้อขายกัน. ทั้งนี้เพื่อจะยุติการเคียดแค้น หวาดภัย และการต่อสู้ของพวกข้าเสีย. แต่คำสั่งนี้ห้ามมีผลจริงจังอะไรไม่ พวกผู้ดีและคหบดีที่มีไร่นาทางภาคอีสานของไทยที่อยู่ลึก ๆ เข้ามาแม้ถึงจังหวัดศรีสะเกษ ก็ยังคงคุมกำลังไปจับข้ามาเป็นทาสอยู่เรื่อย ๆ บ้านหนึ่งมีข้าเป็นทาสมากบ้างน้อยบ้าง ถึง ๔๐ - ๕๐ คนก็มี, และเป็นเช่นนี้เรื่อยอีกนาน.๑ ด้วยเหตุนี้การต่อสู้ของพวกข้าจึงยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ตราบจนกระทั่งดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗. พวกข้าก็ต้องทำการต่อสู้กับฝรั่งเศสและชนชั้นปกครองลาวที่ร่วมมือกับฝรั่งเศสอย่างทรหดอีกต่อไป.

เผชิญหน้ากับลัทธิดำเมืองขบ

เราจะไม่สามารถเข้าใจการต่อสู้อันกล้าหาญ, ทรหด และยี่ดื้อของชนชาติลาวเทิงหรือข่าได้เลย ถ้าไม่ศึกษาสภาพชีวิตโดยทั่วไปของเขาเสียก่อน.

ชนชาติลาวเทิงหรือข่าในลาวเหนือ อาศัยอยู่ตามเชิงเขา

๑. จากคำบอกเล่าของผู้มีอายุในจังหวัดศรีสะเกษ

บนยอดเขาเป็นที่อยู่ของแม่วและเย้า. แต่ทางลาวใต้ซึ่งไม่มีแม่วและเย้าผู้เป็นราชาแห่งยอดเขา พวกช่าก็อยู่บนยอดเขาด้วยเช่นกัน. ระบบการผลิตของเขาคือระบบที่เรียกว่า *เฮ็ดไฮ้* (ทำข้าวไร่) ดังได้เคยอธิบายถึงระบบนี้ไว้แล้วในภาค ๑ บทที่ ๑๕.

การจัดตั้งทางสังคมของช่า มีรูปจัดตั้งเป็นเผ่า แต่ละเผ่ามีหัวหน้าที่เลือกตั้งกันขึ้น, ซึ่งก็คือเจ้าหรือกษัตริย์ของเขานั้นเอง, แต่เจ้าหรือกษัตริย์ของเขาไม่มีอภิสิทธิ์มากมายจนเป็นเทวะอวตารลงมาเสวยเมือง. ประมุขของชาวช่าได้รับอภิสิทธิ์บางประการ แต่ก็มีภาระรับผิดชอบต่อชนในเผ่า หรือต่อสังคมอย่างเหมาะสมกับอภิสิทธิ์. ในบริเวณลาวใต้อันเป็นฐานที่มั่นสำคัญของลาวเทิงในการต่อสู้กับนักล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศส ประมุขของเผ่าเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพาะปลูกและป่าไม้ทั้งหมดภายในขอบเขตของหมู่บ้าน. เฉพาะบ้านนั้น มีการเจรจา กำหนดเขตกันระหว่างประมุขต่างๆ หรือหัวหน้าหมู่บ้านต่างๆ ว่าใครหรือเขตของหมู่บ้านใดมีสิทธิครอบครองถึงที่ใด. ส่วนที่ดินเพาะปลูกนั้น จัดสรรแบ่งปันกันในหมู่สมาชิกของเผ่าตามกำลังผลิตหรือความต้องการของครอบครัว แต่โดยปรกติแล้วที่ดินตามเชิงเขามีมากพอให้เลือกทำไร่ได้อย่างเสรีโดยไม่ต้อง

แบ่งปันกำหนดขนาดกัน และเมื่อดินจืดก็ย้ายหมู่บ้านใหม่
 เลือกที่ทำไร่ใหม่ กรรมสิทธิ์ที่ดินจึงมิได้เกิดขึ้นจริงจิงอะไร.
 ทัวประมุขของเผ่าก็เลือกที่ดินในขนาดไล่เรี่ยกับสมาชิกในเผ่า
 แต่มีอภิสิทธิ์คือ สมาชิกในเผ่ามีหน้าที่ต้องช่วยกันเผาไร่และ
 ทำการเพาะปลูกเก็บเกี่ยวให้. ถ้าที่ดินในบริเวณหมู่บ้านมีเหลือ
 เพื่อ ก็อาจให้หมู่บ้านข้างเคียงเข้ามาอาศัยทำกิน โดยต้องจ่าย
 ค่าตอบแทนเป็นพืชผลที่ผลิตได้ (ส่วย), ประมุขของเผ่าเป็น
 ผู้รับประโยชน์นั้น. ประมุขมีภรรยาหลายคน โดยการส่งขอ
 เสียสปีให้แก่พ่อแม่ของหญิงตามอัตราประเพณีหรือสฤตแท้แต่จะ
 ตกลงกัน.

หน้าที่รับผิดชอบของประมุขที่ต้องมีแก่สังคมเผ่าชนก็คือ
 เป็นผู้แทนเจรจาปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ระหว่างเผ่า เป็นต้น
 ว่าเรื่องที่ทำกินซึ่งเป็นปัญหาสำคัญและเกิดขึ้นบ่อยที่สุด ปัญหา
 ร่องลงมาก็คือปัญหาการลักพา ซึ่งตามทำเนียมของชานนั้น
 ชายหนุ่มจะรวบรวมสมัครพรรคพวกไปช่วยกันฉุดคร่าหัลักพา
 หญิงที่ตนชอบในหมู่บ้านอื่นมาเป็นภรรยา ถ้าทางฝ่ายหญิงชอบ
 พอยอยู่แล้วก็ฉุดเป็นพิธี เมื่อพามาถึงหมู่บ้านของผู้ชายได้ ก็
 เป็นที่ทยอมรับกันทุกฝ่าย พ่อแม่ก็ตกลงกันโดยฝ่ายชายจะต้อง

เสียสินสอดเป็นควายหรือเหล้าๆ แต่ถ้าหากการจุกตูกสกักกัน เพราะความไม่เต็มใจของฝ่ายหญิง ติดตามมาเอาตัวคืน หรือ อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ต้องเปิดการเจรจากันระหว่างประมุขเผ่า ถ้าการเจรจาดกกลงกันไม่ได้, ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ทำกินหรือเรื่อง ลักพา, ก็หมายถึงสงครามระหว่างเผ่า. ประมุขจะต้องออกนำ หน้าในการปะทะด้วยกำลังทุกครั้ง เป็นผู้วางยุทธศาสตร์-ยุทธวิธี และนำการปฏิบัติด้วยตนเอง (มิใช่ นั่งสั่งการอยู่ในที่ ปลอดภัยหรือในวัง). ถ้าการปะทะนั้นมีชัยชนะ ประมุขเป็นผู้ถือสิทธิ์ในทรัพย์สินเชลยทั้งหมดที่ยึดได้

นี่คือชีวิตทางสังคมของชนชาติข่า ซึ่งเป็นอยู่ในปัจจุบัน และก็เชื่อว่าได้คงเป็นเช่นนี้มานับพัน ๆ ปีแล้ว ไม่มีอะไร เปลี่ยนแปลงพัฒนาห่างจากสภาพดึกดำบรรพ์เท่าใดนัก.

ชีวิตของข่าที่อยู่กันตามธรรมชาติ มีพันธะต่อกันตามระบบ เผ่าหรือโคตร เมื่อต้องมาเผชิญหน้าเข้ากับระบบเจ้านายศักดินา ของลาว จึงเป็นการประสมภพร้ายอันใหม่หลวง.

ระบบปกครองของลาวแบ่งเขตปกครองออกเป็น เมือง กอง ตาแสง และบ้าน มีเจ้าเมือง นายกอง ตาแสง และ นายบ้าน เป็นผู้รักษามลประโยชน์ของราชสำนักหลวงพระบาง,

เวียงจันทน์ และนครจำปาศักดิ์ (ลาวยุคก่อนแบ่งเป็นสามอาณาจักร, เพิ่งมารวมกันเป็นอาณาจักรเดียวภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒).

ตาแสง เป็นตำแหน่งที่ลือชื่อที่สุดในทางโศกเหี้ยม และเป็นคำที่มักใช้เรียกแทนระบบการปกครองนึ่งระบบที่เดียว คือเรียกว่า ระบบตาแสง.

ตำแหน่งตาแสงเทียบเท่านายตำบล. ใต้ตาแสงลงมาเป็นตำแหน่ง เพี้ย ต่ำลงมาอีกก็เป็น ขุนสี และ ขุนแปด (เรียกตามอำนาจปกครองในจำนวนหมู่บ้าน).

ตาแสงมีหน้าที่คุมบัญชีคน และเกณฑ์แรงงานแบบเลิกไพร่ส่งไปทำงานให้แก่รัฐบาลกลาง, สุกแต่จะใช้, ปีละสิบสี่วัน. นอกจากงานหลวงแล้ว พวกเขายังต้องทำงานเกณฑ์ของพวกเขาเจ้านายลาวท้องถิ่น. ที่ดินของตาแสงจะต้องได้รับการเผา ปร่าบ ไถ คราด เพาะปลูก และเก็บเกี่ยวก่อนของพวกเขาฆ่าพวกไพร่. ตาแสงมีอำนาจเรียกตัวเข้ามาใช้งานได้ทุกขณะและนานเท่าใดก็ได้ โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนหรือแม่อาหาร (ซึ่งก็คือระบบไพร่เลิกของไทยนั่นเอง) ฯลฯ พวกท้าวขุนและนายบ้านก็เป็นเครื่องมือของตาแสงอีกทอดหนึ่ง และมีส่วนรับผลประโยชน์

อภิสิทธิ์ต่างๆ เช่นเดียวกับด้วย. นอกไปจากนั้นข้ายังถูกบังคับให้ส่งส่วยเป็นรายปี ซึ่งจะรวบรวมส่งราชสำนักลาวหรือกรุงเทพฯ. ทั้งเคยกล่าวมาแล้วในบทก่อนๆ ว่าส่วยสำคัญคือทองคำ (ในลาวใต้), ต้องเสียภาษีข้าว, พืชไร่, ผ้าฝ้ายที่ทอเอง, สัตว์ที่ล่าได้, เหล้าที่ทำกันเอง ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เก็บเป็นสิ่งของเพราะไม่ค่อยใช้เงินกัน. ข้าต้องถูกเกณฑ์ทั้งแรง เก็บทั้งส่วย โดยที่ข้าไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆ เลย ไม่ว่าจะป็นค่าจ้าง หรือบริการสาธารณะ เช่น ถนน โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ไม่เคยมี! ข้าจึงไม่สามารถเข้าใจได้ว่าทำไมตนจึงต้องถูกกดขี่และรีดเอาถ่ายเดียว, เป็นการกดหัวเก็บส่วยและบังคับแรงงานเอาเปล่าๆ โดยแท้จริง! กระนั้นยังไม่เพียงพอ, ยังถูกกองทัพของท้าวพมลาวและไทยเที่ยวไล่ตีกวาดต้อนเอาไปเป็นทาส หรือซื้อขายกันสำหรับใช้เป็นกำลังผลิตเหมือนสัตว์เลี้ยง. ฐานะทางสังคมก็ถูกเหยียดหยามดูถูก. แม้ในทุกวันนี้ หลายแห่งที่เดียวในลาวที่ข้ายังต้องเข้าบ้านลาวทางประตูหลัง จะเข้าทางประตูหน้าไม่ได้ และถ้าหากอาศัยข้าวที่บ้านนั้นกิน ก็ต้องกินกันสำหรับหลังจากลาวกินเหลือแล้ว!

เมื่อสภาพชีวิตดั้งเดิมที่ไม่มีการเกณฑ์แรง, ไม่มีการเก็บ
 ส่วย, ไม่มีการบังคับจับกุมตัวเอาไปเป็นข้าทาส, ต้องมาเผชิญ
 เข้ากับภัยอันตรายที่พินาสจับหายทั้งเผ่า เผ่าแล้วเผ่าเล่า เช่นนี้
 ข้าจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจะต่อสู้.

แต่ครั้นเมื่อพวกนักล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสแผ่อำนาจเข้ามา,
 สถานการณ์ยิ่งเลวลงหลายเท่าตัว. ฝรั่งเศสทั้งพวกเจ้าเมือง, นาย
 กอง, ตาแสง, นายบ้าน และท้าวขุนต่างๆ ขึ้นใหม่, เลือกเอา
 แต่คนลาวที่ขายชาติ ยินดีรับใช้ฝรั่งเศสเพื่ออภิสิทธิ์ส่วนตัวที่
 ตนจะได้รับ. พวกเจ้านายข้าราชการลาวที่ขายชาติเหล่านั้นจึงเป็น
 เครื่องมือของฝรั่งเศสในการกดขี่คนลาวทุกคน ไม่ว่าจะเป็
 นลาวลุ่ม, ลาวสูง, หรือลาวเทิง. ระบบการปกครองแบบศักดินา
 แต่เดิมของลาวจึงได้กลายเป็นระบบศักดินานายหน้า—คือศักดินา
 ที่เป็นนายหน้าตัวแทนของนักล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศส. ตำแหน่ง
 นายบ้านหรือหัวหน้าชุมชนซึ่งเคยเป็นตำแหน่งที่ประชาชนลง
 คะแนนเสียงเลือกตั้งมาแต่เดิม และแม้จะเป็นเครื่องมือของเจ้า
 ขุนมูลนายลาว—ไทย แต่ก็ยังมีลักษณะเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์
 ของลาวอยู่บ้างนั้น เป็นอันเปลี่ยนไปเป็นตำแหน่งสมุนของ
 ฝรั่งเศส. ฝรั่งเศสให้อภิสิทธิ์แก่ตาแสงเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เช่น

มีสิทธิครอบครองที่ดินทำไร่ทำนาเป็นสามเท่าของสามัญชน, มีสิทธิเกณฑ์แรงงานพวกเข้ามาทำไร่ไถนาให้ตนตามความต้องการได้ทุกขณะ, งานของพวกตากแสง, นายบ้าน ฯลฯ เป็นงานที่จะต้องทำก่อน พวกเข้าต้องทำงานของตนทันทีที่ถูกเรียกตัว. พวกตากแสงนายบ้านชายชาติยิ่งนับวันใช้อำนาจบาทใหญ่มากขึ้น เพราะมีกองทัพสมัยใหม่ของฝรั่งเศสหนุนหลัง. พวกท้าวขุนทั้งปวงที่เร่งรีตรัดส่วยอย่างย่ำใจ และโดยมากก็รีดเอามากกว่าอัตราปกติเพื่อตนจะได้เศษเลยแบ่งปันกันเป็นชั้นๆ. ใช้อำนาจบาทใหญ่เรียกเอาหญิงไปเป็นนางบำเรอ, ออกเงินกู้เรียกดอกเบี้ยแรง, บังคับเก็บส่วยแก่ผู้ทำอะไรไม่ได้ผลพอเพียงยังชีพ ทำให้ชาวไร่ต้องขายเครื่องมือผลิตหรือสัตว์เลี้ยงมาเป็นค่าส่วย. ที่ร้ายแรงที่สุดก็คือการเกณฑ์แรงงานฟรี (corvée) เอาตัวเข้าไปทำงานให้แก่ราชการฝรั่งเศส เป็นต้นว่าเป็นลูกหาบ กุสึแบก หามสัมภาระในการเดินทางของเจ้านายทั้งลาวและฝรั่ง. การเกณฑ์แรงงานนี้ไม่มีกำหนดแน่นอนว่าเมื่อใด แต่เฉลี่ยแล้วปีหนึ่งถูกเกณฑ์สามครั้ง ครั้งละราว ๑๕ วัน (ยังเบากว่าไพร่หลวงเมืองไทย). เมื่อทางการส่งนายบ้านหรือท้าวขุนมาเรียกตัว ผู้ถูกเรียกก็จะต้องทำงาน เตรียมเสื้อผ้าและเสบียงกรังไปกินเอง

และออกเดินทางตามกำหนดเรียกทันที เจ้านายลาวและฝรั่งเศส
 ม้า พวกข้าแบกหามหรือหาบคอนสัมภาระเดินเท้าตามหลัง
 ทุ่ง ๆ ที่ข้าเป็นนักเดินเท้าชั้นเขาสูงห้วย ก็ยังต้องหมุดแรงและ
 ล้มตายกลางทางไม่ขาด เพราะต้องเดินตามกำลังความสามารถ
 ของม้า. พวกเจ้านายลาวและฝรั่งเศสจะมีองครักษ์ถือปืนตามคุ้มกัน
 ไปด้วย ข้าเดินหน้า ปืนจ่ออยู่ข้างหลัง เมื่อถึงตำบลที่ว่าการ
 หนึ่ง ก็เปลี่ยนองครักษ์ใหม่ครั้งหนึ่ง ทำหน้าที่พิทักษ์รักษา
 เจ้านายลาวและฝรั่งเศสอย่างเข้มแข็ง. เมื่อถึงแม่น้ำลำธาร เจ้านาย
 ข้ามด้วยม้า พวกกุสิดเกณฑ์ต้องลุยข้ามหรือว่ายน้ำข้าม น้ำที่เชี่ยว
 กรากพัดล้มบาดเจ็บหรือตาย หรือจมน้ำหายไป หรือเป็นไข้
 ตายอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมดา. งานเกณฑ์แรง
 นี้แหละที่ขยายตวาดกล้วกันเสียยิ่งกว่าการรีดส่วยสาอากรหรือ
 รีดไถหมู-ไก่-วัว ฯลฯ ไปฆ่ากินเลี้ยงฉลองกันฟรี ๆ.

นี่คือชีวิตของข้าภายใต้ระบบกึ่งศักดินาถิ่นเมืองขึ้น. เขา
 ไม่มีทางอื่นที่จะให้เลือก . . . จะทำงานเป็นข้าทาสตาย หรือ
 จะต่อสู้จนตัวตาย? การตัดสินใจเลือกทางที่สองยังมีหวังว่า
 จะรอดอยู่เป็นคนได้. ฉะนั้นข้าจึงสู้ มิใช่สู้เพื่อชาติหรือเพื่อ
 เอกราช เพราะในยุคที่ลาวยังแยกเป็นสองอาณาจักรศักดินา คือ

หลวงพระบาง. เวียงจันทน์ และนครจำปาศักดิ์ และชายังมีรูปแบบสังคมแบบเผ่าชน ชาวชายังหาที่มีความสำนึกเรื่องเอกภาพของชาติ-ประเทศ-เอกราชไม่ เขามีความสำนึกอย่างเดียวกันคือต่อสู้กับระบบเก็บส่วยและเกณฑ์แรงงาน, ต่อสู้เพื่อที่จะได้มีสิทธิอยู่อย่างคน! . . . ต่อสู้ทั้งนั้น ไม่ว่าผู้ที่นำระบบนี้มาใช้จะเป็นไทย หรือลาว หรือฝรั่งเศส! และต่อสู้ด้วยอาวุธที่ติดที่สุดก็คือ หน้าไม้อาบยางนอง หรือปืนล่าสัตว์สองสามกระบอก!

การต่อสู้ของชาปะทุขึ้นเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่บริเวณลาวใต้ในแขวงสรวันและอัตตะปือ อันเป็นดินใหม่ของชาติที่เคยตั้งกองทัพต่อสู้กับลาวและไทยมาแล้วในอดีต. การต่อสู้ครั้งนี้ยืนหยัดอยู่ได้นานถึง ๒๗ ปี, และเริ่มต้นการต่อสู้ขึ้นด้วยการไม่ยอมเสียภาษี, พัฒนามาเป็นการกุ่มกำลั้กันต่อสู้กับพวกพนักงานเก็บภาษีกับทหารองครักษ์ และเป็นการตั้งทีมปะทะกับกองทัพใหม่ของฝรั่งเศสในที่สุด.

การต่อสู้เริ่มขึ้นในชนชาติลาวเทิงหรือชาเผ่าละเวและอาลัก ณ ที่ราบสูงบริเวณ (the Plateau of Bolevens) ก่อน. ผู้นำการต่อสู้คือ องค์แก้ว ประมุขของชาละเว ซึ่งเป็นเผ่าที่ใหญ่ที่สุดในลาวใต้. อาวุธของชาละเวคือหน้าไม้, ปืนคาบศิลา,

๑. ช้อละแวน สงสัยว่าอาจจะเป็นการกล่าวถึงเดียวกับ ลัว, ลเวอ, ลว้อ ฯลฯ

กับดัก และขวากอาบยาพิษอย่างเดียวกับที่ใช้ดักเสือ. อาวุธ
ของฝรั่งเศสคือ ปืนยาว, ปืนกล, และปืนใหญ่ภูเขา.

องค์แก้วดำเนินการต่อสู้ด้วยวิธีจัดตั้งและวางแผนยุทธวิธี
ใหม่ๆ อย่างรอบคอบเสมอ. ทหารของฝรั่งเศสต้องพ่ายแพ้
ครั้งแล้วครั้งเล่า. ทูกองที่ส่งมาต้องถูกขยี้จนแหลกลาญ ทิ้งศพ
ที่ถูกหน้าไม้อาบยางนองไว้กลาดเกลื่อน. หน้าไม้อาบยางนอง
นั้นเป็นอาวุธที่วิเศษมากสำหรับสมรภูมิป่าลึก เพราะมันไม่
ส่งเสียงดังบอกศัตรูว่ามันมาจากที่ไหน และเพียงถูกอย่างสกด
ถลอกเท่านั้น พืชหน่องก็จะทำงานทันที และตายอย่างซงัดใน
เวลาไม่กี่นาทีให้หลัง. ฝรั่งเศสจึงตกเป็นฝ่ายเดินเข้าไปให้ยิง
ทั้งๆ ที่มีอาวุธดีกว่า และก็มีอาวุธไว้มากยิ่ง เป็นการส่งกำลัง
อาวุธให้แก่องค์แก้วไปในตัว.

เมื่อปราบด้วยกำลังไม่สำเร็จ ฝรั่งเศสก็หันไปใช้วิธีบีบรัด
ทางเศรษฐกิจแก่บริเวณที่มั่นขององค์แก้ว แต่ก็ไม่เป็นผล
สำเร็จเพราะฝ่ายลาวเทิงขององค์แก้วเป็นเจ้าของดิน ชำนาญ
ภูมิประเทศกว่า และก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามธรรมชาติ
ง่ายๆ อยู่แล้ว. ในที่สุดฝรั่งเศสก็เปลี่ยนวิธีเอาชนะใหม่โดยคิด
ต่อมายังองค์แก้วขอเปิดการเจรจาสันติภาพบนพื้นฐานที่จะ

กำหนดการยกเว้นเก็บภาษีจากดาวเทิงแต่ละเว.

องค์แก้วนัดต้อนรับการเจรจาตกลงกันโดยสันติ. ได้มีการประชุมเตรียมการเจรจาระหว่างฝ่ายองค์แก้วนับเจ้านายดาวฝ่ายใต้ทนายชาติชายวิวัฒนาให้ฝรั่งเศส, และกำหนดวันนัดพบ, สถานที่ และเงื่อนไขการพบกันขึ้น. องค์แก้วนจะต้องพบกับนายฟองด์แลร์ (Fendler) ข้าราชการฝรั่งเศสตัวต่อตัว โดยแต่ละฝ่ายมีผู้คุ้มกันของตน เมื่อทั้งสองได้ค้นตัวกันและกันจนแน่ใจว่าไม่มีอาวุธแล้ว ก็ให้ผู้คุ้มกันทยอยห่างออกไปในระยะที่กำหนดแล้วลงมือเจรจากัน. องค์แก้วนมีความซื่อสัตย์ตามธรรมชาติของข้า จึงรับหลักการและไปพบตามนัดโดยไม่เฉลียวใจว่าตกลงลุ่มพรางล่อลวงของฝรั่งเศสกับเจ้านายดาว. ตามธรรมเนียมของข้านั้น ถือว่าศรัทธาเป็นของสูง ไม่ต้องต้องของกันและกัน, นายฟองด์แลร์เข้าใจจุดอ่อนนี้. เมื่อพบกันและกันตามเงื่อนไขแล้ว พอผู้คุ้มกันทยอยห่างออกไปลับตา นายฟองด์แลร์ก็ถอดหมวกหยิบปืนที่ซ่อนไว้ในนั้นยิงองค์แก้วนตายคาที่!

แต่การละเมิดข้อตกลงด้วยเล่ห์กระเท่เลวทรามนี้ก็หาช่วยฝรั่งเศสให้ปราบปรามการต่อสู้ของข้าลงได้ไม่. ผู้นำใหม่ของ

ลาวทั้งเผ่าละแวกได้เข้ารับช่วงการต่อสู้ ทำการนำการต่อสู้ต่อไป โดยไม่หยุดพักขาดตอน.

ผู้นำใหม่คนคือ กมมะดำ.

เมื่อฝรั่งเศสเข้ารุกรานลาวนั้น กมมะดำเพิ่งมีอายุได้สิบสามปี. แต่มีเลือดคนก็สู้รอนระอุมาแต่ยังเล็ก แสดงความเกลียดชังฝรั่งเศสอย่างเปิดเผยอยู่เสมอ จนในที่สุดก็ถูกฝรั่งเศสจับไปขังคุกที่นครจำปาศักดิ์ที่เมืองใหม่ แขวงอัตตะปือ. การติดคุกเป็นประโยชน์ต่อกมมะดำตรงที่ทำให้เขามีโอกาสเรียนหนังสือจนสามารถอ่านและเขียนภาษาลาวได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อไปข้างหน้า. พอพ้นโทษออกจากคุก ก็พอดีกับเป็นเวลาที่ต้องแก้แค้นเพื่อนของเขาเริ่มการต่อสู้ต่อต้านฝรั่งเศส. กมมะดำตรงถึงจากคุกเมืองใหม่ ไปยังกองบัญชาการขององค์แก้ว เข้าร่วมในการต่อสู้ทันที จนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงสูงคนหนึ่งในระยะเวลาอันรวดเร็ว และในไม่ช้านั่นเอง ชาวข่าจากหมู่บ้านของกมมะดำก็ย้ายเข้ามาพร้อมกับบริเวณกองบัญชาการ และเข้าร่วมการต่อสู้ด้วยทุกคน. เมื่อองค์แก้วสิ้นชีพไปแล้ว กมมะดำก็ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้นำของขบวนการต่อมา.

ทางฝรั่งเศสนั้นเข้าใจว่าถ้าสังหารองค์แก้วได้แล้ว การต่อสู้

ของลาวเทิงก็จะสลายตัวหรืออย่างน้อยก็จะระส่ำระสายตามที่มีัก
เป็นแก่การรบของชนเผ่าล่าหลังซึ่งสูญเสียชีวิตหน้า, จึงได้ทุ่ม
กำลังเข้าตามกวาดล้างด้วยความมั่นใจในทันทีทันใด แต่กมมะ
คำจัดตั้งกองโจรคักซุ่มตีทันทั่วก็ พวกฝรั่งเศสถูกบดขยี้หนี
กระเจิงไปสิ้น. ชาวชัยชนะครั้งหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ แพร่สพัดไป
ทุกหมู่บ้าน ทุกเผ่า และเลื่องลือไปจนถึงแขวงอื่น ๆ. ชนชาติ
ลาวเทิงในบริเวณ ไกลเคียงอพยพหมู่บ้านเข้ามาร่วมต่อสู้ใน
ฐานที่มั่นของกมมะคำมากมายหลายหมู่บ้าน. พวกที่อยู่ไกลทั้ง
ทางภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ต่างส่งผู้แทนรอนแรมมา
สังเกตการณ์และขอมีส่วนร่วมในการต่อสู้. จำนวนลาวเทิงที่
ตื่นตัวขึ้นหลังจากการสังหารองค์แก้ว มีมากมายเสียจนฝรั่งเศส
ไม่สามารถจะยับยั้งได้. บางครั้งพวกฝรั่งเศสก็เที่ยวจับพวก
ลาวเทิงมาถามว่าจะไปไหน ถ้าตอบว่าจะไปหากมมะคำก็ถูกยิง
ตายคาที่ทันที.

กมมะคำเริ่มขยายงานจัดตั้งออกไปยังข้าหรือลาวเทิงเผ่า
ต่าง ๆ จากยอดเขาหนึ่งไปยังอีกยอดเขาหนึ่ง และไม่หยุดยั้งอยู่
เพียงในที่ราบสูงบริเวณเท่านั้น หากขยายการติดต่อออกไปยัง
แขวงสารวันและอัตตะปือด้วย. การติดต่อทำไปด้วยความยาก

ลำบากและทรหด เพราะทำงานด้วยการเดินฝ่าป่าเขาไปด้วย
เท้า, ซ้ำแต่ก็มีมันคง. ช่วยการต่อสู้ขยายกว้างออกไป ทำให้
กมมะคำสามารถย้ายฐานที่มั่นได้เสมอตามความจำเป็น ไม่ต้อง
ตั้งรับในที่แห่งเดียวอีกต่อไป. ระยะเวลาฝรั่งเศสก็ปิดล้อมฐาน
ที่มั่นศูนย์กลางของลาวเทิงไว้ทั้งหมด. แต่กมมะคำก็ต่อสู้กับ
การปิดล้อมด้วยการเร่งระดมเพิ่มการผลิต. และระยะเวลา
โครงการที่มีลักษณะทางการเมืองก็เริ่มก่อรูปขึ้นลง ๆ. กมมะ
คำปลุกเร้าให้ประชาชนทุกคนต่อต้านนักล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศส,
ไม่ยอมเสียภาษี, ไม่ยอมไปรับการเกณฑ์ทหาร หรือไม่ยอมให้
เกณฑ์แรงงาน, คัดค้านระบบการปกครองศักดินาที่ฝรั่งเศสบีบ
บังคับใช้แก่ชาวลาวเทิง. เพื่อให้การติดต่อประสานงานสะดวก
ยิ่งขึ้น และเพื่อยกระดับความรู้และสติปัญญาของชาวลาวเทิง
กมมะคำได้ประดิษฐ์ตัวอักษรของลาวเทิงขึ้น, เรียกว่าตัวหนังสือ
คน และจัดชั้นเรียนสอนหนังสือให้ลาวเทิง - ข้าในอดีต - ด้รู้
ภาษาและหนังสือ คน ของตนเอง. ตัวอักษรที่กมมะคำคิดขึ้น
ได้ใช้กันในหมู่ชาวข่าละเวและเผ่าใกล้เคียงที่ร่วมเป็นพันธมิตร
ในการต่อสู้.

ฝรั่งเศสได้ปิดล้อมบริเวณศูนย์กลางการต่อสู้ ณ ภูหลวง
ติดพรมแดนเวียดนามอยู่สองปี แต่กมมะคำก็ยังติดต่อสัมพันธ์

กับชาวลาวเทิงนอกฐานที่มั่นได้ ในระยะนี้การต่อสู้ได้พัฒนา จาก สู้อย่างโดดเดี่ยวลำพังลาวเทิง ไปเป็นแสวงหาแนวร่วม จากชนชาติอื่น และได้รับการร่วมมือแม้จากพวกลาวลุ่ม (ลาว) บางส่วน.

ในที่สุดฝรั่งเศสก็เปิดฉากการกวาดล้างชนานใหม่. ค่อยๆ สंहारหมู่บ้านในที่ราบและหุบเขาโดยรอบภูหลวงคืบเข้ามาทีละชั้นๆ อย่างเป็นระบบ. ท้ายที่สุด สงครามใหม่ก็มาถึง ฝรั่งเศสใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดที่มั่นของกมมะคำบหยอกเขา ใช้กำลังทหารราบสามกองพันเข้าโอบล้อมและบุกทลวงโดยนำหน้าด้วยช่างสองร้อยเชือก, ทหารม้า และสุนัขอัลเซเชียน. กมมะคำกับลูกชายคนโต-สี่ทนต์-ตั้งกองตักขุมตีสกัดข้าศึกอยู่ปากทาง แต่ทว่าเป็นที่นำสังเวชใจที่มีข้าผู้ทรยศ-ข้าที่ปล่อยไม่ไป-บอกทางลับให้แก่ฝรั่งเศส กองบัญชาการกลางของลาวเทิง ตลิ่งนั้นเพราะคาดไม่ถึง. กมมะคำกับทหารลาวเทิงออกวิ่งทันทีที่ได้ยินเสียงสุนัข แต่ตัวกมมะคำล้มเป็นพวงจึงวิ่งกลับเข้าไปเอา เขาถูกยิงกลางหลังตายคาที่ตรงนั้นเอง. พวกฝรั่งเศสใช้ช่างร้อยและทลายบ้านเรือนและเหยียบผู้คนข้างในตายระเนระนาด สี่ทนต์ลูกคนโตของกมมะคำได้รับบาดเจ็บ และถูกจับตัว

ไปพร้อมด้วยน้องชายอีกคนหนึ่ง. น้องคนเล็ก ๆ อีกสามคน ถูกจับโยนลงหุบเขา, ที่ยังเล็กมากอีกหลายคนก็ถูกยิงตายบ้าง หรือขังให้ออกตายบ้าง. ฝรั่งเศสฆ่าหมดทุกคนในที่นั้น. กำปั่น น้องชายของสีทนอีกคนหนึ่งเล็ดลอดหลบหนีไปได้ แต่หลังจากหลบซ่อนอยู่ในป่าได้ ๘ เดือนก็ถูกจับ.

สีทนกับน้อง ๆ ถูกทรมานอย่างสาหัส แล้วส่งตัวไปคุมขังไว้ในคุกเหนือสุดคือที่แขวงพงสาลี เพื่อให้ห่างไกลแหล่งที่อยู่และที่มันเกม.

การต่อสู้ขององค์แก้ว ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ และยืนหยัดมาได้ถึง ๒๗ ปี โดยไม่หยุดขงักขาดตอนเลย ก็ปิดฉากอวสานลงด้วยความหายนะอย่างใหญ่หลวงใน พ.ศ. ๒๔๘๐.*

แต่นักเป็นเพียงการอวสานลงชั่วคราวเท่านั้น เพราะอีกแปดปีต่อมา การต่อสู้ปะทุขึ้นอีก คราวนี้ทั่วทั้งลาวต่อสู้. สู้ทั้งลาวลุ่ม (ลาว), ลาวสูง (มั่ว) และลาวเทิง (ข่า) การต่อสู้ครั้งใหม่มีลักษณะทางการเมืองที่สมบูรณ์ คือต่อสู้เพื่อเอกราชของลาวทั้งหมดทุกเผ่า ต่อสู้เพื่อเอกภาพของชาติ ขับไล่นักล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศส และสถาปนาการปกครองประชาธิปไตย

* บทหนึ่งบทเก็บความจาก Burchett, *Mekhong Upstream*, Berlin, 1959, chapters XV and XVI.

ไทยขึ้นแทนที่ระบบปกครองศักดินา-ล่าเมืองขึ้น. สี่ทนต์และลาวทั้งหมดยังได้เป็นกำลังสำคัญที่เข้มแข็งที่สุดและมีการจัดตั้งเหนียวแน่นที่สุดในบรรดากำลังกอบกู้เอกราชที่ประกอบด้วยลาว-แม่-ข้า, และได้ร่วมต่อสู้มาจนกระทั่งลาวได้รับเอกราช และได้มีรัฐบาลผสมตามข้อตกลงเงินวามือ พ.ศ. ๒๔๙๗. แต่การต่อสู้ในครั้งใหม่เป็นการต่อสู้ชาติของลาวที่เป็นเอกภาพระหว่างชนเชื้อชาติลาว-แม่-ข้า, มิใช่การต่อสู้ในลักษณะเดิมที่เป็นการต่อสู้ของข้าเพื่อคัดค้านการเหยียดหยามโดยเฉพา จึงจะเว้นไว้ไม่กล่าวถึงในที่นี้, เพราะข้าพเจ้ามิได้ประสงค์จะเขียนประวัติศาสตร์ลาว, ประสงค์จะเขียนประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ของชนชาติข้าหรือลาวทั้งโดยเฉพา เพื่อประกอบการศึกษาของเราเท่านั้น.

เราสรุปท้ายบทนี้ได้ว่า ชนชาติข้าไม่เพียงแต่จะแสดงปฏิกิริยาตอบโต้การดูถูกเหยียดหยามซึ่งถือเขาเป็น สัตว์ เป็นผี เป็นข้าทาส ด้วยการเรียกตัวเองว่า หมู (คน), ผู้น้อย (คนเล็ก) เท่านั้น หากยังได้แสดงการตอบโต้การกดขี่ด้วยการลุกขึ้นจับอาวุธต่อสู้กับฐานะความเป็นคนของเขากอีกด้วย.

บทที่ ๗

ไท-ไต ชื่อที่ยืนยันความเป็นคน

ตามที่ได้ศึกษากันมาแล้วในห้าบทข้างต้น จะเห็นได้ว่าชื่อของชนชาติหนึ่งๆ นั้น มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความสัมพันธ์ทางสังคม; มีลักษณะสองด้าน คือมีทั้งความหมายที่ดีงามและความหมายที่ต่ำทราม. แนวทางที่สำคัญก็คือ มีชื่อที่ชนชาติอื่นเรียกอย่างตลกเหยียดหยามไม่ยอมให้เป็นคน และมีชื่อที่ชนชาติตนเรียกตนเองเพื่อยืนยันตอบได้ว่า "คน."

คราวนี้ลองมาพิจารณาคู่ชื่อของชนชาติไทยดูบ้าง. เรามีสองชื่อเช่นกัน นั่นคือ :

๑. ไทย ชื่อที่เราเรียกตนเองมานับพันปี

๒. เสียม - สยาม ชื่อที่ชนชาติอื่นๆ เรียกเรามานับพันปีแล้วเช่นกัน.

สมมุติฐานจึงเกิดขึ้นว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าชื่อทั้งสองนี้ก็เข้าอยู่ในแนวทางเดียวกับที่เราได้ศึกษากันมาแล้ว ?

เพื่อที่จะทดสอบสมมุติฐานนี้ จำเป็นที่จะต้องเข้าใจความหมายของคำว่า ไทย หรือ ไท กันให้เป็นที่แจ่มชัด, นอกเหนือ

ไปจากที่แปลกันง่าย ๆ ว่า อีสระ หรือ เสรี.

ความหมายของไทยตามทรรศนะในอดีต

คำว่าไท^๕ ในอดีตได้มีนักศึกษาโบราณคดีจำนวนหนึ่ง กล่าวกันว่ามาจากภาษาจีนว่า เทียน(天) ซึ่งแปลว่า ฟ้า, บ้างก็ กล่าวว่ามีมาจากคำภาษาจีนว่า ต้า(大) หรือที่สำเนียงกวางตุ้งออกเสียงว่า ไต่ แปลว่า ใหญ่ หรือสำเนียงจีนกลางออกเสียง ได้ แปลว่า สวรรค์. และยังมีที่พิสูจน์ว่าเป็นคำอะไร ๆ ในภาษาจีน อีกหลายคำที่ล้วนแต่แปลว่า ยิ่งใหญ่, รุ่งเรือง, สว่าง, สวรรค์, ฟ้า ฯลฯ ทงนั้น.

เรื่องที่ว่ามาจากภาษาจีนซึ่งมีคำแปลเพราะ ๆ นั้น ยังเป็นที่น่าสงสัย. เพราะประเพณีของจีนสมัยโบราณซึ่งถือลัทธิต้าฮั่น (ฮั่น มหาอำนาจ) ไม่เคยยอมเรียกชนชาติใดอย่างยกย่องเกิดขึ้น ให้วิเศษเลิศลอยเลย. คำที่จีนใช้เรียกชนชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายหลายชนชาติในมณฑลยูนนานนั้น ล้วนแต่เป็นคำเรียกอย่างเหยียดหยามดูถูกทงนั้น. เป็นต้นว่าเรียกด้วยคำว่า ฟาน เหริน (番人 แท้จิวออกเสียง ฮวนหงั) ซึ่งแปลว่า คนป่าเถื่อน; คนจีนรุ่นเก่า ๆ หรือหัวเก่า ๆ ในเมืองไทย ก็ยังใช้คำนี้เรียกคน

ไทยอยู่จนบัดนี้. นอกจากนี้ยังมีคำว่า หมาน(蠻)ซึ่งก็แปลว่า คนป่าเถื่อน, ดุร้าย, อนารยะ ใช้สำหรับเรียกชนชาติส่วนน้อยทางทิศใต้ เช่นที่ยังใช้เรียกพวก เย้า อยู่ในหมู่คนจีนหัวเก่า. นอกจากนี้ยังมีคำว่า เกี้ยว(鬼)ซึ่งแต่จิวออกเสียงว่า ก๊วย แปลว่า ผี, ใช้สำหรับเรียกชนชาติอื่น เป็นต้นว่าเรียกชาวตะวันตกว่า ผีผมแดง. ถ้าจะจาระไนคำเรียกอย่างคลุกเช่นนี้ต่อไปก็ยังมีอีกมาก. รวมความแล้ว คำที่จีนใช้เรียกชนชาติอื่นๆ ที่คลุกคลีอยู่กับตนในเขตใต้ นี้ หากคำที่มีความหมายดีและยกย่องวิเศษกว่าตนไม่ได้เลย, นอกจากจะเป็นคำรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังเท่านั้น. ฉะนั้น, คำว่า ไท, ซึ่งมีความหมายที่ดี, จึงน่าจะไม่ใช่คำที่มาจากภาษาจีน. แม้จะเทียบทางด้านความหมาย, คำว่า ต้า(大)ซึ่งแปลว่า ใหญ่, และ ไต่ ซึ่งแปลว่า สวรรค์, ซึ่งกว้างตั้งออกเสียงไต และมีสำเนียงแต่จิวว่า ไต่ คล้ายคลึงกับคำว่า ไท - ไต, แต่ความหมายของมันก็มีได้มีอะไรใกล้เคียงกับ ไท ซึ่งแปลว่า อิศระ, เสรี เลยสักนิดเดียว. ในระยะหลัง ๆ นี้พวกนักประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาหลายคนก็ได้คัดค้านสมมุติฐานที่ว่า ไท มาจากคำ ต้า หรือ ไต่ ของจีน, เป็นต้นว่าศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์และนายเอริก

ไซเดนฟาเดน (ดู E. Seidenfaden, JSS XL pt. 1, July 1952)

จากการศึกษาของข้าพเจ้า ในแนวทางที่ว่าชื่อของชนชาติมีส่วนสัมพันธ์กับฐานะทางสังคมระหว่างชนชาติ, คำว่า ไท น่าจะเป็นคำภาษาไทยดั้งเดิมของเราเอง, ไม่ใช่ภาษาจีนหรือภาษาอื่นใด.

เพื่อที่จะศึกษาความหมายของคำนี้ ก่อนอื่นขอชี้แจงเสียก่อนว่า ในภาษาตระกูลไทนั้น ออกเสียงคำนี้เป็นสองสำเนียงคือ ไท สำเนียงหนึ่ง และ ไต อีกสำเนียงหนึ่ง. ชาวไทยภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้; ชาวลาวเหนือ, ลาวกลาง, ลาวใต้; ผู้ไททางเขตสิบสองจุไทย รวมทั้งผู้ไทในเขตเวียตนามเหนือ, ออกเสียงคำนี้ว่า ไท (ใช้เสียง ท). ชาวไทยภาคเหนือ, ไตลื้อสิบสองปันนาในสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไตลื้อทางเหนือสุดของประเทศลาวคือในแขวงพงสาลี, ไตโหลงหรือไทใหม่แห่งรัฐชานของพม่ารวมทั้งไตคำตี้, ออกเสียงคำนี้ว่า ไต (ใช้เสียง ต). สำหรับพวกหลังที่ออกเสียง ไต นี้, ภาษาของเขาใช้ ต (non-aspirated หรือสติล) แทนเสียง ท (aspirated หรือธนิท) หมดเกือบทุกคำ เช่น ทาง เป็น ตาง, ทาน เป็น

ทาน, ท้าว เป็น คำว่า ฯลฯ ฉะนั้น การพูดถึงคำว่า ไท หรือ ไต ในต่อไปนี้ ขอให้เข้าใจว่าเป็นคำเดียวกัน.

ความหมายดั้งเดิมของคำว่าไท.

ความหมายดั้งเดิมของคำว่า ไท หรือ ไต คือ คน จากการสำรวจคำ ไท ในภาษาลาวและภาษาไทยอีสาน พบว่าคำว่า ไท ยังคงมีใช้ในความหมายว่า คน อยู่ในภาษาประจำวัน. ชาวลาวเมื่อถามกันว่าเป็นคนบ้านไหน จะถามว่า ไทบ้านใด; ถ้าจะบอกว่าเป็นคนกันเอง, พวกเดียวกันเอง ก็บอกว่า ไทเฮา (= คนพวกเรา) และถ้าเป็นคนแปลกหน้าก็เรียกว่า ไทแขก (แขก = คนแปลกหน้า). คนในเรือเรียกว่า ไทเฮือน, คนในหมู่บ้านเรียกว่า ไทบ้าน ฯลฯ.

๑. ในภาษาของไทยพายัพ, ไตลื้อ, ไตคำคู่ และไตหลวง (ไทใหญ่) สำเนียงภาษาของเขาออกเสียงพยัญชนะที่สามของวรรค คือ ก, ข, ท, พ สักวันเป็น ก, จ, ค, ป กล่าวคือออกเสียงแข็งหรือสถิต ไม่มีการกระแทกลมที่ลำคอ (non-aspirated) ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับในภาษาเขมรและมอญ. ฉะนั้นคำว่า ท จึงเป็น ต-ค, คำ เป็น กำ, ช้าง เป็น จ้าง, พ เป็น ป ฯลฯ แต่ก็ไม่ไปซ้ำกับเสียง ก, จ, ค, ป ของเขา ซึ่งเขาออกเป็น ก้อ, จ้อ, ค้อ, ป้อ. ตัวอย่างเช่น พัน ออกเสียง บัน, ส่วนบัน (แบ่งบัน) ออกเสียง บัน ฯลฯ. แต่คำที่คงเสียงชนิดไว้ได้ก็ยังมีมาก เช่น ทองคำ เรียก กำ ไม่เป็น กำ เป็นต้น.

ไต่ลื้อสิบสองปันนา ก็ใช้ ไต่ ในความหมายนี้เช่นกัน เช่น เมื่อทำบุญเสตคาเคราะห์ เขาจะอธิษฐานให้โรคภัยไข้เจ็บและ โปษภัยต่างๆ “ไปตกที่ไก่อ ไต่คี่อื่น” (ไปตกที่ไกล ไทที่อื่น). คำว่า ไต่คี่อื่น หรือ ไทที่อื่น นั้น, แน่นนอน มีความหมายว่า คนที่อื่น, มิได้หมายความถึงชนเผ่าไทแห่งอื่นแต่อย่างใด.

ไท ในความหมายว่า คน นี้ ควรสังเกตว่า มิใช่มานาน ตั้งแต่โบราณแล้ว และรู้สึกว่ในสมัยโบราณจะได้ใช้กันกว้างขวางกว่าที่เหลือตกค้างอยู่ในปัจจุบันอีกด้วย. ในวรรณคดีล้านช้างฉบับที่เก่าแก่ที่สุด คือ เรื่องขุนเจือง ที่เคยกล่าวถึงมาแล้ว มิใช่คำว่า ไท ในความหมายเช่นนี้มากมายหลายแห่ง ชนิดกล่าวได้ว่าใช้ตลอดเรื่อง, เช่น :

ฤจัก ทำคนให้ ไท หัว ชึ่งอน ไตั้น

(น. ๘๓)

แปลความว่า ทำไมหรือจึงจะทำคนให้ ผู้คน เขาหัวเราะ ชึ่ง สั้นหลังเอาได้ (ชึ่งอนคือ ชึ่งท้ายทอย ตรงกับสำนวนไทย โบราณว่า ชึ่งำตัน; อีสานยังคงเรียกท้ายทอยว่ากะคั้นอยู่ทุกวันนี้).

เขาก็ ลือนาถทั่วทุกที่ ไท ขาม

(น. ๓๑๕)

แปลความว่า เสียงเลื่องลือเตชานุกาญจายไปทุกทิศ ผู้คน
เกรงขาม.

ลือชาติชนเจียมแต่   ปถมมา
เมื่อนั้น บุษยวงยศยิ่งทาง   ไท ย้อง
(น. ๑๓)

แปลความว่า ชาติเชื้องพงศ์เผ่าของเรา^{นี้}เป็นที่รู้จักเลื่องลือ
มาแต่บรมปถมกาลแล้ว ครั้น^{นี้} บุษยวงยศ^{นี้}และยศศักดิ์ของเรา
ระบือไปทุกทิศทาง ผู้คน สรรเสริญเยินยอ.

คำวคำวน้ำใจใคร่   วังขวาง
ทุก ไท หุมใคร่คอย   ลงล้าง
(น. ๒๕)

แปลความว่า เมื่อเห็นน้ำไหล ใจก็อยากที่จะได้พบวังน้ำที่ไหล
กว้าง, ทุก คน ต่างรอคอยด้วยใจหวังจะลงอาบ.

อย่างไรก็ดี คำว่า ไท กับคำว่า คน รู้สึกว่าจะมีความหมาย
ต่างกัน. คำว่า คน รู้สึกว่าจะมีความหมายเพียงเพื่อบอกให้รู้ว่า
ไม่ใช่สัตว์. แต่ ไท ดูเหมือนจะหมายถึง คนที่อยู่ในสังคม
(social man). ในภาษาอังกฤษมีคำว่า man กับคำ people.
man นั้นคือ คน หรือ มนุษย์. แต่ people ในกรณีที่มีได้แปลว่า

ประชาชน ก็แปลว่าคนได้; แต่คนในที่นั้นหมายถึงคนในสังคม (มิได้หมายถึงคนชนิดที่มีเชื้อชาติเป็นคนมิใช่สัตว์). เข้าใจว่า คน กับ ไท ก็คงจะต่างกันในงานองนี้. ฉะนั้น เมื่อให้คำแปล คำโคลงข้างบน จึงแปลคำ ไท ไว้ว่า “ผู้คน”, ซึ่งคำนี้มีความหมายต่างกับ คน หรือมนุษย์โดยทั่วไป.

ขอให้ดูโคลงข้างล่างนี้ :

เขาอ่อนน้อมมาไหว   ชู ไท

(น. ๒๐๔)

แปลความว่า เขาต่างอ่อนน้อมหวาดกลัว มาถวายบังคมทุก ไท. คำว่า ไท ในที่นี้มีได้แปลว่าคนเฉยๆ นั่นคือ มิได้แปลว่าคนในความหมายว่ามนุษย์, หากหมายถึงคนที่อยู่เป็นหมู่เป็นพวกเป็นสังคม, นั่นคือเป็นคนที่มีการจัดตั้งทางสังคมแล้ว. ลองดูอีกตัวอย่างหนึ่ง :

พ่อมัน กินกับกำนาปาก   ขอนขวาง
ลือเกียรติตกต่าง ไท   ยอย้อย

(น. ๑๙๗)

แปลความว่า พ่อของมันครอบบ้านครองเมืองอยู่ทางนาปาก
ขอนขวาง   เกียรติยศเลื่องลือจนถึงชาวต่างชาติซึ่งล้วนก็สรร-

เสรีนิยมย่อม. จะเห็นว่า ไท ในที่นี้ เป็น คนที่อยู่กันเป็นสังคม.
นอกจากนั้น ในวรรณคดีเรื่องนี้ยังมีใช้คำว่า “ท่วยไท”
ในความหมายที่ตรงกับ “ประชาชน” เช่น :

หลานแก้วสร้างเกียรติกว้าง   ท่วยไท

(น. ๕๔)

แปลความว่า หลานของท้าวแก้วสร้างสมเกียรติยศบรรลือกว้าง
ขวางในหมู่ประชาชน. คำว่า ท่วย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำแปลไว้ว่า หมู, เหล้า. แต่ในที่นี้เป็นคนละ
ความหมาย. ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีย์ใช้ว่า “ฝูง ท่วย
จำศีลเมื่อพรรษาทุกคน” จะเห็นว่า ท่วย ก็คือ ไพร่บ้านพล
เมือง. การใช้คำว่า ท่วยไท เป็นลักษณะของคำซ้ำ; ความ
หมายเป็นอย่างเดียวกับ ทวยราษฎร์ ในภาษาไทยโบราณนั่นเอง.

ในวรรณคดีล้านช้างเรื่องท้าวฮุ่ง มีใช้คำว่า ไท ในความ
หมายว่า ชาวเมือง หรือ native, people หรือคล้ายกับ ชาว
มากมายหลายแห่ง, เช่น :

เรียก ชาวเมืองไกล ว่า	ไทไกล	(น. ๑๐, ๕๐)
เรียก ชาวเมืองอินหรือแขกเมือง ว่า	ไทอิน	(น. ๒๐๒)
เรียก ชาวต่างเมืองหรือคนต่างเมือง ว่า	ไทต่างเมือง	(น. ๑๗๘)
เรียก ชาวเมือง, พลเมือง ว่า	ไทเมือง	(น. ๓๑๓)
	ไทเขียง	(น. ๒๐๒)

เรียก ชาวเมืองเซียงเกอว่า	ไทเซียงเกอ (น. ๒๘๑)
เรียก ชาวเมืองเงินยางว่า	ไทเงินยาง (น. ๗, ๒๓๔)
เรียก ชาวเมืองทวายว่า	ไทเมืองทวาย (น. ๓๑๘)
เรียก ชาวเมืองปะกัณ (เว้ตนาม) ว่า	ไทปะกัณ (น. ๒๓๓)

ตามตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นว่าสามารถใช้คำว่า ชาว แทน
ได้ทีเดียว, แต่ในภาษาลาวก็มีคำว่า ชาว อยู่ต่างหากแล้ว เช่น
ในวรรณคดีเรื่องเดียวกันนี้ก็มิใช่ว่า :

นางนางเชื้อ ชาวไทล

งเทศ

(น. ๑๙๗) ๕

การใช้คำว่า ไท ในความหมายเช่นนี้ ได้พบมีอยู่ในภาษา
ไทใหญ่แห่งรัฐชานด้วยเหมือนกัน. ชาวไทใหญ่ถือว่าภูมิสถาน
บ้านเมืองของเขามีภูมิสามสิบยอด และมีชนชาติต่างๆ อยู่สาม
สิบเผ่า เรียกเป็นคำไทว่า “หลอยสามสิบ ไตสามสิบ”. ไต
สามสิบ หรือไททั้งสามสิบนี้มีเป็นต้นว่า ไตปะหล่อง, ไต
กะแรง (กะเหรี่ยง), ไตกะฉิน, ไตชิน ฯลฯ คุณบุดช่วย
ศรีสวัสดิ์กล่าวถึงเรื่องไตสามสิบนี้ไว้ว่า “ส่วนมากเป็นชาวเขา
ไม่ใช่คนไต อยู่ในรัฐเมิงไตเป็นจำนวนเท่ากับจำนวนคนไตทั้งหมด
ชาวไตจึงเรียกเป็นไต เพื่อเอาใจให้อยู่ด้วยกันโดยสงบสุข”^๑ แต่

๑. บุดช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพม่า, ๒๕๐๓, น. ๒๒๐.

ตามความรู้สึกของข้าพเจ้า ไตที่ใช้ดังกล่าวนี้น่าจะมีความหมายว่า คน, ประชาชน หรือ ชาว อย่างเดียวกับในภาษาลาวและวรรณคดีลาวโบราณมากกว่า; และบางทีชาวไทใหญ่เองก็อาจจะลืมความหมายดั้งเดิมนี้เสียแล้วกระมัง เพราะแม้ในภาษาลาว ถ้าไม่สนใจสำรวจและจับออกมาแปลกันจริงจังแล้ว ก็ออกจะลืมเลือนความหมายนี้อยู่เหมือนกัน.

เรายังมีหลักฐานอยู่อีกทางฝ่ายจีนที่จะยืนยันว่า ไท หรือ ไต แปลว่า คน.

เอกสารสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. ๑๙๑๑-๒๑๙๗) ของนายเถียน ยู่ เจิง (田汝成) ซึ่งเขียนเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยทางทิศใต้ของจีน กล่าวไว้ว่า “พวกคนป่าทางทิศใต้เรียกกันว่าไต, และเรียกตนเองก็เรียกว่าไต (歹)...” ฟังสังเกตด้วยว่า มีเอกสารระบุว่าในสมัยราชวงศ์หมิงนั่นเอง ชนพื้นเมืองกวางตุ้งและกวางซีก็พูดคำว่า พวกเรา ว่า หงอไต (我歹) และ พวกท่าน ว่า หนีไต (你歹). หงอนั้นคือ ฉัน, และหนีนั้นคือ ท่าน (สำเนียงจีนกลางเป็น หว่อ และ หนี). ชาวพื้นเมืองกวางตุ้งและกวางซีในทุกวันนี้ก็ยังคงพูดคำพวกเราว่า หงอเต๋ย (我地) และ พวกท่าน ว่า หนีเต๋ย (你地); ซึ่งก็เป็นคำเดียวกับสมัยราชวงศ์

หมิงนั่นเอง^๑

คำพูดที่ว่า หงอไต - หนีไต นั้น ถัดออกออกเป็นคำไตเดิมก็คือ กูไต - สูไต, เวียงไวยากรณ์อย่างจีน. ถ้าเวียงไวยากรณ์อย่างไตก็เป็น ไตกู - ไตสู, ซึ่งน่าจะประหลาดที่มาตรงกับคำภาษาลาวและภาษาไทยอีสานที่พูดคำพวกกุกูกูว่า ไทกู - ไทสู. ทั้งภาษาพื้นเมืองกวางตุ้ง - กวางซี และภาษาลาว ใช้คำ ไต - ไท แปลว่า พวก ตรงกัน.

มณฑลกวางตุ้งนั้น เป็นถิ่นดั้งเดิมของชนชาติจ้วง (ซึ่งพูดภาษาตระกูลไต), มณฑลกวางซีปัจจุบันก็ยังเป็นถิ่นของชนชาติจ้วงอยู่ (ดูภาค ๑ บทที่ ๑๕); อิทธิพลของภาษาจ้วงนั้นเข้าไปปรากฏอยู่ในภาษาพื้นเมืองของชาวกวางตุ้ง - กวางซีเป็นจำนวนไม่น้อยเหมือนกัน,^๒ ถ้าเรายอมรับพื้นฐานนี้ เราก็พอจะสันนิษฐานได้ชั่วคราวก่อนในระยะนี้ว่า การที่ชาวพื้นเมืองกวางตุ้ง - กวางซี พูด หงอไต - หนีไต นั้นเป็นการรับเอาคำว่า ไต ซึ่งแปลว่า คน หรือ พวก ของภาษาตระกูลไตแต่โบราณไปใช้, จึงพูดผิดกับสำนวนจีนมาตรฐาน (จีนกลางพูดพวกเรา

๑. Hsu, *A Study of the Thais, Chuangs, and the Cantonese People*, Hong Kong 1963, ภาษาจีน น. ๖๓.

๒. Ibid. *Origin of the Chuang People*. p. 8 (ภาคภาษาอังกฤษ)

พวกท่านว่า ห่อเหมิน - หนีเหมิน, ไซ้คำเหมิน มิใช่ ไต่).

ข้อคิดเรื่องนี้จะรับฟังเป็นจริงจังได้เต็มที่หรือไม่ก็ตาม, แต่เราก็มีเอกสารสมัยราชวงศ์หมิงยืนยันว่า “พวกคนป่าทางทิศใต้เรียกคนว่าไต(歹), และเรียกตนเองว่าก็เรียกว่า ไต่(歹)...” ดังกล่าวมาแล้ว. พวกคนป่าทางทิศใต้ หรือที่เรียกในคำจีนว่า หนานหนาน นั้น เป็นคำเรียกรวม ๆ กลุ่มถึงชนชาติส่วนน้อยในเขตกวางซี-ยูนนานทั้งหมดโดยไม่จำแนกเผ่า, ไม่ว่าจะเป็ ไต่หรือแม้วหรือเย้า ฯลฯ. แต่เฉพาะภาษาที่จัดว่าเรียกคนด้วยคำว่า ไต่ นี้ เชื่อได้ว่าเป็นภาษาของชนชาติในตระกูลภาษา ไต่แน่นอน, เพราะเรายังมีคำนี้ใช้อยู่ในภาษาไตลื้อ, ไต่โหลง (ไทใหญ่) และลาว ดังได้กล่าวมาแล้ว.

เป็นสรุปกันที่ว่า ไต่-ไท มีความหมายดั้งเดิมที่ว่า คน และหมายถึงคนทางสังคมที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นหมู่พวก, มิใช่คนทางธรรมชาติที่บอกประเภทพืชพันธุ์ว่าเป็นชนิดหนึ่งของสัตว์โลก, นั่นคือมิได้หมายถึง human being ซึ่งต่างจากสัตว์, หากหมายถึง people.

การแยกคำระหว่างคนทางธรรมชาติ (man, human being) กับคนทางสังคม (person, people) นี้ ถ้าลองสำรวจดู จะพบ

ว่ามีอยู่ในหลาย ๆ ภาษาทีเดียว.

ข้าพเจ้ามั่นใจว่าภาษาตระกูลไทแต่ดั้งเดิม มีการจำแนก
คนทางธรรมชาติ กับ คนทางสังคม นั่นคือมีการจำแนก
ระหว่าง คน กับ ไท.

คำว่า ไท ในความหมายดังกล่าวนี้ ยังมีอยู่ในภาษาไทย
ปัจจุบันหรือไม่? ข้อนี้ตอบได้ยาก เพราะยังไม่มีการศึกษา
อย่างละเอียดละเอียดจริงจังและทั่วถึง แต่พอจะกล่าวได้ว่า โดย
ทั่วไป, คือในภาษาประจำวันแล้ว, ไม่พบว่ามีการใช้ ไท ที่ใช้ใน
ความหมายนี้อยู่ในภาษาไทยภาคกลางและภาคใต้. พจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำอธิบายคำว่า ไท ไว้ความหมาย
หนึ่งว่า “คน เช่นไทยบ้านนอกว่าคนบ้านนอก, ไทยใจแตก
ว่าคนใจยักษ์. (ม. คำหลวงทานกัณฑ์).” ประกติก่าใดเป็น
ศัพท์เฉพาะถิ่น พจนานุกรมก็จะมิบอกไว้ครบครันว่าเป็นภาษา
ของถิ่นใด; ในที่นี้ เมื่อไม่บอกไว้ ก็ย่อมหมายถึงภาษาภาค
กลางซึ่งเป็นภาษาทางราชการ. เป็นอันว่าพอจะแสดงได้ว่า
ยังมีทรากรหรือร่องรอยอันเลือนลางของคำว่า ไท ในความหมาย
ดังกล่าวอยู่บ้างเหมือนกัน. ส่วนที่ยกตัวอย่างจากหนังสือมหา
ชาติคำหลวง กัณฑ์ทานกัณฑ์นั้น ในหนังสือมหาชาติคำหลวง

เองใช้ว่า "ไท (ไม่มี ย) ดังนั้น: "ข้าเคียดไทใจแตกย์ ข้าพระ
 แพศยันดร." ในที่นี้ข้าพเจ้ายังสงสัยอยู่ว่า ไท จะมีได้หมายถึง
 คนอย่างข้างต้น, หากหมายถึง เสรีชนที่มีได้เป็นทาส ซึ่ง
 เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของประชาชนในสังคมโบราณอัน
 ประกอบด้วย ข้า กับ ไท. ที่สงสัยดังนี้ก็เพราะในประโยคของ
 มหาชาติคำหลวงนั้น ใช้ ข้า คู่มากับ ไท คือ ข้าเคียดไทใจ
 แตกย์, ซึ่งน่าจะหมายถึงพวกทาสที่เคียดแค้นและพวกไทที่ใจ
 ยักษ์ ข้าพระเวสสันดรออกจากเมือง. อนึ่ง, มหาชาติคำหลวง
 กัณฑ์ทานกัณฑ์ ก็มีใช้ของเดิมที่แต่งขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕
 สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา, หากเป็นกัณฑ์ที่พระรัตนมุนี วัชรราช-
 สิทธารามแต่งขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ ในรัชกาลที่ ๒ แห่ง
 กรุงเทพฯ. ข้าพเจ้าพยายามตรวจดูหนังสือวรรณคดี และเอก-
 สारสมัยศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่พบการใช้คำ ไท
 ในความหมายว่า คน ดังกล่าว. แม้ในเอกสารที่ตกทอดมาก่อน
 สมัยอยุธยา เป็นต้นว่ากฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จลงมหาศักราช
 ๑๒๖๓ ปีมะแม, ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๖ ปีมะแม, ก่อนหน้า
 สร้างกรุงศรีอยุธยา ๗ ปี และกฎหมายก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา
 อีกบางลักษณะ, ก็ไม่ปรากฏการใช้คำ ไท ในความหมายว่า

คนทางสังคมเลย. ทำให้ต้องตั้งสมมุติฐานไว้ชั่วคราวว่า คำว่า
ไท ในความหมายว่าคนนี้ คงจะเลื่อนลงจางหายไปนานนับ
หลายร้อยปีแล้วในภาษาไทยบริเวณลุ่มเจ้าพระยานี้; ส่วนที่
ยังมีใช้อยู่เด่นชัดในภาษาประจำวันก็คือในภาษาไทยภาคอีสาน,
ภาษาลาวในประเทศลาว, ภาษาไตลื้อสิบสองปันนา, ภาษาไต
ในรัฐชาน, ภาษาไตของชนชาติจ้วง, ส่วนในภาษาไทยถิ่นอื่นๆ
นอกเหนือไปจากนี้ ยังไม่มีเอกสารหรือโอกาสที่จะตรวจสอบ.

อันที่จริง ไท ซึ่งแปลว่า คนสังคม หรือ คนเมืองนี้
พระยาประชากิจกรจักรก็เคยตรวจสอบมาก่อนบ้างแล้ว แต่ทว่า
วิธีคิดของท่านเดินสวนทางกับของข้าพเจ้า.

พระยาประชากิจกรจักรค้นหาความหมายของคำว่า ไท โดย
เริ่มต้นจากภาษาสันสกฤต . . . . “คำว่าไทยแปลว่าสว่างว่าชาว
ในภาษาสันสกฤตใช้เรียกดวงอาทิตย์ และเรียกพวกอารยันว่าไทย
ด้วย เช่นคำว่าอุทัย หรืออาทิตย์ขึ้น . . . ฯลฯ” จากนั้นก็หันมา
สู่ภาษาจีน โดยกล่าวว่าคำว่าไทยถือกำเนิดออกจากภาษาจีน
“ออกจากอักษรคำว่าเทียนคือฟ้า” ในวิธีคิดของท่าน ท่านเดิน
ตามแนวทางที่ค้นหาความหมายที่ดังามในภาษาสันสกฤต, ภาษา
จีน และภาษาไทยเราเองมาเรื่อย จนในที่สุดก็มาออกปากไว้
อย่างบ่นเสียดยิบในตอนท้ายว่า :

“... แต่ในภาษาลาวนั้น คำว่าไทยใช้จนเผื่อเป็นคำใช้แทน คำว่าคน เช่นคนในเรือนว่าไทยเรือน คนมาแปลกว่าไทยแขก คนเราคนเขาวว่าไทยคนไทยเพื่อน, ไพร่บ้านไทยเมือง... เหตุที่ลาวใช้คำว่าไทยแทนคำว่าคนนั้น เนื่องมาจากการถือชาติว่าเป็นตระกูลแดน คือเทียบในภาษาจีน แปลว่าฟ้า คนที่มาจากตระกูลแดนย่อมเรียกว่าไทย คือพวกฟ้าหรือพวกสว่างพวกชาวทั้งสิ้น”^๑

เพราะพระยาประชาภิจ ๖ เริ่มต้นด้วยความเข้าใจว่า กำเนิดของคำว่า ไท ต้องเป็นคำในภาษาสันสกฤตอันสูงส่ง จึงมาใจเหี่ยวผิตหวังเมื่อมาพบว่า ไท ในภาษาลาวแปลว่า คน! และก็เลยเข้าใจว่าเป็นการใช้กันเลอะเทอะพื้นเพื่อนจนเผื่อไป. ที่จริงพระยาประชาภิจ ๖ ไปพบความหมายดั้งเดิมของคำว่าไท เข้าแล้ว แต่มิได้ตระหนักเท่านั้น.

บัดนี้เรายุติกันได้แล้วว่าความหมายดั้งเดิมของคำว่า ไท หรือ ไต ก็คือ คน หรือ คนเมือง หรือ ชาวเมือง.

ทำไมเราจึงเรียกตัวเองว่า ไท - ไต ซึ่งแปลว่า คน หรือ คนเมือง? ข้อนี้ท่านที่ติดตามอ่านมาแต่ต้นย่อมตอบได้เองแล้ว โดยไม่ต้องเสียเวลาคิด, เพราะมันเข้าอยู่ในข่ายของกฎความสัมพันธ์ทางสังคมที่เราได้เคยศึกษากันมาแล้ว.

๑ พงศาวดารโยนก, ศตปَابรรณการ ๒๕๐๔. น. ๒๑-๒๒.

บทที่ ๘

ไท - ไต และคนเมือง ปฏิกริยาตอบโต้ของชนชาติไต

ชื่อ ไท หรือ ไต ที่แปลว่า คน หรือ คนเมือง, ชาวเมือง
นี้ แน่นนอน ต้องเป็นปฏิกริยาที่เกิดขึ้นตอบโต้คำเรียกอย่าง
เหยียดหยามแต่ในยุคคลีกคำบรรพ์โพ้น.

ผู้ที่เรียกคนไทยอย่างเหยียดหยามเก่าแก่ที่สุดที่พอจะชี้ได้
ขณะนี้คือจีนชนชาติฮั่น ซึ่งคลั่งลัทธิ ต้าฮั่น (ฮั่นมหาอำนาจ)
ในยุคโบราณ. จีนโบราณเรียกคนไตทั้งหมดว่า 白夷 (白夷)
ซึ่งแปลว่า คนป่าขาว หรือแปลเป็นสำนวนไทยๆ ก็ว่า ทมิฬ
ขาว, เห็นจะเป็นเพราะคนไตสมัยโบราณที่ยังอยู่ทางจีนไต้หวัน
มีผิวขาวอย่างไทยทางเหนือและไทใหญ่เดี๋ยวนี้, ก็ยังไม่ผสม
กับมอญ-ขอมจนผิวคล้ำอย่างปัจจุบัน. จีนโบราณบางทีก็เขียน
คำนี้เป็น 白衣 (ไป้อ) ซึ่งแปลว่า ผ้าขาว. ศาสตราจารย์
ลูซเข้าใจว่าคำที่เรียกว่าผ้าขาวนั้นจะเป็นคำเรียกดั้งเดิม, แล้วมา
เขียนเพี้ยนเป็นอักษร 白夷 ซึ่งแปลว่าคนป่าขาวในภายหลัง.*

1 Luce, *The Early Syām in Burma's History*, JSS XLVII pt.
1, June 1959.

แต่ข้อ^๕ข่าวเจ้ามีความเห็นตรงข้าม. ข้อ^๖ไป^๗ที่แปลว่าคนป่า-
 ขาวนั้นแหละควรเป็นชื่อคงเคิม, เพราะเป็นทำเนียบของชน
 ชาติชั้นโบราณที่จะต้องเรียกชนชาติอื่นอย่างถูกต้องเสมอ. ยิ่งดิน-
 แดนทางตอนใต้แม่น้ำยางจื่อ (แยงซีเกียง) ลงมาแล้ว จีน
 โบราณเหมาเรียกเป็นดินแดนป่าเถื่อนหมด และเรียกชนชาติ
 ต่างๆ ในย่านนี้ด้วยคำรวมๆ ว่า หมาน (蠻) คือคนป่าเถื่อน.
 ตัวอักษรหมาน^๘ขอให้สังเกตว่าประกอบขึ้นด้วยธาตุ 犭 (ช้อน
 อยู่ข้างใต้) ซึ่งตัว^๙นี้แปลว่าตัวหนอน ตัวแมง หรือแมลง!
 นอกจากนั้น ยังมีคำชวน (讎 ฟาน) ซึ่งก็แปลว่าคนป่าเถื่อน
 อีกเช่นเดียวกัน. ในยุคสามก๊กที่ขงเบ้งรุกรลงมาปราบพวกฮวน
 ทางใต้นั้นก็คือปราบพวกคนโตและชนชาติส่วนน้อยต่างๆ ใน
 บริเวณยูนนาน^{๑๐}นี้แหละ. คนจีนหัวเก่าๆ ในเมืองไทยทุกวันนี้
 ก็ยังคงเรียกคนไทยว่า ฮวน^{๑๑}นี้ (ภาษาแต่จิ๋ว = คนป่า) อยู่;
 ยิ่งเป็นชาวตะวันตกด้วยแล้ว เรียกเป็น อังม่อก๊วย คือ ผีผมแดง
 (ในภาษาแต่จิ๋ว) ไปเลย.

ทั้งนี้จึงเชื่อว่าจีนชั้นเรียกคนโตแต่โบราณว่า ไป^{๑๒}นี้ นั้นต้อง
 มีความหมายดั้งเดิมว่า คนป่าขาว หรือ หมิพิขาว, แล้วภายหลัง
 จึงมีเขียนกันไปต่างๆ เพราะจีนมีอักษรเสียงซ้ำกันมากตัว

สุดแล้วแต่ผู้เขียนจะเลือก, คำไป่จึงเขียนเป็น 百夷 ซึ่ง
 แปลว่า คนป่าร้อยจำพวก ก็มี; จนมาเมื่อสมัยเร็ว ๆ นี้, ก่อน
 ยุคสาธารณรัฐประชาชน, เขียนเป็น 摆夷 ออกเสียงเคิมและ
 แปลว่าคนป่าเดือนเหมือนกัน, และนับเป็นเผ่าหนึ่งของชนชาติ
 ส่วนน้อยทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ซึ่งจีนรวมยอดเรียก
 ว่า ซีหนานอี (西南夷) แปลว่าชนชาติป่าเดือนตะวันตก-
 เฉียงใต้. การค้นเรื่องของไต, พะม่า, ลาว, หนานจ๋า,
 ายหลาว ฯลฯ ในจดหมายเหตุประวัติศาสตร์จีนที่จดไว้เป็น
 ทางราชการแต่โบราณ ผู้ค้นต้องเปิดคู่มือบทที่ว่าด้วย “ชนชาติ
 ป่าเดือนทางตะวันตกเฉียงใต้” ทั้่นั้น! จนเมื่อถึงยุคสาธารณ-
 รัฏฐประชาชนนี้เอง รัฐบาลจีนจึงได้ยกเลิกประเพณีอย่างนี้.

การเรียกตนเองว่า ไท-ไต ซึ่งแปลว่า คนที่มีการจัดตั้ง
 ทางสังคมแล้ว (ไม่ใช่คนป่า) คือปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้
 การถูกเหยียดหยามตั้งกล่าวนี้แหละ.

การยืนยันว่าตนเป็นคนที่มีการจัดตั้งทางสังคมเป็นหลัก-
 แหล่งนี้ มีความหมายสำคัญอย่างยิ่งสำหรับยุคคึกคักคำบรรพ์.
 เพราะในขณะที่ชนชาติอื่น ๆ โดยรอบยังเป็นชนชาติร้อนเร่
 พเนจรไม่ตั้งหลักแหล่งเที่ยวหาผลไม้และจับสัตว์กินไปตามยถา-

กรรม (nomads), การที่ชนชาติตนได้ตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นที่
เป็นทางแน่นอนขึ้น (เพราะค้นพบการเพาะปลูก) นับเป็นการ
ก้าวหน้าก้าวใหม่ของชีวิตทางสังคมของชนชาติที่เปลี่ยนแปลง
ระบบชีวิตและระเบียบประเพณีและรูปการปกครองใหม่ครั้ง
ใหญ่.

การผลิตหลักที่เคยได้แก่การตระเวนล่าสัตว์ และมีการขุด
หัวเผือกมันและผลไม้ป่าประกอบ เปลี่ยนเป็นการเพาะปลูกและ
เลี้ยงสัตว์เป็นหลักแหล่ง.

ชีวิตร่อนเร่พเนจรเปลี่ยนเป็นชีวิตที่อยู่ประจำที่ดินเป็นหลัก
แหล่ง. ความรักที่ดินถิ่นถาวรเกิดขึ้น. ความรักแม่พระธรณี
เกิดขึ้น.

ความสัมพันธ์ในสังคมเดิม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสาย
เลือดหรือญาติพี่น้อง, ตามลักษณะที่ร่อนเร่กันไปเป็นกลุ่ม
ครอบครัว หรือกลุ่มโคตร, เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ในหมู่
บ้านหรือเมืองซึ่งมีหลายครอบครัวและหลายโคตร อำนาจ
ปกครองแบบเจ้าโคตรแต่เดิม ซึ่งวัดขอบเขตด้วยสายเลือด,
เริ่มเปลี่ยนเป็นอำนาจปกครองของนายบ้านหรือขุน ผู้เป็นประ
มุขของหลายโคตรตระกูล และวัดขอบเขตของอำนาจนั้นด้วย

อาณาเขตของหมู่บ้านหรือเมือง. การเปลี่ยนแปลงทางอำนาจปกครองดังกล่าวนี้ เป็นการปฏิวัติระบอบปกครองทางการเมืองครั้งใหม่ และต้องผ่านการต่อสู้อันยาวนานระหว่างเจ้าโคตรกับชน . . . นั่นคือการต่อสู้ระหว่างระบอบเก่าที่ กำหนดหน่วยสังคมด้วยสายเลือดของเครือญาติ กับระบอบใหม่ที่ กำหนดหน่วยสังคมด้วยขอบเขตของที่ดินซึ่งเป็นแหล่งทำกินร่วมกัน, เป็นการต่อสู้ระหว่าง อำนาจปกครองเหนือสายเลือดกับ อำนาจปกครองเหนือที่ดินหรือแดนดินหรือแคว้นแคว้น... และในที่สุดฝ่ายหลังก็เป็นฝ่ายชนะโดยเด็ดขาด, โดยฝ่ายชนะยอมรับรองว่าเจ้าโคตรยังมีสิทธิอำนาจปกครองดูแลบุคคลภายในโคตรในกรณีที่เป็นปัญหาครอบครัวหรือ “การบ้าน” มิใช่การเมือง (ระบอบการปกครองแบบเจ้าโคตรยังคงมีตกค้างอยู่ในไทยภาคอีสานอยู่จนทุกวันนี้, แต่นับวันจะสลายตัวลง).

การปฏิวัติทั้งทางเศรษฐกิจ (รูปการผลิต), การเมือง (รูปการถืออำนาจปกครอง) และวัฒนธรรม (รูปความคิด) ดังกล่าวนี้นี้ คือการก้าวหน้าครั้งใหม่ของสังคม . . . ชนชาติที่ร่อนเร่พเนจรได้เปลี่ยนวิถีชีวิตมาเป็นชนชาติที่มีหลักแหล่งแห่งที่ มีบ้าน และมีเมือง, มีนครรัฐ, และมีอาณาจักร, มีประวัติศาสตร์และประวัติอารยธรรมของตนขึ้น!

ฉะนั้นการเรียกตนเองว่า ไท-ไต (คนเมือง, ชาวเมือง หรือคนที่มีการจัดตั้งทางสังคม) จึงเป็นชื่อที่มีความหมายอันภาคภูมิใจอย่างสูงของคนยุคนั้น และเป็นการตอบโต้การถูกเหยียดหยามเป็นคนป่าได้อย่างตรงเป้าที่สุด.

เรายังมีตัวอย่างที่ดีมากอยู่ตัวอย่างหนึ่งในประเทศไทยบัดนี้ ที่จะยืนยันจิตใจที่ประกาศตนอย่างภาคภูมิใจทรงดังกล่าวนั้น นั่นคือชื่อที่ชาวไทยภาคเหนือในบริเวณจังหวัดลำปาง-ลำพูน-เชียงใหม่-เชียงราย และบริเวณใกล้เคียงใช้เรียกตนเองว่า คนเมือง และเรียกภาษาของตนว่า คำเมือง.

ประวัติความเป็นมาของชื่อ คนเมือง นั้น ทางหนึ่งกล่าวว่า เป็นชื่อที่เรียกเพื่อยืนยันว่าตนเป็นชาวเมืองมิใช่ชาวป่า-คนเมืองมิใช่คนป่า, อีกทางหนึ่งกล่าวว่าเกิดขึ้นในสมัยที่พะม่าปกครองล้านนาเป็นเมืองขึ้น (จากราว พ.ศ. ๒๑๐๐ ลงมาถึงเกือบสองร้อยปี) ชาวไทยภาคเหนือเรียกชาวพะม่าว่า คนม่าน และเพื่อแยกตัวให้ชัดว่ามีใช่คนม่านจึงได้เรียกตัวเองขึ้นว่า คนเมือง. แต่ผู้อธิบายก็ได้แสดงว่าทำไมจึงเลือกเอาคำ คนเมือง มาใช้สำหรับตนเอง.^๑ และก็แปลกที่ทำไมจึงไม่ใช่คำว่า คนไต

๑ สวาง สุขโชติรัตน์, ไทยวนหรือคนเมือง, วารสารวัฒนธรรมไทย ฉบับประจำเดือนธันวาคม ๒๕๐๗.

เสียตรงๆ จะได้ตรงข้ามกับ คนม่าน; หรือว่าจะมุ่งแปลคำคนเมืองว่า คนพื้นเมือง, ซึ่งนี่เห็นจะไม่ใช่.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำว่า คนเมือง ได้มีกำเนิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ตอบโต้การถูกเหยียดหยามเช่นเดียวกับหน้าที่ของคำว่า ไท ในยุคศึกคำบรรพ์. ผู้ที่ถูกชาวล้านนาแต่โบราณนั้นอาจเป็นได้ทั้งคนไทยภาคกลางเราเอง และทั้งพะม่าร่วมกัน.

ประวัติศาสตร์ของไทยล้านนานับตั้งแต่ต้นสมัยรัชกาลที่ ๕ ขึ้นไป เป็นประวัติศาสตร์ของการเป็นเมืองขึ้นของไทยภาคกลางและพะม่าสับเปลี่ยนกันหลายร้อยปี. ก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ ขึ้นไป ล้านนาเป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ มีเจ้าครองนครรัฐอยู่หลายนครรัฐ โดยมีเชียงใหม่เป็นรัฐประธานของสหพันธนครรัฐพี่น้อง. ยุคนั้นชาวกรุงเทพมหานครถือชาวล้านนาเป็นชาวเมืองชั้น เป็นประชาชนชั้นสอง มักเรียกขานอย่างถูกเหยียดหยามว่าเป็น "ลาว" เป็นพวก "นุ่งผ้าชิ้น กินกั๊กกือ" หรืออย่างในเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนนางวันทอง หึงนางลาวทองซึ่งมาจากเมืองเหนือ มีคำคำว่าเปรียบเปรยนางลาวทองว่า

“ทศอติลาวคอนก่อนเจรจา
อีกนึ่งกักบจะตบมัน”

(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒)

นอกนั้นยังมีการแสดงหรือถ้อยคำที่ดูถูกเหยียดหยามอีกร้อยสี่ร้อยอย่าง, ล้วนแล้วแต่สร้างความปวดร้าวเสียคแทงใจให้แก่ชาวไทยล้านนาทางสน. ปราบฏุกการณ์เช่นว่านี้ ยิ่งในวงสังคมชั้นสูงแล้ว ยิ่งเป็นไปอย่างรุนแรงมาก.

พระราชชายาเจ้าดารารัศมี, เจ้าหญิงในราชตระกูลเชียงใหม่ ซึ่งต้องลงมารับราชการเป็นพระราชชายาของรัชกาลที่ ๕ อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นตัวอย่างของผู้ได้รับความชมชื่นจากการเหยียดหยามนี้เป็นอย่างดี.

พระราชชายาเจ้าดารารัศมีเสด็จลงมากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ขณะนั้นพระชนมายุได้ ๑๔ พรรษาเท่านั้น. รัชกาลที่ ๕ โปรดให้อยู่ในความดูแลของพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระบรมราชินีนาถ.

“... พระสนมกำนัลภายในวังพากันอิจฉาตร้อน คิดเสียว่าพระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงมีพื้นเพอยู่ทางภาคเหนือ. และคนทางเหนือในสมัยนั้นได้รับการคบหาสมาคมและต้อนรับจากภาค-

กลางอย่างต่ำค้อยค้อยหน้าเมื่อพูดถึง ลาว แล้ว เจ้าจอมหม่อม
 ท้ามคงเข้าใจว่า สมเด็จพระบิรมหาราชก็คงจะเห็นด้วยกับการ
 กระทำกลั่นแกล้งหยามเหยียดต่าง ๆ ที่พวกเธอทั้งหลายมีต่อพระ-
 ราชชายา . . .

“ตามคำบอกเล่ากับผู้ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า แม้
 แต่ในชั้นทองสรงหน้าของพระองค์ก็มีกระตาสเขียนตัวอักษรเลขยันต์
 คล้ายคาถาอะไรวางอยู่ และน้ำในห้องสรงของพระองค์ก็ถูกโรย
 ด้วยหม่ามุย อยุ่ตี ๆ บางทีก็มีถุงเงินพระราชทานของสมเด็จพระ-
 พุทธเจ้าหลวงมาวางอยู่ตามทวารห้องบรรทม เพื่อหาเรื่องให้
 พระราชชายาว่าขโมยมา อย่าว่าแต่อะไรเลย ภายในสวนสวรรค์
 ช้าง ๆ พระตำหนักยังมีสิ่งปฏิญูลของมนุษย์ทั้งเรียราดอยู่

“ทั้ง ๆ ที่เจ้านายหญิงฝ่ายเหนือที่คิดตามรับใช้พระราชชายาจะ
 คอยระแวงระวังพระองค์ท่านทุกฝีก้าว ปกป้องผองภัยให้ตลอด
 เวลา จู ๆ ก็มีตัวบุงตัวนอนไต่ยัวเยี้ยตามพระแท่นบรรทมเล็ก
 หน้าห้อง สร้างความรำคาญพระทัยมิให้พระองค์ทรงสุขเกษม
 ได้เลย

“บางที่พระองค์ทรงได้ยินเสียงตะโกนลั่นผ่านหน้าห้องบรรทม
 ว่า ‘เหม็นปลาร้า’ บ่อยครั้งที่พระกระยาหารบรรจุงวางบนถาด

เงินก็ถูกกีดกันมิให้ผ่านเข้าออกทวาร ยิ่งกว่านั้นเครื่องเพชรอัน
 หาค่าบ่มีได้ของในหลวงก็มาปรากฏวางทั้งอยู่ในพระตำหนักของ
 พระราชชายา ผู้ที่ปรนนิบัติรับใช้พระองค์ก็พลอยถูกจงเกลียดจง
 ชัง มีคนเอาปลาทุใส่กะลามะพร้าวไปวางไว้บนสำหรับกับข้าว...”^๑

นี่คือสภาพที่เป็นจริงของการดูถูกเหยียดหยามชาวไทยต่อ
 ไทยด้วยกันเอง เพราะเหตุผลทางสังคมที่ว่าฝ่ายหนึ่งเป็นชาว
 เมืองชั้น (ยุคนี้ความรู้สึกในรัฐประชาชาติเอกภาพอย่างใหม่ยังไม่
 เกิดมีขึ้นในหมู่ชนชั้นปกครองและประชาชนไทยโดยทั่วไป).

ทรรคนะที่ดูถูกเช่นนี้เป็นสภาพธรรมดาของสังคมยุคศักดินา
 หรือแม้ในสังคมที่ยังมีทรากเดนของระบบผลิตนี้และวัฒนธรรม
 นี้. หลังจากสมัยรุ่งเรืองของอาณาจักรเชียงใหม่ยุคพระเจ้าติโลก
 ราชลงมาแล้ว เชียงใหม่หรือโยนกทั้งหมดก็คงตกเป็นที่เหยียด
 หยามของชาวกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมา ข้อเท็จจริงอันนี้เราจะเห็น
 ได้จากลิลิตยวนพ่ายซึ่งแต่งสดุดีชัยชนะของกรุงศรีอยุธยา (ไทย)
 เหนือชาวไทยล้านนา (ยวน, ไทยยวน), ซึ่งในนั้นพูดถึงยวน
 หรือลาวในฐานะเป็นผู้แพ้ และอย่างเหยียดหยาม ถึงในบาง
 ครั้งเรียกด้วยคำว่า “ม้อย” คือ ผี หรือ คนป่าเถื่อน. ชัยชนะ

๑. ปรากฏ ศิริธร ณ พัทลุง, *เพชรลานนา*, เชียงใหม่ ๒๕๐๓, น. ๒๖-๓.

เหนือชาวล้านนาไทยในครั้งนั้น (สมัยพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. ๑๙๗๐ ประมาณ) ยังมีสตฺยวาทีกใน *ลิลิตพระลอ* ในราย ตันเรื่อง “. . .ปราบทุกทิส ฤทธิรุกราน ผลายพระนคร รอนลาวกาว ตาวคัตหัว ตักปลิงกลาดตาชควน ฝ่ายข้างยวนแพ้ว ฝ่าย ฝ่ายข้างลาวประลัย ฝ่ายข้างไทยไซเยศ คินยังประเทศ พิศาล . . .”

ยุคหน้าอาณาจักรศรีอยุธยาและอาณาจักรโยนกเชียงใหม่เป็น คัทรุกัน ผู้พิชิตก็ยอมเหยียดผู้แพ้เป็นทาสเชลย เป็นข้า เป็น ไพร เป็นเมืองขึ้น ฯลฯ เป็นของธรรมดา.

นอกจากการถูกลูกเหยียดหยามทางกรุงศรีอยุธยาและกรุง รัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นไทยด้วยกัน, เชียงใหม่ยังตกเป็นเมืองขึ้น ของพะม่าเกือบสองร้อยปี เพิ่งมากอบกู้เอกราชได้เมื่อต้นยุค รัตนโกสินทร์. ระหว่างเป็นเมืองขึ้นของพะม่านั้น มีราชวงศ์ กษัตริย์ของพะม่ามาเป็นเจ้าผู้ครองรัฐสืบราชวงศ์กันยาวนาน. ข้าพเจ้ายังสงสัยอยู่ว่าคำที่พะม่าเรียกชาวไทยโยนกเชียงใหม่ว่า ยูน, ซึ่งเราเข้าใจว่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า ไทยนหรือ ไทยวนนั้น, แท้จริงเป็นคำภาษาพะม่า ยูน แปลว่า ข้าหรือทาสด้วยซ้ำไป !
ความเป็นมาทางสังคมเช่นนี้เองที่ทำให้ชาวล้านนาารู้สึก

ว่า คำว่า ไต ที่ใช้มาแต่เดิมนั้น ไม่เพียงพอเสียแล้ว เพราะ
แม่ไทยด้วยกันก็ดูถูก, พะม่าก็ดูถูก; คำว่า คนเมือง จึงได้เกิด
ขึ้นเพื่อประกาศความเป็นอารยชนหรือนาครชนของตน เพื่อ
ให้โลกรับรู้ว่าตนมิใช่คนป่าหรือชาวป่าซึ่งไทยเหนือเรียกว่า
คนดอย (= ชาวเขา). คำว่า คนเมือง และคำว่า ไต-ไท มี
ความหมายอย่างเดียวกันตรงเผงทีเดียว.

ปฏิกิริยาที่คนไตได้ประกาศตนเป็นคนเมืองนี้ เรายังได้พบ
ในสมัยหนานเจ้า ซึ่งมีผู้ปกครองรัฐใช้สกุลว่า เมิง (เมือง)
หรือ ไตเมิง (ไทเมือง) และจีนเรียกว่าเหมิงและไตเหมิง
(蒙, 大蒙)^๑

ในยุคนี้อย่างนี้เรายังได้พบชื่อที่เป็นปฏิกิริยาตอบโต้เช่นนี้
อีกมากแห่งในบรรดาชนชาติตระกูลไต. พวกไทไท้ในแดนจีน
แถบกวางหนาน และในบริเวณเมืองลางเซินแห่งเวียตนาม
เหนือเรียกตัวเองว่า คุณไหล่, นั่นคือ คนไหล่ อีกชื่อหนึ่ง
ของชาวไท้พวกนี้คือ ไทหลง นั่นคือ ไทหลวง^๒ คำว่า คุณไหล่
(คนไหล่) กับ ไทหลง (ไทยหลวง) นั้นดูเหมือนจะเป็นไวพจน์

๑. ดูกาก ๑, บทที่ ๑๕

๒. Seidenfaden, *The Thai Peoples*, Book I, Bangkok 1958,
p. 20.

ของกันและกันอยู่ในตัว, คือมีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน. ในทางตะวันออกสุดของเวียดนามเหนือ^๑ นั้น บางทีชาวไทที่นั่นก็เรียกตัวเองด้วยคำว่า ผู้หลุง แทนคำว่า ไทหลุง. ผู้ ก็คือ คน, ไทยปัจจุบันยังใช้คำว่าผู้คน, เป็นผู้เป็นคน ฯลฯ ผู้หลุง-ไทหลุง จึงมีความหมายเท่ากับ คนใหญ่ หรือ คนใหญ่. การที่เขาเรียกตนเองเช่นนั้นก็เพื่อตอบโต้ที่ชาวเวียดนามเรียกเขาว่า โทะยีน หรือจีนในควางซีใต้ (ควางหนาน) เรียกเขาว่า ถู่เหริน (土人) ซึ่งคำนี้แปลว่า คนพื้นเมือง เป็นคำที่มีความหมายอย่างชัดเจนว่าเป็นพวกป่าเถื่อนชั้นต่ำ. (เคยพบมีผู้ถอดคำจากภาษาอังกฤษ Tu-jen ออกมาเป็น ตูเยน ก็มี)

การเรียกตัวเองด้วยคำที่แสดงว่าเป็นคนใหญ่นี้ ยังมีพบในทางเหนือขึ้นไป คือในมณฑลกุยโจว (กุยจิ๋ว). ที่นั่นมีคนไทยพวกหนึ่งซึ่งหมอสอนศาสนาโปรตุเกสเขียนชื่อว่า Dioid, ทางไทยเราเรียกโดยถอดชื่อจากอักษรฝรั่งมาเป็น ไทคอยบัง ไทย้อยบัง หรือถอดตามเสียงอักษรเวียดนามว่า ซ่วย บ้าง. บ้าง

๑. ไทหลุงในหนังสือของ Hsu, *A Study on the Thais, Chuangs, and the Cantonese People*, Hongkong 1963 p. 58 ว่าเป็นไทเหลือง (Tai Leung, (泰良 = 黄泰)) ในที่นี้ใช้เป็นไทหลวงตามแนวทั่วไปไปก่อน จนกว่าจะได้เดินทางไปฟังเสียงพูดของเขาเป็นเครื่องชขาด.

กว่า Dioi คือ ไต-ไต-ไท นั้นเอง. แต่ก็ยังไม่มีใครเดินทาง
ไปสอบสวนสักทีว่าเสียงแท้จริงของคำ Dioi คืออะไร. อย่างไร
ก็ดี, ไทพวกนี้นอกจากจะเรียกตัวเองว่า Dioi แล้ว ยังมีนัก
ศึกษาคนอื่นจดว่าเขาเรียกตนเองว่า Bu-yuei.^๑ เรายังไม่ทราบ
ว่าคำที่เขียนเป็นอักษรฝรั่งนี้จะแปลเป็นคำไทยว่าอะไรแน่ แต่
หากอาศัยแนวทางทั่วไปสันนิษฐานไว้พลางว่า ตรงกับคำไทย
ว่า ผู้ใหญ่ ซึ่งนี้ย่อมมีความหมายเดียวกับชื่อที่ไทพวกอื่นๆ
เรียกตัวเองว่า คุณใหญ่, ไทหลง และ ผู้หลง.

การยืนยันว่าตนเองเป็นคนโดยใช้คำว่า ผู้ นำหน้าชื่ออย่าง
ผู้หลง, ผู้ใหญ่ นี้ ยังมีพวกใหญ่อีกพวกหนึ่งคือ ผู้ไท ในเขต
สิบสองจุไทในเวียดนามเหนือปัจจุบัน. การที่พวกผู้ไทนำเอา
คำ ผู้ เข้าประกอบข้างหน้า ดูเหมือนจะยืนยันให้หนักแน่นขึ้น
อีกว่าตนคือ คน! เป็นการช้อนคำให้แจ่มชัดในประเภทเดียวกับ
ที่เรารอบพบทุกกันว่า หัวกบาล, พูตจา, รักไกร, เกลียดซัง,
เคียดแก่น ฯลฯ.

นอกจากไทเองจะใช้คำว่า ผู้ แล้ว ยังมีชนชาติอื่นอีกด้วย
ที่ยืมภาษาไทยไปใช้เป็นชื่อเรียกตนเอง, และใช้คำว่า ผู้ ใน

๑. Seidenfaden, *The Thai Peoples*, Book I. Bangkok 1963.
p. 58 เห็นจะออกเสียงว่า ผู้ใหญ่.

ความหมายเท่ากับคน. พวกแรกก็คือพวกข้าโพงในแขวงหัวพัน (ซำเหนือ), เขาไม่ชอบให้ใครเรียกเขาว่า ข้าโพง เขาเรียกตัวเองว่า ผู้เทิง ซึ่งแปลว่า คนชาวบน (uplanders)^๑ จะเห็นว่า ผู้ ในที่นี้คือ คน ตรงตัว. อีกพวกหนึ่งคือข้าไพร่ทางแขวงพงสาลี พวกนี้ก็เรียกตัวเองว่า ผู้น้อย คือ คนเล็ก.^๒ (ดูออกจะเป็นขั้วตรงข้ามกับพวก ผู้ใหญ่ ในมณฑลกัญโจวตั้งกล่าวมาแล้ว) ในที่นี้ ผู้คือ คน ตรงตัวอีกเหมือนกัน.

เราจะเห็นได้ว่า ปฏิกริยาที่แสดงตอบโต้กัน มิได้มีคำว่า ไทคำเดียว หากยังมี ผู้, คน, คนเมือง, คนใหญ่, ผู้ใหญ่, ผู้หละ ฯลฯ แต่คำที่ใช้ทั่วไปที่สุดและกว้างขวางที่สุดคือ ไท-ไต, ซึ่งแม้พวกที่จีนเรียกว่า หลี (黎) ในเกาะไหหลำ ก็เรียกตนเองว่า ได (Dai) หรือบ้างก็เพี้ยนเป็น ไไล (Lai) ตามลึนที่ออกเสียง ด ไม่ได้.

๑. *Ibid.*, p. 99 ควรเทียบกับชอลาวเทิงและชาวบนด้วย

๒. ข้าโพง ไม่ชอบให้ใครเรียกชอนเพราะในภาษาลาว โพง เป็นชื่อพนชนิดหนึ่งซึ่งเห็นเป็นแสงสว่างวาว ๆ ตอนกลางคืน, ตรงกับคำภาษาไทยว่า โพลง (แต่ไทยไม่เรียกชื่อโพลง, เรียกผีโงมจ). ส่วนข้าไพร่นั้นคือพวกที่ถูกเหยียดเป็นไพร่; ชื่อข้าไพร่เคยใช้เรียกทางสารวันและอดีตตะบือด้วยเหมือนกันโดยไทยเป็นผู้เรียกเมื่อออกไปครอบครองรัฐนครจำปา สักดิ์สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (ดูภาค ๒ บทที่ ๓ ด้วย).

ข้อสำคัญที่จะต้องกำหนดไว้ในใจในท้ายบทนั้นก็คือ ไทย มีความหมายในยุคแรกเพียงเป็น คนสังคม หรือ คนเมือง เท่านั้น ยังหาได้มีความหมายว่า อิสระ หรือ เสรี ดังที่เป็นอยู่ในภาษาไทยสยามปัจจุบันนี้ไม่.

บทที่ ๙

วิวัฒนาการของคำว่าไทและลาว

อันที่จริงบทนี้ควรจะเริ่มต้นด้วยการสืบสาวความหมายของคำว่า ไท ซึ่งพัฒนาความหมายออกไปจากความหมายดั้งเดิมที่เราค้นพบแล้วว่าเป็น คนสังคม หรือคนเมือง; แต่ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องของคำว่า ไท นี้, ข้าพเจ้าได้พบนักศึกษาทางภาษาและโบราณคดีบางท่านได้เขียนผลงานศึกษาเกี่ยวกับรากเหง้ากำเนิดเดิมของคำว่าไทไว้อีกแง่หนึ่งซึ่งน่าสนใจทีเดียว จึงจะขอเริ่มด้วยการสรุปผลงานศึกษาค้นคว้านั้นมาเสนอก่อนเป็นอันดับแรก, ซึ่งบางทีนี้อาจจะเป็นความหมายดึกดำบรรพ์ของคำว่า ไท ก่อนหน้าที่มันจะพัฒนามามีความหมายว่าคนเมืองก็ได้.

นักศึกษาก็ได้ค้นคว้าความหมายดั้งเดิมของคำว่า ไท ไว้อีกทางหนึ่งนั่นคือท่านศาสตราจารย์ Princeton S. Hsu หรือ ฉิว สงช้อ (徐松石) ซึ่งได้รวบรวมผลงานพิมพ์เป็นเล่มขึ้น ชื่อว่า งานค้นคว้าว่าด้วยชนชาติไท, จ้วง และกวางตุ้ง (A Study of the Thais, Chuangs, and the Cantonese People - 泰族

僮族粵族考 จัดพิมพ์เป็นภาษาจีนโดย Luen Shing Printing Company, Hongkong 1963).

ฉวี สงชื่อได้ศึกษาภาษาของชนชาติจ้วง ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองส่วนข้างมากของมณฑลกวางซี, ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองของชนชาติจ้วง, และยังคงพูดภาษาจ้วงซึ่งเป็นภาษาในตระกูลไทยอยู่,* จากการศึกษานี้ท่านได้รับผลสรุปว่า คำว่าไทหรือไตในภาษาจ้วงแปลว่า ดิน หรือ ชาวพื้นเมือง. ข้าพเจ้าจะขอแปลข้อความสรุปของท่านผู้ซึ่งเขียนไว้เป็นภาษาอังกฤษตอนท้ายเล่ม มาเสนอต่อท่านผู้ศึกษาในเมืองไทย ดังต่อไปนี้:

“... คำภาษาจ้วงว่า ไต ปรากฏเป็นคำนำหน้าชื่อภูมิสถานอยู่ทั่วไปในมณฑลกวางตุ้งและกวางซี. ในแผนที่ภูมิศาสตร์ทางการซึ่งจัดพิมพ์โดยรัฐบาลราชาธิปไตยสมัยราชวงศ์ชิง (ราชวงศ์สุดท้ายก่อนยุคสาธารณรัฐ - ผู้แปล) นั้น มีชื่อภูมิสถานที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ไต อยู่มากกว่าพื้นที่ชื่อในมณฑลกวางตุ้ง เช่น *Tai-fu*, *Tai-leung* และ *Tai-tum*. ส่วนทางมณฑลกวางซีก็มีชื่อท่านองนี้กว่าแปดร้อยแห่ง เช่น *Tai-Yao*, *Tai-Kong* และ *Tai-Leung*.

*ในหนังสือไทยเรามักเรียกว่า ซอง ตามสำเนียงกวางตุ้ง, แต่ไม่ควรนำไปปนกับชนชาติ ซอง ในตระกูลมอญ - เขมรอย่างที่มียู่ในแถบจันทบุรีและกัมพูชา.

“คำภาษาจ้วงว่า ไต^๕ นี้ แปลว่าอะไร? ตามตัวเขียนซึ่งเป็นอักษรจีนนั้นแปลว่าใหญ่ (คือเขียนด้วยอักษร 大 ซึ่งแปลว่าใหญ่ และชาวจีนกวางตุ้ง-กวางซีออกเสียงไต-ผู้แปล), แต่ในภาษาพูดของชาวจ้วง คำนี้แปลว่าแผ่นดิน (land) หรือชาวพื้นเมือง (native) ในมณฑลกวางตุ้งและกวางซี มีสถานที่ทางภูมิศาสตร์ที่ชื่อ *Tai-leung* อยู่คาดคั่นทั่วไป ในภาษาจ้วงแล้ว คำนี้แปลว่าแผ่นดินของชาวจ้วงเหลือง (นั่นคือ *Tai-leung* = ไตเหลือง-ผู้แปล), ทั้งนี้เพราะในสมัยก่อนที่เดิมนั้น ชาวจ้วงแบ่งแยกกันออกเป็นห้าสาขาใหญ่ ๆ ตามสี่ของเครื่องแต่งกาย.* ชื่อภูมิสถานที่มีใช้ชื่อว่า *Tai-Yun* (ไตหย่น), *Tai-Woan* (ไตฮวน), *Tai-Lao* (ไตลาว) และ *Tai-Kwoon* (ไตคุน) เหล่านี้ ทุกชื่อล้วนแปลความว่าคนไต,** และคำว่าคนไตนั้นก็หมายความว่าคนพื้นเมืองหรือคนของแผ่นดิน . . . (ต่อไปนี้

* มีบรรยายไว้ในหนังสือซึ่งเขียนเป็นภาษาจีนว่า สาขาทั้ง ๕ นั้นคือ ไทแดง, ไทเหลือง, ไทขาว, ไทดำ และไทลาช.

** ไตหย่น-หย่นเป็นภาษากวางตุ้งแปลว่าคน; ไตฮวน-ฮวน อธิบายว่าเป็นภาษาไต เป็นคำเดียวกับคน แต่มีไทในดินแดนจีนบางพวกออกเสียงฮวน (อย่างเดียวกับพวกผู้ไทออกเสียง ฮัน ว่า ฮัน, ข้าม ว่า ฮัม ฯลฯ); ส่วนลาวและคุน ก็อธิบายว่าหมายถึงคนด้วยเช่นกัน-*Ibid.*

เป็นตัวอย่างของชื่อภูมิสถานที่ใช้ชื่อว่าไตหย่น ซึ่งมีอยู่มากมาย
ในมณฑลกวางตุ้งและกวางซี, ยกเว้นทางภาคตะวันออกเฉียงสุดของ
กวางตุ้ง ข้าพเจ้าขอข้ามไป—ผู้แปล)

“ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลกวางซี, ชาวจ้วงไม่เรียก
แผ่นดิน (land) หรือดิน (earth) หรือชาวพื้นเมือง (native)
ด้วยคำว่า ไต. ชาวจ้วงถิ่นนี้ใช้คำว่า ดิน (Din) เพื่อแสดงความ
หมายอย่างเดียวกัน. ฉะนั้น ทางภาคนี้ของมณฑลกวางซี (รวม
ทั้งตะวันออกเฉียงใต้สุดของมณฑลกวางตุ้ง) จึงพบว่ามีชื่อที่ขึ้นต้น
ด้วยคำว่า ดิน อยู่ทั่วไป ในท้องที่ภาคนี้ใช้คำว่า Din-leung แทน
คำว่า Tai-leung, ใช้คำว่า Din-Yao แทนคำว่า Tai-yao และ
Din-Khao แทนคำว่า Tai-Khao. นอกจากนั้นในมณฑลกวางซี,
ในหลายอำเภอ, ก็ยังเรียกชื่อจำพวก Tai leung และ Tai-yao
เป็นอีกคำหนึ่งคือ Ti-leung และ Ti-yao และใช้แทนกันได้ด้วย.
คำว่า Ti 地 [ตี้, กวางตุ้งออกเสียง เต๋ย—ผู้แปล] ในอักษรจีน
ซึ่งเขียนเป็นชื่อนั้น แปลว่าแผ่นดินหรือชาวท้องถิ่นพื้นเมือง.
ฉะนั้นคำว่า ไต, ดิน และตี้ [= ที่—ผู้แปล] ทั้งหมดจึงมี
ความหมายอย่างเดียวกันว่า แผ่นดิน หรือชาวพื้นเมือง. ผู้เขียน
รู้สึกมั่นใจอย่างยิ่งทีเดียวว่า อรรถาธิบายคำว่า ไต หรือ ไท ดัง

กล่าวมานี้ ไม่มีอะไรจะต้องสงสัยอีกเลยแม้แต่น้อย。”^๑

อีกแห่งหนึ่ง จิว ซงซือ กล่าวว่า:

“ตามการค้นพบของผู้เขียน คำว่า ไต แปลว่า ชาวพื้นเมือง (native) และคำว่า คนไต แปลว่า ชาวพื้นเมืองของท้องถิ่น (native of this land). เมื่อชนชาติจากภาคเหนือบุกลงมาทางใต้ ได้ติดต่อสัมพันธ์กับชนชาติจ้วง จึงได้เรียกชาวจ้วงว่า ไท่เหริน (泰人) หรือไท่หล่าว (泰佬), ซึ่งแปลว่า ‘ชนพื้นเมือง.’ บางครั้งชนพื้นเมืองนี้ก็ถูกเรียกว่า ‘กู่คน.’^๒ เพราะฉะนั้น คำว่าไตหรือไท่ จึงเป็นชื่อที่เกิดขึ้นใหม่ และจีนได้ใช้เรียกมาแต่โบราณกาล. ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่เรียกว่า ภูเขาคนไต (ไต๋หยันซาน - ผู้แปล) และหมู่บ้านคนไต (ไต๋หยันเจวียน - ผู้แปล) มีพบเกลื่อนกลาดทั่วไปในมณฑลกว๋างต้งและกว๋างซี ซึ่งเป็นองค์พยานอย่างดีว่าชนชาติ จ้วง-ไต เคยครอบครองภูมิภาคนี้ในอดีตกาลโพ้น”^๓

๑. Hsu, *Origin of the Chuang People* (ภาษาอังกฤษ), พิมพ์รวมอยู่ใน *A Study of the Thai, Chuangs and the Cantonese People* (ภาษาจีน), ฮองกง ๑๙๖๓, น. ๖-๗.

๒. กู่คน - กู่ ในภาษาจีนกลางแปลว่าที่ดิน และใช้ควบกับเหริน (คน) เป็น กู่เหริน แปลว่า คนพื้นเมือง; แต่ในถิ่นเขาคำว่า คน ซึ่งก็คือคำ ไต (คน) ไปใช้แทนเหริน, กู่คนจึงแปลว่าคนพื้นเมืองเช่นกัน. คำนี้สำเนียงกว๋างต้งเป็น ไถวคน และบางที่ก็เรียก ไถวหยัน (กู่เหริน) คอทไทยเราเรียกว่า ไทไท.

๓. Hsu, *Origin of the Thai People*, *Ibid*.

ตามความเห็นของ Hsu, ความหมายดั้งเดิมของ ไต่ ก็คือ ดิน. Hsu ได้ข้อสรุปนี้มาจากการศึกษาชื่อทางภูมิศาสตร์ซึ่งมีอยู่มากมายในมณฑลกวางตุ้งและกวางซี. Hsu ได้พบว่า มีชื่อจำนวนมากใช้คำว่า ไต่ (大 สำเนียงภาษากลางเป็น ต้า) และ เต๋ย (也 สำเนียงจีนกลางเป็น ตี้), ซึ่ง Hsu เข้าใจว่า หมายถึง ไต่-ไท. คราวนี้ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลกวางซี ได้พบชื่อภูมิลานที่ใช้คำว่า ดิน (定, 訂, 丁 ฯลฯ) แทนคำว่า ไต่ และ เต๋ย. ดังนั้น Hsu จึงเข้าใจว่า ไต่-เต๋ย-ดิน เป็นคำเดียวกัน แต่เพี้ยนสำเนียงไปตามถิ่น. อนึ่ง คำว่า ไต่ ซึ่งชาวกวางตุ้งเขียนด้วยอักษร เต๋ย (也) นั้น, อักษรตัวนี้ก็เพี้ยนคำจีนแปลว่า ดิน, และในภาษากลางก็ออกเสียง ตี้ ตรงกับ ภาษาไตซึ่งเท่ากับคำว่า ที่ ของไทยในประเทศไทย, ฉะนั้น Hsu จึงเข้าใจว่า ไต่ ก็คือ ตี้ หรือ ที่, คือ ดิน หรือ ที่ดิน. นอกจากนี้ ในมณฑลกวางซียังมีคำเรียกภาษาจ้วงเป็นคำจีนว่า ภาษา กู้คุณ ((土罕)); คำว่า กู้คุณ นั้น Hsu เชื่อว่าเป็นภาษาจ้วง คือ คน, ส่วน กู้ เป็นภาษาจีน แปลว่า ดิน และเมื่อเรียกชนพื้นเมือง จีนก็ใช้คำ กู้ นี้ด้วย คือ กู้เหวิน (= คนของที่ดิน, คนท้องถิ่น), ฉะนั้น Hsu จึงสรุปว่า ไต่-เต๋ย-ตี้

ย่อมมีความหมายตรงกับคำจีนว่า 土 (ดิน, ท้องถิ่น) และ
 คนไทจึงแปลว่า คนพื้นเมือง, และเชื่อว่าจีนเป็นผู้คิดเรียกคำ
 นั้น โดยครั้งแรกมีความหมาย (อย่างตลก) ว่า ชาวพื้นเมือง
 เท่านั้น จนในที่สุดก็เลยกลายมาเป็นชื่อของชนชาติจ้วงชนอีก
 ชื่อหนึ่งว่า ไท. จากการสำรวจตามแนวตนเอง Hsu จึงกล่าวว่า
 “ตามการค้นพบของผู้เขียน คำว่า ไท แปลว่า ชาวพื้นเมือง”
 คงได้คัทมาแต่ต้นแล้ว.

ตามความเห็นของ Hsu เห็นว่า คำว่า ไท - ไท - ตี - ทิ
 และดินคือคำคำเดียวกันทั้งสี่, และเป็นคำเดียวกับ ตี (地) ใน
 ภาษาจีนกลางซึ่งก็แปลว่าดินด้วย. ข้อนี้ข้าพเจ้ายังสงสัย. ใน
 ภาษาไทยปัจจุบัน คำว่า ทิ กับ ดิน เป็นคำสองคำที่มีความ
 หมายต่างกัน. ดิน มีความหมายถึงเนื้อธาตุ ส่วน ทิ มีความ
 หมายบอกขอบเขตหนึ่ง ๆ ของดิน. เราพูดว่าชื่อดิน ย่อมหมาย
 ความต่างกับชื่อที่ นั่นคือ ชื่อดิน มีความหมายว่าชื่อดินเป็น
 ก้อน ๆ เป็นคันรถ, แต่ชื่อที่นั้นมีความหมายว่าชื่อเป็นบริเวณ
 มีขอบเขตเฉพาะ. พื้นดิน กับ พื้นที ก็มี ความหมายต่างกันใน
 ทำนองเดียวกันนี้. ในภาษาลาว, ไตลื้อ, ไทใหญ่ ฯลฯ ก็มี
 คำ ทิ หรือ ตี ต่างหากจากคำว่า ดิน หรือ หลิน (ไทใหญ่)

ออกเสียง ต เป็น ล, เช่น คอย เป็น หลอย, ตี เป็น หลี ฯลฯ) ข้าพเจ้าสงสัยว่า Hsu อาจจะเข้าใจไขว้เขว เพราะมีพื้นฐานความรู้ทางภาษาไต-จ้วงไม่เพียงพอ, ซึ่งความเข้าใจไขว้เขวทำนองนี้ เราได้พบอีกในคำอื่นที่เขากล่าวไว้ในหนังสือของเขา.^๑ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงขอสงสัยไว้ก่อนว่าผลงานค้นคว้าทางภาษาของ Hsu ในข้อนี้อาจจะผิดพลาด และข้อที่ว่า ไต ก็คือ ดิน ก็อาจจะเป็นผลมาจากความเข้าใจไขว้เขวนี้ด้วย.

แต่อย่างไรก็ดี เราจะชี้ขาดว่า Hsu ผิดหรือถูกได้ก็ต่อเมื่อเราได้มีโอกาสไปศึกษาภาษาจ้วงในมณฑลกว๋างซีด้วยตนเองอย่างหยาบๆ เท่านั้น. ในขั้นนี้จึงรับฟังไว้ที่ก่อนว่า ถ้าหากไตหมายถึงดินหรือที่ดิน นั่นก็หมายความว่า เป็นความหมายดัง

- ๑ เป็นต้นว่าคำ สิบสองปันนา, Hsu กล่าวว่า เป็นภาษาจ้วง-ไต, ปันนาคือ บ้านนา. นั่นคืออธิบายว่า ปัน หมายถึง บ้าน, หมู่บ้าน (น. ๓๑). นั่นเป็นความเข้าใจผิด. ปัน ในภาษาไตคือสิบสองปันนา หมายถึง พัน, เพราะเขาออกเสียง พ เป็น ป. ปันนา คือพันนา. ชาวไตและลาวเหนือไม่นับที่ดินเป็นขนาดกว้างยาวตามเนื้อที่ไร่หรืองานหรือวา อย่างไทย, หากวัดด้วยจำนวนกระบุงของข้าวพันธุ์ และกระบุงข้าวพันธุ์นั้นเรียกว่า ตาง. พันนาหนึ่ง ๆ จึงหมายถึงเนื้อที่ปลูกข้าวได้พันธุ์ต่าง. อาณาจักรพะเขาชองพลงำเมืองร่วมสมัยกับพ่อขุนรามคำแหงกวีดีที่นาอย่างนี้ และแบ่งเขตการปกครองออกเป็นพันนาทำนองเดียวกันด้วย (ดูในพงศาวดารโยนก).

เดิมก่อนหน้าทีมนั้นจะมีความหมายว่า คนเมือง; คือมันเริ่มมีความหมายว่า คนที่อยู่เป็นที่, มีหลักแหล่ง, ขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อแสดงว่าตนมิใช่พวกพเนจรอ่อนเร่. การประกาศตนว่าเป็นชนชาติที่มีหลักแหล่ง ไม่อ่อนเร่พเนจรนั้น เป็นความภาคภูมิใจอย่างสูงอันหนึ่งของชนชาติที่ศึกษาคำบรรพ์, เพราะแสดงถึงวิวัฒนาการก้าวใหญ่ของชนชาตินั้นๆ ซึ่งก้าวจากการอ่อนเร่เลี้ยงสัตว์ล่าสัตว์ มาเป็นการผลิตแบบชมรมกลีกรวม และบังเกิดศูนย์กลางแห่งอารยธรรมของชนชาติ มีประวัติศาสตร์แห่งชนชาติ—ดินแดนและสังคมขึ้นได้. การเปลี่ยนแปลงจากสภาพอ่อนเร่มาเป็นสภาพตั้งชมรมอยู่เป็นหลักแหล่งนั้น เป็นการก้าวกระโดดใหญ่ของมนุษย์แต่ละชนชาติซึ่งกว่าจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องผ่านการต่อสู้กับความเคยชินเก่าๆ อย่างยาวนาน, ผ่านการพัฒนาทางการผลิตอย่างยาวนาน. แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังมีชนชาติจำนวนมากทางเอเชียกลาง คงนิยมการอ่อนเร่เลี้ยงสัตว์อยู่ และรัฐบาลแม้จะพยายามเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสักเพียงใดก็ยังไม่ยอมก้าวข้ามขั้นมาสู่การตั้งหลักแหล่งอยู่จนแล้วจนรอด.

เรายกปัญหาที่ว่า ไต แปลว่า ที่ดิน ให้ทั้งค้างรอการ

ศึกษาอันแจ่มชัดในวันคืนข้างหน้า และหันมาจับกล่าวถึง
วิวัฒนาการของคำว่า ไต-ไท จากความหมาย คนเมือง หรือ
คนสังคม กันต่อไป.

จากคนเมืองมาสู่เสรีชนและลาว

การพัฒนาความหมายของคำว่า ไต-ไท จากความหมายว่า
คนสังคมหรือคนเมือง มามีความหมายว่า “เสรีชน” นั้น เกิด
ขึ้นบนพื้นฐานแห่งการพัฒนาทางระบบผลิตของสังคมชนชาติ
ไต้ยุคดึกดำบรรพ์, นั่นคือเกิดขึ้นในยุคที่สังคมชนชาติไต้พัฒนา
ไปสู่ระบบการผลิตที่มีข้าหรือทาส.

สังคมของชนชาติไต้เริ่มระบบผลิตที่ใช้ข้าหรือทาส (เครื่อง
มือพูดได้) ขึ้นเมื่อได้เคลื่อนกำลังเข้าสู่ช่วงชิงดินแดนเพาะปลูก
ลุ่มแม่น้ำและดินแดนที่ราบสูงเชิงเขาจากชนชาติพื้นเมืองใน
บริเวณพะม่าเหนือ-ยูนนานใต้-ล้านช้าง ซึ่งชนชาติพื้นเมือง
ส่วนหนึ่งที่ครอบครองดินแดนนี้อยู่แต่เดิมคือละว้าหรือว้า. พวกเขา
ชาวพื้นเมืองทั้งหมดถูกขับไล่ออกไปอยู่ตามป่าเขา และถูกไล่
ล่าจับตัวมาเป็นทาสเชลยทำการผลิตรับใช้เจ้านายผู้พิชิตซึ่งเป็น
ไต้. โดยฐานะเช่นนี้เอง ชนพื้นเมืองทั้งหมดทุกเผ่าจึงถูกเหยียด

ลงเป็น ข้า (ข้า) ดังได้กล่าวไว้แล้วโดยพิสดารในบทที่ ๕ ของภาค ๒ นี้ (ดูบทที่ ๕ ข้าและปรัชญาแห่งความเป็นทาส).

สังคมทาสนั้น ไม่ว่าในแห่งใด ย่อมเริ่มต้นด้วยการจับเชลยต่างเผ่ามาเป็นทาส (ข้า) ทำให้เกิดจากการซื้อชนในเผ่าเดียวกันมาเป็นทาสเป็นข้าขึ้นก่อนไม่. ชนในเผ่าเดียวกันที่ซื้อและขายกันเองเป็นข้าทาสนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นหลัง คือหลังจากการค้นพบว่า “คนก็คือเครื่องมือผลิตพูดได้ซึ่งมีประสิทธิภาพ” แล้ว และการค้นพบนั้น ได้ค้นพบขึ้นครั้งแรกโดยการใช้เชลยเป็นข้าทาสขึ้นก่อน. ฉะนั้น ในยุคเริ่มแรกของระบบทาส, ทาสจึงมิใช่คนในเผ่าเดียวกัน หากเป็นคนต่างเผ่าต่าง^{๕๕}ทางสน.

ในสังคมของชนชาติไตนั้น, เมื่อ ข้า ล้วนแต่เป็นคนต่างเผ่า, คนในเผ่าใดมิได้เป็นข้า, ความสำนึกใหม่อย่างหนึ่งก็เกิดขึ้น นั่นคือ ไท หรือ ไต เป็น เสรีชน, เป็นผู้ที่มีได้เป็นข้า. คำว่า ไต อันเป็นชื่อของชนชาติมาแต่เดิมก็ได้พัฒนาความหมายใหม่ของมันขึ้นทีละน้อยๆ ตามพัฒนาการแห่งระบบผลิตของสังคม, ความหมายว่า คนเมือง ค่อยๆ หลีกทางให้แก่ความหมายใหม่ คือ เสรีชน (*Free man*).

ต่อมาในภายหลัง เมื่อเกิดการซื้อขายชนในเผ่าเดียวเป็น
 ข้ำ (ทาส) ขึ้น บังเกิดมีทาสน้ำเงิน, ทาสเรือนเบียดขึ้น ซึ่งเป็น
 คนในเผ่าไตด้วยตัวเอง คนเหล่านี้ก็ถูกจัดเป็นพวกข้ำ (ทาส)
 ไม่มีอิสระ ไม่เป็น ไท-เป็นชนในเผ่า ไท แต่ไม่เป็น ไท
 แก่ตัว. ส่วนคนต่างเผ่าที่มีได้ถูกกดลงเป็นข้ำ, เขามีอิสระ เป็น
 เสรีชน เป็น ไท แก่ตัว ก็ย่อมมีฐานะทางสังคมเป็น ไท. ใน
 ชั้นนี้ ไทจึงมีความหมายสองอย่าง คือ :

- ๑) เป็นชื่อชนชาติตระกูลภาษาไต-ไท
- ๒) เป็นชื่อวรรณะหรือฐานันดรทางสังคม ซึ่งได้
 แก่ เสรีชน

ในชั้นนี้ ไท-ไต จึงขยายความหมายออกไปคลุมถึงคนที่
 มีได้เป็น ข้ำ ทุกคนโดยไม่จำกัดเผ่าพันธุ์ หรือเชื้อชาติ. ฉะนั้น
 เมื่อศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงกล่าวถึงองค์ประกอบของประชา
 ชนในสังคมว่า “ไพร่ฟ้า ข้ำไท” ไท ในที่นี้จึงมิได้หมาย
 เฉพาะชนเผ่าไทย หากหมายถึง เสรีชนที่มีได้เป็นข้ำทุกคนไม่
 จำกัดเผ่า แต่ในขณะเดียวกันนั่นเอง พ่อขุนรามคำแหงก็ยัง
 เรียกอาณาจักรสุโขทัยด้วยชื่อชนชาติว่า “เมืองไท.” ศิลาจารึก
 ของพ่อขุนรามคำแหงใช้ ไท ในทั้งสองความหมายนี้อย่างแจ่ม
 ชัดทีเดียว.

ไต-ไท ในความหมายว่า เสรีชน อันเป็นความหมายใหม่^๑นี้ ข้าพเจ้าไม่มีเครื่องมือเพียงพอที่จะตรวจสอบว่า มีอยู่ในภาษาไตถิ่นอื่นทุกถิ่นหรือไม่ เป็นต้นว่าในภาษาไทใหญ่, ไทคำที, ไทโก้, ผู้ไท ฯลฯ ข้าพเจ้ายังไม่อาจจะตรวจสอบได้ว่ามีการใช้คำ ไต-ไท ในความหมายว่า เสรีชน หรือไม่.

แต่เท่าที่มีเครื่องมือพอตรวจสอบได้ในภาษาไตลื้อแห่งสิบสองปันนา ปรากฏว่ามีการใช้คำ ไต ในความหมายว่า เสรีชน อยู่ในภาษานั้น เช่นในประกาศทางราชการของรัฐสิบสองปันนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ของเจ้าหม่อมโชติบุตรพรหมวงศ์วรรณราชา มีคำเรียกองค์ประกอบของ “ไพร่เมิง” (ประชาชน) ว่า “จาวไก่อไตนอกในตังมวน” (ชาวไพร่ไทนอกในทั้งมวล)* คำว่าไพร่ไทที่ใช้คู่กันนี้ ย่อมหมายถึงพวก ไพร่ (ข้าประเภทหนึ่ง) กับไท (เสรีชน). ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ ไต ในความหมายนี้จะยังคงใช้กันอยู่ในสิบสองปันนาจนปัจจุบันหรือไม่.

ในภาษาลาวปัจจุบัน รวมทั้งภาษาไทยภาคอีสาน และชาวผู้ไทในอีสาน ไม่ปรากฏว่ามีการใช้คำ ไท ในความหมาย

๑ จากหนังสือ *คือ คนไทยในประเทศจีน* ของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์.

ว่า เสรีชน. ในภาษาลาวปัจจุบันนี้คำว่า เป็นไทแก่ตัวเอง ไม่มีใช้, ถ้าจะพูดความหมายเช่นนี้ เขาจะพูดว่า “เป็นเจ้าตัวเอง.” ในภาษาไทยภาคใต้ ก็ไม่ปรากฏว่าได้ใช้คำ ไท ในความหมาย เสรีชน, ถ้าจะมีใช้กันบ้างก็เป็นการยืมสำนวนในภาษาไทยภาค กลางไปใช้ ซึ่งเขาเรียกว่า “หลงข้าหลวง” (พูดภาษาข้าหลวง, หลง คือ แผลง).

แต่อย่างไรก็ดี, แม้เราจะไม่ได้พบคำ ไท ที่แปลว่า เสรีชน ในภาษาลาวปัจจุบัน แต่ก็มีหลักฐานยืนยันแก่เราว่า ในภาษาลาวโบราณเคยมีใช้กันมาครั้งหนึ่ง, เป็นแต่มาสูญหายไปเสียในชั้นหลังเท่านั้น. หลักฐานนี้คือวรรณคดีล้านช้างโบราณ เรื่องทำวอหรือเจือง. ในวรรณคดีนี้ มีใช้คำว่า ไท (เสรีชน) เสมอ เป็นต้นว่า

เจืองก็ พายเบิ่งจรผ่อไท ทั้งข้า

(น. ๒๐๓)

แปลความว่า ขุนเจืองก็เปิดบัลขรออก มองเห็นทั้ง ไท และทั้ง ข้า (= เห็นทั้งเสรีชนและทาส).

อีกแห่งหนึ่ง

เดินขุนกวานไพรไท ทั้งข้า

(น. ๕๐)

แปลความว่า บ่าวร้องแก่พวกนายบ้าน, พวกไพร่, พวก
ไท, พร้อมทั้งพวกข้าทาส.

นี่แสดงชัดว่า ลาวล้านช้างโบราณเคยใช้ ไท เป็นชื่อ
ฐานันดรของประชาชนในสังคม คือใช้เรียกผู้ที่มีได้เป็นทาส
และมีได้เป็นไพร่ (ลูกของผู้มีศักดิ์นา ๔๐๐ ขึ้นไป มีอภิสิทธิ์
ไม่ต้องถูกสักข้อมือขึ้นทะเบียนเป็นไพร่ในสังกัดของเจ้าขุนมูล
นายใด).

สาเหตุที่ลาวไม่รักษาความหมายของไทในแง่^๕ไว้ เห็นจะ
เป็นด้วยฐานะทางสังคมของลาวไม่บันดาลให้ลาวสนใจความเป็น
ไท, หากสนใจที่จะเป็นมากกว่าไท.

ตามประวัติศาสตร์ของลาวนั้น ลาวเข้าสู่ดินแดนล้านช้าง
ในฐานะผู้พิชิต คือพิชิตพวกข่า (ข่า) ฐานะทางสังคมของลาว
มีสภาพเป็นนาย; นี่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งปรัชญาของชนชาติลาว.
ในยุคแรกของอาณาจักรล้านช้าง ลาวก็ยังเรียกตนเองว่า ไท อยู่
จะเห็นได้จากนามของกษัตริย์ลาวที่ใช้ว่า พระเจ้าสามแสนไท
ไตรภูวนาถ. ที่ได้ชื่อว่าสามแสนไทก็เพราะมีการสำรวจสำมะ
โนครัวประชากร และได้จำนวนชายฉกรรจ์ขึ้นทะเบียนถึงสาม
แสนคน (การสำรวจสำมะโนครัวในยุคโบราณ นับจำนวนแต่

ชายฉกรรจ์ที่เป็นหลักสำคัญทางการผลิตของครอบครัว และที่
เจ้าขุนมูลนายจะเกณฑ์แรงไปใช้ได้เท่านั้น).

จนใน พ.ศ. ๒๑๘๔ เมื่อเจ้าปางคำ กวีเอกของลาวแต่ง
เรื่อง *สินไชย* (สังข์ศิลป์ชัย) ขึ้น ก็ยังกล่าวไว้ในต้นเรื่อง
ว่าได้แปลชาดกในคัมภีร์บาลีออกมาเป็นภาษา ไท, ยังหาเรียก
ว่าภาษา ลาว ไม่ ดังนี้ :

เมื่อนั้น	ปางคำคลุ้มคึงธรรม	ทรงมาก
เห็นยุง	ฉานยอกแก้วเที่ยวใช้	ชาติพระองค์
จักใคร่	ตกแต่งตั้งแปลปล่าน	เป็นไท
	ชูลีเชิมช้อยฉาน	ยามแค้น
	จตุโลกถ้าไอศวรร	แสนทวีป ก็ดี
กราบทั้ง	ครุฑนาคเหน้านางท้าว	เทพคุณ

แปลความว่า :

ลำดับนั้น เจ้าปางคำครุ่นคิดคำนึงถึงธรรมะต่าง ๆ ที่เรียนรู้
ไว้มาก ได้มองเห็นแจ่มแจ้งถึงเรื่องของพระสัพพัญญูตาฉานที่ทรง
เที่ยวเวียนว่ายตายเกิดใช้ชาติอยู่ จึงคิดใคร่จะแต่งเรื่องนั้นโดย
แปลออกทำเป็นคำไท ขออัมชลีสัณเชิมให้ทรงช่วยนำทางใน
บัพพะขณะก็คิดไม่ออกติดขัดด้วย. ท้าวจตุโลกบาล, พระอิศวร

ผู้เป็นใหญ่เหนือทวีปทั้งมวลก็ดี ข้าฯ ขอกราบไหว้บูชา พร้อมทั้ง
ทั้งครุฑ นาค และนางเทพธิดาผู้ทรงคุณทั้งหลาย.

จะเห็นได้ว่า วรรณคดีสินไชยซึ่งเป็นงานวรรณกรรมชั้น
ครูของลาว ก็ยังเรียกภาษาลาวยุค พ.ศ. ๒๑๙๔ ว่า ไท อยู่.

แต่นี้มิได้หมายความว่า ลาวยังไม่เรียกตนเองว่า ลาว. ชน-
ชาติลาวใช้คำเรียกตนเองว่า ลาว ด้วยอีกคำหนึ่งมานานดึกดำ-
บรรพ์แล้ว เป็นแต่ยังไม่ได้ทั้งคำว่า ไท ไปโดยเด็ดขาดเท่านั้น.

จดหมายเหตุพงศาวดารจีนจดเรื่องของชนชาติลาวไว้ตั้งแต่
ยุคขึ้นตะวันออกพร้อมกับเรื่องของชนชาติส้าน, ราว พ.ศ. ๖๕๐,
โดยเรียกว่า หลาว (𠵹) หรืออายุหลาว (衰𠵹) ซึ่งถือเป็น
ชนชาติในตระกูลภาษาไตสาขาหนึ่ง. ในยุคต่อมาก็ยังปรากฏ
ชื่อน้อย โดยจีนจดเป็น หล่าว (𠵹^๑ และยังมีเขียน 佬
หรือ 老 อีกด้วย ซึ่งก็ออกเสียงทำนองเดียวกัน).

คำว่า ลาว นั้น Princeton S. Hsu ค้นพบการใช้ใน
ภาษาจ้วง และภาษาพื้นเมืองในมณฑลกว๋างตุงและกว๋างซี แปล
ว่า คน^๒ แต่ตามที่ข้าพเจ้าสังเกต รู้สึกว่าจะไม่ได้แปลว่า

๑ เปี้ยสี่, เจวียนที่ ๕๕, ตอน ๒ (ในชุด 二十五史)

๒ Hsu, *Origin of the Chuang People*, op. cit. p. 6.

กัน เฉยๆ ในความหมายที่แยกจากสัตว์. หากมีความหมายถึง อารยชน หรือ ชนผู้เป็นนาย นั่นคือเป็นทำนองเดียวกับที่ชนชาติ อารยัน เรียกตนเองเพื่อแสดงว่าตนเป็น อารยะ. ข้อสังเกตนี้ได้มาจากการพิจารณานามกษัตริย์ของอาณาจักรเงินยาง ซึ่งในยุคแรกเริ่ม นับแต่ พ.ศ. ๑๑๘๑ ลงมา เรียกชื่อกษัตริย์โดยมีคำว่า ลาว นำหน้าทุกองค์ เริ่มแต่ลาวจก, ลาวแก้วแก้ว, ลาวเลา, ลาวตัน เรื่อยลงมา มีทั้งหมดกว่า ๓๐ ลาว ยุคหลังจึงเปลี่ยนมาใช้ ชุน นำหน้านามกษัตริย์.

ในพงศาวดารล้านช้าง *เรื่องขุนบุลมราชาธิราช* (บรมราชาธิราช) ก็มีอธิบายบอกไว้ในตัวพงศาวดารว่า ในยุคแรกที่ขุนลอโอรสขุนบุลมยกลงมาตั้งมั่นที่คันทันแดนล้านช้างนั้น เรียกราชาหรือประมุขสมรมว่า ชุน และในหลายๆ สมรมที่มีหลายชุนนั้น รวมกันเข้ามีชุนใหญ่ผู้เป็นประมุขสูงสุด เรียกว่า "ขุนลาว" เรียกกษัตริย์ว่าชุนเช่นนี้ได้ ๑๕ ชั่วรัชกาลจึงเปลี่ยนมาเรียกว่า ท้าว. เรียกท้าวได้ ๖ ชั่วก็เปลี่ยนมาเรียก พญา.

จากนั้นเราจะเห็นว่า ลาว ชุน ท้าว พญา เป็นคำแสดงฐานะอำนาจทางสังคม, โดยเฉพาะทางการปกครอง, อย่างเดียวกัน. โดยเฉพาะที่เรียกจอมแห่งชุนทั้งหลายว่า ขุนลาว นั้น

ระบู้ว่า ลาวมีความหมายว่า ผู้ทรงอำนาจสูงสุด หรือ ผู้เป็นใหญ่.

ในปัจจุบันนี้ พวกชาวหอในมณฑลยูนนานก็ยังเรียกชาวไทยภาคเหนือ (คนเมือง) โดยใช้คำว่า ลาว นำหน้าชื่อ (แต่ออกเสียงสั้นนิดหน่อยคล้าย เลอ) คำ ลาว ที่ใช้นำหน้าชื่อนั้น เป็นคำยกย่องทำนองเดียวกับ นาย (ซึ่งความหมายเดิมคือ ผู้เป็นนาย). นี่ทำให้เรานึกถึงชื่อกษัตริย์โยนกโบราณที่เรียกว่า ลาวจก, ลาวแก้วแก้ว ฯลฯ.

ในภาษาลาวปัจจุบันนี้ ยังมีคำว่า ลาว ใช้เป็นสรรพนามเรียกบุรุษที่สามด้วยความรักใคร่นับถือ มีความหมายคล้าย ท่าน หรือ แก (แก ในบุรุษที่สาม อย่างที่พูดว่า ผมพบกับคุณชิตแล้ว แก ว่า แก จะไม่ยอมให้โง่งงง่ายๆเด็ดขาด). ตัวอย่างเช่น “ข้อยไปหาพาพ่อมาแล้ว ลาวว่าสิมา^๕อื่น” แปลว่า “ผมไปหาหลวงพ่อมาแล้ว ท่านว่าจะมา^๕พรุ่งนี้.” คำลาวในความหมายนี้ยังใช้กันอยู่ในภาษาประจำวันของลาวและภาษาไทยภาคอีสาน, ส่วนในภาษาผู้ไททางสกลนคร-นครพนม ลาว เป็นคำเรียกคนแปลกหน้า หรืออากันตุกะ เช่นมีแขกมาก็เรียกว่า “ลาวมาแล้ว” ดังนี้เป็นต้น.

โดยเค้าเงื่อนดังกล่าวนี้ ทำให้สามารถวางแนวสรุปได้ว่า ลาว แต่ดั้งเดิมคงจะมีความหมายว่า คน อย่างที่ Hsu ค้นพบ, แต่หมายถึงคนผู้เจริญแล้ว เป็นในความหมายยกย่อง. แล้วต่อมาก็ได้พัฒนาตามสภาพของสังคม คือเมื่อชนชาติหนึ่งเป็นผู้พิชิตเป็นนาย ลาว ก็มีความหมายว่า นาย, ผู้มีอำนาจ, ผู้เป็นใหญ่ และในที่สุดก็เป็นคำนำหน้านามกษัตริย์ และผู้ที่เคารพ. ต่อมาเมื่อมีคำอื่นมาใช้เรียกนำหน้านามกษัตริย์แทนคำว่า ลาว ก็มีคำว่า ชุน, ท้าว, พญา ฯลฯ เกิดขึ้นแทนที่ คำว่าลาว จึงค่อย ๆ สูญเสียความหมายอันสูงสุดไป และเลื่อนต่ำลงมาเป็นคำสรรพนามที่มีค่าเท่ากับ ท่าน.

ปรากฏการณ์ที่ถ้อยคำเลื่อนความหมายต่ำลงมาเช่นนี้ ยังมีตัวอย่างอีกในภาษาลาว. เช่นคำว่าท้าว. คำนี้แต่เดิมลาวใช้นำหน้านามกษัตริย์ เช่น ท้าวลัง, ท้าวผีฟ้า, ท้าวฟ้างุ้ม ฯลฯ ในภาษาไทยเราก็ใช้เช่น ท้าวอุทอง, ท้าวสามนต์ ฯลฯ แต่ในภาษาลาวยุคหลัง มีคำพญาเกิดขึ้นแทนที่สำหรับเรียกกษัตริย์ คำท้าวก็เลื่อนต่ำลงมา จนถึงยุคปัจจุบันนี้ ท้าวในภาษาลาวมีความหมายเท่ากับ คุณ หรือ นาย ใช้นำหน้าชื่อสามัญชนเท่านั้น เช่นเรียกนายคำลือว่า ท้าวคำลือ, นายมาว่า ท้าวมา, ไม่มี

ความหมายว่าเจ้านายอะไรอีกแล้ว, ยกเว้นแต่ที่ยังพูดตามสำนวนเก่า ๆ อยู่บ้าง เช่นในคำว่า “เป็นท้าวเป็นพญา” (แต่ในภาษาไทย ท้าวยังคงหมายถึงกษัตริย์อยู่ แต่มักใช้ในนิยายปรัมปราเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ). คำว่า ลาว ในภาษาลาวก็คงจะได้เลื่อนความหมายต่ำลงมาในทำนองเดียวกับท้าวดังนี้.

ด้วยเหตุที่คำว่า ลาว ในอดีต มีความหมายสูงส่ง และมีฐานะเป็นนายเหนือสังคม ฉะนั้นชนชาติลาวจึงไม่ค่อยติดอกติดใจคำว่า ไท เท่าใดนัก. ความภาคภูมิใจใน ฐานะเป็น ลาว และเป็น ชนชาติลาว ได้เกิดขึ้นและฟักตัวมานานนับร้อยนับพันปี. ในวรรณคดีล้านช้างเรื่องท้าวฮุ่ง ซึ่งกล่าวถึงเรื่องของชาวอาณาจักรเงินยางตั้งแต่สมัย พ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๕๐ ก็เอ่ยถึงจารีตประเพณีแบบ “ลาวเก่า” อยู่หลายครั้งอย่างชื่นชมยกย่อง เช่น :

ปล้นลา ลาวเก่า   บุราณ
(น. ๑๒)

ความว่า   ไม่ผิดแผกไปจากประเพณีของ ลาวเก่า แต่โบราณ
และ

โดยเดิมตำปถมกลาง   ลาวเก่า
(น. ๔๐)

ความว่า ตามทำเนียบดั้งเดิมตีกำบรรพ์ของ ลาวเก่า.

การพูดถึงลาวเก่าเช่นนี้ คล้ายคลึงกับที่ไทยกรุงเทพฯ ฯ สมัย
ต้นกรุงรัตนโกสินทร์มักเอ่ยถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า “ครั้งบ้าน
เมืองดี” ลาวเก่าในที่นี้ก็คือลาวแห่งอาณาจักรเงินยางในยุค
ก่อนหน้าขุนเจืองขึ้นไปนั่นเอง ทั้งนี้เพราะกษัตริย์ของนคร
เงินยางในอดีตล้วนใช้ลาวนำหน้านามเป็นส่วนใหญ่ มีขุน เจ้า
มาสลับบ้างเป็นครั้งคราว และเพิ่งจะเลิกประเพณีใช้คำนำหน้า
พระนามว่า ลาว และหันมาใช้ขุนโดยเด็ดขาดก็เมื่อสมัยปู่ทวด
ของขุนเจืองนั่นเอง ลาวเก่าจึงหมายถึงอาณาจักรเงินยางตั้งแต่
ราว พ.ศ. ๑๗๐๐ ขึ้นไป จนถึงยุคแรกตั้งอาณาจักรโดยปู่เจ้า
ลาวจากเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๑.

นอกจากจะเอ่ยถึงลาวเก่า, ชาวอาณาจักรเงินยางก็ยังถือตัว
ว่าเป็นลาวด้วย, มิได้เรียกตัวว่าไท. ข้อนี้จะเห็นได้จากวรรณ-
คดีเรื่องเดียวกันนี้ ตอนที่กล่าวถึงทัพชาวเงินยางรบกับแกว
(เวียตนาม) ก็เรียกพลฝ่ายเงินยางว่า ลาว ดังนี้

แกวตายล้มเท็งกู	คงเขื่อน
ไพร่พร่องล้าว ลาวยอ	ยาคของ

(น. ๑๘๒)

ความว่า ชาวแควตายเป็นศัตรูเมืองจนถึงเขื่อนกำแพง, ไพร่พล
แตกกระส่ำระสาย, พวก ลาว ก็เข้าข้อยแย้งเอาสิ่งของ.

จะเห็นได้ชัดว่าอาณาจักรเงินยางนั้นก็ถือตัวว่าเป็น อาณา
จักรลาว ความชื่นชมในความเป็นลาวเช่นนั้นเอง จึงทำให้เขา
ทิ้งชื่อ ไท ไปโดยเด็ดขาดในที่สุด.

เหตุผลทางสังคมอีกข้อหนึ่งที่มีส่วนช่วยผลักดันให้ลาวทิ้ง
ชื่อไทเสียก็คือ : ชนชาติข้างเคียงไม่นิยมเรียกเขาว่าไท หาก
เรียกว่า ลาว, และในสมัยโบราณแล้ว พวกเจ้าขุนมูลนายไทย
หัวเก่า ซึ่งปกครองล้านช้างเป็นเมืองชั้น ก็มักจะเรียก "ลาว"
อย่างมีความหมายดูถูกเสียด้วย เรียกว่า ลาวพุงดำ บ้าง ลาว
พุงขาว บ้าง ไม่ยอมรับเขาไว้เป็น ไท. เมื่อความรู้สึกถูก
เหยียดหยามทางเชื้อชาติเกิดขึ้นเช่นนั้น จึงทำให้ทางลาวเองก็เกิด
ปฏิกิริยาสะท้อนกลับคือ ถือว่าตนเป็นคนละพวกกับไทย. อนึ่ง
ตลอดระยะเวลาของประวัติศาสตร์ราว ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา อาณา
จักรลาวล้านช้างต้องพินาศเพราะน้ำมือกองทัพไทยหลายครั้ง
ครั้งที่สำคัญที่สุดคือ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ซึ่งถึงกับเผาเมืองเวียงจันทน์พินาศทั้งเมืองไม่ให้เหลือ, อย่าง
เดียวกับพะม่าเผากรุงศรีอยุธยา, เพื่อทำลายอาณาจักรเวียง

จันทร์เสี้ยไม่ให้ตั้งตนได้อีกต่อไป และอาณาจักรลาวเวียงจันทร์ก็เลยพินาศหายสูญความเป็นรัฐไปนับตั้งแต่นั้น (คงเหลือแต่อาณาจักรหลวงพระบางกับอาณาจักรนครจำปาศักดิ์). ความทรงจำของชาวลาวที่ส่งสมมาตั้งกล่าวนี้เอง ทำให้คำว่า ไทย มีความเห็นห่างจากความสำนึกของลาวออกไปทุกที และในบัดนี้ปลายสุดก็ถึงขั้นที่ปฏิเสธว่าชนชาติลาวมิใช่ชนเชื้อชาติไทย - ไทเอาเสียเลย - ลาวคือลาว. คำว่า ไทย ยังคงมีเหลือตกค้างอยู่ในภาษาลาวก็แต่เพียงในความหมายดั้งเดิมโบราณที่แปลว่า คน-สังคม และบางทีก็หมายถึงออกไปถึงคนแปลกหน้าด้วยซ้ำ เช่นเมื่อพูดถึงแขกมาหา เขาจะพูดว่า “ไทแขกมาหา” ไทย ที่แปลว่าคนแปลกหน้าหรืออาคันตุกะนี้ ติดเข้ามาอยู่ในภาษาไทยภาคกลางด้วยเช่นกัน คือในสำนวนพูดรุ่นคุณย่าที่มักพูดว่า “แขกไปไหนมา.”

ความภาคภูมิใจและมั่นใจในความเป็นลาวของชาวล้านช้างนี้ปรากฏขึ้นเป็นช่วงที่ตรงข้ามกับชาวล้านนาหรือไทยโยนกในยุคหลัง.

ไทยโยนกนั้น ดั้งเดิมก็ถือตนว่าเป็นลาว. ราชวงศ์ลาวแห่งอาณาจักรเงินยางนั้น แท้ที่จริงก็คือบรรพบุรุษของราชวงศ์

เมงรายที่สถาปนาอาณาจักรเชียงใหม่ พ่อของพวามเมงรายคือ ลาวเมง, พ่อของลาวเมงคือลาวเมือง และสืบสกุลลาวลงมา ๕๕ ทั้งนี้ จนถึงสมัยพวามเมงรายจึงเริ่มเปลี่ยนมาใช้คำว่า พวาม หรือชนแทนลาว. ทางอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ยุคต้นก็ถือว่าเชียงใหม่โยนกเป็นลาว เรียกว่าลาวยวน, ลาวเฉียง และลาวพุงคำ แต่คำที่เรียกขานว่าลาวนั้น มีความหมายถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติเสียจนในที่สุดชาวไทยล้านนาเกิดความรู้สึกรังเกียจคำนี้ และปฏิเสธว่าตนมิใช่ลาวเอาเลยทีเดียว เขามีคำใหม่ของเขาเองสำหรับเรียกพวกเขา คือ คนเมือง และเรียกภาษาของเขาว่า คำเมือง ไม่พอใจที่จะให้ใครเรียกเขาว่าลาวเลยจนทุกวันนี้ อันตรงข้ามกับชาวล้านช้าง คือลาวในประเทศลาวปัจจุบัน เขาภูมิใจและทรงในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นชาวลาวของเขาอย่างยิ่ง และไม่พอใจด้วยที่ใครจะอ้างความเป็นมาทางเชื้อชาติหรือชาติวงศ์วิททยาว่าเขาเป็นชนชาติในตระ-

-
๑. การทกลาวถึงความถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติหมดลาวทั้งหมด ณ ทน ข้าพเจมจตุม่งเพียงจะแสดงข้อเท็จจริงที่เราต้องยอมรับว่าได้เคยเกิดชน ในประวัติศาสตร์เท่านั้น มิได้มุ่งประสงค์จะรอฟนความรู้สึคนชนใหม่ และใครที่ยังมีความรู้สึกร้อย่างเก่า ๆ อยู่ ก็ควรจะปรับปรุงความรู้สึคนก กิดเสียทีเดียว.

กู่ไทหรือไต, และพวกผู้ไททางแขวงหัวพัน (ซำเหนือ) คือพวกไทดำ ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของประชากรลาว ชาวลาวก็คือว่าพวกนั้นเป็นไตไม่ใช่ ลาว และมีความเชื่ออย่างเก่าๆ อีกด้วยว่าพวก ไท คบยาก!

เป็นอันว่าในที่สุด ลาวก็ทิ้งชื่อ ไท ไปด้วยสาเหตุทางสังคมหลายประการดังกล่าวมา ที่สำคัญเริ่มแรกก็คือฐานะของชนชาติเขาที่เป็นผู้พิชิต, เป็นนาย — เป็น ลาว เหนือชนพื้นเมืองซึ่งเป็นที่ซึ่งทำให้เขาสังสมความภาคภูมิใจในความเป็นลาวชั้นที่ละน้อยๆ ตลอดจนมาแต่ยุคศึกค้ำบรพ.

คราวนี้เราหันมาดูไทยสยามแห่งลุ่มแม่น้ำยม (สุโขทัย) และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (อยุธยาและรัตนโกสินทร์). ไทยที่นี่ไม่ยอมรับชื่อ ไท และยังพัฒนาความหมายของคำนี้ต่อไปอีกไกลด้วย. นี้ก็มีเหตุผลที่เป็นมาในทางสังคมและประวัติศาสตร์เช่นกัน.

ไทยแห่งลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำเจ้าพระยา เข้ามาสู่บริเวณนี้จนลักษณะกับที่ลาวเข้าสู่ดินแดนล้านช้าง. ไทยที่เข้ามาสู่บริเวณนี้ ได้เป็นเบย์ล่างของมอญและเขมร ต้องต่อสู้ล้มลุกคลุกคลานอยู่นานหลายร้อยปี ไทโหลงเคลื่อนเข้าครองดินแดนของละว้าในฐานะเป็นผู้พิชิต, ลาวก็เข้าครองดินแดนของซำใน

ฐานะผู้เป็นใหญ่, แต่ไทยลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำเจ้าพระยาต้องตก
เป็นทาส เป็นไพร่ส่วยของรัฐสังคมทาสเขมร เพราะอพยพ
เข้ามาในฐานะผู้อาศัย. นิยายเรื่องพระร่วงส่วยน้ำแห่งเมืองละโว้
ที่เล่าว่าไทยต้องส่งส่วยน้ำสร้างให้แก่กษัตริย์นครธม คือความ
ทรงจำเก่าแก่ของชาวไทยถึงอดีตที่ขมขื่นของตน. พงศาวดาร
ล้านช้าง เล่าถึงปฐมกษัตริย์ของเขาอย่างภาคภูมิใจว่า เป็นผู้
เข้า พิชิต พวกชวกันฮางแห่งหลวงพระบาง, แต่พงศาวดารของ
ไทยบันทึกถึงความภูมิใจแห่งการ **สลัดแอก** รัฐทาสเขมร.
ความทรงจำทั้งสองนั้น เป็นคนละชนิด. ขุนลอของพงศาวดาร
ลาว ก็อวีรบุรุษเผ่าอำนาจของชนชาติที่เข้มแข็งแล้ว แต่
พระร่วงของพงศาวดารไทยก็อวีรบุรุษกึ่งความเป็นไทยของชาติ
ที่ต้องตกเป็นทาสมานานปี. ความรู้สึกทางสังคมของไทยแห่ง
ลุ่มแม่น้ำยม (สุโขทัย) และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (ศรีอยุธยา)
จึงเป็นความรู้สึกที่ไม่เหมือนกับลาวล้านช้าง.

ไทยลุ่มน้ำยมมีชีวิตอยู่ด้วยการหลบหลีกหนีการถูกล่าต้อนไป
เป็นทาสของรัฐทาสเขมร. ความปรารถนาเฉพาะหน้าก็คือ
รักษาความเป็นไทไว้ให้ได้ โดยไม่ให้ต้องถูกจับไปเป็นทาสก็
พอแล้ว. การเป็น ไท จึงมีค่ามากในชีวิตของไทยถิ่นนี้. จริงอยู่

พวกไทยแถบนี้เอง ก็ได้ออกเอาชนพื้นเมืองบางพวกลงเป็นข้า
 ทาสแต่นั้นก็หาได้เป็นลักษณะชั้ชาติของชีวิตไม่, เพราะตัวเอง
 ก็ยังถูกล่าเป็นทาสอีกทอดหนึ่ง. ฉะนั้น การปลดแอกให้พ้น
 จากการต้องเป็นข้าทาสหรือส่วยของเขมร จึงมีความหมายชั้
 ชาติของสังคมไทย. เมื่อสุโขทัยปลดแอกเขมรออกไปได้สำเร็จ,
 ความเป็นไทยจึงเป็นผลลัพธ์ที่ชื่นชมที่สุด. เมื่อขุนลอพิชิตชั้กัน
 ชางโดยยกกำลังลงมาปราบ จิตใจของสังคมย่อมปรารถนาประ-
 กาศความเป็นลาว (นาย) หรือผู้พิชิต ซึ่งเป็นจังหวัดก้าวขั้น
 สูงกว่าความเป็นไทย. แต่สุโขทัยเมื่อขับไล่สลักแอกเขมรออกไป
 ได้สำเร็จ จิตใจของสังคมย่อมปรารถนาประกาศความเป็นไทย
 คือเป็นเสรีชนที่ไม่ต้องเป็นทาส. ฉะนั้น ชนเผ่าไทยแห่งสุโขทัย
 จึงเรียกตนเองว่าไทย อย่างรู้สึกภาคภูมิใจสูงสุด; เมืองไทย จึง
 มีความหมายเป็นเมืองแห่งเสรีภาพ; คำว่าไทย จึงพัฒนาไป
 อีกขั้นหนึ่ง คือหมายถึงความเป็นอิสระ หรือเสรีภาพ. ไทย
 ซึ่งเดิมหมายถึงคนสังคม และพัฒนามาหมายถึงเสรีชน จึง
 ได้พัฒนาขึ้นอีกขั้นหนึ่ง โดยหมายถึงอิสระภาพ-เสรีภาพ. โดย
 เหตุนี้ ไทยที่นี้จึงยังคงใช้ชื่อว่าไทยต่อไป, โดยไม่ต้องชวน
 ขวายนหาถ้อยคำอื่นมาขยายต่อท้ายให้เป็นชื่อที่สูงส่งขึ้นกว่าเดิม

หรือหากำอันมาเป็นชื่อใหม่; ทั้งนี้เพราะคำว่า ไท สามารถสะท้อนความรู้สึกชื่นชมในอิสรภาพของตนได้พอเพียงแล้ว. นี่เอง เราจึงได้พบว่าไทยบริเวณลุ่มแม่น้ำยมได้เรียกตนเองว่า คนไท และเรียกชื่อรัฐว่า เมืองไท มาตั้งแต่แรกเริ่ม. ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เราได้พบคำเรียกเมืองไทไว้อย่างภาคภูมิใจอย่างสูงว่า : “คนอันมีใน เมืองไท นี้ ด้วยเกล้าด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรง . . .” คำว่า เมืองไท นอกจากจะหมายถึงเมืองของชนเผ่าไทแล้ว ยังมีความหมายถึงเมืองของเสรีชนที่ไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ นั่นคือ เมืองที่เป็นเอกราชอีกด้วย.

เมื่อหลายสิบปีก่อน เราได้พบว่าพวกผู้ไทแห่งอำเภอกุยเจาในเขตแห่งอานของตังเกี๋ย (เวียดนามเหนือ) เรียกบ้านเมืองของตนในบริเวณนั้นว่า “เมืองไท” เหมือนกัน (พบในตัวอย่างอักษรผู้ไทกุยเจา ซึ่งเขียนเล่าพิธีบูชาอัญควาย ซึ่งศาสตราจารย์ หลุยส์ ฟีนิต นำมาพิมพ์ไว้ในเรื่อง Laotian Writings,^๑ สัมพาดราชอาณาจักรลาว, Kingdom of Laos, France-Asie,

๑. บทความนี้เคยลงพิมพ์ใน Bulletin de l' Ecole française d' Extrême-Orient เมื่อหลายสิบมาแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังไม่มีโอกาสค้นว่าลงพิมพ์ในฉบับประจำ ค.ศ. ไດ.

1959) ความหมายของเมืองไทในที่นี้คือ เมืองของคนเผ่าไท, มิได้มีความหมายว่า เมืองที่เป็นเอกราช. จะเห็นได้ว่าในคำ ภาษาศระกุดเดียวกัน แต่พัฒนาไปในสภาพของสังคมต่างกัน ความหมายก็ย่อมแตกต่างกันไปได้ตามสภาพสังคมที่กำหนด.

นอกจากความหมายว่า เอกราช หรือ อิสรภาพ แล้ว ไทยังได้พัฒนาความหมายออกไปอีก, คือมีความหมายว่า ผู้ เป็นใหญ่.

ความหมายนี้พัฒนาขึ้นจากพื้นฐานทางสังคมที่ว่า ชนชาติ ไทได้เป็นใหญ่เหนือสังคม เป็นชนชั้นปกครองของสังคม. เป็น ทำนองเดียวกับที่ ชาว พัฒนาความหมายจาก *ชนผู้อารยะ* มา เป็น *ผู้เป็นใหญ่* ฉะนั้น. ไทในความหมายผู้เป็นใหญ่นี้ เรา ได้พบเสมอในภาษาทางวรรณคดี ทั้งวรรณคดีไทยภาคกลาง, อีสาน และวรรณคดีลาว, เช่น เทพไท ท้าวไท เฉพาะทาง วรรณคดีลาวนั้น มีใช้กว้างขวางกว่าวรรณคดีไทย คือยังมีใช้ ว่า จอมไท, บาไท (เจ้าผู้ชาย), นางไท (เจ้าผู้หญิง) หรือ ใช้เรียกเจ้านายในเรื่องว่า ไท โดดๆ ก็บ่อยครั้ง.

ในวรรณคดีไทยเรายังมีอีกคำหนึ่งซึ่งรูปคำและความหมาย คล้ายคลึงกัน คือคำว่า ไท้, ใช้เรียกได้ทั้งเจ้านายและเทวดา

เช่น ท้าวไท, เทพไท เป็นต้น. คำนี้เป็นคนละคำกับ ไท มีรากเหง้าที่มาคนละทางกัน หาใช่เลื่อนเสียงกันไปมาไม่. ไท มีความหมายดั้งเดิมว่า ผู้คุ้มครอง. ลาวปัจจุบันยังมีการนับถือผีไท ซึ่งเป็นผู้คุ้มครองเด็ก เป็นผู้บำรุงเลี้ยงเด็กให้เติบโต. ที่วรรณคดีไทยโบราณเรียกกษัตริย์ว่า ไท ก็เพราะยุคนั้นถือว่า กษัตริย์เป็นผู้ “บำรุงรักษาลูกโลก”. พยานที่เชื่อถือกันหนึ่งที่จะยืนยันว่า ไท เป็นคำที่มีที่มาคนละทาง และเป็นคนละคำกับ ไท ก็คือ ภาษาไตอาหม. ในภาษาอาหมปกติเรียกคนไทว่า ไต และเรียกตัวเองว่า “เกาเป็นไต” (กูเป็นไต) แต่เมื่อพูดถึงพวกพราหมณ์ประจำชาติของเขา เขาเรียกว่า เดโอไท (เดโอคือ เทวะ ออกเสียงอย่างพื้นเมืองอัสสัม) จะเห็นว่าคำ ไท มีอยู่อีกคำหนึ่งต่างหากจากไต และมีความหมายเกี่ยวกับผี หรือพราหมณ์. เดโอไท นี้ น่าจะตรงกับคำไทยเราว่า เทพไท.

ข้าพเจ้านำเอาคำให้มากล่าวถึงในที่นี้ก็ด้วยความประสงค์ไม่ต้องการให้มีการทักท้วงวิวัฒนาการของคำไทให้กว้างขวางใหญ่โตเกินที่เป็นจริงไปเท่านั้น.

ถึงในขั้นนี้ เราก็สรุปได้แล้วว่า ไท มีวิวัฒนาการและความหมายเป็นลำดับดังนี้ :

- ๑) เป็นชื่อชนชาติตระกูลภาษาไทย-ไท มีความหมายดั้งเดิมว่า คนสังคม หรือ คนเมือง
  - ๒) เป็นชื่อวรรณะหรือฐานันดรทางสังคม ซึ่งแปลว่า เสรีชน
  - ๓) เป็นคำวิเศษณ์แปลว่า อิศระ, เอกราช
  - ๔) เป็นคำวิเศษณ์และคำนาม แปลว่า ผู้เป็นใหญ่
- ข้าพเจ้าเชื่อว่าชื่อของชนชาติไทย-ไท เกิดขึ้น และพัฒนาความหมายมาทีละขั้น ๆ ตามสภาพของชีวิตจริงในสังคม มิใช่ไทย-ไท เป็นคำสำเร็จรูปตามความหมายวิเศษหมดทุกอย่างอยู่แต่คึกคักบรรพ์ แล้วคนไทยเราไปเลือกหยิบเอามาเป็นชื่อเรียกตัวเอง.

ปัญหาสุดท้ายก็คือ ปัจจุบันนี้ชอคนไทย-ประเทศไทย-ภาษาไทย ทำไมจึงต้องมี ย พ่วงท้ายด้วย?

ข้อนี้ดูเหมือนจะเป็นที่รู้กันทั่วไปแล้วว่า เกิดขึ้นจากความเฟื่องในภาษาบาลีและสันสกฤต.

ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเขียน ไทย เฉย ๆ ไม่มี ย. แต่พอถึงจารึกสมัยพญาเสือไทย เราก็ได้พบว่าเริ่มเขียน ไทย ขึ้นปะปนกับ ไทย เป็นสองรูป. สาเหตุก็เพราะไทยยุคพญาเสือ-

ไทนั้นกำลังเฟื่องภาษาบาลี. ภาษาบาลีนั้นไม่มีสระ ไอ เมื่อจะเขียน ไท ด้วยภาษาบาลี ก็ต้องแผลงเป็น เทยฺย อย่างชื่อพวกลือไท ก็เขียนเป็น ลีเทยฺย (ซึ่งเดี๋ยวนี้เราถอดออกมาเป็น ลีไท ไม่รู้ว่าจะยอมเพ้อคลั่งบาลีกันไปด้วยถึงไหน) ฉะนั้นเวลาเขียนเป็นภาษาไทยก็เลยเอา ย พ่วงท้ายเข้าให้ด้วยเป็น ไทย. แต่ที่บางแห่งในจารึกหลักเดียวกันนั้นเองก็ยังเขียน ไท, ลีมีเสี ย ของสำคัญเสียก็มี!^๑ จารึกรุ่นหลังๆ ลงมาที่แก้ววัดต่างๆ ถึงกับใช้ เทยฺย ปนกับ ไทย ก็มี เช่นจารึกวัดช้างค้ำ จังหวัดน่าน พ.ศ. ๒๐๕๑ เขียนว่า :

“จุลศักราชได้ ๕๑๐ ตัว ในปีกอกขอมภิกษุเสยฺย, เทยฺยภาษาว่าปีเปลิกสัน, ในเดือนมาฆะ ไทย ว่าเดือน ๕ . . .”

(วารสารศิลปากร ปีที่ ๔ เล่ม ๔ พ.ย. ๒๕๐๓ น. ๕๓)

ความคลั่งไคล้ภาษาบาลีเช่นนี้เอง จึงทำให้ ไทย เขียนมี ย ติดมาจนถึงทุกวันนี้.

๑. ดูในจารึกของพวกลือไท, หลักที่ ๓ ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ ซึ่งเขียนปะปนกันทั้งไทและไทย.

บทที่ ๑๐

ทางโน้มนำแห่งความหมายของคำ “สยาม”

จากที่ได้ศึกษาเรื่องความหมายของคำว่า ไท มาละเอียดยุคพอสมควร, ผลได้ปรากฏว่า ไท มีความหมายแรกสุดเพียงเป็น คนสังคม, ต่อมาได้พัฒนาเป็นเสรีชนที่มีได้เป็นทาส และท้ายที่สุดหมายถึง เสรี, อิสระหรือเอกราชและผู้เป็นใหญ่; ทำให้เราสรุปได้ว่า ชื่อ ไท ที่เราเรียกตัวเองนั้น เป็นชื่อที่มีความหมายดี และเกิดขึ้นโดยเป็นปฏิกริยาตอบโต้กับคำเหยียดหยามดูถูกของชนชาติอื่นเป็นเบื้องต้น.

แต่เรายังมีชื่ออีกชื่อหนึ่ง คือ สยาม-เสียม-เสียน-เซียม-เซม-ชิม, ซึ่งเป็นชื่อที่ชนชาติอื่น ๆ ใช้เรียกเรา, และคนไทยทั่วไปก็ไม่เคยยอมรับชื่อนี้ นอกจากพวกนักปราชญ์ภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนน้อยในอดีตนำมาใช้เป็นครั้งแรกก่อน, ซึ่งก็เป็นชื่อประเภทที่คิดรื่องอยู่ในวรรณคดีมานานหลายร้อยปี จึงได้มาเป็นชื่อประเทศที่คนไทยรับรู้เป็นทางการขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงเทพฯ; บัณฑิตจึงน่าจะคิดว่า ชื่อ สยาม-เสียม จำพวกนี้อาจจะเป็นชื่อที่มีความหมายในทางตรงข้ามกับคำว่า ไท,

คือเป็นชื่อหนึ่งในบรรดาชื่อที่เรียกอย่างถูกต้องทั้งหลายที่ชาติอื่น
ใช้เรียกคนไทยแต่โบราณ.

อย่างไรก็ดี นี่เป็นเพียงสมมุติฐานที่เปิดทางสำหรับคนกว่า
ชั้นใหม่อีกทางหนึ่งเท่านั้น, มิได้หมายความว่า สยาม จะต้อง
มีความหมายในทางถูกต้องแน่ ๆ แล้วปิดประตูความเป็นไปได้
ทางอื่นเสีย, สมมุติฐานของข้าพเจ้าเป็นเพียงการเสนอแนว
ทางศึกษาประวัติศาสตร์ และภาษาชนใหม่อีกแนวทางหนึ่ง
โดยยึดถือ ความสัมพันธ์ทางสังคม หรือความสัมพันธ์ที่มนุษย์
ฐานะต่างกัมนี่ต่อกันในการผลิตแต่ละยุค เป็นแนวทางชี้
ในการวิเคราะห์ปัญหา, ทั้งนี้เพราะ มนุษย์เป็น คนสังคม,
ที่มีชีวิต ความคิด ขนบทำเนียม ภาษา ศิลปวรรณคดี
กฎหมาย ฯลฯ อยู่บนพื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ทางสังคมดัง
กล่าว. ถ้าเราปฏิเสธความจริงทางด้านนี้เสีย การศึกษาค้นคว้า
ของเราก็จะแคบกว่าควร และบางครั้งก็ไม่อาจจะค้นถึงความ
จริงที่ต้องการได้.

ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้แจ่มชัดว่า ทฤษฎีที่เสนอชั้นใหม่ที่ว่า
สยามอาจเป็นคำเรียกอย่างเหยียดหยามถูกต้องนี้ มิได้ปฏิเสธแนว
ทางเป็นไปได้อื่นดังที่ได้เสนอไว้แล้วในภาคหนึ่ง, หากเพียง

เสนอแนวทางเป็น ไปได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิมที่
ยอมรับฟังกันแต่ความหมายดีเพียงด้านเดียว. ข้าพเจ้าเห็นควร
ที่จะเปิดทางกันกว่าไว้^๕ทั้งสองด้าน ตามลักษณะสองด้านของชื่อ
ชนชาติจึงได้ศึกษาร่วมกันมายี่สิบกว่าปีในภาคที่สองนี้ トラบไตที่
เรายังไม่สามารถค้นพบแน่นอนถึงความหมายและที่มาของคำ-
สยาม เราก็กังหาควรที่จะปฏิเสธทางโน้มนำทางใดทางหนึ่งในสอง
ด้านนี้เสียไม่. แต่อย่างไรก็ดี ทฤษฎีของข้าพเจ้ายังมีสิ่งที่จะต้อง
ขอปฏิเสธอย่างเต็มที่อย่างหนึ่ง นั่นก็คือ การค้นหาความ
หมายของสยามโดยสักแต่ว่าพลิกพจนานุกรมภาษาต่าง ๆ เลือก
เอาคำออกเสียงคล้ายกัน และมีความหมายเหมาะสม ๆ ใจ, โดย
มิได้คำนึงถึงพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และสังคม; เพราะการ
กระทำเช่นนี้ ก็คล้ายกับเราจะไปพลิกพจนานุกรมสันสกฤตค้น
หาคำแปลของชื่อชนชาติ “ส่วย”, หรือพลิกพจนานุกรมพะม่า
แล้วก็ร้องด้วยความตื่นตันว่า “ค้นพบแล้ว ส่วย เป็นภาษาพะม่า
แปลว่า ทองคำ!” ฉะนั้น.

トラบไตที่ได้อธิบายมาจนบัดนี้ ข้าพเจ้ายังไม่ได้พบร่อง
รอยความหมายของคำ สยาม ในด้านดุษฎีเหี้ยมดหยาบพอที่
จะเสนอได้เป็นชนเป็นอัน แต่ใคร่ขอขแจ้งไว้ว่า ถ้าท่าน

นักศึกษาผู้ใดได้ศึกษาค้นพบเค้าเงื่อนว่า แท้จริงแล้วความ
 หมายและที่มาของคำสยาม มิได้เป็นดังที่ได้เสนอไว้แล้วใน
 ภาคนางของหนังสือนี้ หากมีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นคำเรียก
 อย่างถูกต้องซึ่งเกิดเรียกขึ้นโดยภาษาหนึ่งใดก่อน เช่นนี้แล้ว
 ก็โปรดอย่าได้ตกใจหรือปฏิเสธผลงานค้นคว้าอันเสีย เพราะมัน
 อยู่ในข่ายความเป็นไปได้ และอาจจะถูกต้องแท้จริงยิ่งกว่าที่
 ข้าพเจ้าได้เสนอสมมุติฐานชั่วคราวไว้ในภาคที่ ๑ นี้ก็ได้.

บรรณานุกรม

- ขจร สุขพานิช, “จารึกจัมปานคร,” วารสารศิลปากร, ๖ : ๑ (พฤษภาคม ๒๕๐๕).
- “การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ,” วารสารศิลปากร, ๔ : ๔ (มกราคม ๒๕๐๔).
- เขียน ชัมศิริ และมานิต วลีโกดม, พุทธานสรณ์และตำนานเบ็ญจแสนตำนานทริภุญไชย, ๒๕๐๕.
- กักกฤษ ปราโมช, ม.ร.ว., ดกเขมร, ๒๔๕๖.
- จิตร ภูมิศักดิ์, “พิมายในด้านจารึก,” วารวรรณคดี, กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, รวมครั้งที่ ๕, หอสมุดวชิรญาณ, ๒๔๖๕.
- น้ำ ทองคำวรรณ, หลักภาษาเขมร, ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๓.
- ..... (อ่าน), “จารึกกฎหมายลักษณะโจร,” วารสารศิลปากร, ๓ พฤษภาคม ๒๔๕๘.
- น้ำทองคำวรรณ และเชเดส์, วารสารศิลปากร, ๕ : ๖ (มีนาคม ๒๕๐๕).
- วารสารศิลปากร, ๖ : ๑ (พฤษภาคม ๒๕๐๕).
- เชเดส์, ประชุมศิลาจารึกภาค ๒, กรมศิลปากร, ๒๕๐๔.

- ฌันฐวุฒิ สุกขิสงคราม,
 ดำเนิน เลขะกุล, พ.อ.,
 ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชชนนี,
 ทองสืบ สุภะมารค,
 ทองที่หมายุ ทองใหญ่, ม.จ.,
 นริศรานันต์ดิวงษ์, สมเด็จพระบรมราชชนนี,
 นราธิปประพันธ์พงศ์, กรมพระ (แปล),
 บรรจบ พันธเมธา,
 บุญช่วย ศรีสวัสดิ์,
 “จารึกใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ
 แหลมอินโดจีนภาคกลาง,” วารสาร
 ศิลปากร, ๖:๑ (พฤษภาคม ๒๕๐๕).
 “คำอัญญา,” กรมสมเด็จพระปรมาธิบดี
 ยี่ไนรต, ๒๕๐๕.
 “สุรินทร์-เมืองขอมโบราณ,” อนุ-
 สาร อ.ส.ท., ๓:๓ (ตุลาคม ๒๕๐๕).
 เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์
 สยามวงศ์ในลังกาทวีป, ๒๕๐๓.
 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ ๒.
 “บันทึกจัมปานคร,” วารสารศิลปากร,
 ๕:๕ (พฤษภาคม ๒๕๐๕).
 คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลง-
 กรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๔๗๐.
 สำนวนสมเด็จพระ
 จดหมายเหตุลาลูแบร์
 เล่ม ๑, กุรุตภา, ๒๕๐๒.
 กาเลหม่านไต (เทวบ้านไท), ๒๕๐๔.
 คนไทยในพม่า, ๒๕๐๓.
 ไทยสิบสองปันนา, ๒๔๕๘.
 ลอ - คนไทยในประเทศจีน, ๒๔๕๘.
 เวียดนาม, ๒๕๐๔.
 ชาวเขาในไทย, ๒๕๐๖.
 ราชอาณาจักรลาว, ๒๕๐๓.
 สามสิบชาติในเชียงใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๕.

- บ. บุญคำ,
 ประกาศรี,
 ประชากรจักร, พระยา,
 ปรานี ศิริธร ณ พัทลุง,
 พญาพรหม,
 มานิต วลลิโกดม,
 มานิจ ชุมสาย, ม.ล.,
 วรรณไวทยากร,
 ศิลา วีรวงศ์,
 ศิลปากร, กรม
- เที่ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน,
 ๒๔๕๕.
 “สืบหาสยาม,” วารสารศิลปากร ๒:๒
 (สิงหาคม ๒๔๕๑).
 พงศาวดารโยนก, ศิลปাবรรณการ,
 ๒๕๐๔.
 เพ็ชรลานนา, เชียงใหม่, ๒๕๐๗.
 หนังสือคำขอของพญาพรหมพร้อม
 ด้วยคำจ่ม, เจริญเมือง, เชียงใหม่,
 ๒๔๕๕.
 นำเที่ยวพิมายและโบราณสถานในจัน-
 ทวีคันครราชสีมา, ๒๕๐๒.
 ดำนานถึงทนต์กัณฐ, ฉบับสอบค้น.
 สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
 วารสารของสมาคมค้นคว้าวิชาแห่ง
 ประเทศไทย, ภาษาไทยฉบับที่ ๓.
 ท้าวฮุ่งหรือเจือง, กรมศิลปากรจัด
 พิมพ์, ๒๔๘๖.
 ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์,
 ๒๕๐๓.
 โบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักร,
 ๒๕๐๐.
 กฎหมายเมืองไทย เล่ม ๒, ฉบับพิมพ์
 ๒ เล่มของหมอบรัดเลย์.
 กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑.

- ศักยาศิการ, กระทรวง, กรมตำรา, ภูมิศาสตร์ประเทศสยาม, ๒๔๖๘.
 สงวน สุขโชติรัตน์, “ไทยวนหรือคนเมือง,” วารสาร
 วัฒนธรรมไทย, (ธันวาคม ๒๕๐๓).
- สารนาถ, ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ เล่ม ๑.
 เขียมไทยอาหมสายเลือดของเรา,
 ๒๔๕๗.
- แสง มนวิฑูร (แปล), ปัญญาสามภิกขุ, ศาสนวงศ์.
 สุนนชาติ สวัสดิ์กุล, ม.ร.ว., “เรื่องสยามหมายความว่าอะไร,”
 วารสารของสมาคมค้นคว้าวิชาแห่ง
 ประเทศไทย, ฉบับภาษาไทย,
 (พฤษภาคม ๒๔๘๕).
- หลี่ ฟู่อี่, สิบสองบันนา, 十二版納志,
 李拂一者 ได้หัวน ๑๕๕๕.
- อนุমানราชชน, พระยา, “บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ,” วารสาร
 ศิลปากร, ๔ : ๔ (พฤศจิกายน ๒๕๐๓).
- อัมพร สนิทวงศ์, ม.ล., “เที่ยวเมืองประเหลียนเก่า,” อนุสาร
 อ.ส.ท., ๔ : ๒
- เอมิล โรเซอร์, ประวัติศาสตร์ยูนนานและทางไมตรีกับ
 จีน, แปลโดย ชุต สารร, ๒๕๐๕.
 กฎหมายลักษณะทาส, มหาศักราช
 ๑๒๖๗ ปีกิน พ.ศ. ๑๘๕๐.
 จดหมายเทศพงศาวดารราชวงศ์หยวน
 ใหม่, เล่มที่ ๑๒.
 ทำเนียบนามภาค ๑, ๒๔๖๖.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑, หลักที่ ๕
จารึกวัดป่าแดง พ.ศ. ๑๕๔๕.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑, ตำนาน
สิงหนวัติกุมาร, ๒๔๗๕.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๒, ตำนาน
สุวรรณโคมคำ, ๒๕๐๔.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑, พงศาวดาร
ลานช้าง.

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, เล่มที่ ๒.

ตอน ๒ (ในชุด 二十五史)

ลิลิตยวนพ่าย, ฉบับหอพระสมุด
วชิรญาณ, ๒๔๖๖.

ตำเนรา่างประกาศตั้งกงสุลเมืองสิงค-
โปร์, พ.ศ. ๒๔๐๖.

สราญรมย์, ๒๔๕๕.

อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ประเทศไทย,

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๗,

เล่ม ๓.

เบ็ยสอ เจียนที่ ๕๕,

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Aymonier, Etienne
et Antoine Cabaton
Baradat,   **Dictionnaire Cam-Française**, Paris,
1906.
"Les Samrê ou Pear, Populations
Primitives de l' ouest du Cam-
bodge," **BEFEO**, XLI, 1941 Fasc 1,
- Benedict, Paul   "Thai, Kadai and Indonesia, a
new alignment in Southeastern
Asia," **American Anthropologist**,
Vol 44, New York 1942.
- Bernatzik   **The Spirit of the Yellow Leaves**,
London, 1958.
- Blagden   **Epigraphia Birmanica**, Vol III, pt.
I, Rangoon, 1923.
The "Pyu" Inscriptions **JBR**S,
VII, pt. I, 1917.
- Briggs, Lawrence Palmer **The Ancient Khmer Empire**, Ameri-
can Philosophical Society, 1951.
- Burchett, Wilfred G.   **Mekhong Upstream**, Berlin, 1959.
Bulletin de l' Ecole française d' Extrême-Orient, Tome XV, 1915.
- Chabbra, B. ch   "Bangkok museum's Inscription of
Mohendravailman," **JSS**, XLIX,
pt. 2, Nov. 1961.
- Cochrane, W.   **The Shans**, Rangoon, 1915, Vol I.

- Cœdès, G. **BEFEO, XXX 1930.**
Les Etats hindouises d' Indochine et d' Indonesie.
 "Les Bar-reliefs d' Angkor-Vat," **Bulletin de la commission archéologique de l' Indochine, 1911.**
Inscriptions du Cambodge Vol-I-VI.
 "Les Stèles de Sdok Kak Thom, Phnom Sandak et Prah Vichai," **BEFEO XL. III 1943.**
 "Une nouvelle inscriptions d' Ayuthya" **JSS, XXXV, pt. 1, 1944.**
Pour mieux comprendre Angkor.
 Consulate H.B.M. "Tengyueh," **JBRS, V, pt. II, 1955.**
 Duroiselle, C. **Epigraphia Birmanica, Vol II, pt. I,**
 The Talaing Plaques on the Ananda Text, Rangoon 1921.
 de la Louère, Simon **Du Royaume de Siam, Tome I,**
 Amsterdam, 1691.
Encyclopedia Britannica
 Finot, L. "Notes d' archéologie cambodien," **BCAI, 1921.**
 Gait **A History of Assam, Calcutta 1906.**
 Gerini, G.E. "The Nagarakretagam," **JRAS, July 1905.**
Siam's Intercourse with China.

- Gohain, U.N. **A Short Note on the Thai.**
- Griswold, A.B. "Thoughts on a Centenary," *JSS*,
LII, pt. I, April 1964.
- Hall, D.G.E. **Burma**, London, 1950.
- Halliday, R. "Môn Inscriptions in Siam,"
BEFEO, XXX, 1930.
- Hsu **A Story of the Thais, Chuangs, and
the Cantonese People**, Hong Kong
1963.
- Origin of the Chuang People**, Hong
Kong, 1963.
- Hutchinson, E.W. "The Seven Spires, A Sanctuary
of the Sacred Fig Tree at Chieng-
mai," *JSS*, Vol. XXXIX, pt. I
June 1951.
- Hutton, J. **The Angami Nagas**, London 1921.
- Jayaswal **On the Origin of "Mleccha"**.
- Luce, G.H. "The Early Syām in Burma's His-
tory," *JSS*, XLVII, pt. I, June 1959.
- "Economic Life of the Early
Burma," *JBRS*, Vol XXX, April
1940.
- "The Ancient Pyu," *JBRS*, XXVII,
pt. III, Dec. 1937.
- Maspero, Georges **Le Royaume de Champa**, 1914.
- Marzhumdar **Champa.**
- Milne, Leslie **A Dictionary of English-Palaung
and Palaung-English**, Rangoon,
1931 pt. II.

- New Gem's **Malay-English Dictionary.**
- Nimmanahaeminda, Kraisi "The Mrabri Language," **JSS**, Vol LI, pt. II, Oct. 1963.
- Pelliot, Paul Deux Itinéraires de Chine en Inde à la fin du VIII siècle, **BEFEO**, Tome IV, 1904.
- Rai Sahib Golop Chandra Barua **Ahom-Assamese-English Dictionary**, 1920.
- Ripley, Dillon "Roaming, India's Naga Hills," **The National Geographical Magazine**, Feb. 1955.
- Rispaud, J. "Le noms a elements numéraux des principautes tai," **JSS**, XXIX, pt. II, 1937.
- Roux "Deux Tribus de la Region de Phongsaly (Laos septentrinal)," **BEFEO**, XXIV, 1924.
- Sangermano, V. **A Description of the Burmese Empire.**
- Seidenfaden, E. "The Kui People of Cambodia and Siam," **JSS**, XXXIX, pt. II, Jan. 1952.
- The Thai Peoples, Book I**, Bangkok, 1958.
- Sukhabanij, Khachorn "Proposed Dating of the Yonok-Chiengsaen Dynasty," **JBRs**, XLIII, pt. I,

- Suniti Kumar Chatterji **Kirāta–Jana–Kṛti, The Indo–Mongoloid**, Calcutta, 1951.
- Taw–Sein–Ko **Some Remarks on the Kalyani Inscription**, Bombay, 1894.
- Vial, Paul **Dictionnaire Français–Lolo**, Hong Kong, 1909.
- Williams, Monier **Sanskrit–English Dictionary**.
- Williamson **Malay–English Dictionary**, 1946.
- Young, Gordon **The Hill Tribes of Northern Thailand**, Bangkok 1962.
- Yule and Burnell **Hobson–Jobson**, London, 1903.
- Zeitschrift der Deutschen, **Morgenlandischen Gesellschaft**, Leipzig, Band 68, Heft 4, 1914.

တၢ်ဖျိ

- BCAI** Bulletin de la Commission Archéologique Indochinoise.
- BEFEO** Bulletin de l'Ecole Française d' Extrême Orient.
- JBRS** Journal of the Burma Research Society.
- JRAS** Journal of the Royal Asiatic Society.
- JSS** Journal of the Siam Society.

